

FRIDA EHRNSTEN

Pengar för gemene man?

Det medeltida myntbruket i Finland

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA – SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND

Redaktionsråd: Anders Andrén, David Gaimster, Georg Haggrén, Janne Harjula,
Markus Hiekkanen, Jussi-Pekka Taavitsainen och Kari Uotila

Denna bok har publicerats med stöd av

SVEN SVENSSONS STIFTELSE FÖR NUMISMATIK och VETENSKAPLIGA SAMFUNDENS DELEGATION

Omslagsbild: Myntdepån från Ulfsby. RK 2004059. Leena Tomanterä/Finlands nationalmuseum

Layout: Esko Tikkala

© Frida Ehrnsten och Suomen keskiajan arkeologian seura – Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland

Tryck: AS PAKETT LTD, Tallinn 2019

ISBN 978-951-51-5466-8

ISBN 978-951-51-5467-5 (PDF)

ISSN 1236-5882

ARCHAEOLOGIA MEDII AEVI FINLANDIAE XXVI

FRIDA EHRNSTEN

Pengar för gemene man?

Det medeltida myntbruket i Finland

HELSINGFORS 2019

HELSINGFORS UNIVERSITET

Humanistiska fakulteten - Doktorandprogrammet i historia & kulturarv

Handledare: Mika Lavento, Tuukka Talvio

Förhandsgranskare: Ivar Leimus, Nanouschka Myrberg Burström

Opponent: Henrik Klackenberg

Akademisk avhandling som med tillstånd av humanistiska fakulteten vid Helsingfors universitet framläggs till offentlig granskning i Porthania, PIII, lördagen den 16 november 2019 kl. 12.

The Faculty of Arts uses the Urkund system (plagiarism recognition) to examine all doctoral dissertations.

Abstract

This thesis aims to present a comprehensive picture of the use of coins in the eastern part of the medieval Swedish realm. The central questions are how coin use spread over time and space, what kind of coins circulated, and how ordinary people apprehended them as means of payment. Answers to these questions are sought through a study of the monetarization process c. 1200–1560. This process involved a state-controlled currency in the form of minted metal eventually gaining ground in the wider economy. This did not imply an evolutionary development, but represented a gradual change, through which coins came to be used in all levels of society. The use of coins varied in different situations, and throughout the whole medieval period the monetary circulation was part of a heterogeneous economic system.

The thesis deals with the area of present-day Finland and the former Finnish territory of Karelia. The monetarization process went hand in hand with the Swedish realm's expansion to the east. Therefore, from the beginning coins symbolised the new power and its functions in tangible ways, acting as a common denominator between ordinary people and the authorities, that is the church and the crown. In addition, the use of coins was influenced by trade in the Baltic sea and the international monetary economy which relied on comparable currencies. The coin finds reflect the changes in medieval politics, the economy and social order. Through coins a new way of evaluating the environment was introduced. Wealth and poverty could be measured through money, and coins became an accepted medium for this purpose.

Written and archaeological sources are brought together to illuminate medieval coin use. The written documents mostly concern taxation, commerce and trade in land among the higher levels of society. In the documentary material one can find large sums of money and foreign coins of high denominations. The archaeological find material, on the other hand, represents the use of coins by the common people and individuals at a grass roots-level. Information regarding coin circulation in different kind of milieus can be reached through the find material. All finds are pre-

sented in a separate catalogue, to make the material more accessible for future studies. The coin finds have been systematised in order to facilitate a numismatic approach to the material. This enables a statistic analysis of the spreading of money in time and space. As both the archaeological and the written sources are heterogenous and sporadic, the analysis is mainly focused on qualitative and contextual aspects, instead of a purely statistical processing of the coins as a whole.

Besides their economic use, the coins are considered in a cultural-historical perspective. The realm's own coins were a symbol of royal power and the principal means of reckoning, but the monetary circulation was international, and the people must have been familiar with the different coin types that were used. The symbols on the coins made it possible to distinguish between different currencies, even though few could read. The primary use of coins as a means of payment was not multifaceted, but in secondary contexts the application of coins could vary according to need. For ordinary people coins were instruments for paying for one's place in society in taxes. Through trade the coins could be changed for products, and as offerings they could be used when asking for indulgence and absolution from the church. When coins were offered or laid in graves their symbolic value as intermediaries was greater than their value as means of payment.

The analysis of the coin finds in Finland shows that coin use spread from southwestern parts and the coastal area towards inland regions over a period of c. 350 years. The distribution of coins does not directly follow geographic factors, but different types of environments clearly influence where the oldest coins are found. In the beginning coin use was tied to ecclesiastical settings. For ordinary people the coins mainly appeared as symbols of the new authorities and religion. At the end of the 14th and beginning of the 15th century an increased number of coins in places connected to trade, as well as churches and administrative centres, can be detected. In addition, many finds from this period can be interpreted as offerings or grave goods, indicating a dualistic use of coins. A more prevailing coin use in all kinds of milieus only emerges towards the end of the 15th century and especially during the 16th century.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	1		
1. Inledning	5		
1.1. Syften och problemställning	7		
1.2. Tidigare forskning	8		
1.3. Forskningsområde och indelning	10		
1.4. Källmaterial och metoder	11		
1.5. Disposition	13		
2. Teoretisk referensram och tolkningen av medeltida mynt	17		
2.1. Mynt och medeltidsarkeologi	17		
2.2. Mynt och numismatik	19		
2.3. Mynt som materiell kultur	22		
2.4. Mynt och kontext	24		
2.5. Monetarisering	27		
2.6. Myntbruk	30		
3. Finland i medeltiden	35		
3.1. Tidigkristen tid och bosättnings-expansion	35		
3.2. Centralmakten stärker sitt grepp	38		
3.3. Ekonomi och beskattning	42		
3.4. Handel på land och till havs	44		
4. Medeltida mynt och mynträkning	49		
4.1. Medeltida utmyntning	49		
		4.1.1. <i>Myntningen i Sverige</i>	51
		4.1.2. <i>Livländska mynt</i>	54
		4.1.3. <i>Utländska mynt</i>	58
		4.2. <i>Myntning i en periferi</i>	60
		4.2.1. <i>Myntpräglingen i Åbo</i>	60
		4.2.2. <i>Myntning på övriga orter i Finland</i>	64
		4.3. <i>Myntens gångbarhet och cirkulation</i>	65
		5. Pengar i det skriftliga källmaterialet	71
		5.1. <i>En ofullständig historia</i>	71
		5.2. <i>Skatter</i>	72
		5.2.1. <i>Kyrkans tionde och övriga avgifter</i>	73
		5.2.2. <i>Världsliga vederlag</i>	78
		5.3. <i>Arv, köp och övriga penning affärer</i>	86
		5.3.1. <i>Testamenten och morgongåvor</i>	87
		5.3.2. <i>Försäljning av egendom</i>	90
		5.3.3. <i>Skulder, pantsättning och lån</i>	96
		5.3.4. <i>Handel</i>	99
		5.4. <i>Monetarisering i medeltida urkunder</i>	103
		6. Depåfynd och skatter	109
		6.1. <i>Besparingar, gömmor och offer</i>	109
		6.2. <i>Medeltida skatt- och depåfynd i Finland</i>	113
		6.2.1. <i>Från viktekonomi till monetari-serat samhälle</i>	114

6.2.2. <i>Högmedeltida fynd</i>	116	8.3. Mynt av olika ursprung	199
6.2.3. <i>1500-talets brytningsperiod</i>	119	8.3.1. <i>Svenska mynt</i>	199
6.3. Depåfyndens spridning och fyndkontexter	126	8.3.2. <i>Livländska mynt</i>	202
6.3.1. <i>Gravfynd</i>	126	8.3.3. <i>Mynt präglade i Österlandet</i>	205
6.3.2. <i>Depåer i kyrkliga miljöer</i>	127	8.3.4. <i>Gotländska mynt</i>	209
6.3.3. <i>Slott och borgar</i>	128	8.3.5. <i>Mynt från övriga länder</i>	211
6.3.4. <i>Depåfynd i stadsmiljöer</i>	129	8.4. Olika mynt för olika slags bruk	216
6.3.5. <i>Depåfynd på landsbygden</i>	129	9. Pengar för gemene man? Det medeltida myntbruket i Finland	221
6.4. Sammandrag	132	9.1. Medeltida ekonomiskt tänkande	221
6.5. Medeltida mynt i senare depåfynd	133	9.2. Initiering (1150–1340)	225
7. Ensamfunna mynt och hopade fynd	139	9.3. Etablering (1340–1420)	228
7.1. Myntfynd i olika sammansättningar	139	9.4. Utbredning (1420–1520)	231
7.2. Gravar	141	9.5. Brytning (1520–1560)	234
7.3. Kyrkor	144	10. Mynt som medeltida källmaterial	239
7.4. Konvent och kloster	157	Källor och litteratur	250
7.5. Prästgårdar	159	Bilaga I: Katalog	274
7.6. Slott och borgar	159	Bilaga II: Jordköp	358
7.7. Städer	167	Bilaga III: Pantsättning	377
7.8. Övriga miljöer	173	Bilaga IV: Medeltida mynttyper	385
7.9. Ströfynd och metalldetektorfynd	177	Fyndortsregister	387
8. Myntsorter och myntcirkulation	187		
8.1. Mynt i olika landskap	187		
8.2. Mynt i olika fyndmiljöer	195		

FÖRORD

Då jag började studera arkeologi år 2005 hade jag inga planer på att specialisera mig på mynt. Egentligen hade jag väl inga strikta planer överhuvudtaget, utan jag bestämde mig för att hålla alla dörrar öppna och gå dit som vägen ledde. Via en paleolitisk grotta i Polen, flera somrar i Grekland och olika utgrävningar och projekt i Finland ledde denna väg mig ner i museets myntkabinett. Bokstavligen sett ner, eftersom jag tidigare jobbat som guide i museets övre våningar. Inte hade jag då tidigare kunnat ana en hur stor del av mitt liv jag därifrån framöver skulle tillbringa nere bakom fönstergallren i museets stenfot. Detta var med säkerhet en av mitt livs stora vändpunkter, som långt kommit att styra de senaste åtta åren och med säkerhet också framtiden. Under dessa år har jag lärt mig otroligt mycket, först och främst hur mycket det finns kvar att lära sig och fördjupa sig i. På vägen har jag fått en mängd hjälp av såväl gamla vänner som nya kolleger, vilket gjort det väldigt mycket lättare att klara sig i det annars rätt ensamma arbetet. Utan detta stöd skulle inte den här boken någonsin ha blivit till.

Först och främst vill jag tacka min handledare Tuukka Talvio, som gett mig möjligheten att utveckla mig inom såväl min arbets- som forskningskarriär. Utan Tuukka skulle jag inte arbeta på myntkabinettet och knappast skulle jag heller nu vara färdig med denna avhandling. Därtill går ett stort tack till alla skandinaviska och baltiska kollegor som genom åren tagit mig med i gemenskapen, stöttat och fått mig att känna mig som en i gänget, även som en novis som först höll på att

söka sin plats inom vetenskapen. Det betyder väldigt mycket att inte vara ensam med sitt ämne! Ett särskilt stort tack går till Nanouschka Myrberg Burström och Ivar Leimus, som också fungerat som förhandsgranskare för denna avhandling. Alla kommentarer var guld värda och gjorde det så mycket lättare att slutföra arbetet. Ett stort tack vill jag också rikta till Cecilia von Heijne och Monica Golabiewski Lannby, som läst igenom manuskriptet och hjälpt mig att föra det vidare.

Viktors Dabolins har varit ett stort psykologiskt stöd och fått mig att tro på mig själv. Elina Screen vill jag tacka för korrekturläsning av abstraktet och för övriga värdefulla kommentarer under årens lopp. Numismatiken i Finland är en liten vetenskap och för att utveckla disciplinen krävs det i framtiden ett ökat samarbete olika aktörer emellan. Inom Numismatiska föreningen i Finland vill jag särskilt tacka Petteri Järvi och Yrjö Hyötyniemi, både för stöd i främjandet av numismatiken som vetenskap samt för läsningen av manuskriptet till denna avhandling. Som ovan framkommit har en mängd personer tagit del och hjälpt mig i processen, men det oaktat tar jag fullt ansvar för allt som står i denna avhandling. Jag har lyssnat på er alla och tagit kommentarerna i beaktande, till den grad som jag funnit det skäligt. Sist och slutligen står jag dock själv för denna forskning, både vad gäller förtjänster och brister.

På universitetet vill jag tacka min andra handledare Mika Lavento, särskilt för möjligheten att slutföra arbetet i en forskarmiljö. Slutspurten på ett och ett halvt

år möjliggjordes även i allra högsta grad av understöd beviljat av Svenska litteratursällskapet i Finland ur Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond. Att i lugn och ro få koncentrera sig på den egna forskningen var en fantastisk upplevelse som jag alltid kommer att ha i varmt minne. Jag är glad över att denna avhandling nu är slutförd, men samtidigt tror jag att jag till en viss mån alltid nostalgiskt kommer att längta tillbaka till denna period i mitt liv. Ingenting varar dock för evigt och bättre med ett slutfört arbete som förgyller minnen. Sven Svenssons stiftelse i Sverige möjliggjorde tryckningen av slutresultatet, det vill säga denna bok, vilket jag också är väldigt tacksam för. Jag vill även tacka Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland och särskilt ordförande och huvudredaktör Janne Harjula för möjligheten att publicera denna bok i serien *AMAF*.

Under alla mina år på universitet har Georg Haggrén varit till ett stort stöd, så även under arbetet med denna avhandling. Det samma gäller Wesa Perttola, som fått universitetet att kännas som ett andra hem. Markus Hiekkanen har också funnits där ända sedan jag skrev mitt pro gradu- arbete, alltid redo att stå till tjänst. Alla de som deltagit i vårt sparrningsseminarium ända sedan magisterskedet, er hjälp har också varit ovärderlig! Efter våra gemensamma stunder har det alltid känts som att det nog kommer att bli något av det hela. ”Medeltidstyperna” Tarja Knuutinen, Elina Terävä och Riikka Tevali, jag uppskattar verkligen att ni funnits där och orkat läsa och kommentera alla mina texter om pengar, pengar och pengar. Speciellt vill jag tacka Tuuli Heinonen, som inte bara var den bästa möjliga rumskompisen på universitetet, utan även en sann stöttepelare under hela denna process och som dessutom korrekturläste och kommenterade hela manuset. Jag hoppas innerligen att vi någon gång i framtiden får möjlighet att bygga upp ett nytt julaltare i samband med något gemensamt projekt! Jag vill även tacka Liisa Kunnas-Pusa, som under flera år arbetade med mig på myntkabinettet, vilket även syns i denna avhandlingens bildmaterial. De åren är också oförglömliga.

Eftersom jag under största delen av avhandlingsarbetet själv arbetat vid myntkabinettet på Nationalmuseum och på så vis haft direkt tillgång till samlingarna

så har materialinsamlingen varit otroligt mycket lättare för mig än för många andra. Under de nästan två åren jag var tjänstledig höll Jani Oravisjärvi mig dessutom alltid uppdaterad angående nya fynd, vilket jag är väldigt tacksam för. Det finns också en mängd personer som hjälpt mig med materialanskaffning, fyndinformation och bilder. Först och främst vill jag nämna Maarit Hirvilammi vid Åbo museicentral. Jag har inte någon annanstans mött en lika bra service som under de dagarna jag tillbringat med samlingarna där. För det går också ett stort tack till Tom C. Bergroth, som vänligt tog emot mig. Likaså vill jag tacka Maija Helamaa och Kari Uotila vid Muuritutkimus ky, som lät mig bekanta mig med nya utgrävningsfynd och generöst delat med sig av sitt forskningsmaterial. I Uleåborg vill jag tacka Risto Nurmi och på Åland Rudolf Gustavsson samt Veronica Lindholm. Ett tack går också till Carita Tulkki i Satakunta museum, Markku Heikkinen vid Helsingfors stadsmuseum samt Katja Vuoristo och Pia Klaavu vid Museiverket. Jag vill också rikta ett gemensamt tack till alla de metalldetektorister som meddelat sina fynd och på så vis bidragit till denna studie, särskilt till gruppen Kanta-Hämeen Menneisyyden Etsijät. De fynd som inte finns där är ibland de viktigaste.

Slutligen vill jag tacka min familj och alla vänner som funnits där under årens lopp, trots att jag själviskt tillbringat största delen av min tid med min avhandling. Det största tacket går till Esko, utan vem jag aldrig skulle ha slutfört detta arbete. Med det menar jag inte bara slutförandet av själva boken, trots att jag nog alltid kommer att minnas sommaren 2019 och våra gemensamma kvällar framför datorn samt högarna av papper som fyllde vårt hem. Lika betydelsefullt har dock också varit allt annat stöd och tålamod med det doktorandmonster som alltid då och då smugit sig fram i stressiga stunder. Jag hoppas att det nu fastnat i denna bok och inte dyker upp alldeles snart igen. Nu kan vi kanske äntligen skaffa oss en gemensam ny hobby!

IC 102, Lahtis-Helsingfors

17.9.2019

Frida Ehrnsten

”Neminem pecunia divitem fecit.”

Seneca, *Epistulae Moralis*, 119.9.

Fig. 1.1. Mynt ur depån från Ulfäsby.
MK 2004059. Bild: Frida Ehrnsten/
Finlands Nationalmuseum.

1. INLEDNING

Idag är mynt och pengar för de flesta människor i Finland, Sverige och hela Europa ett självklart sätt att sköta betalningar. Även om checkar, bankkort och elektronisk valuta så småningom ersatt en stor del av de konkreta mynten och sedlarna, så är det ingen som ifrågasätter värderingen av produkter och handlingar i pengar. Hela samhället fungerar kring denna gemensamma värdesättning, som ses som en uppenbar del av det vardagliga livet. Så har det ändå inte alltid varit. För tusen år sedan cirkulerade visserligen redan silvermynt på det område som idag är Finland, men de hade inget nominellt värde. Istället mättes värdet i själva metallen och transaktioner gjordes enligt gemensamma överenskommelser. En överhet som skulle ha styrt ekonomin på en bredare nivå saknades.

Före centralmakten lyckades befästa sin ställning var det släktförhållanden som utgjorde samhällets och de ekonomiska relationernas grundstenar. Genom släkten sköttes jordegendom, äktenskap och rätt, medan produktionen och konsumtionen främst täckte det egna hushållet. Då statsbildningsprocessen fick sin början i Sverige på 1100-talet var det ännu frågan om ett löst hopfogat rike uppdelat i landskap med sina

respektive lagar. Under samma tidsperiod skedde en bosättningsexpansion österut och det senare kallade Österlandet blev till en del av den svenska riksbyggningsprocessen. Till en början sträckte sig kungamaktens främst till områden i dess direkta närhet. Under medeltidens lopp skedde dock stora förändringar och såväl riksstyret som dess administration utvecklades. Landskapslagarna nedtecknades, beskattningen fixerades, samhällshierarkin stabiliserades och stora byggnadsprojekt inleddes.

Samtidigt inleddes också den så kallade *monetariseringsprocessen*. Detta innebar att en statskontrollerad valuta i form av myntad metall gjorde sitt insteg i samhällsekonomin. Penningekonomin uppkomst i Finland gick hand i hand med utvecklingen i moderlandet Sverige. Denna utveckling hade sitt upphov i Europa, varifrån bruket av mynt spreds till de nordiska länderna i samband med att de inlemmades i den västerländska och kristna världen.¹ Monetariseringsprocessen var därmed på inget vis ett isolerat, enskilt fenomen. Istället var utvecklingen starkt förknippad och växelverkande med de övriga stora administrativa och religiösa förändringarna som skedde i Europa under medeltiden.

¹ Klackenberg 1992: 15.

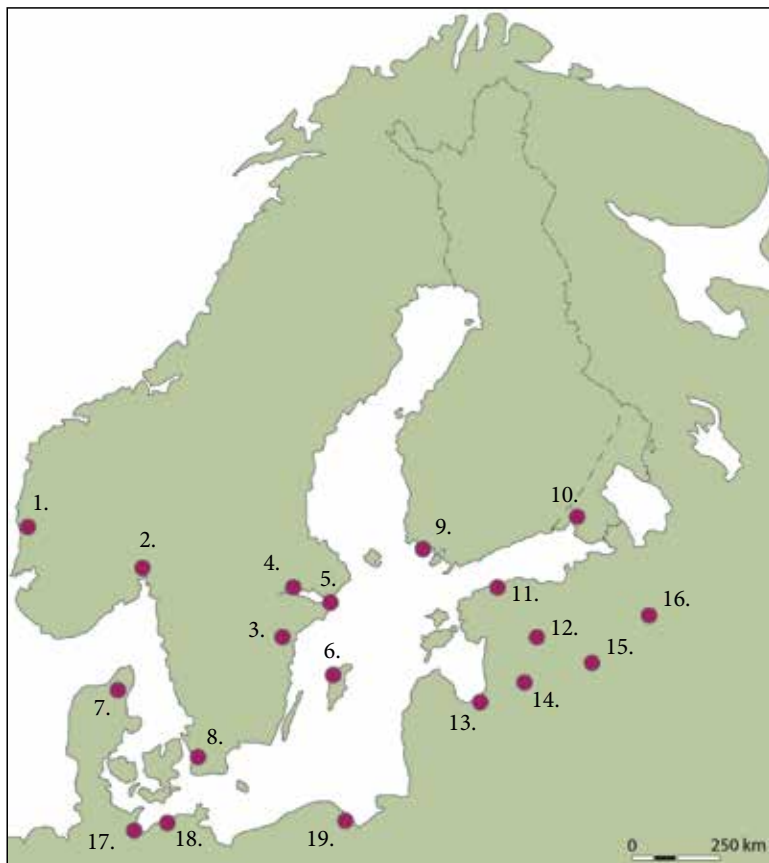

Fig. 1.2. Forskningsområdet – dagens Finland och de överlåtna områdena i Karelén – i dess medeltida omgivning, samt orter där det präglats mynt som förekommer i det finska fyndmaterialet. 1. Bergen, 2. Oslo, 3. Söderköping, 4. Västerås, 5. Stockholm, 6. Visby, 7. Ålborg, 8. Malmö, 9. Åbo, 10. Viborg, 11. Reval, 12. Dorpat, 13. Riga, 14. Wenden, 15. Pskov, 16. Novgorod, 17. Lübeck, 18. Rostock, 19. Danzig.

Kortvarigt myntbruk kan i ett tidigt skede uppstå i samband med handel utan någon verklig ledning, medan en kontrollerad penningekonomi kräver en auktoritet som gör upp regelverket bakom myntsystemet. Den medeltida maktstående institutionen eller organisationen, vare sig kyrklig eller sekulär, kunde via mynten behärska samhället genom till exempel åläggandet av skatter, vilket långt styrde den ekonomiska utvecklingen. För en fullständigt kontrollerad penningbaserad ekonomi krävdes ett starkt centralstyre med resurser att hålla i trådarna. Ett dylikt system tog en lång tid att etablera, vilket även gjorde att det kontrollerade penningbruket spred sig gradvis geografiskt, liksom inom olika sociala stratigrafier.

Den nya administrationen förändrade så småningom samhället, men kungens tag över de underlydande förblev speciellt i den östra rikshalvan fluktuerande genom hela tidsperioden. Detta berodde främst på långa avstånd och avsaknaden av ämbetsmän. Både kungens makt och dess svaghet påverkade på så vis utvecklingen.² Bosättningsexpansionen som började i samband med den nya befolkningsinflyttningen västerifrån fortsatte genom hela medeltiden och fram till mitten av 1500-talet.³ Hand i hand med bosättningen och den nya administrationen spred sig så småningom även bruket av mynt till de olika delarna av landet.

Den här avhandlingen handlar om denna monetariseringsprocess, ur ett tidsperspektiv som sträcker sig genom medeltiden, ca 1200–1560, och berör det område som idag är Finland. En studie av det medeltida myntbruket öppnar en ny synvinkel till det medeltida samhället som innefattar såväl den administrativa organisationen som det

medeltida samfundet på gräsrotsnivå. Mynten fungerar som en sammanbindande faktor inom både de kulturella och de sociala strukturerna, vilket belyser förhållandet mellan myntanvändare och samhällets auktoriteter. Myntens funktion kunde vara såväl ekonomisk, politisk som social, och den primära funktionen varierade i tid och i rum. I början av medeltiden var mynten och pengabruket ett nytt fenomen som gradvis vann insteg i den vanliga människans liv. Så småningom blev mynten till en vedertagen del av livet på särskilda platser, inom vissa delar av samhället och för en viss slags transaktioner. Först mot slutet av 1500-talet kan man säga att myntbruket genomträngde samhällets alla nivåer i den östra delen av det svenska riket.

² Kallioinen 2000: 15–16.

³ Kaukiainen 1980: 41–43.

1.1. Syften och problemställning

Huvudmålet med denna avhandling är att skapa en helhetsbild av myntbruket i det medeltida svenska rikets östra del. Det övergripande syftet är att klarlägga hur bruket av mynt och pengar utvecklades under medeltiden och hur den så kallade monetariseringsprocessen fortskred genom hela tidsperioden i det område som idag utgör Finland. Mynt togs i bruk inom vissa särskilda delar av samhället för vissa specifika handlingar. Detta betydde dock inte att mynt- och penningekonomin ännu vid medeltidens början skulle ha utgjort en vardaglig del av livet, istället var myntcirkulationen och pengabruket någonting som så småningom etablerade sig under århundradenas lopp. Mynten och penningekonomin hade en olik betydelse beroende på individens, samfundets eller organisationens roll i samhället.

Finland var ett av de sista områden i Europa där mynt togs i bruk. Myntbruket var till en början kraftigt bundet till de översta samhällsskikten och myntcirkulationen var närmast sagt vertikal vad gällde det vanliga folket. Pengar användes allmänt inom statligt styrda transaktioner, men på gräsrotsnivå var pengabruket sällsynt och mynt ofta en bristvara. Detta till trots fanns det vissa slags situationer som krävde betalningar i mynt redan i ett tidigt skede. För myntherren eller den auktoriserande myndigheten var myntens roll som ett statligt reglerat och garanterat betalningsmedel ett sätt att förstärka den egna maktpositionen och statsutvecklingen. För de högre samhällsklasserna var mynt det överlägset bästa sättet att överföra olika värden och att förvalta stora egendomar. De mynt som cirkulerade bland allmogen krävdes strax tillbaka, för att överheten skulle kunna befästa sin position ytterligare. Den rurala monetariseringen var därmed mer en följd av fiskala intressen än en kommersiell revolution.⁴ Detta till trots så kom de flesta människor under något skede av sin livstid att behandla mynt och det är denna kontaktpunkt som utgör kärnan i denna avhandling. Under medeltidens lopp spred sig myntbruket och även

människornas förhållande till mynten förändrades. Denna studie koncentrerar sig på hur denna process framskred och hur mynten och pengabegreppet blev till en fast del av vardagen.

De centrala frågorna som söks svar på är:

1. *Hur utvecklades myntbruket under medeltiden?*
2. *Hur upplevde den vanliga människan förändringen då mynt togs i bruk?*

Utgångspunkten för avhandlingen ligger i penninghistorien, förknippad med såväl social- som kulturhistoria. Medeltidens ekonomiska utveckling undersöks genom en analys av både skriftliga källor och arkeologisk fyndmaterial, vilket också ger upphov till en diskussion kring vad för slags resultat de olika källmaterialen erbjuder beroende på vald metod och vad som bevarats. Via de olika källmaterialen undersöks skillnader och likheter olika regioner emellan, på ett geografiskt och tidsmässigt plan. Genom ett övergripande perspektiv nås på så vis en bild av hur myntcirkulationen avspeglar politiska, administrativa och sociala förändringar.

Trots att mynthistorien i den östra rikshalvan av Sverige långt följde moderlandets principer, så finns det flera särdrag i Finlands medeltida ekonomi som gör det befogat att studera monetariseringen här som ett skilt fenomen. I de flesta länder ses myntningen och faktorer som berör själva myntpräglingen som den viktigaste delen av monetariseringsprocessen. Eftersom Finland inte var något självständigt rike och därmed inte hade någon egen statlig myntning, så måste situationen här ses ur ett annat perspektiv. Ett av det svenska rikets myntverk grundades dock i Åbo omkring år 1410, vilket främjade ett etablerat myntsystem åtminstone i landets sydvästra centralorter. Att myntningen i Åbo till en början följde den livländska mynträknigen tyder också på stora skillnader i myntcirkulationen, som skiljer området från moderlandet.

⁴ Klackenberg 1992: 194.

Den kanske mest påtagliga draget inom den finländska myntekonomin genom hela medeltiden är just det utbredda bruket av livländska mynt, framför allt i landets södra och östra delar. I dessa områden användes de livländska mynten allmänt fram till mitten av 1500-talet, även vid uträkning och betalning av skatter. Orsaken till detta var troligtvis en konkret brist på svenska mynt, samt de livliga handelsförhållandena söderut.⁵ Jämfört med mynt från övriga länder som kunde användas då svenska mynt saknades, så hade de livländska mynten en tydlig särställning i Finlands penningekonomi. De övriga skillnaderna i myntbruket mellan Österland och moderland berodde främst på den administrativa organisationen, hur skatteuppbäringen fungerade och löner utbetalades, samt hur handeln var organiserad. Det medeltida pengabruket i Finland var därmed en del av ett komplext system, som förändrades till att så småningom bilda grunden för det ekonomiska tänkande som bildar en viktig grundval för samhället än idag.

1.2. Tidigare forskning

Finlands medeltida ekonomi har tidigare huvudsakligen studerats utifrån skriftliga källor angående beskattning och handelsförhållanden, speciellt gällande utlandshandeln. För tidiga sammanställningar angående Finlands medeltida ekonomi står bland annat Väinö Voionmaa, som behandlat såväl beskattning, mynträkning och övriga ekonomiska frågor. År 1938 publicerade Gunnar Mickwitz en forskning angående handeln på Östersjön i början av 1500-talet utgående från revalska handelsböcker, ett ämne som också behandlats av Gunvor Kerkkonen på 1950- och 1970-talen. Kauko Pirinen publicerade år 1962 en grundlig genomgång av tiondebeskattningen, medan Yrjö Kaukiainen står för en allmän genomgång av den medeltida ekonomihis-

torian i Finland. Under 2000-talet har nya forskningar angående såväl beskattning som övrig medeltida ekonomi utförts av Mika Kallioinen och Terhi Kivistö.⁶ I Sverige har flera studier angående skatter, betalningssystem och den allmänna prisutvecklingen i det svenska riket under medeltiden bedrivits under de senaste åren, men liksom i de ovannämnda forskningarna tar de sällan ställning till det konkreta penningbruket.⁷

Ekonomihistoriker använder sig ofta enbart av skriftligt källmaterial, vilket har sina tydliga begränsningar. De medeltida urkunder och räkenskaper som bevarats fram till år 1539 är få och sporadiska, vilket gör att övrigt källmaterial får en ökad betydelse då syftet är att studera penningbruket på en konkret nivå. Myntfynden utgör därför ett mycket viktigt bidrag då det kommer till tolkningar av hur mynt på gräsrotsnivå spridit sig i tid och rum. Mynten i de finska medeltida fynden har trots detta aldrig tidigare behandlats i någon vidare utsträckning. Numismatisk forskning har i Finland varit knuten till numismatiska samlingar, sedan 1920 till Nationalmuseets myntkabinett, där fokusen sällan av tidsmässiga skäl legat på forskning, utan istället koncentrerats på samlingsarbete. Numismatik finns inte heller som enskilt läroämne på universiteten, vilket påverkat det ringa antalet numismatiska studier som gjorts i Finland.⁸

Den vetenskapliga numismatiska forskningen i Finland var länge koncentrerad till de vikingatida fynden och till katalogisering av fyndmaterialet.⁹ Arbeten som innehåller både katalog och tolkning är bland annat C.A. Nordmans katalog över anglosaxiska myntfynd i Finland (1921) och Helmer Salmos sammanställning över de tyska mynten i Finlands förhistoriska fynd (1948). Den hittills enda publicerade numismatiska vetenskapliga avhandlingen angående Finlands tidiga mynthistoria är Tuukka Talvios forskning angående mynt och myntfynd i Finland från åren 800–1200.¹⁰

⁵ Sarvas 1997: 62.

⁶ Kaukiainen 1980; Kallioinen 2000; Kerkkonen 1959 & 1977; Kivistö 2006; Mickwitz 1938a-b; Pirinen 1962; Voionmaa 1912.

⁷ Bl.a. Edwinsson, Franzén & Söderberg 2010; Retsö & Söderberg 2014.

⁸ För grundligare information om numismatikens historia i Finland se bland annat Talvio 1994, 2014 & 2016: 25–26.

⁹ Bl.a. Alcenius 1901; Nordman 1921, 1933, 1942; Salmo 1948; Sarvas 1971, 1972, 1973; Talvio 1978, 1980, 1991, 1992, 1999.

¹⁰ Talvio 2002.

Studier kring Finlands medeltida mynthistoria har främst behandlat myntningen i Åbo, eftersom denna länge sågs representera landets egen penninghistoria. År 1908 publicerade Adolf Neovius en artikel angående myntningen i Finland under medeltiden. Trots att artikeln till stor del innehåller i dagens läge föråldrade tolkningar, så erbjuder den flera intressanta detaljer ur de skriftliga källorna som berör Finlands medeltida mynthistoria.¹¹ År 1919 publicerade amatörnumismatikern Mauritz Hallberg sina anteckningar om Åbomynten.¹² Pekka Sarvas har publicerat ett flertal kortare vetenskapliga artiklar om bland annat brakteatmyntningen i Åbo och olika mynttyper präglade i Åbo.¹³ I Sverige har numismatiska studier angående stampkronologi och myntning som även berör myntpräglingen i Åbo gjorts av Jonas Rundberg och Kjell Holmberg,¹⁴ medan Åbomyntningen i början av 1500-talet behandlats av Ivar Leimus i Estland.¹⁵ Mera ingående och även inkluderande fyndmaterialet har ämnet kring myntpräglingen under Karl Knutsson Bonde under de senaste åren behandlats av Eeva Jonsson.¹⁶ Förutom myntningen i Åbo har det även spekulerats om att medeltida myntpräglings skulle ha skett i Viborg. Teorier kring detta framlades redan i början av 1900-talet,¹⁷ senare har ämnet behandlats av Yrjö Hyötyniemi och Tuukka Talvio.¹⁸

Vid sidan om studierna kring myntningen i Åbo samlade Pekka Sarvas under sin tid som intendent på myntkabinettet i Nationalmuseum ihop en stor del av det medeltida fyndmaterialet och publicerade även flera artiklar för såväl forskare som en bredare publik, bland annat en allmän översikt över mynten

i Finland under Kalmarunionens tid. De övriga skrifterna är mera detaljerade och koncentrerar sig på bland annat Livlands äldre mynthistoria, myntbenämningar och guldmynt i finska fynd.¹⁹ Även Tuukka Talvio har under 2000-talet publicerat flera artiklar i vilka Finlands medeltida mynt och myntcirkulation, ikonografin på St. Henriks mynt, liksom myntmaterialet från vissa enskilda platser behandlas.²⁰ Författaren till denna avhandling har tidigare publicerat delar av det medeltida myntmaterialet i samband med studier av fynd från kyrkor och slott, samt kortare översikter över det medeltida myntväsendet i Finland.²¹

Den centrala utgångspunkten för en studie av Finlands medeltida myntbruk utgörs dock av Henrik Klackenbergs doktorsavhandling *Moneta Nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*.²² I avhandlingen behandlas monetariseringsprocessen utgående från de mynt som hittats i de medeltida svenska sockenkyrkorna och därmed även fynden från nuvarande finskt område. Klackenbergs avhandling behandlar den initierande fasen i Finlands medeltida myntbruk, men för att uppnå en bredare förståelse för Finlands medeltida myntekonomi krävs en mera komplex analys. Under de senaste tjugo åren har flera mera ingående studier i det medeltida myntbruket publicerats på olika håll i Skandinavien, vilka även påverkat författarens förhållningssätt till detta arbete.²³

Christoph Kilgers tankar kring monetaritet och monetarisering fungerar som inspiration till att utveckla en ny synvinkel till det medeltida penningbruket

¹¹ Neovius 1908: 30–38.

¹² Hallberg 1919.

¹³ Sarvas 1980, 1983, 1989, 1995.

¹⁴ Holmberg 2009a, 2009b; Rundberg 2005.

¹⁵ Leimus 1984, 2008.

¹⁶ Jonsson 2014a, 2014b, 2015a, 2015b.

¹⁷ Hallberg 1919: 17; Neovius 1908.

¹⁸ Hyötyniemi 1993; Talvio 2008.

¹⁹ Bl.a. Sarvas 1980, 1988, 1995, 1997.

²⁰ Talvio 2005, 2007, 2011, 2012, 2015.

²¹ Ehrnsten 2013a–e, 2014a–b, 2015a–b, 2016.

²² Klackenberg 1992.

²³ Se bl.a. Grinder-Hansen 2000; Gullbekk 2009; von Heijne 2004; Malmer 1980; Myrberg 2008; Risvaag 2006.

i Finland.²⁴ Ett stort inflytande har också Svein Gullbekks avhandling kring penningväsendets framväxt och fall i det medeltida Norge.²⁵ Det senaste nya rönet inom samma genre utgörs av Linn Eikje Rambergs år 2017 utkomna doktorsavhandling kring de norska 1100-tals mynten och deras produktion, cirkulation och bruk.²⁶ Denna avhandling fortsätter i samma tradition som ovannämnda studier, med ett gränsöverskridande grepp som kombinerar kontextuell arkeologi och numismatik med social- och kulturhistoria. Liksom i de flesta numismatiska studier och övrig föremålsforskning fungerar dock det konkreta fyndmaterialet, det vill säga mynten, som den viktigaste utgångspunkten.

1.3. Forskningsområde och indelning

Översikten av det medeltida myntbruket kommer att beröra det område som idag utgör Finland samt de överlåtna områdena i Karelen. I fortsättningen då benämningen Finland används, så avses detta område, trots att det under medeltiden inte existerade som en skild enhet. Indelningen i regioner sker huvudsakligen utgående från de historiska landskapen, som kan ses naturlig med tanke på den medeltida administrationen. De medeltida regionala gränserna följer inte alltid nutidslandskapens gränser, vilket läsaren bör hålla i minnet. Stora delar av dagens norra och östra Finland var inte en del av det medeltida Österlandet. Det samma gäller de östra delarna av de överlåtna områdena i Karelen, därifrån materialet även i övrigt är bristfälligt. De medeltida myntfynd som hittats och dokumenterats då området ännu var en del av Finland kommer att inkluderas i den allmänna analysen, liksom även en kort översikt över senare utgrävningsfynd från staden Viborg. Uppgifter angående senare fyndmaterial från hela området saknas och måste därför lämnas utanför ramarna för denna studie.

Det medeltida myntbruket i Finland var inte något isolerat fenomen och det bör därför behandlas i nära kontakt med utvecklingen i moderlandet Sverige och övriga grannländer. Olika länders valutor användes simultant speciellt i handelstransaktioner med utlandet, vilket gör att man kan anta att åtminstone den i handeln delaktiga människan måste ha haft en förståelse för de olika mynträkningarna och även kunnat växla mynt vid behov. För att skapa ett helhetsperspektiv till ämnet krävs därför även en kort genomgång av närliggande områdens mynthistoria. Detta sker dock i huvuddrag och utgående från tidigare publikationer.

Avhandlingens kronologiska avgränsning koncentrerar sig till perioden ca 1200–1560, med en introduktion till 1100-talets brytningsperiod. Detta innebär att analysen ur ett långtidsperspektiv behandlar perioden från det kontrollerade myntväsendets introduktion på 1200-talet, genom en etableringsfas på 1300- och 1400-talen fram till 1500-talets stora förändringar i både penningssystemet och ekonomin på en bredare skala. I de flesta allmänna översikter har Gustav I:s tillträde till makten år 1523 och 1530-talets kyrkoreduktion setts som ett slut på den medeltida perioden. Fogdeförvaltningens reform och de systematiskt insamlade fogdelängderna från 1540-talet framåt innebär också en stor förändring för det skriftliga källmaterialet.²⁷ Ekonomihistoriskt sett fortsatte dock monetariseringens processens olika faser ända fram till ca 1560, vilket därför bildar en naturlig slutpunkt för en studie av det medeltida myntbruket. Fram till denna tidpunkt användes ännu livländska mynt allmänt i de södra delarna av Finland, vilket är ett konkret tecken på att det svenska myntsystemet ännu inte uppnått fullt monopol. Bland annat Jouko Vahtola har också ansett 1570-talet som en naturlig slutpunkt för medeltiden, då en lång period av krig började som en del av Sveriges utveckling till stormakt, vilket också förändrade den administrativa och ekonomiska organisationen.²⁸

²⁴ Kilger 2000, 2004, 2005, 2006.

²⁵ Gullbekk 2003.

²⁶ Eikje Ramberg 2017.

²⁷ Haggrén 2015: 369–370.

²⁸ Vahtola 2003: 100–116.

Avhandlingens inre kronologiska periodisering är delvis teknisk, eftersom präglingstiden och cirkulationstiden naturligtvis inte alltid överensstämmer vad gäller olika mynttyper. Som en grov indelning följs här en periodisering i 25 till 50 års tidsperioder. Indelningen av de olika fyndtyperna följer vedertagen praxis inom numismatisk forskning, med huvudkategorierna depåfynd och ensamfunna mynt. De ensamfunna mynten kan bestå av ströfynd eller bilda större helheter som kallas för hopade eller kumulativa fynd.²⁹ Dessa har bildats under en längre tidsperiod inom en och samma kontext och uppvisar ofta olika slags tendenser. De fungerar därför som en bättre informationskälla till myntcirkulationen ur ett långt tidsperspektiv än vad depåfynd eller ströfynd gör. Ensamfunna mynt kan däremot ses representera områdets monetariseringsgrad på en mera konkret nivå, eftersom de oftast kan tolkas som slumpmässigt tappade.³⁰ De olika fyndkategorierna skiljer sig stort både vad gäller deras omfång och deras informationsvärde, vilket gör det skäligt att i en analys behandla dem som separata helheter.

1.4. Källmaterial och metoder

Avhandlingens primära källmaterial utgörs av de medeltida mynt som hittats i Finland. Ett av syftena med avhandlingen är att dokumentera alla fynd i en skild katalog, för att på så sätt möjliggöra en fortsatt analys och

Fig. 1.3. De historiska landskapen i Finland år 1540, enligt Aulis Oja 1949 (se Jutikkala 1959).

jämförelse av de olika fyndkategorierna och -regionerna. Inom numismatisk forskning är en dylik baskatalogisering av största vikt, eftersom de konkreta föremålen utgör utgångspunkten för alla slags studier. I Finland saknas hittills dylika kataloger, med undantag av de ovannämnda verken som berör fynd från förhistorisk tid.³¹

Inom numismatisk forskning i Skandinavien och i Europa har det däremot varit vanligare att publicera

²⁹ T.ex. serien *Sveriges Mynthistoria – Landskapsinventeringen* (1982-) följer indelningen i depåfynd, hopat fynd, ensamfunna mynt.

³⁰ Blackburn 1993: 77.

³¹ Granberg 1966; Nordman 1921; Salmo 1948; Talvio 2002.

fynd från olika tidsperioder eller olika slags fyndtyper i heltäckande kataloger. Som exempel på detta kan nämnas *Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt* (CNS), i vilken syftet varit att publicera Sveriges alla myntfynd daterade från det nionde till det elfte århundradet. Ett större projekt utgörs av *Medieval European Coinage*, som i framtiden skall erbjuda ett fullständigt referensverk över Europas medeltida mynthistoria. Sammanlagt omfattar referensverket 17 publikationer, av vilka fem hittills publicerats.³² Sveriges mynthistoria Landskapsinventeringen (SML) påbörjades på 1980-talet med syfte att publicera myntfynden i Sverige och Finland. I Sverige har under tiden 1982–2018 publicerats 14 volymer med 17 landskap, i Finland utkom Nyland som första landskap hösten 2017.³³

Så länge Finland var en del av det svenska riket skulle fynden enligt lagen från år 1734 sändas till Stockholm. Fynduppgifterna från denna tid är dock få och en stor del av fynden förblev med säkerhet oanmälda. Under tiden som storfurstendöme i det ryska riket skickades fynden till Helsingfors universitet, som vid behov inlöste dem. Under denna tid tillfördes upphittade myntfynd universitetets mynt- och medaljsamling, som senare deponerats i Nationalmuseets myntkabinett. Enligt den år 1883 utfärdade fornminneslagen övergick rättigheten att inlösa fynd till den Arkeologiska kommissionen. Statens historiska museum grundades år 1893 underställt Arkeologiska kommissionen, varefter de flesta fynden förvärvades till det som senare kom att bli Nationalmuseets samlingar.³⁴

Majoriteten av mynten är katalogiserade i Nationalmuseets myntkabinetts samlingar, som grundades år 1920. Eftersom Åland är en autonom region sedan 1921 bevaras majoriteten av de åländska fynden i det egna landskapsmuseets samlingar. Fynden från arkeologiska

utgrävningar i Åbo stad finns bevarade i Åbo musei-centrals samlingar, likaså förvarades tidigare en del av utgrävningsfynden från norra Finland i Uleåborgs universitets laboratorium. Till det konkreta fyndmaterialet tillkommer dessutom ett antal notiser angående fynd som inte inlösts, men vars uppgifter bevarats i Helsingfors universitets mynt- och medaljsamlings diarium eller i myntkabinettets topografiska arkiv. Sammanlagt består hela materialet som här behandlas av ca 15 000 mynt eller myntomnämnan.

För att kunna behandla materialet ur ett numismatiskt perspektiv krävs efter definieringen och katalogiseringen en systematisering av fyndmynten, vilket möjliggör en statistisk analys av pengabrukets spridning i tid och i rum. Inom traditionell numismatik koncentrerar sig de statistiska analyserna oftast på myntpräglingens omfattning eller på myntens vikt och silverhalt. Därtill har också flera undersökningar gjorts angående vad som skett med mynten efteråt, vilket kan studeras bland annat via förändringar i metallhalten, viktförändringar, export till andra länder, tillbaka-dragande, omprägling och depåer.³⁵ Försök har också gjorts till att räkna ut det totala antalet cirkulerande mynt och cirkulationstid utgående från depåfynd och hopade fynd från arkeologiska utgrävningar.³⁶

De olika fyndgrupperna bör behandlas separat utgående från vad de kan ses representera. Till exempel bildar kyrkfynden en bas för studier av det monetära bruket bland allmogen, men de medför också symboliska aspekter vid sidan om de monetära. Även vad gäller offermynt och mynt nedlagda i gravar är föremålens kulturhistoriska betydelse oftast större än den ekonomiska betydelsen. Det bör också beaktas att fynd från kyrkor och kloster liksom fynd från slott och borgar enbart visar att mynt använts inom dessa specifika miljöer som representeras samhällets överhet. De

³² Crusafont & Belaguer 2013; Day Jr., Matzke & Saccocci 2016; Grierson & Blackburn 1986; Grierson & Travaini 1998; Naismith 2017. Bandet som behandlar de nordiska länderna håller på att bearbetas av Jörgen Steen Jensen och Elina Screen.

³³ Ehrnsten & Kunnas 2017.

³⁴ Talvio 2014a: 43, 2016: 25–26.

³⁵ Metcalf 1981: 4.

³⁶ T.ex. Thordeman 1948.

övriga hopade fynden från städer och landsbygdens bytomter kan däremot ses representera myntcirkulationen och den ekonomiska utvecklingen på en mera konkret transaktionsinriktad nivå.

De ensamfunna mynten kan beaktats som den grupp som bäst beskriver den verkliga monetariseringsgraden. Till exempel baserar sig Richard Kellehers avhandling angående monetariseringen och myntbruket i England och Wales åren 1050–1550 enbart på ensamfunna mynt. Hans material bestod dock av över 18 000 mynt, av vilka största delen är metalldetektorfynd från åren 1997–2008.³⁷ Trots att bruket av metalldetektorer blivit allt allmännare också i Finland under de senaste tio åren, så är de medeltida ensamfunna myntens antal ännu väldigt lågt. De kan här vara föremål för en kvalitativ analys, men verkliga kvantitativa metoder går inte att tillämpa, då det totala fyndantalet utgörs av inte mer än kring hundra mynt. Även antalet medeltida depåfynd i Finland är anspråkslöst, och fynden lämpar sig bäst för studier av nedläggning av depåer som en enskild händelse. Detta till trots kan man även här undersöka myntsammansättningen och spridningen av olika slags depåfynd.

På grund av det begränsade materialet och de heterogena fyndkontexterna är möjligheterna till rent kvantitativa metoder vid studier av det finska medeltida fyndmaterialet rätt snäva, men liksom Klackenberg påvisat i sin studie av fynden från de medeltida sockenkyrkorna, så är det möjligt att urskilja regionala och kronologiska skillnader och via dem mäta myntcirkulationens grad. Klackenberg undersökte volymtillväxten och den kumulativa monetariseringsgraden, vilket ledde till relativa resultat.³⁸ Dyliga analyser av de olika fyndkategorierna görs även i denna studie, genom analyser av de olika myntens inbördes fördelning och kronologiska spridning, som presenteras i materialkapitlens kartor och diagram. Genom att kombinera materialet från ovannämnda olika fyndgrupper möjliggörs kvantitativa studier som beskriver spridningen

av myntbruket på en allmän nivå. I övrigt undersöks myntbruket och där tillhörande fenomen via kvalitativa analyser, där fyndens kontext får en ökad betydelse.

Det skriftliga källmaterialet består av de bevarade medeltida urkunder som behandlar penningbruk eller ekonomiska handlingar. Materialet är sporadiskt och inger bara vissa glimtar i bruket av mynt, men erbjuder trots detta ett bredare perspektiv till medeltidens ekonomi än vad som går att utläsa ur myntfynden. Eftersom materialet är ytterst fragmentariskt behandlas även det genom ett kvalitativt angreppssätt, med syfte att urskilja fenomen som beskriver myntbruket. De skriftliga källorna erbjuder till en viss mån information om hurdana slags summor som rört sig i olika slags transaktioner och inom skattebetalningen, i vilka slags myntsorter de betalats, eller ifall de kvitterats med naturprodukter. Det primära syftet med denna kvalitativa analys är att undersöka de konkreta betalningsmedlen. Den allmänna utvecklingen av skattesystemet liksom prisutvecklingen behandlas däremot enbart ytligt.

Efter de materialbaserade analyserna kommer den allmänna diskussionen i denna avhandling att koncentrera sig både på de monetära aspekterna och på fyndens kontextuella sammanhang ur ett mera kulturhistoriskt perspektiv, med fokus på förändringar i myntekonomin. På så vis kombineras den numismatiska empiriska källmaterialsbearbetningen och ekonomihistorian med arkeologiska och kulturhistoriska metoder, vilka leder till ett syntetiserande perspektiv till det medeltida pengabruket.

1.5. Disposition

Den här avhandlingen består av en textdel och en katalog över samtliga medeltidsmynt som behandlas i analysen. Själva texten omfattar 10 kapitel. Efter detta inledande kapitel presenteras arbetets teoretiska ut-

³⁷ Kelleher 2013: 4–6.

³⁸ Klackenberg 1992: 43–45.

gångspunkter i kapitel 2. I samma kapitel behandlas även de centrala begreppen och klassificeringskriterierna, liksom en analys av myntfynd som historisk källa och de källkritiska problem som kan uppstå vid behandlingen av materialet. I kapitel 3 ges ämnet ett vidare perspektiv genom en kort genomgång av både den historiska, geografiska och tidsliga kontexten. Den medeltida samhällsuppbyggnaden behandlas också kortfattat, då samfundet innehade en central roll även vad gäller den ekonomiska utvecklingen.

I kapitel 4 flyttar fokusen över till numismatiken. Som bakgrund presenteras en allmän genomgång av det medeltida myntväsendet. Därefter behandlas monetariseringen i Finland och hur grunden lades för pengaväsendets organisation och funktion. Monetariseringens kronologi och geografi tas upp, liksom även lagstiftningen och de ekonomiska förutsättningarna för myntbruket. Bruket av mynt från olika länder behandlas, samt myntpräglingen i Åbo. I kapitel 5 presenteras det skriftliga källmaterialet, det vill säga de bevarade medeltida urkunder som behandlar pengabruk eller ekonomiska handlingar. Det primära syftet med denna analys är att undersöka de konkreta betalningsmedlen, inte att gå in på frågor angående ekonomin och prisutvecklingen.

I kapitel 6 och 7 presenteras de olika fyndgrupperna med en huvudsaklig indelning i depåfynd och ensamfunna mynt samt kumulativa fynd. I kapitlet om skatter eller depåer presenteras fynden i kronologisk ordning, varefter deras uppsättning, samt deras geografiska och tidsliga fördelning analyseras. Kapitlet angående de övriga fynden behandlar mynt från ar-

keologiska undersökningar i kyrkor, slott och borgar, städer samt medeltida bytomter, liksom spritt funna medeltida mynt. Även gravfynden tas upp i detta sammanhang. Också här följer en analys av fyndens geografiska och tidsliga fördelning, deras sammansättning och skillnader i de olika kontexterna. I kapitel 8 behandlas materialet ur ett numismatiskt perspektiv. Utgående från de olika fyndgrupperna diskuteras de olika mynttyperna och deras spridning. Vilka slags mynt användes i vilka slags omgivningar? Hur belyser fyndmaterialet myntcirkulationen och finns det skillnader jämfört med det skriftliga källmaterialet?

I kapitel 9 ges en kort introduktion till medeltida penningfilosofi, varefter själva myntbrukets utveckling under medeltiden analyseras. Utgående från en närmare genomgång av olika fyndkontexter tolkas myntbruket i olika miljöer, liksom de förändringar som skedde under en tidsperiod på ca 350 år. Kapitlet fungerar samtidigt som en syntetiserande diskussion i vilket fyndmassan placeras i en vidare kontext för att dels ge en bild av hur fynden speglar den ekonomiska och samhällsliga historian, dels av hur ökad information om myntbruket kan bidra med nya aspekter till vår vetenskap om det medeltida samhället. Kapitel 10 är ett avslutande sammandrag i vilket en diskussion även förs kring de olika fyndgruppernas informationsvärde både utgående från ett monetärt och ett kontextuellt perspektiv. Eftersom en sammanställande katalog över de medeltida mynten i Finland saknas, har en dylik lagts till som bilaga till denna avhandling. I katalogen är fynden indelade enligt historiskt landskap, i alfabetisk ordning enligt fyndkommun. Liksom i själva texten presenteras de olika fyndgrupperna separat.

”Denarius non est mensura per naturam, sed nomo, id est lege.”¹

2. TEORETISK REFERENSRAM OCH TOLKNINGEN AV MEDELTIDA MYNT

2.1. Mynt och medeltidsarkeologi

Trots att jag inom denna avhandling främst använder mig av ett traditionellt kulturhistoriskt tillvägagångssätt med syfte att skapa en helhetsbild av det medeltida myntbruket, så krävs en vidare arkeologisk förståelse för materialet för att undvika för starka generaliseringar. Via detta uppnås en bättre bild av myntcirkulationens olika dimensioner, liksom vilka slags roller mynten spelat i olika tider och rum. Att tolka de medeltida myntens fullständiga betydelse för det dåtida samhället kan redan som utgångspunkt ses vara en omöjlig uppgift. Forskarens eget förhållande till omgivningen påverkar alltid hur det förflutna uppfattas, liksom hur den materiella kulturen väcks till liv. Genom att förstå sitt material och dess kontext är det dock lättare att via det skapa en historisk helhet, trots att en fullständigt objektiv bild av det förflutna inte kan återges. I detta kapitel presenteras den teoretiska referensramen för denna avhandling; hurudana slags frågor mynten belyser som objekt, vad kontexten innebär

och hur man via dessa aspekter kan tolka monetariseringen och själva myntbruket.

Bland arkeologer har myntens betydelse ofta marginaliserats till en fyndgrupp som erbjuder ett *terminus post quem*, det vill säga en tidlig gräns för när fyndkontexten tidigast bildats. Vid sidan om det har mynten automatiskt setts som ekonomiska objekt som tyder på handelstransaktioner, liksom pengar gör idag. Också för sin ursprungliga publik var de medeltida mynten otvivelaktigt först och främst betalningsmedel, som präglades och användes för särskilda ekonomiska syften. Samtidigt kunde de dock användas för spridning av budskap och symboliska meningar, liksom de också kunde få helt nya syften i sekundära kontexter.²

Inom den arkeologiska disciplinen har en mängd teoretiska inriktningar uppstått sedan 1950-talet, först med en strävan till objektivitet med ett beskrivande tag enligt processualismens funktionalism och ekonomiska tolkningsmodell, senare med ett allt större tvivel på huruvida en sådan kan uppnås då forskaren alltid på-

¹ Thomas av Aquino, *Sententia Libri Ethicorum*, 5 l. 9 n. 5: "Pengar existerar inte av naturen utan genom lagar."

² Kemmers & Myrberg 2008: 98–99.

verkas av såväl sin egen bakgrund som nutidsmiljön.³ Sedan 1980-talet har postprocessualismen utgjort ett övergripande teoretiskt paraply inom den akademiska forskningen. Tolkningarnas betydelse har vuxit, likaså har det arkeologiska materialets formationsprocess lyfts fram som en viktig del i att förstå det förflutna. Forskarens subjektivitet har fått en ny roll och försök till generalisationer har nedbetonats. Istället har det förflutnas pluralism och arkeologin som en vetenskap i en ständigt föränderlig process blivit till en vedertagen del av forskningen. Det finns inte ett "rätt" svar på det förflutna, utan olika tolkningar som existerar sida vid sida. Den materiella kulturen har också fått en mera aktiv roll som ett sätt att uttrycka och förmedla olika agenturer, inte enbart som något som avspeglar människors och enskilda individers handlingar. Likaså har frågor angående kulturell identitet och den materiella kulturens symbolik lyfts fram.⁴

Materialet inom denna avhandling faller främst inom ramarna för medeltidsarkeologi och historisk arkeologi. En av de grundläggande principerna inom historisk arkeologi är att en jämn vikt bör läggas på såväl historiska som arkeologiska källor. De arkeologiska objekten och studier av materiell kultur bör användas som ett sätt att utvidga, förlänga eller ifrågasätta den information som nås via historiska källor, inte bara som ett sätt att illustrera den skrivna historien. Detta kan innebära sökandet av såväl likheter som olikheter mellan de olika källmaterialen, genom att identifiera olika händelseförlopp, utvecklingsmönster, eller genom att utvidga den ena källans innebörd utifrån nya perspektiv nådda genom en annan kontext.⁵ Arkeologer som sysslar med historisk tid använder sig av dokumnet och historiska metoder, men oftast tillsammans med materiell kultur och genom att lyfta fram alternativa frågor och tolkningar. En särskilt stor betydelse har arkeologin fått då det kommit till

att skriva underklassens historia. Arkeologin kan fylla igen tomma gap i den historieskrivning som inte tar i beaktande de samhällsgrupper som varken kunde läsa eller skriva. Det skriftliga källmaterialet återger ofta en ensidig och bristfällig reflektion av de lägre samhällsklasserna, medan det arkeologiska materialet ger en bild av det förflutna som skapats slumpmässigt, inte utgående från val baserade på vems historia som man valt att dokumentera.⁶

Man måste dock ta i beaktande att det är frågan om två olika källmaterial, som det inte alltid är lätt att pussla ihop för en fullständig bild av det förflutna. Som motreaktion till den skrivna historiens dominans har det ibland framlyfts att medeltidsarkeologiska tolkningar egentligen borde göras utan hänsyn till skriftliga källor, eftersom dessa lätt leder till att det arkeologiska materialet enbart är komplementärt till texterna. I detta fall är det skäl att lyfta fram myntens specialkaraktär, eftersom de är ett arkeologiskt källmaterial som också bär text.⁷ Överlag ligger den historiska arkeologins rikedom i just detta möte mellan materiell kultur och skrift. Medeltidsarkeologin är ofta också mera präglad av tvärvetenskaplighet än traditionell historieforskning, med ett ihopkopplande av materialet med källmaterial av lika värde inom bland annat historia, numismatik, osteologi, kulturgeografi, konstvetenskap, etnologi och religionshistoria.⁸

Som ovan nämnts är syftet med denna avhandling att skapa en så fullständig bild av det medeltida myntbruket som möjligt. Ett dylikt perspektiv har sin utgångspunkt i den franska Annales-skolan, som växte fram på 1920-talet med Marc Bloch och Lucien Febvre i spetsen. Strävan var att skapa en problemorienterad och analytisk historieskrivning som beskriver hela den mänskliga verksamheten. Gemensamt för forskning inom Annales-traditionen var och är att den koncen-

³ Olsen 1997: 38–41, 76–90, 114–116, 151; Trigger 1993: 15–33.

⁴ Olsen 1997: 50–53; Myrberg 2008: 42; Shanks & Hodder 1995: 3–5.

⁵ Andrén 1997: 126, 161–176, 183–187.

⁶ Little 2007: 29, 62, 128.

⁷ Andrén 1997: 39–45, 131–132.

⁸ Andrén 1997: 11–14, 145; Carelli 2001: 17–18.

trerar sig på historiska strukturer i en lång tidsdimension, med strävan efter en totalhistoria som kombinerar det förflutnas alla aspekter ur ett analytiskt perspektiv. Under 1950- och 1960-talet tog Fernand Braudel den ledande rollen och i motsats till enskilda händelser myntade han begreppet om långvariga strukturer (*longue durée*), med syfte att belysa ekonomiska, politiska och sociala strukturer på lång sikt. Tredje generationen inom skolan representeras av forskare såsom Jacques Le Goff och Georges Duby.⁹ Alla ovannämnda personer har påverkat såväl medeltidsarkeologin som den numismatiska forskningen i Skandinavien, särskilt Henrik Klackenberg i hans avhandling om monetariseringen i det medeltida Sverige.¹⁰

Under 1970- och 1980-talen riktades medeltidsarkeologin mot en mera historisk samhällsvetenskap, som inspirerades av en historiematerialistisk historieskrivning. Kulturhistorien fick åter större betydelse och under 1990-talet gjorde postprocessualismen sitt insteg även här. Tingen och deras olika historier betonades allt mera, liksom också vikten av kontextuellt tänkande.¹¹ Till skillnad från den europeiska medeltidsarkeologin hade den nordamerikanska historiska arkeologin redan längre haft ett antropologiskt och etnologiskt intresse för främmande ting, liksom också en stark förankring i teorier kring kapitalism, kolonialism, eurocentrism och modernitet, samt i konsumism, industrialism och urbanisering.¹² Särskilt kapitalismen har fått en stor betydelse, eftersom studier av dess uppkomst i historiska samhällen varit ett försök till att tolka och förstå den värld vi lever i idag.¹³ Det har också gjorts försök till att adaptera tankar bakom särskilt kapitalism och kolonialism i forskning som berör Skandinavien,¹⁴ men man bör dock vara försiktig med att applicera modern terminologi och modernt

tänkande på en förfluten tid. Nationalekonomer och sociologer grundar sina tankar kring kapitalismens uppkomst på faktorer som i medeltida sammanhang känns ytterst främmande.¹⁵ Den medeltida samhällsstrukturen skiljde sig från senare tider gällde såväl den sociala stratifieringen, den religiösa trosbilden, överhetens hierarki som konsumtionsvanorna. Då är det uppenbart att även penningekonomin och mynten som föremål uppfattades på ett annat sätt än i moderna tider och nutid.

För att kunna skapa en så vid helhetsbild av det medeltida myntbruket som möjligt kommer allt källmaterial som finns att tillgå att utnyttjas inom denna studie. Det görs genom att vid sidan om myntfynden också studera mynten i de skriftliga källorna. Här är ingetdera källmaterial endast komplementärt, utan det är frågan om två likställda informationskällor av högst olika natur.¹⁶ Mynten ses här som en del av både det arkeologiska och det historiska källmaterialet och via dessa behandlas de ur ett medeltidsarkeologiskt perspektiv. Istället för att utgå från något visst ekonomiskt system eller en enskild ideologi är förhållningssättet kulturhistoriskt, med inflytande från Annales-skolans medeltidshistoriker. Källkritiken härstammar dock i ett kontextuellt sätt att se på materialet enligt postprocessualismens anda. Likaså tas här i beaktande att mynten kan ha olika historier, inte bara en funktion som betalningsmedel, samt att en "totalhistoria" inte går att uppnå.

2.2. Mynt och numismatik

Vid studier av mynt bör man inte glömma disciplinen som uppstått runt just dessa föremål, nämligen nu-

⁹ Bl.a. Bloch 1954 & 1971; Febvre 1922; Braudel 1949, 1982, 1985, 1986a & 1986b; Le Goff 1956, 1980 & 2012; Duby 1979, 1986 & 1990; se Burke 1990; Last 1995: 141–143; Carelli 2001: 13–16.

¹⁰ Klackenberg 1992.

¹¹ Andrén 1997: 133; Carelli 2001: 16.

¹² Nurmi 2011: 26–29; Orser 1996.

¹³ Little 2007: 57–58.

¹⁴ Carelli 2001; Nurmi 2011.

¹⁵ Bl.a. Wallerstein 1974; Weber 1978.

¹⁶ Andrén 1997: 150–186; Little 2007: 29.

numismatiken. Numismatik innebär vetenskapen om mynt, myntsubstitut och medaljer och är en vetenskaplig inriktning som starkt definieras utgående från källmaterialet. Mynt är en unik föremålsgrupp, som kombinerar ting och text, liksom politisk-, ekonomisk- och socialhistoria. I de nordiska länderna har den numismatiska forskningen främst varit sammanbunden med arkeologin, men detta är ingen självklarhet. I övriga europeiska länder fungerade numismatiken länge som en hjälpvetenskap till historieforskningen. Där fick mynten främst agera som historisk vittnesbörd för politiska maktförhållanden och ekonomiska funktioner.¹⁷

Eftersom de första myntsamlingarna uppstod redan under renässansen utgör samlingar hos privatpersoner och i museernas myntkabinett en stor del av numismatikernas forskningsmaterial. Under 1800-talets andra hälft och särskilt under 1900-talet fick myntfynden en större betydelse för den nordiska numismatiska forskningen, som på så vis blev mera knuten till arkeologin i samband med att mynten också är arkeologiska objekt.¹⁸ Myntfynd inlöstes länge direkt till myntkabinetten, vilket förändrats först under det senaste årtiondet då det bland annat i Finland istället ansetts skäligt att förvara mynten tillsammans med övrigt fyndmaterial i de arkeologiska samlingarna och inte skilt för sig.¹⁹

Sedan Nationalmuseet i Finland grundades har det tidvis uppstått kollisioner mellan personerna som ansvarat för myntkabinettets samlingar och de som ansvarat för de arkeologiska samlingarna. Delvis beror detta på missförstånd då det kommer till behandling-

Fig. 2.1. Finlands nationalmuseums mynt- och silverkabinett år 1927. Bild Museiverket.

en av fyndmaterial och dess ursprung, trots att även numismatiker under det senaste seklet i högsta grad sysslat med frågor som berör kontext och proveniens, medan de systematiska samlingarna hör hemma på 1800-talet. Vetenskapernas olikhet avspeglas trots det i metoderna och den teoretiska utvecklingen. Att det numismatiska materialet bevarats i skilda samlingar har å ena sidan bidragit till att en expertis har kunnat uppstå som sällan går att finna gällande övriga föremålsgrupper. Å andra sidan har numismatiken inte genomgått samma teoretiska utveckling som den arkeologiska materialforskningen i övrigt.²⁰ Att museernas numismatiker haft en slags ensamrätt till materialet i och med att de förvaltat samlingarna har ofta lett till att mynten fallit utanför den arkeologiska föremålsforskningen.

På 1800-talet då arkeologin och kulturhistorien först så småningom höll på att ta form så spelade mynten en stor roll i utvecklingen av nya idéer och metoder, särskilt vad gäller typologisering av material. Den numismatiska forskningens grund ligger i identifiering och klassificering av mynten, med stampstudier samt statistiska, kronologiska och korologiska studier som

¹⁷ Myrberg 2005: 4–5.

¹⁸ Talvio 2014a: 21.

¹⁹ I Finland har mynten sedan 2015 inlösts till Museiverkets arkeologiska samlingar.

²⁰ Se Myrberg 2005 och Kemmers & Myrberg 2011.

de viktigaste metoderna.²¹ Eftersom mynt utgör ett massmaterial, så krävs ett taxonomiskt perspektiv för att möjliggöra vidare analyser angående myntbrukets förändring och kausala relationer.²² På 1960-talet utvecklades numismatiken kraftigt enligt den processuella tidsandan. I Skandinavien skedde detta med Brita Malmer i spetsen. Hon förespråkade vikten av att systematiskt studera alla aspekter av materialet, särskilt vad kommer till dess fysiska egenskaper.²³ Under 1900-talets sista årtionden har också studier av kontaktnät och den historiska kontexten fått en betydelsefull roll inom den nordiska numismatiken.²⁴ Som ovan nämnts kombinerade Henrik Klackenberg i sin avhandling om medeltida monetarisering numismatiken med Annals-skolan och därtill ekonomisk antropologi.²⁵ Postprocessualismens vinsttåg inom arkeologin har sedan 1990-talet gjort att också granndiscipliner som numismatiken förväntas utveckla sig i samma bana, med en strävan att tolka och sätta källmaterialet i meningsfulla och mänskliga sammanhang.²⁶ Ovannämnda faktum avspeglas i 2000-talets numismatiska avhandlingar, i vilka tolkningen av mynten fått allt mera inflytande från den postmoderna och postprocessuella arkeologin, samt ur den ekonomiska antropologin. I och med detta har individerna bakom myntbruket fått en större roll, medan de ekonomiska perspektiven till och med till en viss mån underbetonats.²⁷

Ett motsatsförhållande mellan arkeologer och numismatiker går dock fortsättningsvis ibland att skönjas. Arkeologer ser ibland numismatiker som endast intresserade av mynten oberoende av arkeologisk

kontext, medan arkeologernas behandling av mynt i det arkeologiska fyndmaterialet ur en numismatikers synvinkel är förenklad utan förståelse för myntens särkaraktär som objekt.²⁸ Redan år 1973 hölls en konferens med temat mynt och arkeologi i London.²⁹ År 1988 ordnades MARG:s³⁰ första symposium för medeltidsarkeologer. Även här var temat mynt och arkeologi. Syftet var att undersöka myntens betydelse för tolkningen av arkeologiska fyndlokaler, liksom att lyfta fram vidare aspekter angående den medeltida ekonomiska och sociala utvecklingen.³¹ Jussi-Pekka Taavitsainen som deltog i symposiet lyfter i sin artikel fram myntfynd från finska slott och kyrkor och deras forskningspotential utöver dateringsmöjligheter. Taavitsainen poängterar redan i detta skede att mynten inte bara är bundna till sin fyndkontext, utan till hela sin omgivning genom ekonomiska och kulturella band, genom vilka de kan avspegla både politiska och ekonomiska mönster.³²

Under de senaste 30 åren har de olika vetenskapsinriktningarna utvecklats vidare, men trots det är ovannämnda diskussion fortfarande aktuell. År 2005 dedikerades ett temanummer i *Medeltidsarkeologisk tidskrift (META)* till förhållandet mellan mynt och arkeologi. I en artikel angående numismatikens framtid har ämnet förts vidare av Nanouschka Myrberg Burström och Fleur Kemmers.³³ Det senaste rönet inom förhållandet mellan mynt, numismatik och arkeologi är Myrberg Burströms artikel *Money, Coins and Archaeology* som utkom år 2018 i boken *Money and Coinage in the Middle Ages*, som även i övrigt erbjuder

²¹ Kemmers & Myrberg 2011: 88.

²² Myrberg 2009: 158.

²³ Bland annat Malmer 1966, 1980.

²⁴ Myrberg 2005: 5

²⁵ Klackenberg 1992.

²⁶ Kilger 2005: 37.

²⁷ von Heijne 2004: 28–29; Ingvaldsen 2005: 32.

²⁸ Myrberg 2005: 4–5.

²⁹ Casey and Reese 1974.

³⁰ Medieval Archaeology Research Group.

³¹ Clarke 1989: iii.

³² Taavitsainen 1989: 68–74.

³³ Myrberg & Kemmers 2011.

flera nya tvärvetenskapliga perspektiv till myntens roll som källmaterial inom medeltidshistorien.³⁴ I Finland har en diskussion kring myntens roll i det arkeologiska materialet förts av bland annat Vesa-Pekka Herva, Risto Nurmi och James Symonds i en artikel om tidigmodernt myntbruk i norra Finland.³⁵

För vetenskapens utveckling är det ytterst viktigt att en dylik diskussion förs. Genom en aktiv reflektion över var vi som forskare befinner oss i det vetenskapliga fältet kan vi förhoppningsvis undvika att köra fast i gamla banor och förhålla oss öppna till nya tolkningsmöjligheter. Detta till trots måste man ta i beaktande olika vetenskapsinriktningars olikhet och styrkorna i detta. Numismatiken och arkeologin söker delvis svar på olika frågor och även metoderna varierar. Ur ett litet mynt kan numismatikern och arkeologen få fram olika information om det förflutna. Genom att kombinera denna information kan man genom tvärvetenskapliga studier uppnå mycket mera än genom att enbart se på materialet ur en enda synvinkel. Strävan inom denna avhandling är därför att kombinera dessa olika inriktningars synsätt. Materialet utgörs av arkeologiskt fyndmaterial, men detta material består av mynt, som också måste behandlas ur ett numismatiskt perspektiv.

2.3. Mynt som materiell kultur

Materiell kultur har allt sedan början varit en del av den arkeologiska vetenskapen. Med tiden har olika slags metoder såsom chaîne opératoire och bruksspårsanalys uppstått för studier av de arkeologiska objektens historia. Till en början grundade sig metoderna främst på ett funktionalistiskt synsätt, med ett intresse för föremålens teknologiska bearbetnings- och brukshisto-

ria.³⁶ Under 1980-talet utvecklade Michael Schiffer en teori kring föremålens hela livshistoria som ett sätt att se på föremålens betydelse genom de handlingar som de är del av. Enligt Schiffer har alla föremål ett unikt liv, men det finns vissa återkommande handlingar och processer som genomtränger dessa och gör att man kan göra vissa generaliseringar som placerar föremålet i en vidare kontext. Efter tillverkningsfasen har föremålet tre olika huvudfunktioner som baserar sig på dess tekniska, sociala och ideella egenskaper. Allt som oftast kan ett föremål också uppfylla flera roller samtidigt. Efter den aktiva bruksfasen kan föremålet antingen återanvändas eller kastas bort, i det senare blir det till en del av det arkeologiska fyndmaterialet.³⁷

Inom postprocessualismen har föremålen fått en allt större betydelse som tecken, metaforer och symboler genom vilka de fungerar som representanter för sociala och kulturella fenomen.³⁸ Den inom postprocessualismen utvecklade föremålsbiografin tar sina starkaste intryck i antropologiska studier och för tanken kring föremålens livscykel längre än processualisterna, med främsta mål att undersöka objekt som aktiva aktörer i sociala relationer.³⁹ Sedan boken *The social life of things* utkom år 1986 har förhållandet mellan människor och ting präglat studier inom materiell kultur. Mest inflytande har uppnåtts av Arjun Appadurais artikel angående föremålens olika livshistorier och deras kapacitet att skapa betydelse, samt Igor Kopytoffs studie om föremålsbiografier och objektets förhållande till den sociala världen runtom.⁴⁰ Kopytoffs teori grundade sig på att alla föremål har en egen livscykel som består av ursprung, brukshistoria, idealstatus osv. Betydelserna kan förändras med tiden och vad som händer med ett föremål då det kommit till sin livscykels slut påverkar starkt arkeologernas tolkningar.⁴¹

³⁴ Naismith 2018.

³⁵ Herva, Nurmi & Symonds 2012.

³⁶ Olsen 2010: 22–25; Trigger 1993: 424.

³⁷ Schiffer 1987: 13–15.

³⁸ Olsen 2010: 24–25.

³⁹ Hodder 1991: 48; Joy 2009: 540–543.

⁴⁰ Appadurai 1986; Kopytoff 1986; Gilchrist 2012: 11; Olsen 2010: 35.

⁴¹ Kopytoff 1986: 66–68.

Kopytoff språkade vidare för att föremål aldrig till fullo kan förstås utifrån enbart ett synsätt, utan att alla processer, såsom produktionsfasen, byten och konsumeringen måste behandlas som en helhet. I detta processänkande får förändringarna i objektets livscykel en stark roll, i och med att objektets biografi ackumuleras då det rör sig mellan folk. För att förstå ett föremål är det dock lönsamt att därtill studera större föremålsgrupper, eftersom man genom jämförelser kan få en bättre bild av vad som kan ses som avvikande, både i själva föremålen och i deras kontext. Ett enskilt objekt har en kulturell biografi medan dess sociala historia bygger på större helheter. Denna sociala historia påverkar under långa tidsperioder objektets betydelse för dess brukare.⁴²

Vid sidan om föremålens materialitet och deras sociala värde har den materiella världens varierande agenter också lyfts fram och behandlats i förhållande till bland annat objekt och byggnader. Genom olika agenter har man gett föremålen en mera aktiv roll, enligt vilken de kan ses som en dynamisk del av samhället, inte bara som uttryck för det. De medeltida relikerna kan till exempel ses som aktiva objekt med förmågan att aktivt beröra människorna.⁴³ Att alla föremål har både en praktisk och en symbolisk betydelse har inom studier av materiell kultur blivit till en vedertagen del av historisk arkeologi, vilket lett till en dualistisk syn på föremålens funktion.⁴⁴ På samma vis kan mynten som offrades i kyrkor eller i sekulära omgivningar ses ha förmedlat ett budskap till människorna omkring, så väl i stunden som i framtiden. De praktiska och symboliska egenskaperna är på inga vis uteslutande, men behöver ej heller båda förekomma samtidigt. Som Bjørnar Olsen påpekat, så kan ett föremål vara intressant också utgående från dess praktiska funktion, inte enbart som en inskription eller metafor som representerar något socialt, kulturellt eller politiskt.

Tingen har haft en betydelsefull roll i människornas vardag också utan några långt gående symboliska representationer.⁴⁵

Den materiella kulturen vi undersöker idag avspeglar på så vis inte bara ett förflutet samhälle, liksom den inte enbart existerade under sin aktiva period. Föremål tillverkades ofta för en viss slags funktion, men de kunde under sin livscykel också få andra betydelser. Detta gör att de nu, liksom i tiderna, inte bara passivt reflekterar samhället, utan också påverkar det aktivt. Att till exempel mynten hade en tydligt ovanskriven funktion betyder ej att de inte samtidigt kunde ha övriga roller och innebörd.⁴⁶

Utgående från deras primärfunktion kan mynten definieras som standardiserade objekt, oftast runda och av metall, som präglats för att användas som betalningsmedel.⁴⁷ En av myntens viktigaste egenskaper i alla tider har varit att de måste vara tillförlitliga objekt, vars äkthet är av stor betydelse. För att folket skulle kunna lita på deras värde måste de vara igenkännbara via bild, text, vikt och storlek. Dessa formella dimensioner bildar basen för dagens objekttypologier, men samtidigt var det också dessa fysiska aspekter som åtskilde olika mynttyper och fastställde deras värde och brukbarhet för användarna under myntens aktiva bruksperiod.⁴⁸

Fig. 2.2. Öre präglat i Åbo år 1523. Bilderna på mynten representerade överheten som lät prägla mynten. Ant.2:153. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

⁴² Appadurai 1986: 34–36, 45–46; Gosden & Marschall 2009: 174; Kopytoff 1986: 66–68.

⁴³ Gilchrist 2012: 13, 216–21; Gosden & Marschall 2009: 169–170.

⁴⁴ Nurmi 2011: 30.

⁴⁵ Olsen 1997: 155, 2010: 3, 38, 147–153.

⁴⁶ Buchli 2004: 181; Hodder 1982; Hodder & Hutson 2003: 6, 172–175.

⁴⁷ Haselgrove & Krmnicek 2012: 236.

⁴⁸ Kemmers & Myrberg 2008: 94; Schiffer 1987: 15.

Liksom övriga objekt, kanske till och med till en ännu högre grad, är myntets fysiska aspekter av avgörande betydelse, enbart handlingen då ett mynt används ger det icke automatiskt ett värde.⁴⁹

Myntens utformning visar oftast tydligt vem som låg bakom myntningen, vilket också var en viktig uppgift för folket som använde mynten. Genom bilderna och inskriptionerna på mynten kunde de förmedla en mängd information, vilket också gör mynten till en form av skriftliga källor sett ur den nutida forskarens synvinkel.⁵⁰ Också i det medeltida Finland måste myntens inskriptioner och särskilt bilder ha haft en stor betydelse då det gällde att förstå myntens värde och ursprung. Få kunde läsa omskrifterna på de större mynten, men bilderna var lättare att förstå. Kronorna och de övriga heraldiska motiven förmedlade under medeltiden ett budskap om vems mynt det var frågan om, vilket gjorde att de olika överheterna också kom folket nära.⁵¹

För de flesta objekten är själva produktionsfasen en viktig del av deras betydelse, som kan påverkas av enskilda individer. Föremålets funktion påverkar alltså till en viss mån formen, men därtill kommer egna val, smakfrågor, status, prestige och modeinriktningar.⁵² Vad gäller myntpräglingen kom en privatperson inte åt att påverka utformningen av mynten. Mynt massproducerades och syftet var inte att tillverka unika objekt, utan standardiserade bytesmedel som samtidigt fungerade som en symbol för auktoriteten, oftast kungamakten. På så sätt beskriver myntens produktionsfas långt överheten och den politiska historien. Via själva myntbruket nås däremot också en mängd social- och kulturhistoriska aspekter. Då mynt använts som offer i såväl kyrkor som sekulära miljöer, i depåer och då de helt bytt funktion och omarbetats till smycken har

myntens ekonomiska roll blivit sekundär.⁵³ Detta betyder inte att de inte skulle ha varit konkreta objekt för människorna, under medeltiden var såväl mirakel som heliga objekt vardagliga företeelser.⁵⁴

Myntdeponeringar i skepp och byggnader grundade sig inte på myntens monetära värde. Likaså vittnar gravmynt om ett rituellt myntbruk oavhängigt den världsliga ekonomin. Ibland befästes denna skillnad tydligt genom att mynten böjdes och på så vis miste sin monetära funktion. Detta är ett allmänt fenomen då man även kan finna sigill, keramik och andra föremål som medvetet omintetgjorts före depositionen.⁵⁵ Ibland har mynt också perforerats innan de offrats, eller så kan mynten ha perforerats för att kunna bäras som amuletter. Exempel på både vikta och perforerade myntoffer hittar man till exempel i Västannortjärn i Dalarna, där mynt och en mängd andra föremål offrats i sjön från tidig medeltid framåt.⁵⁶

I denna avhandling undersöks via kvantitativa och kvalitativa analyser myntens betydelse som betalningsmedel, olika myntsorters spridning och vad dessa förtäljer om det ekonomiska myntbruket. Eftersom materialet här behandlas som en helhet utblir de enskilda föremålsbiografierna. Istället behandlas mynten som en föremålsgrupp och via det myntens olika sociala betydelser som en del av den materiella kulturen. Genom exempel och en närmare syn på mynt i olika sammanhang lyfts även myntbruket i olika slags miljöer fram.

2.4. Mynt och kontext

Som en del av den postprocessuella arkeologins kontextuella tänkande har också föremålets olika tolknings-

⁴⁹ Olsen 2010: 6–21.

⁵⁰ Andrén 1997: 45; Myrberg 2008: 45.

⁵¹ Immonen 2011: 5–6.

⁵² Miller 1987: 113–118.

⁵³ Haselgrove & Krmnicek 2012: 242; Kemmers & Myrberg 2011: 93; Kilger 2006: 209–210.

⁵⁴ Gurevich 1985: 179.

⁵⁵ Gilchrist 2012: 242–243; Hall 2012: 73–87.

⁵⁶ Golabiewski Lannby 2011: 76–80.

möjligheter inom det arkeologiska sammanhanget poängterats.⁵⁷ Utan det arkeologiska sammanhanget är det svårt att definiera inom vilka slags ekonomiska, sociala och rituella kontexter mynten användes. Mynt bör liksom övrigt arkeologiskt fyndmaterial ses som spår av mänsklig aktivitet, som kan beskriva kulturellt påverkade handlingsmönster i olika slags miljöer.⁵⁸ Nuförtiden samsas de flesta forskarna om att en verklig förståelse för ett föremål kan uppnås först då dess användning inom olika kontexter har tagits i beaktande. Föremål kan dessutom röra sig mellan olika kontexter, vilket påverkar deras betydelse i det förflutna.⁵⁹ Depositionen och vad den beror på påverkar tolkningen av föremålets funktion och mening, som kan vara såväl pragmatisk som symbolisk. Ett objekt kan finnas i flera dimensioner på en gång och för att förstå dess fulla historia måste det placeras i relation till en större helhet, formad av sin tid och omgivning.⁶⁰

Också då myntfynd studeras bör man ta i beaktande hur materialet bildats, hur dess förhållande till övrigt fyndmaterial ser ut, samt vad stratigrafien och den rumsliga spridningen kan förtälja. Michael Schiffers kulturformeringsprocess har under de senaste årtiondena påverkat uppfattningen om det arkeologiska fyndmaterialets uppkomst och den källkritiska synen på materialet.⁶¹ I motsats till det processuella tanke-sättet, genom vilket föremålets historia kunde skrivas ifall alla dess fysiska aspekter togs i beaktande, lyfte Schiffer fram hur det förflutna aldrig kan nå oss oförändrat. Detta beror inte enbart på tid, utan på att det arkeologiska fyndmaterialet påverkas av olika slags formationsprocesser, som kan vara antingen kulturella och bero på människors handlingar, eller icke-kulturella och härröra sig från naturen och miljön. Det

arkeologiska materialet har därmed allt som oftast genomgått någon form av förändring, vilket leder till att nutida forskare inte entydigt direkt kan läsa materialet. Fyndmaterialet avspeglar aldrig direkt det förflutna, eftersom allt som brukats inte har lämnat några spår, vissa föremålstyper kan vara överrepresenterade och kontexter kan ha förändrats.⁶²

En av myntfyndens ur forskarens synvinkel goda egenskaper är att de bildar ett massmaterial, som möjliggör både kvantitativa och jämförande analyser genom vilka man till exempel kan mäta den ekonomiska aktiviteten i olika regioner eller i olika samhällsskikt.⁶³ För att kunna göra dessa jämförande studier måste man ta i beaktande både materialets formationsprocess och myntens representativitet. Mynt i vissa särskilda kontexter har lättare blivit till en del av det arkeologiska fyndmaterialet, antingen som tappade eller medvetet nedlagda. Ibland är det frågan om flera mynt som hamnat i marken samtidigt, ibland enbart en samling som i olika tider spritts över ett begränsat område. Liksom i fallet med vilka som helst andra föremål så påverkar så väl externa influenser och historiska faktorer var mynt bevarats.⁶⁴ Olika omständigheter, såsom en sur jordmån, gör att fyndmaterialet bevaras till varierande grad, vilket vidare påverkas av myntens silverhalt, vikt och tjocklek. Därtill måste metoderna som brukats vid själva upphittandet beaktas. Då det gäller arkeologiska undersökningar utökar till exempel noggrann sällning sannolikheten till att små medeltida mynt tas till vara.⁶⁵ I frågan om ensamfunna mynt eller depåfynd kan man reflektera över varför just vissa mynt hittas. Långt är det frågan om slumpen, men i dagens läge med det ökade bruket av metaldetektorer förekommer också systematisk sökning som påverkar fyndtätheten i vissa regioner.

⁵⁷ Olsen 1997: 54–56.

⁵⁸ Haselgrove & Krmnicek 2012: 236; Kilger 2005: 38; Olsen 1997: 179–185.

⁵⁹ Shanks & Hodder 1995: 14–15.

⁶⁰ Hodder & Hutson 2003: 179, 187–188, 204.

⁶¹ Schiffer 1987; Trigger 1993: 429.

⁶² Schiffer 1987: 3–10, 47–49.

⁶³ Kemmers & Myrberg 2011: 89–91; Kilger 2005: 40.

⁶⁴ Blackburn 1989: 16–18.

⁶⁵ Christophersen 1989: 3–4; Schiffer 1987: 143–151.

Myntfynden från olika fyndlokaler avspeglar inte direkt vilka slags mynt som cirkulerat. Små mynt tappas generellt sett lättare bort, vilket dels beror på att de oftast använts för vardagliga transaktioner, dels på att man kanske inte letat efter ett litet tappat silvermynt lika länge som efter ett stort guldmynt.⁶⁶ Byggnader, strukturer, material och avfall kan ha återanvänts, i det senaste fallet till exempel som gödsel på åkrarna.⁶⁷ Det är lätt att automatiskt tänka sig att frekvensen myntfynd automatiskt är större just där som mynt brukats allmänt, men detta stämmer ej alltid. Bland annat hittas borttappade mynt lättare på hemmaplan än på allmänna platser, därtill påverkar golvet eller markens struktur vad som kan plockas upp och vad som blir kvar.⁶⁸ En traditionell uppfattning har bland annat varit, att avsaknaden av mynt funna i landsbygdens byar betyder att bönder inte haft tillgång till mynt. Nytt fyndmaterial har under de senaste årtiondena dock påvisat att detta inte är hela sanningen, då man bland annat på de engelska åkrarna har hittat ett större antal medeltida mynt. Dessa härrör sig troligtvis från det skräp som städades i byarna och spriddes ut på närliggande åkrar som gödsel.⁶⁹

Då ovannämnda källkritik tas i beaktande kan människornas handlingar studeras utifrån de spår av materiell kultur som hittas i olika arkeologiska kontexter. Detta sker dock alltid genom tolkningar och objektens ursprungliga syfte och mening kan inte uppnås alltigenom.⁷⁰ För en vidare förståelse för mynts aktiva användningsperiod så behöver kontexten dock inte nödvändigtvis vara arkeologisk. Liksom inom alla vetenskapsgrenar kan man inom numismatisk forskning urskilja flera olika slags nivåer av kontext, som belyser objektets, här myntets, historia ur olika tidsmässiga och rumsliga perspektiv.

Fig. 2.3. Perforerad örtug präglad i Stockholm under Erik av Pommern. Myntet hittades under utgrävningar vid Kyrksundet i Kjulo år 1904. NM 4256b. Skala 2:1. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Myntens primära kontext är själva tillverkningsfasen, det vill säga myntpräglingen. Förutom myntets ursprung kan man via myntens primära kontext studera myntpräglingstekniken och hantverkstraditionen, ikonografin och dess betydelser, myntregleringar och hur de påverkats av ekonomin och samhällsorganisationen, samt maktstrukturernas inflytande. Dylka aspekter behandlas ofta av historiker, ekonomihistoriker och numismatiker, men mera sällan av arkeologer.⁷¹ I den sekundära kontexten flyttas fokuset över på själva myntbruket. Vem använde mynten och hur? Vad betydde myntens ikonografi för myntanvändarna, hur idkades handel, hur betalade man skatter, vilka mynt användes som offer, när återanvände man mynt och på vilket sätt? Den tertiära kontexten innebär själva deponeringen. I sin primära och sekundära kontext är mynten huvudsakligen historiska objekt, medan de i sin tertiära kontext förvandlas till arkeologiska objekt.⁷²

En närmare tolkning och klassificering av olika slags myntfynd hör nära ihop med själva fyndkontexten. För att förenkla detta indelas myntfynd traditionellt i tre kategorier; depåfynd, hopade fynd och ensamfunna mynt.⁷³ Dessa olika typer av fynd kräver olika

⁶⁶ Blackburn 1989; Moesgaard 2006: 235.

⁶⁷ Schiffer 1987: 113.

⁶⁸ Blackburn 1989: 16–19.

⁶⁹ Dyer 1997: 31–44.

⁷⁰ Hodder 1995: 201–205.

⁷¹ Myrberg 2008: 157.

⁷² Myrberg 2005: 7, 2008: 158.

⁷³ Grierson 1975: 125. I Sverige introducerades denna indelning av Brita Malmer och har sedan systematiskt använts bland annat i serien Sveriges Mynthistoria Landskapsinventeringen. För en närmare definition av de olika fyndgrupperna se kapitel 6 och 7.

slags frågeställningar, eftersom de representerar olika slags fenomen. I denna avhandling används en huvudsaklig indelning i depåfynd och övriga fynd för att strukturera materialet.

Depåfynden kan delas in i myntskatter, skatter utan mynt samt blandade skatter. Inom ramarna för detta arbete behandlas enbart de depå- och skatthynd som innehåller mynt, vilka vidare kan indelas i besparingar, akut nedlagda depåer, slumpmässigt tappade skatter och offerfynd. Besparingarna innehåller ett kapital som uppsparats under en längre period, med en rätt stor spridning i myntens tidliga fördelning och ofta med mynt av bättre kvalitet. De akut nedlagda depåerna har inte varit föremål för något särskilt urval, utan representerar de mynt som en viss person haft på sig vid en viss tidpunkt, vilka naturligtvis också kan vara blandade med äldre besparingar. De slumpmässigt tappade skatterna avspeglar det konkreta pengabruket och kan bland annat utgöras av en tappad pengapung. Offerfynden är av en helt annan karaktär och nedlagda utifrån religiösa eller magiska motiv.⁷⁴

Vid de hopade fynden och ströfynden används en indelning utgående från fyndplatsens kontext samt hurvida det är frågan om ett ensamfunnet mynt eller en större fyndansamling. Den stora skillnaden mellan depåfynd och hopade fynd är att depåfynden är en följd av en enskild händelse, medan de hopade fynden utgör en kumulativ samling ensamfunna mynt, som slumpmässigt bildats på ett begränsat område. Dessa har tappats eller nedlagts av olika personer, utan någon vidare planering.⁷⁵ Mynten är inte tidsmässigt bundna till varandra, utan utgör samma helhet enbart genom sin rumsmässiga spridning.⁷⁶ Fynden i denna kategori har fått en allt större betydelse inom den numismatiska forskningen, först vid mitten av 1900-talet då en mängd restaurationsarbeten utfördes vid kyrkor och slott, senare i och med att även utgrävningar av medeltida och senare historiska fornlämningar fått en

större roll inom den arkeologiska disciplinen. Till de ensamfunna mynten räknas här enbart ströfynd. Till dessa hör huvudsakligen enskilda mynt funna under 1800-talet och början av 1900-talet samt metalldetektorfynd från de senaste tio åren.

2.5. Monetarisering

Det redan i inledningen ett antal gånger nämnda begreppet monetarisering lanserades i den skandinaviska numismatiken av Henrik Klackenberg. Klackenberg definierade monetariseringen som en gradvis process då en statskontrollerad valuta i form av myntad metall så småningom vinner insteg i samhällsekonomin. För att ett samhälle skall kunna anses fullt monetariserat, så måste det vid händelseförloppet slut uppvisa ett allmänt accepterande av mynt som betalningsmedel. Detta innebar inte bara skillnader i det ekonomiska systemet, utan också en stor förändring i människornas mentalitet. Värderingen av saker och hela omgivningen fick helt nya ramar då allt kunde värderas, köpas och säljas enligt ett gemensamt system baserat på pengar. Klackenberg kombinerade i sin avhandling monetariseringsprocessen med social och ekonomisk antropologi. Via det lyftes också ekonomins infogning i samhället fram, liksom ömsidighetsprincipen och omfördelningsprincipen som drivande krafter bakom myntbruk före någon verklig marknadsprincip.⁷⁷

I samhällen utan egen myntprägling men med kontaktnät som sträckte sig till monetariserade länder kunde mynten få ett symboliskt värde som förknippades med rikedomar och materialitet i form av ädelmetall. Ett dylikt synsätt kunde inte överleva monetariseringen, eftersom myntens roll som symbol för överhetens makt tog över, liksom också myntens världsliga roll som betalningsmedel till avgifter ålagda av kronan och kyrkan. Detta till trots kunde mynten fortfarande ha

⁷⁴ Grierson 1975: 130–136; Grinder-Hansen 1992: 26–40, 2000: 170–171.

⁷⁵ Grierson 1975: 125, 129.

⁷⁶ Myrberg 2008: 51.

⁷⁷ Klackenberg 1992: 15–19.

symboliska innebörder och pengar i sig fick en ny ritualiserad innebörd i och med att de som objekt med ett mätbart värde kunde medföra status och makt.⁷⁸

I hela Europa ökade myntbruket kraftigt under 1200-talet, samtidigt som även handeln förändrades. Detta var förknippat med en befolkningstillväxt, samt en kraftig ökning i penningmängden. Det ökade antalet mynt på marknaden berodde på att en rad nya silvergruvor öppnats mot slutet av 1100-talet, vilket gjorde att det under denna tidsperiod fanns betydligt mera silver till hands än några årtionden tidigare. En ökad penningmängd var en förutsättning för att en kommersiell tillväxt kunde ske. Ifall det inte fanns tillräckligt med pengar på landsbygden kunde inte heller de jordägande klasserna uppta sina avgifter i mynt. Det härskande skiktets behov av kontanter stimulerade därför även myntbruket bland allmogen.⁷⁹ Att man så småningom delvis övergick från betalningar i natura till betalningar i mynt betydde dock inte att myntbruket skulle ha varit lika i alla samhällsklasser, utan dess grad varierade fortsättningsvis i städer och på landsbygd, liksom olika samhällsgrupper emellan. Särskilt på landsbygden var myntbruket länge säsongsbundet.⁸⁰

Begreppet monetarisering har ibland kritiserats som en för storskalig och evolutionistisk term. Enligt denna kritik förenklar begreppet processen till ett linjärt händelseförlopp. Eftersom begreppet är retrospektivt så lyfter det automatiskt fram kontinuitet istället för diskontinuitet och regionala och lokala variationer tas inte i hänsyn i tillräckligt stor utsträckning.⁸¹ Trots detta används begreppet allmänt, om dock oftast med en kommentar om dess brister. Cecilia von Heijne beskriver i sin avhandling monetariseringsprocessen som ”en förändringsprocess av social och kulturell struktur som

involverar myntningsauktoriteter och myntanvändare under sen vikingatid och medeltid”. Mynten fungerade inte automatiskt som nominaler och måtenheter, utan de måste auktoriseras av en viss grupp eller organisation för att kunna mäta saker i praktiken. De monetära systemen baserade sig på olika regler, men dessa kunde variera beroende på den sociala strukturen. Allting utgick dock från resursfördelning samt olika slags maktförhållanden. Monetariseringsprocessen kan utgående från denna definition ses ur ett förändringsperspektiv, som innebär att det var förändringen bakom myntens betydelse och användning under medeltiden som var det väsentliga. Denna förändring kan vidare studeras genom inte bara ekonomiska och politiska, utan även kulturella och sociala strukturer.⁸²

I Danmark har Keld Grinder-Hansen i sin avhandling använt begreppet monetarisering enbart för att karaktärisera en situation då mynt användes på alla nivåer i det danska samhället, utan att gå närmare in på själva monetariseringsprocessen.⁸³ I Norge har Svein Gullbekk och Jon Anders Risvaag varit inne på samma linje. Också de lyfter fram faran med att tolka monetariseringen som en evolutionistisk och enhetlig process, som automatiskt leder fram till en modern marknadsekonomi. Monetariseringen kan istället bestå av en eller flera processer, framåtgående eller bakåtgående, med regional och kronologisk variation.⁸⁴ Gullbekk, som i övrigt också behandlar myntbrukets spridning i samhället som ett långvarigt fenomen, väljer i sin avhandling att istället för monetarisering använda sig av termerna *pengaomlopp*, som beskriver myntets bruk i samhället, *pengaväsen*, angående organisationen och administrationen som låg bakom pengaomloppet, samt *pengaekonomi*, om den period då mynt systematiskt används mera allmänt än naturprodukter.⁸⁵ Christoph

⁷⁸ Gurevich 1985: 218–219, 276.

⁷⁹ Spufford 2003: 59–60.

⁸⁰ Spufford 2003: 95.

⁸¹ Kilger 2005: 46; Myrberg 2008: 47.

⁸² von Heijne 2004: 28–33.

⁸³ Grinder-Hansen 2000: 19.

⁸⁴ Gullbekk 2003: 16; Risvaag 2006: 25.

⁸⁵ Gullbekk 2003: 16.

Kilger som forskat i det tidiga myntväsendet på Gotland föredrar termen monetaritet framför monetarisering. Med detta menar han det lättare att beskriva inte bara ett tillstånd, utan också en dynamisk interaktion mellan olika aktörer i samhället. På så sätt blir myntets bruk inte enbart beskrivna som en evolutionär process, utan som en del av kultur och samhälle.⁸⁶

Det senaste skandinaviska rönet som berör frågor om monetarisering och myntbruk är Linn Eikje Rambergs år 2017 utkomna forskning angående norska 1100-tals mynt. Ramberg konstaterar att även termen monetaritet beskriver en process, som dock inte är linjär eller automatiskt leder till modernt ekonomiskt tänkande. Som generella begrepp använder hon sig av termerna utmyntning, myntbruk och myntens betydelse, vilka erbjuder en mera precis behandling av källmaterialet. Eikje Ramberg poängterar att helhetsbilder av olika fenomen är viktiga, men att dessa alltid bygger på studier av material med flera alternativa tolkningar. För att kunna genomföra dylika studier måste man först och främst företa grundliga studier på mikronivå, istället för att enbart koncentrera sig på de stora ekonomiska systemen. Genom att kombinera fenomen som integration, strukturer, värdesättning, arbetsdelning och kommersialisering kan man sedan nå en större helhetsbild av myntbruket via frågor om när mynt användes och för vad.⁸⁷

Det är lätt att kritisera begrepp som monetarisering och kapitalism i medeltida sammanhang. Stora strukturalistiska termer innehåller alltid generaliseringar som förenklar det förflutnas verklighet. För att kunna behandla stora helheter är man dock tvungen att använda sig av verktyg som fogar ihop materialet. Monetariseringens processen är ett dylikt verktyg. Eftersom jag i denna avhandling strävar till att återge en helhetsbild av myntbruket genom hela medeltiden krävs det också här begrepp som beskriver de förändringar som skedde under tidsperioden. I denna avhandling används

begreppet monetarisering därmed långt utgående från samma premisser som Klackenborg använde sig av, dock med medvetenheten om ovannämnda kritik. Bruket av mynt spred sig fluktuerande både inom olika geografiska regioner och sociala sammanhang.

Monetariseringen uppfattas här som en process som påverkades av såväl de maktavande och den statliga organisationen som av samfundets normer och de enskilda aktörernas agerande. Mynt som standardiserade värdemätare förenklade det institutionella behovet att kontrollera de ekonomiska transaktionerna. Samtidigt spred sig mynten så småningom i samhället, eftersom en slags värdegaranti utgjorde ett gemensamt intresse.⁸⁸ För att en penningekonomi skulle bära frukt kunde inte myntpräglingen ske enbart för de högre samhällsklasserna, det krävdes ett utbrett pengabruk inom hela samhället. Detta gör att processen inte bara beskriver de större samhällsstrukturer, utan även myntbrukets spridning bland individer på gräsrotsnivå. För en utbredd penningekonomi krävdes det att flera inkomstkällor förvandlades till penningar genom skatterna. Trots att städerna så småningom växte fram så var förutsättningen för en penningekonomi att mynt användes även på landsbygden.⁸⁹

Genom hela medeltiden var pengarnas viktigaste funktion att fungera som värdemätare, vilket inte nödvändigtvis betydde att transaktionerna skulle ha skett med konkreta mynt. Dessa kunde fortsättningsvis utföras genom olika slags creditsystem och betalningar i naturaprodukter. Detta till trots innebar monetariseringens processen att myntens roll som värdemätare blev större och att själva mynten så småningom blev till en etablerad del av den materiella kulturen. Denna process fortsatte genom hela medeltiden och inte förrän i slutet av 1500-talet kan man i Finland tala om ett samhälle med utbrett myntbruk. För att tolka monetariseringens förlopp använder jag mig dels av enskilda myntomnämningen i det skriftliga källmaterialet, dels

⁸⁶ Kilger 2004: 229.

⁸⁷ Eikje Ramberg 2017: 29–31.

⁸⁸ Myrberg 2008: 53.

⁸⁹ Spufford 2003: 59, 64–65.

av de konkreta myntfynden. Eftersom båda dessa källmaterial är ytterst bristfälliga och sporadiska kan de aldrig medföra en fullständig bild av själva myntbruket. Det går däremot att urskilja vissa tendenser inom källmaterialen, som möjliggör olika slags tolkningar av den medeltida myntcirkulationen.

2.6. Myntbruk

I det medeltida samhället präglades människornas världsbild av såväl naturen som kristendomen. Absoluta värden fanns hos Gud och själen, medan omgivningen fick ett mätbart värde. Samtidigt uppstod en ny slags samhällshierarki, med en överhet som bestämde över lagar, penningekonomi och skatter. Liksom monetariseringen som beskrivits ovan var detta en förändringsprocess, som så småningom ledde till en sekularisering av omgivningen och tingen, som istället blev till objekt som kunde utnyttjas.⁹⁰

Ur en antropologisk synvinkel har alla handelsvaror och värdesaker ett eget ekonomiskt värde som framkommer i utbyten. I ren byteshandel växlar föremålen ägare utan någon referens till pengar eller övriga kostnader. Handelsvarorna förvandlas till produkter då bytet sker genom pengar och inte drivs av sociala faktorer. Detta bör dock inte polariseras för starkt, då marknadsutbyte och ömsesidighet också kan existera sida vid sida. I diskussionen kring utbyte och handelsvaror framförs ofta att pengar enbart fungerade som ett medium och saknade ett värde i sig själv.⁹¹ I det arkeologiska materialet och till exempel folkloristiken finner man dock otaliga exempel på att mynt också använts i andra situationer, där deras funktion som betalningsmedel varit sekundär och deras värde bottnats i något annat än deras bytesvärde.

Inom den ekonomiska antropologin utgår tolkningen av medeltida värdemedel och varuutbyte från de sociala faktorerna. Karl Polanyi, som ofta citeras inom numismatisk forskning, använde sig av tre centrala begrepp för att förklara olika slags ekonomiska system. Dessa är reciprocitet (gåvoekonomi), redistribution (omfördelning) och marknadshandel. En reciprocitetsbaserad ekonomi grundar sig på förhållanden inom familj, släkt eller ett mindre samhälle. Inom förhållandena rör sig varorna som gåvor, gengåvor och sociala skyldigheter enligt en ömsesidig överenskommelse, främst för att täcka de dagliga behoven.⁹² I ett samhälle som följer omfördelningsprincipen krävs däremot social stratifiering och någon slags hierarki. I det medeltida Europa var det kungamakten och kyrkan som fungerade som de maktcentrum till vilka tillgångarna koncentrerades. Därifrån omfördelades också pengarna genom olika administrativa organ, men på makthavarnas villkor.⁹³ En marknadsprincip kan man först tala om då det existerar en prisbildande marknad med en värdering utgående från utbud och efterfrågan.

Starkt generaliserande kan man säga att gåvoekonomin i Väst- och Sydeuropa blomstrade under 700- och 800-talen, det vill säga under den andra hälften av tidigmedeltiden, före statsbildningsprocessen. I praktiken fungerade detta så att bönderna måste förse sina herrar med gåvor, för att i sin tur få deras beskydd och rätt till markanvändning.⁹⁴ Till en början präglades mynt för deras prestige, symbolik och religiösa betydelser i lika stor grad som för ekonomiska behov.⁹⁵ Det feodala systemet bidrog både till att myntbruket spreds och till att sociala skillnader uppstod. Det fanns ingen enskild centralmakt med myntmonopol, vilket till en viss mån ledde till en så kallad prestigemyntning med politiska syften.⁹⁶ Något marknadssamhälle fanns ej heller då monetariseringen tog sin början i Sverige

⁹⁰ Gurevich 1985: 90–91.

⁹¹ Appadurai 1986: 10–15, 25.

⁹² Dodgshon 1987: 20–23; Polanyi & Dalton 1971: 9.

⁹³ Klackenberg 1992: 16.

⁹⁴ Duby 1979: 48–51.

⁹⁵ Kilger 2006: 218.

⁹⁶ Le Goff 2012: 12.

på 1100-talet. Valfärd grundade sig på jordegendom och pengar var ofta enbart ett tillägg i rikedom. Myntbruket var mångfacetterat och påverkades av personliga band som formades av sociala strategier.⁹⁷

Medeltidens industriella produktion organiserades huvudsakligen av rika handelsmän, inte utgående från ett fullt utvecklat kommersiellt samhälle med egen prisskapande marknad.⁹⁸ Till en början fanns ej generellt giltiga penningenheter, utan endast pengar för vissa särskilda funktioner. En valuta kan ses som fullkomlig först då pengarna fungerar som bytesmedel, betalningsmedel, värdemätare och värdebevarare. Detta innebar att samma penningenheter kunde användas såväl för varuutbyte, besparingar, som måttenhet och i betalandet av böter, vilket gjorde alla dessa handlingar direkt jämförbara och prissatta.⁹⁹

Antropologen George Dalton använde sig av tre konkreta begrepp för att beskriva tidigt myntbruk. Dessa var primitiva värdesaker, primitiva pengar och tidiga myntsystem (early coinage). Dessa kunde även existera sida vid sida och enligt bland annat Annales-historikern Fernand Braudel fanns det genom hela medeltiden elementära ekonomier i Europa, som omgavs av ett monetärt liv som inte förstörde dem, utan snarare bidrog till att bevara dem. Karaktäriserande för tidiga myntsystem var att mynt visserligen kunde användas som betalningsmedel i samband med till exempel skatter och böter, eller som bytesmedel, men att det ekonomiska systemet samtidigt ännu till en viss del grundade sig på omfördelningsprincipen. Till skillnad från de så kallade stamsamhällena antropologerna vanligtvis undersöker, uppstod enligt Dalton tidiga myntsystem i bondesamhällerna som en del av statsbildningsprocessen. Mynten under dessa tider var inte alltid allmänna mynt, utan så kallade specialpengar som användes under vissa sociala och religiösa sammanhang.¹⁰⁰

Övergången var ofta gradvis; natura- och penningekonomin kunde komplettera varandra och fungerade på inga vis som uteslutande faktorer. Penningekonomin utbredning baserade sig på kungamaktens centralstyrda maktposition, kyrkan och kristendomen, medan mynten och pengaväsendet främst var ett redskap för kungamaktens riksstyre och statsutveckling. En mindre betydelse hade böndernas egna behov av mera effektiva betalningsmedel. Mynt innebar visserligen en ökad handel mellan stad och land, men största delen av mynten som cirkulerade hamnade under medeltiden tillbaka i kungamaktens kassa.¹⁰¹

I de nordiska länderna gick penningekonomin utveckling hand i hand med att kungamakten och centraladministrationen förstärktes. Samtidigt ökade befolkningsantalet, lantbruksarealen, städer grundades, handeln utvecklades och hantverket samt handelslivet differentierades. Allt detta ledde till att myntens tillgänglighet och funktion förändrades. Denna utveckling skedde integrerat med större kulturförändringar i Europa, inte som en isolerad händelse. Det uppstod ett behov för olika myntsystem inom handel och allt fler skatter och avgifter blev uppburna i mynt. Under 1200-talet kan man till exempel i Danmark se spår av ett ökat antal mynttransaktioner, både i städer och på landsbygden. Dessa bestod bland annat av offerpengar till kyrkan, arrendeavgifter till jordägare, skatte- och tullavgifter till kungen, samt handel i reda mynt.¹⁰²

Peter Carelli har i sin avhandling angående samhällsförändringarna i 1000-talets Lund språkat för att dessa skedde på grund av en ekonomisering som innebar att man mera systematiskt började hushålla med tillgångar. Detta kopplar han samman med en gryende kapitalism. Carelli medger det dock vara anakronistiskt att placera modern kapitalism i medeltidens samhälle. Istället definierar han det kapitalistiska inslaget som ett

⁹⁷ Kilger 2005: 41.

⁹⁸ Polanyi & Dalton 1971: 28–33.

⁹⁹ Dalton 1967; Klackenberg 1992: 18.

¹⁰⁰ Braudel 1982: 400–401; Dalton 1967; Risvaag 2006: 20.

¹⁰¹ Gullbekk 2009: 22–24, 289–299, 374.

¹⁰² Grinder-Hansen 2000: 12–13.

mera aktivt hanterande av överskottskapital i syfte att skapa profit. Han menar därmed att kapitalism existerat i de flesta historiska samhällen, men att man i brist på såväl totalitet som övergripande ideologi ingalunda kan tala om ett kapitalistiskt samhälle.¹⁰³

Ovanstående exempel visar att det medeltida myntbruket var starkt förknippat med statsbildning och större samhällsförändringar. Även i Sverige, och därmed också nuvarande Finland, skedde monetariseringssprocessen starkt förknippad med kristendomens och kungamaktens påverkan. Båda innebar stora administrativa och ekonomiska konsekvenser, av vilka en var myntväsendets uppkomst. Kyrkan hade rätt till sina skatter och i regalrätten ingick både beskattning, bötesrätt, tullrätt och myntmonopol. En stor del av avraderna, skatterna och andra fiskala avgifter krävdes härifrån framöver i penningar. I städerna bidrog handel till ett ökat behov av mynt, medan det rurala myntbruket främst var en följd av fiskala intressen.¹⁰⁴

Finland var ett av de sista områden i Europa där mynten togs i bruk som kontrollerade betalningsmedel. Detta skedde under en tidsperiod från ca 1200 fram till mitten av 1500-talet, då flera övriga delar av Europa redan hade en långt utvecklad marknadsekonomi. Denna redan monetariserade omgivning påverkade utvecklingen i Skandinavien, speciellt vad gäller handeln kring Östersjön. Det fanns ett färdigt system att anpas-

sa myntpräglingen till och den ekonomiska utvecklingen skapades långt efter europeisk modell. Antropologernas begrepp är därmed i viss mån lika felplacerade i detta sammanhang som de moderna nationalekonomernas teorier kring kapitalism är anakronistiska.

I Finland beskriver de medeltida myntfynden inte det egna landets myntprägling och statsbildning, utan en utveckling som kom utifrån och så småningom anamades på området i samband med övriga organisatoriska förändringar. Inom denna avhandling ligger fokusen därför på själva pengabruket och människorna bakom det. George Daltons tidiga myntsystem går med vissa justeringar att användas som en referensram för spridningen av myntbruket också i det medeltida Finland. Myntbruket var till en början kraftigt bundet till de översta samhällsskikten och för gemene man var myntcirkulationen närmast sagt vertikal, vilket innebär att bruket av mynt baserade sig på ovanstyrda regler och främst rörde sig mellan överhet och allmogen. Pengar användes allmänt inom statligt styrda transaktioner, men emellan det vanliga folket var ett horisontellt pengabruk sällsynt, vilket gjorde att en naturaekonomi och en penningekonomi existerade sida vid sida. Mynt behövdes inom vissa sammanhang, vilket gjorde att de som objekt inte var något främmande fenomen för den medeltida människan. Deras betydelse och användning kunde dock skilja sig stort från den uppfattning om mynt och myntbruk som vi har idag.

¹⁰³ Carelli 2001: 21–25.

¹⁰⁴ Klackenberg 1992: 15, 193–195.

Fig 3.1. Detalj ur sarkofagen i Nousis. Kung Erik och biskop Henrik anländer till Finland. Sarkofagen donerades till Nousis kyrka av Magnus Tavast, sidornas mässingplattor illustrerar Henrikslegenden. Bild: Museiverket.

3. FINLAND I MEDELTIDEN

3.1. Tidigkristen tid och bosättningsexpansion

Det sista skedet av den förhistoriska tiden i Finland kallas i allmänhet för korstågstid och täcker en tidsperiod från ca 1025–1050 fram till 1150–1200 i sydvästra Finland och 1300 i östra Finland. Eftersom benämningen korstågstid lätt skapar en något förvriden bild av de verkliga historiska händelserna så har begreppet tidigkristen tid föreslagits som ett alternativt namn till järnålderns sista period.¹ Den tidigkristna tiden berör en period då kristendomens ideologier spred sig i Finland, vilket bland annat ses i förändrade gravskick. Denna tid representerar också ett övergångsskede vad gäller monetariseringen, som gick tätt hand i hand med anammandet av den kristna tron samt övriga stora samhällsförändringar.

Idag är det ett välkänt faktum att flera av berättelserna kring Erik den heliges korståg på 1150-talet till stor del är en legend som tillkom över ett sekel senare.² I samma veva som den svenska statsmakten befäste sitt valde i Finland så skapades också legenden om biskop

Henrik. Genom korstågstanken kunde man legitimera svenskarnas färder i österled, såsom bland annat Birger Magnussons tåg till Tavastland på 1230-talet. Det var också först vid kring mitten av 1200-talet som en organiserad maktutövning skapades i Sverige, samtidigt blev också det svenska inflytandet i Finland starkare, såväl politiskt, militärt som administrativt.³

Redan under senare järnålder spred sig kristendomen så småningom till Finland från både väst och öst. I ett tidigt skede var den slaviska kyrkans inflytande starkt, vilket syns i en lång rad slaviska lånord i det finska språket.⁴ Ryssland kristnades år 988, medan den västliga kristendomen snart anammades i de skandinaviska länderna. Vid kring mitten av 1100-talet täckte biskopstiften hela området. Detta var resultatet av en lång process, som gick hand i hand med statsbildningen. I allmänhet var det samhällets härskare eller ledande skikt som kristnades först. På det område vi idag kallar Finland saknades en mera utbredd samhällsorganisation för detta, kyrkan hade i ett tidigt skede inte någon verklig överhet att samarbeta med innan områdets in-

¹ Vahtola 2003: 27.

² Harrison 2002: 570; Heikkilä 2009: 43–52; Lehtonen 2007: 7–20.

³ Lindqvist 2002: 43–46.

⁴ Tarkiainen 2008: 69.

Fig 3.2. Från tiden innan monetariseringen har man i Finland funnit ett flertal imitationer av bysantiska mynt. De flesta av dessa mynt är perforerade och har använts som smycken. Oftast förekommer de som gravfynd, liksom detta mynt från Saramäki i S:t Marie. NM 15189:121. Bild: Outi Järvinen, Finlands nationalmuseum.

förlivande i det svenska riket.⁵ Likaså kristnades inte heller Estland förrän åren 1208–1227 i samband med danskarnas och tyskarnas ankomst. Kristendomens inflytande kan dock skönjas genom hela tidsperioden, speciellt i den gradvisa förändringen i gravbruket. Så småningom blev obrända skelettgravar utan gravgåvor allt vanligare, vilket kan ses som ett tecken på kristendomens spridning. Vapen och arbetsredskap försvann ur de västfinska gravarna kring mitten av 1100-talet, smyckena kring 1200. I västra Finland kan man hitta undantagsfall med gravföremål från 1200-talet, medan det gamla gravskicket med föremål i östra Finland fortsatte ända fram till 1300- och 1400-talen.⁶

Mynt funna i gravar från tidigkristen tid speglar också tydligt denna utveckling. Från slutet av 1000-talet och 1100-talet är myntfynd i Finland i allmänhet väldigt sällsynta, de enstaka funna mynten är förknippade med myntbruket före monetariseringen. Dessa mynt härstammar huvudsakligen från tidigkristna gravfält i Egentliga Finland. Liksom också Henrik Klackenberg har konstaterat, så avspeglar dessa gravmynt inte ett allmänt myntbruk, utan är ett tecken på kontakter med redan monetariserade områden.

Gravfynden kan ses som symboliskt laddade fynd, utan nominellt värde.⁷ För att mynt skulle kunna användas som värdemätare på ett bredare plan krävdes ett organiserat samhälle med centralstyre genom vilket myntens värde bekräftades.

I slutet av järnåldern koncentrerades bosättningen i Finland till vissa områden. Kyrksocknarna som bildades efter kristendomens ankomst företrädde till en viss del av de mest befolkningstäta områdenas centralplatser, som karaktäriserades av en gemensam tingsplats, kultplats och en flyktplats. Några fornsocknar med verklig administration kan man dock inte tala om.⁸ Både i skärgården och i inlandets ödemarker fanns områden som brukades endast stundvis av den fasta befolkningen. Också i Österbotten utnyttjades områden från 800-talet fram till förra hälften av 1100-talet som erämark av invånare i andra delar av landet, men samtidigt fanns det en spridd, mobil bosättning.⁹ Bland annat pollenanalyser påvisar att det redan i slutet av järnåldern funnits bosättning på områden som tidigare ansetts koloniserade först under medeltiden, som bland annat Savolax, norra Karelen och olika kustområden.¹⁰

Kristendomen och dess organisation spreds snabbast på de områden som redan färdigt hade kristna kontakter, liksom Egentliga Finland med Mälarsverige och Tavastland med Gotland och Baltikum. Grundandet av församlingarna ledde till beskattning och arbetsplikt för anläggningen av kyrkor och prästgårdar. Också betalningar för kyrkliga förrättningar och böter togs strax i bruk.¹¹ Liksom i övriga länder anammades kristendomen först av samhällets högre skikt, och den nya tron gick delvis hand i hand med internationalism och överhet.¹² Enligt den traditionella uppfattningen

⁵ Purhonen 1998: 147–149.

⁶ Hiekkänen 2010: 341.

⁷ Klackenberg 1992: 174.

⁸ Kallioinen 2000: 17–18; Raninen & Wessman 2015: 314–317.

⁹ Orrman 2002: 52–57; Tarkiainen 2008: 43.

¹⁰ Alenius 2007 & 2011; Alenius & *et al.* 2017.

¹¹ Pirinen 1991: 44; Purhonen 1998: 156–157.

¹² Purhonen 1998: 149–150.

grundades de finska församlingarna och kyrkorna som en gemensam insats av stiftets ledning och bönderna, vilket också stadgades i bland annat Upplandslagens kyrkobalk från 1290-talet och flera andra landskapslagar.¹³ Ny forskning tyder dock på att åtminstone en del av de tidiga kyrkorna grundades i samband med storgårdar kallade Moisisio. I Egentliga Finland hittas det tiotals dylika, liksom även på övriga håll i Finland. Bland annat invid Moisisio i Nousis, i närheten av var kyrkan senare uppfördes, visar det arkeologiska fyndmaterialet att befolkningen i området varit välbärgad. En nära kontakt mellan Moisisio-gården och kyrkan hittas också i Virmo, Pemar, Lundo, Pikis och Uskela. I nedre Satakunta kan liknande paralleller dras i Euraåminne och i Säkylä. Det ser därmed ut som att ägarna till de tidiga storgårdarna haft en central roll då det kommit till anläggningen av en kyrka.¹⁴ Samma personer hade med största sannolikhet också kontakt med redan monetariserade områden, vilket gjorde att myntbruket också naturligen först spred sig till dessa samhällsskikt i samband med kristendomen.

Den hittills tidigaste kyrkobyggnaden som hittats på finsk mark är kapellet i Ravattula i Åbo, som upptäcktes år 2013. Denna lilla träbyggnad användes från slutet av 1100-talet fram till början av 1200-talet, troligtvis av ett rätt litet samhälle. Under utgrävningarna på platsen har ett tjugotal mynt hittats, vilket tyder på att mynt använts inom kyrkliga sammanhang i ett tidigt skede.¹⁵ Då det enligt dagens forskningsläge inte finns några tecken på att bruket av mynt i övrigt ännu skulle ha spridit sig på området är dessa mynt troligtvis religiösa offer och kan utifrån kontexten liksom gravmynten huvudsakligen ses som symboliska objekt, istället för som värdemätare och bytesmedel i allmän cirkulation.

Under hela den tidiga medeltiden skedde stora politiska och sociala förändringar i Sverige och rikets utveck-

ling karaktäriserades av en instabilitet. År 1164 adresserade påven första gången den svenske kungen Karl Sverkersson som svears och götars kung, vilket skedde i samband med att Sverige blev en egen kyrkoprovins då Uppsala gjordes till ärkebiskopssäte. Därmed blev Sverige till kungarike, dock med diffusa gränser.¹⁶ Den svenska expansionen till Finland under denna tid kan ses som en del av en allmänt expansiv period inom hela Europa. Såväl kyrkan som världsliga makter spred sig från centralområden mot periferier, mot norr och öst. Samtidigt ökades kontrollen i hela Östersjöområdet, vilket var i kyrkans intresse eftersom det främjade handeln. Klimatet var gott, vilket också gav goda skördar, vilket i sin tur ledde till en befolkningsökning. Den nya svenska bosättningen i Finland baserade sig främst på bondejordbruk. Som framkommit ovan i frågan om inlandets stormannagårdar kallade Moisisio så låg dock sockenbildningen i elitens intresse. Liksom i Egentliga Finland och i Satakunta kan man också i Nylands kustsocknar se att uppkomsten av sockenkyrkorna varit starkt förknippad med frälsegods, som låg på centrala platser invid de strategiska vattenlederna.¹⁷

Kyrkan var utan tvivel den första viktiga maktfaktorn, vilket också framkommer genom dess egendomar. Som ovan nämnts byggdes de tidigaste gårdskyrkorna på mark som tillhört storgods. Dessa fungerade som tidiga centralområden varifrån kristendomen och bosättningsexpansionen spreds till hela sydvästra Finland. Kyrkans ställning etablerades så att prästerskapet kunde kräva skattebetalningar, främst i form av offergåvor och andra betalningar. Församlingarnas ekonomi förbättrades under 1200-talets andra hälft, då tiondet togs i bruk också i Finland. Samtidigt spred sig församlingarna från Egentliga Finland och västra Nyland till östra Nyland, Savolax, Karelen och Österbottnen. Kyrkosockenarna bildades i samma veva.¹⁸ Kustö biskopsgods och Kjulo biskopsgård vittnar om kolo-

¹³ Hiekkänen 2002: 491; Pirinen 1955: 65–66.

¹⁴ Haggrén 2005: 13–22.

¹⁵ Ruohonen 2015: 395–397, 2018: 88–91, 2019: 23–26.

¹⁶ Lindqvist 2002: 41–42.

¹⁷ Haggrén 2007: 65–66; Harrison 2002: 566–571; Lindqvist 2002: 46–47.

¹⁸ Haggrén 2015: 384–385; Hiekkänen 2002: 490–493.

nisations- och nyodlingsverksamhet, medan flera av den gamla aristokratin ägor snart övergick i kyrkans ägo, varefter de utvidgades kraftigt. Dessa kyrkogods hade en stor ekonomisk betydelse, men de fungerade samtidigt som landskapliga centra. Tidiga kungsgårdar grundades, i västra Finland redan före 1300-talet och i östra Finland under 1300-talet, som utgångspunkt för försvaret, administrationen och expansionen. Den försvarsmässiga funktionen minskade i ett tidigt skede och små småningom blev gårdarnas viktigaste uppgift att fungera som administrativa centrum och övervakare av handeln och transporten.¹⁹

Finland blev således gradvis till en landsdel bland de andra i det svenska riket, med samma rättigheter och skyldigheter som övriga områden.²⁰ Så småningom utvecklades även den världsiga centralmakten och landskapslagarna nedtecknades. I samband med bosättningsexpansionen skedde en territorialisering, vilket innebar skapandet av nya gränser. Dessa behövdes för att omforma de sociala nätverken och samhällsorganisationen. Vid styrning av handel, samfärdsel och det ekonomiska livet kunde man samtidigt styra människorna. Utvidgningen av bygderna och nyodlingarna innebar därmed inte enbart nya skatteunderlag, utan också en etablering av en helt ny samhällsstruktur.²¹ Nya hemman som betalade skatt var i kronans intresse och därför främjades dessa och en expansion till nya marker till allt större grad från och med 1300-talet.²² Allt detta bidrog också till att bruket av mynt så småningom spred sig till olika delar av landet.

3.2. Centralmakten stärker sitt grepp

Genom hela medeltiden styrdes den västerländska världen av kyrkan och kronan. Dessa tätt sammanbundna maktinstitutioner innehade beskattnings-

och domsrätt. Senast från 1220-talet bildade Finland ett eget biskopsstift, som administrativt hörde till den svenska kyrkoprovinsen. År 1229 flyttade biskopskyrkan från Nousis till Auraådal och vid kring samma tidpunkt etablerades tron i landets centralområde.²³ Den världsliga makten innehades av kungen, som dock också måste förlita sig på de övre samhällsskiktens stöd och fungera i samarbete med riksrådet. Den svenska kronan byggde upp sin administration i den östra rikshalvan under 1200-talet och början av 1300-talet. Administrationen grundade sig på kungsgårdar och fögderier, medan landskapen indelades i regionala samhällen.²⁴ Under tidig medeltid nedskrevs landskapslagar i de olika delarna av det svenska riket. Den första riksomfattande lagen, Magnus Erikssons landslag, stadgades troligtvis någon gång mellan 1347 och 1352, främst utgående från Upplandslagen. De olika landskapslagarna brukades fortsättningsvis, men landslagen tillämpades som främsta lag på olika håll i riket. Den på 1350-talet sammanställda stadslagen nedtecknades utgående från Stockholm, men utgjorde grunden för hur saker skulle skötas i alla de svenska städerna.²⁵

Gränsen som drogs vid freden i Nöteborg år 1323 var det svenska rikets första östgräns. Detta var en gräns mellan Sverige och Novgorod men också mellan den västra och den östra kyrkan och två olika kulturområden. Tolkningen kring gränsens norra del har varit kraftigt debatterad, men allmänt godkänt inom dagens forskning är att den i norr följde två linjer, mellan vilka det fanns ett gemensamt ödemarksområde som kunde utnyttjas av såväl Sverige som Novgorod. I Karelen hamnade Äyräpää, Jääski och Savilahti (Savo) på den svenska sidan, medan Kexholm och nuvarande norra Karelen i Finland låg på den ryska sidan. I sto-

¹⁹ Anthoni 1970: 53–57; Salminen 1990: 64–65.

²⁰ Tarkiainen 2008: 73.

²¹ Wallerström 1995: 17–18.

²² Orrman 2003: 72–77.

²³ DF 72; Hiekkänen 2003a: 12; Salonen 2018: 67.

²⁴ Kivistö 2006: 14.

²⁵ Magnus Erikssons landslag, Holmbäck & Wessén 1962; Magnus Erikssons stadslag, Holmbäck & Wessén 1966.

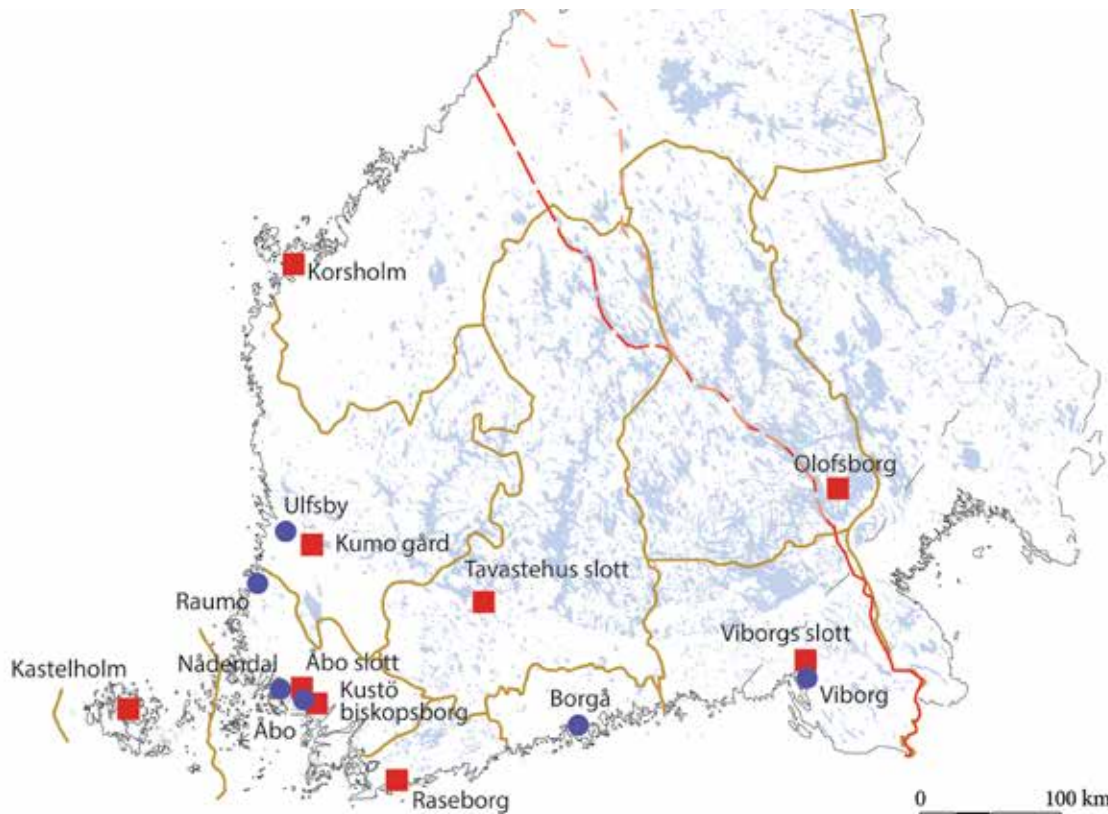

Fig 3.3. Slottslänen samt städerna kring år 1475. I rött gränsen som drogs vid freden i Nöteborg år 1323. Blåa punkter för städer och röda fyrkanter för slott och gårdar.

ra drag gällde gränsen ända fram till 1595 och freden i Teusina.²⁶ En del av de fynd som behandlas i detta arbete ligger på den östra sidan av denna gräns, och faller på så sätt egentligen utanför gränserna för det medeltida svenska riket.

Slotten var den tydligaste symbolen för kronans och kungens makt, medan deras konkreta funktion var att fungera som såväl försvarsanläggningar som administrativa och fiskala centrum. Samtidigt koncentrerades också flera andra aktiviteter kring slotten, såsom handel, livsmedelsförsörjning, hantverk och tidigindustriell produktion. Viktigast var Åbo slott, som kom att fungera som hela den östra landhalvans administrativa centrum. Slottet fungerade också direkt under fataburen som ett centrum för skatteuppbörden från hela området öster om Bottenhavet.²⁷

Birger Jarls krigståg till Tavastland år 1238, 1239 eller 1249 införlivade denna del av landet med riket. Anläggningen av Tavastehus började strax därefter för att befästa den världsliga makten i området. Gränsen mellan öst och väst var länge diffus, vilket var en av orsakerna till korståget som riktades mot Karelen år 1293 och som ledde till att Viborgs slott grundades. I Savolax grundades Olofsborg som gränsslott och administrativt centrum år 1475. Utöver dessa uppfördes under medeltiden även andra borgar, såsom Raseborg i Nyland, Biskopsborgen Kustö i Egentliga Finland samt Kastelholm på Åland. Därtill kommer några mindre fästningar som huvudsakligen saknar omnämnanden i det skriftliga källmaterialet, såsom till exempel Junkarsborg i Raseborg, Borgbacken i Borgå, Botby i Helsingfors och Forsby i Kumo. Också i Ulfby kan man finna lämningarna av något som möjligen i tiderna varit en borg.²⁸

²⁶ Gallén & Lind 1991; Lind 1985: 305–336; Haggren 2018: 241–242; Wallerström 1995.

²⁷ Retsö 2009: 301.

²⁸ Haggren 2004: 24–32, 2015: 428.

Fig 3.4. Åbo slott. Bild: Frida Ehrnsten.

Kännetecknande för hela 1300-talets Norden var den politiska maktkampen inom och mellan de nordiska länderna. Stridigheterna om landsdelar och makt ledde till ekonomiska problem och ökat behov av pengar, vilket också påverkade myntpräglingen. Under loppet av 1300-talet blev strävandena efter en samnordisk union starkare och redan på 1330-talet härskade Magnus Eriksson över Sverige, Finland, Skåne, Norge och Island med Grönland och Orkney. Samtidigt blev kronans kontroll över det ekonomiska livet allt starkare och utgifterna större. Balansen mellan landets inkomster och utgifter haltade, vilket ledde till att skulderna betalades med direkta eller indirekta lån. Som en lösning på resursbristen gjordes bland annat försök till inskränkning av frälseprivilegierna och kyrkans skattefrihet, men detta ledde enbart till större problem. Uppror, inbördeskrig och riksdelning skapade enbart ett ännu större hål i kronans finanser.²⁹

Den oroligaste tiden i Finland var under Albrekt av Mecklenburg, då kungen år 1367 befallde frälset och prästerskapet att överlåta hälften av sina inkomster till kronan. Detta försökte de ovannämnda i sin tur kompensera med större krav på bönderna, som i sin tur redan i övrigt var utsatta för hjälpskatter för anläggandet av nya slott och vägar.³⁰ År 1389 stärktes den nordiska unionen under dansk ledning, med viktigaste syfte att skapa en starkare motpart till den tyska Hansan. En personunion skapades, Kalmarunionen, som dock var bräcklig redan under 1400-talet och slutligen bröts då Gustav I kröntes till kung år 1523. Speciellt i unionstidens början orsakade vitaliebröderna oroligheter på Östersjön, vilket också ledde till att flera slott och en del städer, liksom även Åbo, tidvis låg i vitaliebrödernas händer.³¹

Förvaltningsstrukturen i Finland bestod av sju landskap. Slotten hade en central roll i denna, med Åbo

²⁹ Golabiewski Lannby 1995: 83, 91–92.

³⁰ Katajala 2002: 303.

³¹ Haggrén 2015: 431.

slott i Egentliga Finland, Kastelholm på Åland, Tavas-tehus slott i Tavastland, Raseborg i västra Nyland, Viborgs slott (senare även Olofsborg) i Nyslott, Karelen och östra Nyland, Korsholm i Österbotten och som undantag Kumo gård i Satakunta.³² Den administrativa organisationen i Finland utvecklades under Erik av Pommerns regeringstid, med en indelning i förvaltningssocknar och härader, främst på grund av ett ökat behov av effektivare beskattning. I slutet av medeltiden fanns det tretton härader och cirka hundra förvaltningssocknar.³³ Socknarna delades in i skattebol medan stadsborna betalade sina skatter direkt till stadsfogden. Frågor angående bland annat beskattningen behandlades två till fyra gånger om året på ting hos länsmanen. Då straff utdelades skedde detta oftast i form av böter i pengar. Hela medeltiden karaktäriserades dock av olika praxis i olika slottslän, vilket var en följd av en svag centralmakt utan möjlighet att kontrollera alla områden i rikets periferi.³⁴

Kyrkan innehade makten på den andliga sidan, men den begränsades inte enbart till religiösa affärer. I Sverige hade biskoparna inte likadana jordegendomar som bland annat i Baltikum, men politiskt och militärt hade de stor makt som en del av riksrådet. Genom beskattning och donationer blev den egendom som hörde till biskopsbordet den största ansamlingen rikedomar i hela Finland. I slutet av medeltiden bestod denna av Kustö med biskopsborg, kring tio biskopsgårdar samt över 200 landbohemman. Största delen av dessa låg i Egentliga Finland och Nedre Satakunta. Biskopsbordet fick därtill inkomster från bland annat fisket, övriga lantegendomar, gengården, testamenten och böter.³⁵ Också klosterväsendet spelade en betydande roll. Fram till 1400-talet verkade dominikanerna och franciskanerna i Finland. Dominikanerna hade sina konvent i Åbo och Viborg, franciskanerna i Viborg, Raumo och på Kökar.

I Nådendal grundades ett birgittinerkloster i början på 1400-talet. Dessa kloster fick sina inkomster ur sina stora landegendomar, men också genom rikliga donationer.³⁶

Om kyrkans rikedomar vittnar också de medeltida stenkyrkorna, som enligt Markus Hiekkänen har anlagts i tre olika faser. Den första gruppen, anlagd från slutet av 1200-talet fram till 1400-talets början, utgörs av kyrkorna på Åland; i Jomala, Hammarland, Eckero, Saltvik, Sund och Lemland, samt Åbo domkyrka. Kyrkorna byggda på 1400-talet utgör ett andra skede och består av de flesta stenkyrkorna i Egentliga Finland och Nyland, samt kyrkan i Finström, Hattula, Veckelax och Viborg. Det sista skedet från slutet av 1400-talet till början av 1500-talet utgörs av kyrkorna i Satakunta, Tavastland, Österbotten, Savolax och Karelen. Byggmästarna kom främst från Hansastäderna Lübeck, Hamburg och Danzig.³⁷

Under medeltidens lopp förändrades det finska samhället och den nya samhällsstrukturen påverkade otvivelaktigt även den vanliga bondens liv. Österlandet skapades och via religionen och utlandshandeln bands området som hörde till det svenska riket till hela Västeuropa. En enhetlig regional politik, förstärkningen av kungamakten, spridningen av kristendomen, ett skattesystem, ståndsindelning och städernas uppkomst var synliga förändringar som också påverkade den sociala ordningen.³⁸ Nyodlingar av områden längs med vattendragen i bland annat Tavastland, Österbotten, Savolax och Karelen stöddes av centralmakten och mot slutet av medeltiden spred sig den fasta bosättningen även norrut. Samtidigt intensifierades beskattningen i dessa områden som tidigare fungerat som utmarker.³⁹

Jämfört med resten av riket var det medeltida Finland ändå till en viss mån en underutvecklad periferi. Stä-

³² Retsö 2009: 301–353.

³³ Suvanto 1995: 15–16.

³⁴ Kivistö 2006: 15.

³⁵ Läntinen 1978: 97–179.

³⁶ Hiekkänen 1993a: 123–154; Kallioinen 2001: 36–40.

³⁷ Hiekkänen 2007: 53–55, 102, 106, 135.

³⁸ Kallioinen 2000: 27–30.

³⁹ Orrman 2003: 71–86.

derna var få och agrara och skillnaden mellan stad och landsbygd var i verkligheten inte så stor. I städerna bedrevs jordbruk och från landsbygden utfördes bonde-seglatser. Åkrarna och ängarna säkrade de flesta människornas levebröd, vilket samtidigt ledde till en allt mer platsbunden bosättning på landsbygdens bytomter som omgavs av åkrar.⁴⁰ Enligt uppskattningar så nådde befolkningsantalet i Finland i slutet av 1200-talet inte ens ännu upp till 50 000. Under loppet av medeltiden steg mängden kraftigt, i mitten av 1300-talet beräknas den ha varit kring 100 000 och år 1560 som högst kring 300 000.⁴¹

Under medeltiden växte skillnaderna mellan olika samhällsklasser och också i Finland syns detta i frälsets rättigheter som befästes kring år 1280. Till skillnad från flera andra områden i Europa hade adeln i Finland dock inte någon dominerande ställning. Kring år 1530 ägdes i hela landet endast 3,1% av hemmanen av frälset, 2,6% av kyrkan och 1% av kronan. Det andliga frälsets egendomar var betydande enbart i Egentliga Finland med 7,9%, eftersom en stor del av kyrkans egendomar koncentrerades runt Åbo. Därefter följer Satakunta (3,2%) och Karelen (2,4%). Också det världsliga frälset hade överlägset störst andel gods i Egentliga Finland (8,1%). I Nyland fanns stora variationer olika områden emellan, med ett särskilt starkt frälse i Borgåtrakten. I Satakunta och Tavastland var det världsliga frälset däremot fåtaligt, liksom också i Karelen och Savolax.⁴² Huvudsakligen bestod samhället av en bondebefolkning och vanliga skattehemman. År 1530 utgjorde dessa skattegårdar den överlägset största delen av alla hemman; från 82,4% i Egentliga Finland till 99,9% i Österbotten och Savolax. Det fanns dock stora skillnader inom denna bondeklass, med såväl storbönder som innehavare av småbruk.⁴³

3.3. Ekonomi och beskattning

Finland var en etablerad del av det svenska riket och skatteskyldigt likt de övriga landsdelarna. Från tidig medeltid betalade församlingsmedlemmarna matskatt till kyrkoherden, i Egentliga Finland och nedre Satakunta i spannmål. Kustområdets svenska nybyggare betalade å sin sida i smör, vilket passade bättre för ekonomin baserad på boskapsskötsel. Denna fördelning hölls närapå oförändrad ända fram till nya tidens början och delade in det finska området i skilda zoner med svensk och finsk rätt.⁴⁴ Redan i ett tidigt skede, åtminstone från och med 1300-talet, krävde såväl kyrkan som kronan åtminstone en del av skatterna eller de andra avgifterna i pengar. Dessa pengar betalades av bönderna och borgarna, då frälset och prästerskapet var befriade från skatter.⁴⁵

Fig 3.5. Penning präglad under Magnus Eriksson ca 1320–1340. Den första medeltida svenska mynttypen som förekommer mera allmänt i det finska fyndmaterialet. ANT 1: 176. Bild Liisa Kunas-Pusa / Finlands nationalmuseum.

Den kyrkliga administrationen var under tidig medeltid längre kommen än den statliga och det var även de kyrkliga skatterna som till en början påverkade var mans liv. Kyrkans så kallade ”peterspenning”, som var direkt avsedd för Rom, krävdes i kontanter, vilket till en början i teorin betydde en penning per jordäggande vuxen. Trots att skatterna och övriga betalningar till kyrkan utvecklades och förändras under medeltidens lopp, så var kyrkoskatterna redan från början den starkaste pådrivande kraften då det kom till att introducera och befästa bruket av mynt bland allmogen.⁴⁶

⁴⁰ Haggren 2015: 409–416; Orrman 2003: 115.

⁴¹ Pitkänen 1994: 26–31, 36.

⁴² Orrmann 1984: 69–70; 2003: 120–121; Anthoni 1970: 60–71, 78–120.

⁴³ Orrman 2003: 122.

⁴⁴ Orrman 2003: 67–77; Pirinen 1962: 32–43.

⁴⁵ Orrman 1984: 62–64; Seppälä 2009: 34.

⁴⁶ Myrberg 2008: 151.

Redan år 1081 skickade påven Gregorius VII en uppmaning till Sverige om upptagning av tiondet. I Linköpings stift nämns biskopstionden på 1140-talet, men etablerat blev tiondet först i slutet av 1100-talet. Fördelningen av det var dock inte systematiskt, istället existerade det flera olika slags praxis. Grundidén låg i att skatten delades mellan prästen, biskopen, kyrkan och de fattiga, men fram till 1200-talet var det sistnämnda närmast en juridisk fiktion som blev kvar till böndernas fria förfogande.⁴⁷ I västra Finland började man troligtvis uppta regelbundna skatter senast på 1230-talet, i Nyland kring mitten av århundradet.⁴⁸ Strax efter Nöteborgsfreden organiserades kyrkans beskattning också i västra Karelen, Savolax och norra Österbotten.⁴⁹

Till en början uppbars tiondet utgående från naturprodukter, enligt ett så kallat åkertionde. I Sverige baserade sig detta på huvudsädeslaget korn, men också på andra produkter såsom humle och honung. I Svealandslagen nämns även andra biprodukter i form av lin, hampa, rovor, örter, bönor, samt råg och vete. Tiondet kunde också gälla nyodlingar, boskap, fiske och vilt. I inre Finland (Kyro, Tavastland, Savolax, Karelen och Norra Österbotten) uppbars en stor del av kyrkoskatterna till en början i skinn. Redan på 1300-talet tog dock spannmålet över som den främsta skattevaran i de områden där jordbruket var effektivt nog, i övriga områden kompletterades det ännu med skinn, sälar, fisk etc.⁵⁰ Huvudsakligen betalades skatterna härfter enligt antingen finsk rätt i spannmål, eller svensk rätt i smör.⁵¹ Utöver det direkta tiondet fick kyrkan dessutom inkomster genom offer och altargåvor, medan mattillskott och förrättningsarvoden betalades direkt till prästen.⁵²

Den första världsliga skatten anses ofta vara den så kallade "finnarnas skatt" som biskop Bero överlät till den svenska kungen kring år 1250.⁵³ Som ovan nämnts hade kyrkan troligen lyft någon slags skatt i västra Finland redan innan detta. Den gamla finska skatteenheten var krok, vilken baserade sig på odlingsjordens yta och användes i områden med äldre bosättning i Egentliga Finland, Satakunta och Tavastland. På 1380-talet ersattes kroken på vissa områden av röken, men de regionala skillnaderna var dock stora. Ända in på 1500-talet betalades de världsliga skatterna i såväl pengar, säd som boskap i Nyland, Karelen och delvis Savolax, medan man i Egentliga Finland, Satakunta, Tavastland och Österbotten enligt Erik av Pommerns skattereform huvudsakligen övergått till en ny form av beskattning som mättes i pengar. I Savolax betalades däremot ännu i början av nya tiden skattskinn, vilket var ett arv från jakttiden. Skattskinnets storlek bestämdes dock nu utifrån själva svedjeområdet och fungerade som räkneenhet.⁵⁴

I ett brev daterat 22.11.1414 förordnade Erik av Pommern att invånarna i Österlandet skulle betala fem mark för varje rök, två för varje krok och tio för varje bol. Trots att man inte med säkerhet kan veta hur stor del av de ovan uppräknade skatterna som betalades i mynt, så har dessa räkenskaper setts som ett bevis på att man vid denna tidpunkt övergått till att beräkna skattena i pengar.⁵⁵ I början av 1400-talet var bruttoskatten i Åbo, Satakunta, Tavastland och Korsholm sammanlagt ca 22 000 Stockholmsmarker, medan man i verkligheten dock inte alls kunde indriva en så stor summa, eftersom en stor del gick direkt till att täcka slottens utgifter. I ett län utan slott kan man räkna med att ungefär hälften av skatterna skickades till kronan,

⁴⁷ Pirinen 1962: 18–22.

⁴⁸ Hiekkanen 2005: 2; Orrman 1987: 181–183.

⁴⁹ Kaukiainen 1980: 117.

⁵⁰ Kaukiainen 1980: 55.

⁵¹ Kivistö 2006: 14; Tarkiainen 2008: 184–185.

⁵² Pirinen 1962: 24–28.

⁵³ DF 116; Kaukiainen 1980: 121.

⁵⁴ Kaukiainen 1980: 121; Orrman 2003: 124–125; Seppälä 2009: 46–63.

⁵⁵ DF 1446; Salminen 1993: 120–121.

medan slottslänen ofta bidrog enbart med något kring en tredjedel. I flera områden med slott och kyrkor utgjorde dagsverkesskatten en relativt stor del av beskattningen, vilken dock under senmedeltiden också kunde ersättas med reda pengar.⁵⁶ Speciellt under fredliga tider var detta ett vanligt alternativ, vilket bland annat syns i inventariet av Viborgs slotts inkomster under 1500-talet.⁵⁷ Ett sent exempel på kronans krav på bönderna är anläggningen av runda tornet i Viborg i slutet av 1540-talet, som kom att påverka de flesta böndernas liv i de sydöstra delarna av riket. Byggnadsarbetet tog ca fyra år och per år krävde det kring 2200 dagsverken, vilka inte gick att byta mot en betalning i pengar.⁵⁸

Vid sidan om de fasta skatterna uppbars vid behov även hjälpskatter, vilket skedde bland annat vid externa eller interna hot som krävde försvarsåtgärder, vid kröningen av en ny kung eller där tillhörande Eriksgata, om en avkomling till kungen gifte sig, eller om någon av de kungliga egendomarna skulle repareras. Liksom de regelbundna skatterna kunde dessa betalas i pengar eller i naturaprodukter. Naturapersedlarna kunde bestå av för kronan viktiga produkter, som dessutom klarade av långa transporter. I Åbo slottslän bestod dessa till exempel av säd, smör, fisk eller levande boskap. I de flesta områden uppstod regionala särdrag, beroende på produktion och lönsamhet. Ofta hade allmogen själv rätt att välja i vad skatterna betalades, men det bör beaktas att skattevärdet på naturapersedlarna ofta var sämre än det riktiga marknadsvärdet.⁵⁹

Gustav I:s förnyelser, i vilka ingick en centraliserad förvaltning, beslagtagning av kyrkans egendomar, reformationens genomföring, arvrikets införelse och en riksdag med representanter från de fyra ständerna som en integrerad del av styrelseskicket, innebar alla stora förmåner för den ekonomiska utvecklingen un-

der 1500-talets första hälft. Beskattningen förenhetligades och förankrades allt starkare till jordegendomen enligt ytan. Administrationen samt bokföringen förbättrades, samtidigt som slottslänen inte längre styrdes av frälsemän, utan av kronofogdar som tillsammans med sina skrivare kontrollerades av centralmakten i Stockholm. Härifrån framåt måste varje bonde betala sin egen skatt och de kollektiva skatterna avskaffades. Jordeböckerna beskriver dock inte alltid hela sanningen, på flera håll trotsade bönderna de nya befallningarna och istället för att betala individuell skatt delade de fortsättningsvis skattesumman sinsemellan enligt år.⁶⁰

Efter reformationen gick också de kyrkliga skatterna förutom tiondet till största del direkt till kronan, även om de nedtecknades som en skild skatt. Reformerna bidrog till att kronans inkomster ökade, bland annat i Egentliga Finland så ökade kronoskattens storlek med 40 %, i övriga landskap något mindre.⁶¹ Utöver de nya inkomsterna från kyrkans skatter så berodde ökningen på höjda skattetal, samt en förlikning av huvudskatten i de olika socknarna, enligt den socken som redan under medeltiden haft den högsta skatten. Förutom Egentliga Finland gällde detta Satakunta och Österbotten, medan beskattningen i Tavastland, på Åland och i Raseborgs och Viborgs slottslän inte genomgick några större förändringar. De främsta förändringarna speciellt i öst medfördes av ett ökat antal nybyggen, som liksom under tidigare tider understöddes av kronan.⁶²

3.4. Handel på land och till havs

Trots att ekonomin grundade sig på jordbruk, så kunde en ur handelssynpunkt gynnsam bosättning lättare leda till rikedom och kulturellt utbyte än jordbesittningarna.

⁵⁶ Hausen 1881-1883: 303-319; Kaukiainen 1980: 122; Seppälä 2009: 212; Voionmaa 1912: 33-34.

⁵⁷ Haggrén 2018: 274.

⁵⁸ Ruuth 1931: 180.

⁵⁹ Kivistö 2006: 18-28.

⁶⁰ Mäkelä-Alitalo 2003: 183-188.

⁶¹ Kaukiainen 1980: 127.

⁶² Seppälä 2009: 43-45.

Östersjön förenade kustländerna och de köpmän, soldater, präster och bönder som seglade på havet såg till att ett enhetligt kulturområde bildades. Fram till 1300-talet var Visby en viktig centralpunkt i Östersjöhandeln, men så småningom blev samhället på Östersjöns södra och sydöstra kust allt mera organiserade. I de tyska småfurstendömena styrda av biskopar och de nordeuropeiska städerna växte Hansan fram under 1200-talet. Särskilt Lübecks makt växte sig allt större och kring mitten av 1300-talet hade Hansan gjort slut på Visbys privilegium på Novgorod-handeln. Hansan understöddes av Tyska orden och köpmännen i städerna Reval, Dorpat och Riga tävlade med Hansan om handeln i området. Ordens och biskoparnas gemensamma avtal med den ryska sidan gynnade dock respektive parter.⁶³

Under förhistorisk tid hade handeln i Finland koncentrerat sig till särskilda marknadsplatser både i kusttrakterna och i inlandet. Handeln var bunden till årscykeln, som påverkade var, när och med vilka produkter man handlade.⁶⁴ Också under medeltiden har handelsplatser säkert funnits, i folksägen omnämns bland annat platser som Rikala i Halikko, Kurkela i Nousis, Teljä i Kumo och Saksala i Borgå.⁶⁵ Såväl i det arkeologiska som i det skriftliga källmaterialet finns det dock få spår av dessa. Korois har ibland tolkats som en handelsplats innan Åbo stad grundades, likaså tyder fyndmaterialet från Kyrksundet i Hitis i Egentliga Finlands skärgård på att det bedrivits handel på området.⁶⁶ I sydöstra Finland omnämns handelsplatserna Veckelax och Vederlax år 1336 i ett brev i vilket Viborgsfogden Peter Jonsson ger borgarna i Reval rätt till fri handel ”in Wiiborch, in Weckelax et in Wiirlax”.⁶⁷ I det medeltida svenska riket var kronans syfte, liksom i övriga Europa, att koncentrera handeln till städerna och på så vis säkra sin andel av vinsten. Detta till trots

grundades under medeltiden endast sex städer i den östra delen av riket; Åbo, Ulfaby, Borgå, Viborg, Raumo och Nådendal. Antalet städer ökade först under mitten av 1500-talet, då Gustav I lät grunda Ekenäs, Helsingfors och Björneborg.⁶⁸

Åbo skapades under tysk påverkan, med en befolkning med stark anknytning till det tyska samhället i Reval. Under 1300-talet var kring hälften av stadens borgare tyska, på 1400-talet inte längre mer än kring 20–30%. De övriga finska städerna var små, och deras fåtalighet påverkade också handelns utveckling. Enbart sex städer är ett lågt antal med till exempel 37 i Sverige, 16 i Norge och nio i Estland. Städernas ekonomiska betydelse var genom hela medeltiden i Finland rätt liten jämfört med landsbygden. Som centrum för byteshandel var de dock viktiga platser. Dessutom fungerade de som en lokal bas för det världsliga och kyrkliga styret.⁶⁹ Marknaderna var ofta bundna till kyrkliga helgdagar, vanligtvis till sockenkyrkans skyddshelgons dag. Vissa marknader var så betydande att de senare utvecklades till städer, såsom Uleåborg och Torneå uppe i norr.⁷⁰

Landsbygden, städerna, slotten och hamnarna förenades av ett vägnät som utvecklades under medeltidens lopp. Tavastländska oxvägen är enligt allmän uppfattning Finlands äldsta landsväg, som under medeltiden förenade Åbo och Tavastehus slott. Till Viborg kom man från Åbo längs med Stora Strandvägen (senare Kungsvägen) och efter uppförandet av Raseborgs slott fick denna väg en alternativ rutt. Slotten i Tavastehus och Viborg förenades av Nedre Viborgsvägen, som efter anläggningen av Olofsborg också kunde ersättas med Övre Viborgsvägen som löpte norr om Saimen. Under menföre kunde man från Åbo resa till Stockholm landsvägen runt hela Bottniska viken. Förutom

⁶³ Dollinger 1966: 35–67; Gestrin 2008: 113–121; Salminen 2014: 315.

⁶⁴ Salminen 2014: 317.

⁶⁵ Kaukiainen 1980: 97–98.

⁶⁶ Haggrén 2015: 450–451; Koivunen 1979: 56; Ehrnsten 2015a: 171–175, 2018a: 271.

⁶⁷ DF 443; Ruuth 1931: 121.

⁶⁸ Kaukiainen 1980: 99–104.

⁶⁹ Kallioinen 2001: 43–51, 85–86.

⁷⁰ Haggrén 2015: 490; Ylimaunu 2007: 24–30.

landsvägarna fanns också kyrko- och kvarnvägar, som dock var små och anspråkslösa. Vägarna på land var överlag svårframkomliga. Vintertid gick det snabbare, då man med släde kunde gina över myrar och sjöar.⁷¹

Av större betydelse för kommunikationen under hela medeltiden var sjöfarten. Östersjön förenade omkringliggande länder och människor av olika social bakgrund. Från kring mitten av 1300-talet kontrollerades handeln i princip av den svenska kungamakten och enligt stadslagen skulle all bondeseglats ske via Stockholm. Frälset kunde dock bedriva okontrollerad handel, vilket redan i sig minskade handelsbestämmelsernas betydelse. Också allmogen kunde lagligt bedriva handel till en begränsad omfattning, men enbart med livsmedel. Enligt Magnus Erikssons stadslag kunde allmogen i sina skepp sälja och köpa korn, kalk, sill, säl, koppar och järnfat. Övrig handel skulle enligt köpmålabalken ske på torget i Stockholm och Åbo.⁷² I balken stadgas vidare att: *Om konungens fogde eller konungens ämbetsman finner någon driva köpenskap på landet, såsom frälsemäns svenner, prästers svenner, bönder eller andra män, tage de från honom det som han köpe eller sålde och därtill fyrtio marker.*⁷³

Handeln övervakades bland annat av borgarna i Åbo och Viborg och med jämna mellanrum utfördes nya handelsbalkar. Utanför städerna bedrevs handel på särskilda handelsplatser och direkt handel bönder emellan hade långa traditioner i organisationen av handeln före städernas uppkomst.⁷⁴ Enligt ett fredsfördrag och avtal med Åbofogden Karl Näskonungsson från år 1326 hade Revals borgare rätt att besöka alla de finska landskapen, vilket gjorde att direkt handel i princip var tillåten. Likaså fick nylänningarna rätt att handla direkt med Reval, men inte med övriga orter i Livland eller med ryssarna.⁷⁵

Fig 3.6. Skepp. Medeltida kalkmålning i Finströms kyrka på Åland. Bild: P. O. Welin/Museiverket.

Väldigt få uppgifter om landsbygdshandeln före 1500-talet har bevarats, inte minst vad gäller allmogeförbindelserna till Stockholm. Av dessa kan endast 200 fördelas landskapsvis åren 1440–1500. De flesta (35%) behandlar handel från Egentliga Finland, med Åland på andra plats (18%) och en jämn fördelning mellan Satakunta, Tavastland och Nyland med 12–13% och endast 9% från Österbotten. Från 1500-talet då något mer uppgifter finns till hands kan man se att direkt handel bedrevs från Egentliga Finland och Österbotten, medan yttre skärgården och Nylands befolkning idkade en mera strukturerad sjö- och fraktfart mellan Reval och Stockholm. I Satakunta koncentrerades handeln däremot främst till städerna Ulfsby och Raumo, som handlade med Stockholm, Raumo till en större grad även med Reval. På det stora hela var de finländska allmogeseglarna i Stockholm mest betydande kring mitten av 1500-talet, med störst antal seglare från Österbotten och Åland och endast ett ringa antal från Nyland (6%).⁷⁶

Från Nyland riktades handeln främst mot Reval, som på 1400-talet var utförsel- och införselhamn för hela

⁷¹ Haggrén 2015: 498–501; Kaukiainen 1980: 95; Masonen 1989.

⁷² Elfver & Frösell 1995: 115–118; Magnus Erikssons stadslag, Köpmålabalken XXIII, Holmbäck & Wessén 1966: 120–124, 131; Kerkkonen 1959: 15–17.

⁷³ Holmbäck & Wessén 1966: 124 (Köpmålabalken XXIII).

⁷⁴ Salminen 2014: 311.

⁷⁵ DF 330–331; Kerkkonen 1959: 13–14.

⁷⁶ Kerkkonen 1959: 37–43; se även Kerkkonen 1977 och Friberg 1983: 59–63.

Novgorodområdet. Kring 60 % av handeln från Nyland gick via Reval, men det kom också handelsmän från Reval till Nyland och inte bara till städernas hamnar. Det finns däremot få uppgifter om att Stockholms borgare skulle ha handlat i Nyland. Det nyländska inslaget i Revals befolkning vid mitten av 1500-talet var kring 10–15%, vilket framkommer i urkunder som berör arv. I köpmannen Helmich Fickes skuldböcker i Reval från åren 1509–1542 namnges kring 200 personer från Helsing, vilket kan jämföras med att det år 1543 fanns kring 540 skattebönder i hela Helsing handelsområde. De nyländska handelsbönderna förmedlade grannars och sockenbors varor och distribuerade också importvaror. Ofta omnämns också kredit och skulder. Handelsbönderna var välbesuttna män, men därutöver handlade också fogdar, frälsemän, präster och länsmän på Finska viken.⁷⁷

Jämfört med de gedigna kontakterna till Reval fanns det i den svenskspråkiga kusttrakten förvånansvärt få direkta kontakter till Åbo, vilket långt berodde på Stockholms handelsdominans i skärgården och på att Åbo låg rätt avsidet i förhållande till kusttrakterna och skärgården. Till Stockholm seglade bönder direkt från Bottniska vikens kuster, Åland och Egentliga Finlands skärgård, från den sistnämnda uppstod också direkta kontakter till Reval. Från staden Åbo finns det däremot få direkta kontakter till Stockholm, skatteuppbörden fördes till huvudstaden och borgarna i respektive städer kunde ha gemensamma affärer, men i övrigt seglade de flesta skeppen direkt till Reval och Tyskland.⁷⁸ Det finns enstaka uppgifter om handel mellan Åbo och Lübeck från 1360-talet framåt, medan den första uppgiften om direkt kontakt med Danzig är från år 1395. Största delen av handeln med Hansan gick ändå via Reval.⁷⁹ Viborg grundades år 1293 men var beroende

av slottshövitsmannen tills stadsrättigheterna utfärdades år 1403. Handeln i Viborg såg stora uppsving under Hansans handelsblockader mot Novgorod, men måste också genomlida ryska belägringar såväl 1351, 1411 som 1495.⁸⁰

Senmedeltiden i det svenska riket innebar en period för livlig handel med den nordtyska Hansan. Redan på 1470-talet försökte Sten Sture den äldre inleda handelsförbindelser med Holland och utfärdade år 1475 ett privilegiebrev till holländska köpmän.⁸¹ Under Sten Sture den yngres tid skärptes handelsbestämmelserna, vilka Gustav I byggde vidare på då han allt mer ville rikta handeln mot holländskt håll. På 1540-talet kom nya krav med räfter och bötfällningar, samtidigt som övervakningen skärptes. Enligt bestämmelserna fick dock den fattiga allmogen ännu vid detta skede i nödfall bedriva handel. I samband med Helsingfors grundande år 1550 gjordes dock klart att bönderna inte mera fick segla direkt till Reval.⁸² Inte heller detta hindrade den fortsättningsvis omfångsrika bondeseglatsen både över Finska och Bottniska viken.⁸³

Sammandragsvis kan man konstatera, att den medeltida handeln ingalunda koncentrerats enbart till städerna och marknaderna. Handel såväl på land som till havs bedrevs förutom av borgare också av bönder, fogdar och slottshövitsmän, frälse och kyrkomän.⁸⁴ Handelsriktningarna påverkades främst av geografiska faktorer, liksom kontaktnät som redan fanns till hands. Allt detta avspeglas i allra högsta grad även i bruket av mynt, då handeln vid sidan om beskattningen kan ses som den starkaste katalysatorn för ett behov av reda penningar. För spridningen av speciellt livländska mynt var den direkta handeln över Finska viken av avgörande betydelse.

⁷⁷ Kerkkonen 1959: 56–73, 101–122, se även Salminen 2012: 183–257.

⁷⁸ Friberg 1983: 64–68; Kallioinen 2000: 177–179; Tarkiainen 2008: 213–214.

⁷⁹ Kallioinen 2000: 167–168.

⁸⁰ Tarkiainen 2008: 214.

⁸¹ Elfver & Frösell 1995: 115–118.

⁸² Kerkkonen 1959: 24–29.

⁸³ Gestrin 2008: 122–123.

⁸⁴ Salminen 2014: 311.

”In nomismate tria quaeruntur: metallum, figura et pondus.
Si ex his aliquid defuerit, nomisma non erit.”¹

4. MEDELTIDA MYNT OCH MYNTRÄKNING

4.1. Medeltida utmyntning

I hela Central- och Västeuropa fick den medeltida mynthistorien en långsam början. Ända från 300- fram till 1100-talet kan man säga att pengaväsendet var i ett stagnationsskede, trots att mynt på sina håll präglades i stora mängder. De gamla myntenheterna övergavs och ett nytt system baserat på silverpenningen uppstod. Denna fick fungera som huvudmynt i över fem århundraden. Något uniformt myntsystem fanns ej och det rådde ofta brist på mynt. Till exempel i det karolingiska riket var det omöjligt att lyfta skatterna i pengar.² Från 800-talet framåt började myntväsendet så småningom vakna till liv och den verkliga ekonomiska återuppväckelsen skedde under senmedeltiden, speciellt under 1200-talet.³ Det feodala samhället fick sin början under 800-talet och kring 1000-talet kan man säga att ett nytt hierarkiskt system hade uppstått, baserat på personliga band, lantegendom och kunglig auktoritet. Kontrollen

av myntningen var dock ännu fragmenterad. Valutorna var närmast sagt regionala, med en mängd olika myntherrar.⁴ Denna utveckling sammanföll med kristendomens spridning i norra och östra Europa. Samtidigt började också utvinningen av silver i en av de största silvergruvorna i Harzbergen i Tyskland, vilket gjorde att det fanns rikligt mera silver till hands än några årtionden tidigare.⁵

Till en början riktades handeln främst mot öst, men efter den slaviska revolutionen år 983 bröts kontakterna österut och de tyska handelsmännen måste finna nya handelskontakter norrut. Detta syns i stora strömningar av mynt från denna tidsperiod i de nordiska fynden, vid samma tidpunkt som också missionen i de nordiska länderna började. Silverproduktionen minskade redan i början av 1000-talet och i mitten av årtusendet kollapsade den. I början av 1100-talet inleddes en ny produktion, som dock till en början var anspråkslös.⁶ Mot slutet

¹ Isidor av Sevilla, *Etymologia*, 16.18.12: ”Tre saker krävs för ett mynt: en metall, en form och vikt. Om någon av dessa saknas är det inte ett mynt.”

² Spufford 1988: 24–26.

³ Le Goff 2012: 2.

⁴ Spufford 1988: 55, 105.

⁵ Leimus 2018: 62; Spufford 2003: 356.

⁶ Leimus 2018: 63–64; Spufford 2003: 60.

av 1100-talet ökade ädelmetallproduktionen i Europa i stadig takt, vilket främjades av att nyt silver kring 1168 hittades i Meissen-området.⁷ Samtidigt blev det snart förmånligare att öka produktionen i vissa myntverk än att upprätthålla en mängd små mynthus. Förbättrade förbindelser och en centralisering av makten gynnade denna utveckling, liksom urbaniseringen och utvecklingen av nya handelssystem. Även korstågen hade sitt finger med i spelen vid utbredningen av myntbruket, främst för att mynt var lätta att transportera och således favoriserades i utbetalningen av löner. Under det så kallade långa 1200-talet skedde fundamentala förändringar i affärsverksamheten, något som ibland har kallats för en kommersiell revolution. Allt mera löner och arrenden betalades i mynt och så småningom började också andra produkter värderas i pengar.⁸ Medeltidens stora byggnadsarbeten, främst katedraler, stimulerade ekonomin ytterligare och man kan se en tydlig parallell mellan kyrkliga centrum, urbana centrum och kommersiella blomstringsområden.⁹

Vid slutet av medeltiden var det finansiella systemet redan långt utformat. Förändringen från en valuta med enbart en mynttyp till ett komplext system var en följd av allt mera invecklade urbana transaktioner.¹⁰ Vid sidan om både internationella och nationella valutor med flera olika slags valörer hade även bankverksamheten och olika slags obligationer etablerat sig i de sydliga delarna av Europa. Uppe i norr var bankaktiviteten låg, även om både Nederländerna och Hansan i Östersjöområdet i övriga fall var långt utvecklade handelsmakter. Även här använde man sig trots det av olika slags förlagsbevis.¹¹ Som Carsten Jahnke påvisat, så existerade det ett flertal bankhus i Lübeck på 1400-talet, vilka bedrev bankverksamhet i form av pengatransaktioner, försäkringar, investeringar och lån. Lika stor betydelse fick denna verksamhet dock inte som i Italien

och Sydtyskland, vilket främst berodde på skillnader i den hanseatiska handelns inre strukturer och kommunikationsmodeller. Eftersom handeln mellan väst och Novgorod innebar större vinst än enskilda investeringar så uppstod inte lånekapital. Handeln bedrevs främst via ett kontaktnätverk med förutbestämda handelsparter, vilket gjorde att de personliga banden fick en ökad betydelse. Detta ändrades under 1500-talets lopp, i och med att handelsverksamheten i hela Östersjöområdet så småningom ändrade sin form och Lübeck miste sin maktposition.¹²

I östra och norra Europa var den medeltida ekonomiska utvecklingen något långsammare än i väst och söder, men ändå starkt bunden till Europas centralområden och tillgången till silver. Från slutet av 1100-talet fram till 1300-talet upplevde Norden en ekonomisk utveckling, som gynnades av den ökade mängden silver som fanns till förfogande. Samtidigt kristnades även området, Danmark och Norge något snabbare än Sverige. Den kristna kyrkans ekonomiska roll i samhället växte sig stark och på 1100-talet utvecklades organisationen snabbt på svenskt område. Den kyrkliga ekonomin baserade sig på tiondet som alla bönder skulle betala till kyrkan, dessutom upptogs en mängd övriga avgifter för kyrkliga tjänster. Redan år 1153 infördes i Sverige den påvliga beskattningen i form av peterspenningen som fördes till Rom. Alla betalade inte denna skatt, men det oaktat måste den ha haft en stor betydelse för cirkulationen och behovet av mynt. Till en början betalades skatten ofta i naturprodukter, som sedan såldes och omvandlades till mynt.¹³

Även om bruket av mynt blev allt vanligare under medeltiden så var mynträknningen fortsättningsvis brokig och påverkades av variationer inom värdering av övriga mätbara enheter, såsom mått och vikter. Dessa varierade

⁷ Leimus 2018: 69; Spufford 2003: 356.

⁸ Spufford 1988: 187, 239–245.

⁹ Le Goff 2012: 17.

¹⁰ Spufford 1988: 239, 2003: 52.

¹¹ Le Goff 2012: 80–96; Spufford 2003: 33–37.

¹² Jahnke 2006: 149–168.

¹³ Gamby 1989: 90–91.

beroende på plats och tid och lokala skillnader var vanliga. I länder med egen myntning kunde även främmande mynttyper användas vid behov, särskilt under tider då det rådde brist på mynt. I gränsområden som Finland var bruket av olika slags valutor vanligare, likaså var den fortsatt blandade användningen av naturprodukter och mynt en normal del av vardagen. Den medeltida mynthistorien i Finland får sin början i ett skede då monetariseringen i moderlandet kommit en god bit på väg och de ekonomiska systemen samt bruket av mynt i Västeuropa redan hunnit utvecklas under flera hundra års tid. Introduceringen av mynt som betalningsmedel skedde därmed något snabbare i och med att modeller och ramar för myntbruket redan existerade.

4.1.1 Myntningen i Sverige

Olof Skötkonung lät kring år 995 prägla de första svenska mynten i Sigtuna. Liksom samtida myntprägling i Danmark och Norge så skedde myntningen enligt anglosaxisk förebild. Anund Jakob fortsatte denna myntningsverksamhet, som dock upphörde på 1030-talet och följdes av en myntlös period på över 100 år. Denna myntning kan ses som ett tidigt försök till myntprägling i samband med den förstärkta kungamakten och kristendomens spridning.¹⁴ Den inföll också samtidigt som tillgången till silver ökade kraftigt i Nordeuropa. För att en kontinuerlig, landsomfattande myntprägling skulle kunna uppstå krävdes dock att centralmakten och administrationen utvecklades.

I Nordtyskland utvecklades handeln snabbt under 1100- och 1200-talen och samtidigt grundades en mängd nya städer med Lübeck i spetsen. Dessa städer lät prägla egna mynt för att underlätta handelstransaktionerna. Gotland följde denna utveckling och blev snart till en viktig mellanhamn i handeln via Östersjön till Ryssland. På Gotland inleddes också myntningen redan kring mitten av 1100-talet, vilket understryker Gotlands centrala och självständiga position inom

handeln, liksom ett starkt tyskt inflytande och kyrkans snabbt ökade makt.¹⁵

I mitten av 1100-talet utgavs ett antal mynttyper i Lödöse och omkring 1180 påbörjades av kung Knut Eriksson en ny, om dock begränsad, myntning i Svealand och Götaland. I Uppsala hade ärkebiskopen mynträtt ca 1190–1215. Redan från början räknades mynten i mark, öre, örtug och penningar men av dessa präglades enbart penningar, senare i undantagsfall även ½-penningar, de övriga enheterna fungerade endast som räknemynt. En stor del av penningarna präglades som ensidiga, tunna mynt, som nuförtiden kallas för brakteater. Fram till slutet av 1200-talet så hade Svealand, Västra Götaland samt Gotland och östra Götaland olika mynträknings. Gemensamt var räkningen med 1 mark = 8 öre = 24 örtugar, medan antalet penningar på marken varierade. På Gotland präglades tvåsidiga mynt med 288 penningar på marken, i Lödöse brakteater med 384 penningar per mark och i Sigtuna dubbelt tyngre brakteater med bara 194 penningar på en mark. I respektive områden präglades mynt med flera olika slags motiv, till en början av begränsad omfattning men från och med ca 1200 enligt ett reglerat system med tidsbegränsade mynt som kunde tvångsinlösas i beskattningssyfte. Slagskatten innebar att präglingskostnaderna på så vis gottgjordes och att kungamakten därtill erhöll en vinst på myntningen.¹⁶

Fig. 4.2. 1200-tals penningar: 1. Gotland ca 1220–1280. Ant.1: 24; 2. Svealand, Knut Långe 1229–1234. Ant.1: 65; 3. Götaland, Erik Eriksson ca 1220–1250. Ant.1: 72. Bild: Liisa Kunas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

¹⁴ Bl.a. Malmer 1989, 1997.

¹⁵ Jonsson 1997: 7–18, 2017: 1128; Myrberg 2008: 149–152.

¹⁶ Jonsson 1995: 50–57; Lagerqvist 1970: 41.

Enligt Kenneth Jonsson kan den svenska medeltida mynthistorien delas in i tre huvudsakliga perioder. En initierande fas ca 1180–1200 som karaktäriserades av importmynt, samt en mångfald av kortlivade svenska mynttyper enligt ovan nämnd räkning. Perioden 1200–1360 uppvisar en nästan total dominans av svenska mynt som präglades under begränsad tid. Under den tredje fasen som omfattar slutet av medeltiden blir utländska mynt åter vanliga, medan de svenska mynten kunde cirkulera under väldigt långa perioder. Denna utveckling hänger nära ihop med förändringar i administrationen och den ekonomiska utvecklingen.¹⁷ Mynt präglade under den initierande fasen saknas förutom några undantag i det finska fyndmaterialet, men från och med 1200-talet framåt växer även antalet myntfynd så småningom på det finska fastlandet och Finlands mynthistoria blir till en del av den svenska.

Under 1200-talet blev bruket av mynt också mera vidspjutt i Sverige. Byteshandel med naturabetalningar fortsatte visserligen som tidigare, men bland annat för skattebetalningar blev mynten ett vanligt använt alternativ. I Svealand präglades mynt i Sigtuna, Nyköping, Uppsala, Örebro, Västerås och Stockholm, i Götaland i Lödöse, Skara, Jönköping, Skänninge och Söderköping. Fram till 1250 var myntningen småskalig, varefter den ökade betydligt. På Gotland var myntningen omfattande under hela denna tidsperiod (ca 1220–1280).¹⁸ Påvliga räkenskaper från år 1332 visar att svealandsräkningen det året gällde för hela riket. Troligen infördes en enhetlig mynträkning på hela fastlandet kring 1290, då präglingen av tvåsidiga penningar inleddes under Bir-

Fig 4.3. Penning präglad under Birger Magnusson 1290–1318. Ant.1: 164. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

ger Magnusson. En mark lödig innebar vid denna tidpunkt silver till en marks vikt och hade redan vid detta skede ett betydligt högre värde än en mark i penningar. Under perioden 1291–1367 försämrades kursen dessa emellan från 1:3 till ca 1:8. Samtidigt koncentrerades myntningen så småningom till kustorterna Kalmar, Lödöse, Söderköping och Stockholm.¹⁹

Då Magnus Eriksson tillträdde makten led landet av ekonomiska svårigheter och stora skulder, därtill påverkade pesten den ekonomiska utvecklingen. Utgifterna kompenserades med pantsättning och lån, vilket gjorde ekonomin ytterligare ostabil. Denna försökte man då förbättra genom beskattning som bland annat genomfördes via indragningar av gamla mynttyper. Magnus Erikssons tvåsidiga penningar av första typ är små och har en låg silverhalt. Den andra gruppens mynt som präglades från år 1340 är av högre silverhalt, medan ett nytt mynt ånyo infördes den 22 februari 1354. Dessa brakteater var klart sämre än den tidigare gruppen och präglades i stora mängder, med väldigt varierande silverhalt. Mot slutet av Magnus Erikssons regering infördes ännu ett nytt slags mynt; släta bokstavsbrakteater.²⁰

Magnus Eriksson störtades från makten då stormännen och tyskarna som stöddes av Hansan uppsatte Albrekt av Mecklenburg på tronen. Albrekt av Mecklenburg regerade från 1364 till 1389 med ett starkt stöd av de tyska handelsmännen. Under Albrekt av Mecklenburgs tid präglades mynt i Stockholm, Kalmar, Söderköping och Västerås. Penningar myntades i form av brakteater med krönt huvud och krönt bokstav. Med det tyska wittenmyntet som modell införde Albrekt också ett nytt mynt kring år 1370; örtugen som motsvarade åtta penningar.²¹ På Gotland hade man redan på 1340-talet tagit i bruk ett motsvarande mynt värt 12 penningar, senare kallat för gote.²²

¹⁷ Jonsson 1995: 57–58.

¹⁸ Holmberg 1995: 63–67; Lagerqvist 1970: 44–74.

¹⁹ Golabiewski Lannby 1995: 83–87; Lagerqvist 1970: 82.

²⁰ Golabiewski Lannby 1995: 91–97; Lagerqvist 1970: 91–94.

²¹ Golabiewski Lannby 1995: 101–102; Lagerqvist 1970: 107.

²² Lagerqvist 1970: 102–103.

Fig 4.4. Örtug präglad under Albrekt av Mecklenburg ca 1370–1389. Ant.1: 227. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Perioden mellan 1396 och 1520 karaktäriseras av stora förändringar i politiken, ekonomin och de internationella kontakterna. Kalmarunionen skapades, med främsta syfte att förhindra den tyska expansionen på handelsmarknaden. Till en början innebar unionen stora skatteökningar och myntförsämringar. Efter Albrekt av Mecklenburgs avsättning inföll en lång period utan prägling av åtminstone större mynt, troligen också brakteater. Detta berodde på den akuta silverbristen som drabbat hela Europa i slutet av 1300-talet.²³ Erik av Pommern återupptog myntningen år 1405 och lät därefter prägla mynt i Stockholm, Västerås och Åbo. Försättningsvis präglades örtugar och penningar och i Åbo även ett mynt kallat *abo*. Kristoffer av Bayern präglade örtugar i Stockholm och Åbo samt penningar i Stockholm och Västerås, dessa mynt är dock överlag rätt sällsynta. Karl Knutsson Bonde som tog makten i flera omgångar präglade mynt åtminstone i Stockholm, Söderköping och Åbo (från år 1453). Enligt den äldsta bevarade myntordningen från år 1449 hade dessa mynt en sämre silverhalt på fem lod (31,25% silver), jämfört med tidigare mynt som ännu i början på 1400-talet uppgått till sex lod (37,5% silver). Under Kristian I:s regeringsperiod 1457–1464 präglades endast örtugar i Stockholm, liksom också under interregnum-perioden åren 1465–1467.²⁴ Orsaken till att myntningsmängden ånyo drastiskt minskade ligger i den nya silverkrisen som drabbade Europa i mitten av 1400-talet och kulminerade på 1460-talet.²⁵

Efter silverkrisens slut präglades under Sten Sture den äldres tid som riksföreståndare rikligt med mynt i Stockholm och Västerås. Två myntordningar finns bevarade, från Stockholm år 1478 och från Västerås år 1480. I den första omnämns $\frac{1}{2}$ örtugen eller fyrken, som hade sin förebild i de abon som präglats i Åbo under Erik av Pommern. Därtill präglades örtugar och brakteatpräglade penningar, av vilka brakteaterna försättningsvis hade en silverhalt på fem lod. Åren 1497–1501 tvingades Sten Sture den äldre att ge makten till kung Hans, som också han präglade mynt i Stockholm och Västerås. Vid detta skede sänktes silverhalten till fyra lod (25% silver). Sten Sture d.ä. återtog dock makten år 1501 och regerade fram till sin död år 1503. Under Svante Nilssons tid, 1504–1512, präglades örtugar i Västerås, troligen också i Stockholm, samt fyrkar. Först under Sten Sture den yngres tid som riksföreståndare skedde förändringar i myntningen. En serie stormynt präglades år 1512, liksom tjockmynt, som dock är väldigt sällsynta och knappast cirkulerade i vanligt bruk. Därtill präglades vanliga örtugar och fyrkar, liksom sannolikt också en mindre mängd penningar.²⁶

Fig 4.5. Örtug och halvörtug präglade i Stockholm under Sten Sture den äldre 1478–1503. Ant.1: 390 & 442. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

²³ Day 1981: 13–14; Leimus 2006: 56; Spufford 2003: 12.

²⁴ Elfver & Frösell 1995: 109–115; Lagerqvist 1970: 112–125; Malmer 1980: 2, 37–39. Den verkliga silverhalten i mynten varierar dock, bland annat brakteatgruppen KrH YIIc som enligt Malmer präglades ca 1410–1450 har en silverhalt på 38,7%, vilket är nära nivån sex lod (37,5%).

²⁵ Day 1981: 13–17; Ivar Leimus 2006: 56.

²⁶ Elfver & Frösell 1995: 119–123; Lagerqvist 1970: 126–147; Malmer 1980: 2.

Under Gustav I:s tid skedde stora organisatoriska förändringar i vilka penningpolitiken spelade en viktig roll. Under början av perioden strömmade underhålliga danska skillingar i form av klippingar ut på marknaden i samband med Kristian II:s invasion av Sverige. Med klipping avses ett fyrkantigt mynt som fått sitt namn från präglingstekniken. De här omtalade klippingarna skulle från början ha ett värde på 18 penningar, som dock strax sjönk på grund av den väldigt låga silverhalten. Samtidigt lät Gustav I prägla egna klippingar, men därtill stora mängder imitationer av de danska mynten. Efter denna ekonomiska kris förnyades hela myntsystemet. Marken och öret togs i bruk som konkreta mynt, därtill började man även prägla dalermynt efter utländsk förebild. Präglingen av större silvermynt möjliggjordes i Sverige långt tack vare den stora silverproduktionen i Sala silvergruva som gjorde att råmaterial fanns att tillgå. Myntningsmängderna ökade betydligt vilket ledde till att allt mer mynt också cirkulerade ute bland folket.²⁷

4.1.2. *Livländska mynt*

Det mest påtagliga särdraget i den medeltida mynthistorien i Finland är det utbredda bruket av livländska mynt, framför allt i landets södra och östra delar. I dessa områden användes livländska mynt fram till mitten av 1500-talet, även vid uträkningen och betalningen av skatter. Orsaken till detta var troligtvis brist på svenska mynt, samt livliga handelsförhållanden söderut.²⁸ Även i landets västra delar användes tidvis livländska mynt och varje köpman som bedrev handel i Reval och övriga livländska städer måste ha varit väl bekant med den livländska mynträkningen.

Liksom i Finland fanns det i Livland på 1100-talet ännu inte någon överhet som skulle ha präglat egna mynt. Istället brukades importmynt från Tyskland, England och Gotland. I slutet av 1100-talet och bör-

jan av 1200-talet fördes strider om det okristnade Baltikum. Korstågen gick hand i hand med intresset för kontroll över handeln på Östersjön, för vilken handelsplatserna i Baltikum var av stor betydelse. Biskop Albert von Buxhövdn, som åren 1199–1229 var Livlands biskop, flyttade år 1201 biskopssätet till floden Daugavas mynning, där staden Riga grundades. Hjälp i erövringen fick han av Svärdsriddarorden, som grundats av missionären Theoderich som senare blev biskop av Estland. År 1219 attackerade danskarna norra Estland och grundade staden Reval för att befästa sin makt på området. Svärdsriddarorden gick år 1237 samman med Tyska orden, och förgreningen som verkade i Livland kallades härefter för Livländska orden.²⁹

Då myntpräglingen på 1200-talet inleddes präglades endast penningar i form av tunna brakteater. De första mynten präglades i Riga så att 4 ½ myntmark motsvarade en gotländsk viktmark. Myntordningen fastställdes år 1211 och år 1225 nämns det att mynten skulle ha samma värde som de gotländska penningarna, men ikonografin skulle vara annorlunda. Då skriftliga källor saknas är det omöjligt att med säkerhet räkna ut silvervärdet på dessa tidiga mynt. Den tidigaste källan som möjliggör detta är från år 1282, enligt vilken revalsmarkens värde vid denna tidpunkt var 209 gram. Samma källa omnämner också den gotländska marken, och då man jämför denna med de första rigiska mynten kan man dra slutsatsen att det gick kring fem myntmark på viktmarken. År 1305 motsvarade riga-marken 8/9 av den kölnska marken och vägde kring 208 gram. Detta förblev utgångspunkten för den livländska myntningen genom hela senmedeltiden.³⁰

Efter att danske kung Valdemar II år 1219 intagit Reval inleddes snart präglingen av brakteater i staden. Alla dessa präglades med samma stamp och har påträffats endast i fynd i norra Estland. Såväl i Riga som i Reval var därmed den första myntningen småskalig och kortvarig. I Dorpat började den biskopliga myntpräg-

²⁷ Lagerqvist 1970: 154; Lagerqvist & Nathorst-Böös 1981: 9–16; Lagerqvist 1995: 125–130, 136.

²⁸ Sarvas 1997: 62.

²⁹ Leimus, Kiudsoo & Haljak 210: 48.

³⁰ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 48–49; Lindblad 2017: 6, 16–17; Sarvas 1980: 26–27.

lingen i mitten av 1200-talet. Det finns också andra livländska brakteater från samma tid med okänd myntherre, men som troligtvis låtits präglas av köpmännen i Riga eller den danska kungen i Reval. På respektive myntorter i Livland minskade myntvikten under denna tidsperiod, vilket inte var någon tillfällighet. Under 1200-talets andra kvartal hade en myntförsämring skett på Gotland, enligt vilken viktmarken nu motsvarade sex penningmarker. Troligtvis var det på grund av detta som det kring år 1265 skedde en typändring och man började präglade en ny typs brakteater i Reval. Dessa präglades fram till år 1332, då den danske kungen avled och Reval blev utan myntherre. I det skriftliga källmaterialet framkommer det att mynttransaktionerna minskade kraftigt på 1330-talet.³¹

Fig. 4.6. Kronbrakteat präglad i Reval ca 1265–1332. MK 52100:212. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Mynten präglade i Reval och Dorpat förekommer alla i samma tids depåfynd, vilket påvisar att även myntpräglingen i Dorpat måste ha avbrutits på 1330-talet. Biskopen i Haapsalu och Tyska orden i Riga innehade också mynträtt i slutet av 1200-talet och början av 1300-talet, men myntningen måste ha varit ytterst anspråkslös. I Klaipeda började efter år 1252 präglingen av penningar som var betydligt större än i övriga Livland, vilket tyder på att Tyska orden låg bakom myntningen. Dessa mynt brukades inte heller i Livland till någon större omfattning och saknas även i det finska fyndmaterialet. Då myntningen i Riga avbröts i mitten av 1200-talet användes till en början brakteater från Reval och Dorpat. Dessutom spred sig bruket av lübska penningar i början av 1300-talet. Då myntpräglingen avbröts i hela Livland på 1330-talet ersattes de egna mynten med mynt från norra Tyskland, främst mynt från städerna Lübeck, Hamburg och Mecklenburg. För att täcka behovet av bruksmynt användes också gotländska örtugar, vars prägling började på 1340-talet.³²

Då danskarna år 1361 tog över Visby påverkades även mynttillförseln till Livland. Samtidigt blev de livländska städernas betydelse allt större inom Hansa-politiken och det var inte någon tillfällighet att ordensmästaren Arnold von Vietinghoff år 1363 började låta präglade mynt av den nya valören artig i Reval. I Dorpat återupptogs myntpräglingen under ledning av biskop Johann I Vyffhusen vid samma tider som i Reval. Depåfynd från denna tidsperiod visar att mynt från Reval, Dorpat och Gotland till en början cirkulerade sida vid sida. Samtliga mynt hade en vikt på ca 1,2–1,3 gram och en silverhalt på 50–55 %. De i Visby präglade örtugarna försvann ur cirkulationen på 1390-talet, troligtvis som en följd av såväl den ökade lokala myntproduktionen som förändringarna i det politiska läget. I Livland skedde vid denna tid en myntförsämring, vilket ledde till att de gamla och goda örtugarna togs till vara, deponerades eller smältes ner.³³

Fig. 4.7. Artig präglad i Reval ca 1385–1395 och i Dorpat under Dietrich III Damerow 1379–1400. MK 4391: 225 & 237. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Bruket av nordtyska brakteater i Livland minskade redan på 1370-talet, då de ersattes med inhemska mindre nominaler. I Reval präglades från år 1363 sestlingar, som utgjorde en sjättedel av artigen. Från 1390 inleddes präglingen av tvåsidiga penningar enligt lübsk modell, vilka utgjorde en tredjedel av artigen. Även i Dorpat präglades ända sedan Johannes I Vyffhusens tid penningar, som med tiden blev nästan helt kopparhaltiga. Från kring år 1400 präglades även i Dorpat penningar enligt lübsk modell.

³¹ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 50–51.

³² Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 52–53; Molvygin 1969: 42–44; Sarvas 1980: 22–23, 28–29.

³³ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 53–54; Molvygin 1969: 51–56.

Ekonomin förbättrades tillfälligt år 1397 då Reval av riddaren Jacob Abrahamson lånade silver värt 1000 rigiska mark för att förbättra myntens silverhalt. Vid samma tidpunkt förbättrades också artigen i Dorpat, möjligtvis på order av ordensmästaren. Då silverkrisen i Europa fortsatte var man dock tvungen att ånyo försämrare silverhalten.³⁴

År 1415 beordrade myntherren att myntpräglingen skulle avslutas, vilket skedde i Reval men inte i Dorpat. Till följd av detta var ordensmästaren tvungen att även tillåta myntningen i Reval. Vid detta skede hade artigen försämrats kring 2 ½ gånger, medan en ännu större inflation drabbat de lübska penningarna. Av en mark silver präglades det år 1417 mellan 14 och 15 mark i penningar. De dåliga mynten ledde till en kraftig prisökning, vilket försämrade levnadsstandarderna. Detta ledde till ett beslut om att återföra myntens värde till vad det varit före inflationen. Denna myntreform inleddes med att hela myntningen avbröts för två år framåt år 1420.³⁵

Den livländska myntkrisen påverkade även handelskontakterna österut. I brist på eget mynt hade livländska mynt brukats både i Novgorod och Pskov, det tillåtna bruket av dessa stadgades år 1410. Försämringen av de livländska mynten och slutet på utmyntningen ledde därför till en brist på mynt även i Ryssland. En av följderna till detta var att den livländska artigen ersattes med dengen i Novgorod år 1420 och i Pskov år 1425. I Livland inleddes präglingen av nya mynt med en silverhalt på 8 lod eller 50 % och en vikt av 1,26–1,27 gram år 1422. Reformen tog ej slut här, utan år 1424 fastställdes det att bönderna skulle betala sina skatter i nytt mynt, så att en ny artig, som kallades skilling, motsvarade tre gamla artigar och en ny lübsk penning fyra gamla penningar. År 1426 bestämdes vidare att ett nytt mynt kallat scherf skulle ersätta de gamla seestlingarna. Handelsmännen motsatte sig det nya myntsystemet, eftersom bönderna nu var tvungna att kräva tre till fyra gånger så mycket betalt för produkterna

de sålde. Mynten försämrades ytterligare då den stora silverkrisen i Europa nådde sin höjdpunkt i mitten av 1400-talet. År 1448 motsvarade silvermarken tio penningmark, vilket gjorde präglingen av skillingar högst olönt. Sedan ca 1450 präglades enbart penningar och scherfer. För att råda bot på myntbristen försämrades penningmarken till 13 rigamark på silvermarken och de scherfer som präglades var nästan helt och hållet av koppar. Myntpräglingen i Reval avbröts helt år 1465. Efter det ekonomiska uppsvinget i Europa på 1470-talet återupptogs skillingproduktionen i Riga kring år 1479, strax senare även i Reval och Dorpat. Det fortfarande höga silverpriset gjorde dock att skillingarna försämrades så att silvermarken snart motsvarade 15 Rigamark och efter prishöjningen år 1505 avbröts myntningen än en gång.³⁶

Fig. 4.8. Revalsk skilling präglad under Bernd von der Borch ca 1480–1483. MK 98004:27. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Följande myntreform förbereddes något bättre, med experthjälp utomlandsifrån. Nya mynttyper introducerades vid sidan om skillingen: ferdingen och dreilingen. Dreilingen präglades endast i provexemplar, medan de övriga mynten togs i bruk enligt överenskommelse. I januari 1515 utfärdades en ny myntordning, enligt vilken det förutom småmynt i form av skillingar och penningar också skulle präglas ferdingar till ett värde av nio skillingar. Av en viktmark rent silver skulle man enligt den nya ordningen tillverka 19 ½ mark i ferdingar, 18,6 mark i skillingar och 22,9 mark i penningar. För att försäkra tillgången till silver tvingades köpmännen sälja sitt silver till ett pris av 17 mark för viktmarken. Detta ledde till missnöje och till att köpmännen istället sålde sitt silver på den

³⁴ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 54–55.

³⁵ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 56–57; Molyvyn 1969: 59–60.

³⁶ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 57–59.

ryska marknaden för ett bättre pris. På nytt tvingades så myntpräglingsen att avbrytas, i Reval år 1515, i Dorpat år 1516 och i Riga år 1521. Endast präglingsen av penningar fortsatte.³⁷

I brist på eget mynt användes på 1520-talet mynt från Sverige, Litauen, Danmark och Preussen. Dessutom fick Revals borgmästare Jacob Richerdes av Sveriges kung Gustav I som återbetalning på ett lån rätt till myntprägling i Åbo. Arbetet där inleddes ca 1523 och år 1524 flyttades det över till Reval, där han fortsatte prägla mynt i Sankt Henriks namn. Dessa mynt spred sig också ut på den livländska marknaden. Under lantdagen 1525 fattades beslutet att fortsätta präglingsen av skillingar, och penningar, medan utländska mynt förbjöds. År 1531 inleddes präglingsen av nya sämre skillingar och penningar i Reval och Dorpat. Av en mark silver tillverkades nu 28 mark skillingar och 29 mark penningar enligt rigisk mynträkning. Ferdingarnas kurs var 12 skillingar. Detta var till en början ingen officiell information, men vetskapen om detta spred sig snabbt, vilket medförde att silvret blev dyrare.³⁸

På den internationella marknaden innebar dalermynnten en stor förändring. År 1543 motsvarade den i Livland $3\frac{1}{2}$ rigamark. År 1547 började man planera ytterligare en förnyelse, enligt vilken man av en viktmark skulle prägla 31,1 mark ferdingar, 29,3 mark skillingar och 33,7 mark penningar. Detta förslag fick understöd men planerna ändrades strax. År 1548 bestämdes att man istället skulle fortsätta präglingsen av skillingar och penningar enligt kontraktet från år 1531. År 1552 togs planerna på nya mynt upp igen och präglingsen av ferdingar påbörjades år 1553. Samtidigt började man också prägla nya halvmarker i Riga. Den nya myntordningen bekräftades år 1554, då man också bestämde att skillingarna och penningarnas kurs skulle följa förslaget från år 1547. För att förhindra att de gamla, bättre ferdingarna köptes och såldes försämrade biskopen i Dorpat år 1551 deras kurs till 14 skillingar.

Fig. 4.9. Ferding präglad i Riga under Jasper Linde och Wolter von Plettenberg år 1516, motstämplad med Dorpats vapen. MK 29015:99. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

För att åtskilja de gamla mynten från de nya började man motstämpla dem. Samma praxis togs i bruk i Reval år 1552.³⁹

År 1558 utbröt det ryss-livländska kriget som orsakade stora förändringar i myntomständigheterna. Dalerns kurs steg år 1558 till 4 rigiska mark och tidvis ännu högre. Hösten 1559 tvingades ordensmästaren att lyfta dalerns officiella kurs till $4\frac{1}{2}$ rigiska mark och kursen på ferdingen ändrades från nio skillingar till tolv och skillingens värde till fyra penningar istället för tre. Hösten 1559 minskades rigamarkens värde med en fjärdedel. Detta var ett försök till att kompensera kursen på dalern och på guldmynten, å andra sidan ville man minska de ökade utgifterna som berodde på soldatlönerna. Den billiga marken orsakade en höjning i silvrets pris och då marken tidigare varit värd tre ferdingar motsvarade den nu fyra, vilket gjorde att såväl folket som städerna gick på förlust. För att snabbt kunna återgå till den gamla, goda marken utfördes sommaren 1560 en minskning i myntens silverhalt. Det nya myntets silverhalt förblev inte länge någon hemlighet och snart steg dalerns pris till $5\frac{1}{2}$ rigiska mark. I maj 1561 utgavs i Riga en ny myntordning enligt vilken dalern motsvarade $3\frac{3}{4}$ rigiska mark. Av en mark skulle man prägla 34 rigiska mark i halvmarker och ferdingar, ca $35\frac{1}{2}$ mark i skillingar och 42 mark i penningar. Den 6. juni 1561 togs Reval över av svenskarna och bara tre dagar senare avslutade ordensmästaren myntningen i staden och de livländska mynten ersattes av skillingar präglade i den svenska kungens namn.⁴⁰

³⁷ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 60.

³⁸ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 62.

³⁹ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 62–63.

⁴⁰ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 64–65.

4.1.3. Utländska mynt

Bruket av utländska mynt vid sidan om de egna mynten var inte något ovanligt fenomen under medeltiden. I Sverige användes speciellt i gränstrakterna norska, danska eller tyska mynt, dessutom brukades utländska mynt allmänt i hela landet i samband med myntdevalveringar eller avbrott i myntpräglingen.⁴¹ Genom hela medeltiden fick det svenska penningssystemet heller aldrig ett tydligt monopol ens i de land-
skap i nuvarande Finland som låg närmast rikets centrum. Som ovan nämnts användes livländska mynt i Nyland och Karelen parallellt med svenska mynt och i västra Finland mer sporadiskt.

Jämsides med de svenska och livländska mynten användes under 1200- och 1300-talen även gotländska mynt i stor utsträckning. Myntningen på Gotland inleddes kring mitten av 1100-talet i Visby, till en början rätt småskalig men från seklets slut i en betydligt större omfattning. Fram till ca 1280 präglades tvåsidiga penningar. I Östersjötrakten har dessa små, tunna penningar en stor spridning, vilket tyder på att de använts allmänt inom handeln.⁴² I Finland har endast enstaka gotländska penningar av 1100-tals och tidig 1200-tals typ hittats, och även mynten från ca 1245–1280 är sällsynta i fyndmaterialet, med något över 100 exemplar, varav hälften från biskopsätet i Korois och de övriga med några undantag från kyrkorna på Åland.⁴³ Den gotländska örtugen som introducerades kring 1340⁴⁴ utgör däremot en rätt allmän mynttyp i fynden längs hela den finska kusten. Till en början motsvarade den gotländska örtugen sex svenska penningar, men myntets storlek och silverhalt sjönk under slutet av 1300-talet till att motsvara fem svenska penningar och under 1400-talet vidare ner till fyra svenska penningar och senare ett ännu sämre värde.⁴⁵ I det finska fyndmaterialet

förekommer främst gotländska örtugar från 1300-talet och 1400-talets första årtionden, medan de senare gotarna med dålig silverhalt liksom de senmedeltida gotländska W-brakteaterna inte har någon större spridning i Finland.

Fig. 4.10. Gotländsk örtug präglad ca 1340–1380. Ant.1: 599.
Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

I de arkeologiska fynden är danska mynt från 1400-talet också vanliga, vilket avspeglar den gemensamma politiken och handelskontakterna inom Kalmarunionen. Det danska myntsystemet tog sin form under 1400-talet och baserade sig på lübeckska förebilder. Liksom övriga mynträskningar kring Östersjön grundade sig det danska systemet på marken, som delades i 16 skillingar, 32 söslingar, 48 hvider, 64 sterlingar eller 192 penningar. Mynt präglades från och med 1403 i Naestved på Själland och från och med 1412 i Lund. De danska mynten från Erik av Pommerns tid är sällsynta i de finska fynden och representeras främst av de undervärdiga kopparsterlingarna som förutom i Naestved och Lund också präglades i Odense och Randers. Myntväsendet förnyades under Kristofer av Bayern och baserades här framöver på skillingen, som delades i tolv penningar. Därtill präglades en stor mängd sterlingar värda tre penningar och hvider av fyra penningars värde, som myntades fram till 1500-talets början.⁴⁶ Hviden är det överlägset vanligaste danska myntet i det finska fyndmaterialet, dessutom förekommer de undervärdiga klippingar som Kristian II lät prägla åren 1518–1522 i stora mängder, även om de är svåra att skilja åt från Gustav I:s imitationer av mynttypen.

⁴¹ Edvinsson, Franzén & Söderberg 2010: 71.

⁴² Jonsson 1995: 52–53, 2017: 1128; Myrberg 2008.

⁴³ Talvio 2009: 308–309.

⁴⁴ Lagerqvist 1970: 102–103.

⁴⁵ För en detaljerad genomgång av gotarnas värde se Hyötyniemi 2002: 45–59.

⁴⁶ Galster 1972: 22–23; Grinder-Hansen 1996: 129–132.

Fig. 4.11. Dansk hvid präglad under Hans 1481–1513. MK 98004: 15. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Tyska ordens brakteater som präglades i stora mängder i Preussen spred sig först till den polska marknaden i slutet av 1200-talet och under senmedeltiden finner man dem sporadiskt i hela det hanseatiska marknadsområdet. Under Winrych von Kniprodes tid som stormästare (1351–1382) genomfördes år 1364 en myntreform och samtidigt introducerades nya nominaler; halvskotten värd kring 14–15 penningar, skillingen värd tolv penningar och vierchen (kwartniken) värd fyra penningar.⁴⁷ Enstaka mynt präglade av Tyska riddarorden figurerar också i det finska senmedeltida fyndmaterialet, särskilt i Åbo där kontakterna till Hansa-städerna varit som tätast. Dessa mynt är vanligtvis skillingar, men även brakteater förekommer. Därtill kommer enstaka andra mynt från de nordtyska städerna, liksom också undantagsvis småmynt från övriga Europa.

Mot slutet av medeltiden blev de ryska mynten vanligare i landets östra delar, som utgjorde en gränsmark mellan det medeltida Sverige och Ryssland. De så kallade droppmynten präglades från 1380-talet på silvertråd och har fått sin svenska benämning enligt formen. Mynntningen skedde i storfurstendömena Moskva, Suzdal-Nizjnij Novgorod, Rjazan och Tver. I det finska fyndmaterialet är de tidigaste droppmynten dock mynt från stadsrepublikerna Novgorod och Pskov, där myntningen började ca 1420–1425, samti-

digt som den livländska myntningen avstannat i samband med myntreformen. Den huvudsakliga nominalen var länge dengen, vars vikt varierade eftersom det inte existerade något centralt värde- eller viktsystem. Mot slutet av 1400-talet, då myntningen centraliserades under Moskva, så etablerades viktstandarden till en vikt av 0,39 gram på dengen i Moskva och Tver och 0,78 gram i Novgorod, liksom från 1510 även i Pskov. Ryssland drabbades av en monetär kris på 1530-talet och en reform genomfördes för att standardisera mynten. Denna fullfördes år 1535, samtidigt som kopeken för första gången togs i bruk till ett värde av dengans dubbla vikt. År 1547 tog kopeken slutligen över som huvudsakligt mynt.⁴⁸

Fig. 4.12. Droppmynt präglat i Novgorod under Ivan III 1478–1505. MK 2015018. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

Då den inhemska högsta nominalen ända fram till början av 1500-talet var silverörtugen så utnyttjades vanligtvis utländska nominaler då skattepengar skickades vidare från de lokala administrativa centren, samt för jordköp och andra större affärer. Dessa internationellt använda långlivade mynttyper karaktäriserades av en stabil vikt och halt och präglades i stora volymer.⁴⁹ I Sverige användes till en viss mån internationella handelsmynt av silver redan på 1300-talet, såsom den franska turnaisen och den engelska sterlingen.⁵⁰ År 1252 påbörjades myntningen av guldmynt i Florens och florinen blev för en lång tid det normgivande

⁴⁷ Mikołajczyk 1989: 276–278; Paszkiewicz 2009: 222.

⁴⁸ Larsson 2006: 21–34. En mera ingående presentation om det ryska medeltida myntsystemet presenteras ej här, eftersom de ryska mynten trots allt kom att få en rätt begränsad spridning som främst begränsade sig till de ryska delarna av Karelén. Järnålders silverbetalstänger är sällsynta i det finska fyndmaterialet och dokumenterade medeltida dylika fynd saknas. För information om dessa 1200- och 1300-tals betalningsmedel se Bauer, N. 1929, 177–100. En redigerad version av Bauers manuskript angående det ryska monetära systemet från 800-tal fram till 1535 har publicerats år 2014, se Gaidukov, P. G. 2014. Därtill har flera olika verk ingående katalog över vissa mynttyper publicerats under de senaste årtiondena, se bland annat Gaidukov, P. G. 1993 & 2006; Zajcev, V. 2006, 2016 & 2018 samt Volkov 2000.

⁴⁹ Svensson 2012: 42–43.

⁵⁰ Golabiewski 1995: 88.

guldmyntet i Europa. Senare trängdes den undan av den venetianska dukaten som präglades från och med 1285. I Centraleuropa togs kring år 1381 i bruk benämningen gulden på guldmynt.⁵¹

Guldmynten kommer mera systematiskt in i bilden på 1400-talet. I fyndmaterialet är dessa guldmynt få, men desto oftare framkommer de i det skriftliga källmaterialet. Den äldsta finska urkunden som nämner guldmynt är från år 1385, då kaniken Jöns Petterson för *40 lübska gyllen och 5 mark svenskt mynt* säljer hälften av Harakala gods i Pikis socken.⁵² Följande gång nämns guldmynt år 1412, då Thord Bonde köper 8 stänger jord i Borgå socken för *x swara nobla oc viij marc Rigiske*.⁵³ Fram till 1530 omnämns guldmynt i 61 urkunder, som konkreta mynt eller som värdemätare. Förutom lübska gyllen och engelska nobel nämns franska kronor, arnoldsgulden, goldgulden, rhenska gulden, ungerska gulden, danziska gulden och rigiska gulden.⁵⁴ I medeltidens Finland var guldmynt därmed inte något främmande fenomen, men guldmynten användes främst för utrikeshandel och stora egendomstransaktioner, ibland endast som värdemätare. Främst var det adeln och en liten minoritet av rika borgare och präster som hade tillgång till dessa, allmogen fick nöja sig med silvermynt.⁵⁵ Som en kuriositet kan gällande guldmynten nämnas ett depåfynd som hittades år 1538 och år 1539 rapporterades av fogden i Åbo. Fyndet bestod av Bjärnås kyrkopräst Matz' undangömda guld, silver och 902 mark örtug i penningar. Förutom sängkläder, bolster, en silverskål och silverskedar ingick i fyndet också ett stort antal olika slags huvudsakligen 1400-tals guldmynt, medan silvermynten var från 1500-talets början. Troligtvis hade klenoderna gömts undan rätt nyligen, för att undvika att de konfiskerades av kronan i samband med den kyrksilverkonfiskation som skedde på order av Gustav I under 1530-talet.⁵⁶

4.2. Myntning i en periferi

I de flesta länder ses myntpräglingen som en självklar del av landets monetariseringsprocess. Ett fungerande myntsysteem kunde uppstå då antingen centralmakten eller övriga maktinstitutioner såsom kyrkan var starka nog att kontrollera och garantera myntningen. Eftersom Finland inte var ett självständigt rike måste situationen här ses ur ett annat perspektiv. Myntbruket spred sig i och med att denna östra landsända infogades i det svenska riket och monetariseringen gick hand i hand med att centralmakten stärkte sin statliga administration på området. På så vis var myntsysteemet en integrerad del i det svenska monetära systemet. Trots att mynthistorien i den östra rikshalvan av Sverige långt följde samma principer, så finns det ändå flera särdrag i Finlands medeltida ekonomi och det konkreta myntbruket. Det säkerligen mest påtagliga är det allmänt godkända bruket av livländska mynt som nämnts ovan, liksom också myntpräglingen i Åbo på 1400-talet, vilken i sin tur uppvisar gemensamma drag med den livländska myntningen.

4.2.1. Myntpräglingen i Åbo

I slutet av 1300-talet och början av 1400-talet led hela Europa av en akut brist på silver. I Sverige stannade hela myntpräglingen av för en period på över tio år, ca 1390–1405. Då myntningen under Erik av Pommern återupptogs i Stockholm och Västerås grundades snart även ett myntverk i Åbo.⁵⁷ Det antas att myntningen i Åbo fick sin början kring år 1410, delvis som en reaktion till att de livländska mynten fått en så stor roll i Österlandets myntcirkulation. Pekka Sarvas har spekulerat i att en av orsaken till Åbomyntningen var kungens strävan till att framhäva Finlands autono-

⁵¹ Elfver 2008: 136–137.

⁵² DF 939

⁵³ DF 1371; Sarvas 1988: 274.

⁵⁴ Sarvas 1988: 274–276.

⁵⁵ Sarvas 1988: 275; Screen 2014: 62.

⁵⁶ Elfver 2008: 133–137.

⁵⁷ Day 1981: 15; Hallberg 1919: 18; Jonsson 2014b: 46–50.

ma position, medan en mera plausibel förklaring är att den livländska artigens silverhalt sänktes i början av 1400-talet. De nya mynten i Åbo myntades till en början som en motsvarighet till de gamla ”bättre” artigarna som präglats i Livland och som motsvarade fem svenska penningar.⁵⁸ Det första Åbomyntet, den så kallade abon, motsvarade sex svenska penningar och var på så vis högre värderad än de livländska mynten.

I det äldsta skriftliga bevarade dokumentet från år 1412 som behandlar myntningen i Åbo framkommer dock att Åbomyntens kurs i förhållande till silvermarken var 1:10, i motsats till de svenska örtugarna vars kurs låg på 1:8. Dokumentet behandlar en affär mellan en borgare från Stockholm och kyrkoherden i Euråminne, gällande ett gods i Virmo:

*The andra for:da pennigha scal han mik giffwa j thetta aar, som nw ær jnne, j Stokholm i Abooska mynt, swa got mynth at thyo mark göra æna lödhoga mark, wtan alt hielpærædhe ok i godho nöghio.*⁵⁹

Orsaken bakom detta kan ha varit ett försök till att stabilisera myntsystemet med en markenhet som var värd tre fjärdedelar av den svenska marken.⁶⁰ Ifall man räknade de livländska mynten på samma sätt som de svenska örtugarna, det vill säga tre artiger på öret, så blev penningmarkens värde endast sex öre. Detta räknasätt användes speciellt på landsbygden och kallades därför bondemark. Då artigens värde försämrades i början på 1400-talet påverkade detta också bonde- markräkningen i Finland. Då abon av värdet sex penningar togs i bruk hade man ett nytt mynt som motsvarade den gamla räkningen med sex penningar på en artig.⁶¹ Förutom ovanstående teorier har det också föreslagits att myntningen i Åbo började vid samma tidpunkt som införandet av en penningsskatt och att

orsaken bakom det nya myntet främst var fiskala strävanden efter högre vinst med en överkurs på artigen.⁶²

Fig. 4.13. Åbo värd sex penningar, präglad i Åbo under Erik av Pommern ca 1410–1420. MK 77038: 42. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Värdet på abon sjönk redan vid kring 1420 till samma nominella värde som halvörtugen, det vill säga fyra penningar. Även halvörtugar präglades i Åbo under Erik av Pommerns tid, liksom också penningar, vilket framkommit genom det stora antalet brakteater med bokstaven A utan krona som hittats i Egentliga Finlands kyrkor. I ett försök att dela in denna mynttyps olika varianter i kronologisk ordning har Pekka Sarvas utgående från tre slutna skattfynd funna i Sverige konstaterat att alla varianter präglats under 1400-talets första hälft. De äldsta A-brakteaterna som präglades då myntpräglingen påbörjades i Åbo är också de största med en genomsnittsvikt på 0,216 gram. De väger på så vis närapå exakt 4/5 av de samtida Västerås-brakteaterna. Sarvas konstaterar dock även att Åbo-brakteaterna trots sin mindre storlek tack vare en högre silverhalt kan anses direkt likställda de samtida brakteater som präglades i de övriga svenska myntverken.⁶³

Fig. 4.14. Åbo värd fyra penningar, präglad i Åbo under Erik av Pommern ca 1420–1439. Ant.1: 334. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

⁵⁸ Thordeman 1936: 18; Sarvas 1982a: 171–178.

⁵⁹ DF 1372.

⁶⁰ Sarvas 1982a: 177, 1989: 361, 1997: 63; Talvio 2012: 16.

⁶¹ Sarvas 1995: 50–51.

⁶² Hemmingsson 1999a: 128.

⁶³ Sarvas 1989: 358–361, 1997: 64.

Fig 4.15. Brakteat präglad i Åbo under Erik av Pommern. MK 63047:127. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Under Kristoffer av Bayerns (1440–1448) tid var Åbomyntningen anspråkslös och utifrån dagens forskningsläge ser det ut som om alla mynt skulle vara präglade med en och samma stamp.⁶⁴ Detta ändrades dock under Karl Knutssons regering (1448–1457, 1464–1465, 1467–1470). Myntningen under Karl Knutsson Bonde har antagligen fått sin början efter 1453, då kungen utfärdade en ny myntordning och tullstadga:

*Ty æra wij saa eens wordne medh forn:da wort elskeliga raad, at wij wilja hafwa myntara i Calmarna, Sudercöpfung oc Abo saa wæl som her i Stockholm oc at alla mene, bade borgara oc köpmen, som vtrikis gotz föra hit til Stockholm, Calmarna, Sudercöpfung eller Abo, scola göra tol af all the vtrikis gotz, som the saa til nogor for:na stad föra, saa at hwaria firetie marcha gotz scola the lata komma oppa myntit i hwer for:da stad en lödig march lödigt silf ynnan fiorton daga effter at the hafwa latit thera gotz scrifwa i for:da stæder, widh hwars thera firetie marcher, konungs ensak. Oc scal myntemæstaren i hwar stad ey bæra thenne tol op i andra æn i lödigt silf, wid sina firetie marcher for hwarie lödig march han i andra wærdöre vpbaer.*⁶⁵

Eeva Jonsson som studerat Åbomyntningen under denna period har konstaterat att myntningen åtminstone till en början var både omfattande och organiserad. I de svenska depåfynden är de i Åbo präglade mynten från denna tidsperiod till och med något vanligare än de samtida örtugarna präglade på rikssvenska

myntorter.⁶⁶ Sammanlagt känner man till 55 åtsides- och 70 frånsidesstampar från Åbo från denna tid, medan motsvarande antal från Stockholm enbart är 29 jämte 40. Jonas Rundberg har i sin stampstudie över de svenska örtugarna från 1441 till 1470-talets slut identifierat åtta olika typer av örtugarna i Åbo, som fördelar sig på två stora kedjor G och H, en liten kedja I och en eremit. Utgående från dessa har hans skapat en relativ kronologi med mynt från typ 5a till typ 5h.⁶⁷

Kjell Holmberg som gjort vidare tolkningar utgående från stampstudiernas resultat har föreslagit att skillnaderna i stamparna mellan kedja G och H beror på ett kronologiskt glapp med olika ansvariga personer. Åbomyntningen inleddes i september 1453 eller kort därefter och enligt Holmberg fortsatte myntningen av den första typens mynt i kedja G fram till februari 1457. Åren 1457–1465 var myntningen omfattande i Stockholm, och myntningen upphörde i Åbo. Senhösten 1464 återupptogs Åbomyntningen med kedja H, som fortsatte i omfattande mängder fram till 1467. I Stockholm myntades inga örtugar alls under Knutssons sista period på tronen, vilket gör att Åbo vid detta skede, som Eeva Jonsson påpekat, kan ses som rikets största myntverk.⁶⁸

Fig. 4.16. Örtug präglad i Åbo under Karl Knutsson Bonde 1453–1470. Ant.1: 373. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Holmberg har också framkastat en hypotes om att myntningen i och med Karl Knutsson Bondes exil år 1465 skulle ha flyttats till Raseborg. Enligt Holmbergs teori är det örtugarna med stjärnor som bitecken som skulle ha präglats där.⁶⁹ Som Eeva Jonsson poängte-

⁶⁴ Rundberg 2005: 19–20.

⁶⁵ DF 2931.

⁶⁶ Jonsson 2014b: 51, 2015.

⁶⁷ Rundberg 2005: 25–27.

⁶⁸ Holmberg 2009a: 122–125; Jonsson 2014b: 54–56.

⁶⁹ Holmberg 2009a: 126–127.

rat, är detta dock inte en övertygande argumentering, då örtugar med stjärnor som bitecken även präglats i Stockholm. Istället kan stjärnorna tänkas indikera en ny myntordning.⁷⁰ Därtill har Kjell Holmberg föreslagit att de krönta A-brakteaterna med stjärnor som bitecken som tidigare attribuerats till Västerås i verkligheten skulle vara myntade i Åbo under Karl Knutsson Bondes tid. Som Holmberg, liksom redan Pekka Sarvas lyft fram, så vore det rent logiskt att penningar präglats i Åbo under denna tidsperiod, särskilt som myntningen i övrigt var av så stor omfattning.⁷¹ Även Tuukka Talvio har kort behandlat denna fråga och konstaterat att A-brakteaterna med stjärnor heraldiskt tydligt skiljer sig från de med rosor. Vidare passar en datering till Karl Knutsson Bonde av typen med stjärnor väl in i till exempel dateringen av myntdepån från Kaskisgatan i Åbo, vilket stöder teorin. Trots detta förhåller sig Talvio skeptisk till detta, på grund av det ringa antalet A-brakteater med stjärnor som hittats på finsk mark.⁷² Till denna fråga kommer också jag att återkomma i analysen av det finska fyndmaterialet.

Bland de mer sällsynta Åbomynten är örtugar präglade i S:t Henriks namn. Myntet, som har inskriptionen S:t Henrik – istället för S:t Ericus som på de svenska örtugarna – daterades tidigare till Sten Sture den äldres tid, men som Ivar Leimus kunnat påvisa kan det snarare förknippas med myntningen i Åbo åren 1523–1524. Enligt bevarade dokument i stadsarkivet i Tallinn skedde myntningen i Åbo under dessa år som en form av en återbetalning till borgmästaren Jacob Richerdes i Reval. Gustav I hade lånat pengar av borgmästaren och överlät nu myntverket i Åbo som en del av tillbakabetalningen. Personalen i myntverket kom vid denna tidpunkt också från Reval, med Leinhart Pauwermann som myntmästare, Philippus van Foyssych som gravör och Hans Slessyger som gesäll. Vid sidan om örtugar präglade de revalska myntarna 1-ören och fyrkar under åren 1523–1524 i Åbo. Mynten var av dålig kvalitet,

delvis för att myntmästarna skulle nå så stor vinst så snabbt som möjligt och delvis för att de själv hamnade stå för produktionskostnaderna och anskaffningen av silvret. Trots att det skriftliga källmaterialet omnämner en omfattande produktion av de underhaltiga fyrkarna, så känner man hittills till endast en i Åbo myntad fyrk från år 1523. Leimus har därför föreslagit att Richerdes lät prägla fyrkarna i Åbo med stampar enligt svensk (Stockholms) modell.⁷³

Fig. 4.17. Sankt Henriksörtug präglad i Åbo ca 1523–1524. Ant. 1: 438. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

År 1524 spred sig rykten om att det lät präglas falska mynt i Reval. I verkligheten var det Jakob Richerdes som enligt arkivuppgifter sommaren 1524 lät myntmästare Pauwermann prägla underhaltiga mynt med svenska mynt som förebild även i Reval, som en fortsättning på myntningen av fyrkar i Åbo. Vid denna tidpunkt rådde stor brist på inhemska betalningsmedel i Reval, vilket gjorde bruket av svenska mynt vanligt. För Richerdes var myntningen i Reval lättare att organisera både vad gäller materialanskaffning och arbetskraft, särskilt som hans gesäller i Åbo rymt i slutet av maj 1524 eftersom de inte trivdes i staden. Ordensmästare Wolter von Plettenberg dömde och förbjöd dock myntningen och troligen avbröts den redan på hösten samma år.⁷⁴

Angående de ovannämnda örtugarna präglade i S:t Henriks namn har det också framförts en alternativ tolkning; Bengt Hemmingsson har ansett det mera troligt att det var biskopen i Åbo, Arvid Kurck, som lät mynta örtugarna i samband med Gustav I:s uppror åren 1521–1522. Hemmingsson menar att Richerdes aldrig

⁷⁰ Jonsson 2015: 6; 2014b: 56–57.

⁷¹ Holmberg 2009b: 87, 89–92; Sarvas 1989: 362.

⁷² Talvio 2011: 162–163.

⁷³ Leimus 1984: 109–112; Sarvas 1995: 52–54.

⁷⁴ Leimus 1984: 107–108, 113–114; Leimus 1992: 150–151.

själv nämnde örtugarna,⁷⁵ utan endast 1-ören kallade blåmöss (*blau musser*) och fyrkar (*vercken*), liksom att Sankt Henriksörtugarna inte stilmässigt passar in bland myntmästare Pauwermanns övriga mynt. Han hänvisar även till Leimus' uppskattningar om att det enligt de skriftliga dokumenten enbart präglats kring 3500–4000 mark penningar i Åbo på 1520-talet i alla olika valörer, medan präglingen av S:t Henrikörtugarna måste ha varit mycket mer omfattande. Därtill menar han att Kurck som biskop representerade Sankt Henrik, som var patronus för biskopen i Åbo.⁷⁶ Enbart utgående från det mycket begränsade antalet dylika örtugar som påträffats i Finland är det omöjligt att tala för den ena eller andra teorin. Av de tre upphittade örtugarna är två från norra Finland,⁷⁷ vilket man kunde koppla till Arvid Kurcks flykt norrut mot Närpes efter att Sören Norby sommaren 1522 gått biskopens trupper till motangrepp. Detta är dock inte nog med bevis för att mynten skulle ha präglats av biskopen i Åbo, medan sambandet mellan myntpräglingen i Åbo och Reval är väl dokumenterad och framkommer i ett antal arkivkällor, vilket gör att det i detta fall är bättre att förlita sig på dem än på myntfynden.

Åren 1556–1558 präglades det mynt för sista gången i Åbo. Att Gustav I lät myntverket återuppta myntningen berodde främst på den pengabrist som uppstått under ryska kriget. Silvret skeppades in från Stockholm och av det myntades valörerna 2 mark, 1 mark, ½ mark och 2 öre, samt 4, 8 och 16 öre i klippingform.⁷⁸

4.2.2. Myntning på övriga orter i Finland

Förutom myntningen i Åbo har det som ovan nämnts även framförts spekulationer om att medeltida mynt-

prägling skulle ha skett vid Raseborgs slott, men dessa teorier måste åtminstone ännu utgående från dagens forskningsläge ses som ogrundade. Därtill har det redan i början av 1900-talet framlagts teorier om myntprägling i Viborg.⁷⁹ I ett jordabrev från år 1415 omnämns nämligen ”Viborg mynt”:

*Item eth hwstrv Kirstin Benctzdotter breff at hon salde her Tord Bonde Rörixson en gard i Väkkasale j Viborgx sogn i Abo biscopsdöme ffor xl marc ok 4 Vigborgx mynth, fira Råwelske göre en öre. Datum Vigborg dominica trinitatis anno etc. decimo v^o.*⁸⁰

En person vid namn Olof Myntare i Viborg nämns även såväl år 1411 som 1415.⁸¹ Både Yrjö Hyötyniemi och Tuukka Talvio har dock förhållit sig skeptiska till denna myntning. Troligtvis syftar det viborgska myntet endast på det mynt som var gångbart i Viborg, liksom Myntare var ett efternamn bland andra utan någon direkt hänvisning till namnhavarens ockupation.⁸² Talvio har däremot framkastat idén om en potentiell myntning i Viborg under slutet av Magnus Erikssons regering. Detta grundar sig på en penning från Magnus Erikssons tid med bokstaven W mellan tre kronor samt sällsynta strålringsbrakteater med bokstaven W som motiv, liksom i Viborgs stads sigill. Penningen med bokstaven W är funnen i Bjärnå kyrka och av de ytterst sällsynta brakteaterna är fem från finska fynd,⁸³ samt en från Viborgs slott.

Fig 4.18. Brakteat med bokstaven W. Utgrävningsfynd från Tavastehus slott. MK 77038. Bild: Outi Järvinen/Finlands nationalmuseum.

⁷⁵ Detta är en feltolkning eftersom Richerdes nämner örtugarna under benämningen dubbelde vercken.

⁷⁶ Hemmingsson 2009b: 53–55, 2016: 73–74.

⁷⁷ Talvio 2014b: 206–207.

⁷⁸ Lagerqvist & Nathorst-Böös 1981: 31–34; Sarvas 1997: 65.

⁷⁹ Neovius 1908: 5–6; Hallberg 1919: 17.

⁸⁰ DF 1450.

⁸¹ DF 1355, 1451.

⁸² Hyötyniemi 1993: 138–141; Talvio 2008: 8–9.

⁸³ Golabiewski 2003: 93–93; Talvio 2008: 9–10.

Planer på myntprägling i Viborg har uppstått också senare. Greve Johan av Hoya, som år 1525 förlänats med Viborg och Nyslott och år 1529 med Kumogårds län, hade år 1530 planer på att igångsätta en egen myntning i Viborg. Han bad kungen om lov att få köpa silver från Salberget och anställde också en myntmästare, Mattis Gerdes, som var en silversmed från Dorpat. Myntningen kom dock uppenbarligen aldrig i gång och efter att ha brutit med Gustav I flydde Hoya till Lübeck.⁸⁴

Som en kuriositet gällande myntprägling i Finland måste man även nämna Sören Norbys myntning år 1522. Redan åren 1507–1508 härjade Sören Norbys flotta längs med de finska kusterna och åren 1522–1523 ockuperade han Finland för danska kungens räkning. Som en belöning förlänades Sören Norby hela västra Finland, med Kustö biskopsborg som bas. Av den typs skillingar som under denna tidsperiod lät präglas av Norby har man hittat 18 i Finland, varav 14 på Kustö biskopsborg. Av dessa har elva bokstaven L i omskriften.⁸⁵ Ivar Leimus har i sina undersökningar av arkivmaterialet i Tallinns stadsarkiv kunnat påvisa att myntmästare Leinhart Pauwermann måste ha befunnit sig i Åbo redan år 1522. I ett brev från år 1524 nämns att Hans Moller år 1522 lånat 600 danska mark av myntmästare Pauwermann och att dessa mynt är av den typ som Norby låtit prägla. Den vanligaste typen av detta mynt innehåller bokstaven S i omskriften, men som framkommit i Tuukka Talvios presentation av det finska fyndmaterialet, så är bokstaven L här den dominerande. Utgående från detta drog Leimus slutsatsen att dessa mynt har präglats av Leinhart Pauwermann år 1522.⁸⁶ Bengt Hemmingsson har fört argumentationen vidare och konstaterat att mynten utgående från ovanstående fakta troligtvis präglats på Kustö, speciellt som ett brev daterat till tredje september 1522 är adresserat till Meyster Leynhardt *Muntmeister up Cust*.⁸⁷

4.3. Myntens gångbarhet och cirkulation

Under hela medeltiden följde penningekonomin silvermyntfot. Marken var ett viktigt mått redan under tidig medeltid, men värdet på en myntmark var inte konstant. Nuförtiden då man rätt lätt kan mäta myntens finkvikt märker man att silverinnehållet varierar från väldigt god lödighet till nästan helt ren koppar. Första gången mark lödig nämns i ett skriftligt dokument i Sverige är år 1341, före det utskrevs köpesummorna ofta på latin som *marchas argenti puri*. Mark lödig hade däremot alltid ett lägre värde än mark silver. År 1334 värderades till exempel en mark silver till sex mark penningar, i slutet av 1300-talet motsvarades en mark lödig av cirka sex mark örtug, åren 1420–1440 av åtta och en fjärdedels mark örtug och år 1520 av 20 mark örtug.⁸⁸ Beroende på mynttyp varierade värdet på marken, men i det långa loppet minskade silverhålllet i respektive mynttyp genom 1300- och 1400-talen. Trots det kan man inte utläsa stora skillnader i prisutvecklingen, vilket beror på att silvrets köpkraft samtidigt ökade. År 1514 var köpkraften kring fyra gånger större än vad den varit år 1290.⁸⁹

Tillgången till mynt var genom hela medeltiden fluktuerande och berodde på flera olika faktorer. Såväl i slutet av 1300-talet som i mitten av 1400-talet genomgick Västeuropa en stor silverkris. Detta berodde på såväl demografiska förändringar orsakade av oår, epidemier och krig, liksom en konkret brist på silver då gamla silvergruvor ebbade ut. Det har beräknats att mängden mynt som cirkulerade i Europa minskade med 75% mellan 1331 och 1500. Myntbristen ledde till ekonomiska problem som påverkade levnadsstandarden och befolkningsutvecklingen. En direkt följd var myntförsämringar och exportembargon. De försämrade mynten gjorde dock också att lönerna tillfälligt höjdes, samtidigt som byteshandel ånyo blev vanligare.⁹⁰

⁸⁴ Hemmingsson 2016: 72–73.

⁸⁵ Kivistö 2019: 10; Talvio 2007b: 203–205.

⁸⁶ Leimus 2008: 124–130, brevoriginalet i Tallinns stadsarkiv.

⁸⁷ Hemmingsson 2016: 69–70.

⁸⁸ Edvinsson, Franzén & Söderberg 2010: 75–76.

⁸⁹ Edvinsson & Franzén 2015: 383–392.

⁹⁰ Day 1981: 15–19; Leimus 2006: 56.

Fig 4.19. Kursen mellan mark silver och svenska mark penningar, medeltal av lägsta och högsta kurs i tjugårsperioder. Uppgifterna ur Edvinsson, Franzén & Söderberg 2010, tabell A3.1., baserat på 800 omnämnanden i skriftligt källmaterial.

Ett problem med de medeltida mynten är att man inte vet exakt hur länge de cirkulerade och när de togs ur cirkulation. Kenneth Jonsson har listat några orsaker till att mynt dragits in som en statlig åtgärd. Dels kunde detta ske i fiskalt syfte, vilket var fallet med de återkommande myntindragningarna under tidig medeltid och ännu under Magnus Erikssons regering. Ifall en ny mynträkning uppstod kunde mynten också dras in, eller då värdet på låghaltiga silvermynt sattes ned för att sedan inlösas med mynt av bättre silvervärde. Dessa statliga åtgärder har en rätt omedelbar effekt, medan förändringar på marknaden kunde leda till att mynten försvann ur cirkulation ifall nya mynt med lägre halt togs i bruk till samma värde som äldre bättre mynt, ifall sämre utländska mynt trängde ut inhemska mynt eller ifall metallvärdet översteg myntens nominella värde.⁹¹

Devalveringen av mynten följde en så kallad myntförsämringscykel, under vilken mynten först försämrades och de dåliga mynten blev till dominerande mynt, varefter det återinfördes nya mynt och de gamla dåliga mynten växlades in kraftigt devalverade. Detta skedde ofta i samband med politiska svårigheter och då

kronan behövde ökade inkomster, som till exempel i mitten av 1300-talet, då pestepidemin samtidigt försvagade ekonomin. Enligt den ofta inom nationalekonomin citerade Greshams lag, så tränger sämre mynt ut bättre, i och med att de goda mynten deponeras och försvinner ur cirkulationen. Detta kan dock inte användas som en generell regel, ibland kunde bättre mynt fortsättningsvis cirkulera parallellt med de nya mynten, men till ett högre värde. Under Albrekt av Mecklenburgs regering omtalas till exempel ofta *gammalt mynt* eller *penningar av gammalt gott slag*.⁹²

Till en början var allmänheten kanske inte medveten om myntförsämringen vilket gjorde att de olika mynten under en viss tid kunde cirkulera parallellt med samma nominella värde. Detta ledde till tillfälliga vinster för myntherren och därför präglades dylika myntsorter också till en början i betydliga mängder. Efter att haltförsämringen blivit känd anpassades dock priserna till de nya mynten och de användes därefter enligt olika kurs.⁹³ Konkreta exempel på detta framkommer i de medeltida urkunderna, bland annat då Birgitta Kristersdotter (Oxenstjerna) år 1505 sålde

⁹¹ Jonsson 2005: 14–15.

⁹² Malmer 1980: 21.

⁹³ Edvinsson & Franzén 2015: 393–394; Svensson 2012: 25–26.

sitt morgongåvogods till lagman Henrik Bitz för 1100 mark svenska penningar, så att gamla örtugar gick för tio penningar och nya för åtta.⁹⁴

Under 1500-talet, då det skedde stora förändringar i myntsystemen, nämns ofta den gamla örtugen i olika slags köpebrev. Detta syftar på de örtugar som präglats före år 1478. År 1481 var värdet på dessa örtugar nio penningar, kring sekelskiftet tio, i början av 1510-talet tolv och i slutet av samma årtionde mellan 16 och 18 penningar. Gamla örtugar fortsatte att cirkulera parallellt med de nya mynten och drevs inte bort. Då både Kristian II och Gustav I myntade undervärdiga klippingar åren 1518–1522 motsvarade det nominella värdet, 18 penningar, till en början dessa gamla örtugar. Det faktiska värdet var dock mycket mindre och kursen i förhållande till mark silver steg till och med till 50 mark klippingmynt. Därför devalverades klippingarnas värde år 1524 till tolv penningar och inte långt senare upphörde de helt att gälla.⁹⁵

Fig 4.20. Klipping 1518–1522. NM 2925: 23. Bild: Liisa Kunas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Utgående från medeltida depåfynd har Kenneth Jonsson beräknat att de svenska mynten fram till år 1363 var tidsbegränsade med kortare intervaller till en början och längre samordnade inväxlingar mot slutet av perioden. Efter detta följde en period med mycket låg inflation, vilket ledde till att mynten i princip inte var tidsbundna, men trots det hade de flesta typerna en cirkulationstid på högst en generation. Erik av Pommerns goda örtugar dominerade myntcirkulationen under 1400-talet fram till 1478 och den nya mynt-

ordningen. I början på 1500-talet var inflationstakten snabb, vilket gjorde att myntens cirkulationstid förkortades till kring 20 år istället för 40–60 år. Under Gustav I:s tid togs nya valörer i bruk år 1536 och år 1542 skedde en kraftig myntförsämring. Vid kring samma tider upphörde också de äldre mynten att cirkulera.⁹⁶

Karaktäriserande för hela 1400-talets penninghistoria i Sverige är att mynträkningen följde flera olika lokala varianter, såsom mark svensk, stockholmsk, gutnisk, abosk och dansk. Under 1400-talets början försämrades goten kraftigt och mark gutnisk som bildades av 32 gotar fick ett annat värde än den svenska marken. I Götaland användes från mitten av 1400-talet dansk mynträkning, enligt vilken en dansk mark motsvarade tre fjärdedelar av den svenska örtugsmarken. Även de livländska mynten värderades något lägre än de svenska motsvarigheterna. Värdet på artigarna varierade under 1400-talet från mellan fyra till sex svenska penningar. I Viborg stadgades ett öre år 1415 till fyra revalska, medan de flesta urkunderna från Åbotrakten uppger att 5 revalska motsvarade ett öre. En artig motsvarades dock i början på 1400-talet av fem svenska penningar och var på så vis mera värd än den svenska örtugen på vilken det gick åtta svenska penningar.⁹⁷

I en stadga angående de ekonomiska förhållandena i Finland utgiven av Erik av Pommern år 1414 fastställs det att det första myntet (det i Åbo präglade) skulle gå på sex penningar, den preussiska skillingen skulle motsvara åtta penningar och den revalska artigen tre penningar.⁹⁸ Detta var dock en officiell kurs som inte gällde i praktiken. Ser man på jordabreven från samma tid uppges artigens värde nästan omgående till fem penningar, undantagsvis till fyra.⁹⁹ År 1424 slöt drottning Philippa av Danmark, Sverige och Norge en myntkonvention med städerna Lübeck, Hamburg,

⁹⁴ DF 5140.

⁹⁵ Edvinsson & Franzén 2015: 396–398; Lagerqvist & Nathorst-Böös 1981: 9.

⁹⁶ Edvinsson 2011: 169–173; Jonsson 2005: 16–17.

⁹⁷ Se bilaga 1–2.

⁹⁸ DF 1446.

⁹⁹ Se bilaga 2. Omnämmandet om det revalska mynten värt 4 penningar är från år 1416, se DF 1473.

Lüneburg och Wismar. I konventionen nämns också att det skall gå fyra penningar på öret för de mynt som präglas i Danmark, liksom också på mynten i Åbo.¹⁰⁰

Tolv år senare i en stadga angående skatterna i Finland från år 1436 konstateras att de lindrats och att Åbomyntet som tidigare gick för sex små penningar så att fyra mynt utgjorde ett öre nu bara gäller för fyra penningar så att sex bildar ett öre.¹⁰¹

På grund av de varierande mynträkningarna och de inhemska myntens låga värde blev det mot slutet av 1300- och början av 1400-talet allt vanligare att för större köp meddela värden i guldmynt, främst engelska nobler och rhenska gyllen. I Sverige var guldmyntens kurs till en början något högre än i övriga Europa, men under loppet av 1400-talet jämnades denna ut, vilket tyder på att det efter detta cirkulerade än större mängd guldmynt.¹⁰² Enligt en stadga från år 1492 var den ungerska gyllen värd 18 öre, den rhenska gyllen tolv öre, davidsgyllen elva öre, postulatus en mark, hwndeken (?)¹⁰³ sju öre, samt hornsk gyllen och arnoldsgyllen sex öre.¹⁰⁴

I Kung Karl Knutssons myntordning från år 1453 stadgas följande angående bruket av utländska mynt i riket:

At engen march eller öre reknas vtan effter Stockholms mynt oc at otta Gotniska, bode nye oc gamble, gongen for en Svensk ortogh, jtem fira grossa for en ortug, en Dansk skilling for tija penninga, en stæder skilling for ellefwe penninga, en Dansk hwit for tre penninga, en ny Dansk ængilsk for twa penninga, en gammal ængilsk for tre penninga, jtem otta stæder penninga for en örtog, jtem otta Lebardz Lybska for en ortog, jtem sexton Danska Lübska for j ortog saa lenge til Gudh föger at wij komma wart eget mynt ofuer alt rikit, hwilket ey skee kan vtan at flere

*myntare skikkas i riket; oc findz ey swa til at holla mynt oppe vtan medh toll.*¹⁰⁵

Trots denna stadga behöll den revalska mynträkningen och de revalska mynten sin centrala roll i myntcirkulationen i Finland genom hela 1400-talet och början av 1500-talet. I ett brev daterat till 9. maj år 1526 skriver Gustav I angående de svenska mynten som föraktas i Finland att det beror på de falska mynten som präglats i Reval och att han hoppas att det inte spritt sig i stora mängder i Finland. Därtill konstaterar han att det svenska myntet varit högre uppsatt än dess värde, vilket gör att det inte kan utges för samma värde i Reval som i Finland. Kungen kunde vidare väl utstå att det i Finland användes endast revalskt mynt, om det inte vore hans nåd till skam:

*Ær icke j myn herres nadis leglighet en nw saa hastugt tenckia ther nogoth raadh emoth med noger anner ordinancie, och kundhe hans nadhe wel lidha ath j Findtlandt ginghe alenesthe reffuelsth mynth; thet swenska kwndhe wel forytthras her, huar thet icke waare hanss nadhe tiil en snypligheet.*¹⁰⁶

Som kapitlen ovan visat var det medeltida penningssystemet komplext, men det oaktat följde det en logik som åtminstone de som regelbundet brukade mynt måste ha varit bekanta med. Kursen mellan olika valutor och mynttyper var välkänd och värdet räknades utifrån dessa. Som undantag kan nämnas den närmaste perioden efter en ny myntförsämring, då denna ännu inte var allmänt känd. För en person ovan att bruka pengar var systemet säkert främmande också i tiderna, men det vanliga folket kom inte heller i kontakt med alla de olika formerna av mynt och betalningsmedel. De vanligaste valörerna, penningarna och örtugarna, lär dock ha varit bekanta för de flesta, liksom också hur dessa förhöll sig till sina gotländska, danska och livländska motsvarigheter.

¹⁰⁰ DF 1760.

¹⁰¹ DF 2178.

¹⁰² Edvinsson, Franzén & Söderberg 2010: 86–89.

¹⁰³ Enligt Ivar Leimus förekommer denna mynttyp i Revals källor som hundsgulden.

¹⁰⁴ DF 4410.

¹⁰⁵ DF 2931.

¹⁰⁶ DF 6293.

Sublunata

Itē i oꝝ p̄ ora. de q̄ p̄m alij p̄m
Dno magno flamindege.

Itē obit ^{bur}stend lami ^{vet} lami fl̄z m̄z
Obit lami ^{lup} lami fl̄z m̄z

Itē sol p̄m lami ^{lup} lami fl̄z m̄z

Itē sol lami p̄m lami ^{lup} lami fl̄z m̄z

Itē obit lami lami lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Itē viderunt mori p̄m lami lami fl̄z m̄z

Itē offerioria in die p̄m lami fl̄z m̄z

Fig 5.1. Utdrag ur räkenskaperna från Kalliala kyrka i Tyrvis 1469-1524.
Finlands riksarkiv.

5. PENGAR I DET SKRIFTLIGA KÄLLMATERIALET

5.1. En ofullständig historia

I de äldsta svenska landskapslagarna och påvebreven från början av 1200-talet är pengar ännu ett sällsynt fenomen. Avgifterna bestäms främst i varor eller spannmål och mynt omnämns sporadiskt. Mot slutet av 1200-talet förändras detta så småningom och i landskapslagen från Västergötland från 1280-talet nämns penningar i både kyrko- och i lekmanabalken. Enligt dessa kunde man ärva pengar och betala kyrkliga avgifter som böter i penningar.¹ Senare bötades enligt Magnus Erikssons stadslag till exempel tolv mark för de som kallade någon med okvädningsord, såsom försvunnen tjuv eller horkona. Hade någon ej råd med böterna blev denne i stället slagen vid stocken.² I det skriftliga källmaterialet som berör Finland finns det dock få bevis på hur böterna verkligen betalats. Ett tidigt exempel är då borgmästaren och rådet i Åbo år 1324 fick böta 100 mark i svenska pengar för att ha inkräktat på andligas, omyndigas och änkors egendom.³

Största delen av de medeltida skriftliga källorna i Finland har förstörts i krig, eldsvådor eller i sam-

band med reformationen. Från stora områden existerar bara enstaka dokument. De världsliga räkenskaperna före år 1540 har ej bevarats förutom i undantagsfall, även lantortskyrkornas dokument saknas, med undantag av räkenskaperna från Kalliala kyrka i Tyrvis. Fogdarnas skattelängder från slottslänen finns inte heller kvar, förutom från några enskilda räkenskapsår. Huvudparten av de bevarade medeltida dokumenten berör jordegendom, såsom köpebrev och rågångar, även dessa dock allt som oftast enbart i form av olika slags kopior.⁴ Trots sin ringa natur erbjuder det medeltida skriftliga källmaterialet sådana glimtar av myntbruket som inte förmedlas via det arkeologiska fyndmaterialet. I de skriftliga dokumenten framkommer hurudana slags summor som fanns i omlopp, i hurudana slags mynt eller värdören de betalades samt hur stor bristen på mynt tidvis var. Jämfört med det arkeologiska fyndmaterialet ger de skriftliga källorna en mera komplex bild av det medeltida myntbruket, vilket visar att de som brukade pengar måste ha varit väl insatta i ett brokigt ekonomiskt system.

¹ Klackenborg 1992: 182.

² Magnus Erikssons stadslag, Rådstugubalken XXXI. Holmbäck & Wessén 1966: 182.

³ DF 317.

⁴ Haggrén 2009: 235–236; Orrman 1994: 47–48.

Ett exempel på de skriftliga källornas värdefulla innehåll är skrivare Knuts register över de värdesaker som Jens Mattson den 28.8.1521 förde med sig från Tavastehus slott till Stockholm och överlämnade till räntekammaren, drottningen och myntmästaren. Dessa hade tillhört Åke Göransson Tott, som avrättats i november föregående år. Därtill kan en del av mynten ha varit skatter insamlade från Tavastehus slottslän. Pengarna bestod av 12 000 mark i en kista samt 2300 mark i ett skrin. I fyra kopparkannor transporterades dessutom 1400 mark. De ovannämnda summorna utgjorde sammanlagt 15 700 Stockholms mark. Till myntmästare Jurgen i Stockholm överlämnade Jens Mattson 69 mark silver enligt kölnsk vikt, 7300 mark i svenska fyrkar samt 4900 mark i danska hvider, nya örtugar och Köpenhamns skillingar. Senare överlämnade Jens Mattson vidare 2636 mark i gamla örtugar och 266 mark i fyrkar enligt Stockholms räkning till myntmästare Diderich Harstenhorst. Till Hinrich Slaghech överlämnades 225 mark i danska klippingar, som växlat från de 200 mark enligt rigisk räkning som funnits i den ursprungliga sändningen. Sammanlagt utgjorde dessa överlämningar enligt skrivaren Knut en summa på 15 802 mark enligt Stockholms räkning.⁵ Ovan nämnda bokföring är ett utmärkt exempel inte enbart på de för tiden väldiga summor som tidvis rörde sig i landet, utan också på den komplicerade medeltida mynträknningen och värdemätningen.

Nedan behandlas ett mera vardagligt pengabruk utgående från det sporadiska skriftliga källmaterialet som består av de bevarade medeltida urkunder som behandlar pengabruk eller ekonomiska handlingar. Som utgångspunkt har databasen *Diplomatarium Fennicum* (DF) använts, som är en nättjänst med publicerade urkunder från 800-talet fram till år 1530. Databasen uppehålls av finska riksarkivet och innehåller för tillfället ca 6850 dokument.⁶ Huvudsakligen baseras databasen på *Finlands medeltidsurkunder* (FMU) och *Åbo Domkyrkas Svartbok* (REA), ihopsamlade av Reinhold Hau-

sen.⁷ Dessa urkunder koncentreras av naturliga skäl väldigt starkt till Egentliga Finland, eftersom det var där som man fann både biskopssätet samt huvuddelen av frälset och borgerskapet.

För denna avhandling har jag gått igenom samtliga dokument och plockat ut de urkunder som behandlar konkreta mynt. För att göra behandlingen mera överskådlig har dessa delats in i dokument som berör världsliga och kyrkliga skatter, arv, köp och övriga penningaffärer. Huvudparten av urkunderna berör olika slags jordköp. Till en stor del behandlar dessa enbart affärer som ingått inom samhällets översta skikt och materialet som bevarats är ytterst fragmentariskt. Trots det får man på det stora hela ändå via detta material en beskrivande bild av vilka slags uppgifter som bevarats och vad de berättar om det medeltida myntbruket.

5.2. Skatter

Huvuddelen av kronans inkomster härstammade under medeltiden från olika slags skatter som stadgades i landskapslagarna och betalades av borgarna och bönderna. Skatteinkomsterna gick huvudsakligen åt till att täcka administrativa avgifter, uppehålla slotten och gårdarna samt avlöna krigsfolket. Under tidig medeltid fick kronan sina inkomster främst ur gengården, gåvoskatter och böter. Då anläggningen av slotten i Finland började på 1280-talet så skapades flera olika former av arbetsplikt och materialskatter. Gästningsplikten utgjorde också en stor del av beskattningen och så småningom kom hjälpskatterna in i bilden. Trots att de äldsta bevarade systematiska skriftliga källorna är så sena som från år 1539, så kan man anta att beskattningen redan under medeltiden rätt långt följt samma principer som senare.⁸

Genom hela medeltiden och ända fram till 1604 var måttsystemen som brukades inom skatteuppbäringen

⁵ DF 6055; Sarvas 2000: 68–70.

⁶ <http://df.narc.fi/>.

⁷ Hausen 1890 & 1910–1935.

⁸ Lönnroth 1940: 31, 37–39; Seppälä 2009: 34–35.

varierande. Bland annat säd och flytande produkter mättes med olika slags mått, liksom också hö räknades i olika enheter.⁹ Landskapens beskattning varierade också beroende på hurudan ekonomin var i de olika delarna av Finland. På områden med gammal bosättning betalades största delen av skatterna i säd, medan boskap och därtill relaterade produkter blev viktigare på områden med nybyggen. Vid randområden såsom Norrbotten och Savolax betalades dessutom en del av skatterna fortsättningsvis i skinn. Utöver skattepersedlarna ersattes dock redan under medeltiden en del av varorna med reda pengar.¹⁰

5.2.1. Kyrkans tionde och övriga avgifter

Kyrkan var den första institutionen att uppbära avgifter på nuvarande finsk mark, men närmare information saknas om de tidiga avgifterna. Under 1100- och ännu i början på 1200-talet är det oklart huruvida de avgifter som nämns i spridda skriftliga källor bevarades i Rom berör Finland eller ej. Dessa omnämnanden gäller peterspenningen¹¹ eller den penninghjälp som skulle skickas till det Heliga landet.¹² De tidiga dokumenten som berör tiondet är ofta av allmän natur och saknar specifik information om de olika stiftet.¹³ År 1221 klagade påven Honorius III över att peterspenningen inte på fem år betalats i Sverige och redan i ett tidigt skede gavs anvisningar på hur sockenkyrkornas offer skulle fördelas.¹⁴ År 1259 skrev påven Alexander IV till domkapitlet i Åbo och beviljade 40 dagars avlat för de botgörare som på jungfru Marie högtidsdagar besökte kyrkan, till vilket oftast också hörde att kyr-

kan ihågkoms med en gåva.¹⁵ En konkret insamling till förmån för leprosoriet i Reval nämns också i ett brev från domkapitlet i Reval till biskop Kettil i Åbo år 1279.¹⁶

De äldsta skriftliga källorna angående Finlands tionsystem härstammar från 1300-talet och Åbo domkyrkas svartbok. I det vatikanska arkivet finns en redogörelse från år 1328 angående hur broder Gotskalk, lektor hos dominikanerna i Finland, för påvestolens räkning uppburit Åbo stifts tionde. För en period på sex år utgjorde tiondet i sin helhet 516 mark i små penningar, men endast 86 mark kunde avlämnas eftersom de senaste fem årens avgifter hade blivit bortrövade av otrogna. I redogörelsen ingår också en uppgift på en summa av 20 mark i små penningar från lediga pastorat samt 100 mark av samma mynt ur den påvliga skatten. Dessutom finns det en anmärkning om biskopen, som på grund av sin fattigdom inte givit någonting, och att peterspenningen ej heller insamlats i Åbo stift.¹⁷ Ur redogörelsen framkommer tydligt att de omnämna summorna uträknats i svensk mark och uppburits i små penningar.¹⁸

År 1329 uppmanar kung Magnus i ett öppet brev karelerarna att utgöra tiondet enligt biskopens föreskrift.¹⁹ Samma år uppmanar han även invånarna i Savolax att betala tionde på samma sätt som de i Tavastland, liksom att invånare i Salo och Kemi skall betala tionde såsom andra kristna. Skinnskatten till biskopen omnämns också i ett brev till Tavastlands invånare.²⁰ Under 1300-talet uppbars tiondet förutom i de västra delarna av Finland oftast i andra värdören än pengar.

⁹ Se Melander 1891.

¹⁰ Seppälä 2009: 28–29, 35–36.

¹¹ DF 20, 21.

¹² DF 55, 57, 125–126, 150, 169.

¹³ DF 26, 28.

¹⁴ DF 63, 93.

¹⁵ DF 118, 119.

¹⁶ DF 173.

¹⁷ DF 357. I detta sammanhang kan också nämnas en uppgift från år 1321 om att endast hälften av peterspenningen sedan gammalt uppburits från Strängnäs och Västerås stift (DF 1321).

¹⁸ DF 363, 364.

¹⁹ DF 371.

²⁰ DF 372, 373, 374.

Utöver fjärdeskinnskatten i Tavastland stadgas bland annat i en överenskommelse angående tiondet i Viborgs fögderi år 1331 att det i den karelska lagsagan årligen för varje rök skulle erläggas två goda skinn, medan man i Helsinges lagsaga för varje person skulle uppbära en mark smör.²¹ På Åland uppbars sältionde, vilket på 1330-talet istället för kyrkorna tillföll prästborden, eftersom de var så betygda av öns alla gästningar.²² Från Åbo förmedlades däremot summorna ofta vidare i penningform. År 1333 uppbars på uppmaning av påven 22 solidi gros tournois för kyrkhjälp och följande år överlämnade kaniken Petrus Gervasii resterande 13 mark gros tournois av biskopen och kapitlet i Åbo.²³ Dessa är bland de enda urkunderna som påvisar att större internationella silvermynt använts även i Finland före guldmyntens tid.

Från och med mitten av 1300-talet finns det genom hela medeltiden regelbundet med omnämmanden angående tiondet och övriga kyrkliga avgifter i det skriftliga källmaterialet. År 1345 var matskottets storlek i Nyland tio marker smör per bonde.²⁴ Samma år skulle man i Karelen betala tiondet till kyrkoherden i säd, fisk, skinn eller smör, för varje rök skulle dessutom en tridiung säd ges som offer. Även begravningsavgifter och brudgivning betalades i säd, inledning efter barnafödsel i skinn. I Österbotten utgjorde jordskatten två vita skinn per bolfast bonde eller så ett pund torkade gäddor och ett gott lass hö eller motsvarande värden. Som matskott betalade varje bonde ett halft pund smör eller fem bogeskinns och för varje ko en mark smör eller motsvarande värde. Dessutom skulle varje man ge två skinn till kyrkoherden och tionde skulle betalas på alla jaktdjur, fåglar, fiske, sälfångst, liksom på korn och säd. Renkalvar kunde ersättas med en örtug och

tre bogeskinns med ett öre, två skinn eller två örtugar då det var frågan om kvinnor. För brudgivning kunde betalas med sex skinn eller två öre, för inledning efter barnafödsel i tre skinn eller ett öre. För vuxnas begravning betalades en ko eller motsvarande värde, medan barnens likstol var en halv mark, ifall barnet ännu inte hunnit döpas endast tre skinn eller ett öre. Fattiga utan tillgångar fick dock dessa tjänster utan betalning.²⁵

I området kring Åbo stad betalades en del av tiondet redan från och med 1300-talets mitt i penningar. År 1354 hade 334 mark i svenskt mynt insamlats som tionde i Åbo stift och år 1358 intygade den påvliga nuntien Johannes Guilaberti att Åbo kaniken Johan Rötgersson uppburit 30 mark svenskt mynt, *triginta marchas vsualis monete Sueuice*, som första årets tionde i hans kanonikat.²⁶ Samma år överlämnade också kyrkoherden i Vesilax Olof Larsson 20 mark svenskt mynt, *viginti marchas vsualis monete Sueuice*, som tionde från sin församling.²⁷ År 1387 omnämns guldmynt första gången, i ett intyg över att den årliga inkomsten från Åbo stift uppgått till 620 floriner, av vilka biskop Bero lovat betala en tredjedel, det vill säga 200 floriner.²⁸ Skatten på 200 floriner omnämns även senare, bland annat år 1412 då biskop Magnus förbinder sig till att på utsatta terminer överlämna omnämnda summa.²⁹ År 1434 var kyrkoskatten från hela Sverige 400 rhenska floriner, andelen för Åbo stift var 63 floriner medan den vid mitten av 1400-talet ånyo uppgick till 200 floriner.³⁰

År 1460 betalade biskop Konrad i Åbo till påvliga skattkammaren 109 guldfloriner, fyra solidi och sex denarer och från år 1465 finns ett kvitto på att Magnus Nilsson betalat 15 guldfloriner som första årets anna-

²¹ DF 391.

²² DF 426, 432, 438.

²³ DF 405, 406, 407, 411.

²⁴ DF 494, 534, 559, 693, 694.

²⁵ DF 502, 503.

²⁶ DF 646, 677.

²⁷ DF 678.

²⁸ DF 968.

²⁹ DF 1385.

³⁰ DF 2104, 1106.

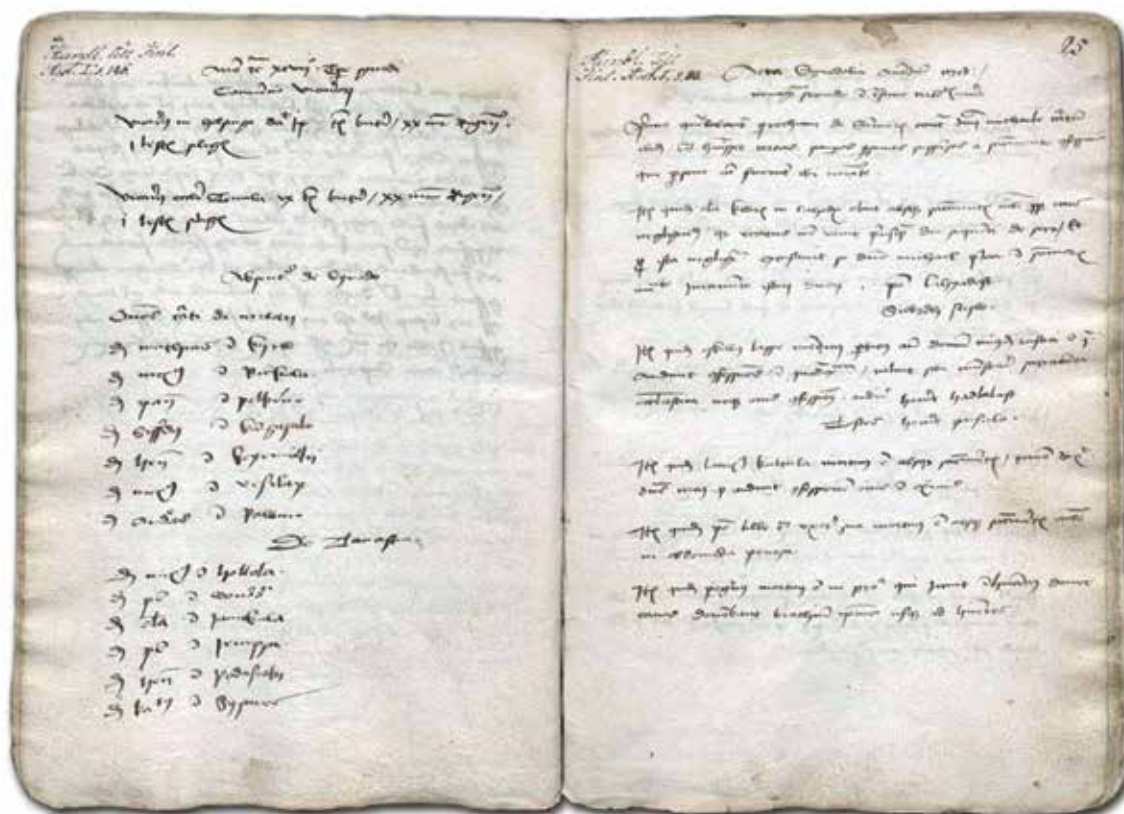

Fig. 5.2. Utdrag ur biskop Magnus kopiebok angående Helsing och Tenala socknars avgift år 1497. DF 4775, Codices A, SE/RA/0201/A 3 (1490–1500).

ter.³¹ I början av 1500-talet betalades 95 dukater för utgifterna som uppstått i samband med Johannes Olavis utnämning till biskop i Åbo och ett par år senare betalade Arvid Kurck 88 dukater för sin konsekration.³² Enskilda människor kom dock knappast i kontakt med dylika summor, utan största delen av de avgifter som uppbars i pengar gällde små penningar. År 1414 kvitterade prästen Johannes Hildebrandi i Paris en summa på 1414 pengar i franskt mynt som uppburits av kaniken i Åbo, Fredrik Trast. Det tionde som i Finland uppburits i antingen penningar eller värdören hade växlats in mot fransk valuta; *moneta regia et argentea pronunc currente in regno Francie*.³³

Trots att betalningarna internationellt nästan enkom utfördes i guldmynt, så uppbars avgifterna i hemlandet alltså fortsättningsvis i egna mynt eller andra värdören.³⁴ Till exempel betalades krokskatten i Tavastland år 1425 antingen i ett vitt skinn eller ett öre penningar.³⁵ Från år 1497 finns en räkenskap över de avgifter som vikarierna i Tenala och Helsing församling skulle betala. I båda socknarna betalades nio tunnor smör, 20 mark rigiskt mynt, samt en läst vete.³⁶ De uppburna kyrkliga summorna steg genom hela medeltiden och år 1491 var den kyrkliga skatteuppbörden i Finland 2062 1/2 mark, *In pecunia ij milia lxii[½] marc*.³⁷ Kyrkan i Åbo skulle år 1500 betala 200 guldfloriner i

³¹ DF 3122, 3123, 3268, 3287, 3307.

³² DF 5254, 5255, 5523.

³³ DF 1443.

³⁴ DF 1735.

³⁵ DF 6634.

³⁶ DF 4775.

³⁷ DF 4356.

Hff 308 furland	
Nages	2
Pargus	2
Quas	2
Rimmo	2
Sierne	2
Vskola	2
Antle	2
Jutisko	2
Semar	2
Vydy	2
Lindg	2
Sirke	2
Alimmo	2

Fig. 5.3. Utdrag ur Åbo domkapitels inkomster år 1540. KA 9. Finlands riksarkiv.

servitieavgift, vilket framkommer i ett kontrakt enligt vilket den florentiska köpmannen Jacobus de Doffis skulle förmedla dessa pengar till den påvliga kammaren.³⁸ Ännu år 1526 betalas en stor del av tiondena förutom i Åbotrakten i olika slags värdören. I ett brev till Jöns Andersson på Korsholm bad Gustav I om fögderiets kyrkotionden som bestod av älg-, ox- och kohudar samt andra varor.³⁹ Från regala prästgällen uppbars dock avgifterna i mynt, med 30 mark örtugar från Kumo, 40 mark örtugar från Bjärnä samt 20 mark örtugar från Karis respektive Vånå.⁴⁰ I hela Åbo stift var gården år 1526 hela 3000 mark.⁴¹

Ett unikt material för studier av kyrkornas och prästerskapets tillgångar under medeltiden erbjuds av kyrkoräkenskaperna från Kalliala från slutet av 1400-talet och början av 1500-talet, som är de enda i sitt slag som bevarats i hela Finland. I räkenskaperna framkommer

att en stor del av tiondet utgjordes så att en del betalades i penningar och resten i spannmål. Utgående från dessa räkenskaper har det uppskattats att församlingen hade en årlig inkomst på kring 20 mark. I räkenskaperna meddelas också bland annat kyrkans utgifter för vin, oblater, myrra och vax, liksom kostnaderna för begravning. Därtill kommer information om att kyrkan lånat spannmål åt bönderna, under 1500-talet också mindre summor i pengar.⁴²

Mera systematiska källor angående den kyrkliga beskattningen uppstår först under 1500-talet. En viktig källa i Riksarkivets samlingar utgörs av Mikael Agri-colas lista över Åbo domkapitels samtliga inkomster åren 1540 och 1541, vilken också publicerats.⁴³ Tionden uppbars i persedlar som bestod av råg, korn, reda pengar och gråskinn.⁴⁴ Enligt listan betalades i Egentliga Finland år 1540 största delen av tiondet i

³⁸ DF 4878.

³⁹ DF 6289.

⁴⁰ DF 6330.

⁴¹ DF 6308, 6331.

⁴² Hausen 1881–1883: 359–420; Orrman 1997: 53–56; Screen 2014: 66.

⁴³ Knuuttila & Mäkelä-Alitalo 2007.

⁴⁴ Knuutila & Mäkelä-Alitalo 2007: 46.

spannmål, men på Korpo betalades förutom en pund råg även 16 mark penningar, på Nagu endast 16 mark i reda mynt. I nedre häraden i Satakunta betalades också huvudsakligen i spannmål, men från Euraåminne och Lappo uppbars 30 mark i mynt, likaså från staden Ulfsby. I Satakunta övre härad betalades däremot i de flesta socknar i mynt, i summor som varierade från sex till tolv mark.⁴⁵

I Nyland, på Åland och i Österbotten där näbbskatt betalades gick hela den i reda mynt betalade andelen till domkyrkan. I Tavastland och Karelen där det betalades bågskatt betalade varje 15-åring och äldre i Tavastland en örtug och i Karelen en skilling. Av denna penningssumma fick inte kyrkoherden någonting, utan den gick direkt till domkyrkan, kanikerna och sockenkyrkan. I östra Nyland betalades huvudsakligen i rigiskt mynt, i västra Nyland i spannmål. På Åland uppbars skatten i mynt, likaså i Österbotten, förutom i Ijo där det betalades i skinn och i Kemi ingenting alls. I Tavastland nedre härad betalades i alla socknar förutom Somero i reda mynt. I övre häraden betalades en del i gråskinn, resten i mynt. I Karelen betalades endast i Lappvesi en fjärding säd, i övrigt betalades i rigiskt mynt eller ingenting. Förutom tiondeskatten redogörs även för domkyrkans och kanikernas prebenden, liksom också landböndernas prebendehemman.⁴⁶

En annan liknande katalog är Åbo domkyrkas skattmästares lista över tiondet och andra skatter åren 1542 och 1543. De äldsta tiondeförteckningarna av enskilda proster är från år 1547. Vid denna tidpunkt drogs de kyrkliga skatterna in av Gustav I. Först avskaffades biskopsskatten år 1547, år 1556 drogs mat-tillskottet och nötskattesmöret in och påföljande år alla övriga tionden samt klockarskatten som också betalades i reda mynt.⁴⁷

Till skillnad från tiondet insamlades olika slags tillfälliga mindre avgifter oftast i konkreta mynt. År 1361 förnyade kung Håkan Magnusson den tidigare stadgan om att invånarna i Åbo liksom alla övriga personer årligen skulle betala två svenska penningar för uppbyggandet av Vadstena kloster, *twa suenskæ pening hwart aar aff thy minte nu gaar aff hwariæ menniskio vm alt rike*.⁴⁸ År 1374 bekräftade kung Albrekt en gammal stadga om att alla jungfrur, änkor och hjonelag till Vadstena kloster och jungfru Marias heder skulle betala en penning och år 1378 krävdes en avgift på en örtug svenskt gängse mynt för återuppbyggnaden av Askaby kloster.⁴⁹ Från slutet av 1400-talet finns ett skriftligt omnämnande angående S:t Birgittas penning som skulle betalas till klostret i Nådendal.⁵⁰

De flesta gåvor till kyrkan uppbars genom offringar på altaret eller i offerstocken. Redan år 1333 befallde påven Johannes XXII att offerstockar med tre lås skulle uppsättas i alla domkyrkor och sockenkyrkor för insamling av hjälp till kung Philips av Frankrikes korståg.⁵¹ Ett återkommande problem under medeltiden tycks ha varit tvisten mellan predikarbröderna från Åbo och kyrkoherdar på andra håll, då de senare anklagade predikarbröderna för att ha hållit gudstjänst vid portativa altaren och i samband med detta även upptagit offer att sända till det heliga landet.⁵²

Gåvor samlades in för byggnad, återuppbyggnad och restauration av Åbo domkyrka och andra kyrkor, ofta i löfte mot avlat. Dessa gåvor gavs i form av såväl pengar, värdören som gods. År 1340 gav domprosten Elof sitt gods i Säksis till byggnadsfonden, med villkor att en mark penningar årligen skulle ges till prästerna och att godsens tionden också skulle tillfalla byggnadsfonden. År 1412 beviljades avlat till dem som understödde Åbo domkyrka, men därtill beviljades också

⁴⁵ KA 9, KA 9b, publicerade i Knuutila & Mäkelä-Alitalo 2007.

⁴⁶ KA 9, KA 9b, publicerade i Knuutila & Mäkelä-Alitalo 2007.

⁴⁷ Pirinen 1962: 30–31.

⁴⁸ DF 692.

⁴⁹ DF 824, 867, 904.

⁵⁰ DF 4596.

⁵¹ DF 408.

⁵² DF 466

100 dagars avlat till dem som understödde de fattiga skoldjäknarna i Åbo stift med allmosor antingen i penningar, mat eller kläder.⁵³ Oftast gällde hjälpen dock byggandet eller återuppbyggandet av kyrkor, som till exempel i fallet med Ulfby kyrka som brunnit och för vilken man samlade bidrag år 1429.⁵⁴ Likaså samlades år 1443 ånyo in hjälp till av brand förstörda Åbo domkyrka.⁵⁵ Några år senare beviljades avlat till dem som skänkte gåvor till kyrkorna i Rusko och Kimito och år 1461 till dem som hjälpte kyrkan i Vesilax.⁵⁶ Ännu åren 1516 och 1518 lovades 40 respektive 100 dagars avlat till dem som besökte och med gåvor ihågkom kappellen i Ilmola samt Laukas.⁵⁷

Krigsår påverkade kyrkornas ekonomi och bland annat från sekelskiftet 1400–1500 finns bevis på att kyrkoherdarna ombett församlingarna att göra penningssammanskott för att underlätta kyrkans ekonomiska situation som försämrats på grund av de stora utgifterna i kriget mot ryssarna.⁵⁸ Ett konkret exempel på dessa trångmål är uppgifterna om hur Sten Sture år 1496 var tvungen att av biskopen och domkapitlet i Åbo låna såväl en stor summa pengar som flera av de offergåvor som givits till biskop Hemmings gravplats i koret i Åbo domkyrka. Lånet som utgjorde 2000 mark återbetalades några år senare.⁵⁹

Från Gustav I:s första årtionden som regent finns ett ökat antal brev angående biskopsinkomster och övriga kyrkliga ärenden. I slutet av 1520-talet tog kungen allt större ställning till biskopsbordets, prästernas och kyrkornas inkomster, då han till exempel som avgift till kungen år 1527 krävde fyra läster smör och 200

mark örtugar och år 1528 redan 1000 mark penningar, tio läster smör, tio skeppund gäddor, tre läster lax, tio läster råg, tio läster korn och sex läster havre i svenskt tal.⁶⁰ År 1523 beordrade Gustav I i ett öppet brev till alla kyrkor och kloster i riket att alla befintliga klenoder samt runt mynt skulle skickas till kungen för betalning av rikets skuld till Lübeck.⁶¹

5.2.2. Världsliga vederlag

Det första konkreta beviset på kronans skatteuppbörd i Finland är ett skriftligt omnämnande från år 1258 om att västgöten Biskop Bero (Björn) överlätit finnarernas skatt åt kungen samt att han kommer att begravas i Röntämäki.⁶² Vad skatteuppbörden bestått av och hur stor den varit framkommer dock ej. Också under 1300-talet är omnämnanden få och sporadiska, bland annat underrättade kung Magnus år 1320 fogden i Egentliga Finland om att spannmålsförrådet i Stockholm håller på att sina och att fogden Lyder van Kyren ombeds sända det mesta möjliga av rågskatten.⁶³ År 1347 utfärdade kung Magnus en stadga till allmogen i Viborgs län enligt vilken invånarna väst om Korsnäs för varje täkt skulle betala ett pund smör, att nöten som invånarna i Viborgs socken var skyldiga att erlagga skulle vara värd högst tolv öre och ifall fogden inte nöjde sig med detta kunde den inlösas med denna summa. Dessutom stadgades att det pund smör som betalades vid arvskifte skulle minskas med en tredjedel.⁶⁴

Hjälpskatter uppbars med jämna mellanrum och år 1367 krävde Albrekt av Mecklenburg denna hjälp av

⁵³ DF 1386, 1387, 1388.

⁵⁴ DF 1909, 1911, 1933.

⁵⁵ DF 2506, 2515, 2516.

⁵⁶ DF 2617, 2618, 3161.

⁵⁷ DF 5883, 5961.

⁵⁸ DF 4853, 4860.

⁵⁹ DF 5359; Klockars 1960: 210.

⁶⁰ DF 6397, 6416. Om den nya föreningen från år 1529 se DF 6453.

⁶¹ DF 6113.

⁶² DF 116.

⁶³ DF 295.

⁶⁴ DF 522.

såväl prästerskap som riddare och adel. Allt folk i landet, förutom klostren och de fattiga, skulle betala skatt på hälften av sina tidigare skattefria egendomar, liksom också hälften av prästtjonendet och halva inkomsten ur förlänings- och pantgods.⁶⁵ Inte heller här nämns dock specifikt penningarnas andel i betalningarna, vilket däremot är fallet då drotsen Bo Jonsson år 1384 fullmäktigade Peter Ålänning, rådman i Stockholm, att av Ålands markagäld uppbära 1401 mark och 15 penningar svenskt mynt, det vill säga tolv öre per man på Åland.⁶⁶

De första systematiska uppgifterna angående det svenska rikets skatteinkomster är från år 1413, då uppgifter om beskattningen samlades in under Erik av Pommerns styre. Varken originalet eller kopian från år 1546 av Erik av Pommerns jordebok finns dock kvar, utan endast noter antecknade i början på 1600-talet.⁶⁷

I dessa noter finner man information om att de sammanlagda skatterna i Åbo län förutom staden uppgått till 9832 mark med fem mark per rök, tolv mark per bol och fyra mark per krok. Dessutom betalade Biskopsön och Venox tolv mark i stadga, liksom Kyrksund 60 mark. Skatten för Åbo stad var 600 mark. I Satakunta uppgick skatteinkomsterna till 5882 mark, med 4 mark per rök, tio mark per bol och tre mark per krok. I den sammanlagda summan ingår Närpes där det betalades 300 mark för rökerna, samt 50 mark i Unio och 20 mark i Ulsby. För Raseborgs och Nylands del omnämns endast antalet socknar, bol och invånare utan närmare specifikation. I Korsholms län var skatten 2300 mark, då varje rök betalade fem mark av det mynt som gick i Åbo, därtill betalades tolv skeppund säl och en halv läst lax för laxfisket i Kemi. I Ta-

vastehus län fanns 400 krokar och åtta länsmansdöer som sammanlagt betalade 1476 ½ mark, liksom 555 ¾ krokar och två och en halv settinger som betalade 2780 mark, sex öre och två örtugar. Den sammanlagda summan var därmed 4222 mark och fyra örtugar. På Åland nämns att bönderna sammanlagt betalade 643 mark och stadgemännen 25 mark. Dessutom uppges antalet råg, malt, korn, lamm, fläsk, nöt, får, gäss, smör och fisk som uppburits. Uppgifter från Savolax och Karelen saknas däremot i jordeboken.⁶⁸

Ibland framkommer mera ovanliga avgifter i det skriftliga källmaterialet. År 1440 förnyades ordningen om att varje hjonelag i hela riket årligen skulle betala fyra svenska penningar till de spetälskas underhåll. Ordningen var av gammalt ursprung, men det står också att allmogen i Finland inte på en tid varit villig

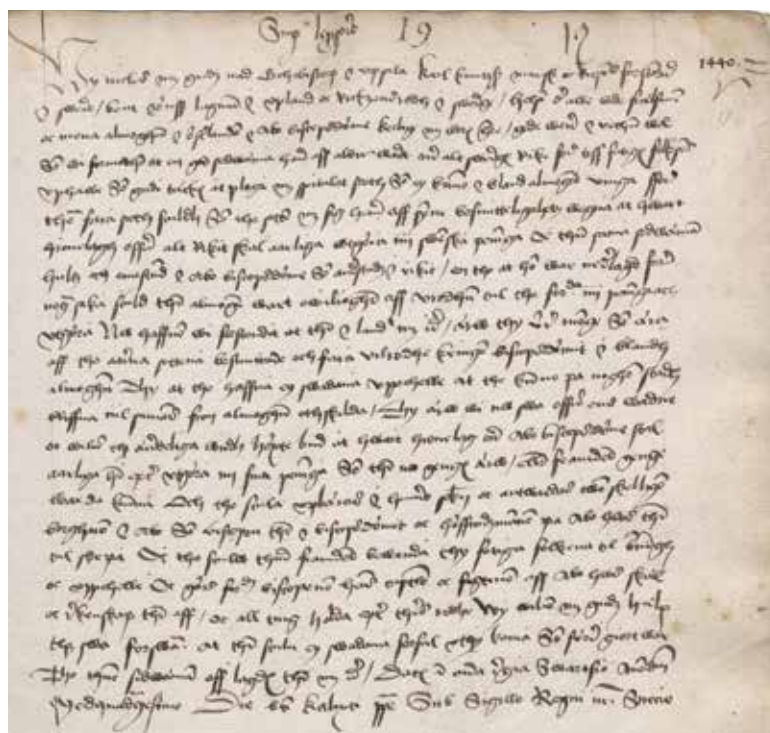

Fig. 5.4. Utdrag ur förordningen från år 1440 angående de spetälskas underhåll. DF 2357. Stockholm, Riksarkivet, Codices A, 10, Registrum ecclesiae Aboensis, SE/RA/0201/A 10.

⁶⁵ DF 759, 760.

⁶⁶ DF 920.

⁶⁷ Hausen 1881–1883: 301–319; Haggrén 2009: 238.

⁶⁸ Hausen 1881–1883: 303–319, 312; Screen 2014: 61.

att följa ordningen.⁶⁹ Efter kung Karl Knutssons tillträde till makten lovade han att överväga skatteförhållandena i Åbo län, bad varje snäckelag utrusta en snäcka samt en skötbåt samt bönderna i Räntämäki, Reso, Rusko liksom i Nummis, Lundo och Pikis att utgöra åtta dagsverken till ladugården samt föra fyra lass ved till slottet. I de övriga socknarna skulle var rök årligen utgöra en man till slottsens arvode och denna kunde inte såsom tidigare mottagas i penningar.⁷⁰ År 1450 krävdes Magnus Grens hustru på ett svaromål och ersättning angående en brist på 9000 mark i den skatt och saköre som hennes man på kungens vägar under de senaste tre åren uppburit i Åbo län.⁷¹

Från Raseborg har en räkenskap sammanställd av Greger Mattsson över inkomsterna från länet år 1451 bevarats. Enligt denna betalades följande i markgäld:

<i>Ingå socken:</i>	<i>41 mark</i>
<i>Karis socken:</i>	<i>51 mark och åtta örtugar</i>
<i>Lojo socken:</i>	<i>37 mark</i>
<i>Sjundeå socken:</i>	<i>29 mark och fyra örtugar</i>
<i>Kyrkslätt socken:</i>	<i>27 ½ mark och fyra örtugar</i>
<i>Esbo socken:</i>	<i>38 mark</i>
<i>Tenala socken:</i>	<i>49 mark, fyra örtugar och två penningar</i>
<i>Pojo socken:</i>	<i>45 ½ mark</i>

Räkenskapen innehåller också utförliga uppgifter på vad varje bol inom nämnda socknar betalat i höpenningar, för boskap, åkrar samt i flöteskatt. I samband med flöteskatten nämns att staden⁷² betalade nio mark och kvarnen fem. Sammanlagt bestod hela uppbörden från Raseborgs län av 1422 ½ mark, åtta örtugar och två penningar. Denna räkenskap är antagligen också grunden för den uppbörd som gjordes i länet år 1452. Enligt ett kvitto utställt till Greger Mattson betalades

länets skatt i 1500 mark svenska penningar som utgjordes av 44 lätta nobla och 24 mark svenska penningar.⁷³

Från Åbo slott har Birger Trolles skatteräkenskaper från åren 1463–1464 bevarats, vilka också väl belyser i vilka slags pengar och värdören som skatterna uppburits i socknarna i Egentliga Finland. I till exempel St Karins socken betalades skatter i råg, smör och malt, men också 15 mark, sju penningar och två delar, liksom tre mark i småpenningar. Därtill betalade Mattis Marthensson en mark och två öre och Mattis i Sinisalo tio mark och fem penningar i örtugar. Också i de övriga socknarna betalades skatterna i ovannämnda produkter samt i pengar, oftast i örtugar. I skärgården såsom på Korpo och i Nagu och till exempel vid Kyrkosundsskäret i Kimito betalades dessutom en del av skatterna i torsk, strömming och annan fisk.⁷⁴

År 1484 utfärdade väpnaren Svante Nilsson ett kvitto på den skatt som uppburits från Åland och som bestod av penningar, mjöl, malt, fläsk, fisk och sakören.⁷⁵ Följande år lämnade herr Sten Sture ett kvitto till Knut Posse på de 1000 mark penningar som utgjorde årsavgiften för Tavastehus slottslän.⁷⁶ Från år 1497 finns bevarat en förteckning på alla de län i Finland som legat under kungens fatabur och slotten. Enligt denna betalade Åbo slott och län 5000 mark, Satakunta och Tavastehus 2000 mark var, Raseborg 1200 mark och Kastelholm 800 mark. I Korsholms län fanns kungens egen fogde som direkt stod för skatteindrivningen.⁷⁷

År 1504 skrev slottsfogden Jon Jönsson i Stockholm till Svante Nilsson och bad honom att från Finland skicka spannmål, öl och fetalie som det rådde brist på i Stockholm. I augusti samma år skrev dock Didrik Hansson

⁶⁹ DF 2357.

⁷⁰ DF 2834.

⁷¹ DF 2853.

⁷² Någon verklig stad med stadsrättigheter har det inte varit frågan om, men troligtvis har det funnits en handelsplats i närheten av slottet.

⁷³ DF 2898, 2906.

⁷⁴ Hausen 1881–1883: 323–356.

⁷⁵ DF 3991.

⁷⁶ DF 4041.

⁷⁷ DF 4776.

Fig. 5.5. Utdrag ur Birger Trolles räkenskaper 1463–1464. Stockholm, Riksarkivet, C 2.

och Josef Pedersson till herr Svante Nilsson och berättade att det inte gick att skaffa ölet till provianteringen och att en stor del av invånarna i Åbo flytt ut på landsbygden på grund av pesten.⁷⁸ Samma år gav fogden Josef Pedersson också en redogörelse för hur han sökt indriva skatten i Åbo län, Satakunta och Tavastland. I denna nämner han fisken som han kommer att översända snarast möjligen, liksom två läster öl och en så stor andel penningar som det går att få ihop, men menar dock att skatten blir anspråkslös på grund av pesten.⁷⁹ Följande år skrev han på nytt och beklagade sig över svårigheter angående penningskatten på 1500 mark från Satakunta och nämner också hjälpskatten från Nyland som var 697 ½ mark i revalska penningar.⁸⁰

Pengabristen i början på 1500-talet framkommer också i flera andra urkunder. År 1505 skrev herr Henrik Bitz till riksföreståndaren och beklagade att han inte kunde skicka det penningförskott han blivit ombedd att sända.⁸¹ År 1505 skickade Josef Pedersson över Finlands skatt på ca 4650 mark och något däröver, liksom också 26 skeppspund gäddor ur hjälpskatten, fyra läster öl, tre läster tjära och 300 brädor samt mårdsinn från Satakunta. Samtidigt meddelade han ändå, att han inte kan sända mera, eftersom skeppsbygget i Åbo utgjorde en så stor utgift.⁸² Likaså klagade han över att det varit svårt att samla ihop de 1000 mark som herr Svante krävt, eftersom en stor del av Åbo län var bortförlänt och det också på slottet rädde brist på förnödenheter.⁸³

⁷⁸ DF 5033, 5039, 5055.

⁷⁹ DF 5071.

⁸⁰ DF 5099.

⁸¹ DF 5106.

⁸² DF 5116.

⁸³ DF 5133.

År 1506 meddelade Pedersson herr Svante om att skatten från Raseborg uppburits och att den bestod av 1400 mark enligt revalsk mynträkning, betald i revalska mynt. Han hade bätt biskop Laurents och kapitlet om hjälp att växla dessa till svenska mynt, men inte heller de hade mera än 200 mark svenska penningar, vilket gjorde att inväxlingen inte lyckades.⁸⁴ Samma år skrev också landsfogden i Österbotten Anders Bengtsson och berättade att penninghuvudskatten på 1300 mark örtugar betalats, men att han varit tvungen att också ta lagmanspenningarna på 36 mark samt av Korsholms kyrka låna en penningssumma mot pantsättning av sitt eget silver. Därtill skickade han uppgifter angående fisk och skinn, varav en del han också hamnat införskaffa på egen bekostnad.⁸⁵

År 1508 klagade Josef Pedersson i flera brev till Svante Nilsson angående den svåra situationen i landet som berodde på både missväxt, fattigdom och pesten som höll landsborna borta från staden.⁸⁶ Han skrev bland annat att människorna inte kom till Åbo på grund av pesten och att få kommit in med stockar, bräddor, näver, tjära och annat som kan bytas till penningar. Landsfogdarna hade vid tingen uppmanat folket att betala skatten men fått till svar att de inte hade något annat än jord och gods, allt annat var det brist på.⁸⁷

Samma dilemma uppstod år 1510 då Josef Pedersson åter skriver:

*...Oc wil jag ofortoget sende eder herredom the meste peninge ower jag kan aff stad kombe bode aff skatten oc röge penige, som i meg til screffwe. Oc er her stor nod i landet for peninge, the at bondren komber eky til köpstan och the, som kome hien aff Swerike, ligger en parth döde i skiben, the ther the eky heller köpsla met them...*⁸⁸

Också i Tavastehus hade herr Åke Göransson Tott problem att få ihop skattepengarna. År 1509 skrev han att det inte fanns mera än 2000 mark i skrifvarstugan och av dessa skulle han ännu betala svennarnas lön. Tidigare hade han skickat över 500 mark och han skulle försöka sända ytterligare 500 mark så snart det var möjligt.⁸⁹ Samma år kunde Kettil Skrivare från Österbotten endast sända 440 mark ur hjälpskatten samt 118 mark ur vinterskatten på grund av den stora fattigdomen och hungern i landet.⁹⁰

År 1513 meddelade fogden i Satakunta att han uppburit skatten på 700 mark, men inte vågade sända över den på grund av vädret samt oroligheterna i Stockholm. Därför skickade han endast en mängd fetalier, som bestod av smör och fisk.⁹¹ I Raumo klagade invånarna år 1512 på den höjda skatten, som förutom den gamla gengärden på 20 mark örtugar och skatten på 80 mark nu därtill bestod av en läst öl, tolv fläsk, en tunna lax, 100 benfisk och ett skeppund gäddor.⁹² Penninghjälpen på 540 mark från Korsholms län år 1514 samlades dock in och skickades till Stockholm enligt förordning.⁹³ Då Krister Klasson Horn år 1517 skickade Sten Sture den yngre 2000 mark från Åbo skrev han att han kunde skicka mera, men först måste avlöna svennerna, men ifall riksföreståndaren kunde skicka honom kläde till svennernas avlöning så skulle han genast skicka mera pengar.⁹⁴

I början av 1500-talet steg antalet betalningar i naturaprodukter jämfört med 1400-talet. Det relativt högre antalet betalningar i natura beror främst på den nya organisationen med flere fogdar och knekter, vilkas löner betalades i de persedlar som uppbars av bönderna

⁸⁴ DF 5169.

⁸⁵ DF 5200, 5207.

⁸⁶ DF 5324, 5329, 5341, 5347.

⁸⁷ DF 5354.

⁸⁸ DF 5486.

⁸⁹ DF 5360.

⁹⁰ DF 5368.

⁹¹ DF 5685.

⁹² DF 5570.

⁹³ DF 5718.

⁹⁴ DF 5920.

i skatt.⁹⁵ Jöns Anderson förlänades bland annat år 1525 med Korsholms län med villkor på en årlig betalning av 120 mark örtugar i penningar, två läster lax och tio skeppund gäddor samt gott gods.⁹⁶ Myntets kurs var inte fördelaktig under 1500-talets första årtionden, vilket gjorde det lönsamt för kronan att tidvis uppta en

större andel av skatterna i andra produkter. År 1526 gjordes ett beslut angående betalningen av rikets gäld angående vilket Åbo stifts andel var 3100 mark. Denna behövde inte betalas i penningar, utan det var upp till rådsherrarna att dels fördela summan olika områden emellan, dels besluta i vilka varor den skulle uppbäras.⁹⁷

Enligt en ofullständig lista på ränteavkastningen i Finland år 1526 såg den ut som följande:

<i>Åbo län:</i>	<i>4000 mark penningar, 5 läster smör, 4 pund och 11 läster malt, 11 läster råg, 82 kor, 164 får, 33 400 spitfisk och 9 ½ tunna torsk, 2 ½ läster råg, 2 ½ läster korn samt 15 tunnor torsk + inkomster från förläningar som betalas huvudsakligen i pengar men också i smör.</i>
<i>Viborgs län:</i>	<i>1101 mark och 4 skillingar i revalska reda penningar, 200 läster spannmål, 5 läster smör och 5 läster lax.</i>
<i>Olofsborgs län:</i>	<i>100 skeppund gäddor, 150 timmer gråskinn och 100 läster spannmål.</i>
<i>Borgå län:</i>	<i>600 mark och 100 läster spannmål liksom från förläningarna betalningar i pengar, spannmål, smör, kor och får.</i>
<i>Tavastehus:</i>	<i>1800 mark i huvudskatt.</i>
<i>Raseborgs län:</i>	<i>1500 mark, 120 kor, 5 läster smör, 200 får och 30 läster spannmål.</i>
<i>Satakunta:</i>	<i>2500 mark örtugar, 21 timmer gråskinn, 15 tunnor smör och 15 skeppund gäddor.</i>
<i>Korsholm:</i>	<i>1300 mark i huvudskatt samt 100 mark i lax och skinn.⁹⁸</i>

År 1530 sändes i skattepenningar från Åbo län 3561 ½ mark och två öre, från Tavastehus 32 ½ mark och 14 penningar samt 32 läster korn, två och ett halvt pund karp, sju läster råg liksom en mängd andra fetalier, kläde och skinn. Från Raseborg betalades samma år 1200 mark, åtta läster råg, fem läster havre och tre läster smör och från Österbotten 1300 mark örtugar.⁹⁹

Skatteuppbäringens bokföring förnyades under 1530- och 1540-talen i samband med att kronan ökade kontrollen över fogdarna och användningen av de uppburna skatterna. I varje fogderi gjordes redovisningar i form av fogdelängder över den årliga räntan,

som sedan skickades till skattkammaren i Stockholm. Förutom den årliga räntan betalades även övriga vederlag, såsom fiskeskatt och hjälpskatter, liksom också städernas skatter och böter. I räkenskaperna utmärks först det som uppburits i reda pengar, följt av olika sädesslag, kött, boskap och fisk, hö, trä och dagsverken. Importerade tyger skrevs genast efter pengarna, medan inhemska skinn kom sist i räkenskaperna.¹⁰⁰ För att få pengar till skattebetalningen hade bönderna rätt att sälja sina produkter. I flera räkenskaper meddelas också skatternas eller värdörenas samt dagsverkets värde i pengar. Enligt Suvianna Seppälä innehåller fogdelängderna från år 1542 pengaskatter med hela 62

⁹⁵ Seppälä 2009: 89.

⁹⁶ DF 6248.

⁹⁷ DF 6310.

⁹⁸ DF 6346, 6561.

⁹⁹ DF 6505, 6511, 6547.

¹⁰⁰ Seppälä 2009: 21, 25–27.

olika benämningar. Detta beror enligt Seppälä på att dessa ofta tidigare betalats i arbete eller värdören. Då skatterna senare till allt större andel betalades i reda penningar så levde den gamla benämningen dock kvar i namnet på skatten.¹⁰¹

Genom de systematiska fogdelängderna får man en bra bild av summan pengar som rört sig i landet i mitten av 1500-talet. Förutom i Nyslotts län uppbars en stor del av skatterna i pengar. Som ovan nämnts hade flera av skatterna ännu kvar det gamla namnet, men vid denna tid så värderades summan i pengar. I Åbo län var de olika skatterna inte så många, då det förutom huvudpenningskatt i mynt betalades flöteskatt, gengärd, köksmästarpeng och stadgapeng. Dagsverken kunde inlösas, vilket syns särskilt tydligt år 1541, då 830 mark sju öre och 18 penningar uppburits som arbetspeng. Länsmansräntan bokfördes skilt för sig,

men även den uppbars huvudsakligen i mynt, trots att benämningarna på de olika summorna härstammar från tiden då räntan uppbars i andra värdören. Förutom den direkta pengaskatten uppbars också havrepennning, bland annat i Masko härad betalades smörpeng och fiskepeng, medan ölpenning betalades i Virmo och Halikko härad.¹⁰²

I Kumo gårds län åtskildes åren 1539 och 1540 ännu den allmänna pengaskatten och skatten på levande boskap, år 1541 hade dessa slagits ihop till en helhet. Därtill betalades i mynt bland annat oxpeng, färpeng och köksmästarpeng. Hela länsmanspenningen uppbars i mynt, i övre häraden utgjorde denna 2040 mark och i nedre häraden 1490 mark. I Raseborgs län betalades vid sidan om penningskatten också flöteskatt, tjärpenning och skjutspenningar i mynt. Länsmansräntan uppbars däremot i andra värdören.¹⁰³

Årlig ränta	1539	1540	1541
Åbo län	5960 1/2 mark, 15 penningar	7539 1/2 mark, 6 öre, 12 penningar	8297 mark, 2 1/2 öre, 10 penningar
Kumo gårds län	3877 mark, 6 öre, 15 1/2 penningar	4472 mark, 1 öre, 8 penningar	6632 mark, 20 penningar
Raseborgs län		1111 mark, 5 1/2 öre, 14 penningar	1015 mark, 8 öre, 6 penningar
Österbotten	1321 1/2 mark	2213 mark, 1 öre, 7 penningar	2185 mark, 24 1/2 öre, 20 penningar
Tavastehus län		6657 mark, 1 öre, 3 penningar	6073 1/2 mark, 4 öre, 15 penningar
Åland	1657 mark, 6 öre, 7 penningar	2057 mark 6 1/2 öre	2057 mark, 1 öre, 8 penningar
Viborgs län	2193 mark, 5 1/2 öre, 9 penningar	2327 mark 3 öre, 2 penningar	3107 mark, 1 1/2 öre

Tabell 5.1. Den årliga uppbörden i länen åren 1539–1541 förutom länsmansräntan. Dessa summor uppbars i reda penningar, därtill kom betalningar i andra värdören. Räkenskaper från Raseborgs län saknas från år 1539, i Tavastehus län finns uppgifter om själva penningskatten från nämnda år, men sammandraget över den övriga uppbörden saknas. I Nyslotts län betalades hela den årliga räntan i andra värdören under nämnda tidsperiod. KA 1, 2 & 3.

¹⁰¹ Seppälä 2009: 91.

¹⁰² KA 1, KA 2, KA 3.

¹⁰³ KA 1, KA 2, KA 3.

I Österbotten betalades närapå hela skatten i reda penningar. Förutom pengaskatten och skatten på andra produkter betalades tomtöre för hamnbodarna i Kemi, Ijo och Limingo, från 1540 också i Uleå. I Tavastehus län var beskattningen däremot långt mera komplicerad, med en mängd olika summor som ursprungligen härrör sig till arbeten som gjorts på slottet. På så vis var till exempel i Tavastehus län år 1540 huvudpenningskatten i länet 2459 ½ mark, men därtill kom olika slags andra skatter så att den sammanlagda summan uppburna pengar till slut var 6657 mark ett öre och tre penningar. Bland dessa kan som exempel nämnas långskjutsfärdspenningen (687 mark sex öre fem och en halv penningar), murarmästarpenningen (104 mark, sju och en halv penningar) och balkpenningen (66 mark, tre och ett halvt öre, tre penningar).¹⁰⁴

Även på Åland grundade sig skatterna på en mängd olika värdören. De största summorna kom från husåkerspenning, dagsverkespenning och skattenöt, men därtill kommer flera andra penningskatter såsom markgäld, höpenning och skeppsörtug. I Vibogs län var systemet lika mångsidigt. Penningskatten var den största, år 1540 uppgick den i hela länet till 1155 mark och 18 penningar. I pengar betalades dock också bland annat 235 mark fem öre och 18 penningar i arbetspenning, liksom 167 mark två öre 18 penningar i fläskpenning. I Borgå län betalades stenpenning, år 1540 var denna 52 ½ mark i pengar. Fram till år 1542 uppbars skatterna i Viborgs län i rigiskt mynt. I räkenskaperna meddelades ibland vad summan utgjorde i svenska mynt. År 1539 var den årliga räntan för hela länet 1949 mark, 19 skilling i rigiskt tal. Då förhållandet mellan rigiskt och svenskt

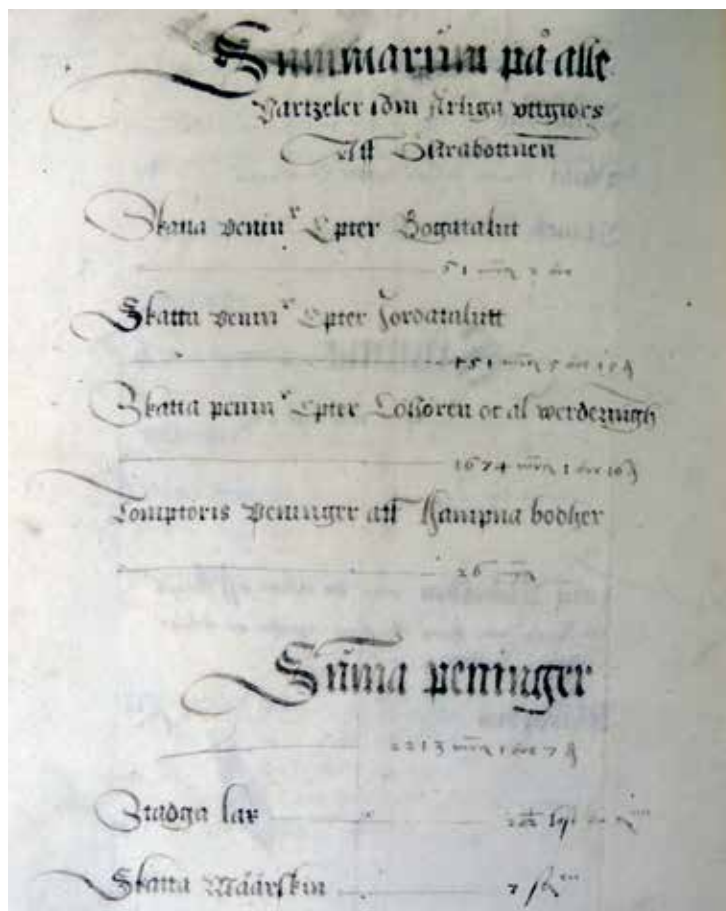

Fig. 5.6. Utdrag ur skatteräkenskaperna från Österbotten år 1540, KA 2.

nämnda år var 8:9 så utgjorde summan i svenskt tal 2193 mark fem och ett halvt öre och nio örtugar.¹⁰⁵

I förhållande till den totala uppbörden var stadskatterna anspråkslösa. I Åbo var stadskatten år 1520 200 mark, år 1530 300 mark och år 1539 600 mark.¹⁰⁶ I Raumo var skatten 80 mark, men år 1537 höjdes den till 200 mark.¹⁰⁷ I Borgå var skatten år 1541 endast 29 mark och två öre, år 1543 33 mark och sex öre.¹⁰⁸ I Viborg har stadens räkenskaper bevarats sedan år 1540. Stadens inkomster bestod av markgäld och böter, senare även båt- och vågpengar. Fram till år 1542 betalades vederlagen i revalskt mynt, senare i svenska mark och öre. År 1540 var markgälden 143 ½ mark, böterna

¹⁰⁴ KA 1, KA 2, KA 3.

¹⁰⁵ KA 1, KA 2, KA 3.

¹⁰⁶ Grotenfelt 1887: 19.

¹⁰⁷ Grotenfelt 1887: 53.

¹⁰⁸ Grotenfelt 1887: 80.

45 mark och övriga inkomster 165 1/2 mark tolv skilling, vilket gjorde de sammanlagda inkomsterna till 354 mark och tolv skilling i revalskt mynt. Två år senare betalades det 135 mark och två öre i markgäld, 47 1/2 mark i böter samt 75 mark sex öre och sex penningar i övriga utgifter, vilket ledde till en inkomst på 281 mark och sex penningar i svenskt mynt.¹⁰⁹

Slottsräkenskaperna erbjuder också en bra bild av hur stora summor som rört sig på slotten. I Åbo slotts räkenskaper från år 1540 meddelas skattepenningen från Åbo län som 6670 mark, fem öre och 16 penningar, därtill kommer skatten från Åbo stad på 600 mark och från Raumo stad på 202 mark, fem öre och sex penningar. Förutom de redan ovan nämnda skatterna uppräknas även slottets övriga uppbörd. I testamentpenningar fick slottet bland annat 236 mark och två öre och i tullpengar från Raumo stad 31 mark och två öre. Ett intressant fall ingår i räkenskaperna från år 1538. I dessa omnämns att fogden mottagit 902 mark i silverörtugar som hittats i marken.¹¹⁰

Också från Viborgs slott finns detaljerade räkenskaper bevarade från 1540-talet. Enligt inventariet år 1541 fanns det på slottet penningar för 1367 mark, ett öre och en penning. Därtill uppräknas inkomsterna för försäljningen av varor och dagsverke liksom uppbörden vid tingen i de olika häraderna. Sammanlagt var hela årets uppbörd 11 277 mark, ett öre och 20 penningar. Lönerna räknades i rigiskt mynt, valborgslönen var 1298 mark, det vill säga 1460 mark och två öre i svenskt. I julelön betalades 1341 mark och för legefolket 61 mark och sex och ett halvt öre. Till övriga utgifter hör borgkläde, tjära och andra uppköp för 2116 mark, tre öre och 19 penningar. Sammanlagt var

slottets utgifter 8058 mark, fem öre och sju penningar, vilket gör att det kvar i inventariet blev 3219 mark, två öre och 13 penningar.¹¹¹

5.3. Arv, köp och övriga penning affärer

Det privata bruket av pengar och andra bytesmedel stadgades rätt ingående i landslagarna, bland annat vad gäller arv och morgongåvor. Enligt Magnus Erikssons lagsamlingar hade till exempel samhällsklasserna olika stadgar vad gällde morgongåvor. Stadens borgare fick högst betala en summa på 24 mark svenska penningar, medan en bonde på landsbygden inte fick ge mer än tre mark penningar. Frälsets gåvor kunde däremot vara betydligt större och värderades till en början i mark lödig. Gåvorna kunde betalas i penningar, jord, mark eller andra värdören.¹¹² Arven fördelades också olika beroende på ståndet. På landsbygden ärvde sonen enligt grundregeln två lotter och dottern endast en tredjedel, men bland borgare och prästerskapet fördelades arvet jämnt oberoende av kön.¹¹³

För brott betalades böter till såväl målsäganden som konungen och staden. Den högsta bötessumman var 40 mark, medan man vanligtvis betalade tre mark (576 penningar) för mindre förbrytelser. Flera olika summor förekom dock för olika slags brott. Dräpte någon en bondes hund var till exempel böterna sex öre för en vanlig hund och tolv öre för vall- och jakthundar.¹¹⁴ Enligt tjuvabalken dömdes man till olika slags straff beroende på hur stor summan varit som stulits. Var summan tre öre eller mindre räckte det att man blev piskad, för större summor miste man öronen och överskred värdet en och en halv mark blev man enligt lagen av med livet.¹¹⁵

¹⁰⁹ Grotenfelt 1887: 121–123.

¹¹⁰ KA 4. För närmare uppgifter se kapitel 4.

¹¹¹ KA 4994.

¹¹² Magnus Erikssons landslag, Giftermålsbalken X, Holmbäck & Wessén 1962: 43; Magnus Erikssons stadslag, Giftermålsbalken IX, Holmbäck & Wessén 1966: 52–53.

¹¹³ Magnus Erikssons stadslag, Ärvdabalken XIX, Holmbäck & Wessén 1966: 63.

¹¹⁴ Kristoffers landslag, finsk översättning 1905: 111.

¹¹⁵ Magnus Erikssons landslag, Tjuvabalken VII, Holmbäck & Wessén 1962: 268–269. I praktiken finns det dock få bevis på att dessa straff skulle ha fullföljts ordagrant.

Fig. 5.7. Utdrag ur Magnus Erikssons landslag från år 1483. Köpmålbalken. Stockholm, Riksarkivet, E 9046 (olim Cod. Skokl. 143 4o). Magnus Erikssons Landslag 1483.

I lagarna stadgades också hur jord kunde säljas eller pantsättas såväl i städerna som på landsbygden. Gårdar kunde köpas eller återlösas med guld, silver, reda penningar, säd, nötkreatur, fläsk, smör, sälspäck, vadmal, lärft, oskuret kläde och allehanda varor. På landsbygden kunde betalningar därtill ske i järn och bearbetad koppar.¹¹⁶ I Kristoffers landslag från år 1442 nämns i jordabalken samma varor vid jordköp.¹¹⁷ Likaså stadgas i handelsbalken vem som har rätt att handla samt när och var. Bland annat fick inte affärer ingås med en husfru utan husbondens medgivande och skulder skulle återbetalas enligt överenskommelse. Handel på landsbygden fick också enbart

ske med förtärbara produkter bönder sinsemellan, övrig handel skulle ske via staden.¹¹⁸

5.3.1. Testamenten och morgongåvor

Det bevarade antalet testamenten i Finland är anspråkslöst, huvudsakligen är det frågan om allmänna testamenten i vilka personer skänker en viss årlig summa pengar till ett antal kyrkor eller kloster. I Magnus Ladulås testamente nämns bland annat att Finlands kyrkor skall få fyra mark rent silver för kalkar och oblatskrin.¹¹⁹ Från år 1287 finns det bevarat

¹¹⁶ Magnus Erikssons landslag, Jordabalken IX, Holmbäck & Wessén 1962: 74; Magnus Erikssons stadslag, Jordabalken V, Holmbäck & Wessén 1966: 72, 82.

¹¹⁷ Kristoffers landslag, finsk översättning 1905: 62.

¹¹⁸ Kristoffers landslag, finsk översättning 1905: 117–124.

¹¹⁹ DF 183.

ett utdrag ur biskop Benedikts, hertig av Finlands, testamente, i vilket kyrkan i Åbo ges fyra mark silver och en baldakin.¹²⁰ År 1292 testamenterar marsken Karl Gustavsson summor till klostren i Sverige samt till privatpersoner, men därtill ihågkommer han särskilt brödraskapet i Åbo med nio mark penningar och priorn Abraham i dominikankonventet med 40 skinn. Dessutom ges till katedralkyrkan tio mark penningar och till Elof från Reso tio mark penningar.¹²¹

Från år 1294 finns ett kvitto av broder Abraham i det finska klostret i vilket han intygar att lagman Birger Perssons hustru Kristina testamenterat tre mark i reda, goda och nu använda pengar.¹²² De till kyrkan och klostren testamenterade summorna kunde vara betydliga, till exempel gav Matts Kettilmundsson år 1326 i sitt testamente 100 mark pengar till såväl dom-

kyrkan som klostret i Åbo.¹²³ År 1335 testamenterade kyrkoherden Asker i Sagu sina gods i byggnadshjälp åt den förfallna domkyrkan i Åbo, samt med omnämnande om att inkomsterna då kyrkan blev färdig kunde användas till inköp av vin eller vax till kyrkan, med villkor att en mark penningar per år skulle användas till firandet av testatorns årsbegängelse.¹²⁴ Orsaken till att så många testamenten berör just kyrkor och kloster ligger också i lagen, i vilken stadgades att man för sin själ redan på förhand fick testamentera sin egendom till dessa.¹²⁵

I maj år 1366 uppgjorde kyrkoherden i Viborg, Torsten, sitt testamente. Domkyrkan fick enligt detta ett gods i Bjärnä värt 100 mark och klostret i Åbo 50 mark i gods. Bjärnä kyrka gavs sex mark penningar och kyrkoherden en mark, kyrkan i Vårfru socken lik-

Fig. 5.8. Kyrkoherden i Viborg Torstens testamente från år 1366. DF 745. Stockholm, Riksarkivet, Codices A, 10, *Registrum ecclesiae Aboensis*, SE/RA/0201/A 10.

¹²⁰ DF 189.

¹²¹ DF 210.

¹²² DF 216.

¹²³ DF 328.

¹²⁴ DF 418.

¹²⁵ Holmbäck & Wessén 1962: LIV.

som kyrkoherden en mark var; och på samma vis till kyrkorna i S:t Karins, Lundo och Pöytis; till skolan i Åbo en mark penningar och en tunna öl, och till fattigt folk 100 alnar vadmal, en tunna öl och så mycket kost som behövdes.¹²⁶ Då kyrkoherden i Äyräpää, Henrik Makerland, år 1445 uppgjorde sitt testamente bestämde han att de 619 mark Stockholms mynt som hans stenhus i Stockholm med tomt var värt skulle ges till klostret i Nädendal. Dessutom gav han en mängd olika summor och varor till kyrkor, kloster och privatpersoner.¹²⁷ Enligt väpnaren Hartvik Jakobsson Garps testamente från år 1486 fick domkyrkan i Åbo, klostret i Nädendal och kyrkan i Letala gods, herr Sten fick en häst och frun alla övriga gods samt allt lösöre. Kyrkan och konventet i Raumo fick tio mark penningar vardera, liksom också konventet i Åbo. Kyrkorna i Lemo, Virmo, Vemo, Tövsala, Nousis och Masko fick tre mark var, medan spitalet och Sankt Gertruds kyrka i Åbo fick fyra fläsk. Till olika personer testamenterades vidare hästar, silverskålar och kläde.¹²⁸

I Stockholms tänkebok hittar man också omnämningen angående arvsaffärer som berör personer bosatta i Finland. Från år 1512 finns till exempel en notis om att Erik Kroge i Virmo via sitt giftermål ärvt Thomas Törne och fått kläde, koppar, vax, sylt och andra varor för ett värde av 100 Stockholms penningar.¹²⁹ År 1519 erkände Olof Persson från Jomala inför Stockholms råd att han efter sin framlidna hustrus syster i arv uppburit tio mark i silver, kläde och penningar, förutom koppar och tenn.¹³⁰ Oftast finns dock endast en notis om att personerna i fråga ej mer hade några krav på arvet, mera specifika uppgifter angående dess omfattning och innehåll saknas. En större grupp bildas av arvsaffärer rörande personer i Reval, i vilkas fall dokument ofta-

re bevarats i Tallinns stadsarkiv. Från år 1329 finns till exempel en anteckning angående en arvsaffär på nio mark lödigt silver mellan Bertoldus Hamer i Reval och Johannes från Nyland.¹³¹ Antalet notiser stiger mot slutet av 1300-talet och under 1400-talet, särskilt mycket arvsaffärer finns det mellan Viborg och Reval.¹³²

Ännu i början av 1500-talet belyser testamenten främst de nära kontakterna till Reval, även gällande familjeband. I ett brev från rådet i Åbo till det i Reval intygas att en viss fru Margrete ur arvet efter hennes morfar Jakob Frese utbetalats 1200 rigiska mark, som därefter skulle fördelas mellan Margrete, Judit och junker Willem.¹³³ Efter att biskop Magnus i Åbo avlidit fick Revalsborgaren Hans Suurpää mottaga 100 mark för hans son Mårtens skolgångskostnader. Dessutom fick han tio rhenska gulden samt en silverskål som Katarina Amundsdotter testamenterat till Mårten. Då Hans Suurpää avled samma år skrev hans änka Gertrud till Pålval Scheel i Åbo angående arvsfördelningen mellan henne, styvsonen Mårten och andra parter angående 400 mark rigiska, tio rhenska gulden och en silverskål. Mårten vistades vid denna tidpunkt i Åbo, där han skulle utbildas till präst.¹³⁴

Från början av 1500-talet finns det också något fler i Finland uppgjorda testamenten, bland annat det av väpnaren Måns Frille i Bjärnä år 1508. Först nämns vad som kommer att betalas till kyrkan för såväl själammässor som viloplatsen, till både domkyrkan och den egna sockenkyrkan gavs mark och gods, reda pengar, boskap och kläde. Till konventen i Åbo, Raumo och Viborg gavs olika mängder av spannmål och fläsk, liksom också till flera kapell och sockenkyrkor. Till enskilda personer gavs bland annat hästar, värdeföremål

¹²⁶ DF 745.

¹²⁷ DF 2628.

¹²⁸ DF 4111.

¹²⁹ DF 5591.

¹³⁰ DF 5969.

¹³¹ DF 376.

¹³² Kerkkonen 1959: 73–74; Salminen 2014: 358–370.

¹³³ DF 6861.

¹³⁴ DF 5510, 5516, 5547, 5549.

i guld och silver samt gods och mark, för vilka vissa personer också kompenserades med pengar.¹³⁵ Då Klemet Hogenskild till Åkerö år 1512 uppgjorde sitt testamente i Åbo gav han först tio mark i olika summor till altaren i Åbo domkyrka för sin själ och lägerstad, Nådendals kloster fick likaså tio mark, klostret i Åbo två pund råg. Flera olika kapell och kyrkor fick olika mängder spannmål, biskop Arvid i Åbo fick däremot en häst, en nobel och fem bättre loskinn, herr Sten Sture en häst. Domprosten i Åbo fick en guldring och en ungersk gyllen, liksom också ärkedjåken, medan alla kaniker fick en ungersk gyllen. Den långa listan fortsatte med en mängd olika värdeföremål som delades ut till olika personer. Bland annat omnämns ännu flera guldringar, skedar, olika slags kläder och kläde samt pengar i mark och gyllen.¹³⁶

Gustav I:s kontroll på det ekonomiska livet gällde också testamenten. År 1526 skrev han angående domprosten Jakobs testamente att pengarna kunde fördelas bättre, eftersom Jakob delat det mesta till menige mans godo. Eftersom det i riket rådde en stor brist på pengar beordrade Gustav I att då Jakobs arvingar, fränder och fattigt folk utfått sin del, så skulle resten användas till rikets gälds betalning. Några dagar senare utgavs ett kvitto på en penningssumma som av Jakob testamenterats till konungen. Summan som uppburits av Peder Sild och Peder Särkilaks bestod av 200 mark örtugar, en nobel och två ungerska gyllen.¹³⁷

I en del av de skriftliga källorna omnämns också morgongåvor. År 1447 gav Margit Hartiksdotter (från Hartikkala) allt sitt gods i Halikko till Nådendals kloster. Godset hade köpts för 150 penningar i Åbomynt, av

vilka 100 givits henne i morgongåva och 50 varit hennes egen tredjedel.¹³⁸ Följande år gav Anna Jönsdotter (gift med Greger Andersson Garp) ett gods i Vittis till Nådendals kloster som hennes förre man återlöst med hennes morgongåva, som bestod av 140 mark i stockholmska penningar.¹³⁹ År 1483 fick Brita Fleming ett gods i Geta socken som ersättning för de 300 mark reda Stockholmspenningar som hennes man på bröllopsdagen lovat att inom ett år ge henne i fast gods.¹⁴⁰ Väpnaren Knut Klasson Blitz hustru Birgitta Kristiernsdotter fick år 1485 hela 1000 mark i gods som morgongåva, medan Henrik Bitz hustru Anna Hansdotter år 1498 fick gods värt 1400 mark svenska.¹⁴¹ År 1512 gav Tönne Eriksson sin hustru Katrin Eriksdotter 1000 mark örtugar i reda penningar att inom ett år betala i fast gods.¹⁴²

5.3.2 Försäljning av egendom

Den stora majoriteten av de urkunder som behandlar konkreta penning affärer utgörs av olika slags köp av mark eller fastigheter.¹⁴³ Majoriteten av dessa berör området kring Åbo och affärerna har således oftast gjorts i svenska mynt. Ofta omnämns inte valutan, utan endast att köpet gjorts i reda pengar eller i silver. En stor del av betalningarna utfördes dessutom i andra värdören. Den första skriftliga källan som berör ett jordskifte är från år 1325, då landshövdingen Matts Kettilmundsson intygar att Paul av Vesunda upplåtit all sin egendom till Gunne i Kumo mot kläder och föda så länge han lever.¹⁴⁴

Följande år intygade Johan Snepel av Nyland att han sålt tio mark jord för tio mark silver. Mark penningar nämns första gången år 1330, då fogden Karl Haralds-

¹³⁵ DF 5309.

¹³⁶ DF 5622.

¹³⁷ DF 6316, 6318.

¹³⁸ DF 2709.

¹³⁹ DF 2776.

¹⁴⁰ DF 3968.

¹⁴¹ DF 4045, DF 4801.

¹⁴² DF 5625.

¹⁴³ Se bilaga 2 för en katalog över samlade uppgifter om penningomnämndanden i samband med försäljning av mark och fastigheter.

¹⁴⁴ DF 323.

son kvitterar 45 mark penningar, *quadraginta quinque marchas denariorum monete nunc currentis*, för ett gods som han sålt till biskop Bengt i Åbo. Samma år köpte biskop Bengt ett ättingsbol i Sibby på Åland av Margreta i Dalkarby och hennes söner, för vilket han betalade 60 mark i *sweuice monete*.¹⁴⁵ Gods användes ofta som betalning för böter. År 1332 måste till exempel Katarina Villadotter upplåta sitt fädernegods i Masko som ersättning för 100 mark penningar som Ragvald Jonsson och Nils Adamsson betalat i böter för ett brott som hennes son begått.¹⁴⁶

Under 1300-talet nämns svenska pengar redan allmänt som värdemätare i jordköpen, även om det inte framkommer ifall betalningen faktiskt gjorts i mynt. År 1336 sålde till exempel Jakob Korlavas för 120 mark i svenska pengar en gård på Hirvensalo till borgaren Gerhard Paris, men trots att köpesumman kvitterats går det inte att utläsa i vad den betalats.¹⁴⁷ Det framkommer dock tydligt att man under medeltiden med vinst kunde köpa och sälja egendom, för bara två år senare sålde Gerhard Paris gården vidare för 140 mark. Även denna gång nämns att betalningen gjordes i mark svenska pengar.¹⁴⁸ Ofta omnämns enbart att köpet gjorts i pengar av valör som då används. Då biskop Hemming i Åbo år 1345 köpte mark i Karis betalades köpesumman på 200 mark i *marchas sweuorum denariorum vsualium vel valorem*. Likaså köpte biskop Hemming av borgaren Göbelin Lon godset Jänissaari för 140 mark *sweue monete nunc currentis*.¹⁴⁹

Trots ovannämnda affärer med pengar skedde en stor del av jordskiften enbart som byten och naturprodukter användes allmänt parallellt med mynten då det kom

till betalningar av jordegendom. År 1352 fick Halikko kyrka och prästbol ett missale och ett ängsstycke av biskop Hemming mot ön Prästö i samma socken.¹⁵⁰ År 1373 sålde Bengt Galne och Olof Bengtsson ett gods i Virmo samt en äng i Ritiä åt Olof Jönsson för 100 mark, i köpebrevet nämns skilt att en läst råg uppskattades motsvara 15 mark.¹⁵¹ Enligt ett tillkännagivande av underlagman Kettil Olofsson år 1380 hade biskop Johan i Åbo köpt gods i Santamala för sammanlagt 54 mark penningar, som hade erlagts i såväl öre penningar som i råg.¹⁵² Samma år överlät en del personer i Ingois by i Lemo socken sina gods åt biskop Johan i Åbo för 32 *alnar kumist kläde och 80 mark penningar*.¹⁵³ År 1381 uppgjordes en tvist angående ett gods i Vartsala som sålts för 280 mark. Enligt domen skulle dessa pengar betalas i reda penningar och i köpmannavaror som bestod av kläde, salt, järn, råg, korn, smör hudar och gråskinn.¹⁵⁴

Ett intressant omnämnande bland dokumenten som berör jordköp är från år 1378. I detta bekänner sig Anders Lang i Tyjoki ha sålt sitt gods till biskop Johan Vestfal. Köpesumman uppgick till 66 mark svenskt mynt, av vilka biskopen på Langs vägnar förmedlat vidare 50 mark till fogden Jäppe Djäken på Åbo slott, som betalning för ett brott till vilket Lang var skyldig. De resterande 16 markerna hade Lang själv uppburit. Det som gör detta dokument speciellt är att det i samband med köpesumman nämns att den betalats enligt svenskt tal, inte enligt finskt: *æpter swensko tali oc ey finzko*.¹⁵⁵

Myntens andel i jordaffärerna blev vid sidan om andra värdören större mot slutet av 1300-talet. År 1392 stadfästes ett jordköp i Karis på 30 mark penningar

¹⁴⁵ DF 380, 382.

¹⁴⁶ DF 396.

¹⁴⁷ DF 434, 435.

¹⁴⁸ DF 453.

¹⁴⁹ DF 496, 539.

¹⁵⁰ DF 613.

¹⁵¹ DF 820.

¹⁵² DF 885.

¹⁵³ DF 886.

¹⁵⁴ DF 897.

¹⁵⁵ DF 869.

Fig. 5.9. Intyg över att borgaren Jöns Henriksson i Åbo år 1409 sålt en tomt åt Jop Dordebusc för 26 mark. DF 1296. Stockholm, Riksarkivet, Codices A, 10, *Registrum ecclesiae Aboensis*, SE/RA/0201/A 10.

enligt gammalt och fornt tal samt en ko, och följande år sålde Laurens Tavast sitt gods i Syväxax på Hirvisalo (Hirvensalo) till Åbo domkyrka för 50 mark penningar och en oxe.¹⁵⁶ Då Jöns Pettersson år 1394 sålde två skattmarker jord i Gennarby i Tenala var köpesumman 64 mark svenska, vilket kunde betalas i *redho pæninger, oskorno clædhe eller smør, ii engom androm værdørom*.¹⁵⁷ Ibland var personer tvungna att sälja sina gods på grund av fattigdom. Så gjorde Magnus Nilsson och hans hustru Margareta år 1398 med sitt gods i Reso, som domprosten Gerlag i Åbo köpte för 14 pund råg, nio alnar kumiskt kläde och fem hudar.¹⁵⁸

Andelen dokumenterade jordköp stiger kraftigt under 1400-talets första hälft. I 188 köpebrev saknas dock ännu till största del en närmare genomgång av de olika mynten samt övriga värdören i vilka köpen

utförts. Första gången revalskt mynt nämns är då Björn Djäken år 1404 inhandlar sig en och en halv skattmark av kyrkans jord i Jackarby i Borgå socken för *för fyretyo march rede peninga, fæm ræflisk i örnorn*.¹⁵⁹ Revalska mynt och rigisk mynträkning nämns därefter kontinuerligt genom hela 1400-talet, särskilt i dokumenten som berör Nyland. År 1407 sålde abboten i Padis kloster med konventets samtycke för 80 mark rigiskt mynt allt det gods som klostret ägde i Kyrksläotts och Ingå socknar åt rid-daren Thord Bonde.¹⁶⁰ I Ingå socken köptes år 1409 en och en halv skattmark för *lxxx mark, iiij Ræff-lisca j hwar øra*.¹⁶¹ Samma år sålde

borgaren Jöns Henriksson i Åbo en tomt åt Jop Dordebusc för 26 mark i *marc redhe peninga tolkit mynt som nw j Abo goor, en Ræuelisc ortogh fore ix peninga*.¹⁶²

Ett specifikt begrepp som framkommer i de finska urkunderna är bondemarken. År 1404 ingår Henrik Larsson i Lojo ett jordskifte med sin granne Magnus Mattsson. I bytet av en fjärding jord fick Henrik en lott skog samt fyra bondepenningar.¹⁶³ Namnet bonde-mark har sitt ursprung i 1300-talet, då man i Finland började räkna såväl gotländska, livländska och inhem-ska örtugar i tre på ett öre. Det finska tal som omnäm-nades i jordköpet från år 1378 grundade sig säkerligen på just denna räkning. Eftersom örtugarna bara var vär-da sex penningar, blev örets värde på så vis endast 18 penningar, och markens 144 och inte 192. Denna min-dre mark förblev allmänt i bruk i Finland och kallades

¹⁵⁶ DF 1008, 1014.

¹⁵⁷ DF 1019.

¹⁵⁸ DF 1073.

¹⁵⁹ DF 1188, 1191.

¹⁶⁰ DF 1254, 1277.

¹⁶¹ DF 1293.

¹⁶² DF 1296.

¹⁶³ DF 1189.

framöver bondemark.¹⁶⁴ År 1447 utgavs ett dombrev i vilket framkommer att Michel Wijan sålt var åttonde teg av Vijala by i Pusula för 43 bondemark.¹⁶⁵

Med tanke på Åbomyntningen är det också intressant att se hur ofta den aboska mynträknningen omnämns i köpen under 1400-talets första hälft. År 1410 sålde Niklis Kruselok och hans hustru Cecilia all den jord som hon fått till arv i Vialaby i Lampis. Köpesumman på 50 mark betalades i penningar *som nw gængth oc gjæfth ær i Abo*.¹⁶⁶ Samma år sålde Valborg och Gertrud Olofsdöttrar åt Niklis Tavast för 22 mark alla deras ägodelar Parikkala i Lampis för *two marker ok tighw epter redha pænniga tholikit mynt, som nw i Abo gaar*.¹⁶⁷ År 1412 sålde Stockholmsborgaren Inge Brun ett gods i Virmo åt kyrkoherden Anders Thomasson. Köpesumman var 400 mark och tio alnar kläde, av vilka Inge till en början mottagit 270 mark. Resten av köpesumman skulle Anders betala samma år i *Abooska mynt, swa got mynth at thyo mark göra æna lödhoga mark*.¹⁶⁸

Också i Nyland omnämns räkningen i Åbomynt. Bland annat sålde Laurens och hans hustru åt Thord Bonde år 1414 jord i Borgå socken för 89 *Abo marc, sa ath v Ræuilske göre en öre en penning*.¹⁶⁹ Följande år sålde Kirstin Bengtsdotter åt Thord Bonde en gård i Viborgs socken för 44 mark *Vigborgx mynth, fira Ræwelske göre en öre*.¹⁷⁰ Som redan nämnts i tidigare kapitel är det dock osannolikt att det i verkligheten skulle vara frågan om mynt präglade i Viborg, snarare beskrivs här mynträknningen i staden. Det samma kan även gälla en del av köpen gjorda i Åbomynt, som enbart syftar på att de gjorts enligt livländsk mynträkning eller bondemark.

Särskilt i Åbo omnämns tidvis köpesummor i utländska valörer. År 1416 skänkte borgerskan Gertrud Lokanäs sin gård samt 100 mark reda pengar till Åbo domkyrka. Pengarna betalades i preussiska och livländska skillingar, så att *Priske skilingom fore en ortug och Ræffwi[l]ska skilingha for iiij peninga reknende*.¹⁷¹ Ibland kunde räkningarna bli rätt komplicerade, som då Jöns Olofsson sålde jord i Kurala i S:t Karins socken till Gunnar Trolle för 250 mark, av vilka 70 mark betalades i revliska penningar så att sex revliska örtugar utgjorde ett öre. I aboska penningar betalades 50 mark och därtill 130 mark i skillingar, så att skillingen, troligtvis preussiska, motsvarade en örtug.¹⁷²

Guldmynt användes under 1400-talet både som räk-nemynt och som konkret betalningsmedel. Trots att guldmynt inte alltid omnämns kan man anta att en del av köpesumman av praktiska skäl betalats i dessa mera värdefulla valutor. Exempel på direkta omnämnanden är bland annat då Elin Jakobsdotter för tio nobler och åtta mark rigiska sålde ett gods i Borgå socken åt Thord Bonde.¹⁷³ År 1430 sålde väpnaren Jönis Dansson för 122 ½ mark sitt gods i Halikko till biskop Magnus i Åbo. I avtalet nämns att biskop Magnus hade honom *bethalat hundradhe marc j guldh oc redha penninger til godho nöghö j swadana mynt, at fyra swenske marc göræ fult fore en fulwightoghan Engliske nobel*.¹⁷⁴ Fyra år senare fick han de återstående 22 1/2 markerna betalade i Åbomark.¹⁷⁵ År 1432 sålde väpnaren Jöns Ingonen åt biskop Magnus i Åbo stora landområden i Reso socken för allt som allt 825 mark i svenskt gott mynt. Också i detta avtal omnämns att fyra mark svenskt motsvarar en engelsk nobel och att han uppburit summan i guld och reda penningar.¹⁷⁶

¹⁶⁴ Sarvas 1997: 65.

¹⁶⁵ DF 2715.

¹⁶⁶ DF 1311.

¹⁶⁷ DF 1327.

¹⁶⁸ DF 1372.

¹⁶⁹ DF 1441.

¹⁷⁰ DF 1450.

¹⁷¹ DF 1473.

¹⁷² DF 1475.

¹⁷³ DF 1371.

¹⁷⁴ DF 1935.

¹⁷⁵ DF 2166.

¹⁷⁶ DF 2049, 2061, 2455.

Att använda sig av olika slags valutor simultant var inte ovanligt. Då kaniken i Åbo Tord Andersson år 1431 sålde sitt gods i Syttyö i Letala åt domkyrkan i Åbo omnämns summan som 20 engelska nobler, 35 franska kronor i guld och 50 mark svenskt i revalskt mynt.¹⁷⁷ Samma år sålde också bröderna Laurens och Olof Ingemarsson en tredjedel av ett gods i Virmo för 80 mark i aboska penningar och goda varor, i *swa got mynt, som nobelen gælder iiij marc och j øre, och løduga marc sielffuer, ix marc*.¹⁷⁸ År 1441 såldes ett gods i Vårfrukyrko socken åt biskop Magnus i Åbo för 520 svenska mark som betalades i 120 mark reda penningar och 50 fullviktiga engelska nobel samt 190 arniska gyllen, så att guldmyntens gemensamma värde var 400 mark.¹⁷⁹

Trots att såväl guldmynt som övriga nominaler så småningom blev vanligare i jordköpen, så betalades under 1400-talet ännu en stor del av köpesummorna i kläde och andra köpmannavaror. Bland annat sålde Inge Hintzasson år 1424 för 33 mark penningar och en hätta fyra ängsstycken åt borgaren Lars Vadmal i Åbo.¹⁸⁰ År 1426 sålde Elin Vilkinsdotter gods i Bjärnå för 400 mark svenska, enligt det mynt som gick i Åbo. Av köpesumman uppbars hälften i mynt från Åbo och resten i goda köpmannavaror.¹⁸¹ År 1431 såldes sex mark jord i Sund på Åland för tio mark penningar, av vilka betalades *vj mark redha penninga ok iiij mark j lösöra*.¹⁸² År 1433 erkände änkan Rodgård Staffansdotter att hon och hennes man för ett jordskifte i Jomala betalats tolv mark i filbyttor, ny malm, oskuret kläde och reda penningar.¹⁸³ År 1437 sålde väpnaren Anders

Jönsson för 200 mark och ett stycke *amsterdamiskt kläde* sitt gods i Paltala by i Untamala socken.¹⁸⁴

Trots fortsatt användning av andra värdören är ett tydligt tecken på monetariseringen att varornas pris från 1400-talet i nästan alla fall evaluerades i pengar. Som exempel kan nämnas köpebrevet enligt vilket Henric Buskman, borgmästare i Åbo, köpte Metsäkylä i S:t Marie för 100 mark i penningar, *2 tunnor trauensalt, gode ssom 5 mrc, oc 8 alna kläde för 8 mrc j svensko marka taal*.¹⁸⁵ År 1444 bytte Olof Niklissson från Lundo jord med Nädendals kloster och fick utöver marken också tre kor för sex mark, en ox för fyra mark och ett ungnöt för sex öre.¹⁸⁶ I samma socken bytte Peder Ingonen mark med klostret och fick i skiftet fem pund råg så att varje spann var värd sju örtugar.¹⁸⁷ Särskilt i öst kunde evalueringen också ske i skinn istället för mynt. Då biskop Magnus år 1445 tillhandlade sig Vahvajärvi gods av Michel Montoinen i Savolax socken betalades detta med fyra och ett halvt timmer skinn, och då sonen Michel Michelsson inte var nöjd med detta pris fick han ytterligare en häst till värdet av tre timmer skinn.¹⁸⁸

Under 1400-talets andra hälft skedde värderingen oftast i svenska mynt och allt oftare nämns också att köpesumman betalats i mark penningar eller örtugar, oftast i Stockholms mynt.¹⁸⁹ Då lagmannen i Söderfinne Jeppe Persson bytte gods med domprosten Magnus Nilsson skedde betalningen i *trij hundra mark j gull och i gambla ortogha och inge andra werdöre som wtttrycktt står j jordabalken*.¹⁹⁰ Också år 1490 omnämns gamla svenska örtugar då kyrkoherden Erik Jopsson

¹⁷⁷ DF 1995.

¹⁷⁸ DF 2028.

¹⁷⁹ DF 2377.

¹⁸⁰ DF 1757.

¹⁸¹ DF 1820.

¹⁸² DF 2024.

¹⁸³ DF 2084.

¹⁸⁴ DF 2315.

¹⁸⁵ DF 2492.

¹⁸⁶ DF 2591.

¹⁸⁷ DF 2592.

¹⁸⁸ DF 2606.

¹⁸⁹ Bland annat DF 2966, 3009, 3066, 3489, 3490, 3500, 3649.

¹⁹⁰ DF 4058, 4059.

för 300 mark sålde gods i Janakkala samt två kvarnar i Tervakoski. Betalningen skedde i mark svenska i guld och gamla örtugar.¹⁹¹

Bondemarken omnämns fortsättningsvis, bland annat då ett gods i Röntämäki år 1454 såldes för 59 bondemarker i reda penningar, en spann råg för två öre, en aln kumiskt kläde för en halv mark, samt tolv aln vadmal per mark.¹⁹² I ett fall i Ingå betalades ett markköp med sex bondemarker och två spann råg, i Sjundeå såldes jord för åtta bondemarker.¹⁹³ Ännu under 1450- och 1460-talet omnämns också stundvis betalningar i Åbomynt.¹⁹⁴ I Nyland värderades den största andelen av jordköpen fortsättningsvis i livländska mynt, som till exempel år 1456 då hustrun Kadrin Ingelsdotter för

43 rigiska mark överlät jord i Pojo socken till hövitsmannen på Raseborg.¹⁹⁵ År 1457 köpte Henrik Dynius ett gods i Karis socken för 27 mark rigiska.¹⁹⁶ Ibland nämns under denna tidsperiod också danska mynt, som till exempel då häradshövningen Nisse Weckar år 1454 inhandlade ett gods i södra Österbotten för sex marker i danskt mynt.¹⁹⁷ Guldmynt omnämns allt oftare mot slutet av medeltiden. År 1471 sålde Nils Pedersson gods i Rimito till Nådendals kloster för 100 mark penningar, som han uppbar i *gull ok redha penningom ok jngom androm vaarom*.¹⁹⁸ I försäljningen av ett gods i Rimito socken som stadfästes år 1481 meddelades att köpesumman på 90 mark betalats *mæstha delen j gull, lödogt silfuer ok redha penningom ok naghan deell j androm gildom ok lagligom wördhörom*.¹⁹⁹

Fig. 5.10. Försäljningsbrev från år 1481 angående ett gods i Rimito. DF 3909. Stockholm, Riksarkivet, Stora pergamentsbrevsamlingen, SE/RA/0101.

¹⁹¹ DF 4280.

¹⁹² DF 2920.

¹⁹³ DF 3729, 3580.

¹⁹⁴ DF 3028, 3393

¹⁹⁵ DF 3003.

¹⁹⁶ DF 3047

¹⁹⁷ DF 2958.

¹⁹⁸ DF 3466.

¹⁹⁹ DF 3909.

Under hela 1400-talets andra hälft skedde betalningar i både penningar och andra värdören. År 1460 sålde Jop Andersson sitt gods Gumnä i Pojo socken till Nådendals kloster för 90 mark svenska penningar och en röd kjortel.²⁰⁰ Då Peder Säkylä år 1466 köpte en jordlott av allmogen i Säkylä betalade han sockenkyrkan med ett oblatsskrin, tre konfirmationsskar i silver, två fanor, två målade blusar och en väggbonad samt siden. Dessutom skulle han varje år betala tolv öre till sockenhjälpen.²⁰¹ År 1477 upplät Peder Eriksson sitt gods i Nummis till biskop Konrad och domkapitlet i Åbo för 80 mark penningar som betalades i tre silverbälten och ett silverkar tillsammans värda 74 ½ mark, liksom sex och en halv mark i penningar. Därtill fick han ett pund arbetad koppar.²⁰² Då Niklis Finvidsson år 1484 upplät mark i Merimasku till Nådendals kloster fick han i sin ”vedertorft” betalningen i råg och malt, tenn och koppar och andra värdören samt en del i reda penningar.²⁰³

I början av 1500-talet minskar urkundernas mängd och även köpesummorna blir mindre. År 1507 köpte Henrik Skrivare en gård i Vemo för 46 ½ mark *godha nyia ortiger swenske peninger* medan Jakob Folmarsson samma år köpte ett gods i Birkala socken för 100 mark i gamla örtugar, nya örtugar, fyrkar jämte annat mynt.²⁰⁴ Bondemarken nämns ännu sporadiskt, till exempel år 1502, angående ett jordköp i Vichtis socken för 40 bondemark och tre mark svenska.²⁰⁵ Livländska mynt brukades fortfarande allmänt i Nyland, bland annat såldes år 1527 nio stänger i Sannäs kärr i Karris för 10 mark rigiska, tre spann korn och två spann råg.²⁰⁶ Något överraskande betalas också summan i

livländska mynt då kung Gustav år 1523 åt Joachim Fleming sålde Yläne gods för 1000 mark rigiska i revalskt mynt.²⁰⁷ Åbomynten nämns ånyo år 1526 då slottsfogden i Åbo Jöns Västgöte köper en tredjedel av ett gods i Birkala socken för 300 mark penningar i sådant mynt som *nu gor oc gefft är j Abo*.²⁰⁸ Köpesumman kunde också fortsättningsvis betalas i de mest varierande värdören, som då Lasse i Uskela sålde ett gods för 80 mark i kung Karls mynt, en sju år gammal ox, 26 tunnor råg, en tunna korn, 15 vackor ärter samt 27 vackor vintervete.²⁰⁹

5.3.3. Skulder, pantsättning och lån

Vid sidan om att stora summor omnämns i de skriftliga källorna framkommer det också tydligt att det ofta rådde brist på kontanter. Detta kompenserades med pantsättning, lån, kredit och skulder.²¹⁰ Ofta förekommer pantsättning i samband med jordköpen.²¹¹ Då någon upplät sin gård till kyrkan eller klostret ingicks vanligen en överenskommelse om att personen eller familjen ifråga ändå skulle få bruka gården fram till sin död. Gåvor till kyrkan gavs huvudsakligen för att säkra en plats i himmelen för själen, men då gårdar pantsattes till världsliga personer berodde detta ofta på en akut brist på pengar och andra medel. År 1319 upplät till exempel Paul av Vesunda och hans fru sin gård mot kläder och föda så länge de levde.²¹² Ofta var det kyrkan som stod bakom dylik hjälp, som då Johan Liten och hans fru år 1325 pantsatte halva godset i Luokkinais för ett lån på 21 svenska mark av

²⁰⁰ DF 3132.

²⁰¹ DF 3292.

²⁰² DF 3688.

²⁰³ DF 3998.

²⁰⁴ DF 5225, 5228.

²⁰⁵ DF 4936.

²⁰⁶ DF 6354.

²⁰⁷ DF 6116, 6202.

²⁰⁸ DF 6277.

²⁰⁹ DF 6357.

²¹⁰ Kallioinen 2000: 206–207; Screen 2014: 64.

²¹¹ Se bilaga 3 för en katalog över ärenden som berör pantsättning, sammanställd utgående från Diplomatarium Fennicum.

²¹² DF 291.

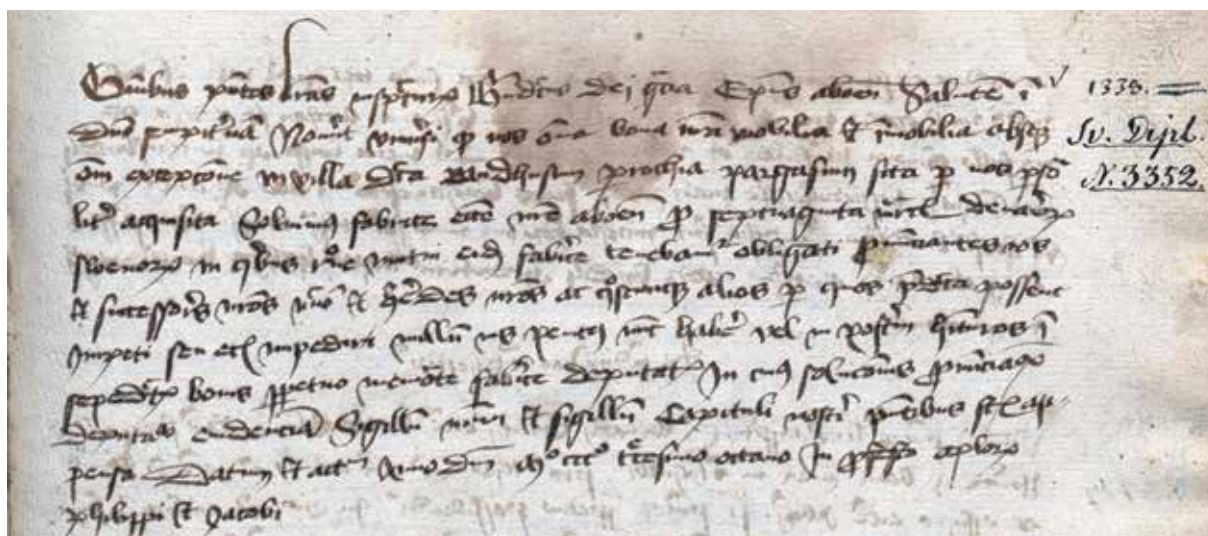

Fig. 5.11. Intyg över att biskop Bengt år 1338 gett sitt gods till Åbo domkyrkas byggnadsfond för ett lån på 70 mark. DF 451. Stockholm, Riksarkivet, Codices A, 10, Registrum ecclesiae Aboensis, SE/RA/0201/A 10.

biskop Bengt i Åbo.²¹³ Likaså pantsatte Klas Bengtsson i Närpes sitt gods i Pikis till samma biskop Bengt för 880 mark svenska pengar.²¹⁴ Ibland lånade kyrkans män själva pengar av kyrkan. Så gjorde biskop Bengt år 1338 då han gav sitt gods i Pargas till Åbo domkyrkas byggnadsfond, ur vilken han lånat 70 mark svenska.²¹⁵

År 1400 pantsatte Olof Olofsson sitt gods i Saltvik för 100 mark enligt svenskt tal, liksom också annan mark för 110 mark i svenska örtugar och 90 mark revalska mynt enligt svensk räkning.²¹⁶ År 1419 pantsatte Sune Sunesson sitt gods i Kumo för 50 mark reda penningar i Åbomynt och från år 1420 finns uppgifter på att Bengt Michelsson pantsatt en äng i Lundo för tio mark som kunde utbetalas i penningar eller i goda varor.²¹⁷ Lånen gällde inte alltid reda pengar. Folke Skelga pantsatte bland annat en äng på tolv lass hö till biskop Bengt för ett och ett halvt timmer goda bågaskinn.²¹⁸

År 1423 pantsatte Gregers Sunesson åt sin bror Sune ett gods i Tenala för 45 mark för en svart hingst, 35 mark för en röd hingst samt 20 mark i reda penningar.²¹⁹ År 1442 pantsatte väpnaren Kalle Donhof ett gods i Eura och ett i Pikis för 150 fullviktiga engelska nobler samt ett silverbälte med klockor som vägde 24 lödiga marker.²²⁰

Gods kunde pantsättas vidare i flera omgångar. År 1413 fick Peder Olson lov att inlösa ett gods i Bjärnä, som pantsatts av herr Henrik Bengtsson för en summa på 600 mark i guld och örtugar för finansiering av en studieresa. Bengtsson pantsatte godset åt lagmannen Magnus Djäken på Åland, som i sin tur pantade det vidare till Klas Djäken, slottshövding på Åbo slott.²²¹ Också kronan tydde sig ofta till pantsättning för anskaffning av betalningsmedel på kort varsel. Bland annat pantsatte drottning Margareta och Kung Erik år 1441 Helgå kronogods i Bjärnä socken åt Gödik

²¹³ DF 327.

²¹⁴ DF 386.

²¹⁵ DF 451.

²¹⁶ DF 1093, 1101, 1102.

²¹⁷ DF 1562, 1613.

²¹⁸ DF 452.

²¹⁹ DF 1721.

²²⁰ DF 2488.

²²¹ DF 1393.

Fincke. Följande år intygade Fincke att han uppburit 170 mark, elva öre och tio penningar, som utgjorde två systemdelar av pantsättningssumman.²²²

Pantsättning brukades också för att möjliggöra återbetalning av skulder. År 1447 pantsatte väpnaren Hartvik Olofsson sitt gods i Sagu till riddaren Henrik Bidz för en summa på 200 mark i lätta arnoldska gyllen, som Hartvik var skyldig greve Hans von Eberstein.²²³ Affärer försvårades ifall handelsplatsen befann sig långt från köparens viktigaste pengakällor, vilket gjorde att skulder uppstod. I en jordaffär år 1430 så betalade biskop Magnus Tavast 100 mark till försäljaren, varav 22 ½ mark skulle skickas från biskopens marker i Pojo. Affären gjordes i Viborg och därför hade inte Magnus Tavast hela summan med sig, då all hans egendom låg i Egentliga Finland, Satakunta och Tavastland.²²⁴ År 1394 ingick Kort Bidz och hans fru Kristina ett jordköp i vilket betalningen gjordes i två rater. I februari nämns köpesumman 64 svenska mark, av vilka köparna betalade 16 mark. I slutet av dokumentet omnämns att resten skulle betalas före midsommarn *innan redho peaeninger, oskorna clædhe eller smor, ii engom androm väerdorom wtan mic sieluom vel lyster*. I maj kvitterade Jöns Pettersson att han mottagit hela summan, troligen i mynt eftersom inga andra produkter nämns.²²⁵

Skulder av olika slag framkommer ofta i de medeltida urkunderna. Bland de tidigaste är ett dokument från 1324, i vilket en borgare från Lübeck och två borgare från Gotland erkänner sig vara skyldiga Viborgsfogden Peter Jonsson 150 mark lödigt silver.²²⁶ Dessa tidiga källor är ofta av enskild natur och behandlar bor-

gares skulder till Reval, jordköp som någon återbetalat eller övriga skulder gällande privatpersoner. Alltid är det inte frågan om stora summor, år 1330 erkände till exempel Viborgs fogde, Sten Turesson sig vara skyldig 16 mark och åtta öre till rådet i Reval för en läst kött.²²⁷ På 1340-talet skickade kyrkoherden Ernvast och sockenborna i Kyrkslätt ett klagomål till rådet i Reval angående Revalsborgaren Johannes Clippiatori, som uppställt en bild av Sankt Olof i Kyrksläpps kyrka. Eftersom personen var skyldig kyrkan en mark i penningar ville inte kyrkoherden återge honom bilden innan skulden var betald, vilket hade lett till att han ställt till med oreda.²²⁸

Oftast betalades skulderna i reda pengar, men det fanns även andra alternativ. Till exempel fick biskop Hemming i Åbo år 1344 själv välja ifall han ville ha återbetalningen på en skuld på 80 mark betalat kontant eller i ett jordagods.²²⁹ År 1363 upplät fogden i Finland Narve Ingvaldsson sitt gods i Borgå till Åbo domkyrka som betalning för en skuld på sju läster råg.²³⁰ Större jordköp gjordes på skuld då pengar saknades. År 1350 fick fogden i Åbo Gerhard Skytte Runa gård av kung Magnus för en skuld på 1000 mark svenska penningar.²³¹ Återbetalningstiden på skulder kunde variera enligt överenskommelse. År 1363 erkände riddar Nils Thuresson sig vara sin tjänare Håkan Thyrnersson skyldig en häst värd 60 penningar i nytt mynt. Enligt kontraktet lovade han betala summan inom ett halvt år från det att Håkan återvänt till Sverige.²³² Fanns det inte tillräckligt med pengar kunde man som ovan nämnts pantsätta sin egendom för att återbetala lånet, eller så kunde en annan person gå i borgen för lånet.

²²² DF 2400, 2401, 2475.

²²³ DF 2719.

²²⁴ DF 1935; Screen 2014: 64.

²²⁵ DF 1019, DF 1022.

²²⁶ DF 321.

²²⁷ DF 460.

²²⁸ DF 472.

²²⁹ DF 483.

²³⁰ DF 703.

²³¹ DF 571.

²³² DF 705. Med ett så högt pris måste det ha varit frågan om en tränad stridshäst.

Handel bedrevs på lån, vilket syns i den stora mängden låneförbindelser speciellt med personer i Reval. År 1407 intygade Revalborgaren Vulferd Rosendal att han av Magnus Djäken uppburit 186 mark, 13 öre och en örtug och lovade att återbetala summan i revalska örtugar då den av honom återkrävs.²³³ Åtta år senare hade Rosendal avlidit och rådet i Reval skickade ett svar till Magnus Djäken angående ett krav på 200 mark rigiska.²³⁴ Inom kyrkan lånades också pengar. År 1445 erkände biskop Magnus och domkapitlet i Åbo att de fått tillbaka de 100 engelska nobler de lånat kapitlet i Uppsala.²³⁵

Låneaffärerna sköttes oftast väl, men ibland kunde ett dröjsmål leda till att lånegivaren själv hamnade i problem. Så tänkte det gå för Johan Fleming som år 1503 lånat herr Svante Nilsson 100 mark penningar. För att själv få ihop summan tvingades Fleming pantsätta ett gods, vilket han riskerade mista ifall summan ej återbetalades.²³⁶ Ifall personen som stod i skuld avled innan lånet återbetalades, kunde man ur kvarlåtenheten kräva sin rätt. År 1522 skrev rådet i Reval till hövitsmannen Roloff Mattson på Viborg. De informerade honom om att kyrkoherden i Nykyrka Magnus Bock avlidit och efterlämnat en mängd skulder till olika borgare i Reval. De bad honom därför ur kvarlåtenheten betala:

herr Euerth Hesfels för 1 läst 2 skeppund salt 20 mark 61 skill.; Revalborgaren Hans Rissenberch arbetslön för en förgylld monstrans 53 ½ mark rig.; Bent Hansen för en gyllene knapp till en korkappa 15 ½ mark; Clawes Tavelmaker för holländskt kläde 13 mark, för 1 lispund stockfisk 6 skill., "eine Stige Rochen" 5 skill. och 9 skill. i red. mynt; Hans Witkop för en tunna mjöd och 1 tunna öl 8 mark.²³⁷

Under hela medeltiden fungerade främst Åbo domkyrka och dess kyrkoherrar som en viktig penningkälla för stadens övriga invånare. Pantsättning av egendom var vanligt, bland annat visar dokument att kaniken Jöns Anundson åren 1392–1400 gav pantpengar för allt som allt 349 ½ mark.²³⁸ Kyrkan hade också en viktig roll för de fattigas del. I januari 1398 betalade domprosten Gerlag 14 skålpund råg och kläder till Magnus Nilsson och hans mor Margareta mot deras gård på grund av deras fattigdom.²³⁹ Också kyrkoräkenskaperna från Kalliala ger en liknande bild av de fattigas behov av nödhjälp ur kyrkans förråd. Där gavs även små sädeslån ur kyrkans bodar till behövande.²⁴⁰

5.3.4. Handel

Från nästan hela medeltiden saknas systematiska räkenskaper från de finska medeltida städerna och slotten, likaså saknas tulllängder från såväl Åbo som Stockholm. Urkunderna från Danzig, Hamburg, Königsberg, Lübeck och Reval ger ändå en viss bild av handeln från speciellt Åbo.²⁴¹ Utifrån dessa tulllängder kan man utläsa att mynten under 1300- och 1400-talet måste ha spelat en viktig roll inom handeln. Av de skepp som åren 1460–1476 seglade från Åbo till Danzig saknade kring en tredjedel last.²⁴² Detta indikerar att importvarorna betalats i reda pengar. Bland Finlands medeltidsurkunder är de direkta hänvisningarna till de konkreta pengarna brukade inom handeln ändå ytterst sporadiska. Urkunderna behandlar sällan pengar, oftast nämns bara varor, möjligen att de inhandlats för en viss penningssumma.

²³³ DF 1255.

²³⁴ DF 6610.

²³⁵ DF 2623.

²³⁶ DF 4994.

²³⁷ DF 6088.

²³⁸ Screen 2014: 65.

²³⁹ DF 1073.

²⁴⁰ Screen 2014: 65.

²⁴¹ Haggrén 2009: 244.

²⁴² Kallioinen 2000: 193.

De tidigaste uppgifterna som berör handelskontakter är från 1300-talets första hälft. År 1327 avger fogden på Viborg, Petrus Jonsson ett kvitto till rådet i Reval på att han återfått 200 mark silver enligt gotländsk vikt.²⁴³ I den Novgorodska krönikan från år 1410 omnämns vilka mynt som använts i handeln. I *Diplomatarium Fennicum* har denna uppgift felaktigt översatts som att det skulle vara frågan om svenska örtugor samt lübska penningar och litauiska groschen.²⁴⁴ I verkligheten är det dock frågan om livländska mynt av valören artig, samt de penningar enligt "lūbishe" modell som präglades i Livland. I Litauen präglades ej groschen vid denna tidpunkt, utan istället cirkulerade där, liksom i omkringliggande länder, ett stort antal groschen präglade i Prag. Troligtvis är det frågan om denna typs mynt.²⁴⁵

Därutöver finns det ytterst få bevarade officiella källor angående handel förutom köpmålabalken i lands- och stadslagarna, samt de privilegiebrev till städerna som kungarna med jämna mellanrum utfärdade. Största delen av de urkunder som berör medeltida handel på nuvarande finsk mark har bevarats i Tallinns stadsarkiv. Från år 1372 och 1374 finns uppgifter om några summor som utbetalats till personer i Åbo och Viborg.²⁴⁶ År 1400 tillkännagav riddaren Thord Bonde i Åbo att han för Herman Halverstades räkning betalat 30 mark rigiska reda penningar åt Hans Parenke.²⁴⁷ Från Rigas drätselkammare finns också en uppgift om att det räkenskapsåret 1406–1407 betalats 55 mark i resepengar åt Tideman Ravenslage på Jeppe Djäknes vägnar.²⁴⁸ Då skepparen Christoffer från Åbo år 1483 fraktat

salpeter och pilar till Reval fick han av drätselkammaren i Reval en portugisisk gulden för frakten samt två skillingar i betalning.²⁴⁹

År 1428 skrev hövitsmannen på Raseborg Otto Pogwish till rådet i Reval om en skattebonde från Raseborg, som av en borgare i Reval för en skeppshälf blev anhöllen för 22 rigiska mark, vilken summa Pogwish dock redan tidigare hade uppburit.²⁵⁰ Från år 1436 finns en notis om att kostnaderna för ett sändebud som hämtade vin till herr Krister Nilsson Vase på Raseborg var 36 mark minus tre skillingar.²⁵¹ Då det år 1454 sändes produkter till Raseborg från Reval var värdet på åtta tunnor öl och två flaskor vin sex mark minus tre skillingar och för en tunna öl och två flaskor vin betalades två mark och tolv skillingar i revalskt mynt.²⁵² Som ett exempel på en större affär skrev den danska hövitsmannen på Raseborg Tille Giseler år 1521 till Lydik van Mynden i Reval angående en pengasändning på 900 mark i revalska skillingar som med Knut Skrivare förts till Viborg.²⁵³ Från 1500-talet finns det även i övrigt ett större antal dokument som berör handeln mellan Reval och Viborg, bland annat i form av notiser om handelsverksamheten som bedrevs av rådman Johan Selhorst och borgmästarsonen Tönnis Smidt och har publicerats av Gunnar Mickwitz. Via dessa källor påvisas hur mångsidig handelsverksamheten kunde vara, till skillnad från vad som framkommer i skuldböckerna. Dessa behandlar främst ett mindre antal etablerade och organiserade storköpmän, såsom till exempel Lydik van Mynden och Helmich Ficke, istället för den tillfälliga handeln som främst bedrevs med kontanter.²⁵⁴

²⁴³ DF 355.

²⁴⁴ DF 1341.

²⁴⁵ Molvögin 1963: 379–389. Tack till Ivar Leimus för korrigeringen av denna missuppfattning.

²⁴⁶ DF 6723.

²⁴⁷ DF 1096.

²⁴⁸ DF 1245.

²⁴⁹ DF 3981.

²⁵⁰ DF 1873.

²⁵¹ DF 2194.

²⁵² DF 2953, 2954.

²⁵³ DF 6032.

²⁵⁴ Mickwitz 1938b: 21–30. Eftersom Revalsborgarnas räkenskapsböcker inte publicerats saknas de i *Diplomatarium Fennicum*.

I Stockholms stadsarkiv finns ibland omnämmanden angående handel med främst Åland och Åbo, men också övriga Finland. År 1506 fick till exempel Bernhardus från Åland 16 ½ mark och tre öre i betalning för 27 läster kalk och Jon Olsson från Jomala 16 ½ mark och ett halvt öre för 26 ½ läster kalk.²⁵⁵ I områden i norr och inlandet skedde en stor del av handeln som direkt byteshandel. Till exempel fick herr Raguald i Torneå år 1478 ett förgyllt kopparstop mot en betalning på åtta bäverskinn.²⁵⁶ Konventen bedrev handel trots att de bevarade källorna på detta är få. År 1448 mottog Nådendals kloster böcker från Vadstena kloster, en del till skänk och för de övriga betalades först åtta nobler, var efter det ännu återstod att betala nio nobler.²⁵⁷

Ofta gäller urkunderna obetalda köp, som i fallet då rådet i Viborg år 1410 skrev till Reval och bad om hjälp till den viborgske rådmannen Magnus Schroder som revalsborgaren Jones Kourowe var skyldig 24 mark rigiska minus 16 öre.²⁵⁸ Samma år skickade riddaren Thomas van Vitzen ett brev från Ingå angående en skuld på 18 mark rigiska som den i Reval bortgångne Lasse Skraddare var skyldig Thomas Martinsson. I Åbo skickade borgaren Jonas Röde en fordran till Henrik Sevensterne på åtta mark och 14 öre i revalskt mynt.²⁵⁹ År 1510 skickade fogden Josef Pedersson på Åbo slott 7000 mark och 400 rhenska gyllen till rådet i Reval för att därifrån förmedlas vidare till bröderna Iwan och Thonnies Hunninckhuszen. Detta lyckades dock inte genast eftersom pesten härjade också i Reval.²⁶⁰

I Lübecks statsarkiv²⁶¹ förekommer sporadiska uppgifter angående handelskontakter till Åbo och Vi-

borg. År 1413 återköpte rådet i Lübeck en ränta på 200 mark lübska av Jeppe Djäknes änka och son. Samma år skrev också rådet i Lübeck till rådet i Reval och bad det förstöra en obligation utställd till Jeppe Djäkn på 3100 mark lübska.²⁶² Också kontakterna till Danzig framkommer från 1400-talet framåt. År 1443 skrev hövitsmannen Karl Knutsson i Viborg till rådet i Danzig och klagade på att han inte fått ordentliga räkenskaper på en last varor som en Henrik Kvynt blivit ombedd att skeppa till Viborg. Bland de övriga varorna nämns också 500 preussiska skillingar i reda mynt.²⁶³ År 1491 skrev Joachim Fleming, fogde på Åbo, till rådet i Danzig om ett klagomål som berör ett parti ärter och humle som Fleming inhandlat för tre mark penningar.²⁶⁴

Arkedjäknen Påval Scheels affärsbrev erbjuder en bra insikt i handeln som i början på 1500-talet bedrevs från Åbo, samt kontakterna till Danzig och Reval. År 1509 skickade Hans Chonnert en redogörelse för de köp och sändningar som i Danzig gjorts för Scheels räkning. I denna redogörelse framkommer en mängd varor och betalningar i mark och skilling.²⁶⁵ Liknande redogörelser görs av Chonnert också under de kommande åren, i vilka penningssummorna omnämns i mark, ferdning och skillingar.²⁶⁶ Samtidigt sänder också borgaren Hans Suurpää i Reval brev till Påval Scheel angående sändningar av tyger, råg, havre och malt från Reval, samt angående några summor pengar som Åbobor var honom skyldiga. Följande år redogör Suurpää för en varuförsändelse med olika summor i reda pengar samt en mängd varor och deras värde.²⁶⁷

²⁵⁵ DF 5210.

²⁵⁶ DF 3752. Torneå hörde under denna tid ännu till Norrbotten, inte till Österbotten.

²⁵⁷ DF 2784.

²⁵⁸ DF 1316.

²⁵⁹ DF 1331, 1335.

²⁶⁰ DF 5477.

²⁶¹ En del av materialet från arkivet är ännu opublicerat.

²⁶² DF 1406, 1407, 1408.

²⁶³ DF 2505.

²⁶⁴ DF 4367.

²⁶⁵ DF 5407, 5408.

²⁶⁶ DF 5537, 5538, 5539, 5545, 5687, 5688, 5713, 5726, 5730, 5732, 5737, 5744, 5748, 5753.

²⁶⁷ DF 5422, 5449, 5465, 5478.

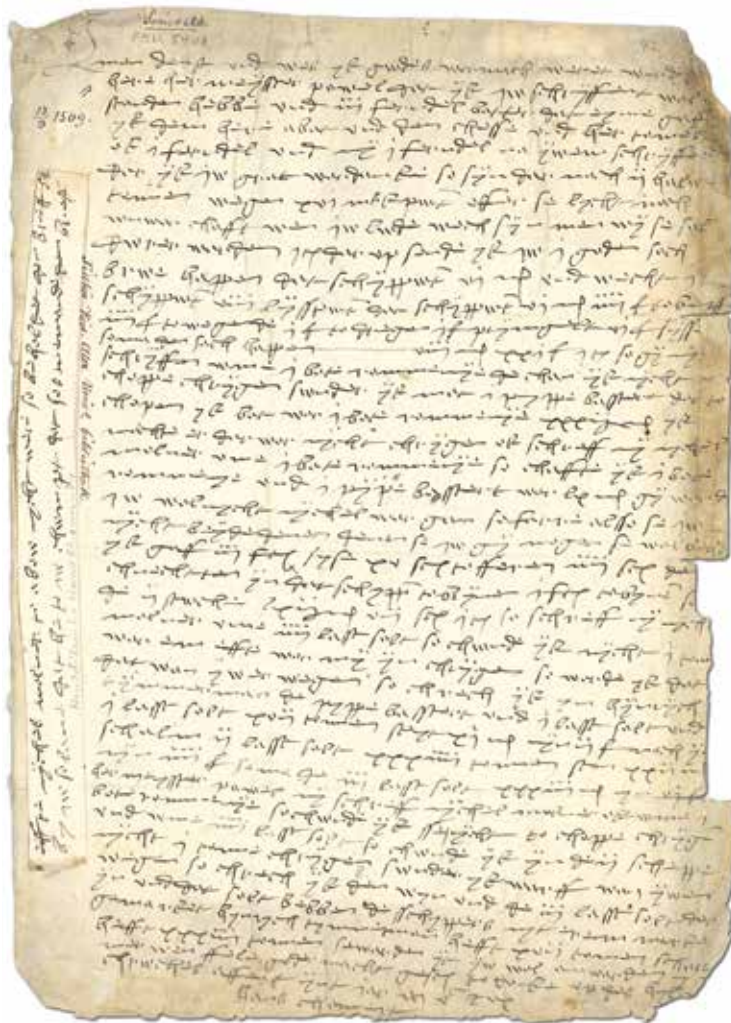

Fig. 5.12. Utdrag ur Hans Chonnerts redogörelse för Påval Scheels köp och sändningar i Danzig. DF 5408. Helsingfors, Nationalarkivet, Manuskriptsamlingen, Paul Scheels samling, MS A.I.47a-b, Paulus Scheels samling, H MS A.I.47a-b.

Efter att Suurpää gått bort fortsatte hans änka affärerna med Påvel Scheel.²⁶⁸ År 1513 skrev köpmannen Olof Lorber i Stralsund till Scheel angående affärer och bad om hjälp med ett par summor på 40 liksom 34 rhenska gyllen som personer var honom skyldiga.²⁶⁹ Scheel hade också affärer i Lübeck, via borgaren Herman Bremer sålde han till exempel smör för mark,

skilling och rhenska gyllen, istället köpte han kopparplåtar till domkyrkan.²⁷⁰ Förutom kontakterna kring Östersjön hade Påvel Scheel också handelskontakter inom landet, år 1504 skrev bland annat Engelbrecht van Neuenahr i Borgå till honom och tackade honom för hans hjälp; samma år kvitterade väpnaren Lydik Laurensen 40 mark rigiska som han av Påval Scheel uppburit för Engelbrechts räkning.²⁷¹ År 1514 skickade köpmannen Hans Burmeister i Stockholm till Scheel en underrättelse om översändning av fint guld, silver, linolja och socker.²⁷² År 1516 skrev Hans Detmerson, borgare i Viborg, till Påval Scheel angående en skuld på 31 tunnor salt, eftersom han hittills bara fått betalning för en tunna i tre mark svenska.²⁷³

Från Gustav I:s tid börjar det så småningom uppstå systematiska källor som också belyser handeln. Dessa, liksom övriga källor, visar hur handeln med Lübeck minskade kraftigt under denna tidsperiod. Samtidigt gjorde kungen sitt bästa för att främja handeln med holländare och beviljade således bland annat år 1527 holländarna fri seglats till Åbo. Majoriteten av de skepp som anlände till Åbo var dock fortsättningsvis från Danzig och Reval. I

tull betalades tolv öre för en läst salt, sex öre för en säck humle samt för annat fem mark och fem öre per 100 marks värde. Tullinkomsterna mellan åren 1537 och 1559 varierade mellan 289 mark och tre öre år 1545 till som bäst 685 mark, fyra öre och 17 penningar år 1541.²⁷⁴ I de räkenskaper som berör importen till Åbo nämns reda pengar enbart åren 1553 (229 daler, 184

²⁶⁸ DF 5525, 5555, 5558, 5665.

²⁶⁹ DF 5656, 5686, 5723, 5742, 5751.

²⁷⁰ DF 5760, 5762, 5837.

²⁷¹ DF 5504, 5508.

²⁷² DF 5728.

²⁷³ DF 5869, 5886.

²⁷⁴ Grotenfelt 1887: 20–25.

mark, fem korsgylle) och år 1558 (105 daler, 15 ½ mark, 14 ungerska gylle). I de längder som berör utförseln förekommer dock mynt oftare, åren 1549 (100 daler, 115 mark revalskt mynt), 1551 (27 daler, 115 mark revalska skillingar), 1553 (160 daler, åtta gylle, 16 mark revalskt mynt, 94 mark preussiskt mynt) samt 1556 (60 ½ daler, 102 mark revalskt och preussiskt mynt, fem engeloter, d.v.s. engelska nobel).²⁷⁵

Angående Nådendal vet man att staden tack vare klostret blomstrade under medeltiden, men under Gustav I:s tid skedde en tillbakagång och källor angående inkomster från denna tid saknas. Om importen till Raumo finns redovisningar bevarade 1556, 1557 och 1562. År 1556 nämns 328 mark i pengar (av vilka 49 i dalermynt), 1557 stiger pengarnas andel till 1195 mark (av vilka 72 i dalermynt) och år 1562 endast 105 mark. I exporten nämns inte mynt.²⁷⁶ I Österbotten uppbars av handlande karelare skatter i skinn, hampa eller penningar, år 1547 och 1548 var denna skatt 47 mark, följande år 30 lispund hampa. Köpmanspenningen vart tredje år uppgick till en halv mark per tio mark år 1549, år 1554 hade denna redan förvandlats till en årlig skatt. I Torneå uppbars skilda summor för personer som bedrev handel, liksom också tullpengar. År 1539 uppgick tullpengarna till 21 mark två öre i Torneå liksom 31 mark i övriga socknar.²⁷⁷ Genast efter att Helsingfors grundats var stadens handel betydlig, år 1556 uppgick importen till 15 275 mark och exporten till 20 600 mark. Trots att den minskade under de följande åren medförde den dock fortsättningsvis stora summor. År 1560 var importen av reda mynt 789 daler, 19 ½ korsgylle, 150 mark i revalskt mynt medan exporten var ännu större; 868 daler, 42 korsgylle, elva portugalöser och 30 mark revalskt mynt.²⁷⁸

I Viborg är de äldsta bevarade tullängderna från 1550-talet. År 1558 var tullinkomsterna en och en halv

mark per 100 mark vilket resulterade i 2606 mark, ett öre och sex penningar då 428 mark och fyra och ett halvt öre hade förlåtits. År 1559 uppbars redan fem mark per 100 mark och inkomsterna uppgick till hela 25 628 mark då 1700 förlåtits, men följande år sjönk de till endast 992 mark, fem öre och 14 penningar. I importen nämns år 1559 hela 5000 daler och följande år endast 525, i exporten nämns endast 47 daler och 295 mark svenska penningar år 1560. Uppgifter finns också angående de av handelsprodukterna som vägdes och för vilka betalades vågpenning, år 1558 var inkomsterna från denna 1200 mark, följande år 1443 mark och fyra öre och år 1560 endast 72 mark och två och ett halvt öre.²⁷⁹

5.4. Monetarisering i medeltida urkunder

I Sverige var benämningen mark silver fram till 1260 vanligare än mark penningar, men under 1200-talets andra hälft blev det snabbt vanligare att mäta värden i mark penningar. Under 1300-talet används pengar redan som värdemätare i majoriteten av alla de urkunder som berör arrenden, vilket påvisar en långt gången monetarisering i samhället.²⁸⁰ I det skriftliga källmaterialet som berör Finland framkommer det att mynt ända fram till andra hälften av 1300-talet var en begränsad vara. Det kyrkliga tiondet uppbars huvudsakligen i andra produkter än pengar, såsom i skinn i de inre delarna av landet, smör i Nyland, säl på Åland. Även biskops- och prästavgifterna betalades till största del i bland annat skinn och säd. I Åbo växlades en del av produkterna till pengar, men beroende på omständigheterna fanns inte heller där alltid pengar att tillgå. Till exempel skulle hela tiondet år 1328 ha varit 516 mark i små penningar, men endast 86 kunde avlämnas på grund av de svåra tiderna. Likaså betalades inte peterspenningen på grund av fattigdomen i lan-

²⁷⁵ Grotenfelt 1887: 30–33.

²⁷⁶ Grotenfelt 1887: 60–61.

²⁷⁷ Grotenfelt 1887: 68–72.

²⁷⁸ Grotenfelt 1887: 90–91.

²⁷⁹ Grotenfelt 1887: 109–119.

²⁸⁰ Edvinsson & Franzén 2015: 386–392.

det. Också de värdsliga vederlagen betalades genom hela 1300-talet främst i säd och smör.

Från 1300-talets andra hälft blev det allt vanligare att olika produkters värde meddelades i pengar, liksom att de samtidigt kunde ersättas med mynt. I Åbo och Egentliga Finland uppbars från och med denna tid en stor del av åtminstone de mindre avgifterna i mynt, huvudsakligen i inhemska valörer, medan de internationella guldmynten blev vanligare mot slutet av 1300-talet och under 1400-talet. Enligt Erik av Pommerns jordbok från år 1413 betalades en stor del av skatterna i reda pengar, likaså visar räkenskaperna från Raseborg år 1451 att mynt och andra produkter användes parallellt. Genom hela 1400-talet var det vanligt att en del av avgifterna betalades i mynt och en del i andra värdören.

Trots att en del av värdet på penningskatterna kunde betalas i naturaprodukter var de reda myntens andel av skatterna under 1400-talet större i västra Finland än någon annanstans i det svenska riket. Detta gällde speciellt Österbotten, där en fast pengaskatt fastställdes, som inom socknen kunde fördelas enligt eget omdöme. Detta berodde både på områdets handelskontakter, samt på den problematik som uppstod vid långa transporter av naturapersedlar. Även i Övre Satakunta och Norra Tavastland var vägarna till slotten och kungsgårdarna långa och svårframkomliga, vilket gjorde att varorna ofta ersattes med pengar. I de övriga landskapen hade pengarna möjligen mindre relevans i förhållande till alla de andra skatteprodukterna, men även här kände allmogen säkerligen till både produkternas och tjänsternas värde i pengar.²⁸¹

Pesten, en nedgång i befolkningsmängden samt bristen på mynt i början på 1500-talet gjorde däremot att det ånyo blev mera sällsynt att utföra betalningar endast i mynt. Speciellt rådde det brist på svenskt mynt, vilket bland annat framkommer i urkunden från år 1506 då det inte gick att växla den i livländska mynt

uppburna skatten i Raseborgs län till svenska mynt i Åbo. Ett år tidigare hade slottsfogden i Åbo Josef Pedersson beskrivit hur han försökt betala skepparen Olof Fleming för skeppsbyggnaden i Åbo 300 mark revalska penningar ur hjälpskatten från Nyland, men denna betalning ville inte Fleming ta emot, eftersom han ville ha hela summan i svenskt mynt.²⁸²

Ännu i början av 1540-talet var städernas andel av skatterna som betalades i pengar väldigt liten. Största delen av pengaskatterna uppbars i de västra delarna av Finland, med 60% från Egentliga Finland och Satakunta. Också i Österbotten betalades närapå hela skatten i pengar. I Savolax kände man däremot i början av 1540-talet inte ännu till en enda årlig pengaskatt, likaså var pengarnas andel i skattebetalningen i Viborg och Nyland ännu rätt låg. Enligt Suvianna Seppälä skulle det inte ha cirkulerat mynt lika allmänt i dessa delar av landet eftersom handeln i öst främst skedde utan pengar. Det arkeologiska fyndmaterialet tyder dock inte på att mynt skulle ha varit mera sällsynta i de sydöstra delarna av landet under denna tidsperiod. Trots att det fanns stora skillnader i hur de verkliga summerona uppbars så betalades ändå i Finland genom hela 1500-talet en större andel av skatterna i pengar än i moderlandet, främst av praktiska skäl, eftersom pengar var lättare att transportera än övriga värdören.²⁸³

Det skriftliga källmaterialet som i Finland bevarats angående medeltida affärer är sporadiskt och koncentrerar sig starkt till Egentliga Finland. Genom det skriftliga källmaterialet nås också enbart de översta skikten i samhället; prästerskapet, frälset och rikare borgare som haft tillgång till större penningssummor. Dokument angående morgongåvor och testament beskriver främst frälsets och kyrkans rikedomar, som innefattade så väl en stor mängd värdeföremål i ädelmetall, som rena guldmynt. Kontakterna i Nyland och Viborgs län sträcker sig främst till Reval, medan personförhållandena i Egentliga Finland och

²⁸¹ Seppälä 2009: 51–59.

²⁸² DF 5110.

²⁸³ Seppälä 2009: 92–95.

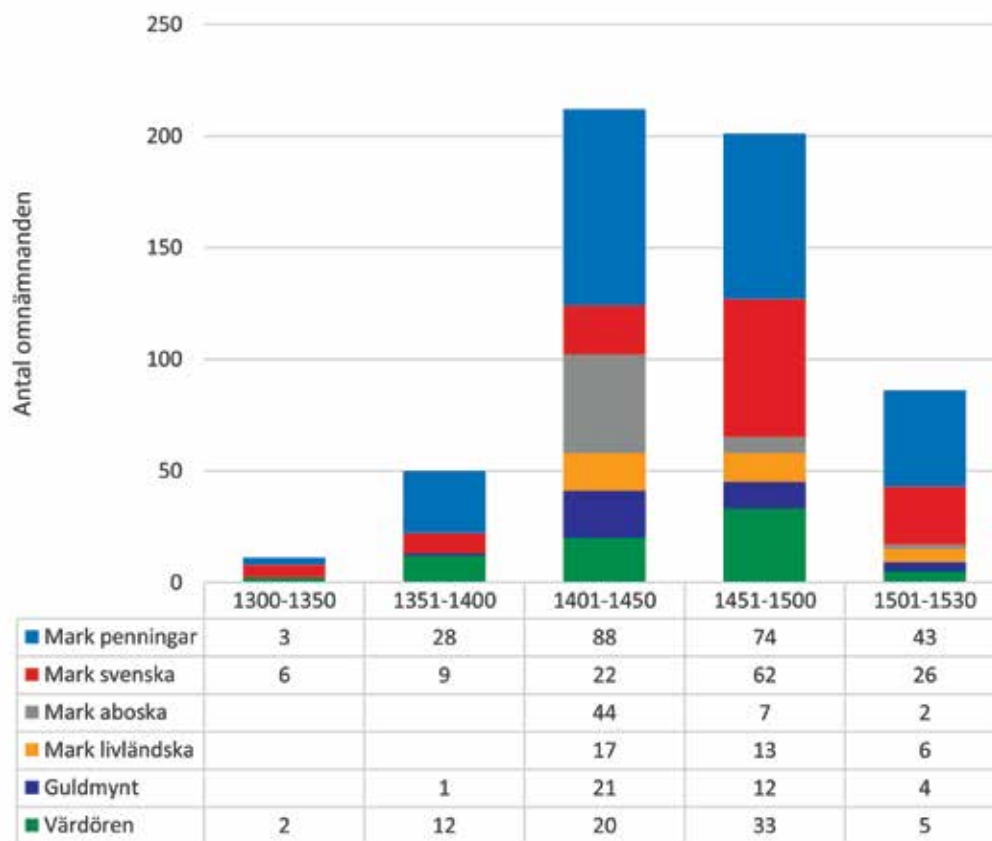

Fig 5.13. Omnämmanden av olika mynträknningar i dokument som berör jordköp. I flera av köpebreven har dock varken köpesumman eller valören omnämnts.

på Åland gick västerut, mot Stockholm. I dokumenten framkommer också att även kvinnorna tidvis haft tillgång till stora rikedomar.

I dokumenten som berör jordköp nämns svenska mynt allmänt redan under 1300-talets första hälft, även om också en stor del av köpen gjorts som byten eller delvis i övriga världören. Också jordköpen berör under denna tidsperiod huvudsakligen personer från frälset eller kyrkan, som i detta skede hade större tillgång till mynt än det vanliga folket. De livländska mynten kommer in i bilden i slutet av 1300-talet. Samtidigt som mängden urkunder ökar i början på 1400-talet stiger också de livländska myntens andel kraftigt, främst förknippat med bristen på svenska mynt som uppstått under myntpräglingsavbrottet under 1300-talets sista årtionde och början på 1400-talet. Samtidigt blir också myntsystemet i Finland allt mera invecklat, med olika räkningar i svenska och livländska mynt, samt i utländska guldmynt och i bondemarken. Även dessa olika valörer användes tidvis enbart som räknemynt, vilket trots

allt visar att värderingen från denna tid framåt alltid skedde i pengar. Olika summor kunde betalas i olika slags mynt och världören enligt en viss slags mynträkning. I början på 1400-talet så betalades en stor andel jordköp i antingen revalska eller aboska mynt också i Åbo. Skulle de ha betalats med andra världören kunde de lika gärna ha räknats i svenska penningar.

Under 1400-talets andra hälft återfick de svenska mynten så småningom sin ställning som huvudmynt, förutom i Nyland och de östra delarna av landet. Liksom i skattebetalningen kan man i jordköpen urskilja de svåra tiderna i början på 1500-talet, då köpesummorna blev mindre och andra världören ånyo vanligare. Genom hela medeltiden framkommer också bristen på reda mynt i det skriftliga källmaterialet, bland annat genom att gårdar pantsattes till såväl kyrkan som privatpersoner för direkt fattighjälp eller som återbetalning av gamla skulder. Likaså kunde pantsättning ofta ske direkt vid själva affären, ifall köpesumman inte just då fanns att tillgå.

Inom handeln spelade mynten en stor roll ända från början av medeltiden, även om de skriftliga urkunderna som berör reda mynt är få. I dessa framkommer dock kontakterna kring Östersjön, samt att handel bedrevs av såväl borgare, frälset, kyrkan, klostren som rikare landbönder. Då monetariseringsprocessen oftast anses gå hand i hand med urbaniseringsprocenten är det här värt att notera, att städernas andel av handeln är rätt liten jämfört med hela landets utbytte. Likaså uppgår städernas skatte-

intäkter endast till en liten del av den helhetssumma som uppbars. Till exempel i Åbo betalades år 1387 sammanlagt 400 mark till kronan, år 1413 var summan 600 mark och år 1526 endast 200 mark. Den låga summan i början av 1500-talet beror främst på den danska invasionen några år tidigare, senare under 1500-talet steg summan åter till kring 500 mark.²⁸⁴ Genom hela medeltiden översteg till och med de rikaste Åboborgarnas import dock sällan en summa på ett par 1000 mark.²⁸⁵

27
 Byborden opå þemgr
 4
 Inventarian 13 ½ mē
 Skatte þemgr 8250 mē 3 ½
 Þrbitis þemgr 745 mē 7 ½ 18 s
 Stadga þemgr 12 mē
 Skatt þr aff ábo stad 800 mē
 Skatt þr aff raianá stad 202 mē 5 ½ 5 s
 Saktoris þr aff hárádr ~~1837 mē~~
 Saktoris þr aff ábo stad 128 mē 3 ½
 Saktoris þr aff kaianu stad 201 ½ mē
 Skogens bygning þemgr 829 mē 2 ½
 Þr Lenzmanns Rentm
 Umgrá þemgr 710 mē 3 ½ 11 ½ s
 Goffue þemgr 141 mē 8 ½ 12 ½ s
 Smör þemgr 5 mē 4 ½ s
 Huse þemgr 14 mē 3 ½ 20 s
 Öre þemgr 5 mē 8 ½ 19 ½ s
 Öll þemgr 19 mē 3 ½ 14 s
 Kóke þemgr 2 mē 5 ½ 11 ½ s
 Þm ár komnt eynr mestr ástfred s letala boken
 Testament þemgr 550 mē
 Aft þemgr 757 mē 2 ½
 Ryn þemgr þr aff þm mestr ástfred s letala boken
 14 s

Fig 5.14. Utdrag ur Åbo slottläns räkenskapsbok år 1544. Uppböörden på pengar ur olika skatter samt länsmansräntan. KA 497. Bild: Georg Haggren.

²⁸⁴ Kallioinen 2000: 82–86.

²⁸⁵ Grotenfelt 1887: 44–45.

”Nullus argento color est avaris abdito terris.”¹

6. DEPÅFYND OCH SKATTER

6.1. Besparingar, gömmor och offer

Inom den numismatiska forskningen används begreppet depå för fynd som består av två eller flera mynt ”avsiktligt på en gång deponerade i jorden”. I vissa fall kan till och med ensamfunna mynt av hög valör, till exempel guldmynt, betraktas som en depå.² Ett annat kriterium som tidvis anammats är att mynten med största sannolikhet har tillhört en och samma person eller någon annan begränsad enhet.³ Det betyder således att man inom denna kategori kan hitta fynd med allt från enskilda mynt till fynd på tusentals mynt. Fynden är inte direkt jämförbara med varandra, men det oaktat representerar de alla mer eller mindre samma slags fenomen. Även i denna avhandling klassificerar jag ett fynd som består av två eller flera mynt som otvivelaktigt vid samma tidpunkt nedlagts på samma plats som ett depå- eller skattfynd.

Benämningarna skatt- och depåfynd ses ofta användas parallellt, med vissa små nyansskillnader. Bland annat

kan man tolka ett skattfynd som en samling mynt avsedda att återtas, medan en depå kan vara ett rituellt offer som deponerats för evigt.⁴ Benämningen skatt används dock också allmänt för större fynd som består av mynt av ädelmetall. Det är viktigt att notera, att benämningens värdeladdning uppstått först vid själva fyndtillfället, vilket sällan korrelerar med hur nedläggningen av mynten i tiderna uppfattats. Eftersom begreppet skatt därmed är något vilseledande använder jag mig här främst av begreppet depå. Med en depå syftar jag på en samling avsiktligt nedlagda föremål, även de som är avsedda att återtas. I vissa fall kan också enskilda mynt tolkas som en avsiktligt undangömd depå. En skatt kan däremot bestå av oavsiktligt tappade föremål, som till exempel en tappad pengapung, vilken inte deponerats med avsikt.⁵

Depåer kan vidare delas in i två huvudkategorier: dels kan de ha fungerat som gömda besparingar eller förråd, dels kan de vara av rituellt karaktär. Rituella depåer borde till sin sammansättning skilja sig från övriga

¹ Horatius, *Carminum*, 2.2.1-2: ”Silvret skiner inte så länge det är gömt i jorden”.

² Malmer & Wischn 1982: 18.

³ Mørkholm 1976: 102.

⁴ Zachrisson 1998: 37.

⁵ von Heijne 2004: 41.

fynd, såväl genom själva objektet eller objekten, liksom genom kontexten. Rituella byggnadsoffer, votivoffer eller gravgods går rätt ofta utifrån deras placering att observera i det arkeologiska fyndmaterialet, men i övrigt kan det vara svårt att enbart utgående från själva fyndet avgöra vad för slags depå det är frågan om.⁶ Orsaker till att besparingar deponerats har diskuterats i flera olika sammanhang, ända sedan antalet rapporterade fynd i hela Norden kraftigt ökade under andra hälften av 1800-talet. Fram till början av 1900-talet var den allmänt accepterade teorin att myntskatter var ett tecken på ökat välstånd i området, vilket manifesterades i ett överflöd av mynt eller andra värdeföremål. Utgående från en studie av Skånes historiska myntfynd kritiserade Sture Bolin på 1920-talet denna teori och menade att skatterna närmast indikerade krig och orostider.⁷ Under de senaste femtio åren har ämnet behandlats mera ingående, speciellt vad gäller vikingatida fynd. På 1970-talet kritiserade Mats P. Malmer Bolins teorier som för enkelt konstruerade. Han lyfte fram att ett ökat antal myntfynd kan ses som bevis på ökad handel och rikedom eller krig och härjningar. Därtill kan en avsaknad av aktivt myntbruk och en brist på förståelse för myntens funktion som värdeförmedlare påverka valet att spara mynten för kommande bruk; ju primitivare ekonomiska samhällsförhållanden desto flera nedlagda skatter.⁸

Klimatkatastrofer kan leda till att tillfälligt nedlagda mynt blir kvar i marken, som Ivar Leimus påvisat i fallet med ett antal myntdepåer nedlagda i Estland i mitten av 900-talet. Redan ett par år av dåliga skördar kan orsaka en betydande minskning i befolkningsantalet, vilket leder till att undanlagt silver lätt blir kvar.⁹ Övriga tolkningar baserar sig bland annat på ett antaget handelsöverskott, rituella nedläggningar och gränsmarkering. I behandlingen av vikingatida fynd nämns dessutom ofta

Odins lag, enligt vilken de föremål som gömts under en persons livstid följer med i efterlivet.¹⁰

I Finland har de vikingatida fynden behandlats av Tuukka Talvio, som tolkat det relativt stora antalet myntfynd från Egentliga Finland och Tavastland som ett tecken på handelsleder och handelsmän som handskades med stora mängder silver i form av mynt.¹¹ Ett av de främsta tilläggen till Bolins teori om depåfynd gjordes av Pekka Sarvas på 1960-talet. I en studie undersökte han de finska 1700-tals depåerna och deras korrelation med krig. Förutom krig och ökad välfärd kan det anmärkningsvärt ökade antalet depåfynd från detta århundrade enligt Sarvas härledas till inflationen på pappersvalutan, vilket gjorde att kopparmyntens kurs sjönk under sitt egentliga metallvärde.¹²

Både vad gäller studier av myntens datering och olika myntsorters spridning måste man beakta att depåfynden nästan alltid varit föremål för någon form av urval, vare sig detta berott på ekonomiska eller sociala skäl. Nanouschka Myrberg Burström har efterlyst samma slags kritiska förhållningssätt till depåfynd som till gravfynd, i vilkas fall föremålets betydelse ofta givits en mera ingående tolkning. Myrberg Burström har bland annat undersökt förhållandet mellan depåfynd och kvinnors identitet under sen vikingatid och tidig medeltid. Hon föreslår att en viss typs depåfynd kan ses representera kvinnogravar.¹³ Dylika aspekter måste också tas i beaktande vid studier av medeltida depåfynd, även om det mera sällan går att utläsa symboliska nedläggningsmotiv ur dessa senare fynd.

Tolkningarna av fynd från historisk tid är oftast mera pragmatiska och baserar sig på rent ekonomiska skäl och förvaring av värdesaker på en trygg plats. Mauri Kiudsoo har konstaterat att orsaken till att skatter

⁶ Grinder-Hansen 1992: 29–30; Schiffer 1987: 79–80.

⁷ Bolin 1926: 207–209, 1962: 45–64.

⁸ Malmer 1973: 132; se även bl.a. Östergren 1983; von Heijne 2004.

⁹ Leimus 2004: 159–161.

¹⁰ Eikje Ramberg 2017: 35–37; Hårdh 1976; Jonsson 1986; Zachrisson 1998; Östergren 1983.

¹¹ Talvio 2002: 119–123.

¹² Sarvas 1968: 68–71.

¹³ Myrberg 2009: 157–171.

nedlagts under medeltiden i Estland främst var ekonomisk, medan man från 1500-talet kan urskilja ett större antal akut nedlagda skatter. Dessa innehåller ofta en ökad mängd av smycken, hängen och andra föremål. Orsaken till dessa akuta nedläggningar är det livländska kriget som utkämpades 1558–1583 samt det andra polska kriget som pågick 1600–1629. Under samma tidsperiod inträffade också oår, som ledde till svält och till en betydlig minskning i befolkningen.¹⁴ Liksom i Estland är de flesta medeltida depå- och skattfynden i Finland av ekonomisk karaktär, med undantag för de tillfälligt tappade mindre fynden.

Som ovan framkommit måste depåfynd alltid tolkas utifrån såväl tidsbundna som regionala variabler. Man kan spekulera kring de allmänna orsakerna till att något deponerats, men man måste även ta i beaktande att det alltid är frågan om separata enskilda händelser. Flera olika faktorer påverkar varför ett visst antal mynt gömts undan, men också varför de blivit kvar i marken. Syftet med en myntgömma har dock i de flesta fall inte varit att den skall förbli bortglömd. Oavsett ifall det är frågan om en krigsgömma, handelsöverskott eller en ritualiserad nedläggning kan man utifrån ett stort antal depåfynd inte heller automatiskt anta att det är frågan om ett samhälle med långt gången monetariseringsprocent.¹⁵

Inom numismatisk forskning används depåfynden ofta för att relatera olika mynttyper till varandra. Vid kronologiska studier av olika mynttyper måste man beakta fyndets karaktär. Mynten i de så kallade besparingarna härstammar vanligen från en längre tidsperiod, eftersom gömman med jämna mellanrum påökats. Ifall gömman varit en planerad besparing har personen som gömt undan mynten också gjort ett medvetet val i frågan om vad som lönar sig att lägga undan för framtiden. Naturligtvis påverkas detta av hur själva myntcirkulationen sett ut, hur mycket mynt det präglats, vad

för slags mynt som använts aktivt, hur stor inflationen varit och så vidare. Depåfynden borde enligt Greshams lag bestå av mynt av bättre silverhalt, eftersom goda mynt hellre sparades än de undervärdiga mynten som snabbt tappade sitt nominella värde.¹⁶ Akut nedlagda besparingar har nämligen nedlagts under något slags yttre hot. De har därmed tillkommit som en enskild händelse och innehåller en slumpmässig ansamling mynt, liksom också de tappade skatterna.¹⁷

Myntdepåerna tidsbestäms utgående från det yngsta myntets datering, eftersom depån inte kan ha nedlagts tidigare, eller övergivits ifall det är frågan om en gradvis uppbyggd gömma. Den sannolika nedläggningstiden beror dock på myntens cirkulationstid, som kan ha varierat kraftigt beroende på myntsort. Oftast dominerar de mynt som var i aktiv cirkulation under nedläggningstidpunkten, även om äldre mynt också kan förekomma i mindre mängder. Detta kan undersökas via så kallad graderande analogi, som innebär en fortgående förändring av typernas, här myntsorternas, popularitet.¹⁸ Ovannämnda analogi, förknippad med närvaro- och frekvensseriation, kan användas för att tidsbestämma mynt utan datering. Eftersom de flesta finska medeltida myntfynd består av mynttyper vars datering är relativt säker undersöks inte de olika myntens datering desto mera ingående i denna avhandling. I analysen får däremot myntens förhållande till varandra en ökad betydelse. Vilka mynt användes i vilka slags miljöer, hur har mynten från olika myntorter spridit sig i det medeltida Finland och hurdana slags depåer eller skatter är det frågan om?

Depå- och skattfyndens bevisvärde som indikatorer för präglingsorter har tagits upp av bland annat Cecilia von Heijne angående Magnus Erikssons tvåsidiga penningar och brakteater i svenska depåfynd. I sin undersökning poängterar von Heijne att depåer och gravfynd inte avspeglar myntcirkulationen på samma

¹⁴ Kiudsoo 2012: 56–60.

¹⁵ Myrberg 2008: 49.

¹⁶ Eikje Ramberg 2017: 47; Malmer 1980: 57–59.

¹⁷ Grinder-Hansen 1992: 31–32.

¹⁸ Eikje Ramberg 2017: 43; Gräslund 1974: 57.

figurer mellan tre kronor, vilka säkerligen är Magnus Erikssons penningar från ca 1340–1354. I fyndet ingår tre götaländska brakteater med ”drakhuvud” (lejonhuvud) från ca 1250–1275, vilka är ytterst sällsynta i det finländska fyndmaterialet. Åtminstone 101 av mynten är slättringade brakteater med bokstaven E, H, L eller S från 1360-talet. Dessa kan med övriga mynt från samma tid möjligen ha nedlagts som en depå, då deras antal som ströfynd är ovanligt stort jämfört med övriga fynd på Åland och fastlandet. Den andra huvudparten av fyndet utgörs av 119 brakteater med krönt huvud, som tyvärr inte går att närmare tidsbestämma. I Hildebrands lista är de utmärkta som brakteater från Margaretas eller Erik av Pommerns tid (HD 654–8), men enligt nuvarande dateringar sträcker sig dessa typer från Albrekt av Mecklenburgs tid till slutet av 1400-talet. I fyndet finns också två Mecklenburgska tjurhuvudsbrakteater från ca 1450, vilket tyder på att mynt från 1400-talet också ingår i fyndet. De övriga utländska brakteaterna är svåra att tidsbestämma närmare utifrån Hildebrands beskrivningar, men troligtvis är det frågan om 1300-tals brakteater från Stralsund och Erfurt samt ett par senare brakteater, möjligen från Rostock.²⁴ Detta fungerar som ett gott exempel på hur

tolkningen av fynd försvåras ifall kontextuppgifterna är bristfälliga och fyndet inte med säkerhet kan placeras in under någon viss fyndkategori.

6.2. Medeltida skatt- och depåfynd i Finland

Sammanlagt finns det 43 närmare dokumenterade medeltida skatt- och depåfynd upphittade i Finland. Av dessa är hälften nedlagda under 1500-talets första hälft. De flesta har hittats före 1900-talets mitt, i samband med jordbruksarbete eller annan jordbearbetning. Om de tidigare funna fynden saknas ofta närmare information. År 1429 skrev biskop Magnus i Åbo till rådet i Reval angående en bonde i Lojo socken som hittat en skatt bestående av silver och reda penningar. Istället för att meddela fyndet hade bonden rymt till Reval och biskop Magnus bad nu rådet i Reval om hjälp att med lov om lejd och bibehållande av bondens jordegendom få honom att återvända.²⁵ Till de äldsta fynduppgifterna hör också en notis i Gustav I:s registratur från år 1547 enligt vilken främmande mynt hittats på Åland. Troligtvis är det dock frågan om islamiska dirhemer.²⁶ Ett annat fall som berör medeltida

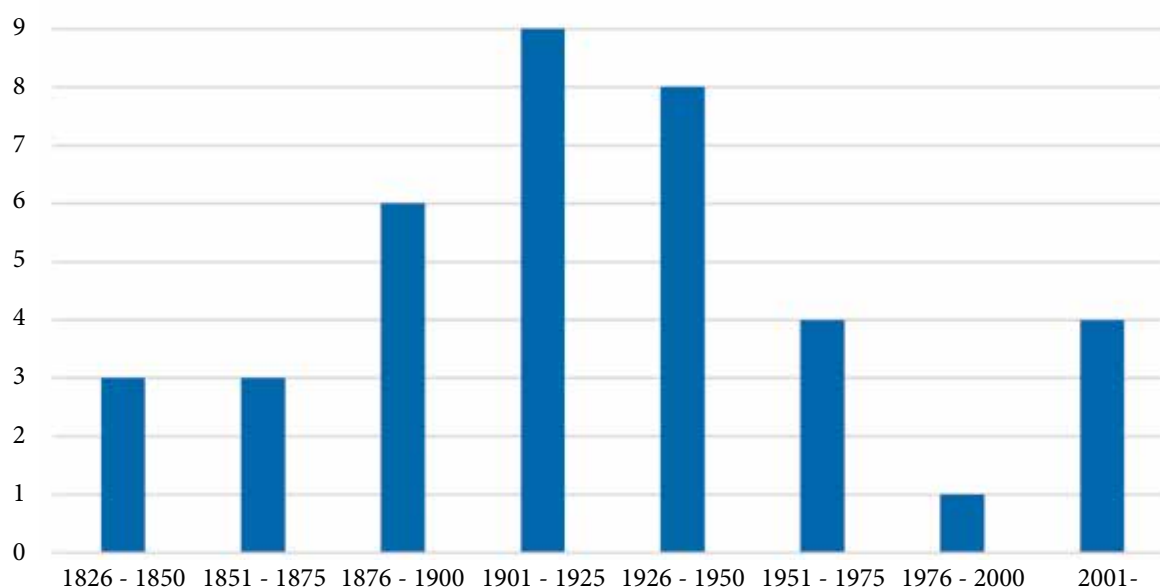

Fig. 6.2. Antalet dokumenterade medeltida depåfynd funna i Finland fördelade enligt fyndår.

²⁴ MK, top. arkiv: Lemböte kapell; Ehrnsten 2013a: 129–130.

²⁵ DF 1918; för mer information om händelseförloppet se Suhonen 2006: 57–59.

²⁶ Elfver 2008: 133; Talvio 2002: 38.

mynt är det redan ovan nämnda fyndet från Bjärnå, som bestod av prästen Matz' undangömda värdesaker, inberäknat en mängd samtida guldmynt samt 902 mark i silverörtugar.²⁷

Från år 1739 finns uppgifter om att det i ett stenröse i Geta på Åland skulle ha hittats en tennkanna med 7–8 skålpund svenska medeltida mynt.²⁸ År 1833 omnämns att det i närheten av kyrkan i Jääski i Karelen hittats en skatt med 78 gamla silvermynt, av vilka 35 större och 43 mindre, till största delen revalska, dorpatska och rigiska, samt ett med slavonsk skrift.²⁹ År 1839 hittades en skatt med 340 livländska mynt i Nurmijärvi vid gården Stor Labbarts. Endast 13 eller 16 medeltida revalska och rigiska mynt inlöstes till universitets samlingar, de övriga återsändes till upphittaren utan närmare dokumentation.³⁰ Dyliga fynd visar att myntfynd i alla tider gjorts på olika håll i landet. Eftersom all annan information angående fyndsammansättning och fyndplats saknas, lämnas de dock huvudsakligen utanför analysen i denna avhandling.

6.2.1. Från viktekonomi till monetariserat samhälle

Under vikingatiden var silverdepåer ett vanligt fenomen i hela Östersjöområdet, i Finland har det hittats vikingatida depåer främst i Egentliga Finland och Tavastland. Troligtvis kan dessa depåer från 1000-talets första hälft främst tolkas som rikedomar som tillhört handelsmän på området.³¹ Det är värt att notera, att det var under dessa tider som antalet silver på hela den europeiska marknaden ökade kraftigt. Antalet depåfynd sjunker däremot mot slutet av 1000-talet, samtidigt som hela den europeiska kontinenten genomgick en silverkris.³² År 2016 hittade metalldetektor-grup-

Fig 6.3. Ett av de yngre mynten i fyndet från Valkeakoski, "Graf von Holland"-penning, Westniederlothingen ca 1090–1100. Bild: Finlands nationalmuseum/Frida Ehrnsten.

pen Kanta-Hämeen Menneisyyden Etsijät ett spritt depåfynd på en åker i Valkeakoski. Detta fynd består av över 81 mynt vilkas *terminus post quem* tyder på att de undantagsvis nedlagts först i början av 1100-talet.³³ Efter det följer bland depåfynden, liksom i de flesta övriga fyndgrupper, en fyndtomhet på över 150 år.

Det äldsta fyndet som utan tvekan kan tolkas som en medeltida depå består av 850 brakteater funna på Geta, Åland. Fyndets samtliga mynt dateras till andra hälften av 1200-talet, med Magnus Ladulås (1275–1290) brakteater som slutmynt.³⁴ Mynten är från ett tidsspänn på 40 år, vilket korrelerar med myntens relativt snabba cirkulationstid fram till början av 1300-talet. I Ålands kyrkor har det också hittats mynt från 1200-talet, av vilka en del tolkats som spridda depåfynd. Till dessa hör de redan ovan behandlade mynten från Lemböte kapell, liksom två mindre depåfynd från kyrkorna i Finström och Jomala.

Mats Dreijer framförde på 1970-talet en teori om att de svenska och livländska mynten från början av 1200-talet som hittats i Finströms kyrka tillhör en myntskatt som hittats i kyrkans sakristia. Bredvid mynten skall också resterna av ett lås ha hittats. Kenneth Jonsson och Lars O. Lagerqvist har delvis kritiserat denna tolkning, eftersom det är oklart vilka mynt som i verkligheten hört till den förmodade depån.³⁵ Eeva Jonsson

²⁷ KA 4; Elfver 2008.

²⁸ Lagus 1900: 39.

²⁹ Lagus 1900: 69.

³⁰ HU 7.12.1839; Lagus 1900: 75.

³¹ Talvio 2002: 119–123.

³² Leimus 2018: 62–65; Spufford 2003: 60.

³³ Ehrnsten 2018b: 8.

³⁴ HU 382; Voionmaa 1942: 22–30.

³⁵ Dreijer 1970; Jonsson & Lagerqvist 1974.

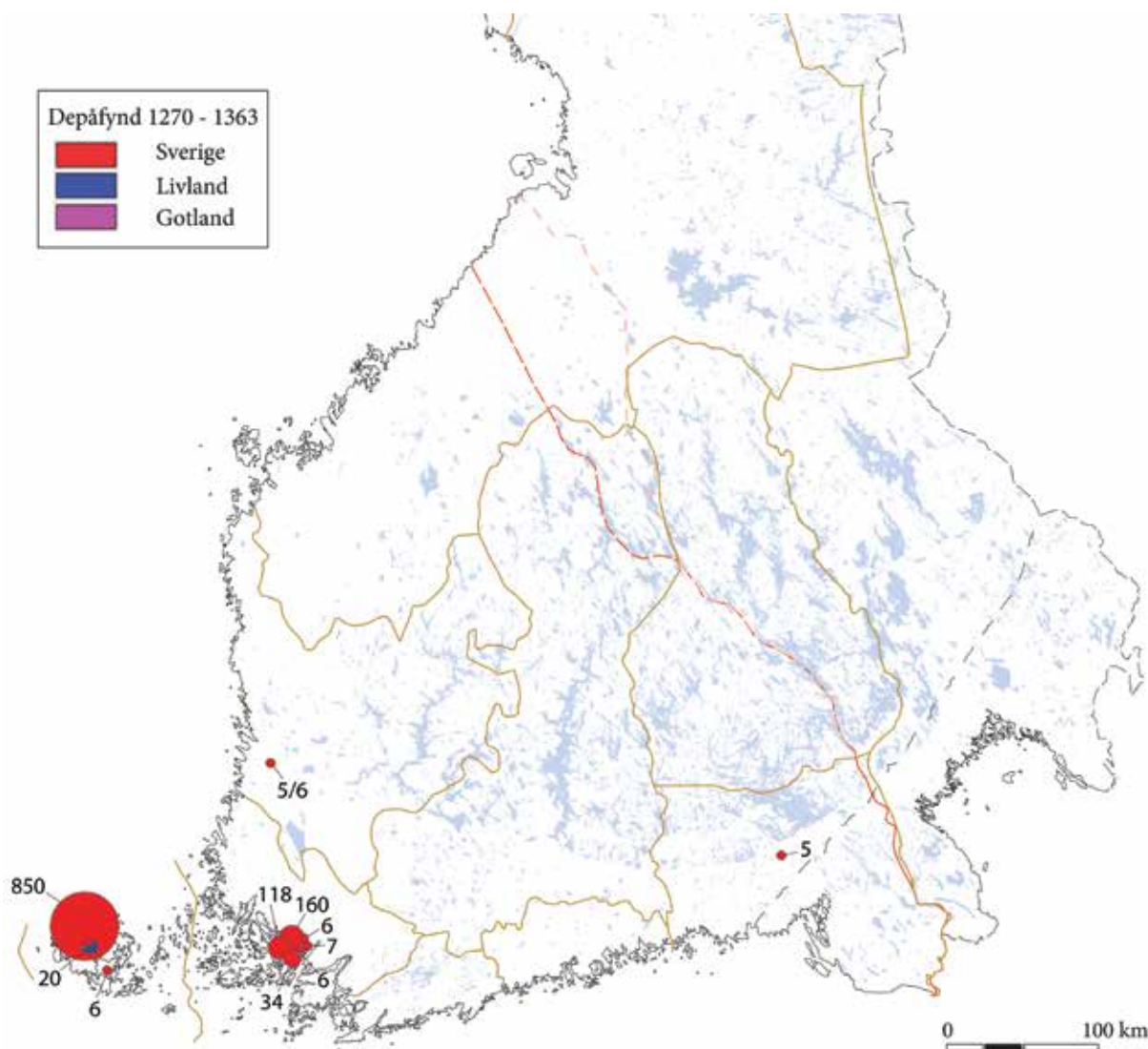

Fig. 6.4. Depåfynd med tpq. ca 1270–1363. De svenska mynten dominerar fyndmaterialet som koncentreras till Åland och Åbotrakten.

har i sin tur studerat mynten från Jomala kyrka och föreslagit att sex M-brakteater präglade under Magnus Ladulås i själva verket tillhört en grundläggningsdepå nedlagd på 1280-talet. Detta grundar sig på såväl myntens fyndplats som på dessa brakteaters ovanlighet. Samma notering har även gjorts av Nils Ludvig Rasmusson och Lars O. Lagerqvist.³⁶

De tidigaste myntdepåerna från fastlandet är från Åbotrakten. År 1851 hittades vid Aura ås strandkant ett depåfynd med åtminstone 160 penningar från pe-

rioden 1320–1354, det vill säga Magnus Erikssons två första penningtyper. Av de ur detta fynd 151 katalogiserade mynten är endast fyra av den senare typens penningar, vilket tyder på att depåen nedlagts i början av 1340-talet.³⁷ År 1953 hittades tillika invid Aura å, vid Östra Strandgatan, en myntdepå med 118 mynt, alla brakteater daterade till det sista skedet av Magnus Erikssons styre, ca 1354–1363. Även dessa mynt har haft en kort cirkulationstid och skatten är troligtvis nedlagd under myntens aktiva bruksperiod. Respektive mynt är strålringsbrakteater, från Stockholm

³⁶ Jonsson, E. 2017: 5–6; Rasmusson & Lagerqvist 1965.

³⁷ HU 18/1851; Talvio 2005a: 332–339, 2019: 1–7.

Fig. 6.5. 1300-tals brakteater hittade invid en grav på Koroisnäs, troligtvis har de ursprungligen legat i en tygpåse. MK 52100. Bild Finlands nationalmuseum/Frida Ehrnsten.

(49%), Kalmar (8%), Lödöse (7%), och Söderköping (21%). Bland de mera ovanliga mynten är tre samtida slättringade brakteater med motsatta kronor, en strålringad brakteat med bokstaven W samt sex strålringade brakteater med bokstaven A. Därtill kommer sju svagt präglade utplattade mynt som inte kan definieras närmare, men med säkerhet är av samma typ som ovannämnda strålringsbrakteater.³⁸

Ytterligare sex mindre fynd innehåller mynt med endast brakteater från Magnus Erikssons tid. Ett fynd med 34 mynt från en grav i Åbo domkyrka består av 26 strålringsbrakteater, sex brakteater med motställda kronor och en slättringad S-brakteat. Från Korois finns fyra slutna fynd innehållandes 1300-tals mynt, från Kauskila i Lappvesi ett gravfynd med fem slättringade brakteater daterade till ca 1360–1363.³⁹ Också från Likis i Satakunta finns uppgifter om att det i en av gravarna hittats en myntpåse med brakteater från 1300-talet.⁴⁰

6.2.2. Högmedeltida fynd

Depåfynden med mynt från slutet av 1300-talet är redan något vanligare i det finska fyndmaterialet. I västra tornets bottenrum på Åbo slott hittades under restaurationsarbeten år 1904 en depå bestående av 27 örtugar från Albrekt av Mecklenburgs tid samt två got-

ländska örtugar från 1300-talet. Sannolikt är det frågan om en tillfälligt gömd depå eftersom myntens antal är lågt och alla är från en kort tidsintervall. Det samma gäller en läderpåse med 98 örtugar från Albrekt av Mecklenburgs tid funnen i Uleåsalö, i Österbotten. Från Pattijoki i Österbotten finns också ett samtida betydligt större fynd, med 628 mynt. Också i detta fynd är alla mynt från en relativt kort tidsperiod, ca 1340–1390, dessutom ingår två fingerringar. Av mynten är fyra Visby-brakteater från ca 1340–1380, sex brakteater från Magnus Erikssons tid (ca 1354–1363), 133 örtugar och 475 brakteater från Albrekt av Mecklenburgs tid. Dessutom ingår en norsk brakteat från Håkon VI:s (1340–1380) tid och sju brakteater myntade under Olav Håkonsson (1380–1387), en witten från Rostock och en tysk heller. Denna myntsammansättning pekar inte heller på någon långtida besparing, utan snarare på en samling akut eller tillfälligt nedlagda mynt.⁴¹

Av en mycket likadan natur som fyndet från Pattijoki är myntdepån från Ulfsby, som är den största medeltida depån som hittats på nuvarande finsk mark. Den består av 1474 mynt från 1300-talets andra hälft. De äldsta mynten är 15 brakteater präglade 1354–1363, medan de övriga mynten är senare. Av dessa är 319 örtugar och 736 brakteater myntade under Albrekt av Mecklenburg. I fyndet ingår också 15 norska brakteater präglade under Olav Håkonsson, som annars är rätt sällsynta i det finska fyndmaterialet. Därtill består fyndet av 236 gotländska örtugar från 1300-talet, 92 revalska artigar från ca 1365–1390, 60 artigmynt från Dorpat ca 1343–1400 och en i Hamburg ca 1380–1420 präglad witten. Samtliga brakteater är svenska och utgör ett stort antal med tanke på den ”normala” myntsammansättningen i depåfynd, eftersom små penningar efter introduktionen av den större örtugen sällan gömdes undan för framtida bruk. Trots det stora myntantalet pekar mynten i Ulfsbyskatten därmed på att de gömts undan som en tillfällig händelse, kanske kan det vara frågan om uppsamlat tionde och mynt

³⁸ TMK 14681; Voionmaa 1958: 111.

³⁹ NM 13365; MK 52100; TMK 118; Salo 1953.

⁴⁰ Kronqvist 1938: 55.

⁴¹ MK 31018.

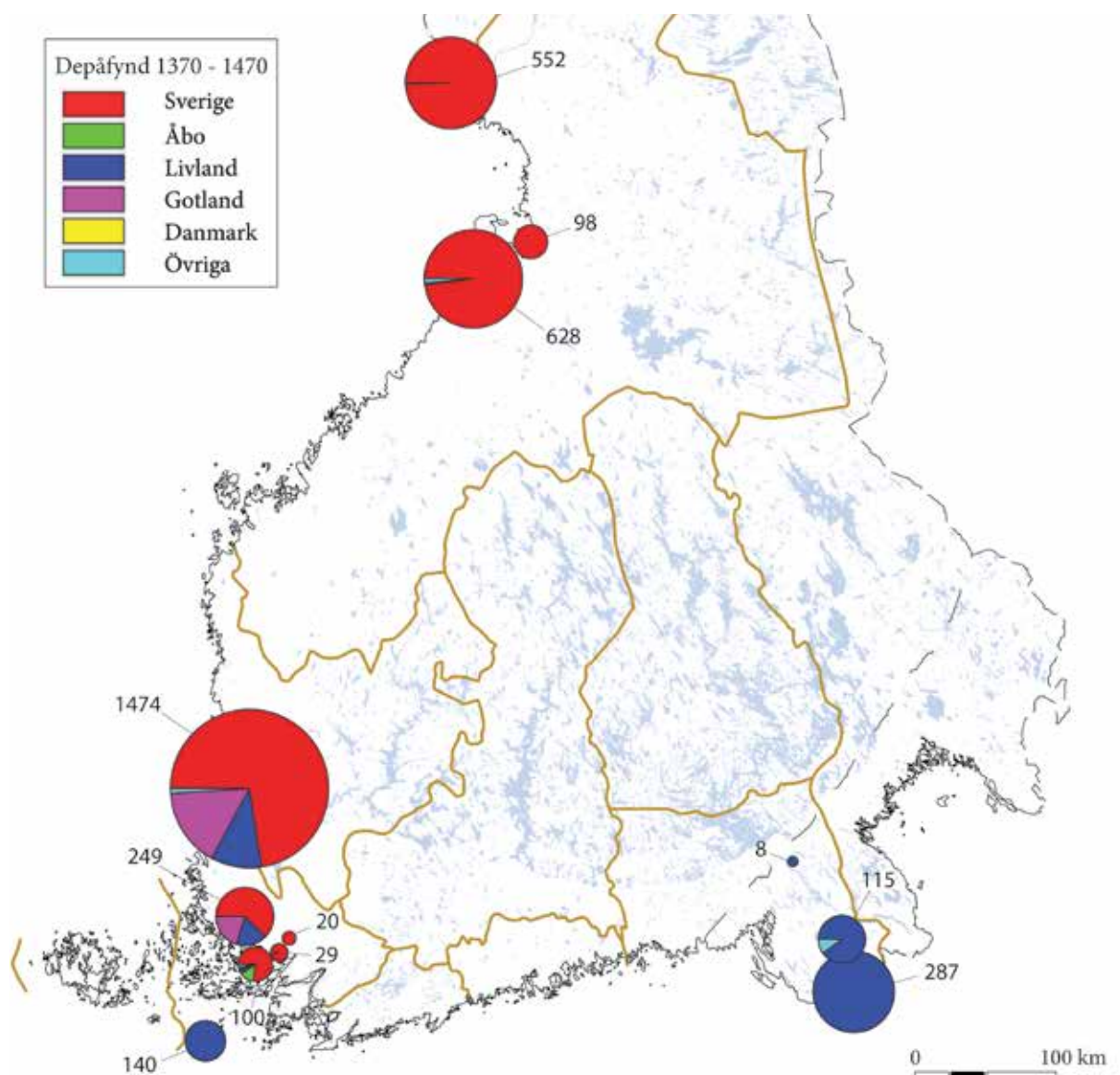

Fig. 6.6. Depåfynd med tpq. ca 1370–1470. De svenska mynten dominerar i västra Finland, medan de livländska mynten utgör en tydlig majoritet i öst samt i skärgården. I de västra fynden förekommer även gotländska örtugar, medan mynt från övriga myntorter utgör sporadiska inslag.

som offrats på altaret i kyrkan och sedan av orsak eller annan gömts undan, eller så har någon velat gömma sina värdesaker invid kyrkans skydd.⁴²

Depåfyndet från Masko socken i Egentliga Finland påminner till fyndsammansättningen också stort om de ovannämnda myntskatterna från 1300-talets slut. I detta fynd saknas dock brakteaterna från Magnus Erikssons tid, de äldsta mynten består av åtta gotländska örtugar från ca 1340–1380. Huvudparten av de got-

ländska mynten, 42 gotar, är dock av senare typ och kan dateras till ca 1380–1420. I fyndet ingår också 36 brakteater och 118 örtugar från Albrechts av Mecklenburgs tid. De livländska mynten utgörs av 28 revalska artigar av vilka de yngsta kan dateras till 1300-talets sista årtionde, liksom en revalsk penning med en datering till 1395–1398. Samtliga 14 artigar från Dorpat är från Dietrich III Damerovs tid (1379–1400) och dessutom ingår en witten från Hamburg daterad till ca 1350–1379. Myntskattens slutmynt är en

⁴² MK 2004059; Talvio 2005b-d.

Fig. 6.7. Myntdepån från Masku. NM 4391. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

Stockholmsörtug från Erik av Pommerns tid och kan ej dateras till tidigare än 1405 då myntningen återupptogs efter uppehållet på några årtionden. Detta fynd beskriver därmed mynt i aktiv cirkulation i början av 1400-talet, då de nya mynten inte ännu hunnit ersätta de äldre mynten från Albrekt av Mecklenburgs tid. De gotländska och livländska myntens relativt stora inslag beror högst sannolikt på bristen på svenska mynt.⁴³

Det äldsta större depåfyndet från Karelen är ett fynd på 287 mynt från Terijoki. Fyndets slutmynt dateras till mellan 1401 och 1406. I fyndet ingår en gotländsk örtug från sekelskiftet 1300–1400, de övriga mynten är livländska och består av 158 revalska och 128 dorpatska artigar. Myntens tidsintervall är även i detta fall ca 40 år.⁴⁴ Följande depåfynd är från mitten av 1400-talet. I byn Liikola i Karelen som under medeltiden också var en del av gränsområdet mellan Sverige och Ryssland har en depå på 115 medeltida mynt hittats. I denna depå saknas mynt från 1300-talets andra hälft, de äldsta mynten kan dateras till 1390-talet och de yngsta mynten till mitten av 1400-talet. Tidsintervallen är på så sätt kring 50 år. I fyndet ingår en äldre revalsk artig (1409–1413) och en penning (1406–1415), i övrigt är de revalska mynten från tiden efter

myntreformen år 1422. Av dessa mynt är 49 skillingar och sex penningar. Depåns äldsta mynt ärpräglat i Dorpat under Dietrich III Damerow ca 1390–1395, resten av mynten från Dorpat är från 1400-talet. Av dessa är två artigar från tiden före myntreformen, från senare tid är 16 skillingar och tre penningar. Depåns slutmynt är en penningpräglat under Bartholomäus Sawijerwe ca 1441–1459. Från Riga finns 23 skillingar från 1422 till 1448. Dessutom ingår i detta fynd också för första gången ryska droppmynt, tolv dengenprägade i Novgorod ca 1420–1450.⁴⁵ Ett mindre fynd från Jääski i Karelen består av endast åtta livländska skillingar med en tpq. på 1471–1489.⁴⁶

Ett depåfynd från dominikankonventet i Åbo har en något avvikande fyndsammansättning med 100 mynt. Det äldsta myntet dateras till 1363–1370 och det yngsta till 1450–1470. Detta innebär ett tidsspänn på ca 100 år, vilket är ovanligt för denna tids depåfynd. Fyndet som hittades år 1901 inlöstes till Nationalmuseets samlingar och katalogiserades av Otto Alcenius, men glömdes sedermera bort och bokfördes på nytt år 1946, dock utan proveniensuppgifter och nu med 129 mynt istället för 100. Pekka Sarvas och Tuukka Talvio har båda senare försökt rekonstruera fyndet, i denna avhandling utgår jag från Tuukka Talvios resultat.

⁴³ NM 4391; Sarvas 1975: 30–31.

⁴⁴ MK 30001; Salmo 1934.

⁴⁵ MK 26028.

⁴⁶ HU 82.

Med säkerhet ingår i fyndet en A-brakteat präglad i Västerås under Albrekt av Mecklenburgs tid, 14 brakteater präglade i Åbo under Erik av Pommern, samt två brakteater präglade i Västerås ca 1430–1450. Därtill kommer en krönt A-brakteat med stjärnor som bitecken, som av Brita Malmer daterats till ca 1430–1470, typen har senare föreslagits präglad under Karl Knutsson Bonde (se kapitel 4.2.1.), vilket också är en plausibel datering utgående från just detta fynd. Till fyndet kan också med säkerhet attribueras 15 i Söderköping präglade brakteater, av vilka sju är präglade under Albrekt av Mecklenburgs tid och åtta under Karl Knutsson Bonde. Det är svårare att med säkerhet avgöra vilka av brakteaterna med krönt huvud som säkerligen hör till denna depå. Alcenius listar 45 exemplar, men eftersom han enbart hänvisar till Hildebrands bilder går det inte med säkerhet att bestämma dem alla. De äldsta av dessa är dock präglade under Albrekt av Mecklenburg och de yngsta under Karl Knutsson Bonde. Till fyndet hör också tio utländska mynt, av vilka det äldsta är en brakteat präglad av Tyska orden ca 1391–1415 och de yngsta fyra stycken i Reval präglade scherfer ca 1426–1470, samt två Mecklenburg-brakteater från kring år 1450.⁴⁷ I samband med fyndet från dominikankonventet har också åtminstone delar av en annan myntskatt från Åbo bevarats i Nationalmuseets samlingar. Hela fyndsammansättningen är okänd, men troligtvis är det frågan om en skatt eller ett hopat fynd som huvudsakligen består av svenska brakteater från 1400-talets andra hälft.⁴⁸

Ett myntfynd från Oravaisensaari i Torneå består av 552 mynt, samtliga örtugar, de äldsta präglade under Erik

av Pommern och de yngsta under Karl Knutsson Bonde. Fyndets myntsammansättning skiljer sig från den ”typiska” frekvensindelningen, då 498 mynt är präglade under Erik av Pommern, 50 under Kristofer av Bayern och endast fyra under Karl Knutsson Bonde. Erik av Pommerns örtugar brukades visserligen allmänt ännu under början av 1500-talet, möjligtvis är det här därför en depå med utvalda mynt av bättre kvalitet.⁴⁹ Ett myntfynd på ca 140 mynt från ön Jurmo i Egentliga Finlands skärgård är av en helt annan natur. De ihopklibbade mynten går huvudsakligen inte att definiera närmare, men med största sannolikhet är det frågan om enbart livländska penningar från ca. 1430–1483.⁵⁰

Fig. 6.8. Myntfyndet från Jurmo. MK 2017002. Bild Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

6.2.3. 1500-talets brytningsperiod

Det första depåfyndet från Savolax är en liten myntskatt på 15 mynt från Himalansaari i Kristina. Fyndet består av sex livländska skillingar och nio penningar. De äldsta mynten är två revalska penningar från ca 1430–1465, medan de yngsta mynten är skillingar

⁴⁷ Talvio 2011: 156–160.

⁴⁸ Talvio 2011: 160–161; MK 46034.

⁴⁹ MK 20015, 48015.

⁵⁰ MK 2017002; Jansson & Talvio 2010: 44–48.

Fig. 6.9. Depåfyndet från Himalansaari i Kristina. MK 35012. Bild: Frida Ehrnsten.

präglade i Wenden ca 1494–1505.⁵¹ Från Heinlahti i Karelen finns ett betydligt större samtida fynd, med 403 mynt. I fyndet ingår en halvörtug från Västerås och en Stockholmsbrakteat, båda präglade under Sten Sture den äldres tid, liksom två danska hvider från kung Hans tid. De utländska mynten utgörs av två skillingar präglade under Johann von Tiefen som Tyska ordens stormästare (1489–1497), liksom en penning präglad i Vilnius under Alexander Jagiellon (1492–1506). Alla de övriga mynten är livländska; 251 skillingar och 145 penningar, av vilka 32% (129 ex) från Reval, 26% (102 ex) från Dorpat, 16% (63 ex) från Riga och 26% (102 ex) från Wenden. Det äldsta myntet är en artig präglad i Dorpat under Dietrich III Damerow ca 1395–1396, medan det yngsta myntet är en skilling präglad i Riga ca 1500–1505. Artigen från Dorpat är ett undantag, alla övriga mynt i fyndet är från 1400-talet, största delen från dess andra hälft.⁵²

En troligtvis tillfälligt tappad eller undanlagd myntansamling är en skatt på 80 mynt från Laukko gård i Vesilahti i Satakunta. Av mynten är 24 danska hvider från 1448–1513 och 56 livländska skillingar. Av de liv-

ländska mynten är 18 från Reval, 21 från Wenden, 13 från Riga och fyra från Dorpat. Samtliga är från tiden 1471–1505.⁵³ Från Åminne gård i Halikko finns ett mindre fynd på 20 örtugar eller halvörtugar från ca 1405–1520.⁵⁴ Tyvärr saknas närmare uppgifter om detta fynd, men sannolikt är det också i detta fall frågan om en tillfälligt undangömd pengapung med enstaka äldre mynt. Ett fynd som kraftigt påminner om fyndet från Halikko påträffades på Sandö, Vårdö på Åland år 2008. Skatten består av 18 örtugar och halvörtugar, alla från Sten Sture den äldres tid förutom en i Västerås präglad halvörtug från Svante Stures tid. Också detta fynd är utgående från fyndsammansättningen troligtvis en tillfälligt undangömd skatt.⁵⁵ Det samma gäller ett fynd på 14 underhaltiga danska eller svenska klippingar funna under ett husgolv vid utgrävningar av Domkyrkotorget i Åbo.⁵⁶ Klippingarna som präglades 1518–1522 miste snabbt sitt värde och sin funktion som betalningsmedel, vilket gör att de knappast varit undanlagda en längre tid. Från början av 1500-talet finns två depåfynd från Karelen som huvudsakligen består av livländska mynt, med några enstaka svenska, danska, ryska och övriga mynt från Östersjöområdet. Ett av fynden saknar pro-

⁵¹ MK 35012.

⁵² MK 44002.

⁵³ MK 98004; Sarvas 1998: 88–91, 1999: 36–41.

⁵⁴ Lagus 1900:200. Man måste dock förhålla sig kritisk till Lagus beskrivning av mynten, som ibland baserar sig på andrahandsuppgifter och inte är korrekta.

⁵⁵ ÅM, Kulturmiljöenheten, besiktningsrapport 6.8.2008.

⁵⁶ TMK 22367; Järvi 2009:253–254.

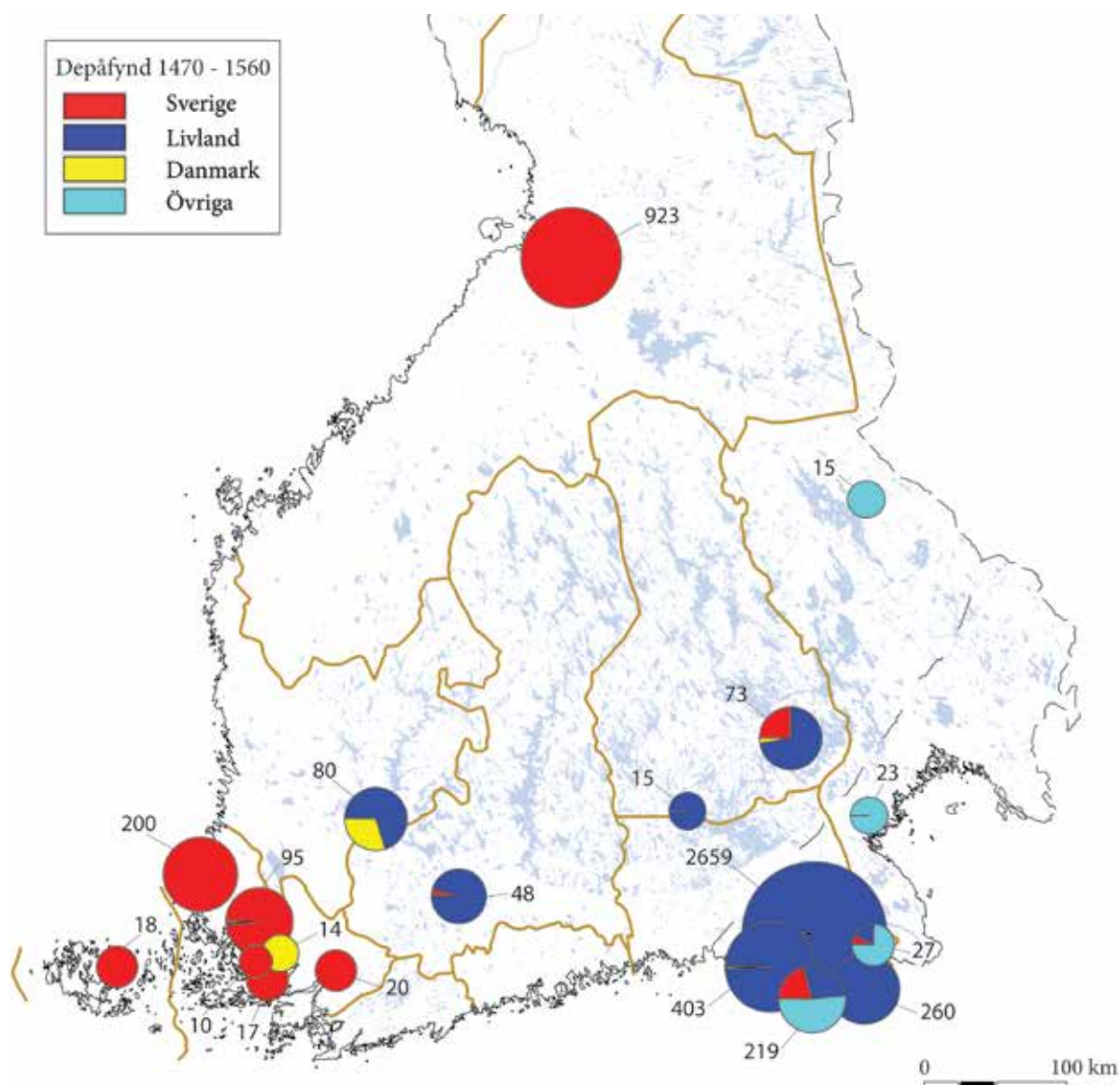

Fig. 6.10. Depåfynd med tpq. ca 1470–1560. Fördelningsvis dominerar svenska mynt i väst och livländska i öst. I väst utgör de danska mynten därtill ett något större inslag, liksom de ryska mynten i öst. Numrorna står för antalet mynt i fynden.

veniensuppgifter, men antagligen är det utgående från myntsammansättningen frågan om en depå från Karelen. Fyndet innehåller en dansk hvid, 56 livländska mynt från Reval, Dorpat, Riga och Wenden, en skilling från Danzig liksom en penning från Vilnius, samt tre droppmynt från Moskva. Skattens tpq. är 1500.⁵⁷

Depåfyndet från Uusiportti i Viborg som nedlagts tidigast år 1515 är med 2559 mynt är det överlägset största myntfyndet från det medeltida Finland. Fyndet består

av två svenska brakteater, en örtug och halvörtugar präglade under Sten Sture d.ä., Hans och Sten Sture d.y., liksom 24 danska hvider präglade 1440–1513. Den stora majoriteten av mynten är dock livländska. De äldsta mynten är fyra penningar och en artig präglade före myntreformen åren 1422/1424. I övrigt är alla de revalska mynten från tiden efter reformen, sammanlagt 542 skillingar och 224 penningar. Från Dorpat förekommer två penningar från tiden före reformen, de övriga mynten, 183 skillingar och 244 pen-

⁵⁷ MK 92077.

ningar, är senare. De äldsta rigiska mynten är präglade under Hennig Scharpenberg (1424–1448), sammanlagt ingår 535 rigiska skillingar och tio penningar. Antalet mynt från Wenden är ovanligt högt, sammanlagt 815, av vilka alla skillingar förutom två penningar. I skatten ingår dessutom 23 ryska droppmynt, 15 skillingar myntade av Tyska orden samt enstaka mynt från olika städer kring Östersjön (Danzig, Gartz, Lübeck, Pyritz, Stargard, Stettin, Stralsund, Torun, Vilnius och Wismar) och en nederländsk groot präglad i Utrecht år 1505. Det mångsidiga myntmaterialet tyder på att en person som kommit i kontakt med handelsmän från flera olika områden nedlagt skatten, möjligtvis först som en växande besparing och till slut som en akut nedläggning.⁵⁸

Myntdepåerna med slutmynt mellan 1530 och 1555 består i västra Finland nästan uteslutande av svenska mynt från Stockholm och Västerås samt några enstaka mynt från Åbo. Ett litet fynd från Rimto på endast tio mynt, alla från Gustav I:s tid, är troligtvis en tillfälligt tappad eller nedlagd skatt. Mynten består av såväl marker, örtugar, ören som en fyrk, vilket innebär en större variation än bland fynden i allmänhet.⁵⁹ Invid dominikankonventet på Kaskisgatan har en depå med 17 mynt dokumenterats. Det äldsta myntet är en halvörtug präglad i Västerås under Sten Sture den äldre, det yngsta ett 2-öre präglad i Västerås år 1539. Också denna ansamling småmynt kan främst tänkas vara en tillfälligt tappad eller nedlagd skatt.⁶⁰ Ett annat fynd från Åbo, denna gång från Viinamäki i utkanten av staden, består av 95 mynt. Av dessa är 18 örtugar myntade under Erik av Pommern (17 ex från Stockholm, ett från Åbo), en örtug präglad under Kristoffer av Bayern och fem under Karl Knutsson Bonde (tre ex från Stockholm, två från Åbo). Från Kristian I:s tid finns fyra mynt, från interregnumet ett och från Sten Sture den äldres tid 39, följt av ett mynt från Hans res-

pektive Svante Stures regering och 15 mynt från Sten Sture den yngres tid. Depån innehåller också åtta småmynt från Gustav I:s tid, det yngsta präglat år 1546. Därtill kommer en klipping (1518–1522) och en skilling präglad i Riga (1535–1539). Denna stora spridning av olika myntsorter gör att fyndet främst framstår som en undgängd besparing.⁶¹

Ett fynd från Pyhämaa i Egentliga Finland innehåller också mynt från en tidsperiod på över 100 år. De 200 mynten som hittades i en förmultnad läderpung är uteslutande svenska, huvudsakligen från Stockholm och Västerås, men därtill fem örtugar präglade i Åbo under Karl Knutsson Bondes tid. Depån utgörs av enbart örtugar, halvörtugar och fyrkar, med äldsta mynt från Erik av Pommerns tid och de yngsta präglade under Gustav I, ca 1535–1540.⁶² Ett stort fynd på 923 mynt från Vaala (egentligen Muhos) i Österbotten består av mynt från samma tidsperiod (1405–1544), men utöver de mindre mynten innehåller det också ½-marker och ören från Gustav I:s tid. Förutom en dansk skilling och en dreiling präglad i Mecklenburg-Güstrow är fyndets övriga mynt svenska, två av dem från Åbo. En av dessa är en örtug präglad under Karl Knutsson Bonde, den andra en så kallad S:t Henriks örtug präglad i början på 1520-talet, av vilka man endast känner till tre exemplar i de finska fynden.⁶³ Fynden från Pyhämaa och Vaala ser också ut att vara besparingar samlade under en längre tidsperiod.

I fynden från Olofsborg, Janakkala och Karelen dominerar de livländska, huvudsakligen revalska mynten. Fyndet från Olofsborg består av 73 mynt, av vilka 18 svenska från perioden 1480–1525 och två danska hvider från 1448–1513. Av de livländska mynten är 28 revalska (inkluderat två falska penningar) av vilka tre från 1400-talet, alla de övriga från tiden 1515–1525. Sammanlagt finns det 18 i Dorpat präglade mynt, tre

⁵⁸ SHM 2420; Voionmaa 1945: 3–48.

⁵⁹ MK 27030; MK, top. arkiv.

⁶⁰ TMK; MK, top. arkiv.

⁶¹ MK 21017.

⁶² HU 455.

⁶³ HU 515, 515a; Westerlund 1892.

Fig. 6.11. Droppmynt ur myntdepån från Lieksa. HU 235. Bild Frida Ehrnsten.

från 1400-talet, de övriga senare. Fyndets yngsta mynt är en Dorpat-penning präglad 1528–1543. Dessutom ingår fyra i Riga, ett i Wenden och två i Litauen präglade mynt.⁶⁴ I fyndet från Janakkala bestående av 48 mynt är alla förutom en svensk örtug och en halvörtug livländska skillingar och några enstaka penningar.⁶⁵ Från Terijoki i Karelen finns ett fynd på 260 livländska mynt från 1515–1541. Av dessa är 160 från Reval (145 skillingar och 15 penningar), 22 från Dorpat (elva skillingar och elva penningar), 53 från Riga (51 skillingar och två penningar) samt 25 närmare obestämda.⁶⁶ Alla dessa mynt är samtida betalningsmedel och troligtvis också samtidigt nedlagda.

Ett större fynd med 219 mynt från slutet av medeltiden är från byn Sortavala i Nykyrka. De svenska mynten (46 ex) är alla från Gustav I:s tid, huvudsakligen marker men också ett par ören och en örtug av gammal typ. Fyndets äldsta mynt är ferdingar präglade i Reval, Dorpat och Riga år 1515. Sammanlagt finns det 51 ferdingar från Reval (1515–1554), tre från Dorpat (1515–1533) och sex från Riga (1515–1553). Dessutom innehåller fyndet $\frac{1}{4}$ thaler från Lübeck (1549), $\frac{1}{2}$

thaler från Kaufbeuren (1543) och sju 4-patarder från Antwerpen (1540–1551). Fyndets övriga 104 mynt är ryska droppmynt från ca 1535–1550. Fyndet utgörs av relativt stora mynt från ett rätt kort tidsspann. Den stora variationen bland mynten syftar på att de möjligen tillhört en person som tagit emot någon form av betalningar i olika valörer.⁶⁷

I Valkjärvi hittades år 1928 en undangömd skatt på 27 mynt varav två svenska (1 mark 1541 och 2 öre 1536), fem revalska ferdingar och 20 ryska droppmynt med en tpq. på 1554.⁶⁸ I Nationalmuseets samlingar finns också mindre fynd från Karelen som enbart innehåller ryska droppmynt. Valkjärvi-fyndet samt droppmyntfynden är dock alla från området som redan under medeltiden befann sig på den ryska sidan av gränsen. Från Lieksa finns ett litet fynd på 15 droppmynt, alla präglade i Novgorod under Vasilij III (1505–1533).⁶⁹ Troligen är det i detta fall frågan om en liten, slumpmässigt tappad summa. Från Kronoborg i Karelen finns ett likande fynd med 23 droppmynt, präglade under Ivan III (1478–1505) och Vasilij III i Novgorod och i Pskov.⁷⁰

⁶⁴ MK 2014032.

⁶⁵ HU 361.

⁶⁶ HU 569.

⁶⁷ MK 29015.

⁶⁸ MK 28007; MK, top. arkiv.

⁶⁹ HU 235.

⁷⁰ HU 234/2.

Fyndkatalog	Fyndplats	Äldsta mynt	Slutmynt	Antal mynt	Värde, svenskt	Värde, livländskt	Värde, övrigt
1	(ÅL.) Geta	1250-1275	1275-1290	850	4 mark, 3 öre, 1 örtug, 2 penningar		
2	(ÅL.) Finströms kyrka	1200-1225	1250-1375	20	8 penningar	11 penningar	1 nederländsk denar
3	(ÅL.) Jomala kyrka	1275-1290	1275-1290	6	6 penningar		
10	(EgF.) Åbo, Aura å	1320-1340	1340-1354	160	6 öre, 2 örtugar		
11	(EgF.) Åbo, Östra strandgatan	1354-1363	1354-1363	118	4 öre, 2 örtugar, 6 penningar		
12	(EgF.) Åbo domkyrka	1354-1363	1360-1363	34	1 öre, 1 örtug, 2 penningar		
7	(EgF.) Korois	1360-1363	1360-1363	6	6 penningar		
8	(EgF.) Korois	1340-1354	1363-1380	7	7 penningar		
9	(EgF.) Korois	1220-1280	1370-1380	6	3 penningar		3 gotländska penningar
6	(EgF.) Korois	1220-1280	1370-1400	5/6	4 penningar		1 gotländsk penning, 1 tysk penning
35	(Kar.) Lappvesi, Kauskila	1360-1363	1360-1363	5	5 penningar		
25	(Sat.) Ulfsby, Likis	1350-1389	1350-1389	Okänt antal			
13	(EgF.) Åbo slott	1340-1380	1370-1389	29	1 mark, 1 öre		2 gotländska örtugar
29	(Öb.) Uleåsalö	1370-1389	1370-1389	98	4 mark, 2 örtugar		
26	(Sat.) Ulfsby	1354-1363	1379-1400	1474	17 mark, 1 öre, 5 örtugar	1 mark, 2 öre, 2 artig	9 mark, 20 örtugar i gotländskt, 15 norska penningar, 1 witten från Hamburg
28	(Öb.) Pattijoki	1340-1380	1380-1387	628	8 mark, 1 örtug, 1 penning		4 gotländska penningar; 8 norska penningar; 1 tysk heller, 1 witten från Rostock
19	(EgF.) Masko	1363-1370	1405-1439	249	4 mark, 8 öre, 1 örtug & 6 penningar	14 öre, 1 penning	2 mark, 2 örtugar i gotländskt; 1 witten från Hamburg
36	(Kar.) Terijoki	1364-1385	1401-1406	287		11 mark, 7 öre, 1 artig	1 gotländsk örtug
37	(Kar.) Kanneljärvi	1390-1395	1441-1459	115		Före 1422: 1 öre, 1 artig, 1 penning; efter 1422: 2 mark, 1 ferding, 11 skillingar	12 ryska dengen
14	(EgF.) Åbo, Kaskisgatan	1363-1370	1450-1470	100*	3 öre, 2 örtugar, 5 penningar	2 penningar	1 gotländsk örtug; 1 sterling och 1 penning i danskt
30	(Öb.) Torneå, Oravaisensaari	1405-1439	1450-1470	552	23 mark		
20	(EgF.) Jurmo	1430-1483	1430-1483	140		ca 1 mark, 1 ferding, 1 skilling, 2 penningar	
38	(Kar.) Jääski	1459-1468	1471-1489	8		7 skillingar, 1 penning	
18	(EgF.) Åbo	1450-1470	1470-1500	20 (?)	2 örtugar, 4 penningar		2 danska hvider

Fyndkatalog	Fyndplats	Äldsta mynt	Slutmynt	Antal mynt	Värde, svenskt	Värde, livländskt	Värde, övrigt
33	(Savo) Kristina	1430-1465	1495-1505	15		1 ferding	
39	(Kar.) Säkkijärvi, Heinlahti	1395-1396	1500-1505	403	5 penningar	Före 1422: 1 artig före reformatio- nen; efter 1422: 2 mark, 1 ferding, 2 penning skillingar, 1 penning	2 skillingar av Tyska orden; 1 litauisk penning
27	(Sat.) Vesilahti, Laukko	1448	1500-1505	80		1 mark, 2 ferdingar, 2 skillingar	8 skillingar danskt
43	Karelen	1441-1459	1500-1509	62		1 mark, 1 skilling, 2 penningar	1 dansk hvid; 1 litauisk penning; 3 ryska dengar
21	(EgF.) Halikko, Åminne gård	1405-1439	1504-1512	20	ca 10-20 örtugar		
5	(ÅL.) Vårdö	1478-1503	1504-1512	18	4 öre, 1 örtug		
44	(R. Kar.) Lieksa	1505-1533	1505-1533	15			15 ryska dengar
45	(R. Kar.) Kronoborg	1478-1505	1510-1533	23			23 ryska dengar.
40	(Kar.) Viborg, Uusiportti	1398-1403	1515-1521	2659	3 örtugar, 6 penningar	Före 1422: 1 artig, 6 penningar; efter 1422: 62 mark, 1 skilling	8 skillingar, 1 hvid i danskt; 7 skil- lingar, 8 penningar i litauiskt; 15 skillingar präglade av Tyska orden; 4 witten, 8 vierchen i tyskt; 1 neder- ländsk groot; 23 ryska dengar
15	(EgF.) Åbo, Domkyrkotorget	1518-1522	1518-1522	14	1 mark, 2 öre, 1 örtug, 4 penningar		
34	(Savo) Olofsborg	1426-1465	1528-1543	73	3 öre	2 ferdingar, 1 skilling, 1 penning	2 danska hvider; 2 litauiska penningar
32	(Tav.) Janakkala	1457-1461	1531-1532	48	1 gammal örtug, 1/2 ny örtug	1 mark, 7 skillingar, 3 penningar	
22	(EgF.) Pyhämaa	1405-1439	1535-1540	200	Före 1520: 2 mark, 17 öre; efter 1520: 5 öre, 2 örtugar, 1 fyrk		
16	(EgF.) Åbo, Kaskisgatan	1480-1503	1539	17	Före 1520: 2 örtugar; efter 1520: 4 öre, 3 örtugar, 3 fyrk		
41	(Kar.) Terijoki	1515-1518	1541	260		6 mark, 2 ferdingar, 7 skillingar, 1 penning	
23	(EgF.) Rimto	1529-1530	1543	10	1 mark, 3 öre, 2 örtugar, 1 fyrk		
31	(Öb.) Vaala	1405-1439	1544	923	Före 1520: 3 mark, 7 öre; efter 1520: 1 mark, 3 öre, 1 örtug. Därtill 549 oi- dentifierade mynt.		
17	(EgF.) Åbo, Viinämäki	1405-1439	1546	95	Före 1520: 3 mark, 4 öre; efter 1520: 3 örtugar, 4 fyrkar, 4 penningar, 1 klipping	1 dansk skilling; 1 tysk dreiling	
42	(Kar.) Nykyrka, Sortavala	1515	1554	219	40 1/2 mark, 2 öre, 1 örtug	15 mark, 2 ferdingar.	1/4 tysk daler; 1/2 nederländsk daler; 28 patarder; 104 ryska droppmynt
	(R. Kar.) Valkjärvi	1536	1554	27	1 mark, 2 öre	1 mark, 1 ferding	20 ryska droppmynt

Tabell 6.1. De medeltida depåfynden funna i Finland liksom deras värde i olika valörer. Depåfynd med otillräckliga uppgifter har utelämnats. *Osäkert antal.

6.3. Depåfyndens spridning och fyndkontexter

En analys av myntdepåernas fyndplatser visar i vilka slags miljöer skatter nedlagts under medeltiden, men också på vilka slags platser de bevarats. Depåfynden i Finland kan delas in i fem olika kategorier; gravfynd, kyrkliga miljöer, slott och borgar, stadsmiljöer samt fynd från landsbygden. Till näst behandlas fynden från dessa miljöer separat som olika slags fenomen, en närmare presentation av fyndens myntsammansättning har behandlats ovan.

6.3.1. Gravfynd

Fyra av fynden med brakteater från slutet av Magnus Erikssons regeringstid har nedlagts i någon form av tyg- eller läderpåse som den döde har fått med sig i graven. I en av kistorna i Åbo domkyrka hittades år 1923 en påse med 34 brakteater. Ett mycket liknande fynd på fem brakteater hittades i en grav på gravgården

i Kauskila, Lappvesi under utgrävningarna år 1953. Mynten var fastklistrade i varandra och har högst troligen också nedlagts i en påse som senare förmultnat.⁷¹ Det finns också uppgifter om att det i en grav vid gravgården i Likis i Ulfsby hittats en påse med brakteater från 1300-talet.⁷² Invid en av gravarna på Koroisnäset hittades också fem brakteater, samtliga präglade åren 1360–1363. Fast i mynten fanns också spår av tygresster, vilket tyder på att de legat i någon form av tygpåse. I samband med utgrävningarna vid Korois åren 1900–1902 hittades också mynt i tegelgravarna på området. I tegelgrav nummer två påträffades sju mynt; fyra tvåsidiga penningar och tre brakteater från 1300-talet. I jordfyllningen i tegelgrav nummer tre hittades också mynt, av vilka tre gotländska 1200-tals penningar och tre svenska 1300-tals penningar. Det är dock osäkert huruvida dessa mynt hamnat i gravarna i samband med själva gravläggningen, eller senare under sekundär användning.⁷³ Också i övriga kyrkor har mynt hittats i samband med gravar. Ofta är det svårt att urskilja ifall de hamnat i graven tillsammans med fylljorden,

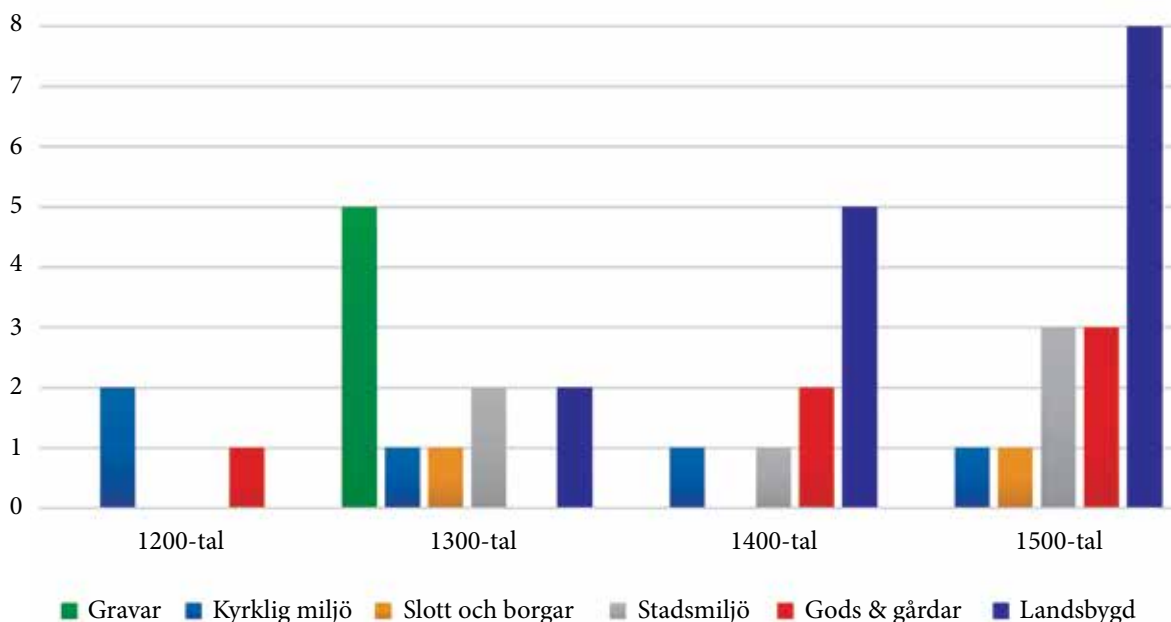

Fig. 6.12. Depåfyndens fördelning i olika slags kontexter, borträknat fynden från Ryska Karelen. Fynden i närheten av gods och gårdar har här åtskilt från fynd nedlagda i närheten av bytomter eller i utmarken.

⁷¹ NM 13365; TMK 118; Salo 1953.

⁷² Kronqvist 1938: 55. Mynten saknar fyndnummer och går ej längre att spåra.

⁷³ Koivunen 1979: 103.

men ibland kan de ses som medvetet nedlagda offer. Eftersom de inte i övrigt fyller kriterierna för ett depåfynd behandlas de separat i följande kapitel angående hopade och ensamfunna mynt.

6.3.2. Depåer i kyrkliga miljöer

Stanisław Suchodolski har listat tre orsaker till att myntdepåer nedlagts i kyrkliga miljöer; de kan tolkas som tillfälligt nedlagda besparingar, byggoffer eller andra slags votivoffer.⁷⁴ De depåer som hittats i kyrkliga miljöer i Finland är med undantag av Ulfabyfyndet mycket små fynd. Vid utgrävningarna i Korois åren 1900–1902 hittades i grunderna till en dopfunt fem 1300-tals mynt av vilka fyra svenska präglade under 1360- och 1370-talen samt en tysk brakteat från kring samma tider. I samband med dessa togs även en gotländsk 1200-tals penning till vara, men den kan också vara ett enskilt ströfynd.⁷⁵ De övriga mynten kan dock med stor sannolikhet tolkas som ett votivoffer. I övrigt är de små skattfynden i kyrkorna i själva verket rätt svåra att skilja från ströfunna mynt i kyrkorna, som också kan ses som en form av enskilda votivoffer. Att strikt placera fynd under en eller annan kategori är problematiskt och ofta försvåras detta ytterligare på grund av bristfälliga fynduppgifter.

De ovannämnda mynten funna i Lemböte kapell är deponerade i en kyrklig miljö och kan tolkas som förknippade med religiös aktivitet. Tyvärr är dock dokumentationen av själva fyndsituationen oklar, vilket gör att det är omöjligt att med säkerhet tolka fyndets natur. Också dateringen av själva kapellet är oklart, då bland annat Åsa Ringbom daterat det till slutet av 1200-talet eller ca 1370, medan Markus Hiekkänen för det till början av 1500-talet.⁷⁶ Fyndet uppdagades i oktober

1840 då pastorsadjunkten Erik Klerck besökte platsen och väster om den delvis kvarstående östra gaveln vid bortröjning av stenar hittade *små, runda bleckskifvor, skadade av erg*. Då platsen undersöktes närmare hittades allt som allt 271 mynt daterade ca 1225–1450.⁷⁷ I de ursprungliga källorna beskrivs fyndet uttryckligen som ett skattfynd och i insändaren i Åbo Tidningar år 1840 står det att mynten hittades ”under bortröjdandet af några stenar”. I sin doktorsavhandling år 1858 skrev Carl August Bomansson att Klerck fann mynten vid grävning i ruinens nordöstra hörn och senare lade Mathias Weckström till att mynten skulle varit funna under altarstenen.⁷⁸

Hur än fallet är så hittades mynten med säkerhet på ett rätt begränsat område och är till antalet så pass många att de avviker från övriga myntfynd i de finska kyrkorna. Möjligen kunde de äldsta mynten tolkas som ett byggnadsoffer i samband med uppförandet av kapellet, medan de övriga mynten offrats på altaret, kanske ingår också ett senare depåfynd.⁷⁹ Ifall den senare dateringen av kapellet presenterad av Markus Hiekkänen stämmer kan man anta att det på samma plats redan tidigare funnits kapell och fynden härstammar från denna tid. Alternativt kunde mynten från ett tidigare kapell medvetet ha nedlagts som ett byggnadsoffer i samband med anläggandet av det nya kapellet.

Också i Finströms kyrka på Åland har en del av mynten i kyrkan tolkats som ett depåfynd nedlagt i kyrkans sakristia.⁸⁰ Detta fynd har behandlats av Kenneth Jonsson och Lars Lagerqvist, som dock förhåller sig tveksamma till vilka av mynten som med säkerhet kan anses tillhöra den förmodade myntskatten. Ämnet har också kort kommenterats av Pekka Sarvas, som anser det troligt att de äldsta Reval- och Dorpatmynten troligen hört till ett och samma fynd som nedlagts

⁷⁴ Suchodolski 1995: 174–175.

⁷⁵ Hukantaival 2016: 118; Koivunen 1979: 45.

⁷⁶ Hiekkänen 2007: 406–407; Ringbom 2011: 132–152.

⁷⁷ Åbo Tidningar 1840/ 94.

⁷⁸ Weckström 1865: 4.

⁷⁹ Ehrnsten 2013a: 129–130.

⁸⁰ Dreijer 1970: 20–21.

Fig. 6.13. Stengodskärlet och mynt ur fyndet från dominikankonventet i Åbo. MK 46034. Bild: Frida Ehrnsten.

före år 1265.⁸¹ Ifall så är fallet kunde även detta fynd tolkas som ett byggnadsoffer nedlagt i början av kyrkans verksamhetstid. Eeva Jonsson har studerat myntfynden från Jomala kyrka på Åland närmare och har föreslagit att sex brakteater från Magnus Ladulås tid (1275–1290) som hittats i samband med kyrkans restaurering år 1961 härstammar från en depå som nedlagts i samband med kyrkans grundläggning.⁸²

Det stora myntfyndet från Ulfby som hittades invid kyrkans grundval kan utan tvekan tolkas som undan gömt i en kyrklig miljö. Utifrån fyndets sammansättning och fyndplatsen är detta fynd en nedsatt besparing. Mynten, daterade ca 1354–1400, var placerade i en Hansa-kanna i en skinnpåse, möjligen också indelade i flera mindre tygpåsar. Att depån innehåller en större mängd gotländska och livländska mynt som i övrigt är sällsynta i fynden från Satakunta, tyder på att mynten inte härstammar från myntbruk inne i själva kyrkan, utan att depån nedlagts av en person i tillfällig kontakt med kyrkan. Fyndet från Ulfby leder också till speku-

lationer angående själva kyrkans datering, som enligt Markus Hiekkänen kan föras till slutet av 1400-talet.⁸³ Då fyndet tydligt låg invid kyrkans grundval är det rätt osannolikt att diket för denna grundval skulle ha grävts 100 år senare, utan att myntskatten då skulle ha upptäckts.

Till fynd i kyrklig miljö hör också fyndet från dominikankonventet i Åbo, som troligen nedlagts kring mitten av 1400-talet. Under en löst sittande tegelsten i hörnet av ett rum hittades år 1901 ett stengodskärlet med 100 penningar.⁸⁴ Sonja Hukantaival har utgående från myntens jämna

antal och stengodskärlet som kan förknippas med Sankt Olafs -kulten föreslagit att detta fynd kunde vara ett byggnadsoffer.⁸⁵ Förutom den speciella behållaren och den långa tidsintervallen tyder fyndsammansättningen dock inte på något avvikande, vilket gör det svårt att med säkerhet avskilja detta fynd från övriga besparingar. Ett senare fynd på 17 mynt med tpq. 1539 har också hittats vid dominikankonventets tomt på Kaskisgatan. För detta fynd saknas dock närmare information om själva fyndkontexten.⁸⁶

6.3.3. Slott och borgar

I samband med slott har endast två mindre myntskatter hittats. I det västra tornets bottenrum på Åbo slott hittades år 1904 den så kallade Makalös-skatten bestående av 29 örtugar från 1300-talets andra hälft. Närmare uppgifter om fyndkontexten dokumenterades inte, så tyvärr går det inte att närmare analysera dess karaktär.⁸⁷ Vid Olofsborg i Savolax hittades un-

⁸¹ Jonsson & Lagerqvist 1974: 24–25; Sarvas 1980: 28.

⁸² Jonsson 2017: 6–7.

⁸³ MK 2004059; Hiekkänen 2007: 267–268; Talvio 2005c: 5–7.

⁸⁴ Talvio 2011: 154.

⁸⁵ Hukantaival 2016: 186.

⁸⁶ MK, top. ark.

⁸⁷ MK, top. ark.

der utgrävningar år 1963 en myntdepå bestående av 73 mynt. Mynten låg gömda invid borgen, mellan Erikstornet och den yttre muren. Mynten har alla cirkulerat under samma tidsperiod och troligtvis är det en tillfälligt gömd liten skatt med nedläggningstidpunkt i slutet av 1520- eller i början av 1530-talet.⁸⁸

6.3.4. Depåfynd i stadsmiljöer

De två rätt små myntdepåerna från 1300-talets mitt funna i Åbo är från stadskärnans område, båda nedlagda bredvid Aura ås strandkant. Troligtvis har mynten varit placerade i någon form av behållare, som dock förmultnat. Utgående från fyndens omfattning och karaktär kan man placera dem i kategorin akut nedlagda eller tappade skatter, troligtvis omfattande en persons pengapung eller motsvarande. Ifall de nedlagts medvetet kan orsaken till att de blivit kvar i marken vara att personen aldrig återvänt då mynten efter indragningarna mist sitt värde. Från Åbo stad härrör sig också ett fynd från slutet av 1400-talet bestående av svenska brakteater, som senare blandats med depåfyndet från dominikankonventet i Åbo.⁸⁹

Ett senare fynd från Åbo uppdagades under utgrävningar vid Domkyrkotorget år 2006. Under ett husgolv hittades 14 klippingar från perioden 1518–1522. Också detta fynd är troligtvis tillfälligt undangömt, dessa underhålliga klippingar var det ingen som ville spara på, då deras låga värde var välkänt redan under den period då de ännu var giltiga mynt. Möjligtvis kan mynten också ha deponerats efter att de mist sitt värde. Eftersom huset de låg under troligtvis är byggt i slutet på 1400-talet eller början på 1500-talet kan man spekulera kring ifall någon nedlagt klippingarna som ett byggnadsoffer i samband med detta.⁹⁰ Ett senmedel-

tida fynd har också hittats i utkanten av Åbo. Depån som bestod av 95 mynt från perioden 1405–1546 hittades invid en gammal husgrund och kan närmast ses som en medvetet undanlagd besparing.⁹¹

Det överlägset största medeltida depåfyndet är från hörnet av Nyports- och Vaktornsgatan i Viborg. De 2659 mynten samt en klackring låg gömda i en koppelkittel invid en gammal byggnad. Fyndsammanställningen tyder på att det möjligen kan vara frågan om en längre tids besparing, då fyndet innehåller mynt från ett tidsspänn på över 100 år (tpq. 1515–1521).⁹² Att klackringen nedlagts med mynten är dock ett tecken på att depån till sist gömts undan under något slags hot.

6.3.5. Depåfynd på landsbygden

Det enda depåfyndet som med säkerhet kan dateras till 1200-talet är det ovan nämnda brakteatfyndet från Geta med slutmynt 1275–1290. Skatten har ursprungligen gömts i närheten av ett medeltida gods kallat Kodbolsta, som senare fick namnet Bolstaholm. Kodbolsta (Quadhabolstat) nämns första gången år 1406, beviljas frälse år 1435 och ges som morgongåva år Brita Fleming år 1483. Högst troligen har godset dock gamla anor och man kan anta att Geta-skatten nedlagts i närheten av detta.⁹³ En myntdepå från början av 1400-talet hittades år 1904 i en grotta bredvid Kalela gods i Masko, som nämns redan i medeltida skriftliga dokument, första gången år 1427. I detta fall var mynten gömda i en koskälla.⁹⁴ Senare fynd från större gårdar utgörs av de sannolikt tillfälligt undangömda skatterna från Laukko gård i Vesilahti och från Åminne gård i Halikko, båda från början av 1500-talet.

⁸⁸ MK 2014032; MK, top. ark.

⁸⁹ Talvio 2005a: 332–339; Talvio 2011: 156–161.

⁹⁰ TMK 22367; Järvi 2009: 253–254.

⁹¹ MK 21017; MK, top. ark.

⁹² NM 4240; Voionmaa 1945: 1–48.

⁹³ DF 1242, 2136, 3968; Voionmaa 1942: 30.

⁹⁴ NM 4391; DF 1850. För mera information om koskällan se Sarvas 1975.

Angående fyndet från Åminne gård saknas närmare fynduppgifter,⁹⁵ medan mynten från Laukko gård låg inkilade i stengrunden, mellan stenarna, troligtvis från början i en senare förmultnad påse eller trälåda.⁹⁶ Från gården Stor Labbart i Nurmijärvi finns ett större fynd på ca 340 medeltida, livländska silvermynt, men tyvärr saknas närmare information om fyndet.⁹⁷

I gränstrakten mellan Uppsala och Åbo biskopsstift i Uleåsalö i Österbotten hittades år 1959 en läderpåse med 98 örtugar från Albrekt av Mecklenburgs tid. Också i detta fall saknas närmare information om själva fyndplatsen, men på området har det funnits fast bosättning åtminstone sedan 1400-talet och det finns även uppgifter om en handelsplats.⁹⁸ Vid det samtida större myntfyndet från Pattijoki hittades också rester av en tygpåse. Området användes som utmark fram till 1400-talet och också här uppstod fast bosättning senast i början av 1400-talet.⁹⁹

Det första karelska fyndet är en depå daterad till början av 1400-talet från Terijoki. Dessa mynt hade gömts inpackade i tyg och näver. Fyndet hittades i byn Ol-lila, som varit bosatt och fungerat som gränsområde redan under medeltiden.¹⁰⁰ Ett några årtionden senare fynd är från nuvarande Kanneljärvi i Karelen. Fyndet är från byn Liikola som under medeltiden var en del av Nykyrka socken i gränstrakten mellan Sverige och Ryssland. Mynten låg gömda i en masurskål, täckt av näver.¹⁰¹ Från Jääski finns också ett mindre depåfynd från slutet av 1400-talet, men tyvärr saknas närmare information om själva fyndkontexten.

Flera av de medeltida depåfynden ser ut av vara nedlagda i nära anslutning till medeltida bytomter. År 1919 hittades en myntskatt på Oravaisensaari i Torneå, Österbotten. Platsen är en del av byn Alavojakkala, som redan under medeltiden var en av de största byarna i Tornedalen. Under senare undersökning framkom att fyndplat-

Bild. 6.14. Vy från fyndplatsen vid Oravaisensaari i Torneå år 2019. Bild: Frida Ehrnsten.

⁹⁵ Lagus 1900: 200.

⁹⁶ MK 98004; Sarvas 1998: 88–91, 1999: 36–41.

⁹⁷ Lagus 1900: 75.

⁹⁸ RK 21017; MK, top. arkiv; Matti Huurre & Jouko Vahtola 1991: 104–106, 145.

⁹⁹ RK 31018; Forss & Toivanen 1990: 140–141.

¹⁰⁰ MK 30001; MK, top.arkiv; Salmo 1934.

¹⁰¹ MK 26028; MK, top.arkiv.

sen ligger i anslutning till en medeltida och senare tids bytomt. Oravaisensaari fungerade som områdets administrativa centrum åtminstone från 1500-talet, vilket troligen också kan vara en förklaring till det stora depåfyndet. På ön bodde redan tidigare birkarlar som innehade rätten att beskatta lapparna och bedriva handel i lappmarkerna.¹⁰² Det lilla depåfyndet från sekelskiftet 1400–1500 från Kristina i Savolax är också från ett område med fast bosättning redan under medeltid.¹⁰³

Angående myntfyndet från Janakkala (tpq. 1531–1532) i Tavastland saknas exakta fynduppgifter, men enligt en notis hittades skatten i närheten av en sjö (troligen sjön Kernaala) där det också funnits fast bosättning åtminstone sedan medeltiden.¹⁰⁴ Från Kursila, Pyhämaa i Egentliga Finland hittades år 1884 en nästan förmultnad läderpung med 200 mynt från tiden 1405–1540, också denna från ett område med medeltida bosättning.¹⁰⁵ Från Rimito i åboländska skärgården finns en liten myntskatt (tpq. 1543) från kyrkbyn.¹⁰⁶ Ett av de största medeltida depåfynden från Finland är den så kallade Vaala-skatten från Muhos uppe i Österbotten, nedlagd kring 1550 (tpq. 1544). Även detta område har varit bosatt sedan 1400-talet, ännu på 1500-talet hörde det till gränsområdet mellan Sverige och Ryssland.¹⁰⁷

Ett fynd som skiljer sig från de övriga myntskatterna är de livländska mynten från ön Jurmo i Egentliga Finlands skärgård. Fyndet, troligtvis en tillfälligt gömd eller tappad pengapung, visar på livliga förbindelser med Reval, även om Jurmo inte tjänat som någon verklig hamn på sjöleden som löpte genom Finlands skärgård. Det har funnits fast bosättning på ön redan

under medeltiden, men fyndets kontext är något oklar. Då fyndplatsen undersöktes så hittades också resterna av en eldstad samt spår av tydliga kulturskikt. Utifrån detta är det troligt att även dessa mynt nedlagts i direkt närhet till den medeltida bosättningen.¹⁰⁸ Från skärgården är också det lilla fyndet från Vårdö på Åland, som nämns ha varit inkilat mellan några stenar.¹⁰⁹

Från början av 1500-talet är fynd från det karelska gränsområdet mellan Sverige och Ryssland vanliga. År 1944 inlämnades åtta medeltida livländska mynt funna i Heinlahti i Säkkijärvi till Nationalmuseum. Dessa hörde till en depå med åtminstone 403 mynt som senare inlöstes.¹¹⁰ Från Terijoki i Karelen finns ett depåfynd på 260 livländska mynt från perioden 1515–1541.¹¹¹ Mynten låg gömda i en trälåda som troligtvis tillfälligt gömts undan. Angående de senmedeltida fynden från Karelen saknas ofta närmare fynduppgifter, men oftast är de från områden med fast medeltida bosättning. Fyndet (tpq. 1554) från byn Sortavala i Nykyrka socken i det karelska gränsområdet består främst av högre valörer från flera olika länder. Mynten hade legat gömda i en tygtrasa, möjligen i en bleckplåtskista som hittades i närheten.¹¹² Denna depå är med säkerhet medvetet nedgrävd, kanske tillfälligt undangömd av en handelsman.

På den ryska sidan av den medeltida gränsen hamnar fyndet från Valkjärvi (tpq. 1554), som bestod av 27 mynt i en tygpåse skyddad med näver, vilket visar att fyndet gömts undan och inte bara tappats.¹¹³ Droppmyntsfynden från Lieksa och Kronoborg, också de från medeltida ryskt område, kan däremot möjligtvis vara tillfälligt gömda eller tappade pengapungar.¹¹⁴

¹⁰² Koivunen 1973.

¹⁰³ MK, top. arkiv.

¹⁰⁴ Lagus: 175.

¹⁰⁵ HU 455; Lagus 1900: 193.

¹⁰⁶ MK 27030, MK, top. arkiv.

¹⁰⁷ HU 515; Westerlund 1892.

¹⁰⁸ MK 2017002; Jansson & Talvio 2010: 44.

¹⁰⁹ ÅM, Kulturmiljöenheten, besiktningsrapport 6.8.2008.

¹¹⁰ MK 44002.

¹¹¹ HU 569.

¹¹² MK 29015; MK, top. arkiv.

¹¹³ MK 28007; MK, top. arkiv.

¹¹⁴ HU 234/2, 235, Lagus 1900: 149, 151.

6.4. Sammandrag

Av depåfyndens sammanlagt över 11 700 mynt är majoriteten svenska. De flesta fynden ser ut att vara akut nedlagda eller slumpmässigt tappade. Undantag är gravfynden och några större fynd som åtminstone till en början kanske varit någon form av besparingar. Huvudsakligen är det frågan om rätt små penningssummor (se tabell 6.1), särskilt om man jämför med de stora summor som förekommer i det skriftliga källmaterialet. Det enda säkra 1200-tals fyndet från Åland består av svenska mynt, medan det i de något oklara fynden från kyrkorna också ingår tidiga livländska mynt. Fynden från 1300-talets första hälft koncentrerar sig till Åbo-trakten, medan fynden redan får en större spridning mot slutet av århundradet. Mot slutet av 1300-talet blir också myntsammansättningen mångsidigare, även om de svenska mynten fortfarande dominerar. Av till exempel Ulfsbyskattens 1474 mynt är 1085 svenska, 236 gotländska, 152 livländska och ett från Hamburg. Också i den samtida skatten från Pattijoki dominerar de svenska mynten, med sammanlagt 622 svenska mynt, fyra gotländska och två tyska mynt.

De första fynden från Karelen är från början av 1400-talet och innehåller livländska mynt samt enstaka gotländska mynt. I början av 1400-talet är fyndmaterialet i övrigt väldigt mångsidigt, vilket avspeglar hur olika mynträkningar brukades simultant i nästan hela den östra landhalvan. Bland annat kommer mynten präglade i Åbo in i bilden, även om de i depåfynden utgör en rätt liten andel. Från början av 1500-talet är över hälften av depåfynden från Karelen, särskilt alla större medvetet nedlagda fynd, vilket avspeglar de osäkra tiderna i denna gränstrakt, samt möjligen också brister i administrationen som gjorde att skatteuppbäringen inte var så effektiv. Åtminstone de två sista depåerna nedlagda efter 1554 kan troligtvis kombineras med oroligheter i samband med det svensk-ryska gränskriget åren 1554–1557. Även i övriga delar av landet ökar dock antalet fynd under 1500-talet. Ofta är det frågan om små skatter och möjligen tappade mynt, vilket tyder på att myntbruket blivit mera utbrett än tidigare. I Egentliga Finland

och Österbotten är nästan alla mynt svenska, medan de livländska mynten är vanligare i Karelen, Savolax, Tavastland och Nyland. I de östra gränstrakterna samt i Ryska Karelen förekommer också ett större antal depåfynd med droppmynt.

Tidiga depåfynd härstammar ofta från kyrkor, liksom de osäkra byggnadsoffren från Finström och Jomala. Från mitten av 1300-talet finns det också några mindre fynd som kan förknippas med gravar, troligtvis är det frågan om pengapungar som de döda fått med sig. Till denna samma kategori hör egentligen också ensamfunna mynt från gravar, även dessa vanligare under 1200- och 1300-tal än under senare medeltid. Från slutet av 1300-talet blir fyndplatserna mera mångfacetterade. Från kyrkor finns bara ett fynd, Ulfsbyskatten som hittades invid kyrkväggen och möjligen kan bestå av ett ihopsamlat tionde eller offermynt från altaret. De gotländska och livländska myntens stora antal tyder dock på att fyndet kanske hört till en utomstående person. Också från slotten har det enbart hittats två depåfynd, som kan ha hört till vem som helst som rört sig på slottet vid fyndets nedläggning.

Fynden från stadsmiljöer härstammar från Åbo eller Viborg. Koncentrationen med 1300-tals depåfynd från Åbo stad står ut i materialet och visar att myntbruket vid denna tidsperiod var mera utbrett i stadsmiljön än på landsbygden. Antalet stadsfynd begränsas dock liksom övriga fyndkategorier utgående från var utgrävningar utförts och till vilken omfattning. Fynden från landsbygden är i de flesta fallen slumpmässigt hittade och förknippade med större gods eller gårdar, liksom i fallet med skatterna från Geta, Masko, Laukko och Åminne gård. Från slutet av 1300-talet finns tre depåfynd från Österbotten, vilket kan höra ihop med att området vid denna tidpunkt var ett gränsområde där fast bosättning först höll på att uppstå. På samma sätt ökar antalet fynd i Karelen från och med 1400-talet och speciellt under början av 1500-talet. Största delen av landsbygdsfynden är dock nedlagda i närheten av fast bosättning. Fynd i närheten av bytomter är bland annat depåerna från Oravaisensaari i Torneå, Kristina i Savolax, Janakkala i Tavastland, Pyhämaa och Rimito i Egentliga Finland

Fig. 6.14. Myntdepån från Ulfsby. MK 2004059. Bild Pentti Pere/Satakunta museum.

samt Muhos i Österbotten. I flera av depåfynden från tidig ny tid ingår också medeltida mynt. Speciellt i Karelen cirkulerade medeltida mynt fram till slutet av 1500-talet, ofta också senare. Detta påverkas också av bruket av droppmynt, som inte ser ut att ha varit lika tidsbundna som övriga myntsorter.

6.5. Medeltida mynt i senare depåfynd

Enstaka medeltida mynt förekommer ännu allmänt i myntdepåer från slutet av 1500-talet och början av 1600-talet. Oftast är det frågan om mynt av bättre silvervärde som på grund av sin silverhalt valts ut för deponering. Hittills har 34 dylika fynd dokumenterats. Av dessa fynd är den stora majoriteten (16 ex) från Karelen, vilket kan förklaras med gränsstriderna i området. Sju fynd härstammar från Egentliga Finland, fem från Österbotten, tre från Savolax och ett från Tavastland, Satakunta liksom Åland. De fynd vars fynd-

plats är närmare känd ligger oftast i områden med fast bosättning i närheten.

Fynden från 1560- och 1570-talet innehåller ofta medeltida mynt, speciellt i fynden från landets östra delar och de nuförtiden överlätna områdena i Karelen. Fyndet från Kivinebb vid det svensk-ryska gränsområdet innehåller 16 mynt från Sten Sture den yngres och Gustav I:s tid, liksom 37 mynt från Erik XIV och Johan III.¹¹⁵ Fyndet från Toksovo i Hiitola i Ryska Karelen innehåller endast droppmynt, sju av dem från ca 1535–1550 (sammanlagt 29 mynt, tpq. ca 1570). Ett stort fynd som sticker ut är myntdepån från Purnujärvi i Karelen. Av sammanlagt 528 mynt kan 271 räknas som medeltida, de senare mynten är ½ ören och skillingar präglade under Erik XIV utom slutmyntet, en i Reval i Johan III:s namn år 1569 myntad skilling. De äldsta tre mynten är Erik av Pommerns i Stockholm myntade örtugar, dessutom ingår mynt präglade under Sten Sture d.ä. (26 ex), Hans (1 ex), Svante

¹¹⁵ HU 864.

Sture (4 ex) och Sten Sture d.y. (24 ex). Hela 201 mynt av olika slags valörer är präglade under Gustav I.¹¹⁶ Från Viborg stad finns också ett depåfynd med tpq:n 1570 som består av 167 mynt av vilka 17 svenska från 1500-talets första fyra årtionden och en skilling präglad i Riga under Hermann Brüggenei-Hasenkamp år 1536. I fyndet ingår främst svenska mynt från Svante Sture till Johan III, men också ett mynt präglad i Reval under Gotthard Kettler år 1560 och i Haapsalu under biskop Magnus år 1563.¹¹⁷ Dessa fynd tyder på att äldre och nya mynt ännu under 1560-talet användes parallellt i Karelen.

De få fynden från andra delar av landet från denna tid är mindre men tyder ändå på samma fenomen. Från byn Ytö i Letala, Egentliga Finland finns en liten depå på sex mynt, det äldsta en 4-penning präglad år 1547, det yngsta ett halvöre präglad år 1569.¹¹⁸ Från Laukas i mellersta Finland finns ett fynd med en 2 mark och fem marker präglade under Gustav I samt en fyra marks klipping präglad år 1571.¹¹⁹ Ett annorlunda fynd härstammar från Tervola uppe i nuvarande Lappland, där en tennkanna med 23 mynt hittades år 1920. Av dessa mynt var 21 marker och ören från Gustav I:s tid, utöver dessa ingick endast en 2-mark från år 1563 och en 4-öring från 1581.¹²⁰ Ett annat fynd från norr, från Överijö i norra Österbotten, består av 505 ryska droppmynt och två soljor hittade i en by kallad Karjala. De två äldsta mynten är präglade i Moskva åren 1462–1505, dessutom innehåller fyndet 260 mynt präglade under Ivan IV:s tid som storfurste (1533–1547). Alla de övriga mynten är präglade mellan 1547 och 1584, förutom en denga präglad under Fedor Ivanovich (1584–1598).¹²¹

I fynden från 1500-talets sista två årtionden är de äldsta mynten från Sten Sture den äldres och Sten Sture den yngres regeringar och utgör oftast endast en liten bråkdel av fyndet, vanligast är enstaka mynt präglade under Gustav I. Ett fynd från Lappvesi i Karelen består av 57 mynt (tpq. 1588) av vilka två fyrkar från Gustav I:s tid.¹²² Från Pielisjärvi i Karelen finns ett fynd på 129 mynt (tpq. 1589), vars äldsta mynt är en örtug präglad under Sten Sture d.ä. Fyndet innehåller också en halvörtug präglad under Svante Sture, liksom tio mynt från Gustav I:s tid. Förutom en 2-öring, 1 mark och ½ mark är alla mynt från Gustav I:s tid örtugar präglade enligt gammal modell (SM 57).¹²³ I ett fynd från Jääskis i Karelen som består av 166 mynt (tpq. 1589) är fyra mynt medeltida; två halvörtugar präglade under Svante Sture och Sten Sture den yngre samt en örtug och en fyrk från Gustav I:s tid.¹²⁴ I ett stort fynd med sammanlagt 2850 mynt från S:t Marie (tpq. 1596) är endast 35 medeltida, i ett samtida likande fynd från S:t Karins (tpq. 1594) med 2343 mynt endast sex. Från Åbo finns två större depåer från samma tidpunkt, från Puolalabacken ett fynd med fem medeltida mynt av sammanlagt 847 mynt (tpq. 1598) och från Dragonfältet sex medeltida mynt av 357 mynt sammanlagt (tpq. 1598).

Fynden från de karelska områdena skiljer sig från de västliga skattfynden. I ett depåfynd på 15 mynt från Sortavala by i Nykyrka (tpq. 1598) är de äldsta mynten ferdingar präglade i Dorpat och Reval år 1533, medan de övriga mynten är droppmynt från 1535–1605.¹²⁵ I ett fynd på 529 mynt, ett ortodoxkors och tre öronringar från Pankajärvi, Pielisjärvi i Ryska Karelen är alla mynt droppmynt från ca 1535–

¹¹⁶ HU 765.

¹¹⁷ NM 2798; Lagus 1900: 222.

¹¹⁸ NM 6109.

¹¹⁹ HU 764.

¹²⁰ MK 20006.

¹²¹ MK 31019.

¹²² MK 24012.

¹²³ MK 50024.

¹²⁴ MK 36015.

¹²⁵ MK 35023.

1584.¹²⁶ Från Kexholm i Ryska Karelen finns också ett fynd på 220 droppmynt funna i en koppardosa. De äldsta mynten är från ca 1505–1533 medan de övriga är senare.¹²⁷

Ett drag som särskilt sticker ut bland myntfynden från senare tid är att flera av de senare fynden innehåller en örtug präglad under Gustav I av den typ som efterliknade gamla örtugar (SM 57), i övrigt är alla mynt senare. Detta gäller fynd från olika håll i landet, från Lapinlax i Savolax (167 mynt, tpq. 1577), Kelviå i Österbotten (åtta mynt, tpq. 1581), Jomala på Åland (170 mynt tpq. 1598) och Laihia i Lappvesi (17 mynt, tpq. 1623). Detta väcker tanken att just denna mynttyp kan ha haft ett symboliskt värde, till skillnad från fyndens övriga mynt, liksom att myntet ansågs ha bättre värde än övriga mynt under denna tidsperiod. Gustav I:s marker användes också alltfjämt i början av 1600-talet, vilket syns i ett fynd från Muhos, Österbotten. Fyndet består av en silversked och 13 mynt, av vilka de äldsta är marker från 1540 och 1558. De yngre mynten är präglade 1575–1609 och består av såväl svenska mynt, ett ryskt droppmynt och en daler präglad i Mansfeld.¹²⁸ Ett liknande fynd med 34 silvermynt, en silversked och en silverring hittades i Kuusamo i norra Österbotten år 1881. De äldsta mynten i detta fynd är marker från 1544 och 1560, de övriga mynten är öresmynt från 1575–1603.¹²⁹

Förutom fynden från Laihia i Lappvesi och Muhos är 1600-tals depåfynden som innehåller mynt från 1500-talet första hälften huvudsakligen från Karelen och består av droppmynt. Dessa fynd är från Bräkylä i Karelen med 20 medeltida mynt av sammanlagt 112 mynt

(tpq. 1606)¹³⁰, Laitoinen i Suistamo med tio medeltida mynt av sammanlagt 23 mynt (tpq. 1606)¹³¹, Alattu i Suistamo med sex medeltida mynt av sammanlagt 63 mynt (tpq. 1608)¹³², Pielisjärvi i Karelen med 21 medeltida mynt av sammanlagt 585 mynt (tpq. 1610)¹³³ och Pielisensuu i Karelen med fyra medeltida mynt av sammanlagt 52 mynt (tpq. 1615)¹³⁴. Ett undantag utgörs av ett stort fynd från Punkaharju i Savolax, som innehåller 704 mynt med stor tidsspridning. Det äldsta myntet är droppmynt från ca 1462–1505, medan de yngsta mynten är från Michail Fjodorovits' tid (1613–1645), därtill kommer också fyra svenska mynt från Karl IX:s tid.¹³⁵ Ett annat undantag är ett stort fynd från Luumäki i södra Karelen som främst innehåller svenska mynt från slutet av 1500- och början av 1600-talet. I fyndet ingår dock också droppmynt, av vilka fem är från 1500-talets första hälften.¹³⁶

Depåfynden från nyare tid med medeltida mynt innehåller nästan uteslutande svenska mynt i västra Finland och ryska droppmynt i Karelen. De livländska myntens cirkulation ser utgående från depåfynden däremot ut att ha avtagit rätt genast efter utbrytandet av det livländska kriget. Droppmynten ser ut att ha använts i perioder på över 100 år och ibland fram till nästan 200 år, vilket visar att de inte heller kan anses vara bra daterare då det kommer till arkeologiska kontexter. De har dessutom sällan använts parallellt med övriga myntsorter, vilket tyder på att de inte varit direkt jämförbara på samma sätt som övriga valutor. Genom hela medeltiden och 1500-talet spred sig droppmynten aldrig västerut i Finland, vilket också visar att de enbart använts lokalt inom handeln i Karelen.

¹²⁶ MK 54001.

¹²⁷ HU 330.

¹²⁸ NM 6752.

¹²⁹ HU 387.

¹³⁰ MK 52038.

¹³¹ HU 776.

¹³² HU 729.

¹³³ NM 3606.

¹³⁴ MK 67009.

¹³⁵ MK 35034.

¹³⁶ MK 20007.

Fyndplats	Äldsta mynt	Slutmynt	Sverige	Livland	Ryssland	Tyska städer
(R. Kar.) Toksovo	1535-1547	1560			7	
(Kar.) Kivinebb	1480-1503	1568	16			
(Kar.) Rautjärvi, Purnujärvi	1405-1439	1569	270		1	
(EgF.) Letala	1547	1569	1			
(Kar.) Viborg, Kolikkoinmäki	1504-1512	1570	17	1		1
(Kar.) Pielisjärvi	1533-1547	1570			198	
(Tav.) Laukas	1542	1571	7			
(Savo) Lapinlax	1535-1540	1577	1			
(Öb.) Kelviä	1535-1540	1581	1			
(Öb.) Tervola	1540	1581	21			
(Öb.) Överijo	1462-1505	1584			262	
(Kar.) Lappvesi, Haapajärvi	1529	1588	2			
(Kar.) Pielisjärvi	1478-1503	1589	12			
(Kar.) Jääski, Kiurula	1504-1512	1589	4			
(EgF.) S:t Karins	Gustav I	1594	6			
(EgF.) S:t Marie	1480-1503	1596	35			
(EgF.) Åbo, Puolalabacken	1478-1503	1598	4			1
(EgF.) Åbo, Dragonfältet	1512-1520	1598	6			
(Kar.) Nykyrka	1512-1521	1598		2	9	
(ÅL.) Jomala	1533	1598	1			
(Öb.) Kuusamo	1535-1540	1602	2			
(Kar.) Pielisjärvi	1544	1606			21	
(Kar.) Bräkylä	1533-1547	1606			20	
(R. Kar.) Suistamo, Laitioinen	1535-1547	1606			10	
(R. Kar.) Suistamo, Alattu	1533-1547	1608			6	
(Öb.) Muhos	1540	1609	2			
(EgF.) Villnäs	1533-1547	Karl IX	1			
(Kar.) Pielisensuu	1535-1547	1615			4	
(Savo) Punkaharju	1462-1505	1617			96	
(Öb.) Lappvesi, Laihia	1535-1540	1623	1			
(Kar.) Luumäki	1533-1547	1626			5	

Tabell 6.2. Depåfynd från nyare tid som också innehåller mynt präglade innan 1560.

Fig. 7.1. Koroisnäs. Bild Frida Ehrnsten.

7. ENSAMFUNNA MYNT OCH HOPADE FYND

7.1. Myntfynd i olika sammansättningar

Fynd som inte är depåer eller skatter kan utgöras av ensamfunna mynt eller hopade fynd, ibland även kallade serie ensamfunna mynt.¹ Dessa kan vidare delas in i flera olika slags kategorier som kan vara svåra att urskilja från varandra, dessutom kan flera olika definitioner gälla för ett och samma mynt. De ensamfunna mynten är med undantag av offermynt och gravmynt oftast, men inte alltid, slumpmässigt tappade, vilket gör att de bildar ett stickprov som i princip kan ses representera de mynt som använts under en viss tid. Fyndmaterialet beskriver dock inte direkt vilka slags mynt som cirkulerat; de tappade mynten är oftast av minsta värde, stora internationella mynt saknas och dessutom påverkar fyndplatsens karaktär hur många mynt som blivit kvar i marken.²

De ensamfunna mynten kan delas in i enskilda ströfynd eller de hopade fynd som hittats i samband med

en större arkeologisk kontext, som till exempel vid utgrävningar av kyrkor, borgar, städer eller bytomter. Till de ensamfunna mynten hör också metalldetektorfynden, vars antal i Finland ökat betydligt under de senaste tio åren. En allmän definition av hopade fynd är att de består av två eller flera mynt funna i kyrkor, städer eller annan bebyggelse och inte kan påvisas vara depåfynd.³ De hopade fynden är därmed en kumulativ samling enskilda mynt, som slumpmässigt bildats på ett begränsat område. Dessa har tappats eller nedlagts av olika personer, utan någon vidare planering.⁴ Mynten är inte tidsmässigt bundna till varandra, utan utgör oftast en helhet enbart genom sin rumsliga spridning.⁵

Begreppet hopade fynd har i vissa sammanhang kritiserats som vagt och obestämt, eftersom det inte specifikt omnämner ifall fyndet gäller endast mynt utan också andra föremål.⁶ I denna avhandling används begreppet hopat fynd för att beskriva ansamlingar av mynt från begränsade rumsliga kontexter. Ensam-

¹ von Heijne 2004: 45.

² Grinder-Hansen 2000: 162–163.

³ Malmer & Wischn 1982: 18; Grierson 1975: 124–139.

⁴ Grierson 1975: 125, 129.

⁵ Myrberg 2008: 51.

⁶ von Heijne 2004: 45.

funna mynt från en arkeologisk kontext behandlas i samband med övriga hopade fynd. Även om endast ett mynt hittas vid till exempel utgrävningarna av en medeltida bytomt, så kan man inte påstå att myntet skulle sakna fyndkontext och därmed förvandlas till ett ströfynd.

De hopade fyndens forskningsvärde ligger i att de beskriver myntcirkulationen och ett vardagligt myntbruk inom en viss typs kontexter. Myntets innebörd och bevisvärde varierar stort beroende på om det hittas i en kyrka eller gravgård, på en centralplats liksom städernas torg eller i ett medeltida slotts golvlager. Hopade fynd har ofta uppstått under en längre tidsperiod och kan på så vis ses representera historien ur ett långt tidsperspektiv. I vissa fall går det även att betrakta hopade fynd som större helheter, till exempel utgående från ett helt geografiskt område.⁷

Det material som tagits till vara påverkas kraftigt av var det utförts utgrävningar, hurdana metoder som använts och hur kulturlagren bevarats fram till idag. Stora kumulativa fynd härstammar oftast från specifika miljöer såsom kyrkor och slott. Dessa stora ansamlingar kan lättare användas för jämförande numismatiska studier, medan små sporadiska fynd har ett begränsat informationsvärde då det kommer till traditionella numismatiska frågeställningar.⁸ Liksom i fallet med ströfynden avspeglar de mindre fynden från slumpmässiga miljöer däremot bättre den allmänna monetariseringsgraden.

Ströfynden utgörs av mynt utan tydlig fyndförbindelse, de saknar arkeologisk kontext och hittas ofta utan relation till andra mynt eller föremål.⁹ Enstaka mynt hittade på sporadiska platser berättar skilt för sig inte mycket om den historiska kontexten, men genom att behandla gruppen som en helhet kan man göra vis-

sa jämförelser.¹⁰ Ensamfunna mynt är i själva verket de mest representativa då det kommer till att undersöka ett områdes monetariseringsgrad. Mynt som används och är i omlopp löper nämligen en större risk att tappas.¹¹ Genom ströfynden kan man studera själva myntets egenskaper, såsom olika typer, inskrifter, framställningsteknik och metallhalt. Dessutom kan man ur myntet utläsa ifall det bearbetats eller ifall värdets förändrats inom själva brukstiden. Ströfynden har sällan behandlats mera ingående inom numismatisk forskning, men Richard Kellehers avhandling angående myntfynd och monetarisering i medeltida England och Wales visar att de har en potential som inte bör nedvärderas.¹² Antalet medeltida mynt funna i Finland är endast en liten bråkdel av det engelska materialet, men det oaktat bör de i forskningen tas i beaktande som en möjlig indikator för myntbruk.

För kvalitativa studier medför utgrävningsfynden oftast bättre kontextuella uppgifter än depåfynden, metalldetektorfynden och de övriga ströfynden. Dokumentationsnivån varierar dock stort. Under 1800-talet och början av 1900-talet undersöktes främst stora synliga platser, såsom slott och borgar, ofta med rätt bristfällig dokumentation ur modern synvinkel. Under en lång tid av 1900-talet koncentrerades de arkeologiska utgrävningarna i Finland främst till förhistoriska platser, medan medeltidsarkeologin förblev monumentalcentrerad med en tydlig fokus på byggnads- och konsthistoria.¹³ Från 1950- till 1970-talet genomfördes restaureringsarbeten i flera av de medeltida stenkyrkorna och i samband med detta började också en ny fas inom den historiska tidens arkeologi.

I samband med restaureringarna utfördes utgrävningar och fynd togs systematiskt till vara, om dock metoderna och dokumentationen ännu i flera fall var

⁷ Mørkholm 1976: 102. Se kapitel 2 angående det arkeologiska materialets formationsprocess.

⁸ Grierson 1975: 137.

⁹ von Heijne 2004: 43; Myrberg 2008: 51.

¹⁰ Grierson 1975: 128.

¹¹ Blackburn 1993:77–80; von Heijne 2004: 43.

¹² Kelleher 2013.

¹³ Taavitsainen 1999.

rätt grova. På 1970-talet startades projekt även utanför kyrkorna och de större slotten, som vid befästningen Högholmen på Hitis och i Ulfsby stad. Den moderna stadsarkeologin fick sin början under 1970- och 1980-talen och under de två senaste årtiondena har den historiska tidens arkeologi fått en allt större betydelse i Finland. I Åbo stad har flera utgrävningar utförts i stadskärnan under årens lopp, likaså har utgrävningar på landsbygden så småningom blivit till en etablerad del av den arkeologiska disciplinen.¹⁴

De medeltida hopade myntfynden i Finland härstammar främst från kyrkor och slott, vilkas myntantal sammanlagt uppgår till 2842 exemplar. Från städerna finns ett hundratal mynt, medan antalet från de undersökta bytomterna är ytterst sparsamt. I stora drag tyder dessa fynd på att myntanvändningen ökade stadigt fram till slutet av 1400-talet, medan man i början på 1500-talet kan se en deklination i antalet fynd, speciellt vad gäller svenska mynt. Detta berättar om förändringar såväl i det ekonomiska systemet som i sederna, samt om en ren brist på mynt. De ensamfunna mynten består dels av ströfynd funna i samband med jordbearbetning före 1950-talet, samt metalldetektorfynd från det senaste årtiondet. Till näst presenteras fyndmaterialet utifrån fyndkontexten, med en indelning i gravfynd, fynd från kyrkliga miljöer såsom kyrkor, kloster och prästgårdar, fynd från slott och borgar, städer samt fynd från landsbygdens bytomter. Efter det följer en kort genomgång av strö- och metalldetektorfynden.

7.2. Gravar

Mynt funna i gravar har ofta tolkats som karon Smynt, det vill säga som betalningar till dödsrikets färjkarl

Karon. Denna benämning härrör sig till den grekiska mytologin, men sedvänjan är känd på många håll i Europa och det rör sig om ett allmänt fenomen. Under antiken placerades myntet vanligtvis i munnen på den döde, men under senare tider följdes högst varierande praxis. Bland annat har det varit vanligt att lägga mynt på den dödes ögonlock.¹⁵ Myntet var inte nödvändigtvis ämnat till färjkarlen, utan ett myntoffer kunde ges för att beskydda den döde från ondska och andra faror. Med tiden förändrades trosbilderna, men bruket att lägga ner mynt i gravarna levde kvar i århundraden.¹⁶

Ett symboliskt bruk av mynt som gravgods går också att skönja i det finska fyndmaterialet. De sällsynta 1100-tals och tidiga 1200-tals mynt som hittats i Finland härstammar huvudsakligen från gravar.¹⁷ Mynt från 1100-talets början har hittats i gravar vid gravfältet Yliskylä i Bjärnå, Taskula i Åbo, Luistari i Eura och Vilusenharju i Tammerfors. Från gravfältet Ihala i Reso finns ett engelskt mynt daterat till 1135–1154.¹⁸ Vid gravfältet Rikala i Halikko har en penning från Knut Erikssons tid (1167–1196) hittats i en av gravarna, liksom också ett engelskt mynt daterat till 1158–1180.¹⁹ Likaså finns två Knut Eriksson -penningar, samt en gotländsk penning daterad ca 1140–1220 från gravfältet Myllymäki i Nousis.²⁰ Vid Kirkkomäki i S:t Karins har en ett engelskt mynt från 1135–1141 hittats i en grav samt en penning från Salzwedel daterad till 1184–1192 som ströfynd.²¹ I Vesilahti i Satakunta har ett tyskt perforerat mynt daterat 1173–1203 hittats i en av gravarna.²²

Särskilt i Österbotten, inre Finland och i öst stöter man på gravmynt också senare under medeltiden. I Sakkola, som nuförtiden ligger på den ryska sidan av Karelen, har en gotländsk penning dokumenterats

¹⁴ Haggrén 2015: 452, 467; Taavitsainen 2003: 11–14.

¹⁵ Segerstedt 1907: 4.

¹⁶ Segerstedt 1907: 27, 44; se även Grinder-Hansen 1988: 116–124.

¹⁷ Sarvas 1972: 7–9; Talvio 2002: 67–72, 109, 167–194.

¹⁸ NM 14676, 15357.

¹⁹ NM 12690, 12841.

²⁰ NM 9832, 10146.

²¹ NM 10146, 12690, 19272.

²² NM 13939.

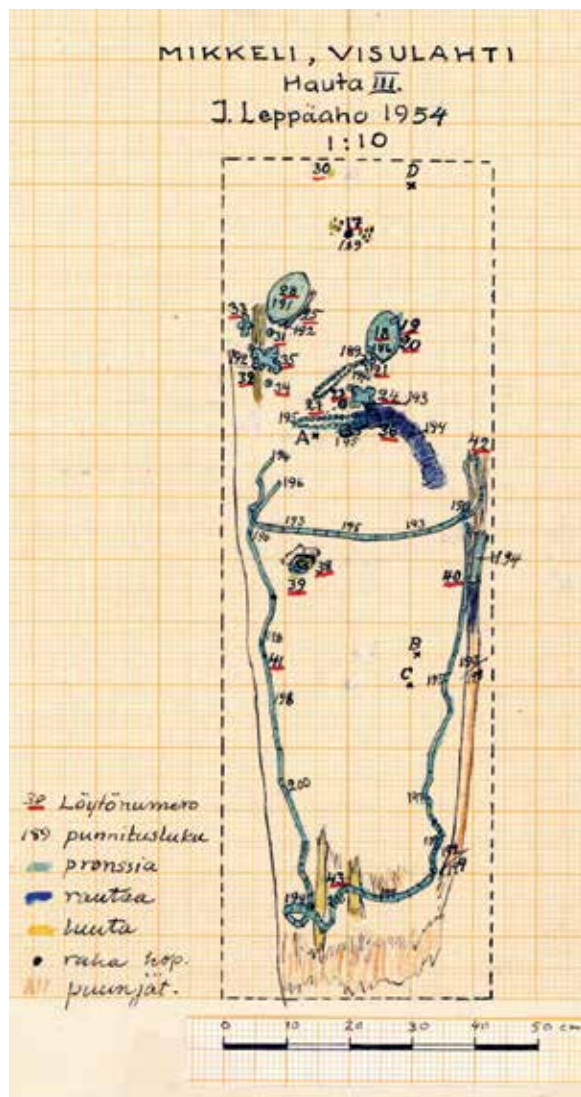

Fig. 7.2. Utgrävningskarta över grav nummer III vid gravfältet Visulahti i S:t Michels. I munnen på den døde hittades en revalsk brakteat daterad ca 1265–1332 (nummer 17, NM 13441). Bild: Leppäaho, J. 1954, utgrävningsrapport, Museiverkets arkiv.

i en av gravarna.²³ Vid gravfältet Kylälahti i Hiitola, Ryssland hittades under utgrävningar på 2000-talet ett 1400-tals droppmynt i vänstra handen på en av de begravda.²⁴ I Visulahti, S:t Michel har en revalsk

brakteat från ca 1265–1332 hittats placerad i munnen på den døde.²⁵ De 1300-tals myntpåsar som nedlagts i gravar har behandlats i kapitlet ovan, liksom också depån från graven vid gravfältet i Kauskila i södra Karelen. I en annan grav har man hittat platsens äldsta mynt; en gotländsk penning från 1200-talet. Under utgrävningar år 1953 hittades som ströfynd också två brakteater från Albrekt av Mecklenburgs tid och under senare utgrävningar en gotländsk örtug i fyllnadsjorden. Bland de mynt som hittades under utgrävningarna år 1999 kan nämnas en gotländsk 1200-tals penning som låg i en elddonspåse av läder. I en av gravarna fanns en brakteat från Magnus Erikssons tid och i samband med föremål som ursprungligen kan ha legat i en elddonspåse hittades en oidentifierad brakteat från kring samma tider. I en annan grav hittades ett 1500-tals mynt i handen på den døde. Som ströfynd från gravfältet och dess omedelbara närhet finns även ytterligare en brakteat präglad under Albrekt av Mecklenburgs tid samt ett antal mynt från första hälften av 1500-talet.²⁶

Invid en grav på gravgården i Sund på Åland har en dansk hvid hittats. Därtill kommer de mynt som hittats i kyrkorna och möjligen härstammar från gravarna under kyrkgolvet.²⁷ I Hattula kyrka har bland annat en 1200-tals gotländsk penning och en penning från 1300-talets första hälft hittats i närheten av gravar.²⁸ I Österbotten verkar bruket att lägga med mynt med den døde i graven ha varit allmänt ännu under 1400-talet. Detta syns åtminstone vid kyrkogrunderna på Karlö och i Valmarinniemi, samt vid Gamla Hamn i Ijo. Kirsi Jylkkä-Karppinen som studerat dessa gravar har kunnat påvisa, att myntoffer var de vanligaste föremålen bland gravgods i Österbotten från 1300-talets början ända till slutet av 1400-talet. Mynt kunde placeras på bröstet eller vid halsen, på bäckenbenet, i handen, eller

²³ NM 10817.

²⁴ Laakso & Belskiy 2018: 115–117, 270. Trots att fynden från Ryssland vanligtvis faller utanför ramarna för denna studie har detta mynt inkluderats eftersom utgrävningsresultaten publicerats i Finland.

²⁵ NM 13441.

²⁶ NM 13365, 30083, 33582, 34738, 35527; MK 99043; Laakso 1999–2005. Se fyndkatalog 56.

²⁷ Ehrnsten 2015b: 152–154.

²⁸ Eerikäinen 1975.

ovanpå eller under kroppen. Ibland hittas mynt till och med i brandgravar.²⁹

Vid ovannämnda Valmarinniemi i Österbotten hittades under utgrävningar år 1981 kyrkogrunderna av åtminstone två träkyrkor, vilka fungerat som föregångare till Keminmaa stenkyrka.³⁰ En stor del av mynten har hittats i samband med gravläggningar, såväl från området inuti som utanför kyrkogrunderna. Jylkkä-Karppinen har påvisat att 35 av mynten härstammar från sammanlagt 19 olika gravar. På flera av mynten kan man se spår av branden som troligen förstört den tidigare kyrkan någon gång under 1400-talets andra årtionde. Bland annat i grav nummer 22 dokumenterades sammanlagt åtta brakteater, präglade ca 1354–1363. I flera av gravarna hittas dock endast ett mynt. De äldsta mynten är från Magnus Erikssons tid, de yngsta präglade under Erik av Pommern. Förutom en preussisk brakteat och en norsk brakteat präglad 1380–1387 är alla de övriga mynten svenska. Bland de svenska utgör fem mynt präglade under Erik av Pommern en intressant grupp, eftersom respektive mynt, två brakteater och tre abon, är präglade i Åbo. Alla fem mynt är hittade i olika gravar, så någon liten depå är det inte frågan om.³¹

Vid de arkeologiska utgrävningarna av Gamla Hamn i Ijo år 2009 hittades tolv mynt innanför kvarlämningarna av den gamla kyrkbyggnaden.³² Av dessa är två gravfynd; en abo präglad i Åbo under Erik av Pommern ca 1420–1440 och en Stockholmsbrakteat präglad ca 1440–1460.³³ Man bör alltid ta i beaktande, att mynt hittade på gravgårdar invid kyrkor ibland kan

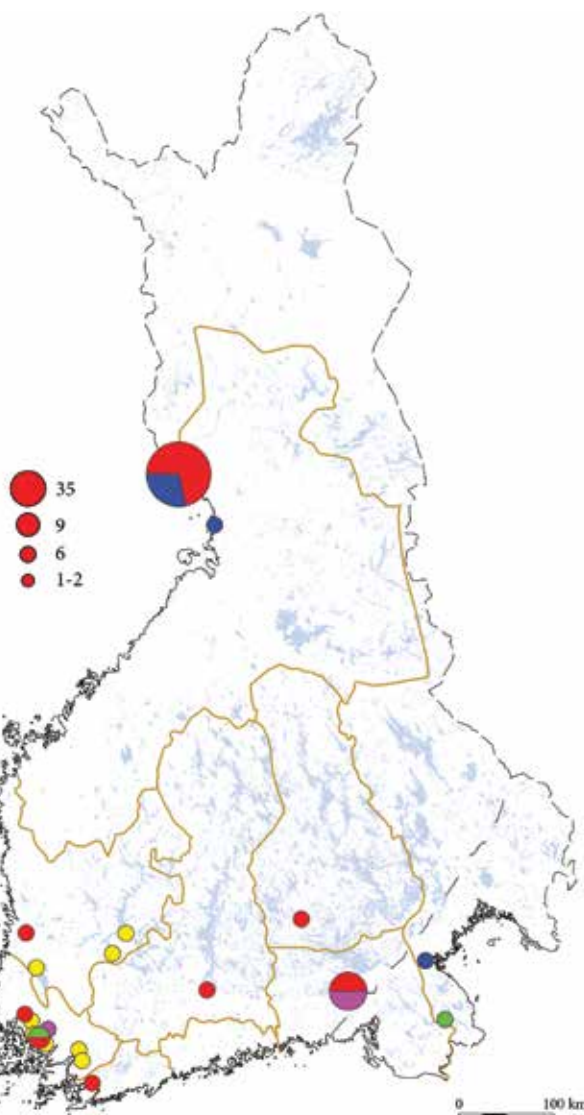

Fig. 7.3. Mynt funna i gravar. Gula prickar för 1100-tal, gröna för 1200-tal, röda för 1300-tal, blåa för 1400-tal och lila för 1500-tal.

härstamma från själva kyrkans lager, medan ett mynt hittat under kyrkgolvet från början kan ha placerats i en grav. Ofta är det dock oklart ifall mynten säkert nedlagts i graven som en medveten handling, eller ifall det hamnat där tillsammans med jordfyllningen. På grund av detta behandlas de möjliga gravmynten från Karlö kapellgrund i samband med de övriga kyrkfynden.

²⁹ Jylkkä-Karppinen 2004: 50–57; Jylkkä 2006: 169–170; Jylkkä-Karppinen 2011: 83.

³⁰ Koponen & Pelttari 2016.

³¹ Jylkkä 2004.

³² Jylkkä-Karppinen 2011: 77.

³³ NM 2009038.

Ett intressant fenomen är de enstaka medeltida mynten som hittats vid utgrävningar av järnålders gravfält. I Ödkarby i Saltvik har en hvid från 1481–1513 hittats under utgrävningar av gravfältet.³⁴ Likaså har en halvörtug från Sten Sture den yngres tid hittats i samband med utgrävningar av gravfältet Saramäki i S:t Marie socken, nuförtiden i Åbo.³⁵ Också vid järnåldersgravfältet Franttilanummi i Virmo, Egentliga Finland har ett medeltida mynt hittats; en gote från 1400-talets början.³⁶ Från det korstågstida och medeltida gravfältet Kirkailanmäki i Hollola, Tavastland togs i samband med utgrävningar år 1936 tre brakteater från Magnus Erikssons tid till vara, samtliga funna i gravar. Ett av mynten är från Lödöse och två från Stockholm, av vilka det ena perforerat.³⁷ I Tenala, nuförtiden Raseborg, finns Lillmalmsbackens fornlämningsområde, som innefattar både ett järnåldersgravfält och en medeltida stenläggning. Under utgrävningar år 1968 hittades en revalsk artig från ca 1370–1385 på området.³⁸

7.3. Kyrkor

Myntfynden från kyrkorna tyder på ett oavbrutet myntbruk genom hela medeltiden. Klackenberg menade i sin avhandling om monetariseringen i medeltida Sverige att kyrkfynden speglar det vanliga folkets pengabruk, det vill säga bönderna som i rural miljö använde sig av små inhemska brakteater.³⁹ Detta stämmer delvis, men det bör noteras att kyrkfynden visserligen bevisar att mynt användes i kyrkliga miljöer och av det vanliga folket, men att de inte förtäljer huruvida mynt i övrigt användes i vardagslag. Detta till trots erbjuder kyrkfynden i de nordiska länderna en god ut-

gångspunkt för studier av det allmänna pengabruket. Förutom Klackenberg har också flera andra forskare behandlat ämnet; bland annat Brita Malmer i en allmän översikt angående mynt funna i kyrkor, där Malmer också tar upp hur utgrävningstekniken påverkar materialet. Jørgen Steen Jensen har behandlat danska fynd, Jens Christian Moesgaard gotländska fynd och Kolbjørn Skaare norska fynd.⁴⁰

Det senaste stora projektet ”*Religion and Money*” verkade åren 2013–2018 som ett tvärvetenskapligt och internationellt samarbete lett av Kulturhistoriska museet i Oslo. Syftet med projektet var att kombinera olika källmaterial för att nå en så fullständig bild av koncepten religion, pengar och moralitet som möjligt.⁴¹ Projektets resultat har bland annat publicerats i böckerna *Money and the Church in Medieval Europe, 1000–1200. Practice, Morality and Thought* och *Divina Moneta. Coins in Religion and Ritual*.⁴²

Orsaken till att de nordiska kyrkorna erbjuder ett så rikt fyndmaterial då det kommer till mynt har också diskuterats i flera omgångar under de senaste femtio åren. Såväl Klackenberg som de flesta andra anger tre möjliga förklaringar: att mynten deponerats i gravar, att de medvetet offerats i kyrkgolvet eller att de helt enkelt tappats. I sin avhandling kom Klackenberg till slutsatsen att de flesta medeltida mynten kan kombineras med så kallat offerspill, vilket betyder att de tappats i samband med de officiella kyrkooffren som gjordes på altaren och i offerstockar.⁴³ I Finland har ämnet behandlats av Pekka Sarvas, Markus Hiekkänen och undertecknad, med samma slutsats om att det troligtvis rör sig om en kombination av alla de framförda lösningarna.⁴⁴

³⁴ ÅM 396.

³⁵ SHM 4566.

³⁶ SHM 8911.

³⁷ NM 35175, 36077.

³⁸ MK 2008048.

³⁹ Klackenberg 1992: 39.

⁴⁰ Malmer 1986; Moesgaard 1987; Skaare 1993; Steen Jensen 1977.

⁴¹ <http://www.khm.uio.no/english/research/projects/religion-and-money/>.

⁴² Gasper & Gullbekk 2015; Myrberg Burström & Ingvardson 2018.

⁴³ Klackenberg 1992: 34–38.

⁴⁴ Ehrnsten 2013a, 2014a, 2015a; Hiekkänen 1989: 51–52; Sarvas 1982b: 46–47.

En fyndgrupp som säkerligen är medvetna offer är de mynt som hittats i medeltida altarskåp. I altarskåpet från Oripää kyrka har man hittat en brakteat från 1400-talet eller början av 1500-talet, en örtug från Sten Sture den yngres tid liksom fyra 4-penningar präglade under Gustav I.⁴⁵ En Stockholmsbrakteat präglad under Sten Sture den äldre (ca 1470–1500) har hittats i ett altarskåp i kyrkan i Sääksmäki⁴⁶ och från ett altarskåp i Urdiala finns en brakteat präglad i Söderköping.⁴⁷

Fig. 7.4 Nouis kyrka. Enligt sägen låg i Nouis Finlands första biskopskyrka och sätet för Sankt Henriks grav. Bild Frida Ehrnsten.

I bland annat Norge ligger flera av kyrkorna med rikast myntmaterial i periferin långt från centralområden.⁴⁸ I Finland finner man däremot de största myntansamlingarna i de områden som fungerade som den medeltida bosättnings kärnområden. Antalet medeltida mynt är högst på Åland och i Egentliga Finland, medan det till exempel saknas medeltida kyrkfynd i Savolax. I Karelen har endast en medeltida kyrkoplats undersökts. En annan skillnad till skandinaviska länder är att då de medeltida mynten i Skandinavien ofta bildar en majoritet av mynt funna i kyrkorna, så utgör senare mynt i Finland en betydligt större andel. Mynt från dessa senare tidsperioder behandlas inte i denna avhandling, men det är värt att notera att deras mängd stiger stadigt från slutet av 1500-talet till slutet

av 1700-talet och att de medeltida mynten i Finland endast utgör en liten del av det totala antalet mynt funna i kyrkorna.⁴⁹

Åland

De första stenkyrkorna i nuvarande Finland anlades på Åland.⁵⁰ Den troligtvis äldsta stenbyggnaden i Finland är Jomala kyrka som uppfördes mellan 1275 och 1285. Kyrkan har dock ombyggts i flera olika omgångar och den enda ursprungliga delen är idag tornet.⁵¹ Kyrkan i Lemland kan enligt nuvarande forskningsläge dateras till de äldre stenkyrkorna, till slutet av 1200-talet eller början av 1300-talet, till samma tid förs även långhuset av kyrkan i Sund.⁵² Saltviks kyrka kan dateras till 1300-talets andra hälft, Eckerö stenkyrka något senare. På ön Signildskär

⁴⁵ HU 495.

⁴⁶ SHM 3510.

⁴⁷ HU 495.

⁴⁸ Gullbekk 2012: 231.

⁴⁹ Se Ehrnsten 2012, 2013a, 2014a, 2015, 2018c.

⁵⁰ Hiekkanen 2003a: 53. Stenkyrkornas uppförande på Åland har debatterats och det råder fortfarande ingen konsensus i frågan. Åsa Ringbom daterar kyrkorna betydligt tidigare än Markus Hiekkanen, se Ringbom 2010, 2011. I detta arbete följs dock Markus Hiekkanens dateringar. I de flesta kyrkorna såväl på Åland som på fastlandet är de äldsta myntens dateringar tidigare än själva kyrkobyggnaden. Eftersom flera kyrkor ofta uppförts på samma plats härstammar dessa mynt troligtvis från äldre byggnadsskeden.

⁵¹ Hiekkanen 2007: 24, 396–387.

⁵² Hiekkanen 2007: 362–363, 407.

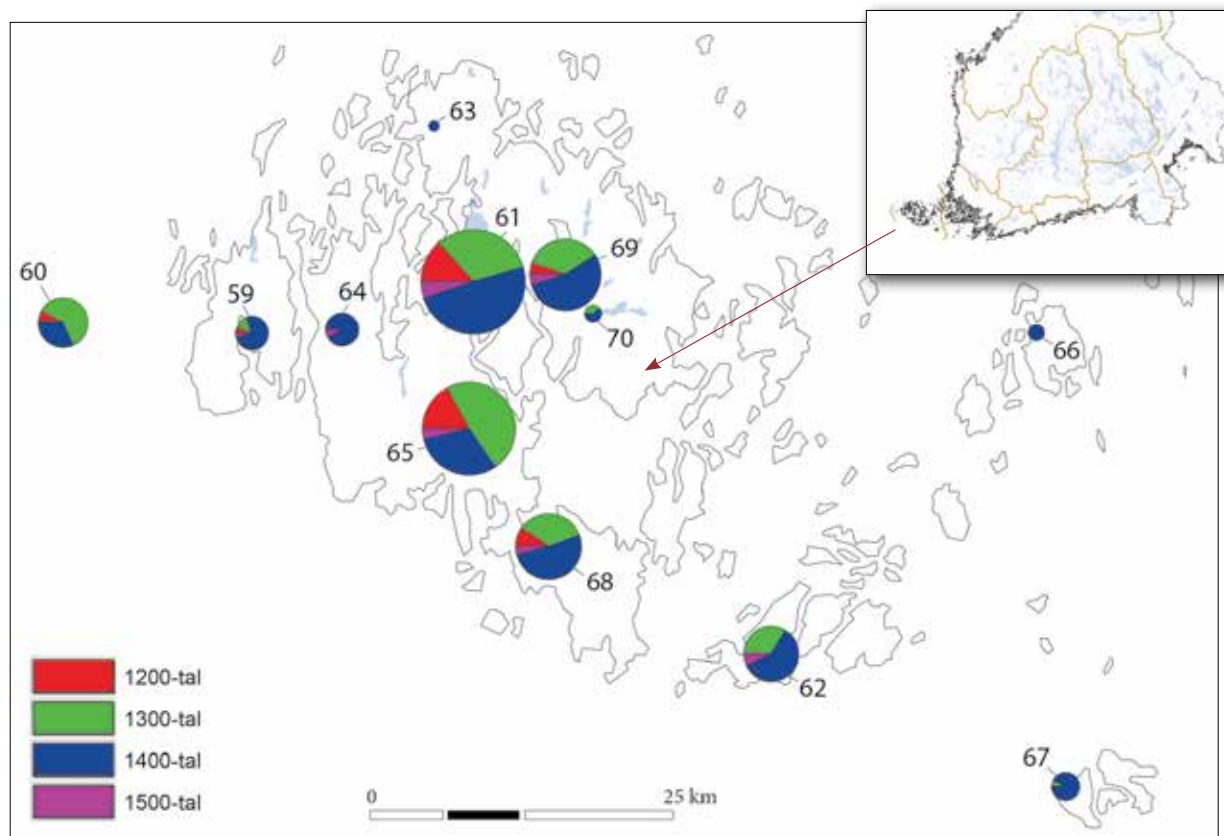

Fig. 7.5. Mynten i Ålands kyrkor. Numrorna motsvarar fyndkatalogens ordningsnummer.

utanför Eckerö finns också en medeltida kapellruin som användes av fiskare fram till 1500-talet.⁵³

Kyrkan i Hammarland uppvisar också flera olika byggnadsfaser från 1300-talets början till slutet av 1400-talet, Finströms nuvarande kyrka dateras till mitten av 1400-talet, Kumlinge och Föglö kyrkor till början av 1500-talet. Yngst av kyrkorna med medeltida mynt är kapellet i Geta från 1500-talets första hälft.⁵⁴ Vid flera av kyrkorna, åtminstone Eckerö, Finström och Saltvik, har det dock på samma plats stått en äldre kyrka redan före den nuvarande kyrkan anlades. Utöver ovannämnda kyrkor tillkommer Lemböte kapell som behandlats i kapitlet ovan. Dessutom fanns det en kyrka vid franciskanerkonventet på Kökar, som grundades efter år 1449 och verkade fram till reformationen. Själva franciskankyrkan är från början av 1500-talet. Kyrkan övergavs

på 1640-talet och förföll så småningom. År 1784 murades en ny stenkyrka ovanpå de gamla vägglinjerna.⁵⁵

De åländska stenkyrkorna är väl undersökta; av de 14 medeltida kyrkoplatserna saknas fyndmaterial endast från Vårdö stenkyrka som anlades under 1500-talets första hälft. Undersökningarna i de åländska kyrkorna utfördes huvudsakligen under 1950-talet och 1960-talets början, förutom i Sunds kyrka där utgrävningar gjordes år 1998. Dokumentationsnivån i de åländska kyrkorna har också varit relativt god, då det under de flesta utgrävningarna använts ett rutsystem enligt vilket också myntens lägen utmärktes.⁵⁶

Mynten från de åländska kyrkorna är i genomsnitt äldre än på fastlandet. Sammanlagt har det i landskapet tagits till vara 907 medeltida mynt från 13 olika

⁵³ Hiekkänen 2007: 362, 400.

⁵⁴ Hiekkänen 2007: 366–367, 373, 376–377, 380, 392.

⁵⁵ Hiekkänen 2007: 396–397.

⁵⁶ För mera information om kyrkfynden och referenser till utgrävningsrapporterna se fyndkatalogen.

kyrkor. Av denna summa måste dock 271 räknas bort, eftersom en del som ovan nämnts härstammar från en eller flera depåer i Lemböte kapell. Dessa behandlades redan ovan i kapitel 6. Helt klart är det dock icke huruvida en del av mynten trots allt offrats på altaret och på så vis kan betraktas som ett hopat fynd. De äldsta enstaka mynten från slutet av 1100-talet och början av 1200-talet funna i Finströms kyrka härstammar möjligtvis också från en och samma depå i sakristian.⁵⁷

Mynt från 1200-talets andra hälft är redan betydligt vanligare i de åländska kyrkorna, flest mynt härstammar från andra hälften av 1300-talet och från 1400-talet. Under 1200-talet utgör de gotländska mynten den största andelen, men det ingår även enstaka mynt från Livland och Nordtyskland. Från och med 1300-talet dominerar de svenska mynten kraftigt fyndmaterialet, med sporadiska inslag av livländska, preussiska och danska mynt.

Fyndkatalog	Kyrka	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Gotl.	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Preus.	Övr.	Odef.
59	Eckerö	1951	ca 1250	21	2	19						
60	Eckerö Signildskär	1948	ca 1250	41	1	33	1	3		1	2	
61	Finström	1949, 1969-1970	ca 1200	188	19	127	2	11	8	1	8	12
62	Föglö	1967	ca 1320-1340	53	1	45		3	3	1		
63	Geta	1965	ca 1470-1500	2		2						
64	Hammarland	1913	ca 1430-1450	23								
65	Jomala	1961	ca 1250	138	15	114		4	2		1	2
66	Kumlinge	1961	ca 1410-1450	7		7						
67	Kökar klosterkyrka	1980-tal, 1990	ca 1370-1380	14		11		3				
68	Lemland	1957	ca 1250	66	5	50		1	6		4	
69	Saltvik	1956	ca 1250	78	2	72			2		2	
70	Sund	1998	ca 1370-1380	5		5						
	Sammanlagt			636	45	485	3	25	21	3	17	14

Tabell 7.1. Mynten funna i kyrkorna på Åland.

Egentliga Finland

I Egentliga Finland finns också ett rikt material såväl vad gäller kyrkor som mynt. Sammanlagt har 733 medeltida mynt från 18 olika kyrkor eller kyrkogrunder i landskapet registrerats. Majoriteten av kyrkorna i Egentliga Finland är enligt dagens forskningsläge från 1400-talet och början av 1500-talet.⁵⁸ Kyrkan i Pemar skiljer sig från de övriga kyrkorna i Egentliga Finland eftersom det är frågan om en träkyrkogrund. Kyrkan var troligen i bruk från slutet av 1300-talet fram till 1681, då en stenkyrka slutligen uppfördes.⁵⁹

På platserna för flera av de andra stenkyrkorna har det också funnits en eller flera äldre träkyrkor, vilket framkommer via mynten som oftast är betydligt äldre än själva byggnaderna. Åbo domkyrka undersöktes med rätt grova metoder åren 1922–1924, Pemar kyrkogrund år 1930, medan resten av kyrkorna huvudsakligen undersökts i samband med restaurationsarbeten under 1950- och 1960-talen.

De två kyrkogrunderna i Korois härrör sig från 1200-talet och mitten av 1300-talet.⁶⁰ På platsen fanns också

⁵⁷ Dreijer 1970: 20–21; Jonsson & Lagerqvist 1974: 24–25; Sarvas 1980: 28.

⁵⁸ Hiekkänen 2003b: 26.

⁵⁹ Hiekkänen 2003a: 174.

⁶⁰ Ratilainen 2018: 100–103.

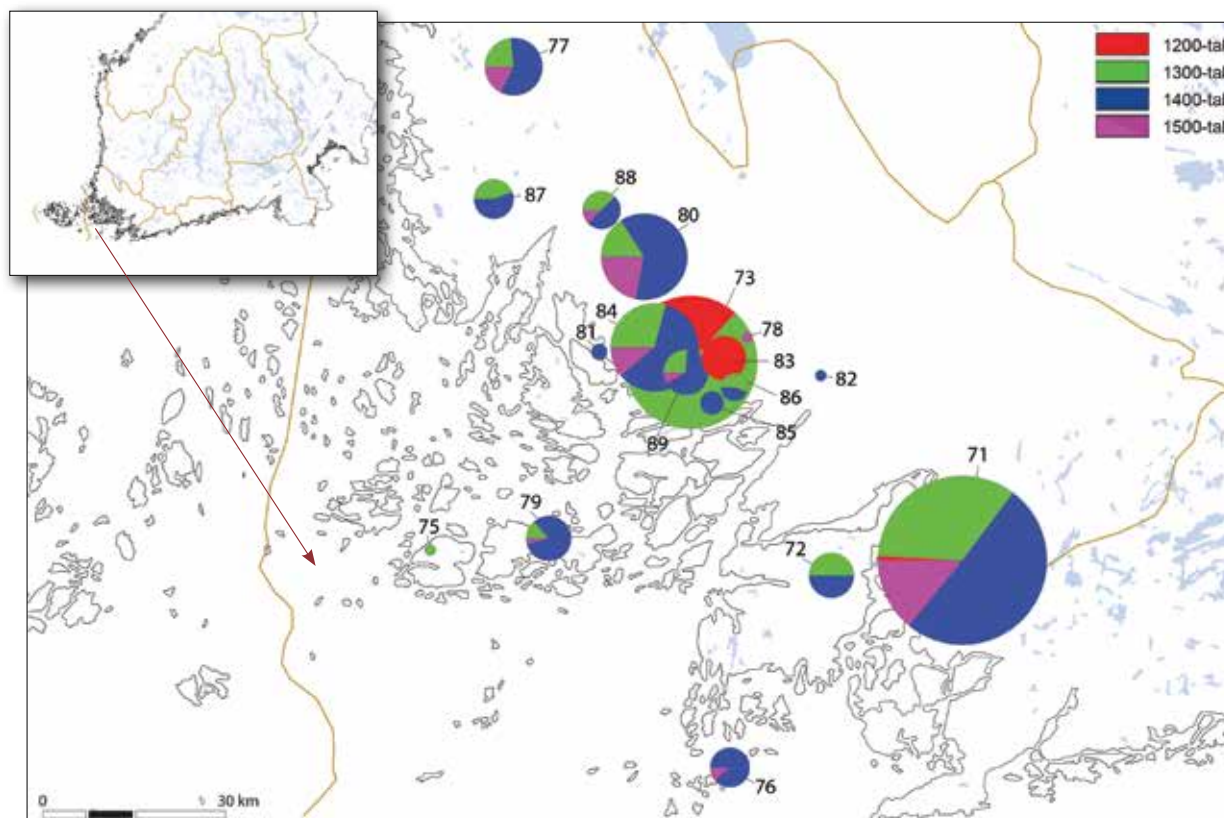

Fig. 7.6 Mynten i Egentliga Finlands kyrkor. Kyrkorna kring Åbo-trakten är åtskilda eftersom punkterna annars täcker varandra. Numrorna motsvarar fyndkatalogens ordningsnummer.

biskopssätet från år 1229 fram till ca 1300, vilket gör att platsen haft en tydlig specialkaraktär.⁶¹ Utgrävningarna, under ledning av Hjalmar Appelgren åren 1898–1899 och Juhani Rinne åren 1900–1902, kan ses som tidiga föregångare med tanke på den metodik som långt senare kom att tillämpas vid större utgrävningar. Marken sållades och utgrävningen dokumenterades både i form av kartor och anteckningar.⁶² De äldsta mynten av de sammanlagt 151 identifierade mynten hittade inom Korois kyrkogrunder är tre livländska penningar präglade under 1200-talets tredje kvartal fram till ca 1265. Därtill kommer 29 gotländska penningar från 1200-talet, samt åtta mynt från det svenska fastlandet. Mynten från sekelskiftet 1200–1300 är något färre med 33 mynt från Sverige, Reval, Hamburg och Preussen. Avsaknaden av mynt av Magnus Erikssons första typ präglade ca 1320–1340 är iögonfallan-

de, vilket tyder på att anfallet från Novgorod år 1318 påverkat även biskopssätet och kyrkan återuppbyggts först ett par årtionden senare. Från och med 1300-talets senare hälft dominerar de svenska mynten fyndmaterialet med endast några undantag av mynt från Tyska orden. Från perioden 1340–1354 finns 32 mynt och från åren 1354 fram till 1380-talet likaså. Kyrkan övergavs innan 1400-talet, vilket väl framkommer via mynten.⁶³ Även utanför kyrkogrunderna har ett stort antal mynt hittats, vilka behandlas mera ingående nedan.

Länge var Korois den enda platsen på det finska fastlandet med tecken på tidigt myntbruk i kyrkomiljö. Vid år 2013 påbörjade utgrävningar vid Ravattula by i S:t Karins har dock uppdagats lämningar av en mindre bykyrka som kan dateras så tidigt som till 1100-talet.

⁶¹ Se Harjula *et al.* 2018.

⁶² Koivunen 2003: 41–43.

⁶³ Koivunen 1979: 59; Ehrnsten 2018a: 257–73.

Fyndkatalog	Kyrka	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Gotl.	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Preus.	Övr.	Odef.
71	Bjärnä	1962-1963	ca 1250	228	5	150	12	49	5	6	1	
72	Kimito	1960-1962	ca 1290-1318	22		14	5	2		1		
73	Korois kyrkogrund	1898-1902	ca 1250	166	32	89		24		2	4	15
75	Korpo	1952	1340-1380	2	2							
76	Kyrksundets kapell- grund, Hitis	1938-1939, 1993-1996	ca 1415-1420	18		9		9				
77	Letala	1967	ca 1320-1340	34	1	28	2				2	1
78	Lundo	1970	ca 1471-1513	2					2			
79	Nagu	1957	ca 1340-1354	22		16		3	1	2		
80	Nousis	1967-1968	ca 1320-1340	69	1	53		1	11	1	2	
81	Nådendal kloster- kyrka	1911, 1963- 1964, 1996	ca 1470-1500	4		4						
85	Pemar kyrkogrund	1930	ca 1430-1450	2		2						
83	Ravattula, Ristimäki	2013-2017	ca 1180-1200	22	x	x						
84	Reso	1968-1969	ca 1320-1340	72		59	8	1	2		2	
85	S:t Karins	1983	ca 1450-1470	7		6			1			
86	S:t Marie	1983	ca 1340-1354	8	1	7	1				1	
87	Vemo	1995	ca 1320-1340	18		14	4					
88	Virmo	1959	ca 1320-1340	16		14			2			
89	Åbo domkyrka	1922-1924	ca 1354-1363	23	2	14		4	2	1		
	Sammanlagt			733	44	479	32	93	26	13	12	16

Tabell 7.2. Mynten funna i kyrkorna i Egentliga Finland.

Innanför kyrkans väggar har man hittat 22 mynt, av vilka de flesta är fragmenterade och i dåligt skick, vilket försvårat identifieringen av mynten. Av de hittills bestämda mynten är samtliga från 1100- och 1200-talen, med ursprung både på Gotland och det svenska fastlandet.⁶⁴ Utgående från de tidiga dateringarna är platsens karaktär unik i finska sammanhang, med medeltida mynt från ett väldigt tidigt skede av monetariseringsprocessen.

Störst är emellertid antalet medeltida mynt från Bjärnä kyrka. Bjärnä fungerade redan tidigt som ett kyrkligt centrum i socknen, själva församlingen grundades i början på 1200-talet. Troligtvis låg

kyrkan till en början bit norrut, därifrån den kring år 1300 flyttades till sin nuvarande plats, närmare bosättningsens mera centrala områden.⁶⁵ På platsen för stenkyrkan från andra hälften av 1400-talet har det funnits åtminstone två tidigare träkyrkor.⁶⁶ Åren 1962–1963 genomfördes restaurationsarbeten i kyrkan, men dokumentationsnivån var inte särskilt noggrann. Nästan alla fynd tillvaratogs i samband med sällning.⁶⁷ Ur sället plockades trots det allt som allt 228 medeltida mynt. De äldsta mynten är två gotländska penningar från 1200-talet, följda av penningar av Magnus Erikssons äldsta typ, präglade 1320–1340. Jämfört med detta är till exempel antalet medeltida mynt (69 ex) från Nousis kyrka lågt. Enligt

⁶⁴ Ruohonen 2018: 88–91, 2019: 23–36.⁶⁵ Maaranen 1997: 17–26.⁶⁶ Hiekkanen 2007: 132.⁶⁷ Tapio 1963: 16–24.

Fig. 7.7. Bjärnå kyrka, västra sidan. Bild Frida Ehrnsten.

sägen är Nousis kyrka Finlands första biskopskyrka och säte för Sankt Henriks grav. Enligt legenden har det funnits en träkyrka på den nuvarande kyrkans plats redan på 1150-talet, men detta finns det inga konkreta belägg för.⁶⁸

En annan plats värd ett särskilt omnämnande är kapellet vid Kyrksundet i Hitis. De första undersökningarna vid kapellgrunden genomfördes åren 1938–1939, senare utfördes utgrävningar åren 1993–1996. I samband med utgrävningarna har 18 mynt hittats inom själva kapellgrunden. Av mynten är åtta svenska (ca 1450–1520), tre från Reval (ca 1415–1460) och sex från Dorpat (ca 1413–1514).⁶⁹ De livländska myntens höga antal visar att områdena i yttre skärgården hade täta kontakter till andra sidan Finska viken, möjligtvis besökte också förbiseglande handelsmän kapellet.

Nyland

I Nyland är antalet mynt funna i kyrkorna betydligt mindre än på Åland och i Egentliga Finland; sammanlagt utgörs det av 184 mynt från nio olika kyrkor. Majoriteten av stenkyrkorna i Nyland kan enligt Markus Hiekkänen dateras till 1400-talets första årtionden, med undantag av kyrkorna i Lojo och Ingå som är något senare.⁷⁰ Liksom i de övriga landskapen föregås dock flera av de nuvarande stenkyrkorna av äldre kyrkor, bland annat vad gäller Lojo.⁷¹ Kyrkslätt omnämns för-

sta gången i en urkund från kring 1330,⁷² men namnet tyder på att det funnits en kyrka på platsen redan långt tidigare. Den nuvarande stenkyrkan dateras däremot enligt nuvarande forskningsläge till slutet av 1400-talet, möjligen till och med till 1500-talets början.⁷³

De arkeologiska undersökningarna i de nyländska kyrkorna är väldigt varierande till sina omfattningar. Bland annat har hela Lojo kyrka undersökts och mynten utmärkts på en karta med koordinatnät.⁷⁴ I Sjundeå kyrka undersöktes koret samt skikten längs med väggarna och pelarna och i Tenala endast koret.⁷⁵ I Pernå gjordes fynden i samband med restaureringsarbeten och i Pojo gjordes endast en liten undersökning framför altaret.⁷⁶ Mynten från St. Lars kyrka i Helsingfors ingår även här, trots att de hittats i samband med utgrävningar på kyrkogården, inte inne i själva kyrkan.⁷⁷ Under 1870-talet anlades ett nytt uppvärm-

⁶⁸ Hiekkänen 2003b: 191, 2007: 120–121.

⁶⁹ Edgren 1995: 50–51; Ehrnsten 2015c; Selin 1980.

⁷⁰ Hiekkänen 2003: 56

⁷¹ Hiekkänen 2007: 444.

⁷² DF 377.

⁷³ Hiekkänen 2007: 443.

⁷⁴ Tapio 1968.

⁷⁵ Knapas 1970; Knapas 1985.

⁷⁶ Nordman 1942: 47–59; Af Hällström 1959.

⁷⁷ Luoto 2006; Luoto 2007.

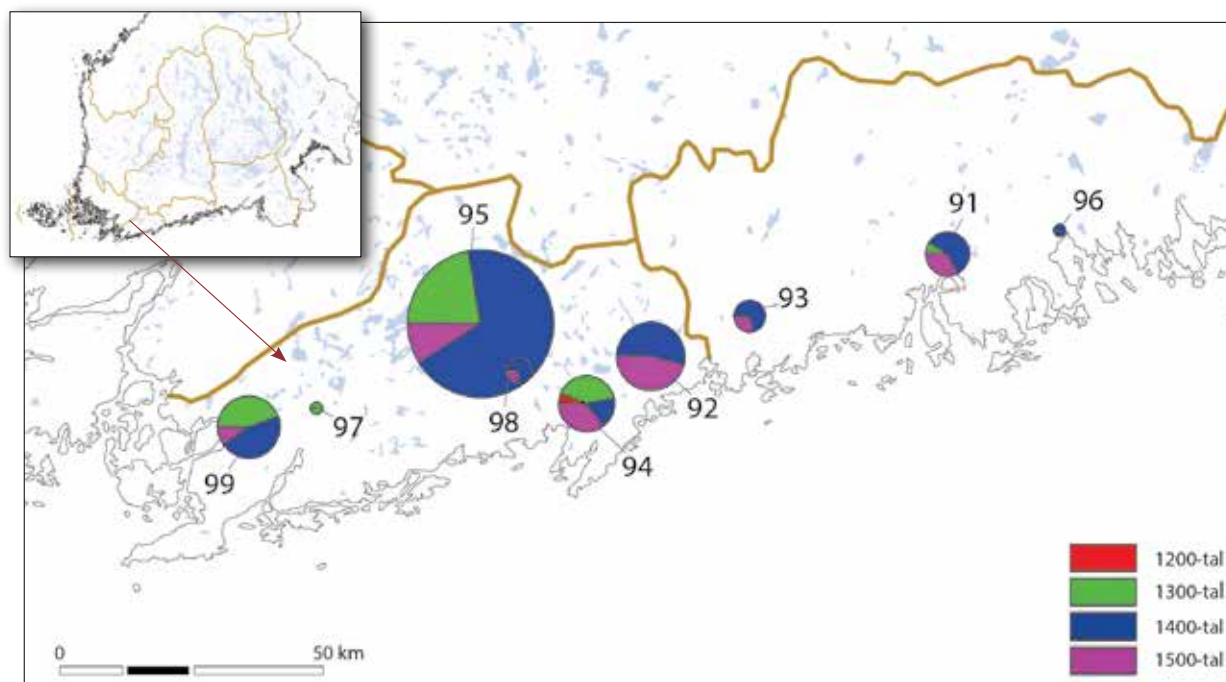

Fig. 7.8. Mynten i Nylands kyrkor. Numrorna motsvarar fyndkatalogens ordningsnummer.

ningssystem i kyrkan, vilket också medförde arbeten under själva kyrkgolvet. I samband med detta flyttades en del av jordfyllnaden ut på kyrkogården.⁷⁸ Också vid Borgå kyrka är en del av mynten funna utanför kyrkobyggnaden.⁷⁹

Stenkyrkan i Esbo, även den från 1400-talets början, undersöktes med moderna metoder år 1981. Utgrävningen genomfördes enligt stratigrafiska lager

och föremålens fyndplatser dokumenterades med en noggrannhet på ungefär 0,5 meter.⁸⁰ Detta till trots hittades enbart 24 medeltida mynt. Den största ansamlingen medeltida mynt kommer från kyrkan i Lojo, medan fyndantalet från de övriga kyrkorna är anspråkslöst. Mynten från de nyländska kyrkorna är i genomsnitt något senare än de från Egentliga Finland, men enstaka mynt från 1300-talet förekommer. Det äldsta myntet är en gotländsk penning från

Fyndkatalog	Kyrka	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Gotl.	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Övr.
91	Borgå	1957, 1977-1978	ca 1360-1363	12		2		9	1	
92	Esbo	1981	ca 1422-1441	24		7		14		3
93	Helsinge, St. Lars	2006-2007	ca 1400-1422	7				7		
94	Kyrkslätt	1956-1959	ca 1250	17	1	5		7	2	1
95	Lojo	1966	ca 1320-1340	98	1	45	2	45	4	1
96	Pernå kyrka	1938	ca 1441-1459	1				1		
97	Pojo	1950	ca 1360-1363	1		1				
98	Sjundeå	1969	ca 1441-1459	4		1		2	1	
99	Tenala	1985	ca 1360-1363	20		12		8		
	Sammanlagt			184	2	73	2	93	8	5

Tabell 7.3. Mynten funna i kyrkorna i Nyland.

⁷⁸ Knapas 1994: 57–59.

⁷⁹ Pettaý 2009.

⁸⁰ Hiekkänen 1989.

1200-talet funnen i Kyrkslätt kyrka. De livländska mynten utgör en majoritet och dominerar särskilt i östra Nyland.

Satakunta

I Satakunta har 144 medeltida mynt registrerats från åtta olika kyrkor eller kyrkogrunder. St. Henriks kapell på Kyrkholmen i Kjulo skiljer sig från de övriga platserna. Enligt legenden var det på Kjulo träsk som St. Henrik dräptes av Lalli.⁸¹ Ett minneskapell på Kyrkholmen uppfördes kring 1400-talets början och blev till ett färdmål för pilgrimer.⁸² Ett annat specialfall utgörs av fornlämningsområdet Likis nära Ulfby stad, där det legat åtminstone en kyrka och en kyrko-

gård. Under utgrävningar år 2003 hittades sex mynt som troligtvis härstammar från en kyrklig kontext.⁸³ Dessa består av två gotländska 1200-tals penningar, en Magnus Eriksson penning från 1340–1354, en brakteat från 1470–1500, en dansk hvid från 1448, samt ett smultet oidentifierat silvermynt.

Av de övriga kyrkorna med medeltida mynt är den äldsta ruinerna av Raumo stadskyrka från 1400-talets sista årtionde. I Raumo uppfördes på 1500-talet också en stenkyrka i samband med stadens franciskankonvent.⁸⁴ Därtill kommer kyrkorna i Lempäälä, Sastmola och Tyrvis från 1500-talets första årtionde.⁸⁵ Träkyrkogrunder i Harju, Tammerfors härstammar däremot

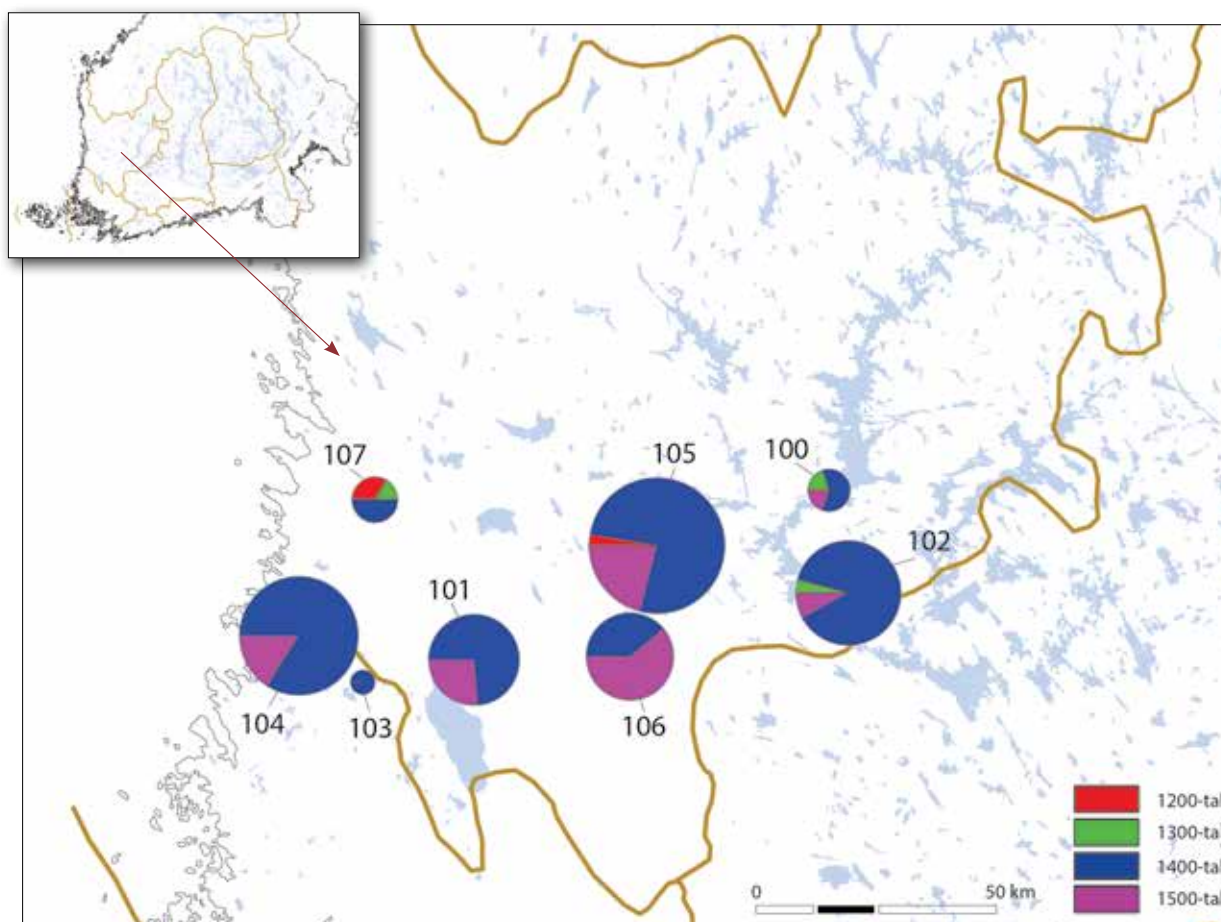

Fig. 7.9. Mynten i kyrkorna i Satakunta. Numrorna motsvarar fyndkatalogens ordningsnummer.

⁸¹ Heikkilä 2009: 34.

⁸² Hiekkänen 2007: 228–229.

⁸³ MK 2003047; Jäkärä 2003.

⁸⁴ Hiekkänen 2007: 247.

⁸⁵ Hiekkänen 2003b: 59.

från en träkyrka som byggdes först år 1639.⁸⁶ Det måste dock redan tidigare ha legat en kyrka på samma plats.

Utgrävningarna vid kyrkorna i Satakunta har varit väldigt olika till sin natur. De två tillvaratagna medeltida mynten från konventkyrkan i Raumo härstammar från en undersökning som genomfördes redan år 1891.⁸⁷ Också ruinerna av den gamla stadskyrkan undersöktes redan på 1890-talet samt åren 1929 och 1983.⁸⁸ Under de arkeologiska undersökningarna på Kyrkholmen i Kjulo åren 1904–1905 hittades enbart 19 medeltida mynt, vilket kan tyda på att platsen trots sin särställning i folktron inte skulle ha haft någon större betydelse under medeltiden. Avvikande är däremot att brakteater saknas så när som på ett par obestämbara fragment, vilket kan bero på grova utgrävningsmetoder. Enligt uppgifter i utgrävningsanteckningarna

hade det tidigare varit vanligt att folk tog sig till ön för att gräva ”skatter”. I samband med detta hade såväl kopparmynt som små silvermynt hittats, men särskilt de senare hade förstörts och någon mer information finns inte att tillgå.⁸⁹

Ännu under mitten av 1900-talet var utgrävningsmetoderna rätt grova men marken sällades, vilket gör att medeltida mynt hittats till en större utsträckning. Det största antalet medeltida mynt är från kyrkan i Sastmola. Det äldsta myntet, en brakteat med lejonhuvud från kung Valdemars (1250–1275) tid är från ett tidigare skede före stenkyrkan byggdes i början av 1500-talet. Stenkyrkan i Lempäälä undersöktes med moderna metoder år 1983.⁹⁰ Också här härstammar majoriteten av de medeltida mynten utgående från de tidiga dateringarna från en tidigare träkyrka som stått på samma plats.

Fyndkatalog	Kyrka	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Gotl.	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Övr.
100	Harju kyrkogrund	1959	ca 1370-1380	5		5				
101	S:t Henriks kapell, Kjulo	1904-1905	ca 1405-1439	19		13			6	
102	Lempäälä	1983	ca 1370-1380	25		23		1	1	
103	Raumo, H. Korset	1891	ca 1470-1500	2		2				
104	Raumo, H. Treenig.	1929, 1983	ca 1410-1439	31		23	5	1	1	1
105	Sastmola	1960	ca 1250-1275	38		37	1			
106	Tyrvis	1964	ca 1405-1439	18		13			4	1
107	Ulfby, Likis	2003	ca 1250	6	2	3			1	
	Sammanlagt			144	2	119	6	2	13	2

Tabell 7.4. Mynten funna i kyrkorna i Satakunta.

Tavastland

Av kyrkorna i Tavastland är Hattula kyrka troligtvis den äldsta, från andra hälften av 1400-talet eller till och med senare.⁹¹ De övriga stenkyrkorna med medeltida mynt dateras till senmedeltiden; Pälkäne kyrka från sekelskiftet mellan 1400- och 1500-talet och kyrkorna i Hämeenkoski och Rengo vars grunder murades under

1500-talets första hälft. I Padasjoki kom byggnadsarbetena under medeltiden inte längre än till sakristian.⁹² Trots att det i Tavastland under 2000-talet bedrivits flera undersökningar vid kyrkorelaterade fyndlokaler är antalet medeltida mynt som hittats lågt. Delvis beror detta säkert på att fyndmaterialet inte är lika väl bevarat vid kyrkogrunder som i de kvarstående stenkyrkorna.

⁸⁶ Museiverkets registerportal, Harjun vanha hautausmaa, Kaivaus 1959; MK, top. arkiv.

⁸⁷ Högman 1891.

⁸⁸ Hiekkanen 2007: 253–254; Sjölund 1983.

⁸⁹ Salminen 1905.

⁹⁰ Hiekkanen 1983.

⁹¹ Ratilainen *et al.* 2017: 88.

⁹² Hiekkanen 2003b: 60–61.

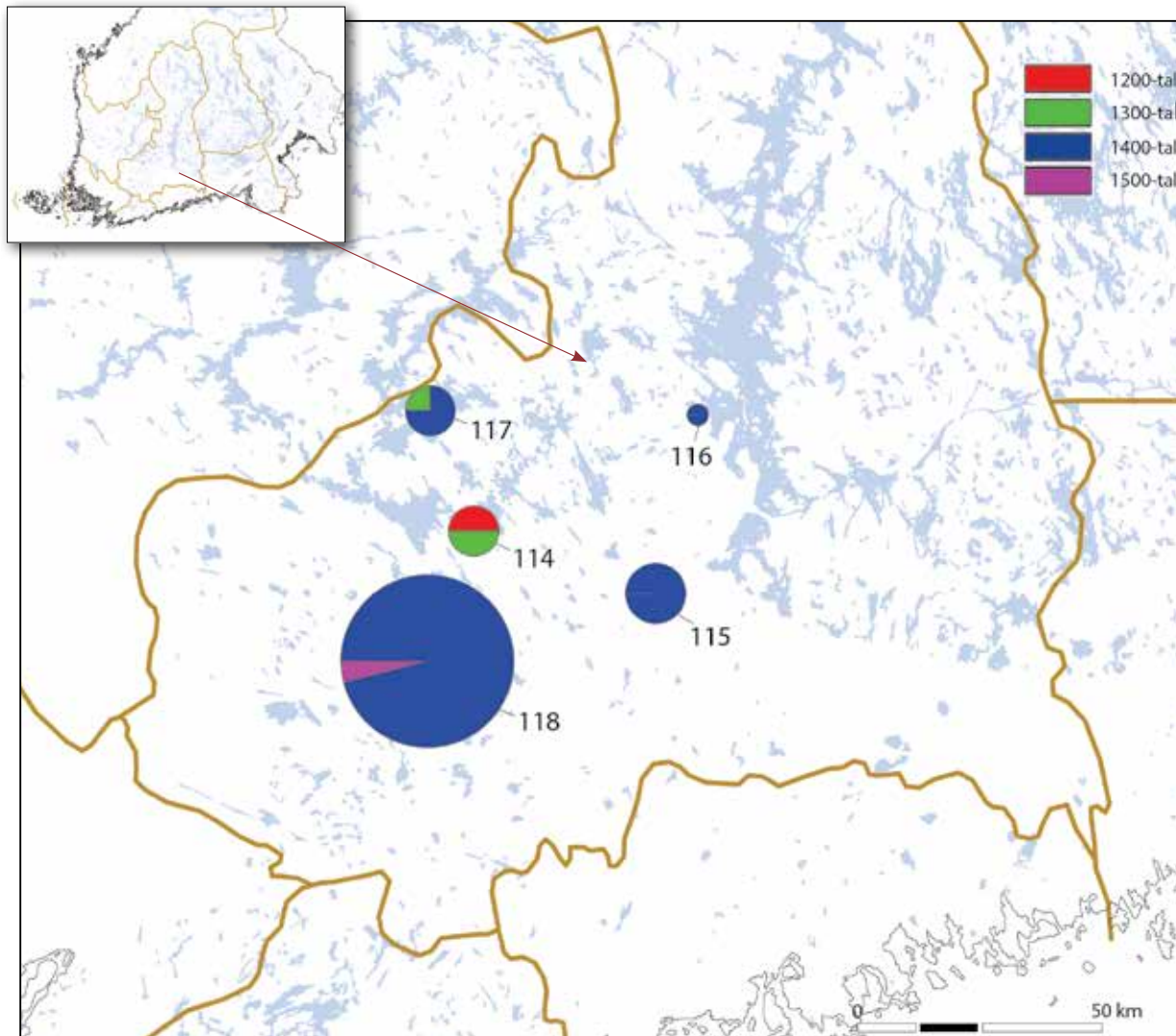

Fig. 7.10. Mynten i Tavastlands kyrkor. Numrorna motsvarar fyndkatalogens ordningsnummer.

Sammanlagt finns det endast 64 medeltida mynt från fem kyrkor i landskapet. De fyra mynten från kyrkan i Hattula är från ett betydligt äldre skede än den nuvarande stenkyrkan.⁹³ Två av mynten är gotländska penningar från 1200-talet, de två andra penningar präglade under Magnus Eriksson. Den ena gotländska penningen samt den äldre svenska penningen från ca 1320–1340 hittades i närheten av gravläggningar. Vid kyrkoruinen i Hämeenkoski utfördes utgrävningar av arkeologiska läroämnet vid Åbo universitet mellan åren 1996 och 2002.⁹⁴

De sex tillvaratagna medeltida mynten är från hela det utgrävda området.

Också vid Pälkäne medeltida kyrkogrund har arkeologiska undersökningar gjorts under 1990- och 2000-talen, men endast fyra medeltida mynt har tillvaratagits.⁹⁵ Den nuvarande kyrkan i Rengo uppfördes åren 1779–1784, men på samma plats låg även de tidigare kyrkobyggnaderna ur vilka de äldre mynten härstammar.⁹⁶ Kyrkan undersöktes med moderna metoder år 1984, vilket gav upphov till sammanlagt 49 medeltida mynt.

⁹³ Eerikäinen 1975; Hiekkänen 2007: 283.

⁹⁴ Hiekkänen 2007: 303; Paljärvi 2001.

⁹⁵ Mikkola 2004: 31–40.

⁹⁶ Hiekkänen 1993b: 60–110.

Fyndkatalog	Kyrka	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Gotl.	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Övr.
114	Hattula	1975	ca. 1250	4	2	2				
115	Hämeenkoski	1996-2002	ca 1420-1440	6		3	1	2		
116	Padasjoki	1924	ca 1470-1500	1		1				
117	Pälkäne kyrkogrund	1991-2010	ca 1370-1380	4		3	1			
118	Rengo	1984	ca 1410-1450	49		40		7	1	1
	Sammanlagt			64	2	49	2	9	1	1

Tabell 7.5. Mynten funna i kyrkorna i Tavastland.

Österbotten

I Österbotten övergavs en del av de gamla medeltida kyrkorna i samband med att nya kyrkor anlades på 1600- och 1700-talen. Borträknar man mynt funna i gravar så finns det sammanlagt 81 medeltida mynt från

sex olika kyrkor i landskapet. Av dessa är tre kyrkogrunder (Karlö, Valmarinniemi, Gamla hamn i Ijo) och tre stenkyrkor (Keminmaa, Storkyro och Pedersöre). De bevarade stenkyrkorna dateras till 1500-talet, medan träkyrkogrunderna är från ett något tidigare skede.

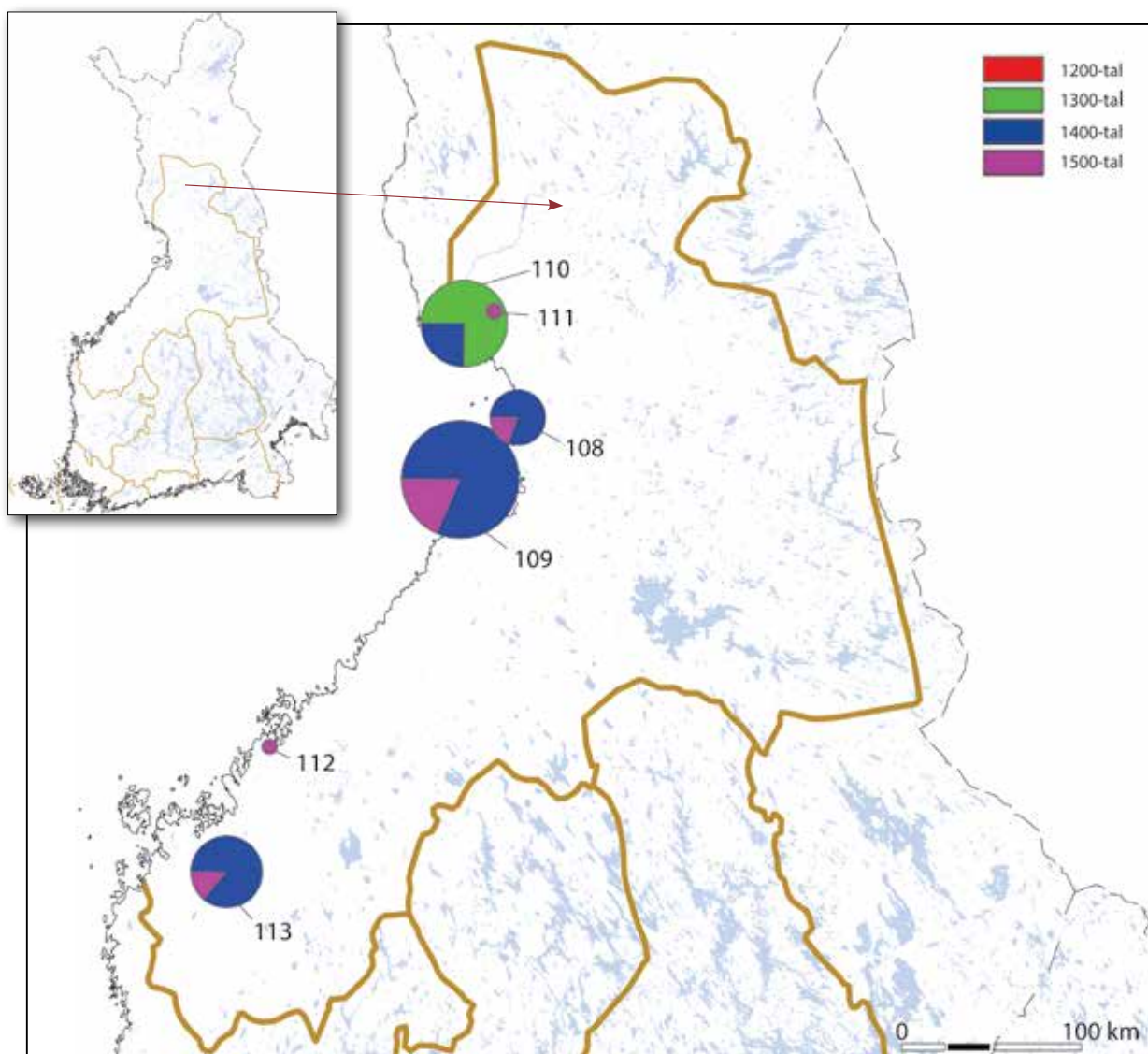

Fig. 7.11. Mynten i Österbottens kyrkor. Numrorna motsvarar fyndkatalogens ordningsnummer.

Vid Valmarinniemi hittades under utgrävningar 1981 kyrkogrunderna av åtminstone två träkyrkor, vilka fungerat som föregångare till Keminmaa stenkyrka.⁹⁷ Utgående från mynten kan kyrkorna dateras till mitten av 1300-talet och början av 1400-talet. Sammanlagt 58 medeltida mynt har hittats på platsen, men av dessa härrör sig 35 från gravläggningar.⁹⁸ På Karlö har

det funnits flera träkyrkor, den äldsta från kring mitten av 1400-talet. På platsen utfördes utgrävningar åren 1985–1987.⁹⁹ Sammanlagt 32 medeltida mynt togs till vara, varav en del hittades i samband med gravläggningar. Det är dock svårt att avgöra huruvida de legat i jordfyllnaden eller verkligen nedlagts i gravarna. Största delen av mynten härstammar från blandade skikt.

Fyndkatalog	Kyrka	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Preus.	Övr.
108	Gamla Hamn, Ijo	2009	ca 1430-1450	10	9					1
109	Karlö	1985-1987	ca 1410-1450	32	30	1		1		
110	Keminmaa	1993-1994	1528	1	1					
112	Pedersöre	1985	ca 1518-1522	1				1		
113	Storkyro	1953	ca 1410-1450	14	14					
111	Valmarinniemi	1981	ca 1320-1340	23	18	3	1		1	
	Sammanlagt			81	72	4	1	2	1	1

Tabell 7.6. Mynten funna i kyrkorna i Österbotten.

Karelen: Kapellbacken i Kauskila

Tillsvidare har medeltida mynt tillvaratagits endast från en kyrkogrund i Karelen. Vid Kapellbacken i Kauskila, Villmanstrand hittade man under arkeologiska undersökningar på 2000-talet grunderna till två gamla kyrkobyggnader. Den äldre av dessa kan troligen föras till 1300-talets första hälft, medan den senare funnits till åtminstone kring mitten av 1500-talet.¹⁰⁰ Innanför själva kyrkogrunden har sammanlagt 25 medeltida mynt hittats. De flesta av dessa tillvaratogs under utgrävningar år 2003 i den östra delen av kyrkolämningen. De äldsta mynten är tre svenska brakteater från 1360-talet, därtill kommer fem oidentifierade brakteater, troligtvis även de från 1300-talets andra halva. Senare svenska medeltida mynt saknas, förutom en perforerad 4-penning präglad år 1546. Förutom en litauisk penning är de övriga mynten livländska, präglade under 1400- och 1500-talet. Vid

kapellet finns ett kortstågstida och medeltida gravfält där man också hittat medeltida mynt, dessa behandlas närmare i avsnittet om gravfynd.

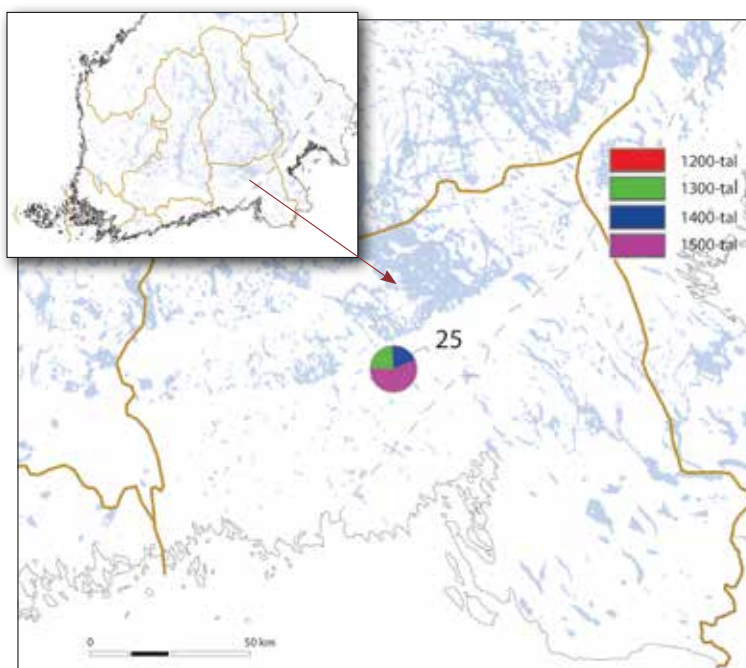

Fig. 7.12. I Karelen finns det hittills medeltida kyrkfynd från endast en fyndlokal; kyrkogrunden vid Kapellbacken i Kauskila, Lappvesi.

⁹⁷ Koponen & Peltari 2016.

⁹⁸ Jylkkä 2004. Se avsnittet om gravfynd.

⁹⁹ Paavola 1991: 1–2.

¹⁰⁰ Laakso 2011: 99–107, se även utgrävningsrapporter 1999–2005. Fyndkatalog 121.

7.4. Konvent och kloster

Det fanns fem konvent och ett kloster i det medeltida Finland. Det äldsta var dominikankonventet i Åbo, som grundades år 1249. Möjligen kan konventet till en början ha grundats i samband med biskopssätet på Koroisnäset, till Åbo flyttade det senast i början av 1300-talet.¹⁰¹ I Viborg grundades ett dominikankonvent i skiftet mellan 1300- och 1400-talen och något senare tre franciskankonvent; i Raumo, i Viborg och på Kökar på Åland. I början av 1440-talet grundades också ett birgittinerkloster i Nådendal.¹⁰² Från dominikankonventet i Åbo finns det ovannämnda depåfyndet samt osäkra fynd som behandlas närmare i kapitlet om fynden från Åbo stad. Det saknas också närmare fynduppgifter om fynd från konventen i Viborg, även om det enligt uppgift hittats medeltida mynt åtminstone vid franciskankonventet.¹⁰³ Från de

tre resterande klostren finns ett relativt rikt fyndmaterial som visar att medeltida myntfynd i dessa miljöer är ett rätt allmänt fenomen jämfört med till exempel städer och landsbygdens byar. Materialet från klosterkyrkorna har redan behandlats ovan i samband med kyrkfynden.

De första utgrävningarna vid franciskankonventet på Kökar utfördes redan på 1860-talet, en kartläggning och mindre utgrävningar gjordes år 1926. Senare har undersökningar under ledning av Kenneth Gustavsson genomförts på 1980- och 1990-talen.¹⁰⁴ Förutom i klosterkyrkan hittades 18 mynt utanför kyrkan, invid grunderna till vad som tolkats vara kyrkans refektorium och kök. Av dessa mynt är tolv svenska, det äldsta en örtug präglad i Stockholm under Kristofer av Bayern (1441–1448). De övriga mynten är brakteater, samtliga från Sten Sture den äldres tid (ca

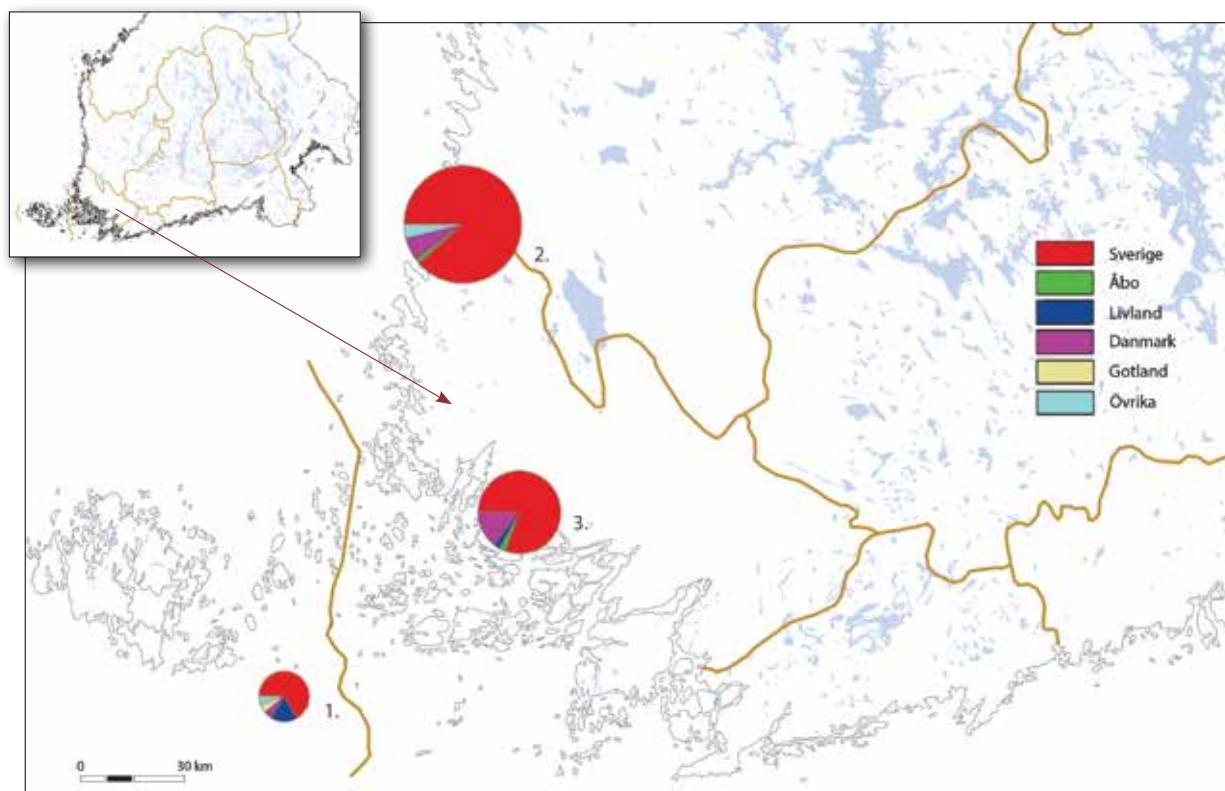

Fig. 7.13. Myntfynden från franciskanerkonventen på 1. Kökar (18 ex) och 2. Raumo (78 ex) samt från 3. birgittinerklostret i Nådendal (40 ex).

¹⁰¹ DF 98; Harjula, Immonen, & Savolainen 2016: 282–283; Hiekkänen 2007: 184–185; Ratilainen 2016: 54–80.

¹⁰² Haggrén 2015: 446; Hiekkänen 1993a.

¹⁰³ Hiekkänen 1993a: 135.

¹⁰⁴ Gustavsson 1986, 1994: 494–518; Hiekkänen 1993a: 140–143.

1470–1500). I myntfynden ingår också två revalska 1400-tals skillingar, samt en skilling präglad i Dorpat under Johannes II Bertkow (1473–1485), liksom en nordtysk brakteat från 1400-talet.¹⁰⁵ Dessa utländska mynt vittnar om Kökars läge vid farleden som ledde från Stockholm till Reval.

Runtom franciskanerkyrkan i Raumo genomfördes undersökningar redan år 1891.¹⁰⁶ I samband med rör- och vägarbete utförde Muuritutkimus ky år 2017 utgrävningar på Klostergatan norr om kyrkan, där franciskankonventet troligtvis legat. I det rika fyndmaterialet från de medeltida kulturskikten ingick 78 medeltida mynt daterade från 1400-talet till mitten av 1500-talet.¹⁰⁷ Av mynten är 70 svenska, de äldsta två Västeråsbrakteater präglade under Erik av Pommern samt sex Stockholmsbrakteater från 1400-talets första hälft. Följande mynt är en örtug präglad i Åbo under Karl Knutsson Bonde, liksom fem brakteater från samma tidsperiod. Överlägset vanligast är mynten från Sten Sture den äldres tid, med 40 brakteater och fyra halvörtugar. Från Hans liksom Sten Sture den yngres tid finns en halvörtug var. Dessutom ingår ett fragment av en halvörtug och fem odefinierade brakteater. Senare mynt utgörs av tre klippingar (1518–1522) och tre småmynt från Gustav I:s tid. De utländska mynten består av två danska hvider, en brakteat präglad i Stettin i slutet av 1400-talet, en 1400-tals brakteat från Rostock liksom en 2 mites präglad i Brabant, Spanska Nederländerna under Carlos V (1507–1514). Dessa utländska mynt berättar om konventets utbredda kontaktnät. Ett särskilt intressant fenomen i myntmaterialet från Raumo är dock fyra vikta brakteater. Möjligen har dessa brakteater böjts i samband med att de offrats; ett fenomen som bland annat förekommer i det engelska fyndmaterialet.¹⁰⁸

Fig. 7.14. Vikt brakteat från Klostergatan i Raumo. NM 41321:565. Skala 2:1. Bild: Maija Helamaa/Muuritutkimus ky.

Väster om kyrkan i Nådendal finns ruinerna av birgittinerklostret, som hyste både nunnor och munkar. Utgrävningar på området utfördes redan på 1870-talet, men endast ett fåtal fynd togs till vara, däribland inga mynt. År 1905 hittade J.M. Tallgren ett mynt i klosterruinen, troligtvis är det frågan om en i Stockholm präglad senmedeltida brakteat.¹⁰⁹ I klosterkyrkan utfördes mindre utgrävningar 1963–1964, medan ett nytt projekt med fältundersökningar av kyrkan och dess omgivning inleddes på 1990-talet under ledning av Kari Uotila. Åren 2005–2007 utfördes utgrävningar norr om nunneklostret. Under dessa utgrävdes huvudsakligen skikt som härstammar från 1600- och 1700-talens prästgård, medan de äldsta skikten kunde dateras till 1400-talets början. Klostrets mångsidiga materiella kultur framkommer i det rika fyndmaterialet, som också innehåller en stor mängd medeltida mynt (40 ex).¹¹⁰

De äldsta myntfynden från klostret är en abo (4 penning) från ca 1420–1439 samt brakteater från 1400-talets första hälft (4 ex), medan brakteaterna från 1400-talets andra hälft är vanligare (11 ex). En brakteat kan också dateras till början av 1500-talet, de övriga är så pass fragmentariska att de inte går att bestämma närmare (9 ex). Till de senare fynden hör också två halvörtugar från Sten Sture den äldres tid och en från Sten Sture den yngres tid. Dessutom ingår fem klippingar från 1518–1522, samt tre småmynt

¹⁰⁵ ÅM 1900, 553, 563. Fyndkatalog 122.

¹⁰⁶ Högman 1891, se avsnittet om kyrkfynd.

¹⁰⁷ NM 41321; Helamaa & Uotila 2017; Fyndkatalog 123.

¹⁰⁸ Gilchrist 2012: 242–243; Kelleher 2013: 229–236.

¹⁰⁹ Myntet går ej längre att identifiera i samlingen. Enligt de ursprungliga uppgifterna är det frågan om en brakteat från Albrekt av Mecklenburgs tid, men eftersom hänvisningen går till Hildebrand (654) kan man anta att denna information ej stämmer och myntet i verkligheten är något yngre.

¹¹⁰ Kivistö 2011: 273–280; Uotila 2011.

från Gustav I:s tid. De enda utländska mynten är en dansk hvid från 1440–1448 samt en revalsk penning från ca 1470–1475.¹¹¹

7.5. Prästgårdar

I samband med kyrkorna fanns det i de drygt 100 församlingarna i slutet av medeltiden en prästgård till kyrkoherdens förfogande. Prästgårdarna har främst varit föremål för arkeologiska undersökningar på Åland, där det gjorts utgrävningar i närheten av kyrkorna i Jomala, Finström, Föglö, Hammarland, Sund och Lemland. På fastlandet är undersökningarna färre, men arkeologiska utgrävningar har utförts åtminstone vid prästgårdarna i Pernå och i Helsing socken. Alla undersökningar tyder på att prästgårdarna haft en rik materiell kultur under medeltiden.¹¹² Även mynt har hittats vid samtliga utgrävningar.

De äldsta två mynten hittade vid prästgården i Jomala är från slutet av 1200-talet, där också ett flertal penningar och brakteater från Magnus Erikssons och Albrekt av Mecklenburgs tid tagits till vara. I materialet ingår också en revalsk scherf, en witten från Rostock, en nordtysk brakteat samt en fransk medeltida räknepenning.¹¹³ Vid utgrävningar av kyrkbacken i Jomala år 1910 hittades dessutom en brakteat från Albrekt av Mecklenburgs tid.¹¹⁴ Från prästgården vid Finström har en preussisk 1400-tals skilling tagits till vara, de övriga tre mynten är svenska från början av 1500-talet.¹¹⁵ Från Gårdsängen tillhörande Hammarlands prästgård finns endast ett mynt; en örtug präglad i Åbo under Karl Knutsson Bonde.¹¹⁶ Likaså har endast

en dansk hvid präglad under kung Hans (1481-1513) hittats vid kyrkbacken i Sund.¹¹⁷

Under utgrävningarna invid Pernå prästgård togs fem livländska penningar till vara; tre från Reval och två från Dorpat. Samtliga mynt är från 1400-talet eller början av 1500-talet.¹¹⁸ Myntmaterialet från utgrävningarna vid prästgården i Helsing kyrkby omfattar sammanlagt tolv medeltida mynt. Ett enda av mynten är svenskt, en örtug präglad i Stockholm under Erik av Pommern. Fyra av mynten är från Reval och fem från Dorpat, dessutom ingår en skilling från Riga och en penning präglad i Elbing år 1556. De övriga mynten dateras från sent 1300-tal till 1500-talets första hälft.¹¹⁹

I en rund stenkonstruktion vid Vånå gamla prästgård i Tavastland hittades år 1990 en witten från Güstrow präglad år 1528. Fyra år senare hittades en fyrk från år 1531 i prästgårdens trädgård.¹²⁰ Ett antal mynt har också hittat med metalldetektor på åkrar i närheten av prästgårdarna i bland annat Janakkala, Nystad, Storkyro och Vemo, dessa presenteras i korthet i kapitlet om metalldetektorfynd.

7.6. Slott och borgar

Liksom i kyrkorna finner man i slotten och borgarna mynt från loppet av hela medeltiden. Oftast är det frågan om mynt av små valörer, även om materialet är något mångsidigare än i kyrkorna. De mynt som av orsak eller annan blivit kvar och bildar det arkeologiska fyndmaterialet utgör enbart en liten bråkdel av de väldiga summor som i verkligheten passerat slotten,

¹¹¹ NM 2005034. Fyndkatalog 124.

¹¹² Pellinen 2011: 3–12.

¹¹³ ÅM 231, 617, 629, 639; Hörfors 1990: 39–50. Se fyndkatalog 215.

¹¹⁴ SHM 5662.

¹¹⁵ ÅM 173, 182, 199; Dreijer 1949, 1950. Se fyndkatalog 126.

¹¹⁶ ÅM 346.

¹¹⁷ ÅM 258.

¹¹⁸ MK 99045, 2001021, 2002048; Palm 1999, 2000; Lahtinen & Pellinen 2002. Se fyndkatalog 129.

¹¹⁹ NM 39724, 39918,

¹²⁰ MK 90097, 94052.

vilket framkommer i det skriftliga källmaterialet som behandlats ovan. De tidigaste fyndplatserna som faller inom denna kategori är fornborgarna från slutet av järnåldern. Dessa låg oftast i samband med bosättningen, i närheten av vattendrag. Sammanlagt har över 400 möjliga fornborgar registrerats i Finland, men enbart 90 har dokumenterats närmare.¹²¹ Myntfynd från den ursprungliga användningsperioden har gjorts vid endast tre av dessa. Det äldsta myntfyndet är ett abbasidmynt (786–809) från Vesilahti i Satakunta, där utgrävningar vid fornborgen Valkkinen genomfördes år 1951.¹²² Flera av fornborgarna förblev i bruk in i början av medeltiden, vilket genom mynten är synligt vid fornborgen i Lundo. På platsen har det utförts flera utgrävningar ända sedan 1880-talet, vilket resulterat i sammanlagt 16 mynt.¹²³ Av dessa mynt är sex från 1000-talet, två från skiftet mellan järnålder och medeltid och åtta medeltida från ca 1210 till mitten av 1300-talet.¹²⁴ Mynten berättar

om ett allmänt myntbruk på platsen både från tiden före och efter monetariseringen. En liknande fornborg i Haga, Tavastland har trots utgrävningar på platsen enbart gett upphov till ett mynt; en penning präglad under Birger Magnusson (1290–1318). Fyndmaterialet är även i övrigt till största del medeltida, vilket kan betyda att borgen inte anlagts förrän på 1200-talet.¹²⁵

År 1962 utfördes utgrävningar vid fornborgen Kapatuosia i Hollola. Under utgrävningarna hittades ett vikingatida depåfynd, men också medeltida och senare fynd. Bland dessa saknas dock mynt, förutom en blaffert (2-penning) präglad i Schleswig-Holstein 1533–1559.¹²⁶ I Euraåminne har det på 1970-talet utförts utgrävningar vid en medeltida fästning som troligtvis är den samma som de skriftliga källornas Vreghdenborg, vars aktiva bruksperiod var i slutet av 1300-talet. En gote från 1400-talets början har hittats på området.¹²⁷

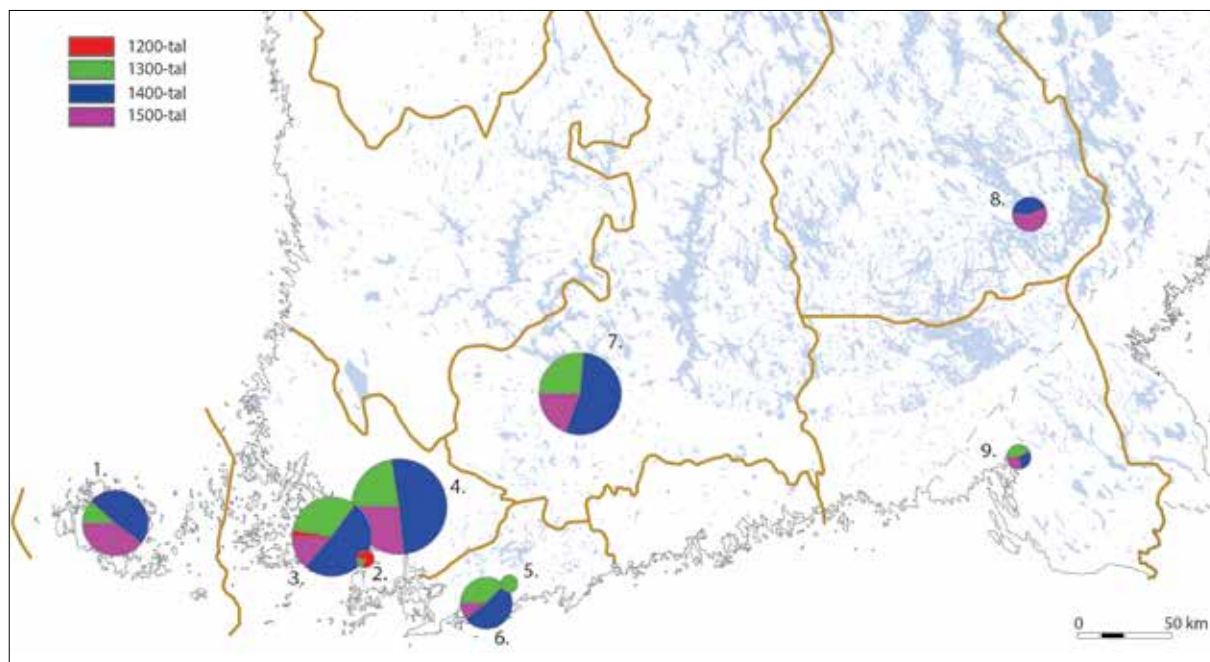

Fig. 7.15. Myntfynd från de finska slotten. 1. Kastelholm (154 ex), 2. Lundo (8 ex), 3. Åbo (205 ex), 4. Kustö (294 ex), 5. Junkarsborg (10 ex), 6. Raseborg (35 ex), 7. Tavastehus (229 ex), 8. Olofsborg (34 ex) och 9. Viborg (7 ex)

¹²¹ Gardberg & Welin 1993: 8–9; Taavitsainen 1990.

¹²² Talvio 2002: 199.

¹²³ Gardberg 1993: 21; Taavitsainen 1990.

¹²⁴ Luoto 1984: 66–67; Talvio 2002: 207. Se fyndkatalog 133.

¹²⁵ Taavitsainen 1990: 236–237.

¹²⁶ MK 62075; Taavitsainen 1982: 27–35.

¹²⁷ TYA 140; Luoto & Pihlman 1978.

De tre medeltida centralborgarna i Finland är Åbo slott, Tavastehus slott och Olofsborg. Dessa slott fungerade som administrativa och fiskala centrum, som kronans fäste samt som gränsslott. Därtill kommer Viborgs slott, som tyvärr inte undersökts systematiskt. Uppgifterna angående fynden som gjorts på slottet är väldigt bristfälliga. Vid sidan om centralborgarna fungerade också Junkarsborg och Raseborg som administrativt centrum i Nyland, biskopsborgen Kustö i Egentliga Finland samt Kastelholms slott på Åland.¹²⁸

Åbo slott

Åbo slott var i tiderna ett av de största byggnadsprojekten i hela det svenska riket och slottet förblev under hela den svenska tiden en viktig bas i Österlandet. Sammanlagt nio gånger var slottet under belägring och tidvis hade det även en defensiv funktion. Desto viktigare var dock dess roll som hela västra Finlands administrativa centrum. Det första kastellet uppfördes troligen kring 1280-talet, medan gråstensborgen byggdes i början av 1300-talet. Slottet klarade sig närapå orört under anfallen från Novgorod år 1318, men desto större skador uppstod under Albrekt Mecklenburgs belägring och anfall av slottet 1364–1365. Slottet renoverades och under 1400-talet gjordes omfattande utvidgningar. Först år 1502 skedde nästa belägring, nu under ledning av Sten Sture den äldre, och i början av 1520-talet låg slottet mitt i striderna mellan de svenska och danska trupperna. Under Gustav I:s tid på tronen var Åbos roll ånyo betydande, kungen tillbringade bland annat en hel vinter på slottet.¹²⁹ Under senare tider fungerade slottet tidvis som härbärge, tidvis som förråd ända fram till slutet av 1800-talet, då de första restaureringsbesluten gjordes.

Restaureringar genomfördes delvis redan under 1800-talet, medan de första byggnadsarkeologiska un-

dersökningarna utfördes under ledning av Juhani Rinne åren 1901–1904. Under dessa år sällades kulturskikten från huvudborgen, vilket gav upphov till 130 mynt från rummen i norra och södra flygeln samt från fånggården.¹³⁰ Åren 1905–1906 tömdes källaren i den norra flygeln, vilket resulterade i nya myntfynd.¹³¹ Hösten 1930 undersöktes rummen i norra flygeln, innergården samt vagnslidret. Då togs det till vara sammanlagt 42 mynt, varav alla medeltida eller från 1500-talets första årtionden. Utgående från de ursprungliga fyndkatalogerna är det ytterst svårt att identifiera alla mynt, eftersom en stor del senare blandats i museets samlingar. Från och med undersökningarna år 1939 är situationen redan bättre, av 35 mynt (varav 34 medeltida) är alla identifierade. År 1946 hittades ett fragment av ett guldmynt,¹³² medan utgrävningarna på fånggården åren 1957–1958 gav upphov till 99 mynt. År 1970 har man dokumenterat 14 mynt och från undersökningarna vid förborgen åren 1974–1986 hittades 53 mynt. Det senaste medeltida myntet hittades år 1992, varefter inga nya medeltida fynd gjorts på slottet.¹³³

Sammanlagt har över 400 mynt tillvaratagits från slottet, varav 205 medeltida. Det tidigaste myntet är en kronbrakteat från Valdemars Birgerssons tid (1250–1275), som dock hittades på borggården och därmed inte direkt kan förknippas med själva byggnaden. Troligtvis har ett likadant mynt också hittats i slottets tredje våning år 1904. Från samma rum på slottet finns också två M-brakteater präglade under Magnus Ladulås (1275–1290), samt en kronhuvudsbrakteat präglad i Reval ca 1250–1265. Något förvånande är däremot 1300-tals myntens ringa antal. Antalet tvåsidiga, i övrigt rätt allmänna, penningar från Magnus Erikssons regerings första årtionden är endast fem, medan den senare typen som kan dateras till 1340–1350-talet redan är långt mycket allännare med 24 exemplar. Majoriteten av dessa är från den östra flygelns tredje våning.

¹²⁸ Haggrén 2015: 425–428.

¹²⁹ Drake 1999: 10–19; Gardberg 1959, 1993: 7, 32–38; Uotila 2003: 153–158.

¹³⁰ Rinne 1902: 49–53, 1930: 63.

¹³¹ NM 4811.

¹³² MK 46025.

¹³³ Fyndkatalog 134.

Till Albrekt av Mecklenburgs period (1364–1389) dateras myntdepån bestående av 25 svenska örtugar och två gotar, som redan behandlats i föregående kapitel. I övrigt är det främst småmynt som hittats på slottet, brakteater med krönt huvud från Stockholm eller S-brakteater från Söderköping. Trots att de svenska mynten utgör en klar majoritet berättar artig-mynten från Reval samt enstaka mynt från Dorpat och Visby om kontakter med andra platser kring Östersjön. För mera exotiska mynt står en så kallad botdrager från Flandern, daterad till 1300-talets andra hälft, samt ett fragment av ett 1300-tals guldmynt. Antalet mynt från början av 1400-talet är något mindre, men i slutet av århundradet ökar myntantalet kraftigt. Samtidigt sjunker antalet livländska mynt, som inte längre verkar ha haft någon större betydelse i Åbotrakten under Sturetiden. De utländska mynten under 1400-talet och början av 1500-talet utgörs främst av danska hvider. Åtminstone tre medeltida räknepennningar av tysk typ har också hittats på slottet.

Av den egna myntningen i Åbo finns det förvånansvärt få bevis. Från Erik av Pommerns myntning i början av 1400-talet finns en sällsynt örtug, samt två abon och två A-brakteater. Från Kristoffer av Bayerns tid har möjligen ett silvermynt som senare försvunnit i samlingarna tillvaratagits. Särskilt förvånande är hur få örtugar präglade under Karl Knutsson Bonde som tagits till vara på slottet, då de som tidigare nämnt tidvis hörde till de vanligaste mynten i hela riket.¹³⁴ Av dessa finns endast två mynt, likaså två samtida mynt från Stockholm. Under Gustav I:s regering präglades åter mynt på slottet, men i fyndmaterialet finns endast en örtug myntad i biskop Henriks namn, enligt nuvarande uppfattning från 1520-talet.¹³⁵ Från hela den omfattande myntningen på slottet åren 1556–1558 ingår inte ett enda Åbomynt i myntfynden. Istället består mynten från Gustav I:s tid

av örtugar från Stockholm och Västerås, en halv mark från Svartsjö samt två kopparklippingar.

Tavastehus slott

Tavastehus slott fungerade som ett viktigt administrativt centrum i Tavastland. Slottet omnämns första gången i ett dokument från år 1308, i vilket kung Birger ingår en förlikning med sina bröder hertigarna Erik och Valdemar, samt avträder sig slotten Åbo, Tavastehus och Viborg med underliggande landområden.¹³⁶ Uppförandet av slottet började troligtvis i slutet av 1200-talet. Det första kastellet var inte större än 32 x 32 meter, med endast en ingång.¹³⁷ Enligt nuvarande forskning kan gråstensborgens första byggnadsskeden dateras till slutet av 1300-talet, medan Tuptornet uppförts i början av 1400-talet och själva tegelslottet först under 1400-talets andra hälft.¹³⁸ Till samma tidsperiod dateras även ringmurens första skede, som sedan förstärktes och utvidgades under 1500-talet.¹³⁹

Trots slottets viktiga uppgift som gränsslott stod det under konkret hot först under slutet av 1400-talet, speciellt år 1496, då de ryska trupperna nådde Tavastland. Danskarna erövrade slottet år 1520 och år 1522 överlät Kristian II slottet till Sören Norby. Redan följande år togs det dock tillbaka av svenskarna. Under Gustav I:s tid som regent förändrades slottets betydelse så småningom till ett fiskalt centrum. Slottet blev basen för länets fogdar, ståthållare och övriga ämbetsmän. Senare har slottet fungerat som såväl förråd som fängelse. Omfattande restaurationsarbeten började på 1950-talet och renoveringen av huvudborgen fortsatte fram till 1979, i förborgen pågick restaurationsarbeten fram till år 1988.¹⁴⁰

Sammanlagt 466 mynt, varav åtminstone 229 medeltida, har tagits till vara vid Tavastehus slott.¹⁴¹ De första 15 mynten hittades redan år 1893, då grunderna till

¹³⁴ Sarvas 1997: 59.

¹³⁵ Leimus 1992: 151.

¹³⁶ DF 252.

¹³⁷ Drake 1968: 30–42; Gardberg 1993: 53–55.

¹³⁸ Drake 2001: 215–217.

¹³⁹ Luppi 2000: 47.

¹⁴⁰ Drake 1968; Gardberg 1993: 62–63; Härö 2000: 53.

¹⁴¹ Fyndkatalog 141.

fängelset anlades. De första verkliga utgrävningsfynden är från år 1955–1972, då sammanlagt 251 mynt från olika delar av huvudborgen och borggården togs till vara.¹⁴² Den andra omgången består av 200 mynt som tagits till vara åren 1976–1987, då övriga delar av slottet undersöktes och restaurerades.¹⁴³ Det äldsta myntet är en Deventer-penning från biskop Bernolds tid (1027–1054), som dock härstammar från tidigare aktivitet på området. De äldsta mynten som hör ihop med själva slottets historia är penningar av Magnus Erikssons första typ, daterade ca 1320–1340.

Två av dessa är hittade i ett rum i slottets andra våning. Intressant nog finner man den största koncentrationen av 1300-tals mynt just i slottets andra våning, i den så kallade riddarsalen och i den bredvid liggande gången. Ifall denna del av slottet uppförts först i slutet av 1400-talet som Drake föreslagit, så kan mynten knappast vara naturligt bortkomna. Det är också mindre troligt att alla 26 mynt från 1300-talet skulle ha hamnat i dessa rum tillsammans med golvfyllningen.¹⁴⁴

De medeltida mynten från Tavastehus slott bildar även i övrigt en intressant helhet. Av de sammanlagt 229 mynten är 153 av svenskt ursprung. Bland dessa finns en abo värd sex penningar, som fram till år 2017 var den enda kända i sitt slag.¹⁴⁵ Även i övrigt är Åbomyntens antal större än på Åbo slott. Sammanlagt rör det sig om tolv abon myntade under Erik av Pommern och tre A-brakteater. Därtill kommer en örtug präglad under Karl Knutsson Bonde. Till de mera sällsynta mynten hör också tre strålringsbrakteater med bokstaven

Fig. 7.16. Tavastehus slott. Bild: Terho Aalto/Museiverket.

W samt en med bokstaven A, vilka enligt nuvarande forskningsläge kan dateras till ca 1354–1363.¹⁴⁶

Bland de övriga medeltida svenska mynten bildar brakteaterna med krönt huvud från slutet av 1400-talet den överlägset största gruppen. Denna typ är vanlig speciellt på borggården, medan mynten från huvudborgen i genomsnitt är äldre. Vanligast är Magnus Erikssons strålringsbrakteater från 1354–1363, speciellt Stockholmsvarianten med krona, samt slätringsbrakteater med krönt huvud och bokstäverna A och S från slutet av 1300-talet.¹⁴⁷ De livländska myntens antal uppgår till 39, av vilka de äldsta är revalska artigar från slutet av 1300-talet. Sammanlagt är 24 av mynten från Reval, tolv från Dorpat, två från Riga och ett från Wenden. De tyska riddarordersmynten består av två preussiska schillingar och tre örnbrakteater. De sex gotländska mynten är alla från 1300-talet, medan de 22 danska mynten huvudsakligen är från början av 1500-talet. Något av en sällsynthet bland de finska slottsfynden är en i Novgorod präglad denga från 1420–1426.

¹⁴² MK 77038.

¹⁴³ MK 89089.

¹⁴⁴ Ehrnsten 2013b, 2015c.

¹⁴⁵ Sarvas 1981: 171–178.

¹⁴⁶ Talvio 2008: 9–10.

¹⁴⁷ Malmer 1980: 209.

Olofsborg

Den tredje centralborgen i nuvarande Finland hittar man i södra Savolax. På initiativ av Erik Axelsson Tott grundades slottet år 1475 för att fungera som en försvarsborg i mitten av Saimen, i knutpunkten av flera viktiga vattenleder.¹⁴⁸ Tornen sammanfördes med ringmurar, innanför vilka utrymmen för bostäder och annan verksamhet uppstod. Öster om huvudborgen restes förborgen med två runda kanontorn. Olofsborgs första utmaning var kriget mellan Sverige och Ryssland 1495–1497, men även efter det fortsatte gränsstriderna ända fram till 1510. Under Gustav I:s regeringsperiod blev Olofsborg slottslänets och fögderiets centrum, då administrationen år 1534 åtskildes från Viborgs slott. Under hela 1500-talet hade slottet fortsättningsvis en viktig roll inom försvaret och utvidgningar samt förbättringsarbeten gjordes för att förstärka slottet. Slottet förblev i aktivt bruk fram till 1847, då den ryska garnisonen slutligen flyttade bort.¹⁴⁹

Restaureringsarbeten på slottet genomfördes redan på 1800-talet, myntfynden härstammar från restaurationen som inleddes 1961 och fortsatte ända fram till 1975.¹⁵⁰ Speciellt borggården undersöktes grundligt i samband med ombyggnaden och de flesta myntfynden härstammar därifrån. Andra områden med koncentrationer av medeltida mynt finner man vid området för artillerikasernen, i Sankt Erikstornet och vid södra batteriet.¹⁵¹ På 1960-talet hittades sammanlagt kring 200 mynt,¹⁵² medan undersökningarna av förborgen på 1970-talet resulterade i 35 mynt.¹⁵³ Bredvid Sankt Eriks torn hittades dessutom år 1963 en 1500-tals myntskatt som behandlats i föregående kapitel.

Myntdepån borträknad finns det sammanlagt endast 34 medeltida mynt från Olofsborg. De äldsta mynten härstammar från byggnadsåren och består av en ör-

tug från Sten Sture den äldres tid, samt en halvörtug myntad under Sten Sture den yngre. Från Gustav I:s tid finns en örtug och fyra fyrkar, medan de övriga 27 medeltida mynten är livländska. Detta fyndmaterial påvisar, liksom övriga fynd, att livländska mynt användes långt mera allmänt än svenska mynt i de östra delarna av landet. Den nedgång i myntantal som ses på de flesta fyndplatserna i västra Finland går inte heller att spåra i Olofsborgs myntfynd. Den totala avsaknaden av ryska mynt kan däremot ses som förvånande, eftersom de små droppmynten förekommer rätt allmänt i samtida depåfynd i de östra delarna av landet.

Viborgs slott

Viborgs slott anlades på 1290-talet, som en bas för det svenska väldet i öst. Under ledning av Alfred Hackman utfördes det byggnadshistoriska undersökningar på slottet på 1880-talet.¹⁵⁴ Också under andra hälften av 1900-talet och början av 2000-talet har restaurationsarbeten och undersökningar utförts på slottet, men det finns ytterst sparsamt med information om dessa, likaså är fyndmaterialet anspråkslöst. I slottets arkeologiska samlingar finner man tre strålringsbrakteater från Magnus Erikssons tid, troligtvis funna på slottet. Av dessa är en från Stockholm, en från Lödöse och den tredje med bokstaven W möjligen präglad i Viborg. Under 2000-talet har det i samband med restaurationsarbeten på slottsön tillvaratagits fyra medeltida mynt; en halvörtug från Sten Sture den äldres tid, två klippingar från 1518–1522, samt en revalsk skilling från 1480–1483.¹⁵⁵

Junkarsborg och Raseborg

Fästningen Junkarsborg har traditionellt ansetts vara en föregångare till Raseborg. Enligt nuvarande forskningsläge kan dess trä- och stenstrukturer dateras till 1300-talets andra hälft, men det kan också ha funnits

¹⁴⁸ Laamanen & Prusi 2004: 5–9; Pohjolan-Pirhonen 1973: 38–44; Sinisalo 1975: 3.

¹⁴⁹ Gardberg 1993: 109–114, 120; Pohjolan-Pirhonen 1973; Sinisalo 1986.

¹⁵⁰ Pohjolan-Pirhonen 1973: 812–820.

¹⁵¹ Fyndkatalog 142.

¹⁵² MK 69040.

¹⁵³ MK 74033.

¹⁵⁴ Hackman 1944.

¹⁵⁵ Fyndkatalog 143.

en äldre, tidigmedeltida befästning på platsen. Junkarsborgs aktiva period blev relativt kort, då platsen övergavs redan i början på 1400-talet. Befästningen har undersökts i flera omgångar, redan 1892–1893, samt 1937 och 1951–1953. Antalet mynt uppgår dock enbart till tio, alla från 1300-talets andra hälft. Fyra av mynten är gotländska, ett norskt och ett revalskt. De övriga fyra är svenska brakteater.¹⁵⁶

Orsaken till att Junkarsborg övergavs i ett så tidigt skede är med största sannolikhet att Raseborg i slutet av 1370-talet uppfördes som ett centrum för

västra Nyland och som en motpol till Reval. Raseborgs politiska betydelse växte och samtidigt upplevdes dess främsta blomstringsperiod med flera restaureringar och utvidgningar. I början av 1500-talet byttes ägaren i snabb takt, tills länsstyrelsen på 1540-talet förnyades och centralt flyttades till Helsingfors. De första restaureringsarbetena genomfördes åren 1890–1893, då borgen tömdes på raserad jord. Senare undersökningar har huvudsakligen koncentrats till restaurering och konservering av murarna.¹⁵⁷

Största antalet mynt härstammar från restaureringen åren 1913–1914, då sammanlagt 32 medeltida mynt togs till vara.¹⁵⁸ Tyvärr saknar mynten närmare fynduppgifter, vilket gör att de inte kan kombineras med särskilda utrymmen eller byggnadsskeden. Sammanlagt finns det 35 medeltida mynt från själva slottet.¹⁵⁹ De äldsta mynten, både revalska artigar och svenska penningar, är från 1300-talets andra hälft. Av alla me-

Fig. 7.17. Raseborgs slottsruin. Publicerad i Ny Illustrerad Tidning år 1866. Efter fotografi av J. Malmberg, tecknad af O. Arborelius. Bild: Museiverket.

deltida mynt är över hälften (21 ex) livländska, främst från Reval och Dorpat, men även från Riga. Därtill kommer en skilling myntad av Tyska orden, samt en penning från Litauen. Mynt från början av 1500-talet är sällsynta, undantag utgörs av en fyrk från 1520-talet och en Reval-penning från 1530-talet.

År 1968 genomfördes utgrävningar öster om slottet och i en husgrund hittades fem medeltida livländska mynt. Alla mynten är från 1400-talet; två från Reval, två från Riga och ett från Dorpat.¹⁶⁰ Under de senaste 10 åren har flera undersökningar genomförts på områden kring slottet, främst på Slottsmalmen, vilket lett till ett stort antal nya myntfynd, av vilka de flesta härstammar från jordlager som tidigare tömts som avfall från slottet.¹⁶¹ Av sammanlagt 26 medeltida mynt är sex gotländska gotar av 1300-tals typ (ca 1340–1380). Det äldsta svenska myntet är en brakteat präglad i Stockholm ca 1370–1380. Från Karl Knutsson Bondes tid finns en

¹⁵⁶ Suhonen 2002: 10–17; Voionmaa 1977: 435–437. Se fyndkatalog 136.

¹⁵⁷ Drake 1991; Rissanen 1978.

¹⁵⁸ NM 6821.

¹⁵⁹ Fyndkatalog 137.

¹⁶⁰ MK 74045; Mikkola 1968.

¹⁶¹ Haggrén & Knuutinen 2009; Knuutinen *et al.* 2010; Haggrén *et al.* 2014.

örtug från Åbo och en brakteat präglad i Söderköping. Utöver dessa har enbart en svensk närmare oidentifierad brakteat, ett tvåsidigt silvermynt samt två klippingar från 1518–1522 hittats. Därtill kommer en Sören Norby skilling, som tyvärr är så pass sliten att präglingsorten inte går att urskilja i omskriften. Majoriteten av mynten är livländska; tre artigar från Reval från slutet av 1300- och början av 1400-talet, sex artigar från Dorpat präglade under Dietrich III Damerov (1379–1400), liksom en i Dorpat präglad penning från 1518–1527. De utländska mynten utgörs av en kopparsterling präglad i Lund ca 1422 och en vierchen av Tyska orden, präglad under Vinrich von Kniprode (1351–1382).¹⁶²

Kustö Biskopsborg

Biskopsborgen i Kustö var basen för biskopens sekulära makt och dess funktion avviker på så vis från de övriga medeltida slotten. Troligen grundades biskopsborgen redan i slutet av 1200-talet och dess historia sträcker sig fram till år 1528, då den på order av Gustav I avskaffades. År 1318 brände trupperna från Novgorod hela området och det är oklart hur snabbt borgen ombyggdes efter det. Man vet ändå med säkerhet att flera biskopar vistades där under 1300-talet och att dess mest betydande byggnadsfas inföll under Magnus II Tavast (1412–1450). Det var också under 1400-talet som platsen började omtalas som en biskopsborg. År 1485 brann Kustö, men ombyggnaden skedde snart efter. År 1522 tog danskarna över borgen och kung Kristian II överlät den till Sören Norby. Redan ett par månader senare återtogs borgen dock av svenskarna och efter demoleringen användes ruinen under flera århundraden som materialkälla för andra byggnadsarbeten.¹⁶³

Intresset för borgen återuppväcktes i slutet av 1800-talet och nuförtiden är Kustö den bäst undersökta medeltida borgen i Finland. Redan under 1800-talet ge-

nomfördes flera undersökningar, medan förborgens murar frilades i samband med nya undersökningar som började år 1959. Det största projektet startade i mitten av 1980-talet och fortsatte ända fram till 2012.¹⁶⁴ Dessa undersökningar har gett upphov till ett brett och mångsidigt fyndmaterial med 392 mynt, av vilka 294 medeltida.¹⁶⁵ De tidiga undersökningarna hade inte medfört några 1300-tals mynt, vilket ledde till spekulationer kring borgens grundande först på 1400-talet. Till det tidiga fyndmaterialet hörde däremot ett stort antal mynt från slutet av 1400-talet, samt speciellt mynt från den danska ockupationen i början av 1500-talet. Även Jussi-Pekka Taavitsainen har beaktat det stora antalet danska mynt och funnit en korrelation med Sören Norbys erövring av borgen.¹⁶⁶

De i kapitel 4 nämnda skillingarna präglade under Sören Norby i början av 1520-talet utgör med 14 mynt en betydande del av fyndmaterialet och nuförtiden är konsensusen att de i själva verket under en kort tid präglats på Kustö.¹⁶⁷ De övriga mynten från 1800-talets utgrävningar består främst av ett stort antal svenska örtugar från 1400-talet, samt danska hvider från åren 1448–1513. År 1893 hittades även 25 kopparklippingar från 1520-talet. Det är möjligt att en del av dessa härstammar från en och samma depå, eftersom enstaka mynttyper sällan utgör en så påfallande andel inom hopade fynd. Bland det i övrigt rätt homogena fyndmaterialet sticker ett guldmynt ut; en gulden präglad i Frankfurt under kejsar Sigismund åren 1419–1437.¹⁶⁸

Fig. 7.18. Sören Norby skilling präglad på Kustö. Utgrävningsfynd från år 1883. HU 422. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

¹⁶² MK 2008056, 2009048; NM 40002, 40418, 40942, 41252.

¹⁶³ Taavitsainen 1979: 62–70.

¹⁶⁴ Suna & Lounatvuori 2009; Uotila 1994.

¹⁶⁵ Fyndkatalog 135.

¹⁶⁶ Kivistö 2019: 10–13; Taavitsainen 1979: 67–68, 1989: 67–70.

¹⁶⁷ Hemmingsson 2016: 69–74; Leimus 2008: 128–130; Talvio 2007b: 203–205.

¹⁶⁸ NM 2862: 74.

Forskningsprojektet som påbörjades år 1985 har också medfört mynt från 1300-talet. De äldsta av dessa utgörs av Magnus Erikssons penningar från ca 1320–1340 samt en revalsk kronbrakteat med dateringen 1265–1332.¹⁶⁹ Till samma tidsperiod dateras även en fransk räknepening från ca 1250–1325. Antalet mynt ökar efter 1300-talets hälft, men den största gruppen utgörs dock fortsättningsvis av mynt från slutet av 1400-talet och början av 1500-talet.¹⁷⁰

Kastelholm

Det finns inga exakta uppgifter angående grundandet av Kastelholms slott, men det har framlagts att anläggningen skulle ha börjat vid mitten av 1380-talet. Före det har det antagligen funnits något slags mindre kastell på platsen. Det medeltida slottet består av en huvudborg och en förborg. År 1418 blev Åland ett självständigt förläningsområde, som gavs till dansken Bengt Pogwish. Senare under 1400-talet var slottet växelvis förlänat och rakt understående kronan. År 1507 omringade och erövrade Sören Norby Kastelholm. Svenskarna tog snart tillbaka slottet, men från 1520 till 1523 var det ånyo under danskt herravälde. Efter Gustav I:s förnyelser blev slottet underordnat kungens fogdar. Under 1600-talet minskade slottets betydelse, som till slut förvandlades till ett förråd. Efter branden år 1745 fanns enbart ruinerna kvar.¹⁷¹

Konserveringen av ruinen började år 1891, men några verkliga arkeologiska undersökningar var det inte frågan om. De tidigaste myntfynden härstammar från restaureringsarbeten åren 1890–1917, medan den första verkliga utgrävningen genomfördes år 1950. År 1965–1998 ordnades det närapå årligen utgrävningar på slottet.¹⁷² Allt som allt finns det 317 tillvaratagna mynt från Kastelholm och dess nära

omgivning. Av dessa är 154 medeltida.¹⁷³ Endast enstaka mynt dateras till 1300-talet, antalet stiger något under 1400-talets första hälft medan majoriteten av mynten dateras till 1400-talets slut och 1500-talets första hälft. De svenska mynten står för 65% av det totala myntantalet, livländska mynt endast för 5%. Mynt från övriga länder uppgår till hela 30%, vilket främst förklaras med det stora antalet danska mynt från tiden då slottet låg under danskt herravälde. På slottet har det också hittats nio tyska medeltida räknepeningar, vilket är ett relativt stort antal i jämförelse med övriga slott.

7.7. Städer

På nuvarande finsk mark finns endast fem städer som fick sina stadsprivilegier under medeltiden; Åbo, Ulfaby, Raumo, Nådendal och Borgå. Därtill kommer Viborg på den ryska sidan av gränsen, som likt Åbo var en av de största städerna i det svenska riket. På Gustav I:s initiativ grundades senare Ekenäs (1546) och Helsingfors (1550). Invånarantalen i städerna var låga, det har estimerats att Åbo kring mitten av 1500-talets hälft haft en population på kring 2000–3000 personer, Viborg ca 2000, Raumo kring 600, medan antalet i Borgå och Nådendal endast uppnått ca 200.¹⁷⁴ De första stadsutgrävningarna, huvudsakligen i Åbo, genomfördes i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. På 1950-talet drogs det en mängd nya avloppsrör i Åbo, vilket också resulterat i en del arkeologiska fynd, även mynt. Den verkliga stadsarkeologin tog dock inte fart förrän under 1970- och 1980-talen.¹⁷⁵ Förutom i Åbo är antalet myntfynd från städerna anspråkslöst och i Borgå och senare grundade Ekenäs saknas medeltida mynt helt och hållet.

¹⁶⁹ MK 2003049.

¹⁷⁰ En mera utförlig presentation av materialet kommer att presenteras i Terhi Kivistös magisteravhandling som behandlar myntfynden från Kustö.

¹⁷¹ Hausen 1934; Palamarz 2004; Törnblom 1996: 171–177.

¹⁷² Carlsson 1993.

¹⁷³ Fyndkatalog 132.

¹⁷⁴ Kaukiainen 1980: 105.

¹⁷⁵ Haggrén 2015: 452; Taavitsainen 2003: 11–14.

Åbo

Redan under 1000-talet blomstrade området kring Auraådal, vilket också syns i ett stort antal grav- och skattfynd.¹⁷⁶ Det ekonomiska uppsvinget i området bidrog starkt till att Åbotrakten under vikingatid och tidig medeltid utvecklades till en viktig centralort. Utgående från såväl det skriftliga som det arkeologiska källmaterialet grundades staden i slutet av 1200-talet, även om det äldsta omnämmandet är från år 1309, i ett brev från ärkebiskop Nils i Uppsala riktat till prästerskapet och folket i Åbo stad och stift. Staden växte sig snart till en av de största i riket, i slutet av medeltiden sträckte sig bosättningen över ett område på ca 800 meter längs med Aura å, huvudsakligen på den östra sidan.¹⁷⁷ Åbo är den överlägset mest betydande av de finska medeltida städerna och i det

svenska riket spelade staden en viktig roll som knutpunkt i kontakterna mellan moderlandet och dess östra halva.

Enligt tidigare tolkningar koncentrerades den äldsta bebyggelsen till området där domkyrkan senare uppfördes, dominikankonventet hade en viktig roll i sydväst och kring Stortorget bildades ett världslikt och kommersiellt centrum.¹⁷⁸ På 1970- och 1980-talen utfördes de första moderna utgrävningarna på stadens område, i kvarteret Mätjärvi. På 1990-talet undersöktes den Rettigska tomten och Åbo Akademis område och på 2000-talet har arkeologiska utgrävningar utförts i området kring domkyrkan. Utgående från dessa utgrävningars resultat låg det äldsta stadsområdet i verkligheten mellan Stortorget och den Rettigska tomten.¹⁷⁹

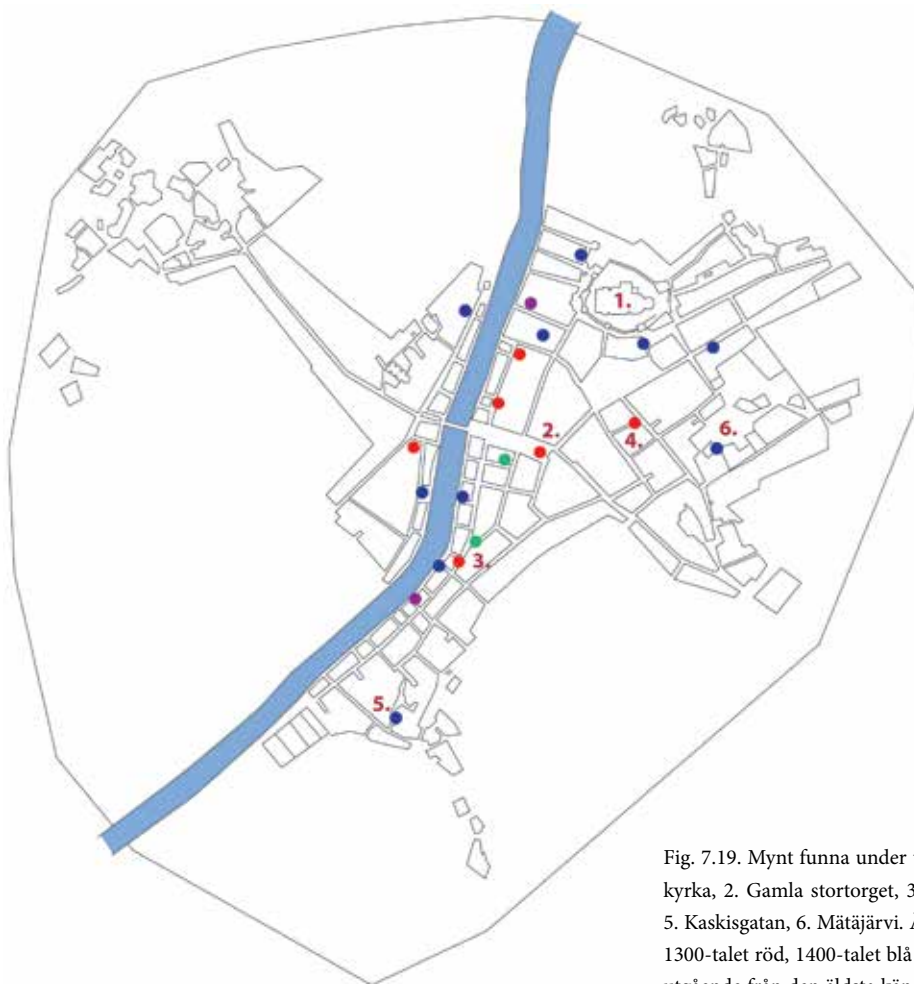

Fig. 7.19. Mynt funna under utgrävningar i Åbo stad. 1. Åbo domkyrka, 2. Gamla stortorget, 3. Rettigska tomten, 4. Åbo Akademi, 5. Kaskisgatan, 6. Mätjärvi. Äldsta mynt från 1200-talet grönt, från 1300-talet rött, 1400-talet blått och 1500-talet lila prick. Kartan ritad utgående från den äldsta kända kartan över Åbo stad, ritad av Olof Gangius på 1630-talet.

¹⁷⁶ Pihlman, S. 2003: 27.

¹⁷⁷ Seppänen 2012: 940–956.

¹⁷⁸ DF 258; Hiekkanen 2003a: 42–48.

¹⁷⁹ Haggrén 2015: 454–457; Hiekkanen 2003a: 45–48; Seppänen 2012: 940–956.

Tack vare de senaste årtiondenas utgrävningsverksamhet är också antalet medeltida myntfynd från Åbo relativt stort jämfört med Finlands övriga medeltida städer. Det oaktat rör det sig i denna stund inte om fler än ca 140 medeltida mynt, varav huvudparten från 1400- och början av 1500-talet. Materialet har tidigare behandlats av Anu Kinnunen i en progradu-avhandling angående de medeltida myntfynden från Åbo stad.¹⁸⁰ För detta arbete har jag gått igenom mynten i Åbo och gjort en del justeringar och förändringar i Kinnunens identifieringar av dem, men på det stora hela är materialet det samma.

De äldsta dokumenterade fynden är från sommaren 1901, då överloppsjord som tidigare under året hämtats från hörnet vid Kaskisgatan 1 och Stora Tavastgatan, det vill säga tomten för det gamla dominikanerklostret, sållades vid Samppalinna-berget. Blandat fanns också jord från Rettigs tomt vid Stora Tavastgatan 17, vilket gör att man inte med säkerhet kan säga från vilken tomt de funna medeltida mynten härstammar, huvudparten av fynden kan dock antas härstamma från klostertomten.¹⁸¹ Sammanlagt elva medeltida mynt togs till vara, det äldsta en örtug från Erik av Pommerns tid. Från jorden från den Rettigska tomten (Stora Tavastgatan 17) togs nio medeltida mynt till vara, av vilka det äldsta är en brakteat från Magnus Ladulås' tid (1275–1290).¹⁸²

År 1953 övervakades avloppsgrävningar vid Östra Strandvägen. Förutom det i kapitel 6 behandlade depåfyndet hittades två andra medeltida mynt.¹⁸³ Vid de första moderna utgrävningarna i Mätjärvi-kvarte-

ret år 1983 togs likaså två medeltida mynt till vara.¹⁸⁴ Vid Gamla Stortorget utfördes undersökningar på 1980-talet. Vid rådhuset hittades åren 1986–1987 två mynt av vilka det äldre en Magnus Eriksson-penning präglad ca 1340–1354. Vid Hjeltska tomten år 1989 togs tre medeltida mynt till vara. Vid Rettigska tomten på Tavastgatan 24–26 utfördes åren 1992–1995 och 2000–2001 stora utgrävningar i samband med vilka flera hundra kvadratmeter undersöktes.¹⁸⁵ Fyndmaterialet innehöll bland annat en stor mängd keramik, glas, ben, liksom också 18 medeltida mynt.¹⁸⁶ Vid den Rettigska tomten på Rettigsbrinken 14 utfördes utgrävningar år 2014, i samband med vilka två medeltida mynt togs till vara.¹⁸⁷ De äldsta mynten från tomten är från 1300-talets andra hälft, bestående av två gotländska gotar och en svensk brakteat. I övrigt är mynten främst från 1400-talet och 1500-talets början.

Vid Åbo Akademis tomt utfördes utgrävningar år 1998, vilket gav upphov till ett rikt fyndmaterial.¹⁸⁸ I fyndmaterialet ingår dock endast 16 medeltida mynt, av vilka det äldsta myntet en brakteat präglad i Stockholm ca 1354–1363.¹⁸⁹ Vid utgrävningar vid stadsbiblioteket åren 2003–2005 utgrävdes även medeltida kulturskikt.¹⁹⁰ Sammanlagt tillvaratogs sju medeltida mynt, av vilka de äldsta en gotländsk gote från ca 1340–1380 och två artigar präglade i Dorpat ca 1379–1400. Vid Domkyrkotorget utfördes utgrävningar åren 2005–2006.¹⁹¹ Förutom depåfyndet som innehöll 14 klippingar hittades sex medeltida mynt. Det äldsta myntet är en i Åbo präglad örtug från Karl Knutsson Bondes tid.¹⁹² Vid Tryckerihustomten som

¹⁸⁰ Kinnunen 2013. En del av mynten har konserverats först efter att Kinnunen skrivit sitt arbete och bland annat de mynten har här fått en mera exakt identifikation.

¹⁸¹ SHM 4033.

¹⁸² SHM 4034 (LLX: 3b).

¹⁸³ TMK 14681; Gardberg 1953.

¹⁸⁴ TMK 18831; Ikäheimo 1989: 166.

¹⁸⁵ Brusila 1992; Mikkonen-Hirvonen 1993; Uotila 1994–1995; Saloranta & Seppänen 2002; Sartes 2003: 77–83.

¹⁸⁶ NM 95032; TMK 22196; Kinnunen 2013: bilaga 2.

¹⁸⁷ TMK 23112.

¹⁸⁸ Pihlman, A. 2003: 69–73; Seppänen 2012.

¹⁸⁹ TMK 21816.

¹⁹⁰ Tuovinen *et al.* 2003–2005.

¹⁹¹ Ainasoja *et al.* 2007.

¹⁹² TMK 22367.

ligger ca 50 meter från Domkyrkan utfördes utgrävningar år 2006. I samband med dessa tillvaratogs två 1400-tals mynt.¹⁹³

Vid området kring den västra strandbryggan vid Aura å utfördes utgrävningar år 2007.¹⁹⁴ I fyndmaterialet ingår sex medeltida mynt, varav de äldsta är en örtug präglad i Stockholm under Erik av Pommern samt en artig präglad i Reval ca 1406–1420.¹⁹⁵ Också vid den östra sidan av Aura å utfördes år 2008 utgrävningar, vilka omfattade kulturskikt från 1300-talet fram till 1800-talet.¹⁹⁶ I fyndmaterialet ingår sju medeltida mynt, av vilka de äldsta från 1400-talets första hälft.¹⁹⁷ Under övervakningar av grävningar på Slottsgatan 1–3 år 2009 togs fem medeltida mynt till vara.¹⁹⁸ I samband med utvidgningsarbeten vid restaurang Pinella år 2010 utfördes omfattande arkeologiska utgrävningar på tomten invid Östra strandgatan.¹⁹⁹ Myntfyndens antal var också betydande, sammanlagt 28 medeltida mynt togs till vara. De äldsta mynten är fyra penningar präglade ca 1340–1354 och en otydlig, närmare obestämd tvåsidig penning från Magnus Erikssons tid, samt en brakteat präglad i Stockholm ca 1354–1363.²⁰⁰

Vid arkeologiska utgrävningar i Brahe- och Portanparkerna sommaren 2010 utgrävdes skikt från medeltiden fram till 1800-talet. Sammanlagt togs tre medeltida mynt till vara.²⁰¹ I samband med restaurationsarbeten vid Domkyrkotorget utfördes en mindre

utgrävning vid Rothoviusgatan år 2010.²⁰² Grävningarna gick ända ner till de medeltida kulturskikten, där också ett medeltida mynt hittades; en örtug präglad i Åbo under Karl Knutsson Bonde.²⁰³ I samband med förnyelsearbeten utfördes också mindre arkeologiska undersökningar i Domkyrkoparken år 2011. Huvudsakligen undersöktes skikt från nyare tid, men en del medeltida fynd togs också till vara.²⁰⁴ Bland dessa finns ett medeltida mynt; en skilling präglad under Wolter von Plettenberg (1494–1535) i Wenden.²⁰⁵

I samband med anläggningen av den nya biblioteksbron utfördes arkeologiska utgrävningar åren 2011 och 2013. Huvudsakligen var fyndmaterialet från nyare tid, men även en del medeltida fynd togs till vara från de lägsta skikten.²⁰⁶ Bland dessa fanns en brakteat från Sten Sture den äldres tid präglad i Stockholm.²⁰⁷ Invid biblioteksbron utfördes i samband med reparationsarbetena av strandkajen också utgrävningar vid Runebergsparken år 2012. Fynden sträckte sig från 1300-talet fram till 1800-talet.²⁰⁸ De enda äldre mynten från utgrävningarna härstammar dock från Gustav I:s tid.²⁰⁹ Undersökningarna invid Katedralskolan i närheten av Stortorget utfördes år 2014. Samma år togs sju medeltida mynt tillvara på området. Det äldsta är en brakteat präglad under Magnus Ladulås (1275–1290), följande mynt är två brakteater med krönt huvud präglade i Stockholm under Magnus Eriksson, ca 1360–1363.²¹⁰

¹⁹³ Saloranta *et al.* 2006.

¹⁹⁴ Saloranta *et al.* 2007.

¹⁹⁵ TMK 22477.

¹⁹⁶ Saloranta & Sipilä 2008.

¹⁹⁷ TMK 22518.

¹⁹⁸ Saloranta & Sipilä 2009.

¹⁹⁹ Pihlman *et al.* 2010.

²⁰⁰ TMK 22600.

²⁰¹ Ainasoja *et al.* 2010.

²⁰² Sipilä 2010.

²⁰³ TMK 22701.

²⁰⁴ Pihlman *et al.* 2011.

²⁰⁵ TMK 22814.

²⁰⁶ Pihlman *et al.* 2011, 2013.

²⁰⁷ TMK 22815.

²⁰⁸ Saloranta *et al.* 2012.

²⁰⁹ TMK 22882.

²¹⁰ TMK 23146.

Fyndkatalog	Område	Utgr.	Äldsta mynt	Antal	Gotl.	Sverige	Åbo	Livl.	Danm.	Preus.	Övr.	Odef.
144	Kaskisgatan 1	1901	ca 1405-1439	11		8	1	1		1		
145	Stora Tavastgatan 17	1901	ca 1250-1275	9	1	6	1			1		
146	Östra strandvägen	1953	ca 1370-1389	2		1			1			
147	Mätjärvi	1983	ca 1420-1439	9		1		1				
148	Gamla Stortorget	1986-1987	ca 1340-1354	2		1		1				
148	Hjeltska huset	1989	-	3		1		1				1
149	Rettigiska tomten	1992-2001, 2014	ca 1340-1380	20	2	9		4	2	1	2	
150	Åbo Akademi	1998	ca 1354-1363	16		3	1	4		2		6
151	Stadsbiblioteket	2003-2005	ca 1340-1380	7	1	2	1	2		1		
152	Domkyrkotorget	2005-2006	ca 1453-1470	6		4	1		1			
153	Tryckerihuset	2006	ca 1450-1470	2		1		1				
154	Västra kajen	2007	ca 1406-1420	6		4		1		1		
155	Östra kajen	2008	ca 1414-1422	7		3	1			3		
156	Slottsgatan 1-3	2009	ca 1430-1450	5		4			1			
157	Pinella	2010	ca 1340-1354	28		18	1	1	2	3		3
158	Braheparken och Porthanparken	2010	ca 1422-1441	3 1		2				1		
159	Rothoviusgatan	2010	ca 1453-1470				1					
160	Domkyrkoparken	2010	ca 1505-1535	1				1				
161	Biblioteksbron	2011, 2013	ca 1470-1500	1		1						
162	Runebergsparken	2012	ca 1535-1540	1		1						
163	Katedralskolan	2014	ca 1275-1290	7		6			1			
	Sammanlagt			140	4	76	8	18	8	14	2	10

Tabell 7.7. Myntfynden från Åbo stad.

Ulfaby

Staden Ulfsbys stadsrättigheter utfärdades av Albrekt av Mecklenburg år 1365, men redan år 1311 omnämns orten i en urkund, i ett avlatsbrev angående grundandet av en kyrka i Ulfaby eller Likis.²¹¹ I Ulfaby kyrka finns åtminstone tre gravstenar som kan dateras till 1290–1310-talen. Ulfsbys blomstringstid var under 1300-talet, medan dess betydelse minskade under 1400-talet och vidare under början av 1500-talet, tills borgarna slutligen i början av 1550-talet fick order om att flytta till det nygrundade Helsingfors.²¹² Arkeologiska undersökningar på det medeltida stads-

området som nuförtiden är i åkerbruk genomfördes i flera repriser under 1970-talet, med ett fyndmaterial från 1300-talet fram till slutet av 1500-talet.²¹³

Det medeltida myntantalet från staden är anspråkslöst och består av endast fem mynt.²¹⁴ Det äldsta av dessa är en örtug från Erik av Pommerns tid, följt av en halvörtug från Sture den äldres tid, en klipping och två Gustav I:s mynt.²¹⁵ Söder om stadsområdet i närheten av prästgården har också ett fornlämningsområde kallat Likis undersökts. Där har legat åtminstone en kyrka och en kyrkogård. De sex mynten

²¹¹ DF 264.

²¹² Haggrén 2015: 460

²¹³ Pihlman 1984: 46–51.

²¹⁴ Fyndkatalog 170.

²¹⁵ SatM 18142, 18415, 18841.

funna under utgrävningarna år 2003 är äldre än de från stadsområdet och härstammar troligtvis från en kyrklig kontext.²¹⁶

Raumo

Byn Unio i Raumo nämns redan i Erik av Pommerns jordebok år 1413,²¹⁷ medan Raumo församling omnämns i ett dombrev år 1416.²¹⁸ Stadsprivilegier fick Raumo år 1442 och under senmedeltiden grundades även ett franciskankonvent i staden. Det äldsta torget är troligen det så kallade Fisktorget, medan Salutorget sannolikt togs i bruk först i slutet av 1500-talet. På dess plats låg under medeltiden troligtvis franciskankonventets åkerområden.²¹⁹

Antalet medeltida mynt funna i Raumo är anspråkslöst, trots att det under 2000-talet har utförts flera stadsarkeologiska undersökningar i staden.²²⁰ Vid det nuvarande Salutorget bedrevs arkeologiska undersökningar 2006 i samband med restaureringsarbeten.²²¹ De flesta kulturskikten visade sig vara från nyare tid, men det oaktat hittades också två brakteater med krönt huvud från Sten Sture den äldres tid, en otydlig brakteat samt två klippingar från början av 1500-talet.²²² Vid Fisktorget genomfördes arkeologiska utgrävningar åren 2009 och 2010, även de i samband med restaureringsarbeten.²²³ I fyndmaterialet ingick nio medeltida mynt. Det äldsta myntet är en dansk hvid, troligen från 1400-talets andra hälft. Dessutom hittades en halvörtug från Sten Sture den yngres tid, tre klippingar från 1518–1522, två fyrkar präglade under Gustav I och en 4-penning från 1546–1550.²²⁴

Vid arkeologiska exploateringsundersökningar vid Isoraastuvankatu år 2008 hittades en 1500-tals klipping,²²⁵ liksom också vid Isopoikkikatu 7 år 2011.²²⁶

Nådendal

Nådendals stad grundades bredvid birgittinerklostret år 1443. Utgrävningar har främst utförts kring själva klostret, men under 2000-talet har småskaliga arkeologiska undersökningar också bedrivits inom själva staden. Då nya vatten- och avloppsledningar drogs åren 2000–2002 undersöktes även skikt vid Mannerheimgatan. I samband med detta hittades en halvörtug från Sten Sture den äldres tid samt ett annat, troligen medeltida, mynt. Som ströfynd från Nådendals område har också nio medeltida mynt redan kring år 1865 överlämnats till Åbo museicentral. Sju av mynten är svenska från 1400-talet och 1500-talets början, det äldsta en örtug präglad under Erik av Pommern. Utöver dessa utgörs mynten av två hvider präglade under Hans, den ena i Trondheim och den andra i Malmö.²²⁷

Viborg

Viborgs slott grundades år 1293 och i närheten uppstod så småningom en stadsliknande bosättning. Sina privilegier fick staden dock först år 1403, då den också utvecklats till en viktig knutpunkt i handeln mellan öst och väst. Sedan år 1998 har arkeologisk verksamhet bedrivits i staden, vilket utökade informationen om dess medeltida historia. De äldsta kulturskikten som nåtts i de utgrävningar som genomförts under de senaste årtiondena är från 1400-talet, så även de äldsta mynten.²²⁸ Det stora depåfyndet som behandlats i föregående

²¹⁶ MK 2003047; Jäkärä 2003. Se avsnittet om kyrkfynd.

²¹⁷ DF 1420.

²¹⁸ DF 1484.

²¹⁹ Koivisto, Mannermaa & Väisänen 2012: 3–17.

²²⁰ Fyndkatalog 164–167.

²²¹ Koivukari 2006.

²²² NM 2006091.

²²³ Koivisto 2009, 2010a.

²²⁴ MK 2009037, 2010024.

²²⁵ Uotila & Kivistö 2008.

²²⁶ NM 38843.

²²⁷ NM 2002042; TMK 14456; Kivistö 2003: 121–123. Se fyndkatalog 168.

²²⁸ Suhonen 2005: 179–201.

de kapitel vittnar om att stora myntmängder rörde sig i staden, men i övrigt är myntfynden förvånansvärt få. Redan under 1800-talet fick Helsingfors universitet tre livländska 1400-tals mynt från stadens område. Under de senaste årtiondenas utgrävningar har sammanlagt 16 livländska mynt präglade i Reval, Dorpat och Riga under 1400-talets andra hälft hittats i de djupare kulturskikten i staden. I senare lager från början av 1500-talet har också ett antal svenska mynt påträffats.²²⁹

Helsingfors

År 1550 grundade Gustav I Helsingfors väster om mynningen av Helsing å. På området finns Helsingfors stads första kyrka som grundades kring år 1553 och som undersökts 1930–1931. Åren 1989–1993 utgrävdes ett stort åkerområde, där två av stadens kvarter legat på 1500-talet. Ett tjugotal husgrunder har undersökts, samt avfallsgropar, källargropar och diken. På området påträffades även spår av byn Forsby, som legat på platsen före staden grundades.²³⁰ Några av de äldsta mynten härstammar i själva verket från kulturlager som kan kombineras med byggnader från detta äldre skede, inte de senare fyndlagren från själva stadstiden. Huvudsakligen finner man dock mynten från 1400-talets slut och 1500-talets början i kulturlager som härrör sig från själva staden.²³¹ De äldsta mynten är halvörturgar från Sten Sture den äldres tid (5 ex), medan mynt från Gustav I:s tid redan är vanligare (25 ex). I materialet ingår också fyra revalska skillingar från 1500-talets första hälft, samt en skilling från Riga.²³²

Torneå

Uppe vid Bottniska vikens norra kust grundades staden Torneå år 1621. Syftet var att handeln i Lappland skulle kontrolleras via denna nordliga utpost. I staden har det under 2000-talet utförts flera utgrävningar med ett rikt

fyndmaterial från 1600- och 1700-talen. Under utgrävningar år 2002 hittades dock också två medeltida mynt daterade till slutet av 1400- och början av 1500-talet. Dessa har tolkats som en möjlig byggnadsdepå, nedlagd i samband med stadens äldsta byggnadsskede.²³³

7.8. Övriga miljöer

Intresset för landsbygdsarkeologi i Finland väcktes på 1970-talet, med undersökningar i Egentliga Finland liksom flera projekt uppe i norra Finland. På 1990-talet ökade verksamheten, med forskningsprojekt såväl i Tavastland som östra Finland. Det var dock först under 2000-talet som landsbygdsarkeologin tog ordentlig fart, med ett större antal utgrävningar speciellt i Nyland, men också i Åbotrakten och Birkaland.²³⁴ Detta har bidragit med myntfynd som trots sitt sparsamma antal belyser pengabruket bland bönderna på landsbygden. Dessutom har ett antal mynt hittats i samband med utgrävningar av övriga aktivitetsområden, såsom större gårdar och marknadsplatser.

På Åland har medeltida mynt hittats i samband med utgrävningen av järnåldersgravfältet Stenhagen i Kastelholm. Såväl vid själva gravfältet samt strax norr om det har boplatlager och husgrunder hittats, till vilka också mynten är anknutna.²³⁵ Det finns sammanlagt elva medeltida mynt från området, de äldsta brakteater från Albrekt av Mecklenburgs tid. Förutom en sex penningars abo från Åbo är de övriga sex mynten från 1400-talet svenska brakteater. Därtill kommer två danska hvider från 1448–1481.²³⁶

I Esbo i Nyland finns det medeltida mynt från två bytomter; Mankby och Köklax. Köklax var en av de största

²²⁹ Saksa 2019: 65–80. Fyndkatalog 172.

²³⁰ Heikkinen 1994: 152–153; 1997.

²³¹ Mellanen 2011: 36.

²³² Helsingfors stadsmuseum, fyndkatalog; NM 98021, 200028. Se fyndkatalog 173.

²³³ Herva 2002; Herva *et al.* 2012: 13.

²³⁴ Haggrén & Rosendahl 2016: 10–12.

²³⁵ Dreijer 1967: 3, 96.

²³⁶ ÅM 365, 410. Se fyndkatalog 176.

bytomterna i det medeltida Esbo och vid utgrävningar åren 2002–2003 hittades lämningar av tolv husgrunder från medeltiden fram till 1900-tal. Endast ett medeltida mynt har dock hittats på platsen, vid husgrunden Saka från 1300–1400-talen. Myntet är en S-brakteat från 1370- eller 1380-talet, hittad under en sten i en rund stenstruktur, möjligtvis ett stolphål. Möjligtvis kan det vara frågan om ett myntoffer som nedlagts i samband med anläggningen av byggnaden.²³⁷ I byn Mankby, som övergavs år 1556 då området införlivades med Esbo kungsgård, utfördes arkeologiska undersökningar åren 2008–2013. Fyndmaterialet från byn är ovanligt rikt, men de medeltida mynten är dock få till antalet. Det äldsta myntet är en revalsk penning från ca 1426–1483. I övrigt består mynten av en dansk hvid från 1481–1513, tre klippingar från 1518–1522, en revalsk penning daterad 1532–1534 samt två mynt präglade under Gustav I.²³⁸

I Vanda finns också mynt från två bytomter; från Gubbacka i Västersundom och hemmanet Lillas i Mårtensby. Byn Västersundom omnämns första gången år 1347. Under utgrävningarna vid Gubbacka, som liksom Mankby påvisar en rik materiell kultur, har det hittats tre Söderköping-brakteater från slutet av 1300-talet, en Dorpat-penning från 1518–1527 och en halvörtug från Sten Sture den yngres tid. Därtill kommer en fransk räknepenning från 1400-talet eller 1500-talets början.²³⁹ Vid Mårtensby som om-

Fig. 7.20. Utgrävningsfynd från områden utanför städerna. Den enda platsen som står för ett mera omfattande fyndmaterial är Koroisnäset som dock tydligt avviker från de övriga miljöerna och kan ses som en slags centralplats med kyrklig anknytning. Antalet mynt från Korois är 107, medan antalet på de övriga fyndplatserna är mellan 1 och 11.

nämns första gången år 1513 utfördes utgrävningar åren 2011–2013. Två medeltida mynt hittades; en halvörtug från Sten Sture den yngres tid samt en penning präglad i Reval under Wolter von Plettenberg, ca 1532–1534.²⁴⁰

²³⁷ MK 2004020; Haggrén *et al.* 2003:11; Hukantaival 2017: 325.

²³⁸ MK 2008044, 2009038, 2010041, 2011046; Haggrén *et al.* 2008–2013; Terävä 2016: 139–166.

²³⁹ MK 2003041, 2010058; Suhonen 2003; Koivisto 2010b.

²⁴⁰ MK 2011053; NM 39466; Koivisto *et al.* 2012–2013.

Byn Snappertuna i nuvarande Raseborg i västra Nyland har bildats under medeltiden, troligtvis på området för den nuvarande Prästgården och Bastuåkern väster om den. Sommaren 2008 utfördes utgrävningar vid Bastuåkern, vilket resulterade i ett rikt medeltida fyndmaterial samt två medeltida husgrunder. I skatteräkenskaper från Raseborgs slottslän år 1451 nämns ”staden” som betalade nio mark i skatt, i senare folkmun har platsen kallats för Tuna. Någon verklig stad är det knappast frågan om, men det är fullt möjligt att en handelsplats legat i närheten av slottet och möjligtvis är Bastuåkern denna plats.²⁴¹ Mynten från området består av två artigar; en från Reval och en från Dorpat från 1300-talets slut, samt en gotländsk gote från ca 1340–1380.²⁴²

På den medeltida bytomten Bjurs Petars i Ingå utfördes utgrävningar år 2008. I samband med dessa hittades en artig från Dorpat, präglad under Dietrich III Damerov ca 1379–1400.²⁴³ I Hangö by har det utförts utgrävningar på 2000-talet. På den medeltida bytomten vid Gunnarsängen har det hittats två Magnus Eriksson-penningar från ca 1340–1354 och en preussisk vierchen präglad i slutet av 1300-talet.²⁴⁴ Vid en annan medeltida bytomt inte långt från denna plats har det hittats en Västerås-brakteat från 1363–1370, en hvid från 1440–1448 samt en klipping präglad 1518–1522.²⁴⁵

I Oravaisensaari i Torneå uppe i norra Österbottnen, där den stora medeltida myntdepån hittades på 1920-talet, utfördes utgrävningar på 1970-talet. Utgrävningarna bekräftade att det funnits fast bosättning på området senast i början av 1500-talet. På platsen hittades två halvörtugar från Sten Sture den

äldres tid.²⁴⁶ Enstaka medeltida mynt har också hittats i närheten av medeltida kyrkor. Invid kyrkan i Ingå har endast mindre provutgrävningar genomförts under vilka kulturskikt från 1200- och 1300-talet undersökts. I samband med utgrävningarna togs en gotländsk 1200-tals penning till vara.²⁴⁷ I Vichtis utfördes år 2010 provutgrävningar invid sandvägen som leder fram till ruinerna av Heliga Birgittas kyrka. En klipping från 1518–1522 hittades i en av provgrupparna.²⁴⁸ I närheten av Hollola kyrka i Tavastland utfördes utgrävningar år 1984, i samband med vilka medeltida kulturskikt undersöktes. På platsen hittades en revalsk penning, daterad ca 1430–1465.²⁴⁹ I Jockas i södra Savolax utfördes år 2007 utgrävningar på en åker där det enligt folkmun skulle ha funnits ett kapell och en begravningsplats. Vid utgrävningarna hittades ett smultet silvermynt, troligtvis en svensk örtug från slutet av 1400-talet eller början av 1500-talet.²⁵⁰

Myntantalet från medeltida gårdar är sparsamt, den främsta orsaken till detta är att så få arkeologiska undersökningar utförts på dylika platser. Vid Jutikkala gård i Valkeakoski genomfördes utgrävningar åren 1999–2002. Området har varit bosatt från sen järnålder fram till nutid och själva gården är medeltida. I ett av de medeltida skikten har en örtug från Erik av Pommerns tid hittats.²⁵¹ Vid Laukko gård i Vesilahti utfördes arkeologiska utgrävningar på 1990-talet. I samband med dessa hittades myntdepån som behandlats i kapitlet ovan, samt som ströfynd halvörtugar från Sten Sture den äldres och Sten Sture den yngres tid och en penning präglad i Reval under Wolter von Plettenberg ca 1525–1535.²⁵² På området har det även senare hit-

²⁴¹ Haggrén *et al.* 2009: 42–43.

²⁴² MK 2008057.

²⁴³ MK 2008074.

²⁴⁴ MK 2006007, 2007005, Jansson *et al.* 2004; Haggrén *et al.* 2006.

²⁴⁵ MK 2007045, 2009070; Haggrén *et al.* 2007.

²⁴⁶ OY 3349, 4499; Koivunen 1973.

²⁴⁷ MK 97044; Jäkärä 1997.

²⁴⁸ Salo 2010.

²⁴⁹ MK 92014.

²⁵⁰ MK 2007054; Ruohonen 2007.

²⁵¹ MK 2002059.

²⁵² MK 96034, 98004; Uotila 1996a; Uotila & Majantie 1997.

tats mynt under sökning med metalldetektor. I Bjärnä grundades Näse gård av Gustav I år 1556. Under utgrävningar på området på 1990-talet togs fem mynt till vara. Ett av dessa är en revalsk 1500-tals penning, de övriga fyra mynten är präglade under Gustav I.²⁵³

Utanför borgarna, kyrkorna, städerna, bytomterna och gårdarna är medeltida mynt väldigt sällsynta. Ett undantag utgörs av ett stort antal mynt funna på Korönsäset, utanför kyrkogrunderna som behandlats ovan. Sammanlagt 107 medeltida mynt har hittats utspridda på hela området, vilket tyder på att pengar inte enbart använts för kyrkliga förrättningar på platsen, utan också för handel och i samband med fiskala ärenden.²⁵⁴ Platsen kan på så vis ses som en centralplats som bildats runt det kyrkliga centrat. Det äldsta medeltida myntet är en denar från Köln, daterad ca 1181–1190. I övrigt utgörs 1200-tals mynten av en revalsk penning och två penningar från Dorpat, några svenska brakteater från slutet av 1200-talet samt 25 gotländska penningar. Fem av mynten är från Birger Magnussons tid, de revalska mynten från slutet av 1200-talet och början av 1300-talet är åtta till antalet. Liksom inom kyrkogrunderna saknas penningar av Magnus Erikssons första typ präglad ca 1320–1340. Av den andra typen präglad 1340–1354 finns 33 mynt

och av brakteater från slutet av Magnus Erikssons regering 25, liksom två oboler. Brakteaterna från Albrekt av Mecklenburgs är tio till antalet. Till de yngsta mynten på platsen hör en revalsk artig, daterad ca 1370–1374. Det enda utländska myntet är ett danskt borgarkrigsmynt från ca 1340–1375. Det yngsta myntet är en halvörtug från Sten Sture den äldres tid, som dock troligen hamnat på platsen senare som ett enskilt ströfynd.²⁵⁵

Också på ön Hitis i Egentliga Finlands skärgård har det hittats spår av en vikingatida och medeltida hamn invid kapellet som behandlats ovan. År 1990 hittades med metalldetektor ett flertal vikingatida fynd inklusive mynt på platsen, varefter utgrävningar och fortsatta metalldetektorundersökningar utfördes. De flesta myntfynden hittades med metalldetektor. De äldsta medeltida mynten från Kyrkosundsstranden består av tre revalska artigar från 1300-talets slut och två 1400-tals skillingar, också de från Reval. Två danska 1400-tals hvider har också hittats, samt två klippingar från 1518–1522.²⁵⁶ Det enda svenska myntet är en örtug från 1533. Utanför ön undersöktes åren 1976–1977 också ett 1300-tals befästningsverk på den närliggande ön Högholmen. På platsen har sex medeltida mynt hittats; fyra svenska brakteater från Albrekt av Meck-

Fig. 7.21. Högholmen, Hitis. Bild: Frida Ehrnsten.

²⁵³ MK 93086, 2006022; Vuoristo 1997: 139–141.

²⁵⁴ Ehrnsten 2018a: 257–273.

²⁵⁵ Fyndkatalog 74.

²⁵⁶ NM 26619, 28363; Ehrnsten 2015c: 171–176; Edgren 1995, 1999.

lenburgs tid, en revalsk artig ca 1389–1395 samt en bronsdenar från Neapel präglad 1354–1362.²⁵⁷

På den gamla hamn- och handelsplatsen Haminasaari i Keminmaa utfördes utgrävningar år 1947. Majoriteten av myntfynden härstammar från nyare tid, men i fyndmaterialet ingår också en örtug från Sten Sture den äldres tid, funnen i grundvalen till en byggnad.²⁵⁸ Uppe i Nukkumajoki, Inari har en samisk vinterby undersökts på 1980-talet. I fyndmaterialet ingår en droppkopek från Ivan IV:s tid som storfurste i Ryssland, daterad ca 1535–1547.²⁵⁹ I Papinniemi i Parikkala, Ryska Karelen, har en övergiven ortodoxby undersökts på 1990-talet. Föremålsfynden dateras från 1400-talet fram till 1700-talet. Det äldsta och enda medeltida myntet är en droppkopek från Moskva, präglad ca 1535–1547.²⁶⁰

7.9. Ströfynd och metalldetektorfynd

Antalet ensamfunna medeltida mynt i Finland är lågt. De flesta mynten som hör till denna kategori har antingen hittats i slutet av 1800-talet eller början av 1900-talet, eller så är det frågan om metalldetektorfynd från det senaste årtiondet. Flera av mynten i dessa fyndkategorier saknar närmare uppgifter angående kontexten, vilket gör att deras betydelse inte går att analysera mera ingående. Ströfyndens ringa antal berättar dock redan i sig själv något om monetariseringsgraden och det medeltida myntbruket, dessutom kan dessa fynd användas som ett jämförelsematerial till de övriga fynden.

Ströfynd

Den första uppgiften om ett enskilt funnet medeltida mynt är från år 1862, från tiden då såväl Fornminnesföreningen som Helsingfors Universitets Mynt- och Medaljsamling så småningom även började dokumentera enskilda fynd. Fyndantalet är högst i slutet av 1800-talet och sjunker sedan systematiskt fram till nutid, ifall metalldetektorfynden inte medräknas. Förklaringen till detta ligger i förändringar i jordbruket, då mynt sällan upptäcks då mark bearbetas med större maskiner. Därtill har flera av de tidiga fynden hittats av barn som lekt ute, vilket också minskat kraftigt under 2000-talet.

Sammanlagt är det frågan om endast 61 medeltida mynt, från 47 olika fyndplatser. Wilhelm Lagus omnämner också ett antal ensamfunna mynt som inte inlösts eller inte längre går att lokalisera i museernas samlingar.²⁶¹ Ett exempel på detta är två små silvermynt från Sturarnes tid som skall ha hittats i Sysmä ”i en nära kyrkan belägen backe, kallad Orimäki, funnos för några och 20 år sedan skrives 1792, 2 små silvermynt från Sturarnes tid. De kommo till konsist. notarien

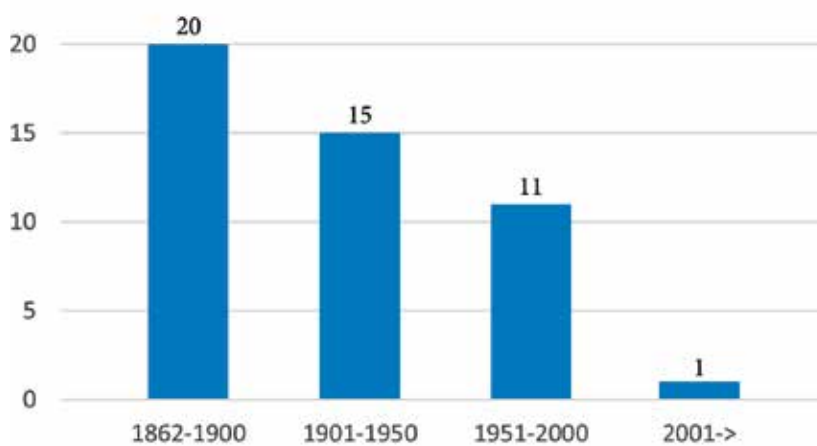

Fig. 7.22. Antalet dokumenterade ensamfunna medeltida mynt åren 1862–2015 (metalldetektorfynd borträknade).

²⁵⁷ MK 76049; Ehrnsten 2015c: 171–176; Edgren 1977; Ericsson 1989.

²⁵⁸ NM 47062; Cleve 1947.

²⁵⁹ MK 88068.

²⁶⁰ NM 98040; Laakso 2014: 79–81.

²⁶¹ Lagus 1900.

i Borgå Joh. Vallenius.²⁶² Eftersom vissa av dessa uppgifter inte går att verifiera och de dessutom inte till någon större utsträckning förändrar helhetsbilden av fyndmaterialet så behandlas här enbart de säkra fynd som går att finna i samlingarna.

Den stora majoriteten av de ensamfunna mynten är 1500-tals mynt, men ett antal äldre tvåsidiga mynt har också anmälts. Till de äldsta mynten hör en revalsk artig från ca 1364–1368 som en skolelev år 1940 hittade på stranden vid Kymmene älv.²⁶³ Likaså hittade en skolelev kring år 1950 under åkerarbete i närheten av Lojo kyrka en revalsk skilling från ca 1480–1483.²⁶⁴ Invid den nuvarande prästgården i Taipalsaari har en artig från Dorpat från slutet av 1300-talet hittats.²⁶⁵ I Koskeby i Vörå hittades vid potatisupptagning en örtug präglad under Erik av Pommern i Stockholm.²⁶⁶ Ett av de väldigt få guldmynt som hittats i Finland är från Viurila i Halikko, där en östfrisisk dukat från år 1491–1493 tagits till vara.²⁶⁷ Invid Aura å har också ett guldmynt hittats, som tyvärr inte inlöstes. Myntet var enligt uppgifter en ungersk gulden från 1458–1470.²⁶⁸

Också uppe i norr har man funnit medeltida mynt som ströfynd. I norra Österbottens museum finns en Stockholmsörtug från Kristofer av Bayerns tid (1440–

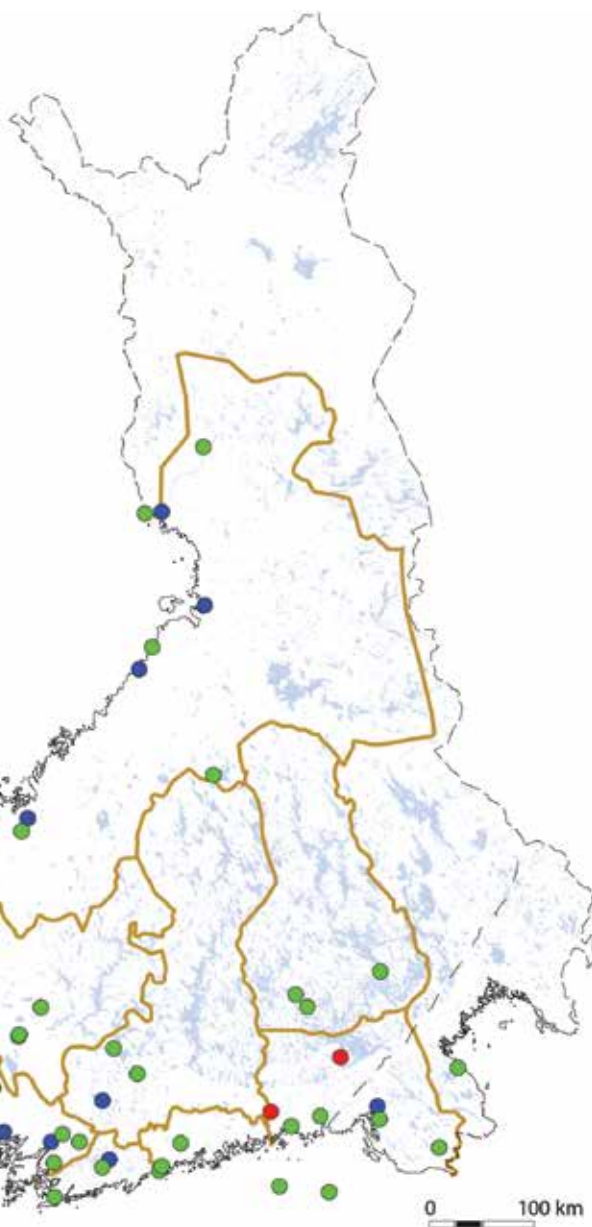

Fig. 7.23. Ströfyndens rumsliga spridning. Röda prickar för 1300-tals mynt, blåa för 1400-tals mynt och gröna för 1500-tals mynt.

1448) funnen i Uleåborg i flyttjorden invid kraftverket.²⁶⁹ I Pyhäjoki hittades år 1967 fem mynt invid en klippvägg. Fyra av mynten är senare mynt från 1600-

²⁶² Lagus 1900: 51.

²⁶³ MK 40006.

²⁶⁴ MK 56034.

²⁶⁵ HU 840.

²⁶⁶ MK, top. arkiv.

²⁶⁷ HU 758.

²⁶⁸ Sarvas 1988: 278.

²⁶⁹ MK, top. arkiv.

och 1800-talen, men ett av mynten var enligt anteckningarna en örtug präglad under Kristian I (1457–1461). Eftersom mynten returnerades till upphittaren går detta inte att verifiera, men ifall upphittarens brev går att förlita sig på ser det ut som att det varit frågan om någon slags depå, förmodligen ett offer.²⁷⁰ På gården vid den gamla prästgården i Kemnmaa hittades en mängd mynt i samband med utjämningsarbeten år 1967. Av dessa var två medeltida, en örtug från Erik av Pommerns tid och en halvörtug från Sten Sture den äldres tid.²⁷¹

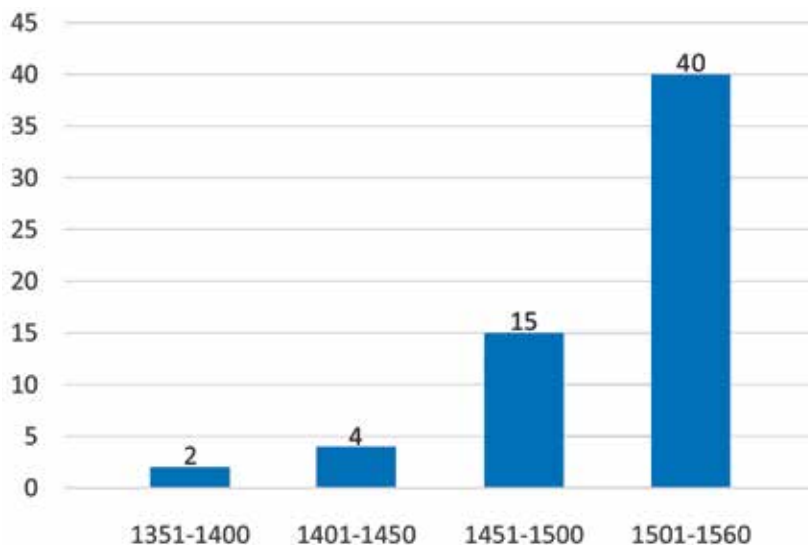

Fig. 7.24. De ensamfunna medeltida myntens antal enligt präglingstid (metalldetektorfynd borträknade).

Myntantalet ökar mot slutet av 1400-talet och i början på 1500-talet. I Tammela hittades år 1989 en örtug från Sten Sture den äldres tid i samband med trädgårdsarbete.²⁷² Invid kyrkan i Nystad har också en halvörtug från Sten Sture den äldres tid hittats.²⁷³ I Ruotsala i Muurla hittades år 1899 en halvörtug från Sten Sture den yngres tid.²⁷⁴ I Vånå, nuförtiden Tavastehus, hittades år 1897 en revalsk penning från ca 1532–1534.²⁷⁵ Från Linnamäki i S:t Michels har en penning från Dorpat daterad till 1528–1543 tagits till vara.²⁷⁶ Också från S:t Michels, från Moisio, är en halvörtug från 1512–1520.²⁷⁷ Då Centralbastionen vid Fredrikshamns fästning restaurerades år 1980 hittades på markytan en sösling präglad under Sören Norby i Rönneby år 1525. Fästningen anlades inte förrän på

1700-talet, men där Fredrikshamn nu ligger låg tidigare Veckelax marknadsplats som går tillbaka till medeltiden.²⁷⁸ I närheten av S:t Henriks bönehus i Kumo har en örtug från år 1530 tagits till vara och invid kyrkan i Bjärnå har en örtug från ca 1535–1540 hittats.²⁷⁹

Efter branden i Björneborg år 1852 hittades två mynt från Gustav I:s tid, en fyrk och en 4-penning.²⁸⁰ Ovan nämnda mynt är små till storleken, men en orsak till att antalet dokumenterade mynt från 1500-talet är betydligt större än från tidigare perioder är med säkerhet att mynten blev större, vilket gör att de också lättare hittats. I Karamzinska villans trädgård i Helsingfors hittade en arbetskarl år 1872 ett sachsiskt silvermynt, troligen en fjärdedels daler, från år 1551.²⁸¹ På Gerknäs gårds åker i Lojo hittades år 1879 en mark från år 1540 och i Lill-

²⁷⁰ MK, top. arkiv.

²⁷¹ MK 67068.

²⁷² MK, top. arkiv.

²⁷³ MK 2006017.

²⁷⁴ SHM år 1899.

²⁷⁵ HU 679.

²⁷⁶ Suur-Savon museo 1855.

²⁷⁷ SMY 7.12.1874.

²⁷⁸ MK 80097.

²⁷⁹ MK 59028.

²⁸⁰ HU 14/1862.

²⁸¹ HU 214; Talvio 2013:80.

kyro, nuförtiden i Vasa, ett svenskt silvermynt från år 1546. Samma år hittades också ett 2-öre från år 1541 i S:t Bertils.²⁸² År 1886 hittades en mark från år 1543 vid Linnaluoto, Forsby i Kumo och i södra Karelen i Miehkikälä en mark från år 1544.²⁸³ På en åker Mouhijärvi Sastamala hade en 2 mark från år 1559 hittats år 1874.²⁸⁴ I Sääksmäki, nuförtiden Valkeakoski, hittades år 1862 en 1/2 mark från år 1556.²⁸⁵ I en stenläggning eller en gammal eldstad i Rovaniemi upptäcktes ett 1600-tals mynt och ett 2-öre från år 1541.²⁸⁶ I Torneå hittades en mark från år 1537 på en gårdsplan.²⁸⁷ Från Sääminki i Nyslott finns en 1/2 mark från år 1540.²⁸⁸

År 1908 har ett 2-öre från år 1541 hittats i Gölby, Jomala på Åland.²⁸⁹ År 1910 hittades en mark från år 1542 i Lehtinen i Virmo.²⁹⁰ I Gammelstadens Villa Annebergs trädgård i Helsingfors hittade en kvinna år 1934 i trädgården fem mynt, bland vilka en skilling präglad i Riga år 1554.²⁹¹ År 1938 meddelades en mark från år 1539 vid Näsegård i Bjärnä.²⁹² År 1949 hittade en jordbrukare en ½-mark från år 1541 på en åker i Saloinen, Brahestad.²⁹³ År 1968 upptäcktes en mark från år 1544 i ett grönsaksland i Pyhäjärvi, Österbotten.²⁹⁴ I Östersundom, tidigare Sibbo nuförtiden Helsingfors, hittades år 1972 i samband med potatisupptagning en mark från år 1547.²⁹⁵ Också i byn Ytö i Letala har ett silvermynt från år 1547 tillvaratagits.²⁹⁶

Det finns endast enstaka uppgifter om ströfynd från de överlättna områdena i Karelen. I närheten av Viborgs stad har en halvörtug från Sten Sture den äldres tid och en revalsk ferdning från år 1557 tagits till vara.²⁹⁷ I närheten av Kexholm har man hittat en denga från början av 1500-talet och i Kivinebb en skilling präglad i Riga år 1539.²⁹⁸ På de ryska öarna i Finska viken har en revalsk penning och en dansk hvid från 1500-talets början tillvaratagits på Lavansaari, på Suursaari en revalsk penning präglad under Wolter von Plettenberg.²⁹⁹

Endast ett medeltida mynt har hittats i samband med ett vrak. År 2002 hittade dykare ett engelskt guldmynt bredvid Gråharuna-vraket utanför Pargas. Lerkärl som hittats i vraket dateras till 1500- och 1600-talen, guldmyntet är en angel av typen som präglades åren 1505–1509.³⁰⁰

Metalldetektorfynd

Det allt vanligare bruket av metalldetektorer i Finland under det senaste årtiondet har ökat antalet vikingatida myntfynd betydligt, vanligast bland fynden är dock mynten från 1600-tal och senare. Antalet nya medeltida myntfynd är lågt, vilket antingen kan bero på att de små medeltida mynten inte hittas med detektorerna, eller att mynt helt enkelt inte cirkulerat på en så allmän nivå under denna tidsperiod.³⁰¹ Under de senaste

²⁸² HU 344, 361.

²⁸³ SMY 12.2.1886; SHM 7/1886.

²⁸⁴ HU 258l.

²⁸⁵ SMY 13/1892.

²⁸⁶ SHM 792.

²⁸⁷ MK, top. arkiv.

²⁸⁸ HU 539.

²⁸⁹ MK, top. arkiv.

²⁹⁰ SHM 3.4.1910.

²⁹¹ MK 35015.

²⁹² MK 38036.

²⁹³ MK, top. arkiv.

²⁹⁴ MK 68024.

²⁹⁵ MK 73037.

²⁹⁶ SHM 6109.

²⁹⁷ MK, top. arkiv.

²⁹⁸ HU 256, 258c.

²⁹⁹ MK 58008; SHM 7605.

³⁰⁰ SMM 32002; Tevali 2017.

³⁰¹ Ehrnsten 2018b: 10.

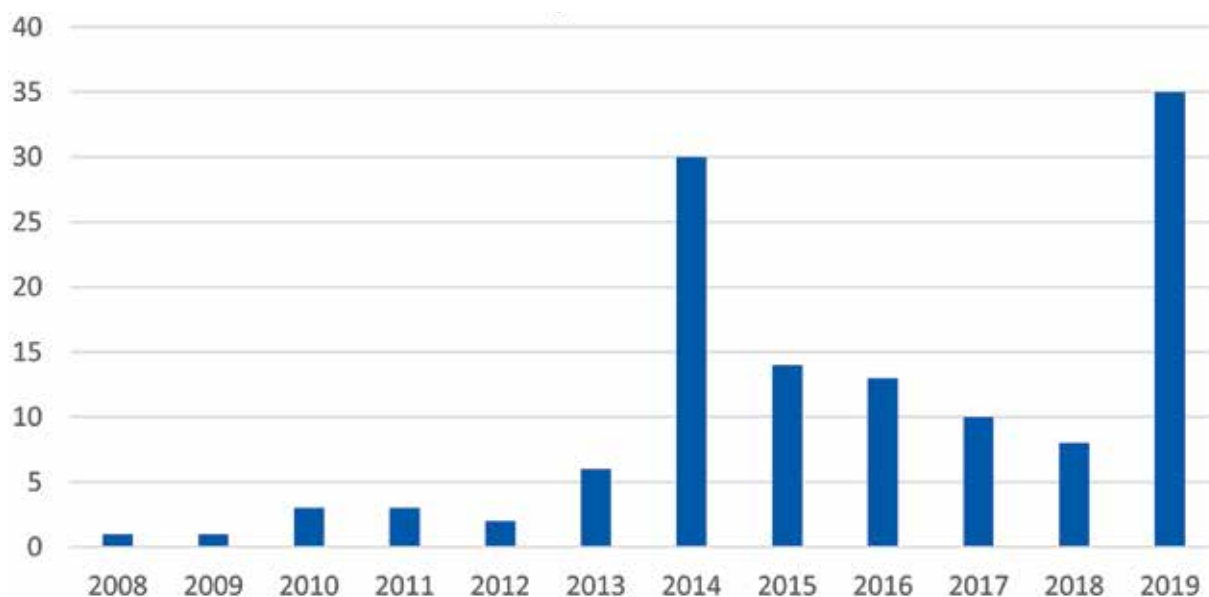

Fig. 7.25. Antal dokumenterade med metalldetektor upphittade medeltida mynt åren 2008–2019. Antalet från 2014 är högre eftersom det detta år behandlades fynd från tidigare år som blivit liggande på grund av tidigare resursbrist. År 2019 inbegriper de fynd som anmälts fram till juni månad. Det höga antalet beror troligtvis på att en ny anmälningstjänst tagits i bruk, vilket underlättar rapporteringen av fynd.

två åren har dock antalet anmälda fynd så småningom ökat, bland annat har tre brakteater anmälts inom loppet av ett år, vilka är de första med metalldetektor funna brakteaterna i Finland. Det finns därmed en möjlighet att även de medeltida myntens antal i framtiden stiger, i och med mera utvecklade metalldetektorer och möjligtvis även en förflyttning i vilka områden som sonderas. Våren 2019 tog Museiverket i bruk en ny anmälningstjänst för metalldetektorfynd, vilket också tydligt ökat antalet anmälda fynd under loppet av några månader.

Förutom en 1500-tals klipping upphittad på en åker i Jämsä år 1989³⁰² och en artig präglad i Reval ca 1365–1375 från Rejpelt i Vörå hittad år 1990³⁰³ är alla de bokförda medeltida metalldetektorfynden från år 2008 framåt.³⁰⁴ Sammanlagt har endast 136 medeltida mynt dokumenterats, från 95 olika fyndplatser. Av dessa mynt har 50 anmälts under de senaste två åren. Det för-

sta brakteatfyndet med metalldetektor gjordes i oktober 2018 i Virmo i Egentliga Finland. En kronbrakteat präglad 1354–1363 hittades på en åker, liksom också ett antal järnåldersfynd, silver och några fingerringar. Den verkliga kontexten är än så länge okänd,³⁰⁵ vilket liksom i fallet med flera andra detektorfynd, gör det svårt att göra mera långt gående tolkningar angående fyndkontexten. En annan brakteat präglad av Tyska Orden ca 1416–1460 hittades på en åker i Asikkala i april 2019. Det tredje brakteatfyndet i Finland gjordes i maj 2019, i närheten av kyrkan i Virmo. Myntet hittades dock i en hög med flyttjord, där det även hittades övriga fynd som troligtvis härstammar från kyrkogården. Även brakteaten, präglad i Västerås under Albrekt av Mecklenburg, har därmed sannolikt flyttats därifrån.

Det äldsta medeltida detektormyntfyndet är en penning präglad i Köln under Engelbert I (1216–1225).³⁰⁶ På platsen som ligger i Birkala har det även hittats

³⁰² MK, top.arkiv. Myntet ej inlöst.

³⁰³ PPM.

³⁰⁴ MK, top.arkiv

³⁰⁵ NM, ännu onummerad.

³⁰⁶ NM 40054.

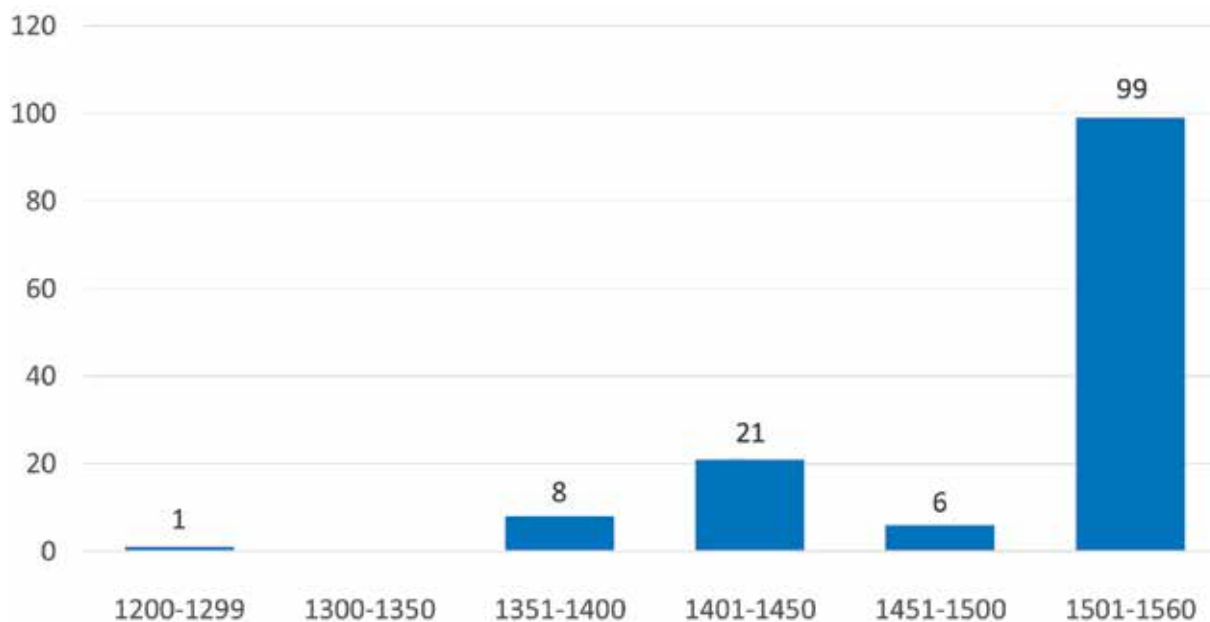

Fig. 7.26. Antalet medeltida mynt funna med metalldetektor grupperade enligt präglingstid.

övriga sena järnålders- och tidigmedeltida fynd och den har sedermera fridlysts som en medeltida bytomt. Mynt från 1300-talet är alltså sällsynta i fyndmaterialet. Förutom den ovan nämnda brakteaten och artigen har en gote daterad ca 1340–1380 tagits till vara i närheten av Vesunda gård i Tavastehus.³⁰⁷ I Mahittula, Reso i Egentliga Finland har en örtug från Albrekt av Mecklenburgs tid hittats,³⁰⁸ likaså i Kankainen i Masku. Liksom bland övriga fyndgrupper är de livländska mynten vanligare i sydöst, i Rasila, Ruokolahti i södra Karelen har en revalsk artig från ca 1360–1390 tagits till vara,³⁰⁹ i Pyttis i Nyland en artig präglad ca 1375–1385.

Erik av Pommerns örtugar förekommer något vanligare bland metalldetektorfynden. Störst är antalet från Egentliga Finland, men därtill finner man dem spridda över nästan hela västra Finland. En har hittats på Laukko gård ägor, där också ett medeltida

depåfynd gjorts och mynt tagits till vara i samband med utgrävningar. Virosmäki i Birkala har en örtug hittats på ett område som identifierats som en medeltida bytomt.³¹⁰ Från Myllämäki i Urdiala, Birkaland har två örtugar hittats, varav den ena tydligt ihoprullad, den andra ett fragment.³¹¹ Även från Sukkinen, Nousis finns en ihoprullad örtug från Erik av Pommerns tid. Från en åker i Smedsby i Esbo finns en örtug som hittats i två delar vid två olika fyndtillfällen.³¹² I Etola, Hämeenkoski i Päijät-Tavastland hittades likaså en örtug år 2019. Uppe i Satalahti, Uleåborg, har två örtugar hittats invid medeltida bosättningsområden.³¹³ Från Luukela i Haukipudas, nuförtiden del av Uleåborg, finns också en mängd medeltida boplatssfynd bland vilka en örtug präglad i Åbo under Erik av Pommern.³¹⁴

Ett av de mera sällsynta mynten präglade under Erik av Pommern är en abo värd sex penningar från ca 1410–

³⁰⁷ NM 40456.

³⁰⁸ NM 40887.

³⁰⁹ NM 39290.

³¹⁰ NM 39456.

³¹¹ NM 40904.

³¹² MK 2010038, 2011039.

³¹³ NM 41183.

³¹⁴ NM 40567.

1420, funnen i Nihattula, Hattula i Tavastland.³¹⁵ Detta är det andra kända exemplaret av denna typs mynt, det första är ett utgrävningsfynd från Tavastehus slott. Ett fragment av en fyra penningar värd abo präglad under Erik av Pommern ca 1420–1439 har hittats i Liuksiala i Kangasala i Birkaland, på ett område där såväl järnålders- som historisk tids fynd tagits till vara. På Åland i närheten av Kastelholms slott hittades en örtug präglad under Erik av Pommern och en rullad örtug från Karl Knutsson Bondes tid då Ålands landskapsmuseum i samarbete med gruppen Kanta-Hämeen Menneisyiden Etsijät utförde en inventering.³¹⁶

Fig. 7.27. Ihoprullad örtug funnen i Kastelholm. ÅM 778. Skala 2:1. Bild: Veronica Lindholm/Ålands museum.

De svenska mynten från 1400-talets andra hälft är sällsynta, en i Västerås präglad örtug från Sten Sture den äldres tid har hittats vid Ohrasaari i Sysmä, liksom vid prästgården i Janakkala.³¹⁷ De livländska senmedeltida mynten koncentreras som tidigare till sydöstra Finland. En revalsk penning daterad ca 1426–1483 har hittats i Kauskila i Villmanstrand.³¹⁸ I Ruokolahti i södra Karelen har en i Wenden präglad skilling ca 1494–1535 och en penning från Dorpat ca 1518–1527 tagits till vara. Från samma område finns också en förfalskning av en dansk hvid ca 1481–1513, troligen tillverkad någonstans i Livland.³¹⁹ Livländska och danska 1400- och 1500-tals mynt har också hittats bland annat invid Janakkala prästgård i Tavastland.³²⁰ Danska hvider från kung Hans tid är också relativt allmänna bland metall-detektorfynden i södra Finland, vilket säkerligen hör

ihop med danskarnas härjningar i början av 1500-talet, liksom med att dessa mynt även cirkulerade i Livland.

Preussiska skillingar har däremot enbart hittats i Tavastland; vid Heinu och Kutinen i Tavastehus samt i Padasjoki i Päijänne-Tavastland. Samtliga är präglade under Paul von Russdorf (1422–1441).³²¹ En kuriositet bland fynden från Janakkala prästgård är en 1500-tals gyllenvikt från Antwerpen.³²² Också i Littois, S:t Karins har en guldmyntsvikt hittats, denna från Frankrike, från 1400-talet eller 1500-talets början.³²³ Endast ett medeltida guldmyntet har hittills hittats med metall-detektor; våren 2019 hittades en gulden präglad i Gelderland under Arnold van Egmond (1426–1473).

Fig. 7.28. Guldmyntsvikt funnen i S:t Karins. MK 2013034. Skala 2:1. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands Nationalmuseum.

Vanligast bland metall-detektorfynden är svenska mynt från 1500-talets första hälft. Från Laukas i Mellersta Finland har en daler präglad år 1545 hittats. Myntet kan möjligtvis härstamma från en spridd depå, eftersom fyndförhållandena är oklara och upphittaren har misstänkts för att undanhålla fynd.³²⁴ I övrigt är det frågan om småmynt. På ön Luonnonmaa som hör till Nådendal har bland annat sju mynt från tidsperioden 1512 till 1547 hittats. I området kring byn Kauskila i Villmanstrand, där också kapellet funnits

³¹⁵ MK 2017006.

³¹⁶ ÅM 778.

³¹⁷ NM, myntet ännu onummererat i samlingarna.

³¹⁸ MK, top. arkiv.

³¹⁹ NM 40863, 41235.

³²⁰ NM 40227, 40506.

³²¹ NM 41331.

³²² NM 40294.

³²³ MK 2013034.

³²⁴ NM 40544.

i slutet av medeltiden, har det rapporterats flera 1500-tals mynt funna med metalldetektor. På olika håll i Tavastehus och i Janakkala har också många 1500-tals mynt tillvaratagits, som redan ovan framkommit bland annat i närheten av Janakkala prästgård. Ett intressant fynd utgörs av två fyrkar präglade under Gustav I. Dessa hittades i Vesilahti i en grop tillsammans med elddon och andra föremål. Möjligtvis kan det vara frågan om en borttappad elldonspåse. De flesta fynden är dock ensamfunna, såsom en Sören Norby skilling från Saarenluoto i Ulfsby.³²⁵ Också från Siilinjärvi i Norra Savolax finns en Sören Norby skilling, även denna präglad på Kustö.³²⁶ En skilling präglad på Kustö hittades också i Borgå hösten 2018.³²⁷ I Käikälä i Tavastehus har en klipping präglad under Gustav I år 1521 hittats.³²⁸ Överlägset vanligast bland 1500-tals mynten och bland metall-detektorfynden överhuvudtaget är de underhaltiga klippingar som lätt präglas av Kristian II och Gustav I åren 1518–1522. Sammanlagt 96 dylika har hittats på olika håll i landet i flera exemplar.

I de östra delarna av landet förekommer enstaka droppmynt bland metall-detektorfynden; en under Ivan III (1478–1505) i Novgorod präglad droppkopek från Miettälä i Rautjärvi³²⁹ och en i Tverj präglad denka ca 1535–1547, funnen på gården Wredébys ägor i Kouvola.³³⁰ Ett nå-

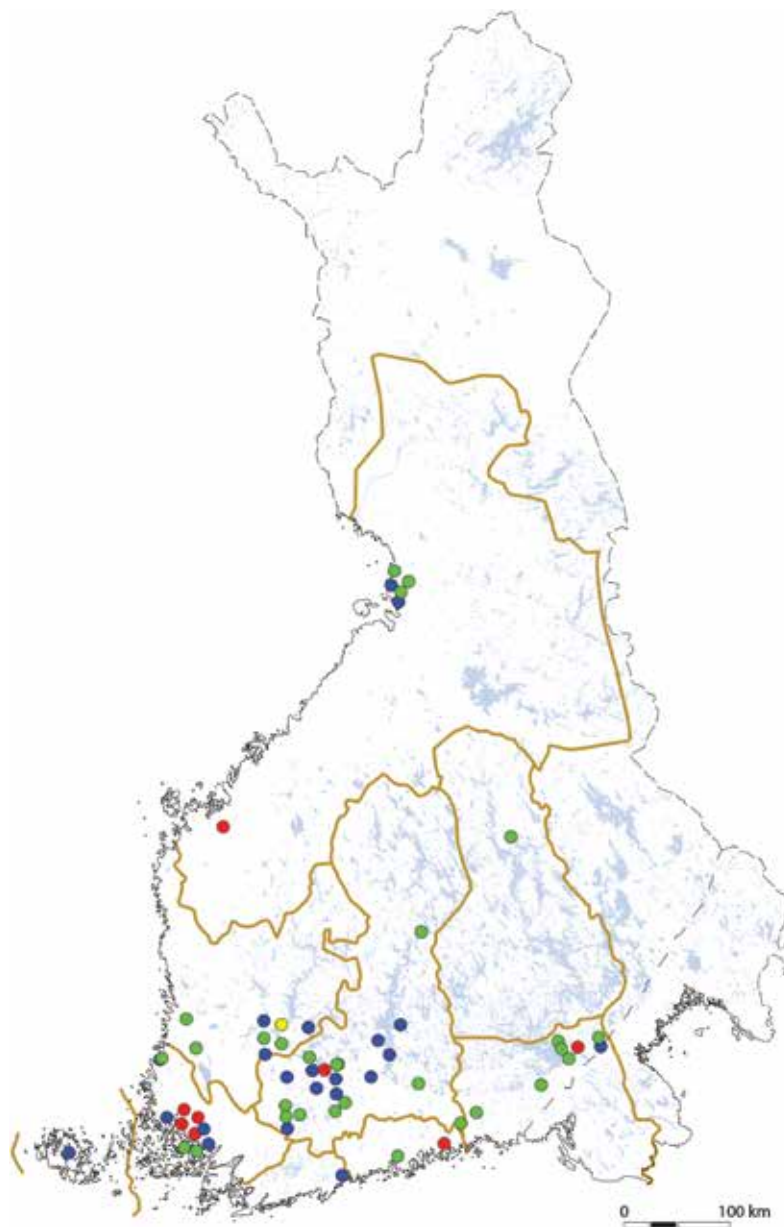

Fig. 7.29. Mynt funna med metalldetektor förutom 1500-tals klippingar. Gul prick för 1200-tals mynt, röd för 1300-tals mynt, blå för 1400-tals mynt och grön för 1500-tals mynt.

got udda undantag är än Tverj-denga från Ottila i Rautmo vid den västra kusten. Det enda utländska myntet förutom dessa en 3 groschen präglad i Preussen ca 1530–1550, upphittad i Eura i Satakunta.

³²⁵ MK 2008055.

³²⁶ MK 2011022.

³²⁷ NM, ännu onummerad.

³²⁸ MK 2014022.

³²⁹ MK 2015018.

³³⁰ NM 40153.

Metalldetektorfynden koncentrerar sig starkt till områden med organiserade metalldetektorister, vilket syns särskilt tydligt i Tavastland där gruppen Kanta-Hämeen Menneisyiden Etsijät är aktiv och under de senaste åren även i Egentliga Finland. Fyndfördelningen beror också på hur aktivt anmälningar görs. Trots att man enligt lagen i Finland bör anmäla alla över 100 år gamla arkeologiska fynd så

förblir med säkerhet en stor del av mynten oanmälda och en del försvinner ut på marknaden. Detta gör att värdefull information om såväl mynten som deras spridning samt myntbruket går förlorat. Det samma gäller naturligtvis alla andra föremålsgrupper, men i högsta grad mynt, eftersom de rör sig allmänt på auktionsmarknader då mynt ur gamla samlingar byter ägare.

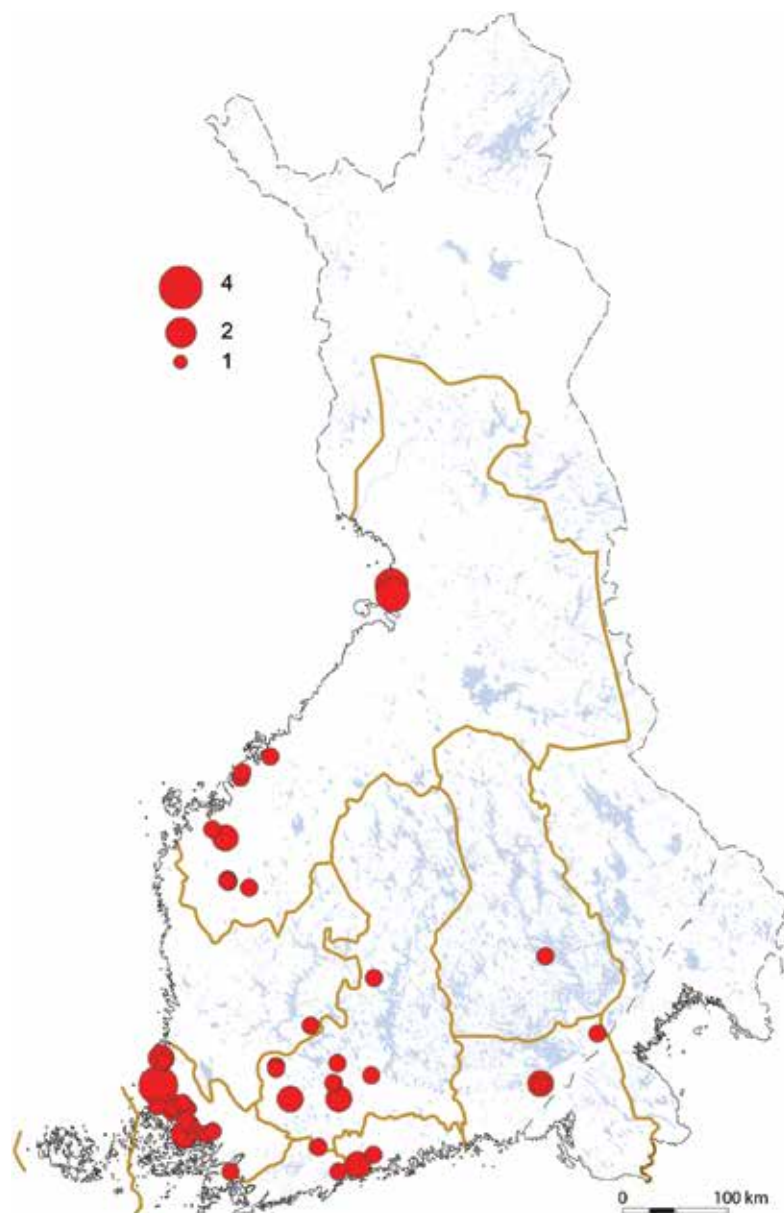

Fig. 7.30. Klippingar präglade 1518–1522 funna med metalldetektor.

”Numisma est certa mensura omnium commutabilium et venalium.”¹

8. MYNTSORTER OCH MYNTCIRKULATION

8.1. Mynt i olika landskap

De medeltida myntfynden i Finland utgör ett sporadiskt källmaterial. De få depåfynden har såväl bevarats som hittats av slumpmässiga skäl. De stora fyndansamlingarna från medeltida kyrkor och borgar beror till stor del på att det är vid just dessa platser som arkeologiska undersökningar genomförts, dessutom bevaras de sköra medeltida mynten bättre i byggnadernas golvlager. Även i Åbo har flera arkeologiska undersökningar utförts, under vilka även medeltida mynt tagits till vara. Trots det är det frågan om ett rätt anspråkslöst material, för att inte tala om de övriga medeltida städerna där det endast hittats enstaka 1500-tals mynt. Under de senaste årtiondena har även landsbygdens bytomter varit föremål för ett flertal undersökningar, speciellt i Nyland. Också från dessa platser är fyndmaterialet sparsamt. Inte heller det ökade bruket av metalldetektorer har märkvärt utökat antalet medeltida myntfynd, förutom då det kommer till de närapå värdelösa klippingarna som Kristian II och Gustav I lät prägla.

Trots detta bildar de medeltida myntfynden ändå ett mångsidigt material som påvisar vilka slags mynt som cirkulerat i olika slags omgivningar. I detta kapitel följer en närmare analys av de medeltida myntfyndens spridning i Finland.² Först undersöks skillnader i landskapen emellan, med en indelning i olika slags fyndkontexter. En jämförelse görs även mellan mynttyper i depå- liksom andra fynd, samt en översikt av myntens kronologiska spridning. Därefter tas en närmare titt på myntens ursprung.

Som redan nämnts i de inledande kapitlen delade Klackenberg in monetariseringen av Finland i två viktiga faser. Monetariseringsprocessen på Åland började under 1200-talets förra hälft, medan fastlandets monetarisering tog vid först under början av 1300-talet. Egentliga Finland fungerade som en föregångare, därifrån myntbruket spred sig mot Nyland och Österbotten, i inre Finland inleddes processen först närmare 1400-talet.³ Denna spridningsbild är fortfarande aktuell då man ser på myntmaterialet från kyrkorna. Tittar man närmare på olika slags fyndkontexter märker man

¹ Gabriel Biel, *Collectorium circa quattuor libros Sententiarum*, 4.2.: ”Mynt är en säker värdemätare för allt som går att byta och sälja”.

² Närmare information om fynden har presenterats i kapitlen 6 och 7, detaljerade uppgifter hittas i fyndkatalogen.

³ Klackenberg 1992: 176.

dock, att myntbrukets spridning främst är bundet till olika användningsområden. De äldsta mynten hittas på de platser där de bevarade och undersökta kyrkorna finns, eftersom myntbruket till en början främst var förknippat med religiösa förrättningar. Att mynt användes som offer i kyrkorna betyder inte automatiskt att de samtidigt skulle ha använts som betalningsmedel också i övriga sammanhang. Från kyrkorna spred sig ändå myntbruket så småningom till samhället runt i kring. Liksom Klackenborg påvisat är Åland tydligt först med ett mera utbrett myntbruk, följt av Egentliga Finland och övriga delar av landet.

Åland

De medeltida depåfynden på Åland är få och till sin datering tidigare än fynden på det finska fastlandet. I kyrkorna i Finström och Jomala har det hittats 1200-tals mynt som möjligtvis kan tolkas som byggnadsdepåer. Likaså är 19 av mynten från det omdiskuterade fyndet från Lemböte kapell äldre än 1300-talet. En helt egen kategori bildar den stora myntskatten från Geta, som består av 850 brakteater från 1200-talet. Dessa tidiga depåer tyder alla på

ett tidigt myntbruk på öarna. Det enda yngre depåfyndet från Åland är en liten senmedeltida, troligtvis tillfälligt nedlagd skatt från Sandö, Vårdö, som består av 18 örtugar och halvörtugar från 1400-talets slut och 1500-talets början.

I de åländska kyrkorna är antalet mynt från 1200-talet och början av 1300-talet även depåfynden borträknat betydligt högre än i kyrkorna på det finska fastlandet. Mynten från Ålands kyrkor består till 81% av svenska mynt, 8% gotländska, 4% livländska och 7% övriga mynt, huvudsakligen danska. Under 1200-talet användes främst gotländska mynt för kyrkligt bruk, men även livländska mynt förekommer i flera av fynden. Antalet mynt stiger mot slutet av 1300-talet, med en nedgång i början av 1400-talet, vilken åtminstone delvis beror på uppehållet i den svenska myntningen, vilket gjorde att 1300-tals mynttyper cirkulerade in på 1400-talet. I övriga landskap ersatte livländska mynt de svenska mynten, vilket inte går att urskilja i det åländska fyndmaterialet. Mot slutet av 1400-talet stiger antalet mynt ånyo, för att sedan igen sjunka under 1500-talets första hälft.

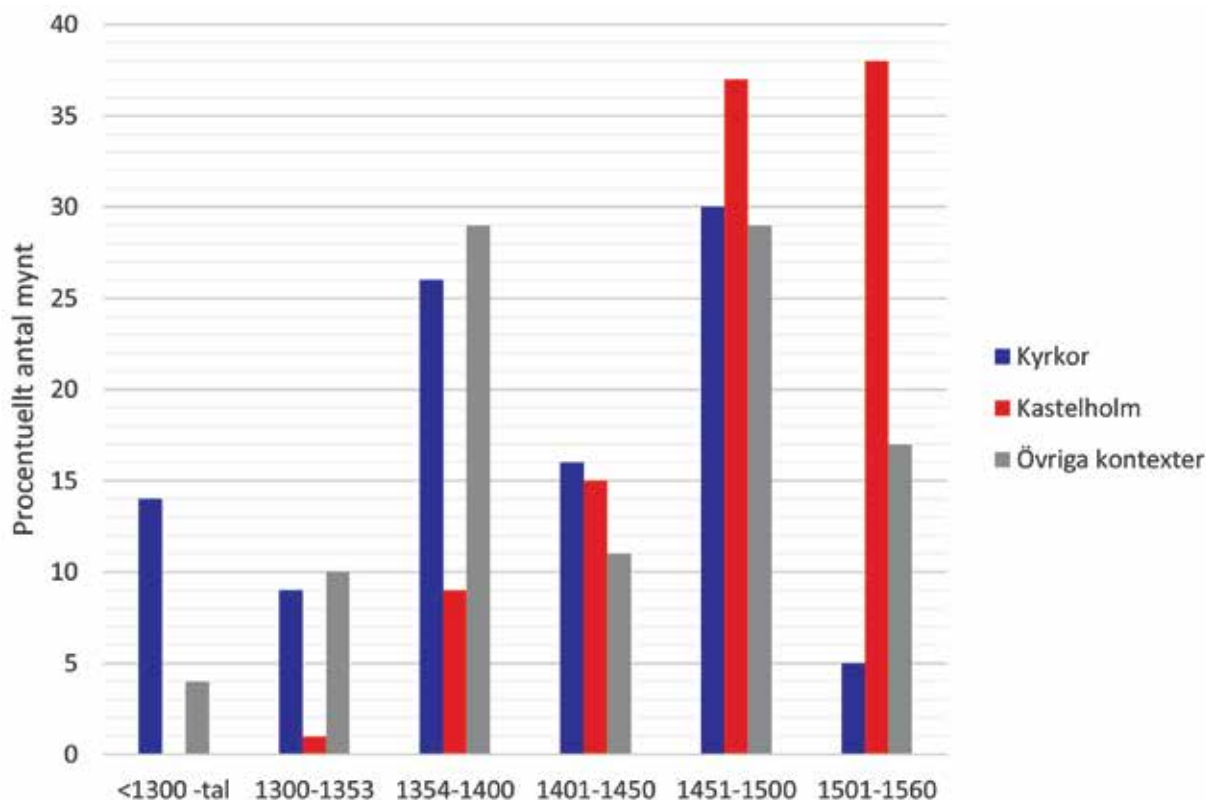

Fig. 8.1. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer på Åland.

Antalet mynt funna på Kastelholms slott på Åland stiger mot slutet av 1300-talet och är som högst i slutet av 1400-talet och början av 1500-talet. Till skillnad från kyrkorna kan man i fyndmaterialet från Kastelholm inte utläsa någon betydlig nedgång i myntantalet i början av 1400-talet. Av mynten är 65% svenska, 5% av livländskt ursprung och 25% från övriga länder, huvudsakligen från Danmark. Mot slutet av medeltiden utgör de danska mynten, speciellt hviderna, ett stort inslag i myntcirkulationen, vilket förklaras med att slottet låg under danskt herravälde åren 1520–1523.

Fynden från övriga kontexter på Åland följer rätt samma fördelning som kyrkfynden, med toppar i slutet av 1300-talet respektive 1400-talet, liksom en nedgång där emellan. Av mynten är 73% svenska, 10% danska, 6% livländska och 11% från övriga länder. Till en början är det relativa myntantalet därmed högre i kyrkorna, men från 1300-talets början så uppvisar landsbygdens myntfynd rätt långt samma bild som kyrkfynden, medan slottet skiljer sig som kontext. Från och med 1300-talet ser det dock ut som att myntbruket redan varit rätt allmänt i respektive miljöer. Nedgången i antalet mynt under 1500-talet är särskilt tydlig i kyrkorna, men syns också i de övriga hopade fynden förutom på Kastelholm.

Egentliga Finland

Sånär som på de tre gotländska penningarna i en av tegelgravarna på Koroisnäs så saknas 1200-tals mynt i depåfynden från Egentliga Finland, liksom även fynd

från 1300-talets början. De första större fynden är från mitten av seklet, från staden Åbo, där myntfynden även i övrigt ökar vid denna tidpunkt. Mot slutet av 1300-talet stiger också antalet mynt i depåerna, främst beroende på ett större antal mynt från Åbo, samt depån från Masko. En nedgång sker under hela 1400-talets första hälft, för att sedan stiga mot slutet av seklet. Procentuellt är antalet mynt i depåfynden dock tydligt som högst under den tidsperiod då myntbruket så småningom etablerades.

Det procentuella antalet ensamfunna och hopade mynt från olika kontexter i Egentliga Finland skiljer sig rätt kraftigt från depåfyndens myntantal. I kyrkorna stiger antalet jämnt från ca 1200 fram till slutet av 1400-talet, varefter det först under 1500-talet sker en kraftig nedgång. Av mynten funna i kyrkorna är 78% av svenskt ursprung, 16% livländska och 6% från övriga länder. Till skillnad från kyrkfynden kan man i fyndmaterialet från Åbo slott skönja en liknande nedgång i myntantalet i början av 1400-talet som i depåfynden och i det åländska fyndmaterialet. Av mynten på slottet är 73% svenska, 8% livländska och 19% från övriga länder.

I Åbo stad skiljer sig myntens tidsfördelning klart från övriga miljöer, med en ökning av myntantal genom hela 1400-talet. Detta beror dels på att antalet mynt även i övrigt ökar jämnt, eftersom mynt från 1300-talet ännu är väldigt sällsynta i stadens fyndmaterial. Dessutom ersätts de svenska mynten delvis av abon präglade i Åbo,

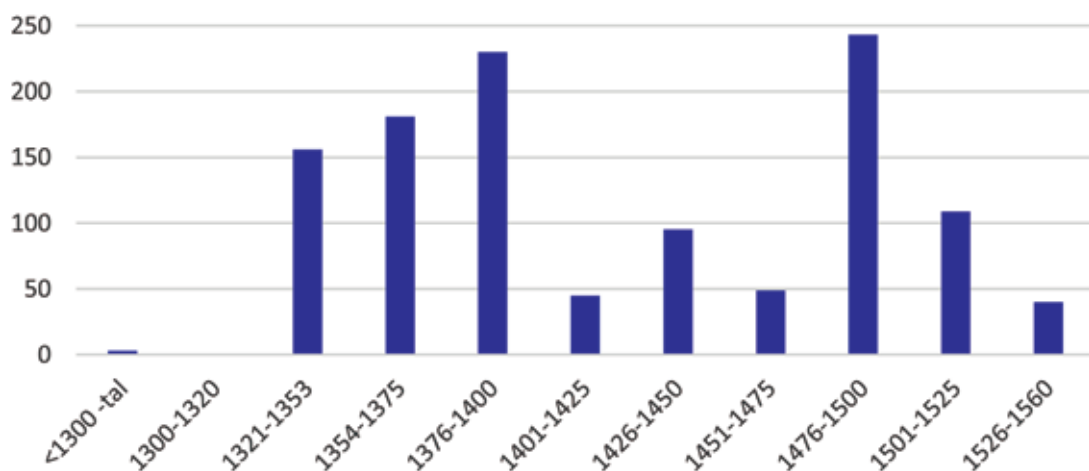

Fig. 8.2. Antalet mynt i Egentliga Finlands depåfynd.

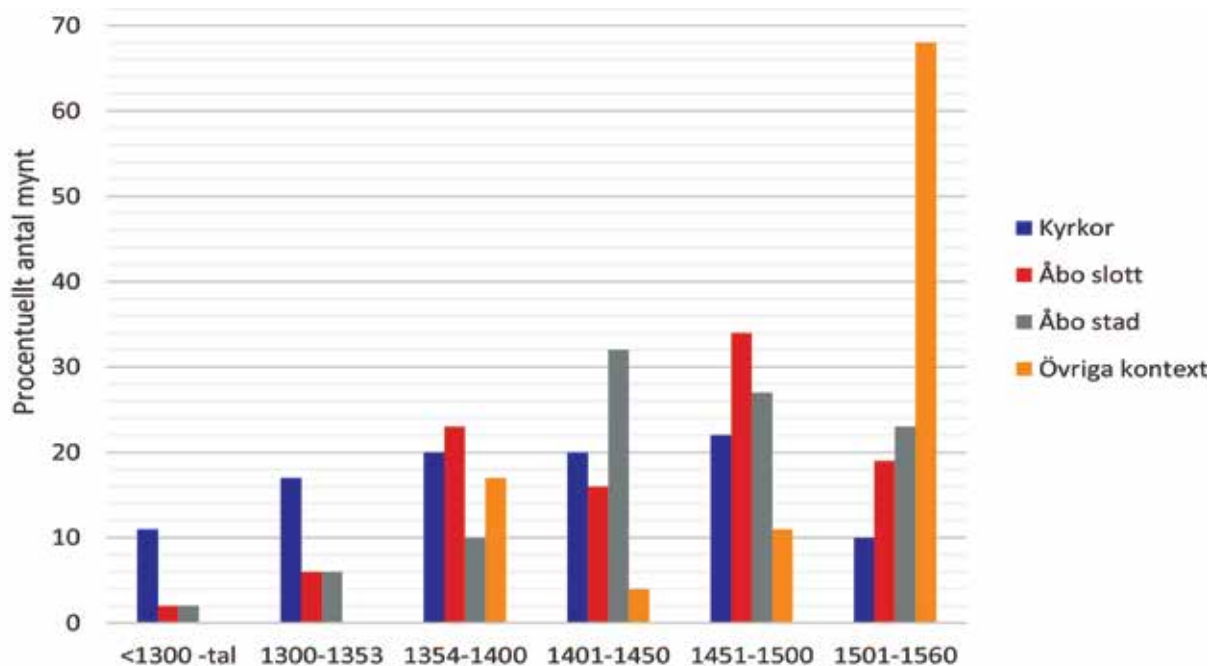

Fig. 8.3. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer i Egentliga Finland. De övriga kontexterna består här av myntfynden från Hitis samt strö- och metalldetektorfynd.

liksom av skillingar präglade av Tyska orden i Preussen och ett antal livländska mynt. Av mynten från Åbo stad är enbart 62% svenska, 12% är livländska och övriga länders mynt, främst skillingar från Preussen, utgör hela 26%. Det bör nämnas att mynt präglade i Åbo enbart utgör 7,5% av det totala antalet mynt från staden.

På grund av att så få arkeologiska undersökningar bedrivits utanför Åbo stad är mynt från övriga kontexter

sällsynta i materialet från Egentliga Finland. Dessa utgörs av mynten från området utanför kyrkorna på Koroinäset, från Kyrksundet och Högholmen på Hitis, liksom mynt från Nädendals kloster och enstaka mynt från staden och dess omgivning. På det stora hela kan man i materialet från Egentliga Finland se att antalet mynt i kyrkorna hålls intakt genom hela tidsperioden, förutom under 1500-talets första hälft, då bristen på mynt och reformationen tydligt avspeglas i antalet

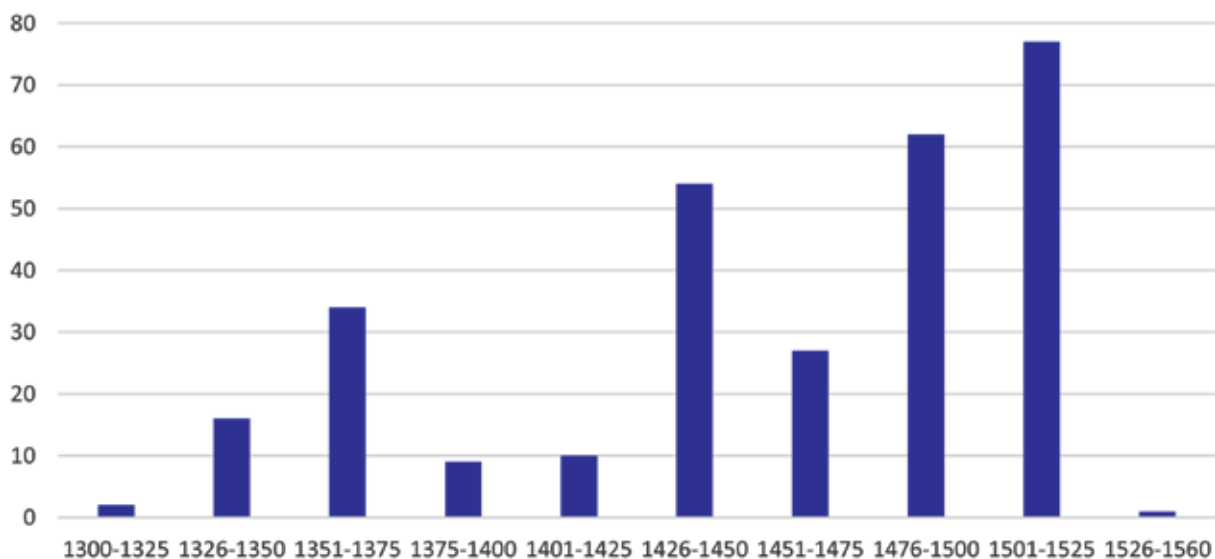

Fig. 8.4. Antalet mynt från Kustö biskopsborg.

mynt. Också på Åbo slott ses en kraftig nedgång under denna tid, medan antalet ströfynd ökar. Under de senaste åren har ett antal 1300-tals och 1400-tals mynt hittats med metalldetektor, men märkvärt har endast myntantalet från 1500-talet utökats.

Liksom biskopssätet i Korois utgjorde Kustö biskopsborg en separat kontext med för tiden stora rikedomar och vida kontakter. Myntantalet från borgen stiger jämnt från anläggningen fram till förstörelsen i mitten av 1500-talet. Under tider då de svenska myntens antal minskar ersätts de delvis med danska och livländska mynt. Av det totala antalet mynt är enbart 57,5% svenska, 6,5% livländska och hela 36% från övriga länder, främst danska hvider och klippingar, samt skillingar präglade på borgen under Sören Norby.

Nyland

Från hela Nyland finns endast ett dokumenterat medeltida depåfynd, en myntskatt som hittades år 1839 och enligt uppgifter i Helsingfors universitets myntkatalog innehöll ca 325 livländska mynt. Tyvärr saknas närmare uppgifter om myntsammansättningen. Även i övrigt är fyndmaterialet från Nyland förhållandevis anspråkslöst.

På Raseborgs slott och i dess direkta omnejd är antalet mynt präglade i slutet av 1300-talet och under 1400-talets första hälft vanligast, medan antalet sjunker i slutet av 1400-talet och början av 1500-talet. Detta kan dock delvis bero på att flera av de kontexter som utgrävts härstammar från slottets första användningsfas. De livländska mynten är vanligast i alla olika fyndmiljöer. I kyrkorna utgörs 39% av svenska, 52% av livländska och 9% av övriga mynt. På Raseborgs slott och i dess omnejd är endast 16,5% av mynten svenska, 57,5% livländska och 26% övriga. De övriga myntens stora andel beror på ett större antal gotländska örtugar samt danska kopparsterlingar. På landsbygdens bytomter och i övriga ströfynd är däremot de svenska myntens andel större, särskilt i början på 1500-talet.

Satakunta

I Satakunta stiger myntmängden först under 1400-talet, de få tidigare mynten härstammar från enstaka kyrkor samt kyrkogrunden i Likis. Det stora depåfyndet från Ulfsby dateras till slutet av 1300-talet eller 1400-talets första årtionde, men representerar bara en enskild händelse. Den andra depån från Laukko gård i Vesilahti är nedlagd i början av 1500-talet. Kyrkor-

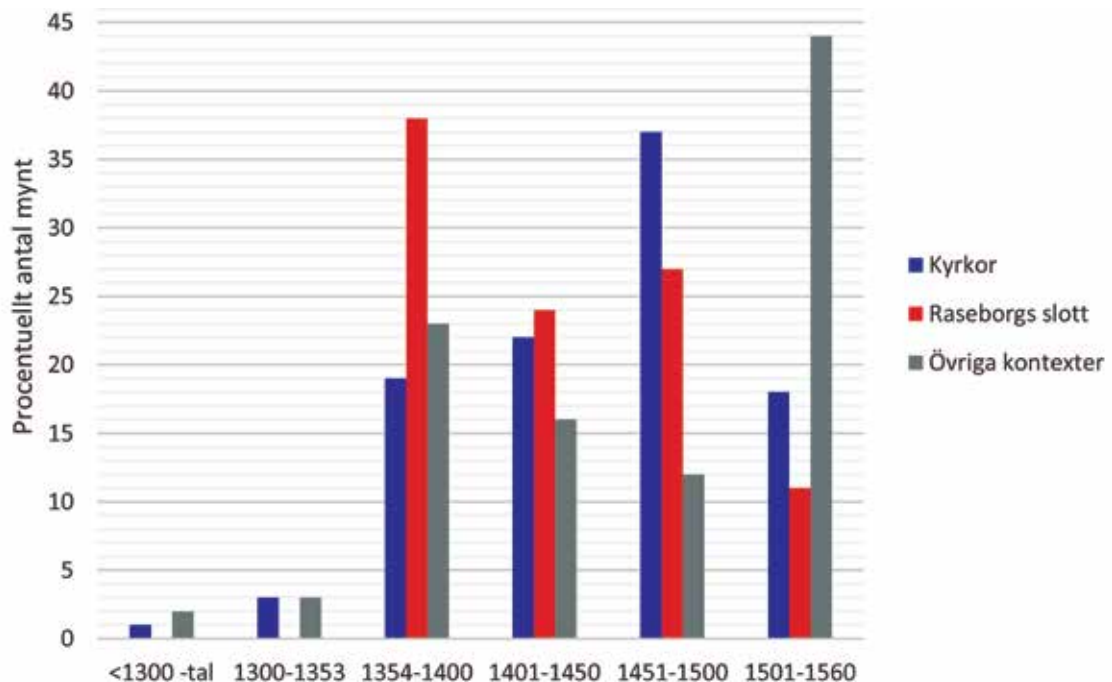

Fig. 8.5. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer i Nyland. De övriga kontexternas mynt består av fynden från området kring Raseborgs slott, från utgrävda bytomter samt strö- och metalldetektorfynd.

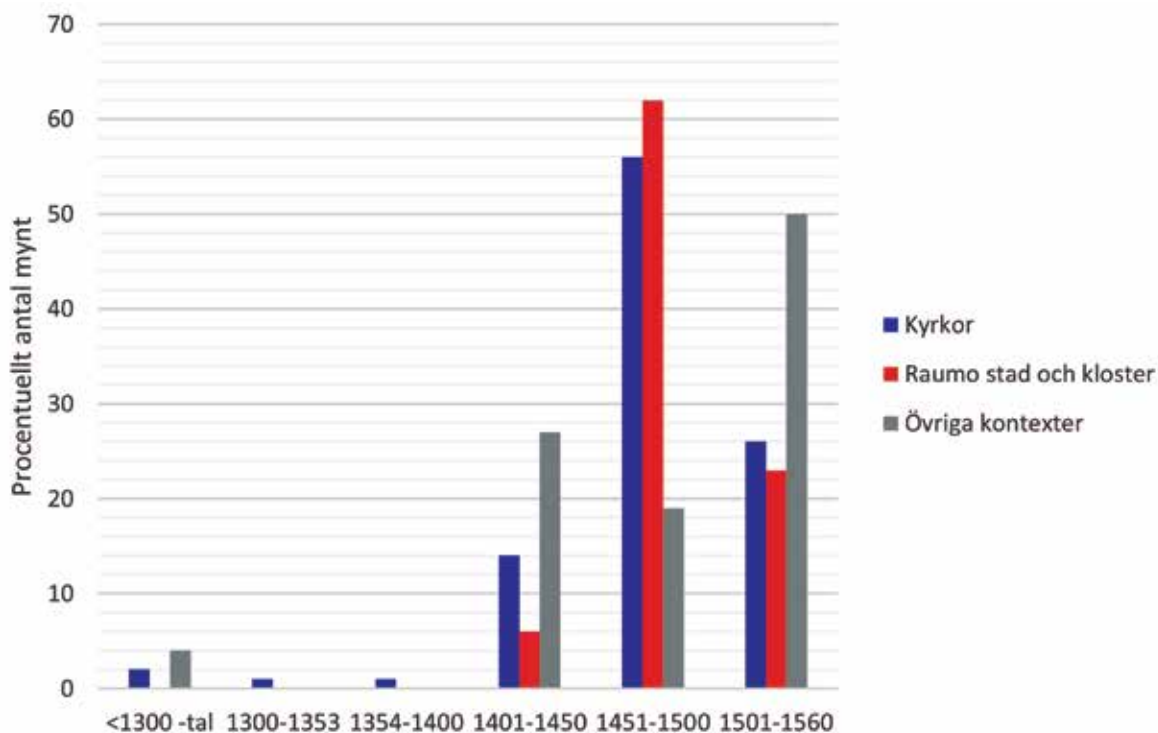

Fig. 8.6. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer i Satakunta. De övriga kontexternas mynt består av fynden från Likis samt strö- och metalldektorfynd.

na samt Raumo stad och konvent följer rätt samma fyndfördelning med en ökning först under 1400-talets andra hälft. Myntantalet från övriga kontexter stiger något tidigare, speciellt på grund av ett antal örtugar från Erik av Pommerns tid, för att sedan sjunka mot slutet av århundradet. Dessa nämnda örtugar kan dock förvränga bilden, eftersom de användes allmänt ännu i början på 1500-talet. Med stor sannolikhet har de hamnat i marken först senare under 1400-talet, vilket gör att myntfördelningen är rätt lika i alla miljöer.

Liksom i övriga landskap stiger antalet ströfynd tydligt under 1500-talets början, medan antalet mynt samtidigt klart minskar i kyrkorna samt i närheten av klostret. I kyrkorna är de svenska myntens andel 86%, då livländska mynt utgör endast 1% och övriga mynt 13%. De övriga mynten utgörs till största del av danska hvider. I Raumo stad är elva av mynten svenska och fem danska, i kulturlagren invid klostret är 67 mynt svenska och åtta av annat ursprung, även innehållande mynt från Spanska Nederländerna samt norra Tyskland. De livländska myntens frånvaro visar att kontakterna på området riktats västerut och kontaktnätet varit annorlunda än i de södra delarna av landet.

Österbotten

I Österbotten är de äldsta mynten betydligt tidigare än i till exempel Satakunta. Dessa mynt har hittats i samband med utgrävningar av kyrkogrunder från 1300- och 1400-talen. De två depåfynden från slutet av 1300-talet som hittats i Pattijoki och Uleåsalo vittnar också om att mynt redan då cirkulerat allmänt i området, liksom också fyndet från Oravaisensaari i Torneå som är något senare och kan dateras till mitten av 1400-talet. Den stora myntdepån från Vaala är däremot betydligt senare och nedlagd i mitten av 1500-talet.

De tidiga kyrkfynden borträknade så följer de hopade och ensamfunna mynten långt samma tidfördelning som i Satakunta. Att mynten från 1400-talets första hälft verkar rätt allmänna beror även här främst på örtugarna präglade under Erik av Pommern, som vi dock liksom ovan nämnts ej kan veta huruvida de tappats eller nedlagts i början på 1400-talet eller först hundra år senare. Av mynten i kyrkorna är 92% svenska, 1% livländska och 7% från övriga orter. Fynd från övriga kontexter är sällsynta och består främst av örtugar präglade under Erik av Pommern

liksom ett större antal klippingar från 1500-talets början. Procentuellt sätt ökar fynden tydligt i början av 1500-talet, främst på grund av dessa klippingar som hittats av metalledetektorister. Myntmaterialet påminner starkt om det från Satakunta och visar på områdenas liknande kontaktnät.

I det område som låg utanför Österlandets medeltida gränser uppe i norr är de medeltida myntens antal

mycket lågt. Från Torneå har en dansk hvid från början av 1500-talet tagits till vara i samband med utgrävningarna i staden. Uppe i Lappland har mynt från 1500-talet endast tillvaratagits i två exemplar. Vid utgrävningarna vid Nukkumajoki i Inari har ett droppmynt från 1500-talets början hittats. I en eldstad i Rovaniemi en 2-öring från år 1541. Droppmynten kan dock väl ha cirkulerat upp till 200 år senare, likaså kan 2-öringen ha deponerats först långt senare som ett myntoffer.

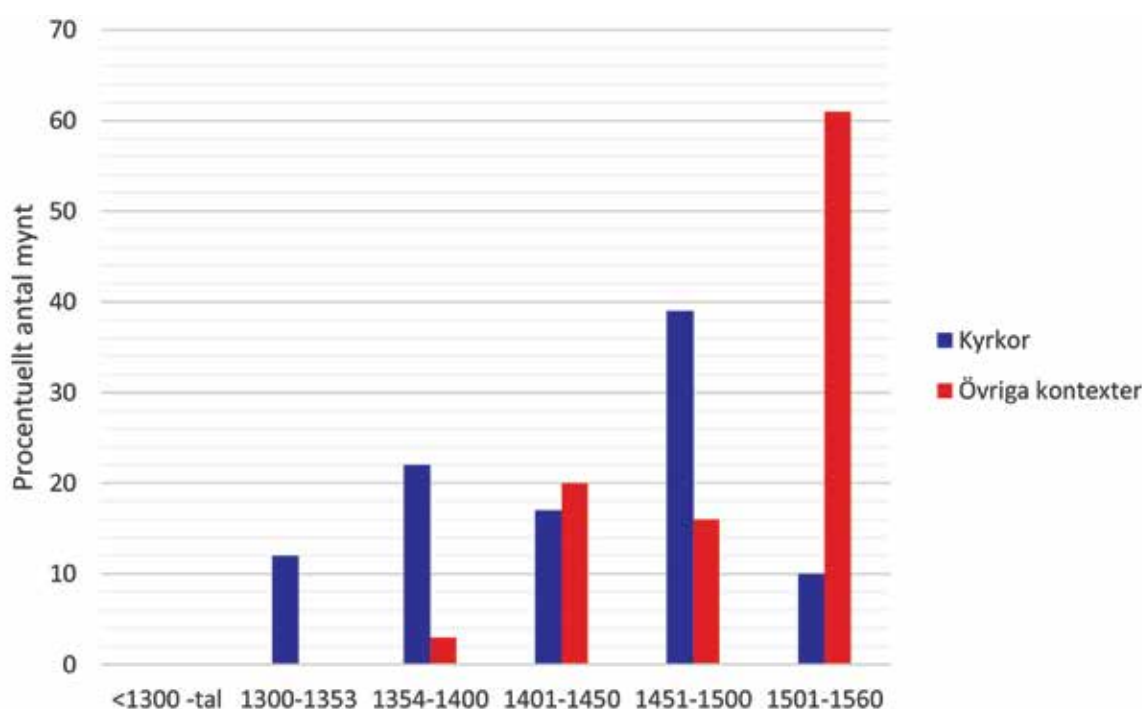

Fig. 8.7. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer i Österbotten. De övriga kontexternas mynt består av strö- och metalledetektorfynd.

Tavastland

I Tavastland uppvisar kyrkfynden en topp i slutet av 1400-talet, men man måste beakta att huvudparten av materialet härstammar från endast en kyrka, det vill säga Rengo. Överlag är myntantalet lågt, trots att kyrkogrunderna undersökts med moderna metoder. Med stor sannolikhet beror det på att materialet inte bevarats lika väl som i de kvar stående stenkyrkorna. Av mynten är 80% svenska, 14% livländska och 6% från övriga länder. På Tavastehus slott stiger antalet mynt stadigt, tills det sker en nedgång i början av 1500-talet. Inga särskilda aktivitetsperioder kan därmed utläsas i materialet, utan slottet bibehöll sin viktiga roll genom hela medeltiden. Någon nedgång i

början av 1400-talet kan inte heller skönjas. Av mynten på slottet är 66% svenska, 17,5% livländska och 16,5% från övriga länder.

Det enda dokumenterade medeltida depåfyndet är från Janakkala och består huvudsakligen av livländska mynt som nedlagts på 1530-talet. Liksom i Nyland stiger ströfyndens antal starkt under 1500-talets första hälft. Detta beror främst på det ökade antal metalledetektorfynd, särskilt som det i Tavastland finns aktiva metalledetektorister som även rapporterat sina fynd. Av metalledetektorfynden är största delen svenska, en stor grupp utgörs också av svenska eller danska klippingar präglade åren 1518–1522.

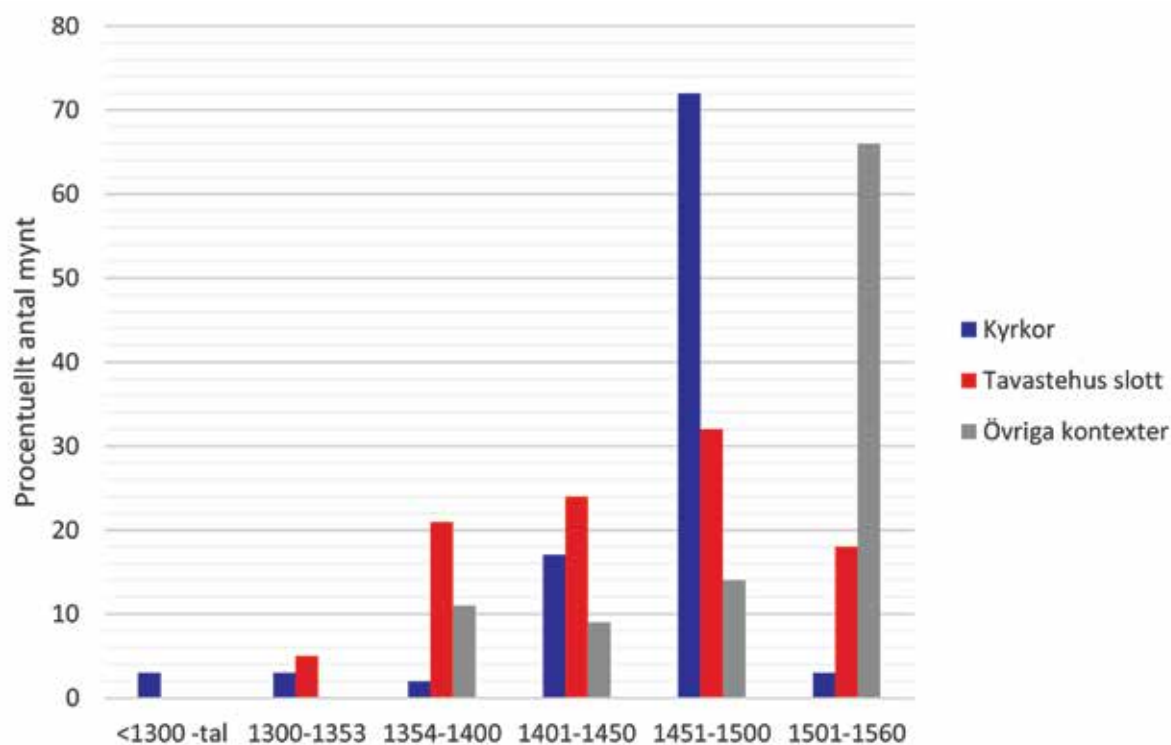

Fig. 8.8. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer i Tavastland. De övriga kontexternas mynt består främst av strö- och metall-detektorfynd.

Karelen och Savolax

Det sammanlagda antalet hopade fynd och ströfynd från Karelen och Savolax är mycket lågt. Endast en medeltida kyrkogrund har undersökts i Karelen, inte en enda i Sa-

volax. Den enda miljön med ett något större antal mynt är det senmedeltida slottet Olofsborg i Nyslott. Övriga utgrävningsfynd är sällsynta, antalet stiger något genom metalldetektorfynden från de senaste 10 åren. Under

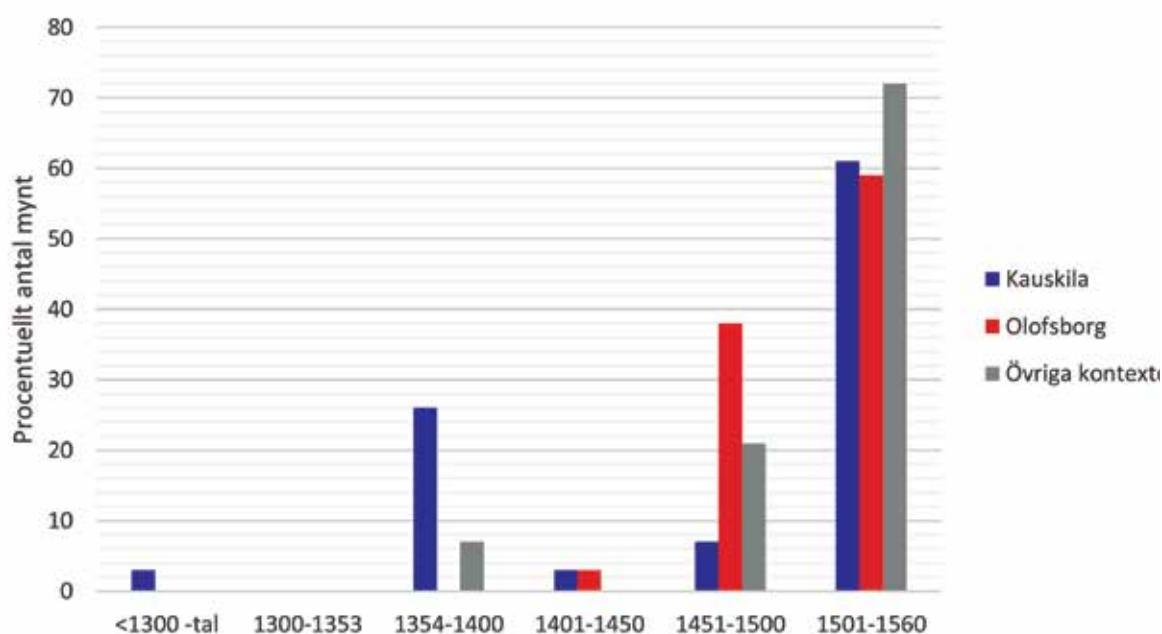

Fig. 8.9. Det procentuella antalet mynt från olika fyndmiljöer i Karelen och Savolax. De övriga kontexternas mynt består främst av strö- och metall-detektorfynd.

1300-talets andra hälft ökar antalet mynt men detta beror främst på gravfynden från Kauskila, liksom på enstaka lösfynd. Uppgången i slutet av 1400-talet kan inte urskiljas i de östra landskapen utan en verklig ökning sker först under 1500-talet, då myntbruket sprider sig i såväl Savolax som Karelen. Eftersom det totala myntantalet är så lågt ökar antalet mynt under denna tid i respektive miljöer. De tidigare mynten är främst livländska eller ryska, under 1500-talet ökar även de svenska myntens andel bland ströfynden till en viss mån.

Ifall antalet övriga fynd är lågt, så är antalet depåfynd desto högre i de östra gränstrakterna. De tidigaste depåfynden dateras till 1300-talets andra hälft och mitten av 1400-talet. Antalet stiger dock betydligt under 1500-talet. Av de två depåfynden från Savolax dateras det ena till kring 1500 och det andra till århundradets första hälft. Fynden från Ryska Karelen är alla från 1500-talet.

8.2. Mynt i olika fyndmiljöer

Det arkeologiska fyndmaterialet består nästan enbart av småmynt av de minsta valörerna. Ser man på det

skriftliga källmaterialet framkommer det dock att även större mynt cirkulerat allmänt, åtminstone har de fungerat som värdemätare. I kyrkorna är kring 80% av de funna mynten penningar, med undantag av kyrkorna i Satakunta. Detta kan bero på forskningshistoriska skäl, då flera av kyrkorna där undersökts i ett tidigt skede och med mindre exakta utgrävningsmetoder. På Åland är däremot 91% (532/587) av mynten funna i kyrkorna penningar. Denna exceptionellt höga andel beror delvis på att det på Åland hittats ett större antal mynt från 1200- och 1300-talen då enbart penningar präglades.

För att undersöka de olika medeltida mynttypernas bruk i kyrkorna är det mera illustrativt att enbart se på 1400-talet, då variationen av olika myntsorter i cirkulation redan var större. På så vis får man också en jämnare fördelning mellan de olika landskapen, eftersom 1300-tals mynt närmast hittas i kyrkorna från Åland, Egentliga Finland och i en del av kyrkorna i Nyland och i Österbotten. Oberoende av vilken tidsperiod som undersöks framkommer dock tydligt att myntoffren i kyrkan allt som oftast gjordes i minsta möjliga valör.

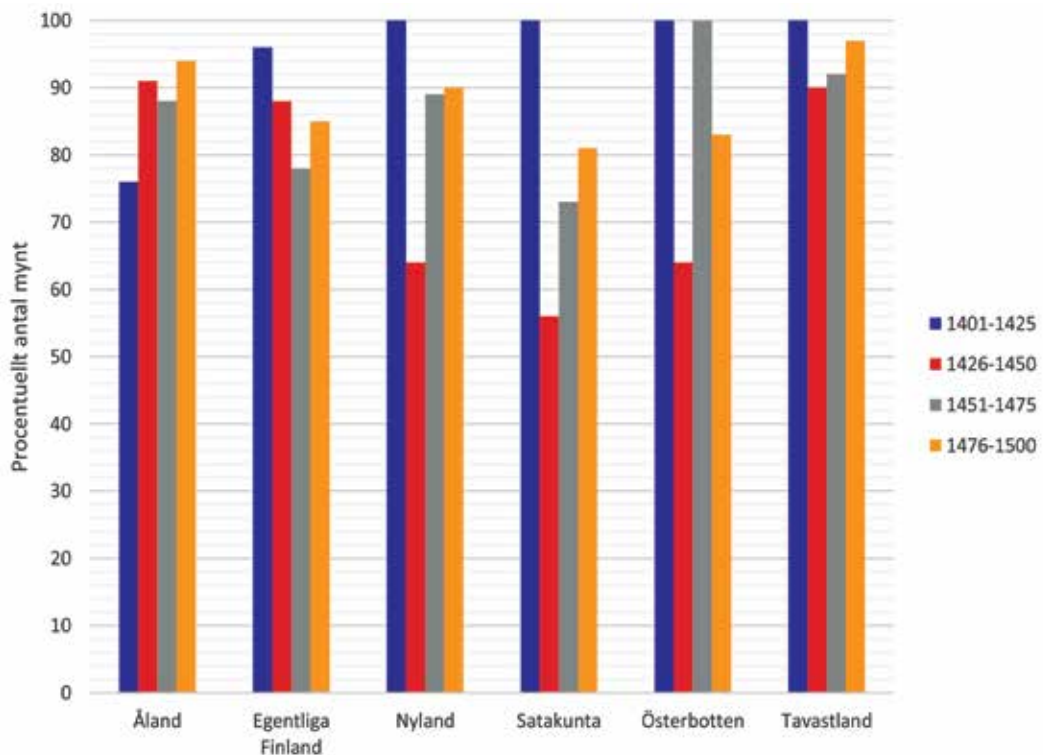

Fig. 8.10. De minsta valörernas (penningar, seestlingar, scherfer) procentuella andelar i kyrkfynden från olika landskap.

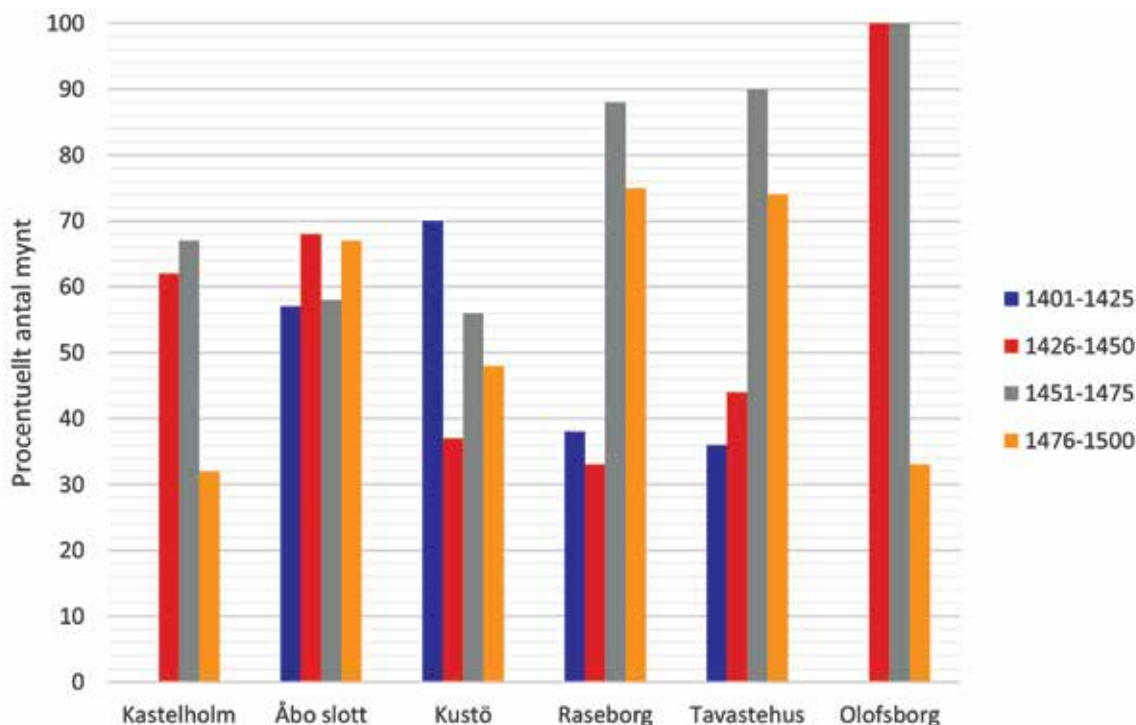

Fig. 8.11. De minsta valörernas (penningar, seestlingar, scherfer) procentuella andelar i slottsfynden.

Under 1400-talets andra kvartal kan man i Nyland, Satakunta och Österbotten utläsa en nedgång i det procentuella antalet penningar i kyrkorna. Penningarna är fortsatt den vanligaste mynttypen, men dessutom finns en större variation bland de övriga mynten, vare sig det gäller mynt från det svenska fastlandet, mynt präglade i Åbo, Livland, eller på övriga orter. På Åland dominerar penningarnas totala andel också under 1400-talet så kraftigt (93%) att de övriga mynten enbart utgör sporadiska inslag. De danska hviderna står dock för 3% av helhetsantalet. I kyrkorna på fastlandet följer kyrkorna i Egentliga Finland rätt långt samma fördelning, med 84% i penningar. Den största andelen övriga mynt utgörs av svenska örtugar (3%) och danska hvider (3%) medan övriga mynttyper enbart representeras av enstaka exemplar. I Tavastland är penningarnas andel 91%, därtill kommer scherfer (3%) som är den minsta möjliga valören i livländskt mynt. I Österbotten är de större myntens antal högre, med 80% penningar, 6% halvörtugar och 4% abon från Åbo. Det samma gäller i allt högre grad Satakunta, med endast 57% av det totala antalet mynt i penningar, örtugar utgör 5%, halvörtugar 11% och danska hvider 8%. I Nyland utgör penningarna 70%, men därtill kommer de livländska seestlingarna 5%

och scherferna 6%, vilket gör att mynten av minsta valör står för 81% av det totala antalet mynt.

Jämför man med myntfynden från slotten från samma tidsperiod ser man en större diversitet i mynttyperna, vilket tyder på att myntbruket skilt sig från det i kyrkorna. Slotten uppvisar också ett större antal mynt från övriga länder, medan de svenska mynten dominerar i kyrkorna förutom i Nyland och Karelen. Detta till trots utgör penningarna den största andelen, med sammanlagt 47% (Tavastehus 55%, Åbo slott 57,5%, Olofsborg 53%, Kastelholm 26,5%, Kustö 42,5%, Raseborg 49,5%). De livländska småvalörerna seestlingar och scherfer saknas däremot nästan helt på slotten. På slotten står örtugarna för 9% (Tavastehus 9%, Åbo slott 5%, Olofsborg 6%, Kastelholm 10%, Kustö 12%, Raseborg 3%) och halvörtugarna för 7% av det totala antalet mynt (Tavastehus 5%, Åbo slott 7%, Olofsborg 3%, Kastelholm 18%, Kustö 4%, Raseborg 0%). I övrigt beror variationen av olika mynttyper främst på slottets geografiska placering och historia. På Kastelholm på Åland utgör de danska hviderna 13%, på Kustö biskopsborg hela 17%. I Raseborg i Nyland utgör däremot de livländska artigarna och skillingarna 27% och i Olofsborg står de livländska skillingarna för 26%. I

de områden där det de livländska myntens andel är hög (Raseborg, Olofsborg, delvis även Tavastehus) så förklaras den höjda andelen penningar under 1400-talets tredje, delvis även fjärde, sekel av att det vid denna tidpunkt i Livland på grund av den stora silverkrisen i Europa skedde ett avbrott i tillverkningen av skillingar och andra större slags mynt.⁴ I de större slotten, Åbo och Tavastehus, är fyndfördelningen olika mynttyper emellan något jämnare då materialet även i övrigt är mångsidigare, vilket tyder på att de stora centralslotten haft ett bredare kontaktnät.

I myntfynd från övriga kontexter är penningarna vanligast bland utgrävningsfynden, medan ströfynden huvudsakligen består av större mynt som är lättare att hitta. Penningarnas andel är dock inte i någon miljö lika hög som i kyrkorna. I prästgårdarnas begränsade fyndmaterial utgör penningarna 60 %, i klostren 72%. Av de medeltida myntfynden från Åbo stad är däremot endast 30% penningar, medan 14% utgörs av svenska örtugar och 8% av halvörtugar. De danska eller svenska underhaltiga klippingarna från början av 1500-talet utgör 7% av det totala antalet mynt. Skillingarna utgör 16%, av vilka 75% är preussiska och 25% livländska, medan de livländska artigarna står för 6%. De danska hviderna utgör 5% av helhetsantalet mynt. I de övriga städerna är antalet medeltida mynt så pass begränsat att de inte direkt går att jämföras med Åbo. Även i dessa kan man dock se att penningarna inte utgör någon majoritet i materialet. På landsbygdens bytomter är penningarnas antal också endast 48%, i övrigt förekommer svenska halvörtugar, livländska artigar och danska hvider, liksom underhaltiga klippingmynt. Samma mynttyper framkommer också i fyndmaterial från gårdar och handelsplatser.

De hopade fynden, från såväl kyrkor, slott, landsbygd som övriga kontexter, innehåller som ovan framkommit främst småmynt, i kyrkorna penningar och i övriga miljöer också örtugar, halvörtugar och motsvarande mynt i andra valutor. Depåfynden ger en något annorlunda bild av myntcirkulationen. Depåfyndens

sammansättning skiljer sig till en viss mån från de ensamfunna mynten och de hopade fynden, eftersom de fynd som kan tolkas som besparingar eller offer varit föremål för ett medvetet urval. Fram till mitten av 1300-talet innehåller depåfynden endast penningar, eftersom de var de enda mynten som präglades. Så småningom blir fynden mera mångsidiga till sin sammansättning och skillnader uppstår också beroende på var i landet fyndet är nedlagt.

På Åland är depåfynden främst från tiden då enbart penningar präglades, vilket gör att de inte går att jämföra med fynd från senare perioder. I Egentliga Finland är penningarnas helhetsandel i depåfynden 52%. Ser man enbart på fynden efter 1370, då även större mynt togs i bruk, så utgör penningarnas andel endast 32%. I Karelen är penningarnas procentantal 18% och i Österbotten 23%. Savolax utgör ett undantag med 65% penningar, men eftersom enbart två mindre depåfynd dokumenterats kan denna höga andel dock inte jämföras med övriga landskap. Även i Satakunta har endast två depåfynd hittats, här utgör penningarnas andel 46%. I Tavastland och i Nyland har enbart ett depåfynd i respektive landskap hittats, vilket gör att de inte heller erbjuder jämförbart material.

Förutom den lägre andelen penningar skiljer sig depåfyndens mynttyper inte så stort från övriga fyndgrupper. Fram till början av 1500-talet består fynden fortsättningsvis huvudsakligen av mindre mynt, som även är vanliga fynd i övriga kontexter. De följer därmed rätt samma myntsammansättning som fynden från slotten och städerna. I de karelska fynden dominerar livländska skillingar, i fynden från Egentliga Finland och Österbotten svenska örtugar. I depåfynden förekommer enstaka örtugar av mera sällsynta typer som inte hittas i övriga fynd, bland annat mynt präglade under Kristofer av Bayern. Gotländska örtugar förekommer i enstaka exemplar, liksom även danska hvider. I förhållande till de hopade fynden är de utländska myntens andel dock betydligt mindre. Å andra sidan kan man bland depåfynden finna enstaka utländska

⁴ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2019: 58; Leimus 2006: 64.

mynt som inte hittas i övriga fynd, bland annat nederländska mynt från början av 1500-talet.

Samtidigt som myntsyste­met under 1500-talet blir mera mångsidigt kan man i depåerna urskilja ett mera tydligt urval, med en högre andel av mynt av bättre silverhalt. De slumpmässigt tappade små skatterna består däremot också av sämre mynt. På det stora hela kan man konstatera, att depåfynden långt uppvisar samma slags mynt som utgrävningsfynden och ströfynden, medan fyndsam­mansättningen är något annorlunda än i kyrkorna, där man finner en betydligt större andel mynt av minsta valör. Delvis beror detta med säkerhet på ett avvikan­de myntbruk i kyrkorna, men dessutom måste man ta i beaktande att små sköra penningar säkerligen bevaras bättre i byggnadernas skyddade lager än som sprid­da fynd i övriga kulturskikt. I depåfynden torde dock penningarna ha bevarats i samma mån som i kyrkorna. Fynden visar därmed att penningar mera sällan valdes att deponeras för framtida bruk, medan de istället tydligt oftast användes som myntoffer i kyrkan.

Depåfynden är genom hela medeltiden få till sitt antal, med tidiga fynd endast från Åland, huvudsakligen i form av byggnadsoffer i kyrkorna. I Egentliga Finland är depåmyntens antal som högst under andra hälften av 1300-talet, uppe i Österbotten finns tre depåfynd från 1300-talets slut och 1400-talets början. I slutet av 1400-talet är depåfyndens antal lågt, för att sedan tydligt stiga under 1500-talets början, speciellt i Egentliga Finland och i Karelen. I Egentliga Finland är depåfynden från denna tidsperiod ofta mindre till sitt omfång, vilket tyder på att de utgörs av sluppen tappade mynt eller akut nedlagda mindre besparingar. Utgående från det mycket begränsade antalet medeltida depåfynd ser det ut som att det genom hela medeltiden aldrig skulle ha funnits något större antal överloppsmynt, utan huvudparten av mynten hölls i aktiv cirkulation. Ett undantag utgörs av depåerna från gränsområdena i Österbotten och Karelen, där myntbruket inte ännu var lika utbre­tt som i kustområdena i sydvästra och södra Finland. Därtill måste man i dessa områden beakta gränsstriderna, som med säkerhet bidragit både till att ett större antal depåer nedlagts, samt att de blivit kvar i marken.

Utgående från depåfynden kan man studera myntens relativa cirkulationstid, vilket även påverkar tolkningen av de hopade fynden. Från 1200-talet fram till 1400-talets första hälft ser myntens cirkulationstid ut att ha varit begränsad till några årtionden, fynden från 1300-talet innehåller oftast mynt från en tidsperiod på enbart kring 20 år. Mynt från 1300-talets slut förekommer däremot rätt allmänt i depåfynden nedlagda under 1400-talets första hälft, vilket beror på att dessa mynt cirkulerade under en längre period i brist på nya mynt från en tidsperiod på kring 25 år. De svenska mynten präglade under Erik av Pommerns tid hade en god silverhalt och förekommer allmänt i fynden genom hela 1400-talet och in på 1500-talet, trots nya myntordningar. I fynd med livländska mynt ser det däremot ut som att mynten från tiden före myntreformen på 1420-talet huvudsakligen skulle ha tagits ur cirkulation vid detta skede. Livländska mynt från tiden efter reformen förekommer däremot också allmänt i fynden ännu i början av 1500-talet. Det samma gäller danska mynt, hvider från 1440 fram till 1513 ingår ofta i ett och samma depåfynd. De ryska droppmynten förekommer endast i de karelska depåerna och har inte spridit sig västerut. Tack vare sin goda silverhalt har droppmynt säkert utnyttjats även i de östra delarna av det svenska riket, men förmodligen mera som råmaterial än som mynt.

Baserat på depåfynden kan man därmed se 1300-tals svenska mynt som rätt goda daterare även av övriga arkeologiska kontexter, medan enstaka 1400-tals mynt i utgrävningsfynd och som ströfynd inte bör användas för datering ifall annat fyndmaterial saknas. Det samma gäller en del av mynten från Gustav I:s tid, som fortsatte cirkulera allmänt fram till slutet av seklet. Mynt av dålig silverhalt, som till exempel de underhaltiga klippingarna från 1520-talet, övergavs däremot snabbt då de miste sitt nominella värde, vilket gör dem till mera tillförlitliga daterare av arkeologiska kontexter. De livländska mynten präglade under 1300-talet försvann rätt tidigt ur cirkulationen efter den nya myntordningen år 1422, men efter det var myntsyste­met rätt stabilt och 1400-tals mynt kunde förbli i bruk fram till mitten av 1500-talet. Gotländska mynt ser inte ut att ha brukats i någon större utsträckning

efter 1400-talets första två årtionden, danska mynt från 1400-talets hälft användes däremot ännu allmänt i början av 1500-talet. Övriga utländska mynt utgör sporadiska inslag och har inte i det längre loppet fungerat som accepterade betalningsmedel.

8.3. Mynt av olika ursprung

Eftersom depåfynden avspeglar enstaka händelser är de inte fullt tillförlitliga källor för undersökning av olika mynttypers präglingsorter, medan hopade fynd kan ses som bättre indikatorer.⁵ I stort sett uppvisar dock depåfynden i Finland samma mynttyper som de hopade fynden. I fynden från Egentliga Finland hittas främst svenska mynt, medan fynden från de östra delarna av landet till största del innehåller livländska mynt. Skillnader uppstår naturligtvis beroende på århundradet, eftersom politiska förändringar även påverkade myntcirkulationen. Mynt från olika länder tyder inte heller nödvändigtvis på direkta kontakter till ett visst område, myntsystemen i hela Östersjöområdet var till en viss del kompatibla, vilket gör att olika valutor tidvis cirkulerade allmänt även utanför ursprungslandets gränser.

8.3.1. Svenska mynt

De svenska mynten i det finska fyndmaterialet härstammar främst från Stockholm, där det präglades den största mängden mynt, liksom dit kontakterna var tätast. Mynt från Västerås och Söderköping är också relativt vanliga, men klart färre till antalet. Mynt från övriga myntorter är få och utgör sporadiska inslag. Detta beror huvudsakligen på att det finska fyndmaterialet koncentreras till senmedeltiden, då myntverken inte längre var så många till sitt antal. Under denna tidsperiod hade myntindragningarna upphört och med en enhetlig mynträkning kunde mynt dessutom cirkulera under långa tidsperioder.

I slottsfynden är fördelningen mellan mynt präglade i Stockholm, Västerås och Söderköping rätt jämn, oberoende av vilket slott man talar om. Mynt från Stockholm utgör en klar majoritet, följt av mynt präglade i Västerås. Särskilt vid Kustö biskopsborg och på Tavastehus slott är de i Åbo präglade mynten rätt många, medan de på Åbo slott utgör en förvånansvärt liten andel. På Raseborgs slott och i Olofsborg är de svenska mynten få till sitt antal.

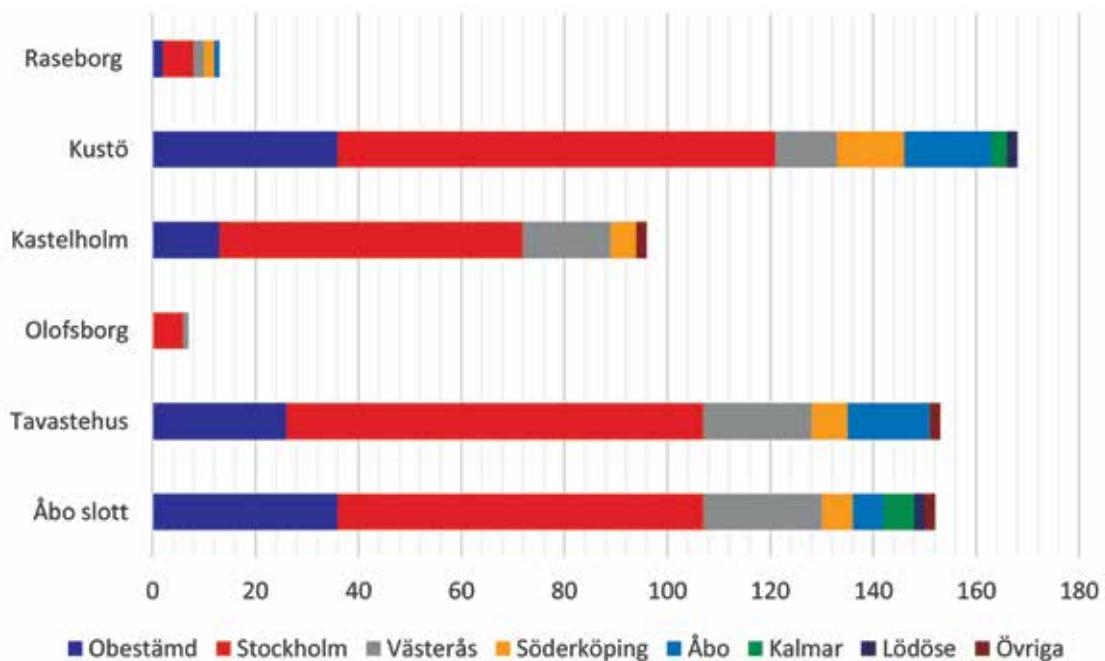

Fig. 8.12. Svenska mynt från olika myntorter funna på slotten.

⁵ von Heijne 2015: 183.

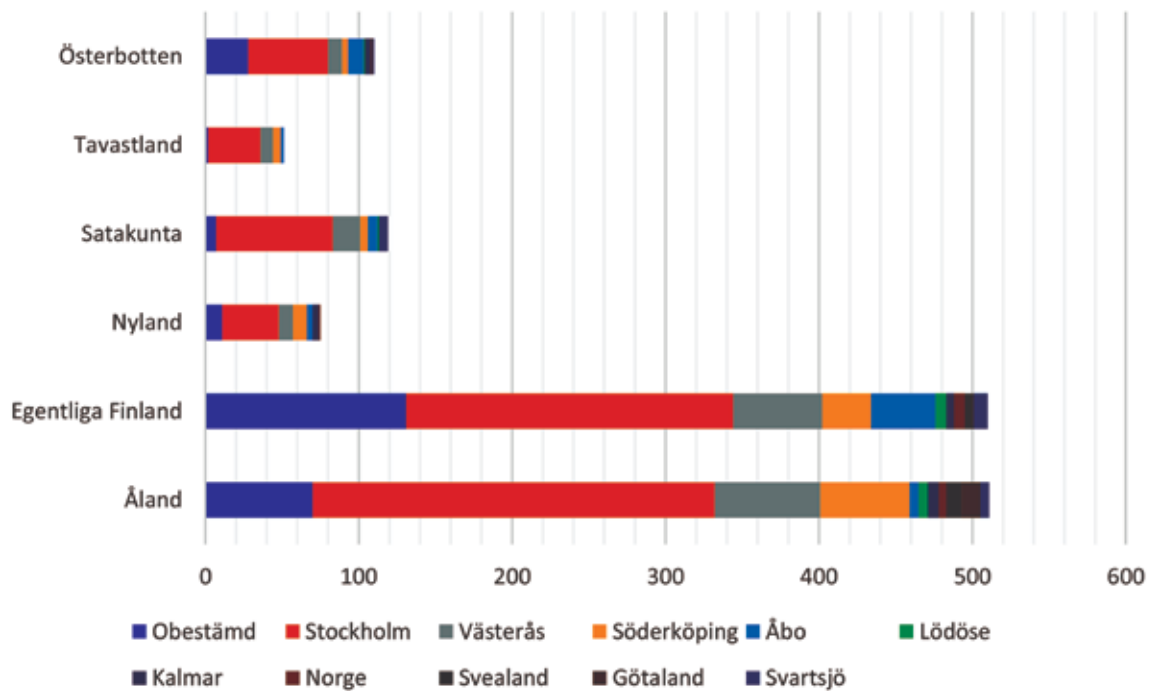

Fig. 8.13. Svenska mynt från olika myntorter funna i kyrkor.

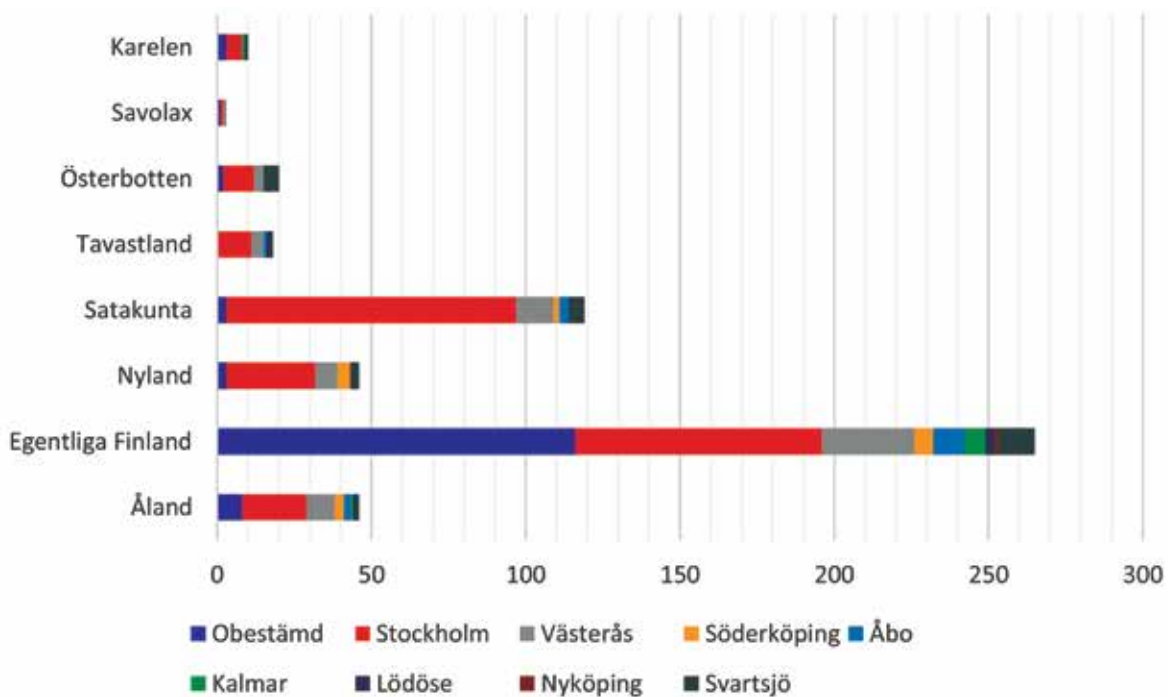

Fig. 8.14. Svenska mynt från olika myntorter funna i övriga fyndmiljöer.

I kyrkfynden från Åland och Egentliga Finland är mängden svenska mynt betydligt större än i de övriga landskapen, beroende på det högre totala antalet mynt. Fyndfördelningen olika präglingsorter emellan är dock relativt likadan i alla landskap. Stockholmsmynt dominerar, följt av mynt präglade i Västerås och Sö-

derköping. Att de obestämda svenska myntens andel är högre på Åland och i Egentliga Finland beror närmast på att det i dessa landskap hittats en större mängd 1300-tals mynt, präglade under Magnus Eriksson och med okänd myntort. Den enda större skillnaden i övrigt utgörs av Åbo-mynten, som är vanligare i Egentli-

ga Finland än på övriga orter. Det framkommer dock tydligt att mynt präglade i Åbo är sällsynta jämfört med mynt från övriga myntorter.

I övriga fyndkontexter dominerar fyndmaterialet från Egentliga Finland tydligt då det kommer till svenska mynt, dessutom finns det en stor mängd Stockholmsmynt från Satakunta, främst från området invid klostret i Raumo. De obestämda myntens andel är hög, också i detta fall på grund av 1300-tals mynt vilkas myntort ännu är okänd. Jämfört med fynden från slott och kyrkor så är mynt präglade i Västerås vanligare än de i Söderköping, vilket beror på att mynt präglades i Västerås under en längre tidsperiod och att senmedeltida mynt är betydligt vanligare som ströfynd.

Också i depåfynden är mynten präglade i Stockholm vanligast, särskilt tydligt är detta i de stora depåfynden från Österbotten och Satakunta, vilka gör att det totala antalet svenska mynt i dessa landskap till och med är hö-

gre än i Egentliga Finland. Till skillnad från övriga fyndgrupper utgör däremot mynt präglade i Söderköping en något större andel än de präglade i Västerås. Detta beror på att det finns ett större antal depåfynd från 1300-talets slut och 1400-talets början, då mynt präglades i Söderköping. Mynt präglade i Åbo utgör en marginell andel, liksom även mynt från andra mindre myntorter. På Åland är myntdepåerna äldre, vilket även gör att mynten har ett annorlunda ursprung med mynt präglade i Kalmar utgörande den största procentuella andelen.

De svenska mynten utgörs därmed huvudsakligen av mynt präglade i Stockholm, följt av mynt från Västerås och Söderköping. Detta påverkas av mängden mynt som överhuvudtaget präglades på de olika orterna, liksom vilka mynt som förblev i bruk under långa tidsperioder. Örtugarna präglade i Stockholm under Erik av Pommern är bland annat väldigt allmänna och förekommer i fyndkontexter ännu under 1500-talets första hälft.

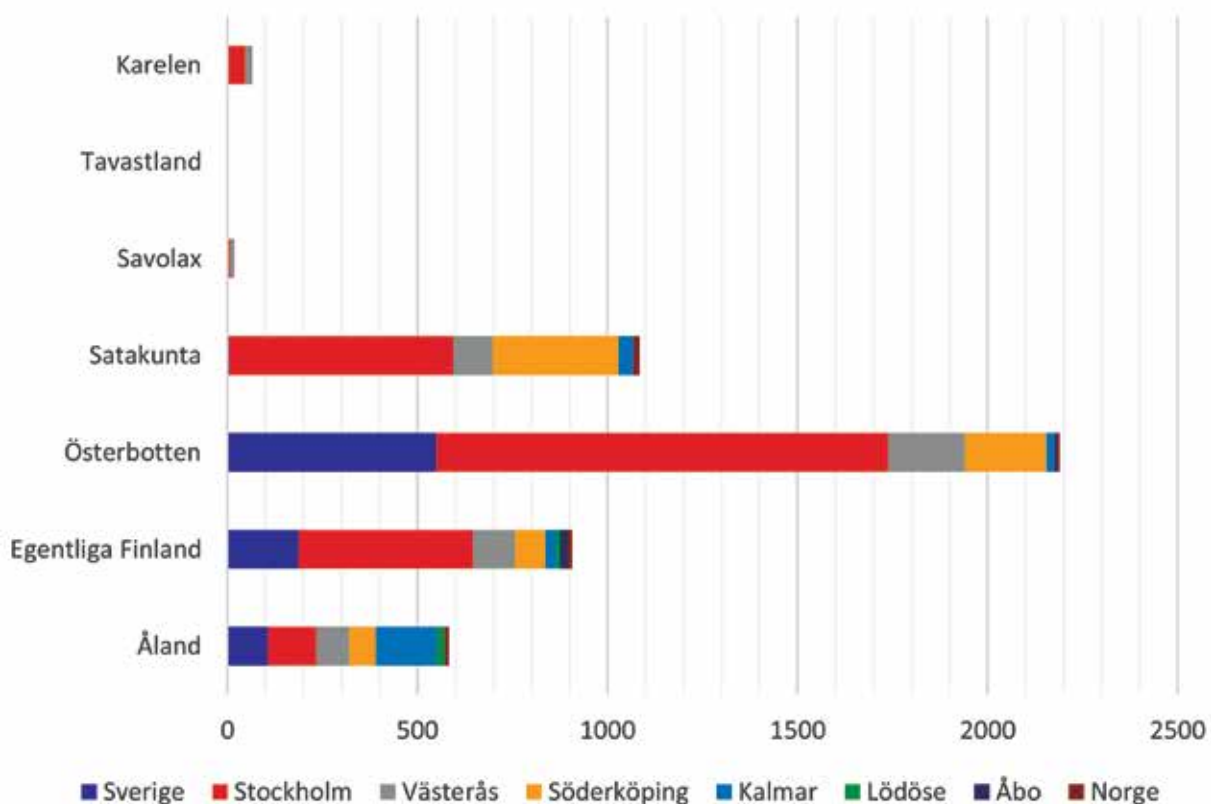

Fig. 8.15. Svenska mynt från olika myntorter i depåfynden.

8.3.2. Livländska mynt

De livländska myntens andel är högst i Nyland och i Karelen, därifrån kontakterna söderut var livliga och där även skatterna huvudsakligen betalades i markrigisk. På slotten härstammar det största antalet mynt däremot från Tavastehus. Vanligast är mynten präglade i Reval, följt av mynt från Dorpat. Speciellt på Åbo slott är de revalska myntens andel klart större än de övriga livländska mynten, det samma gäller Kastelholm som helt saknar mynt från andra livländska myntorter. På Tavastehus slott är de revalska myntens andel också tydligt större, men mynt från olika myntorter förekommer dock och även mynten från Dorpat utgör en stor andel. Ungefär samma fördelning av mynt från olika myntorter följer också materialet från Olofsborg. Vid Kustö biskopsborg och på Raseborg är fördelningen mellan mynt från Reval och Dorpat däremot klart jämnare.

Ser man på det totala antalet mynt i kyrkfynden är antalet livländska mynt till och med högre från Egentliga Finland än från Nyland. Detta beror dock på att det totala antalet mynt i detta landskap är så pass mycket större. Mynten från Karelen härstammar

däremot från endast en fyndplats, kapellgrunden i Kauskila, vilket gör att antalet mynt självklart är lågt. De revalska mynten dominerar på Åland och i Egentliga Finland, liksom också i Nyland. I Nyland utgör mynten från Dorpat dock en något större andel. Fördelningen från kapellgrunden i Kauskila är jämnare, med fler mynt från Dorpat än från Reval. Att livländska mynt närapå helt saknas i fyndmaterialet från Satakunta och Österbotten framkommer tydligt. Antalet livländska mynt i kyrkorna i Tavastehus är också anspråkslöst jämfört med mängden livländska mynt från slottet.

Också i fynd från övriga kontexter finns det flest livländska mynt från Egentliga Finland, eftersom de förekommer allmänt i fyndmaterialen från Koroisnäset och från Hitis. De revalska mynten dominerar även i detta fall, följt av ett relativt stort antal mynt från Dorpat i fynden från Egentliga Finland, Nyland och Karelen. På Åland och i Tavastland finns ett antal livländska mynt, medan det i Satakunta, Österbotten och Savolax är frågan om endast ett exemplar.

De livländska myntens andel i depåfynden är stor, vilket beror på de stora fynden från Karelen, främst

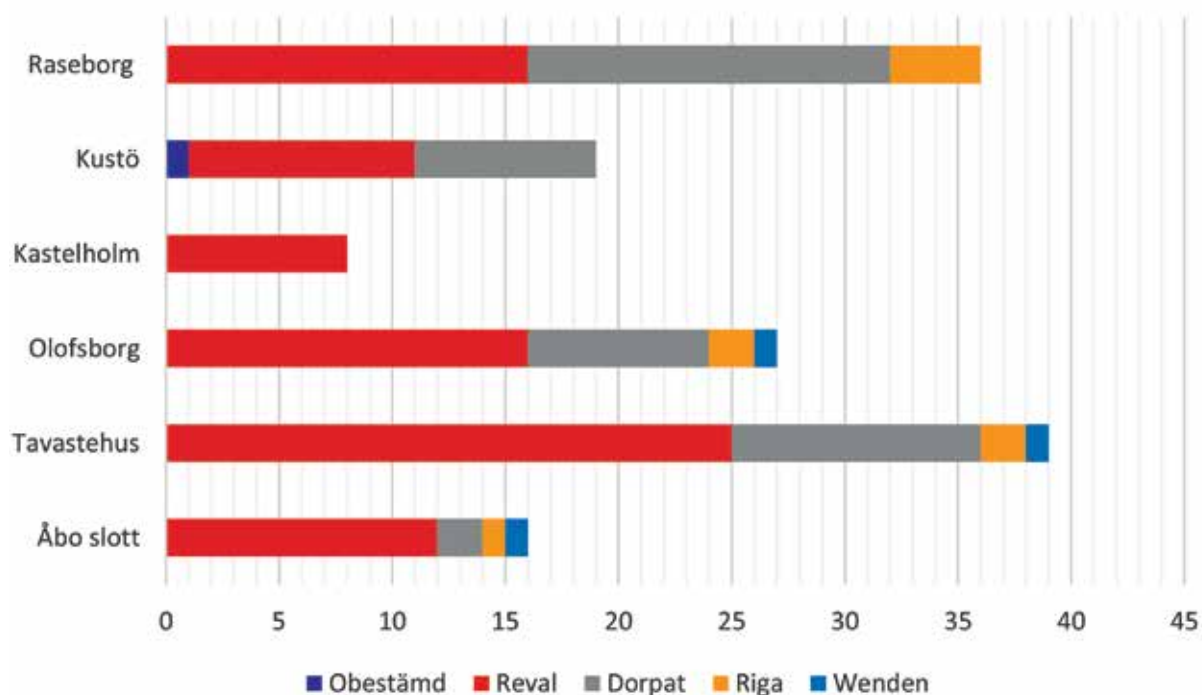

Fig. 8.16. Livländska mynt från olika myntorter funna på slotten.

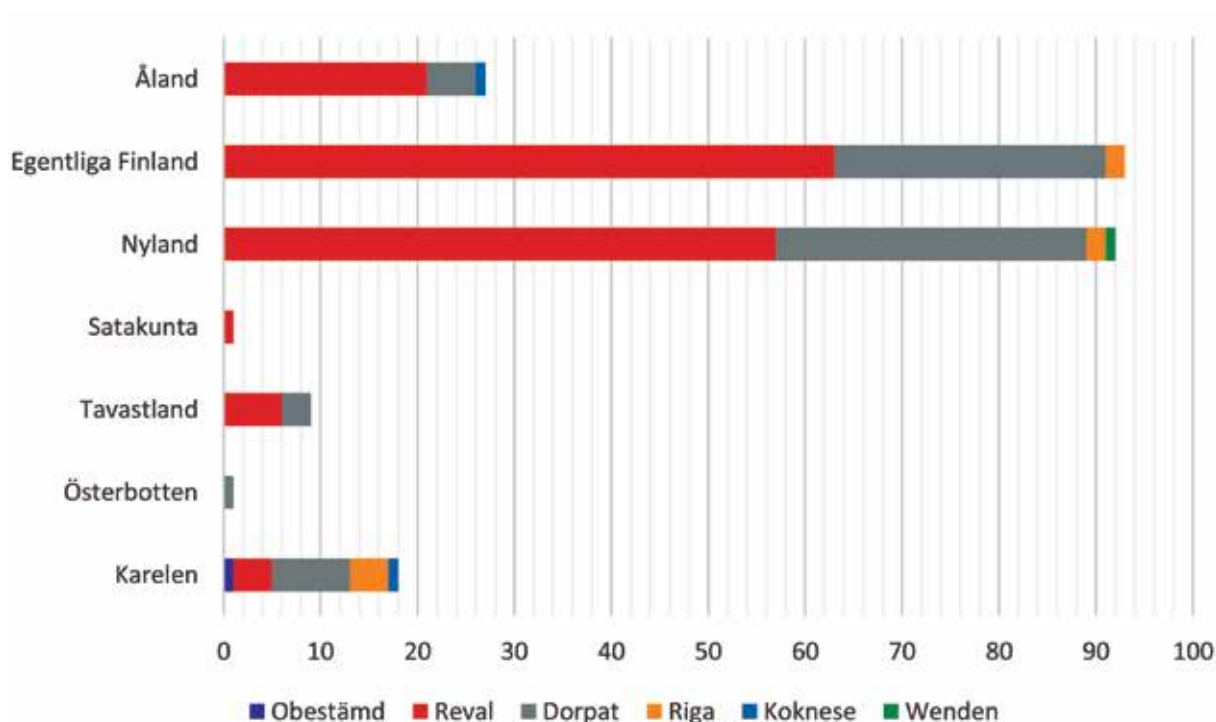

Fig. 8.17. Livländska mynt från olika myntorter funna i kyrkor.

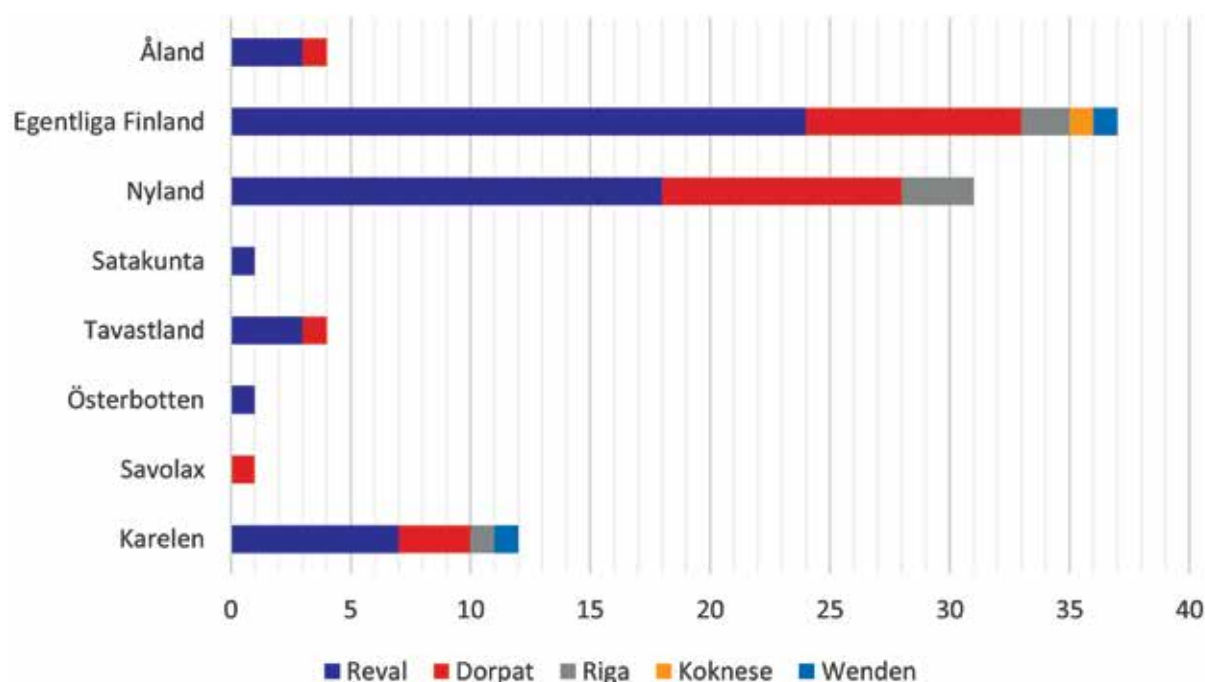

Fig. 8.18. Livländska mynt från olika myntorter funna i övriga fyndmiljöer.

fyndet från Viborg med nästan 2600 mynt. Eftersom detta fynd är betydligt större än de övriga depåerna är det skäl att se på de livländska myntens präglingsorter utan Karelens fynd medräknade. Förutom Karelens fynd är depån med 340 livländska närmare oidentifierade mynt från Nyland den största ansamlingen

livländska mynt. Också i Egentliga Finland är de närmare oidentifierade livländska myntens antal högt på grund av myntskatten från Jurmo. I övrigt dominerar revalska mynt, även om mynten från Dorpat också utgör en rätt stor andel i fynden från Egentliga Finland och Ulfsbyskatten från Satakunta.

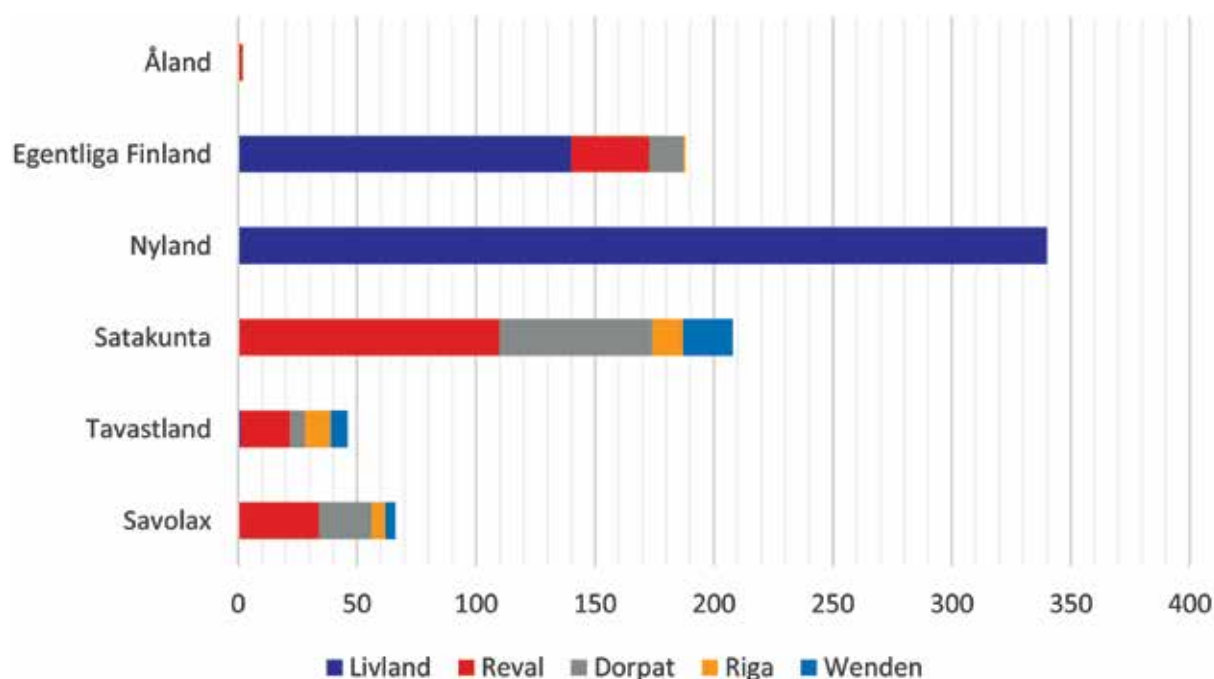

Fig. 8.19. Livländska mynt från olika myntorter i depåfynden, Karelska fynd borträknade.

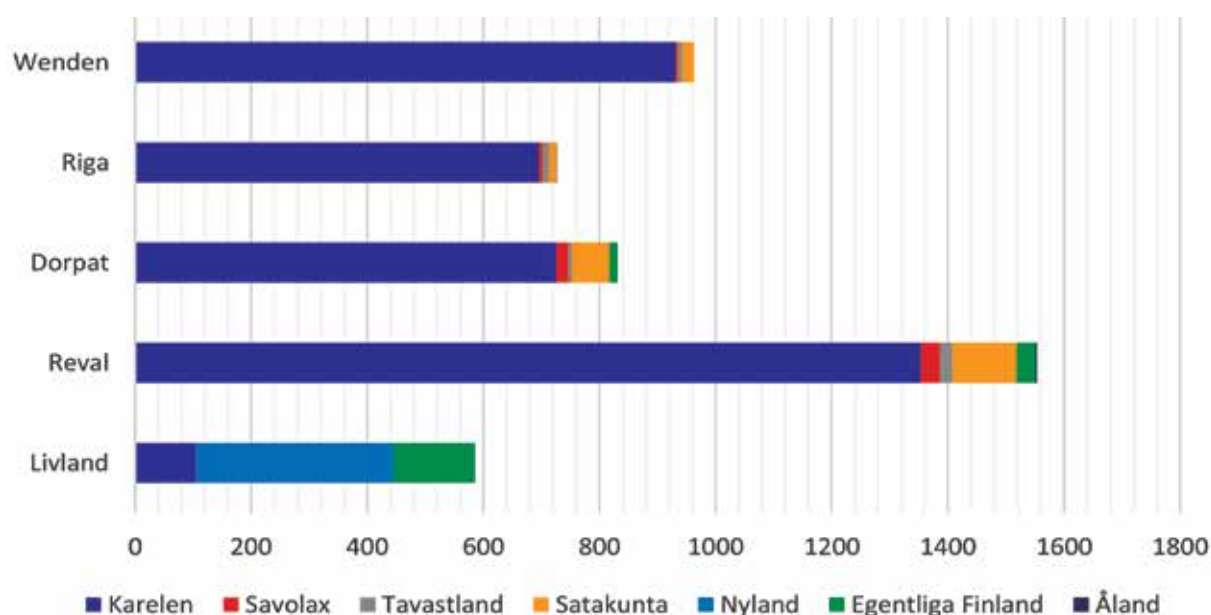

Fig. 8.20. Antalet livländska mynt från olika präglingsorter, Karelens fynd inberäknade.

Ser man på de livländska myntens antal enligt präglingsort med de karelska fynden medräknade får de en mycket jämnare fördelning. Trots att andelen revalska mynt är störst även i detta fall så höjs antalet mynt från Dorpat, Riga och Wenden i och med det ovannämnda fyndet från Viborg.

De livländska mynttyperna var inte lika långlivade som de svenska, men enstaka mynt från 1400-talet förekom-

mer dock också i 1500-tals fynd. Vanligast är mynten från Reval, medan fynd från Dorpat också är relativt allmänna i Nyland, Karelens samt på Kustö biskopsborg. Dessa kustområden har möjligtvis haft direkta kontakter även med andra städer än Reval, även om mynt från Dorpat och Riga användes vid sidan om de revalska mynten också i norra Estland. Fram till 1300-talets första årtionden cirkulerade livländska mynt också på Åland. Då myntningen återupptogs på 1360-talet är

livländska mynt allmänna i fynden från Nyland och Karelen, men också fortsättningsvis i Egentliga Finland, vilket visar på täta handelskontakter till andra sidan Finska viken. I Tavastland förekommer livländska mynt särskilt vid Tavastehus slott, men det ringa antalet i kyrkorna tyder på att de inte förmedlats vidare i form av löner eller använts allmänt av ortsbefolkningen. Att mynten förekommer på slottet beror säkert främst på handelskontakter söderut. I Satakunta och i Österbotten saknas de livländska mynten närapå helt.

8.3.3. Mynt präglade i Österlandet

En särskilt intressant fråga med tanke på den finska mynthistorien är spridningen av mynt präglade i Åbo. Myntverket i Åbo var ett bland de svenska, men i detta sammanhang är det värt en mera noggrann genomgång. De i Åbo präglade mynten är sällsynta i finska depåfynd. Möjligtvis sågs de som en tillfällig mynttyp, vars värde var något sämre än de svenska myntens och man inte litade på i det långa loppet. Åbomynten är något vanligare i hopade fynd, om än också i dessa få till antalet.

Pekka Sarvas har redan för länge sedan påvisat, att brakteater utan krona främst förekommer i kyrkorna i Egentliga Finland och utgående från spridningsbilden därmed med stor säkerhet är präglade i Åbo.⁶ Sammanlagt har 52 dylika brakteater dokumenterats i 16 olika kyrkor, främst i Egentliga Finland (Bjärnå 12 ex, Kimito 5 ex, Letala, Nagu 2 ex, Nousis 6 ex, Reso 6 ex, S:t Marie, Vemo 4 ex) men också i Nyland (Lojo, Tenala 2 ex) Tavastland (Pälkäne), Satakunta (Raumo, Heliga treenigheten 2 ex), uppe i Valmarinniemi (5 ex) i Österbotten samt på Åland (Finström, Kökar klosterkyrka,

Saltvik 2 ex). I slotten har man hittat två dylika i Åbo, samt tre respektive vid Tavastehus slott och vid Kustö biskopsborg. Depåfyndet från Kaskisgatan innehåller också 14 brakteater präglade under Erik av Pommern i Åbo. Dessa brakteater användes utgående från kyrkfynden tydligt lokalt, endast två dylika har hittats i de hopade fynden i Sverige samt en i Norge.⁷

Örtugarna från Erik av Pommerns tid är sällsynta och ingår endast i två depåfynd. Abon värda sex och fyra

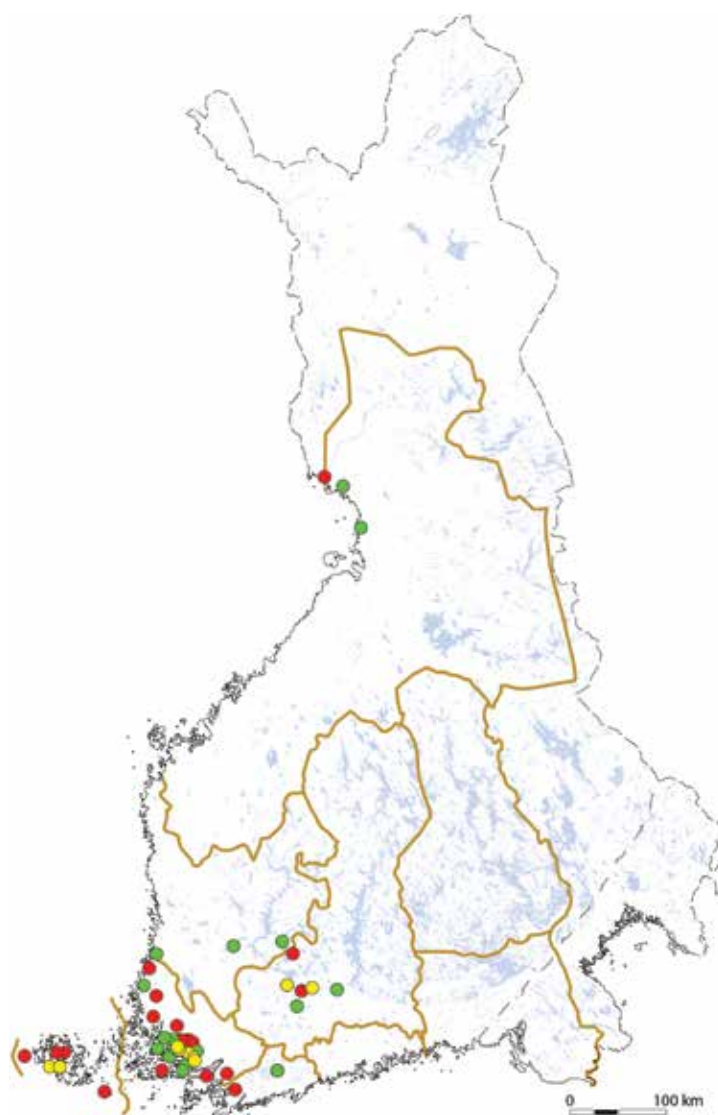

Fig. 8.21. Spridning av mynt präglade i Åbo under Erik av Pommern. Röd: Brakteater, gul: abo värd 6 penningar, grön: abo värd 4 penningar.

⁶ Sarvas 1989: 357–364.

⁷ Jonsson 2014a: 32, 38.

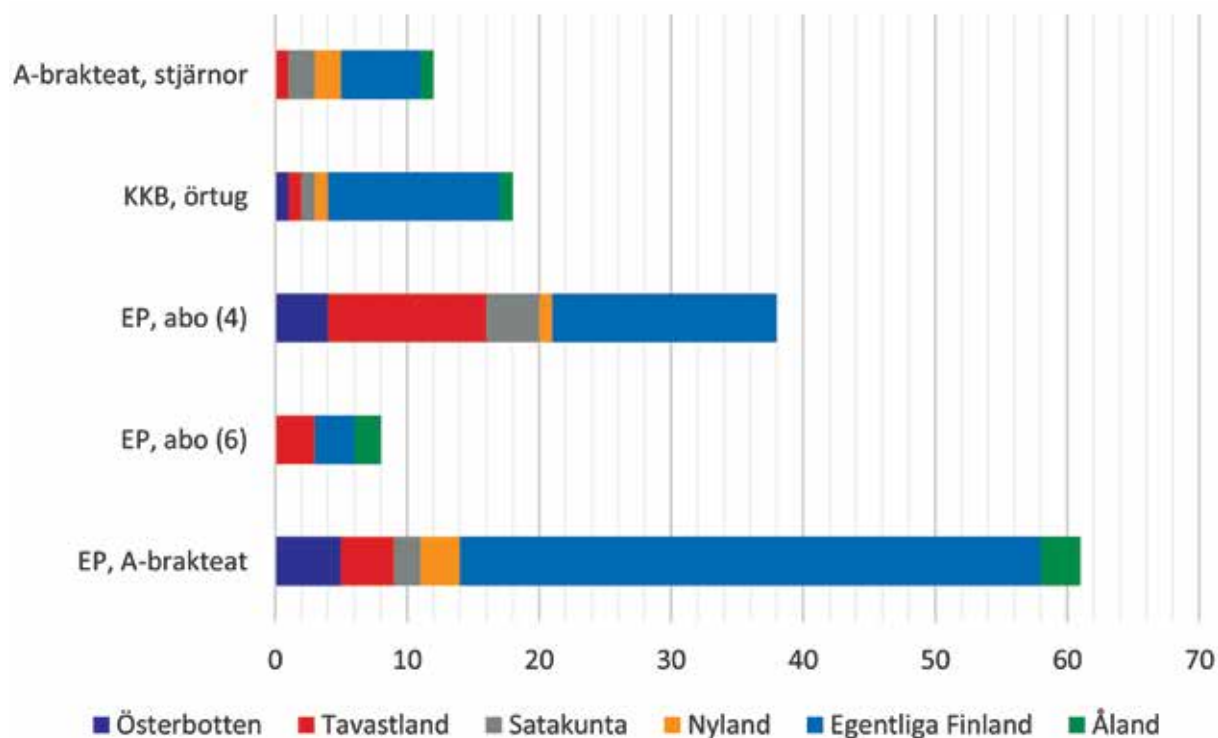

Fig. 8.22. Antalet i Åbo präglade mynt i de finska hopade fynden. Som jämförelse även A-brakteater med stjärnor även om dessa mynts präglingsort är okänd. (EP= Erik av Pommern, KKB= Karl Knutsson Bonde).

penningar har en bredare spridning och hittas även i större antal på slotten (21 ex) och från övriga fynd i olika delar av Finland (9 ex), samt också i kyrkorna (16 ex). I kyrkorna har abon hittats vid Eckerö Signildskär och Finström på Åland, i Letala, Nousis (2 ex) och Reso (2 ex) i Egentliga Finland, i Lojo kyrka i Nyland, i Sastamala kyrka och Heliga treenighten i Raumo (3 ex) i Satakunta, Hämeenkoski kyrkogrund i Tavastland och i Gamla Hamn i Ijo och Valmarinniemi (3 ex) i Österbotten. I slotten hittar man ett flertal abon vid Tavastehus (12 ex), Kustö biskopsborg (7 ex), men vid Åbo slott endast två exemplar. Utanför kyrkorna och slotten har abon hittats endast vid Stenhagen i Sund på Åland (1 ex), vid utgrävningar i Åbo stad (5 ex), vid Nädendals kloster (1 ex) samt som metalldetektorfynd i Kangasala och Hattula i Tavastland.

Depåfyndet från Oravaisensaari uppe i Torneå innehåller två örtugar präglade i Åbo under Erik av Pommern och en sällsynt örtug präglad under Kristofer av Bay-

erns tid. I depåfyndet från Viinämäki i Åbo ingår en örtug präglad under Erik av Pommern, samt två örtugar präglade under Karl Knutsson Bonde. Också depån från Pyhämaa i Egentliga Finland innehåller fem Åbo-örtugar från Karl Knutsson Bondes tid, depåfyndet från Vaala uppe i Österbotten en. Karl Knutsson Bondes i Åbo präglade örtugar är förvånansvärt få också i de finska hopade fynden och ströfynden, med sammanlagt 17 exemplar. På Kustö biskopsborg har man hittat sju dylika örtugar. I övrigt är de relativt sällsynta och hittas endast i enstaka exemplar vid Tavastehus slott (1 ex), Åbo slott (2 ex), och Raseborgs slott med omnejd (1 ex), liksom vid klostret i Raumo och Gårdsängen i Hammarland på Åland. Fyra exemplar härstammar från utgrävningar i Åbo stad, där brakteatfynd å sin sida är sällsynta. I Sverige är helhetsantalet örtugar präglade under Karl Knutsson Bonde hela 350 exemplar, men av dessa är dock 343 från depåfynd. Detta medför att det från denna tid till och med finns flera Åbo-örtugar än Stockholmsörtugar i de svenska depåfynden.⁸

⁸ Jonsson 2014a: 32, 59.

Som framkommit i kapitel fyra har det framkastats teorier om att A-brakteater med stjärnor som bitecken skulle vara präglade i Åbo under Karl Knutsson Bondes tid som regent. I Finland har det hittats 12 dylika omdiskuterade brakteater från nio olika kyrkor, samt en i depåfyndet från Kaskisgatan och i ett annat osäkert fynd från Åbo. Dessa är på så vis visserligen sällsynta i det finländska fyndmaterialet, men jämfört med örtugarna präglade i Åbo under Karl Knutsson Bonde är skillnaden inte så markant.

Det är inte omöjligt att A-brakteater med stjärnor faktiskt skulle vara präglade i Finland, men för att kunna analysera denna fråga noggrannare skulle det krävas mera information om dylika brakteaters spridning i det svenska fyndmaterialet. I de finska kyrkfynden är de, som diagrammet visar, påfallande få jämfört med A-brakteaterna präglade under Erik av Pommerns tid, vilket tyder på en präglingsort i Sverige, möjligen nog under Karl Knutsson Bondes tid. Å andra sidan är inte heller antalet örtugar från Karl Knutsson Bondes tid särskilt vanliga i de finska fynden. De mynt med rosor som bitecken som förs till Sten Sture den äldres tid på tronen är däremot vanliga i det finska materialet och varianter av dessa borde också i framtiden studeras mera ingående. Såsom redan Pekka Sarvas konstaterat, så vore det logiskt att det skulle ha präglats också brakteater i Åbo under Karl Knutsson Bondes tid.⁹ Att dessa skulle utgöras av gruppen med stjärnor som bitecken går dock än så länge inte att säkert bevisa utgående från fyndmaterialet.

En sällsynthet bland kyrkfynden är en örtug funnen vid Karlö kapellgrund. Denna typs örtug präglades i Åbo i början av 1520-talet och det finns endast två ex-

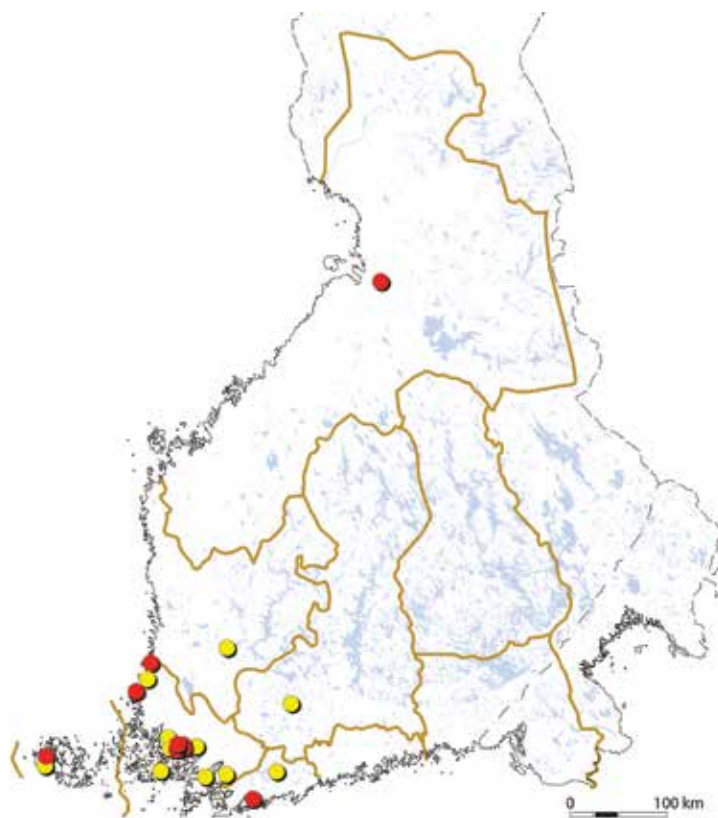

Fig. 8.23. Röda prickar för örtugar präglade i Åbo under Karl Knutsson Bonde. De flesta fynden är från Åbo stad. Gula prickar för A-brakteater med stjärnor förmodligen präglade kring 1450–1470.

Fig. 8.24. A-brakteater med stjärnor som bitecken upphittade i Nagu, Raumo, Sastmola och Kimito kyrkor. Skala 2 :1.

⁹ Sarvas 1989: 362.

emplar i det finska fyndmaterialet.¹⁰ Det andra kända exemplaret är från norra Finland, från depåfyndet från Vaala (Muhos) nära Uleåborg. Bland de hopade och ensamfunna mynten är det enda större Åbomyntet en halvmark präglad år 1556, hittad i Valkeakoski. I depåfyndet från Laukas i mellersta Finland ingår en i Åbo år 1558 präglad mark. Dessa sällsynta fynd tyder inte heller på att Åbomynten under denna period skulle ha haft någon större betydelse i myntcirkulationen i Finland än mynt från övriga präglingsorter.

Jämfört med de svenska mynten synes de i Åbo präglade mynten därmed inte ha haft någon särställning i myntcirkulationen i Finland, i varje fall framkommer detta ej då man ser på antalet Åbo-mynt i fyndmaterialet. I det skriftliga källmaterialet framkommer dock räkningen i Åbomynt tydligt i början av 1400-talet, vilket gör mynträknningen till den största skillnaden mellan Österland och moderland, inte de konkreta mynten i sig. Det är också fullt möjligt att mynt präglade i Åbo cirkulerade mera allmänt, men inte nedlades i depåfynden för framtida bruk. Likaså kan deras cirkulationstid ha varit kortare än de övriga myntens, vilket åtminstone gäller abon värd sex penningar efter förändringarna i myntordningen som sänkte värdet till fyra penningar.

De i kapitel 4 nämnda brakteaterna med bokstaven W är ett intressant inslag i den finska mynthistorien. I Sverige har man hittat fyra exemplar av dessa, två i en myntdepå från Närke, samt en från en utgrävning i Piteå, Norrbotten och en från Västmanland domkyrka.¹¹ I Finland har dylika hittats vid Tavastehus slott (3 ex), vid Kustö biskopsborg (2 ex) och vid Viborgs slott (1 ex). Dessutom ingår en dylik i ett depåfynd från Åbo, som enbart innehåller strålringsbrakteater från Magnus Erikssons tid på tronen. Det har föreslagits att dessa W-brakteater kunde vara präglade i Viborg under slutet av 1350-talet.¹² Tyvärr är fynd-

materialet i dagens läge alltför begränsat för att några säkra slutsatser kunder dras, särskilt problematiskt är det att informationen angående fyndmaterialet från Viborg är så bristfällig.

Depåfyndet från Åbo innehåller intressant nog också sex strålringsbrakteater med bokstaven A, vars myntort är okänd.¹³ Det ovannämnda depåfyndet från Närke innehåller också sex dylika brakteater.¹⁴ Dessa A-brakteater har ibland förts till Norge och Håkon VI Magnusson och perioden 1357–1362, men denna attribution är osäker. I fall så är fallet, så skulle bokstaven A stå för Oslo (Asloensis). Magne Josefsen har dock konstaterat att Västerås eller Åbo är mera trovärdiga präglingsorter.¹⁵ En dylik har också hittats under restaureringsarbetena på Tavastehus slott, vilket åtminstone inte omkullkastar teorin om Åbo som präglingsort. Annars är kända fynd av denna mynttyp ytterst få till sitt antal, vilket gör det omöjligt att dra några långtgående slutsatser angående präglingsorten. I frågan om W-brakteaterna är det dock fullt möjligt att en begränsad myntprägling kunde ha skett på Viborgs slott, främst som en manifestation för den svenska kungamakten i området. Sammankopplat med denna teori kan man också argumentera för Åbo som en möjlig myntningsort för A-brakteaterna med strålring. Även här skulle då orsakerna bakom myntningen varit den samma som i Viborg och mängden präglade mynt liten, möjligtvis som ett maktuttryck i samband med att Magnus Eriksson besökte slottet år 1357.

Fig. 8.25. Strålringsbrakteat med bokstaven A. ANT1:127. Skala 2:1. Bild Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum.

¹⁰ Talvio 2014b: 201–211.

¹¹ Golabiewski 1983: 119, 2003: 93.

¹² Talvio 2008: 8–10.

¹³ Voionmaa 1958: 111.

¹⁴ Golabiewski 1983: 112.

¹⁵ Josefsen 2016: 39, 48.

De i kapitel 4 nämnda skillingarna präglade på Kustö under Sören Norby utgör en kuriositet i fyndmaterialet. De ser inte ut att ha spritt sig allmänt, utan hittas förutom på Kustö (11 ex) endast vid Tavastehus slott (1 ex). Dessutom har dylika skillingar hittats med metaldetektor i Borgå i Nyland och i Siilinjärvi i Savolax. Troligtvis präglades de främst för betalningar till de danska trupperna, inte för en mera utbredd cirkulation i Finland.

8.3.4. Gotländska mynt

De gotländska mynten i det finska myntmaterialet består dels av de små tvåsidiga penningarna från 1200-talet,¹⁶ dels av gotländska örtugar präglade från ca 1340 fram till 1450. De i övriga Skandinavien allmänna penningarna med bokstaven W är däremot väldigt sällsynta. Gotländska 1200-tals penningar är ovanliga i depåfynd och förekommer endast i nio ex-

emplar från Lemböte kapell, liksom i tre exemplar i en av tegelgravarna på Korois. I kyrkorna finner man dem främst vid kyrkorna på Åland och vid Korois, men också i enstaka exemplar från övriga landsdelar.

På Åland har det tagits till vara gotländska penningar i kapellet vid Eckerö Signildskär (1 ex), Eckerö kyrka (2 ex), Finströms kyrka (18 ex), Föglö kyrka (1 ex), Jomala kyrka (14 ex), Lemlands kyrka (5 ex), Saltviks kyrka (2 ex). På Korois finner man 69 gotländska penningar innanför kyrkogrunderna och 22 utanför. I Bjärnä kyrka finns två exemplar, i Hattula i Tavastland likaså två exemplar, i Kyrksläpps kyrka i Nyland ett exemplar och vid kapellgrunden i Likis i Ulsby, Satakunta två exemplar. De enda andra platserna där man finner gotländska 1200-tals penningar är fornborgen i Lundo (3 ex) samt vid prästgården i Ingå där en gotländsk penning hittats under utgrävningar. Därtill kommer ett gravfynd från gravgården i Kauskila, Karelen, samt från Patja, Sakkola i ryska Karelen.

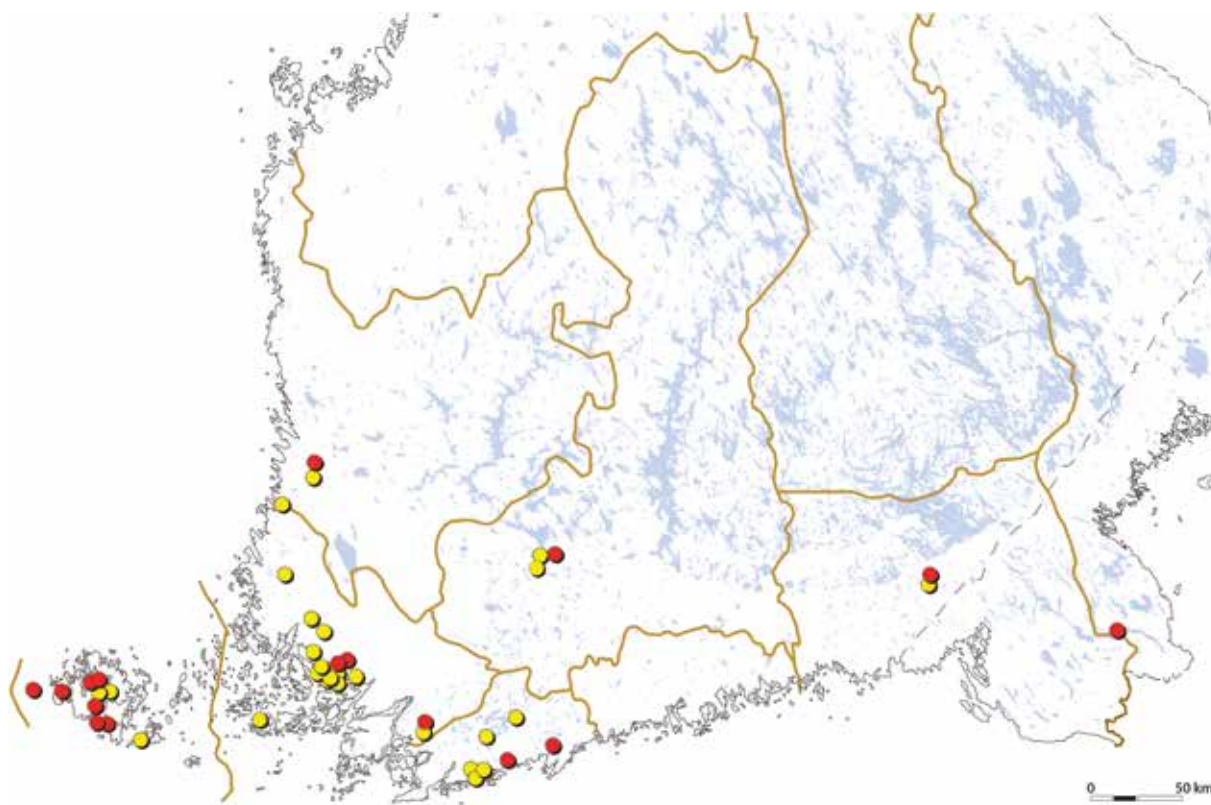

Fig. 8.26. Spridningen av gotländska mynt i det finska fyndmaterialet. Röda prickar motsvarar 1200-tals penningar och gula prickar örtugar.

¹⁶ Se Talvio 2009: 306-313.

I depåfynden förekommer örtugar eller så kallade gotar främst i Egentliga Finland. Från Kaskisgatan i Åbo finns en gote från 1400-talets början, i myntdepån från Masko 50 dylika, varav några från 1300-talet, de flesta dock av den något senare typen från 1300-talets slut och 1400-talets början. I fyndet från Åbo slott med örtugar från Albrekt Mecklenburgs tid ingår också två 1300-tals gotar. Endast en depå i Karelen innehåller en gote, skatten från Terijoki. Den stora myntskatten från Ulfaby i Satakunta innehåller däremot 236 gotländska örtugar, alla av 1300-tals typ.

Gotländska örtugar i kyrkfynden är också relativt sällsynta. På Åland finns en 1300-tals gote i Finströms kyrka och en 1400-tals gote i Föglö kyrka. I Bjärnå kyrka finner man två gotar präglade ca 1340–1380, i Lojo kyrka en. En 1300-tals gote har också hittats vid kyrkogrunden i Kauskila i Karelen. I S:t Marie kyrka i närheten av Åbo finns en 1300-tals gote, i Åbo domkyrka en från 1300-talet och en från början av 1400-talet. Gotar från 1400-talets början hittar man också i kyrkorna i Egentliga Finland, i Letala och i Nousis. Också i slottsfynden förekommer gotländska örtugar från 1300-talet och 1400-talets första årtionden i flera exemplar. Vid Åbo slott har man tillvaratagit sju exemplar, vid Tavastehus fem gotar samt en gotländsk brakteat. Från Junkarsborg finns fyra gotar och från Raseborg med

omgivning sju exemplar. Också från Kustö biskopsborg finns två gotar och en brakteat, från Kastelholm en gote. Vid Vreghdenborg i Euraåminne har också en 1400-tals gote hittats. Från övriga kontexter har man hittat gotar endast på en åker i Snappertuna i närheten av Raseborgs slott, som metalledetektorfynd i Hattula, liksom vid en utgrävning av ett järnålders gravfält i Virmo. Under utgrävningarna i Åbo stad har endast tre gotländska örtugar hittats.

Sammandragsvis kan man konstatera, att de gotländska penningarna till stor del förekommer i samma fyndomgivningar som de livländska mynten från 1200-talet, vilket gör det möjligt att en del av dessa mynt i själva verket nått Finland via Livland, där gotländska mynt också användes allmänt. Det samma gäller örtugarna från 1300-talet, som under uppbrottet i myntningen i Livland fungerade som områdets huvudmynt.¹⁷ Dessa mynt hittas främst i de kyrkor och slott där även de livländska artigarna utgör ett vanligt inslag. De saknas däremot i de hopade fynden från Österbotten och Satakunta, där inte heller livländska mynt hittats. Deras antal i fyndmaterialet från Åbo stad är också förvånansvärt lågt. De gotländska W-penningarnas liksom senare sämre gotars frånvaro i det finska fyndmaterialet pekar också på att enbart gotländska mynt som cirkulerade allmänt i hela den baltiska regionen har nått Finland. I

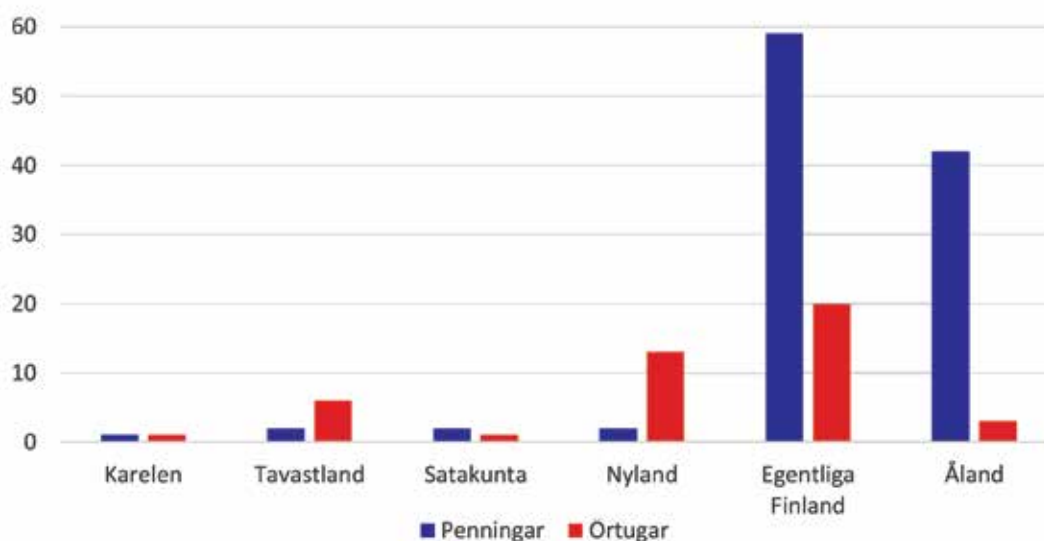

Fig. 8.27. Gotländska mynt i de finska fynden, depåfynd borträknade.

¹⁷ Molvygin 1969: 42–44; Sarvas 1980: 22–23, 28–29.

myntdepåer förekommer gotländska mynt endast i ett par av fynden i Egentliga Finland liksom i myntskatten från Ulfaby. Detta tyder på att gotländska mynt inte till någon större grad lagts undan för framtida bruk.

8.3.5. Mynt från övriga länder

Borträknat svenska, gotländska och livländska mynt utgör danska mynt den största gruppen i det finska fyndmaterialet. De flesta hviderna är präglade i Malmö, men det finns även hvider från Ålborg och Norge. I depåfynden i öst förekommer danska hvider ofta i enstaka exemplar. I depåfyndet från Olofsborg ingår två hvider, den ena från Kristian I:s tid, den andra från Hans, fyndet från Heinlahti i Säkkiärvi innehåller två hvider från Hans tid. Den stora depån från Viborg innehåller hela 25 hvider, en från Kristofer av Bayerns tid, fyra från Riksrådet, sju från Kristian I och de övriga 13 från Hans tid. Detta påvisar att hviderna från 1440 fram till 1513 cirkulerade parallellt. Depåfyndet

från Laukko gård i Vesilahti uppvisar en liknande fördelning; av allt som allt 24 hvider är tre från Riksrådets tid, åtta från Kristian I och 13 präglade under Hans.

I övriga fynd är hvider från Kristian I:s och Hans tid överlägset vanligast, ofta förekommer det dock även i de hopade fynden hvider från flera olika regenters tid. Överlägset störst är antalet hvider på Kustö biskopsborg, som var förlänad till danskarna under en kort period på 1520-talet. Ett rätt högt antal hvider finner man även i Egentliga Finland och på Åland, följt av Satakunta, Nyland och Tavastland. Mynt från de olika regenterna och tidsperioderna hittas i samma kontexter och också i samma depåfynd, vilket tyder på att de cirkulerat parallellt och en del på så vis kan ha nått Finland först under 1500-talets första årtionden då det danska inflytandet var som störst. Under åtminstone 1520-talet användes danska hvider i brist på övriga mynt också i Livland,¹⁸ vilket kan vara en förklaring till att de under kung Hans präglade mynten är så pass vanliga i Finlands fyndmaterial.

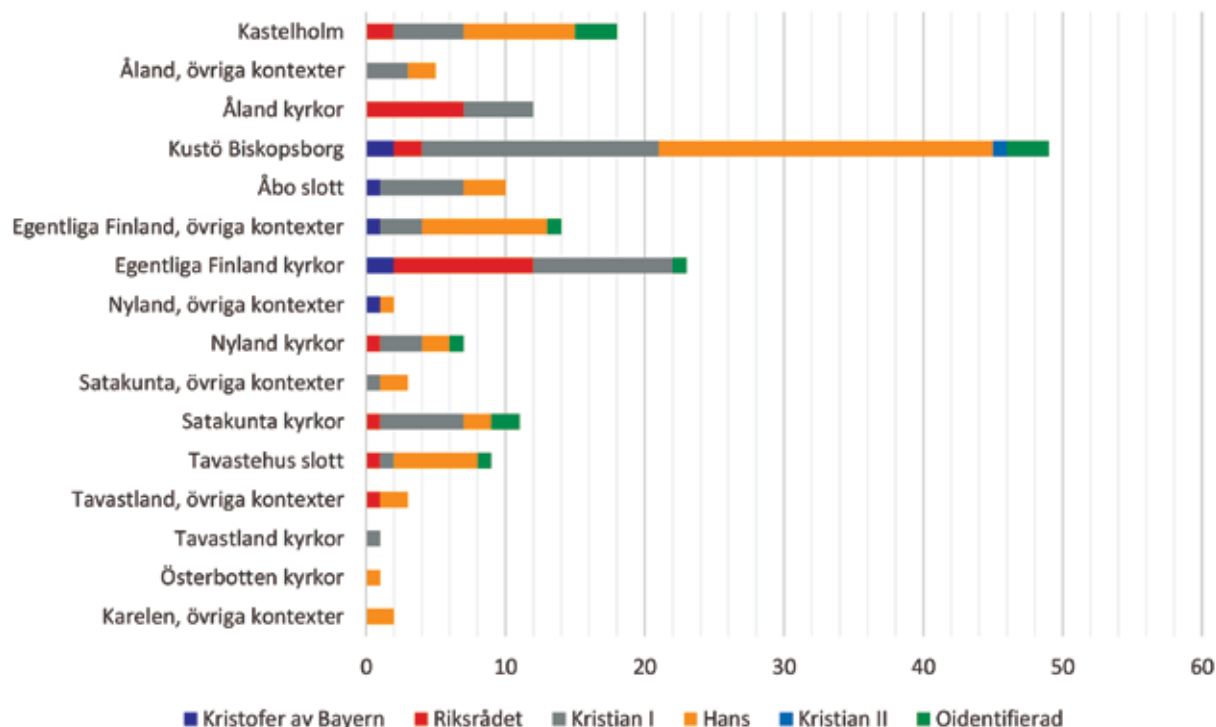

Fig. 8.28. Danska mynt i de finska fynden, depåfynd borträknade.

¹⁸ Leimus, Kiudsoo & Haljak 2018: 60.

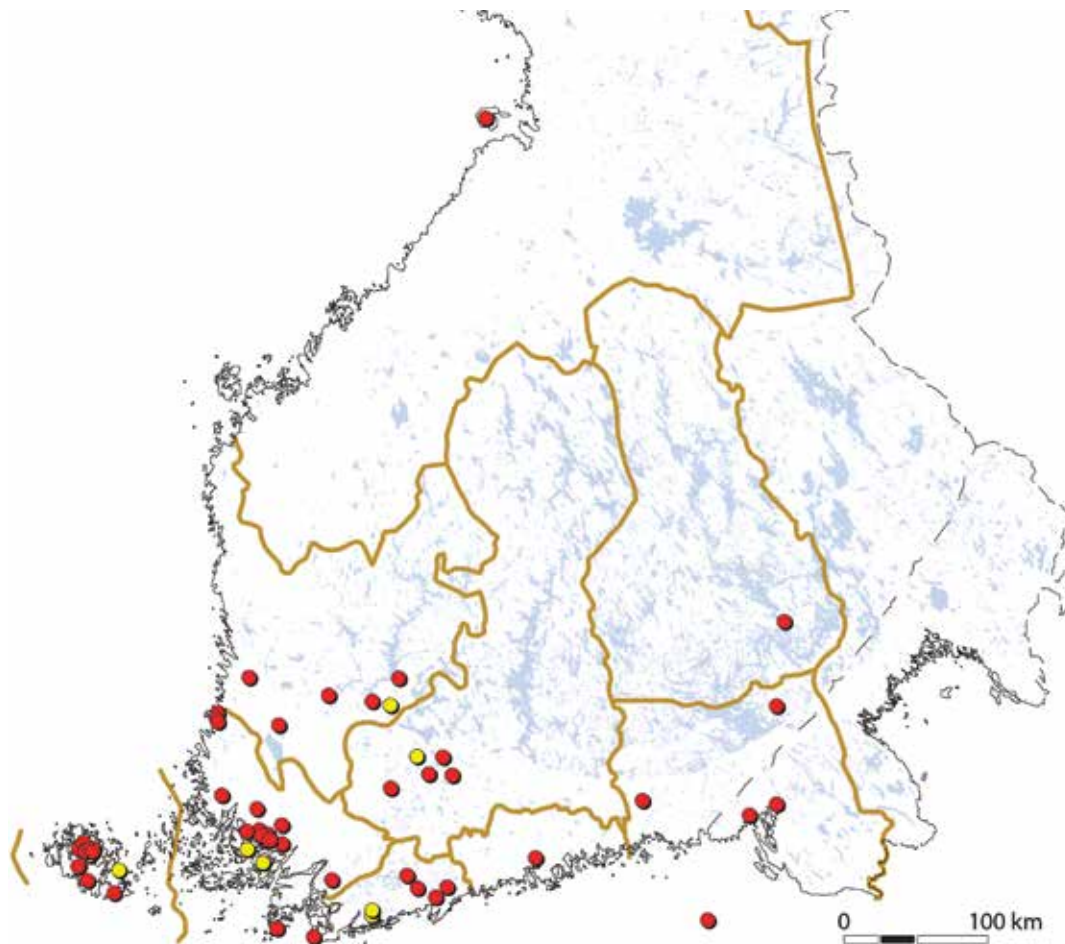

Fig. 8.29. Danska hvider och kopparsterlingar i det finska fyndmaterialet. Röda prickar för hvider, gula prickar för kopparsterlingar från år 1422.

Övriga danska mynt är sällsynta och består av ett par skillingar präglade under Hans från Kustö biskopsborg, enstaka kopparsterlingar präglade under Erik av Pommern i Lund eller Naestved år 1422 (Finströms kyrka, Lempäälä kyrka, Junkarsborg, Tavastehus slott (4 ex) Raseborg med omnejd (5 ex) Kustö biskopsborg (2ex) och Kastelholm (5 ex) och depåfyndet vid Kaskisgatan, samt danska brakteater från Åbo slott och depåfyndet vid Kaskisgatan, liksom søslingar präglade år 1525 (Lojo kyrka, Katedralskolan i Åbo samt Fredrikshamns fästning). Ett enda borgarkrigsmynt har hittats vid Koroisnäset.

Efter de danska mynten följer mynt präglade av Tyska orden i Preussen. På slotten är mynten från Tyska orden vanligast i Tavastehus, med fyra brakteater och två skillingar. Från Åbo slott finns endast en skilling, likaså från Kustö. I Raseborgs fyndmaterial hittar man en skilling och en vierchen, likaså på

Kastelholm. I kyrkorna hittar man flest preussiska mynt i Bjärnå kyrka; en skilling och fem brakteater. På Åland finner man preussiska brakteater i tre av kyrkorna; Signildskär, Finström och Föglö. I fyndmaterialet från Korois finns två brakteater från början av 1300-talet, i övrigt är de preussiska mynten från en något senare tid, från slutet av 1300-talet eller 1400-talets första hälft. En skilling har tagits till vara i Åbo domkyrka, annars är det frågan om brakteater: en från Kimito, en från Kyrkslätt, två från Nagu, en från Nousis och två från Valmarinniemi uppe i Österbotten. Med undantag av Nousis och Valmarinniemi finner man mynten från Preussen i södra kustområden där kontakterna över Östersjön spelat en betydande roll. Mynten präglade av Tyska orden är huvudsakligen från tider då det rått en brist på silver och det präglats en mindre mängd mynt i såväl Sverige som i Livland, vilket lett till att detta kompenseras med mynt från andra närliggande områden.

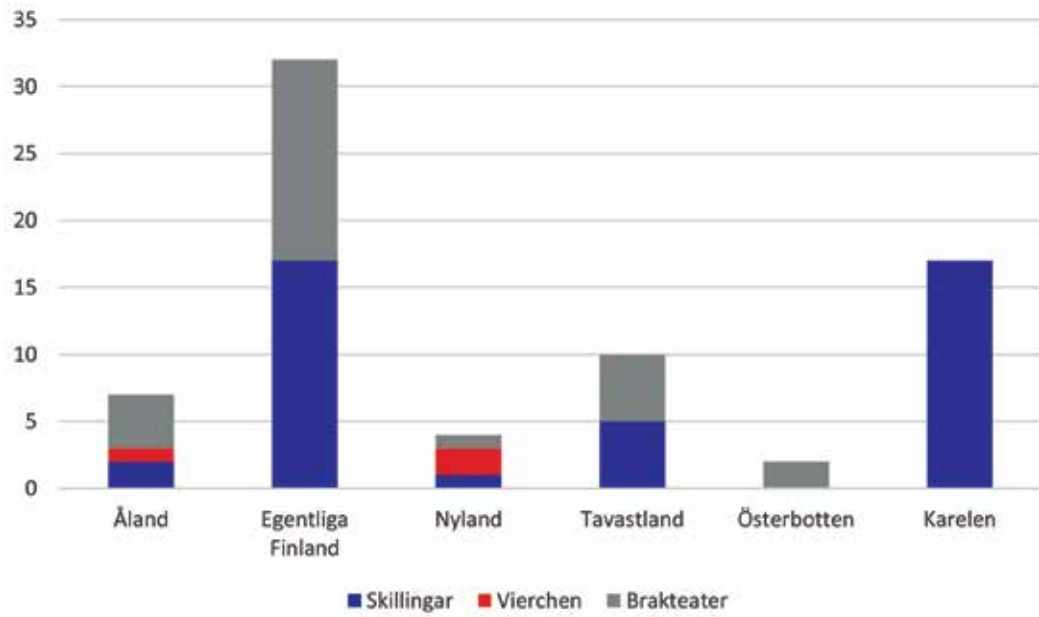

Fig. 8.30. Mynt präglade av Tyska orden i det finska fyndmaterialet.

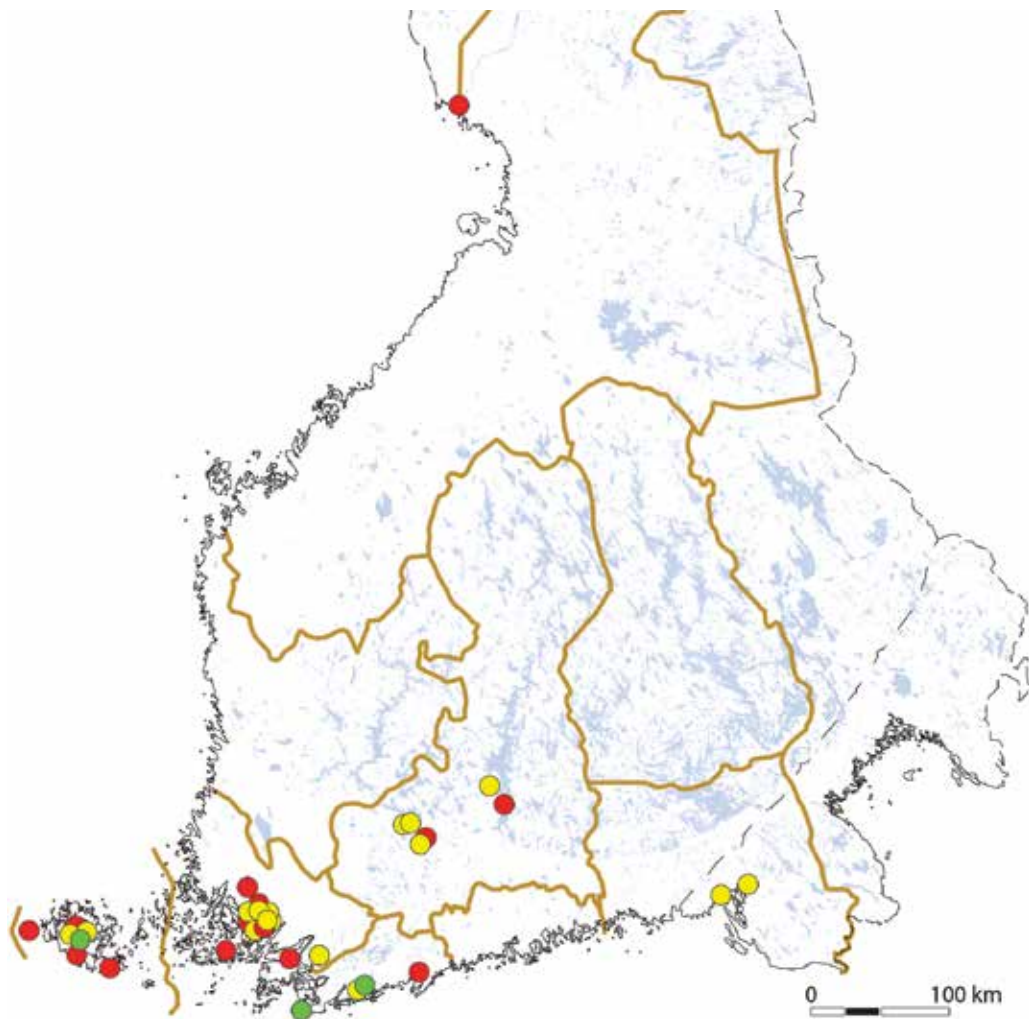

Fig. 8.31. Mynt präglade av Tyska orden. Röda prickar brakteater, gula prickar skillingar och gröna prickar vierchen.

Överlägset vanligast är de preussiska skillingarna i fyndmaterialet från Åbo stad. Sammanlagt finns det 13 skillingar och en brakteat från staden. Utanför slotten, kyrkorna och Åbo är de preussiska mynten enstaka ströfynd; en skilling från prästgården i Finström, en vierchen från Gunnarsängen i Hangö en skilling från Kutinen i Tavastehus, samt ett fragment från Padasjoki. I Asikkala har en 1400-tals brakteat hittats med metalldetektor. I depåfynden är de preussiska mynten också sällsynta, med en brakteat från Lemböte kapell och två brakteater från Åbo, 15 skillingar i det stora depåfyndet från Viborg och två skillingar från depåfyndet i Heinlahti, Säkkijärvi.

Litauiska mynt har inte cirkulerat allmänt i Finland, men enstaka exemplar förekommer i fyndmaterialet från Nyland och Karelen. Vid Raseborgs slott och Esbo kyrka har dylika hittats och från Esbo kyrka finns också en penning från Danzig. En litauisk penning har också hittats vid kyrkogrunnen i Kauskila i södra Karelen. Från Tyrvis kyrka finns en litauisk ½ grochen från slutet av 1400-talet eller början av 1500-talet, från Kyrksläpps kyrka en likadan från år 1560. Utöver dessa ingår två litauiska pennningar i depåfyndet från Olofsborg, en litauisk penning i depåfyndet från Heinlahti i Säkkijärvi, liksom en skilling från Danzig och en penning från Litauen i ett depåfynd från Karelen med okänd fyndort. Fem skillingar från Danzig, två från Toruń och åtta pennningar från Vilnius ingår också i det stora depåfyndet från Viborg. Vid utgrävningar av prästgården i Helsingfors har en penning från Elbing präglad år 1556 hittats. Troligtvis har också dessa mynt från Östersjöns södra kust huvudsakligen kommit till Finland via Livland.

Mynt från övriga länder bildar ett ytterst sporadiskt material. Ett av de tidigaste medeltida mynten är en norsk brakteat från slutet av 1100-talet, funnen vid fornborgen i Lundo. I Finströms kyrka har man hittat en norsk brakteat från 1280-talet, liksom också vid Korois. Norska brakteater präglade i slutet av 1300-talet förekommer sporadiskt, i fyndmaterialet från Tavastehus slott liksom vid kyrkorna i Signildskär på Eckerö, Föglö, Lemland (2 ex), Saltvik och Nagu, samt vid Valmarinniemi uppe i Österbotten.

Nordtyska mynt, främst från Hansestäder, hittas i enstaka exemplar längs med hela kusten ända upp i Österbotten. Dessa mynt är få till sitt antal men uppvisar en bredare spridning än bland annat de livländska mynten. Vanligast är mynten från Rostock som hittats på Kustö biskopsborg, i Letala, Nousis (2 ex), Reso, S:t Marie och vid kyrkan i Gamla Hamn i Ijo. Rostock-brakteater har också hittats vid prästgården i Jomala och vid klostret i Raumo. På Åbo slott har man funnit en brakteat från Lübeck, likaså vid kyrkan i Signildskär och prästgården i Jomala. I det stora depåfyndet från Viborg ingår en witten från Lübeck, i depåfyndet från Nykyrka en ¼ daler präglad år 1549. Brakteater från Mecklenburg, Pommern och Anklam har hittats vid Lemböte kapell, i kyrkorna i Finström, Lemland och Saltvik, liksom i depåfyndet från Kaskisgatan (2 ex) och vid Rettigsbrinken i Åbo.

Från Rettigsbrinken finns också en witten präglad i Pommern-Greifswald. Hamburgska brakteater har hittats vid kyrkorna i Jomala och Lemland, liksom också från Korois. Witten-mynt från Hamburg ingår i depåfynden från Masko och Ulfsby. Från Reso kyrka finns en brakteat från Stralsund, från konventet i Raumo har man hittat en brakteat präglad i Stettin i slutet av 1400-talet. I depåfyndet från Viborg ingår fyra vierchen från Stettin. Vid gamla prästgården i Vånå, Tavastehus, har man hittat en witten från Güstrow, präglad år 1528. I depåfyndet från Vaala i Österbotten ingår en dreiling från Güstrow, också präglad år 1528. En blaffert från 1500-talet präglad i Schleswig-Holstein har hittats vid Kapatusio i Hollola. I fyndet från Viborg ingår också en witten från Wismar samt en vierchen från Gartz an der Oder, en från Pyritz och två från Stargard. Alla ovannämnda fynd är ett tecken på handelskontakterna över Östersjön.

Nordtyska, närmare oidentifierade mynt utgörs av en brakteat och en vierchen från Kastelholm, samt brakteater från Lemböte kapell, kyrkorna i Finström, Korois, Letala och Bjärnå, samt från konventet på Kökar. Mynt från övriga områden i Tyskland är sällsynta. Ett undantag är en penning från Köln präglad

ca 1216–1225 funnen med metalldetektor i Birkala. Också från fornborgen Vanhalinna i Lundo har man hittat en kölnsk denar präglad i början av 1200-talet. Liksom det i Sverige brukades tyska importmynt under missionstiden, så cirkulerade ett antal importmynt också i Finland under ett tidigt skede av monetariseringen. Detta beror troligtvis på kontakter till södra sidan av finska viken, där man i Livland på 1180-talet och i Estland under 1190-talet kan se ett ökat antal importmynt som korrelerar med de tyska handelsmännens och missionärernas aktivitet på området.¹⁹ I senare finska fynd är direkta tecken på kontakter till inre Tyskland få, liksom också i Livland. Från Lemböte kapell finns en brakteat från Erfurt och från Finströms kyrka har man hittat en penning från Spandau och en brakteat från Aargau i nuvarande Schweiz. Ett sällsynt långt senare mynt är en sachsisk $\frac{1}{4}$ daler präglad år 1551 och upphittad vid Karamzinska villan i Helsingfors. En halvdaler från Kaufbeuren i södra Tyskland ingår också i depåfyndet från Nykyrka i Karelen.

Nederländska mynt är sällsynta genom hela medeltiden. Från Finströms kyrka finns en 1200-tals denar från Utrecht, liksom en sterling från slutet av 1200- eller början av 1300-talet. På Åbo slott har en 1300-tals $\frac{1}{2}$ botdrager från Flandern hittats. I Esbo kyrka har man tagit till vara en penning daterad till 1500-talets första hälft från Dodrecht, vid klostret i Raumo en 2 mites från Brabant, präglad ca 1507–1514. I det stora depåfyndet från Viborg ingår en groot präglad i Utrecht år 1505. I depåfyndet från Nykyrka i Karelen ingår sju 4-patarder präglade i Utrecht åren 1540 och 1551. I övrigt syns inte 1500-talets ökade handelskontakter till Nederländerna i någon större utsträckning i fyndmaterialet.

Ett unikt exemplar av ett italienskt mynt i det finska medeltida fyndmaterialet är en denar präglad i Neapel ca 1352–1362 som hittats vid Högholmen i Hitis. Franska räknepennningar hittas på Tavastehus slott, Kustö biskopsborg, vid prästgården i Jomala, och vid

bytomten Gubbacka i Vanda. Nürnbergska räknepennningar finns från Kustö Biskopsborg, tre från Åbo slott och hela nio från Kastelholm. Till skillnad från senare tiders jetonger är de medeltida räknemynten inte perforerade, vilket tyder på att de verkligen använts som räknemynt, inte som dekorativa hängen. Guldmynt är som framkommit ytterst sällsynta och representeras endast av en gulden från Frankfurt funnen på Kustö Biskopsborg och en florin från Åbo slott. I Viurila, Halikko har man hittat ett östfrisiskt guldmynt från slutet av 1400-talet, invid Aura å i Åbo en ungersk gulden från 1458–1470. Våren 2019 hittades en 1400-tals gulden från Gelderland med metalldetektor i Raumo. I ett vrak vid Gråharuna, Pargas har en engelsk nobel från början av 1500-talet hittats. Vid sidan om själva guldmynten har guldmyntsvikter från Antwerpen och Frankrike hittats med metalldetektor vid prästgården i Janakkala och vid Littois i S:t Karins. Dessa räknepennningar samt de enstaka guldmynten och guldmyntsvikterna är de mest konkreta exemplen på att stora summor tidvis måste ha rört sig i landet, speciellt på slotten som fungerade som administrativa centrum.

Fig. 8.32. Gulden från Frankfurt funnen under utgrävningar på Kustö biskopsborg. NM 2862:74. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands Nationalmuseum.

Ryska droppmynt förekommer enbart i Karelen, vilket beror på att de icke var jämförbara med övriga myntsystem i Östersjöområdet och på så sätt skulle ha krävt en kurs enbart utgående från vikten. Droppmynten var troligtvis för annorlunda till sin utformning för att de direkt skulle ha kunnat relateras till övriga mynt. Eftersom de hade en relativt god silverhalt har de möjligtvis smultits ner och använts för annat bruk. Främst förekommer de i depåfynd, vilket tyder på att de också

¹⁹ Leimus 2018: 71.

sparats för framtida bruk i de ryska områdena. En denga från 1420-talet har hittats på Tavastehus slott, därtill kommer en denga från Rengo kyrka från ca 1533–1547. I Wredeby i Kouvola har en denga från början av 1500-talet hittats med metaldetektor, i Rautjärvi Miettilä en denga från slutet av 1400-talet. Också i Parikkala, Uguniemi har man under utgrävningar hittat ett droppmynt från början av 1500-talet. I Kexholm, nuförtiden på den ryska sidan har en Novgorod-denga från 1505–1533 tagits till vara. En kuriositet i materialet utgörs av en denga från 1535–1547 funnen i Inari uppe i Lappland. Enstaka dengen från 1500-talet kan dock ha cirkulerat även långt senare. Som ovan nämnts ingår droppmynt i de flesta depåfynden från Karelen, det vill säga fynden från Kanneljärvi, Lieksa, Viborg, Kronoborg, Valkjärvi och Nykyrka. På områden där ryska mynt användes hittas dock ett stort antal livländska, och även till en viss mån svenska och danska mynt, vilket visar att dylika användes sida vid sida i Karelen.

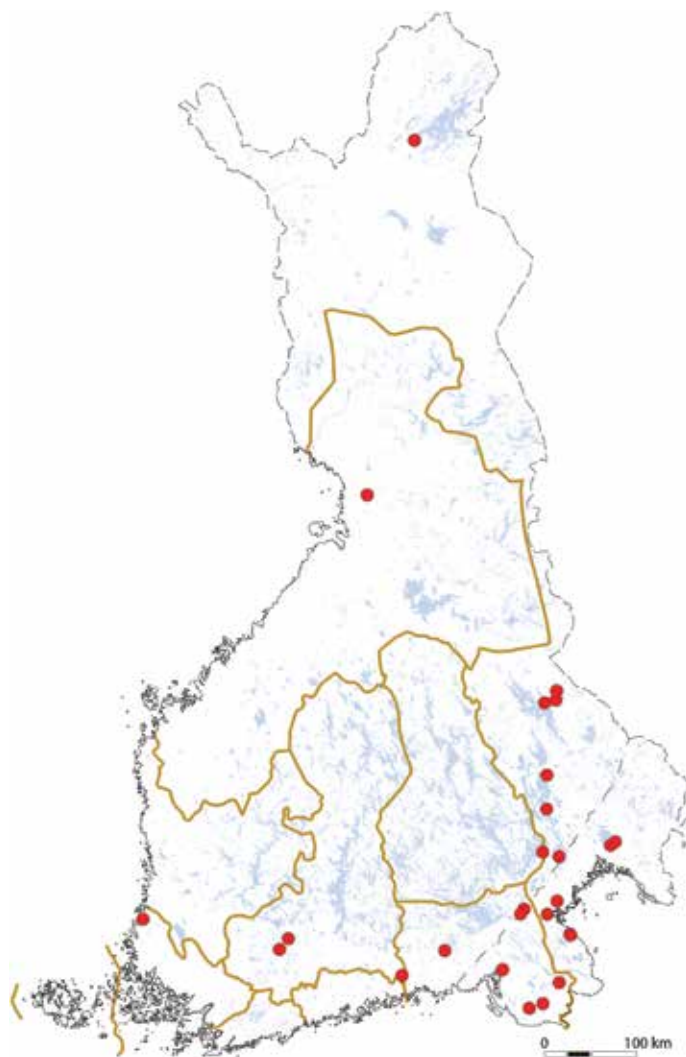

Fig. 8.33. Ryska droppmynt präglade före 1550 i det finska fyndmaterialet.

8.4. Olika mynt för olika slags bruk

Sammandragsvis kan man konstatera, att kyrkfynden närmast innehåller mynt av minsta möjliga valör som användes lokalt. I de västra delarna av Finland innebär detta från 1300-talets andra hälft framåt främst svenska mynt, medan de livländska mynten är långt vanligare i Nyland och Karelen. På samma vis är A-brakteaterna präglade i Åbo betydligt vanligare i Egentliga Finlands kyrkor än i övriga områden och fyndsammanhang. Bruket av endast de minsta nominalerna i kyrkan var ett allmänt fenomen i Skandinavien och Västeuropa. Normen var att kyrkornas pengaoffer betalades i lokala småmynt, inte i utländska mynt som användes inom handeln.²⁰

Slotten uppvisar ett mångsidigare fyndmaterial, med penningar och övriga småmynt från ett bredare ursprungsområde, oberoende av landskap. Enskilda historiska händelser påverkar starkt vilka mynt som hittas i större antal, som i fallet med Kustö där de danska mynten dominerar materialet från tiden då borgen förlänades till Sören Norby. Mynten präglade i Åbo framkommer som ovan nämnts främst i kyrkfynden, medan man i materialet från Åbo stad däremot inte kan se någon speciellt stor andel mynt präglade på orten. Istället stiger de utländska myntens antal betydligt och också de livländska mynten utgör en större andel.

²⁰ Gullbekk 2012: 229–231.

Fram till 1300-talets mitt präglades endast penningar, vilket gör att de av naturliga skäl dominerar fyndmaterialet. Efter att större nominaler togs i bruk uppstår dock skillnader olika fyndmiljöer emellan. I kyrkorna utgör penningarna samt mindre livländska brakteater nästan omgående den stora majoriteten, förutom i Satakunta, vilket högst troligen beror på utgrävningstekniska skäl, liksom i fallet med Kyrkholmen i Kjulo. På slotten är diversiteten större och även abon, svenska örtugar, livländska artigar och skillingar samt danska hvider förekommer allmänt. I övriga kontexter blir skillnaden ännu tydligare, då till exempel mynten från Åbo stad endast till 30% är penningar. Av mynten funna på landsbygdens bytomter är 48% penningar. Detta beror naturligtvis även delvis på vilka slags mynt som bevarats i vilka slags miljöer, men trots det kan man konstatera, att myntbruket varit mera mångsidigt än vad kyrkfynden uppvisar. Depåfynden från 1400-talet domineras av svenska örtugar och livländska artigar (fram till 1422) och skillingar, medan de danska hviderna och gotländska gotarna är få till sitt antal. Detta tyder på att de mynt som lades i spar huvudsakligen utgjordes av mynt som var allmänt godkända inom skattebetalningen och vars värde man kunde lita på.

Myntens cirkulationstid varierade beroende på flera olika faktorer. Ännu under Magnus Eriksson regering var mynttyperna rätt kortvariga, medan brakteaterna och örtugarna präglade under Albrekt av Mecklenburg användes långt in på 1400-talet. Detta beror som ovan nämnts främst på att inga nya svenska mynt präglades under en lång tidsperiod. I depåfynd nedlagda under Erik av Pommerns tid förekommer därför ännu sena 1300-tals mynt, medan de efter 1420-talet försvinner ur cirkulationen. Mynten från 1400-talet kan inte användas som tillförlitliga daterare av arkeologiska kontexter, eftersom såväl olika brakteattyper som örtugar ser ut att ha cirkulerat fram till slutet av århundradet och in på 1500-talet. Överlägset vanligast i det finska medeltida fyndmaterialet är dock mynten från Sten Sture den äldres tid, vilket visar att myntbruket kraftigt ökade under 1400-talets sista årtionden. Detta

beror i sin tur på att det vid denna tidpunkt ånyo fanns mera silver till hands på Europas marknad efter den stora bristen på silver i mitten av århundradet. Förändringen skedde rätt plötsligt, i samband med upptäckten av ny silvermalm i Mellaneuropa och en teknologisk utveckling som åter möjliggjorde ibruktagandet av gamla silvergruvor.²¹

Vid studier av präglingssorter kan man ej anta att alla mynt nått platsen direkt från präglingssorten. De svenska mynten har med största sannolikhet huvudsakligen kommit via Stockholm, medan de livländska mynten till stor del skeppats över via Reval. Man kan däremot inte automatiskt utgå ifrån att samtliga gotländska mynt alltid skulle tyda på direkta kontakter till Gotland, istället kan en stor del av dessa i själva verket komma via Livland, vilket även gäller de nordtyska mynten från 1300-talet. Danska mynt från tiden för Kalmarunionen är rätt allmänna i det finska fyndmaterialet, men en stor del av 1400-tals mynten kan i själva verket vara nedlagda eller tappade först i början på 1500-talet. Depåfynden tyder nämligen på att hvider från en period på ca 80 år använts samtidigt. Under myntbristen i Livland i början på 1500-talet cirkulerade danska mynt även där, vilket gör att kontakterna till Livland än en gång kan vara en av förklaringarna till det höga antalet danska mynt, speciellt i Nyland och i Karelen.

Övriga utländska mynt är sporadiska och visar enbart att myntsystemet varit internationellt redan under medeltiden. Den medeltida mynträknigen baserade sig långt på internationella standarder och överenskommelser. I slutet av 1300-talet och i början på 1400-talet var det monetära systemet rätt homogent i de nordiska länderna och i de nordtyska städerna. Den svenska örtugen hade på 1300-talet samma silverinnehåll som en tysk witten. En lübsk mark bestod av 48 witten, medan det gick 24 örtug på en mark örtug i Sverige och två svenska mark örtug på en tysk mark. På så vis var det inom handeln rätt lätt att parallellt använda sig av de olika valutorna. Livlands artig hade

²¹ Spufford 1988: 363.

liksom örtugen och witten också sitt ursprung i den gotländska goten och alla valutor var på så vis jämförbara, trots att utländska mynt ofta kunde cirkulera till ett något sämre värde än de inhemska.²² De utländska mynten ser dock före 1500-talets större internationella silvermynt inte ut att ha cirkulerat i längre tider, utan de sporadiska fynden tyder på att enstaka mynt nog användes i olika miljöer men det största antalet växla- des in mot svenska eller livländska mynt.

Utgående från det arkeologiska fyndmaterialet kan man inte uppnå en fullständig bild av myntcirkulatio-

nen, med det oaktat påvisar myntfynden tydligt hur internationell den varit under medeltiden också i Finland. Olika slags valutor cirkulerade sida vid sida, vilket gör att gemene man till en viss grad torde ha varit medveten om hur deras värde förhöll sig i förhållande till varandra. Personer som idkade handel, vare sig borgare i städerna eller bondeseglare, måste ha varit väl familjära med dessa olika valutor och kurserna dem emellan. För en person som främst kom i kontakt med mynt via löner, skatter och kyrko-offer har myntsystemet inte varit lika invecklat, utan främst bestått av svenska eller livländska småmynt.

²² Edvinsson, Franzén & Söderberg 2010: 76; Edvinsson & Franzén 2015: 394.

Fig. 9.1. Medeltida mynt från Bjärnå kyrka. MK 63047. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

9. PENGAR FÖR GEMENE MAN? DET MEDELTIDA MYNTBRUKET I FINLAND

9.1. Medeltida ekonomiskt tänkande

Monetariseringen och bruket av pengar som värderare har sedan 1200-talets kommersiella revolution varit en del av samhällsutvecklingen i hela Europa. Penningekonomin spridning möjliggjordes av en kraftig befolkningstillväxt, samtidigt som mynt präglades i väldigt stora mängder.¹ Myntpräglingen var och är starkt bunden till etableringen av ett regelverk kring den kommersiella verksamheten. Kungamaktens syfte under medeltiden var att göra varuutbytet till en inäktsskälla och pengar blev därmed till ett medium för makt, mer än någon annan föremålsgrupp. Mynten innebar också en förändring i de mänskliga relationerna. Då dessa tidigare baserat sig på överenskommelser fungerade nu mynten enligt principer kontrollerade ovanifrån, utanför individens egen påverkan.²

I Central- och Västeuropa var början av medeltiden jämfört med den romerska tiden en regressiv period för pengaväsendet. Så småningom fick mynten en ny

betydelse, som mot slutet av medeltiden kom att påverka hela samhällsstrukturen. Kyrkan var den drivande institutionen bakom denna utveckling, men under den ekonomiska nyuppväckelsen från 1200-talet fram till 1400-talet utgjorde också kronans förstärkta makt och urbanismen betydande faktorer i ett allt mer utbrett pengabruk.³ Inom handeln, särskilt den vars rut-ter gick sjövägen, var naturprodukterna en ständig riskfaktor. Detta ledde till en snabb spridning av nya innovationer, såsom bruket av pengar. En gemensam myntekonomi gjorde handeln mera stabil och lönsam, men samtidigt krävdes nya metoder och institutioner för att det ekonomiska systemet skulle fungera. Detta gav upphov till att både bankväsendet och handelsrätten utvecklades.⁴ Monetariseringen och byråkratin växte sida vid sida, samtidigt som myntens roll som betalningsmedel blev större. Värderingen av produkter och handlingar ovanifrån i pengar gjorde att det nya sättet att beräkna arvoden i mynt snabbt spred sig till olika delar av samhället. Samtidigt blev pengar till en maktsymbol som skilde sig från tidigare statusva-

¹ Spufford 2002: 12.

² Wallerström 1995: 188, 296–297.

³ Le Goff 2012: 1–2.

⁴ Kallioinen 2000: 11; Spufford 2002: 12–46.

ror, i och med att social rang kunde definieras utifrån ett abstrakt värde såsom löner och förmögenhet istället för genom konkreta varor.⁵

I västra Europa kan man bland annat i England i början av 1100-talet tala om en monetariserad ekonomi med begränsad myntcirkulation med mynt som värdemätare jämte en fortsatt utbredd naturhushållning. Efter detta skedde en tydlig ökning i pengabruket, som dock avbröts i mitten av 1300-talet, främst på grund av digerdödens utbrott och de följder den kom att ha för ekonomin på en bredare skala.⁶ I Norden fick monetariseringsprocessen sin början något senare, men även här skedde under medeltiden fluktuationer i ekonomin, vilka påverkade spridningen av själva mynten. Under loppet av 1300-talet hade dock mynt allmänt tagits i bruk som värdemätare och som ett gemensamt bytesmedel med övriga Europa. Vid denna tidpunkt skedde en stor tillbakagång i befolkningens mängden och Europa drabbades av en silverkris, vilket gjorde att även myntningsmängderna ånyo minskade mot slutet av 1300-talet.⁷

Under medeltiden skrevs det sällan om ekonomin, som vid denna tid inte uppfattades som ett skilt akademiskt ämne eller en separat vetenskap. Istället var ekonomin fast förankrad i samhället och definierades genom allmänt godkända principer. De medeltida skolastikerna byggde i sina teorier huvudsakligen vidare på de tankar om ekonomin som Aristoteles presenterat i verken *Politiken* och *Etiken*, vilka de sedan kombinerade med kristen moral och romersk lag. En av Aristoteles' huvudprinciper, som de medeltida tänkarna byggde vidare på, var att mynt inte i sig kunde bära frukt. Privat egendom och byteshandel godkändes, men penningutlåning och framför allt ränteupptagande sågs som synd. Pengarna var värdemätare och

bevarare, men deras egenvärde baserade sig enbart på behov och gemensamma överenskommelser. Pengar hade därför inte samma värde som andra föremål, utan fungerade som instrument utan något verkligt värde i sig. Det yttre värdet uppstod först vid transaktioner och investeringar, i vilka pengar var väl anpassade för att representera relativa proportioner olika värden emellan.⁸

Kända skolastiker liksom Thomas av Aquino och Nicolas Oresme utvecklade tankarna kring pengar som instrument, men grundtanken var alltid den samma. Pengar var ett medium, vars värde påverkades av samhällets behov och balansen mellan utbud och efterfrågan.⁹ I verket *De Moneta* konstaterar Nicolas Oresme (ca 1320–1382) att pengar är bra redskap för handelsmän, myntbruk är hela folkets rättighet, medan myntning är kungens plikt. I själva verket blev dock myntningen allt mera centralstyrd, i och med att kronan, kyrkan och städerna inte längre hade råd att leva på sitt eget. De ledande skikten krävde extra resurser för att uppehålla sin status, vilket ledde till ökat behov av såväl myntning som skatter.¹⁰ Också i det svenska riket kan man under medeltiden se hur det ekonomiska livet långt styrdes utifrån de olika balkarna i såväl stads- som landslagen.¹¹

Då myntens betydelse i Europa så småningom ökade under 1100- och 1200-talen gick det hand i hand med en rad andra förändringar i samhället. Städerna producerade och använde allt mera pengar, handelsmännen blev mera stationära, kyrkans tolerans för rikedomar ökade och betalt arbete uppskattades till en högre grad.¹² Samtidigt blev mynten till vanliga bruksföremål, genom vilka värdet på såväl produkter som tjänster mättes enligt bestämmelser från överheten som styrde myntpräglingen. Lagstiftningen och den moraliska uppfattningen om mynt och pengar påver-

⁵ Gurevich 1985: 90–91; Kaye 1998: 17–18.

⁶ Bolton 2012: 22–25, 132–134, 270–272.

⁷ Spufford 2002: 12.

⁸ von Heijne 2009: 162; Kaye 1998: 46–65.

⁹ Kaye 1998: 137–145.

¹⁰ Bolton 2012: 35; Le Goff 2012: 88–99; Mäkelä 2003; Mäkinen 2003: 178–180.

¹¹ von Heijne 2009: 162–171.

¹² Le Goff 2012: 14.

kade samhället, men redan i ett tidigt skede anpassade skolastikerna sina teorier om myntbruk för att bättre stöda rätten till handel. Den synbara ojämlikheten och medeltida samhällshierarkin var inte heller självfallen, i verkligheten var samhällena mera komplexa och såväl handel som myntbruk existerade utanför de ovanbestämda premisserna. Rikedom och ekonomisk tillväxt sågs inte som positiva fenomen i sig, men de accepterades som en nödvändig utveckling.¹³

Fig. 9.2. Kalkmålning i S:t Maire kyrka. Målningen förställer djävulen med en piska i ena handen och en myntpåse i den andra. Bild: P.O. Welin/Museiverket, Historiska bildsamlingarna.

Enligt den svenska nationalekonomen Eli Heckscher var pengarnas viktigaste uppgift under medeltiden att fungera som värdebevarare. Likaså var den medeltida ekonomipolitiken lika med statspolitik.¹⁴ Ursprungligen fanns det inte heller någon systematisk plan på att göra myntbruket mer vidspritt än i ett utbyte från överheten till bönderna och vice versa. Först präglades mynt som statussymboler, senare som ett instrument för att utöka kronans och rikets makt och rikedomar. Inom handeln var pengar ett praktiskt bytesmedel, vilket gjorde att olika valutor gärna gjordes jämförbara med varandra. Pengarna cirkulerade enligt ett system som gick från kungamakten och kyrkan ut i samhäl-

let och från stad till land. De flesta mynten hamnade därefter i form av skattebetalningar tillbaka dit varifrån de ursprungligen kommit; i centralmaktens kassa. Därifrån förmedlades de tillbaka i cirkulation, eller smältes ner och ompräglades till nya mynt. Som också materialet i denna avhandling visar, så har en liten del av mynten dock hamnat i marken och förvandlats till arkeologiskt fyndmaterial. Dessa fynd speglar användningen av mynt i olika miljöer, som såväl betalningsmedel och som myntoffer.

Det är otvivelaktigt att pengarna utgjorde en viktig del av ekonomin ända från början av medeltiden, men främst gällde detta på en organisatorisk nivå av samhället. I det skriftliga källmaterialet framkommer pengarnas betydelse som värdemätare tydligt. Redan från 1300-talet framåt mättes olika varors värde i reda pengar, även om själva betalningen gjordes i andra värddören. Det fanns en liten procent av befolkningen, frälset och en del förmögna borgare som hade möjlighet till anseende och privata rikedomar. I urkunderna förekommer också kvinnor, främst änkor, som tidvis hade tillgång till stora egendomar mätt i pengar. Flera jordköp ingicks bland annat med en kvinna som den ena parten. För den vanliga bonden var det dock svårt att påverka och kraftigt utöka sin rikedom. Det medeltida samhället baserade sig på status, enligt olika grupperingar. Att leva utöver sin egen position ansågs inte som en dygd.¹⁵ Till hur stor del vanligt folk strävade efter att öka sin egen välfärd mätt i pengar är svårt att definiera, men enligt det kristna tankesättet var den gyllene medelvägen en dygd, som även citerades av skolastikerna:

*Två saker ber jag dig om, neka mig dem aldrig till min död: håll falskhet och lögn ifrån mig, och gör mig varken fattig eller rik. Ge mig bara mitt beskärda bröd.*¹⁶

Bruket av mynt var en moralfråga och arbete en dygd, medan spekulation på marknaden dömdes. Pengar var

¹³ Davis 2012: 46–52, 134–135, 380–382.

¹⁴ Heckscher 1935: 59, 240.

¹⁵ Gurevich 1985: 240; Kaye 1998: 149.

¹⁶ Ordspråk 30:7–8.

varken bra eller dåliga, utan en nödvändighet som så småningom måste godkännas. I icke-monetariserade samhällen kunde mynten ha ett symboliskt värde, men under medeltiden blev de till mätbar egendom som medförde konkret makt.¹⁷ För gemene man innebar mynten dock sällan ett sätt att utöka sin egen välfärd och status, utan ett redskap genom vilket en del av lönen betalades och som sedan krävdes tillbaka i form av skatter. Mynten var ett medium mellan kronans administration, kyrkan och det vanliga folket. I de nordiska länderna, som hörde till de minst hierarkiska områdena i hela Europa, hade dock även bönderna en relativt utbredd möjlighet till att bedriva handel, vilket främjade direkt värdeutbyte utifrån gemensamma överenskommelser utanför de kontrollerade marknaderna. Dessa kontakter syns bland annat i de livländska mynt som förekommer i Nyland, men också längs med hela sydvästra kusten i områden med direkta kontakter till Reval.

Penningoffren som gavs till kyrkan i utbyte mot avlat eller andra tjänster var under medeltiden en av de mera konkreta formerna av myntbruk som också direkt nyttjade gemene man. Därtill kom ett inofficiellt bruk av mynt i form av bland annat gravgods eller byggnadsoffer, också dessa med en fokus på myntens symboliska värde istället för det ekonomiska. Dylika fenomen är vanligare i de tidiga fynden, men förekommer hela medeltiden igenom. I fynden framkommer också en del medvetet böjda, perforerade eller ihoprullade mynt, vilket tyder på att myntet genom formändringen medvetet ointetgjorts före nedläggningen.

På det område som idag utgör Finland spred sig de medeltida mynten som en stark symbol för den nya överheten; den katolska kyrkan och den svenska kronan. Silvermynt hade cirkulerat på området i århundraden, men som värdeföremål av ädelmetall, inte som uttryck för en maktinstitution med ekonomiska intressen. Monetariseringen och ibrukttagandet av medeltida mynt var i gemene mans vardag ett konkret tecken

Fig. 9.3. Ihoprullad örtug från Erik av Pommerns tid. Metall-detektorfynd från Urdiala. NM 40904. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

på den nya samhällsordningen, ett handgripligt sätt genom vilket olika saker och handlingar i fortsättningen skulle värderas enligt gemensamma normer. Monetariseringen skedde därmed parallellt med att den nya administrationen spred sig.

Klackenberg valde i sin avhandling landsortskyrkorna som utgångspunkt för studier av monetariseringen, eftersom han antog att man där kunde hitta de mynt som användes av det "vanliga folket", av bönderna i rural miljö. Han konstaterade att bönderna använde sig av de små, inhemska brakteaterna, medan köpmän och den sociala eliten hanterade större och värdefullare utländska mynt.¹⁸ Detta framkommer tydligt då man ser på såväl det skriftliga källmaterialet som det arkeologiska fyndmaterialet i kyrkorna. Gällande medeltida myntbruk måste man dock beakta, att kyrkorna inte representerar en "vanlig" rural miljö, utan en stark maktfaktor med många trosföreställningar även förknippade med pengabruk. Ser man på myntfynd från andra miljöer än kyrkorna märker man att myntfynden ända fram till slutet av 1400-talet är ytterst få, men trots det uppvisar en större diversitet.

Borgarna och slotten fungerade som administrativa centrum och skatteindrivningen skedde redan i ett tidigt skede via dessa platser. De enda borgarna som uppvisat myntmaterial från tiden för den första monetariseringsvågen är dock Haga och Lundo.¹⁹ På Åbo och Tavastehus slott förekommer mynt allmänt från 1300-talet framåt, vilket avspeglar deras viktiga roll i den ekonomiska organisationen. Dessa platser repre-

¹⁷ Gurevich 1985: 273–276.

¹⁸ Klackenberg 1992: 39, 176.

¹⁹ Taavitsainen 1990: 165–167.

senterar dock överheten och vittnar inte om ett allmänt horisontellt myntbruk ute bland folket gemene man emellan. I övrigt härstammar 1300-tals mynten främst från platser förknippade med handel, såsom Åbo stad, marknadsplatsen vid Hitis och bytomterna i Hangö. Klackenbergs teori om monetariseringen i Finland måste på så vis ses som en initierande fas för ett mera allmänt myntbruk. Monetariseringsprocessen fortsatte genom hela medeltiden och fram till slutet av 1500-talet. Vid detta skede fanns det en organiserad ekonomisk verksamhet och ett någorlunda heltäckande penningväsende, men det oaktat var pengar i flera århundraden framåt sällan den enda formen av betalningsmedel.

Myntbruket innebar en gradvis förändring som påverkades av nya ordningar inom ekonomin, politiken och samhället. Via myntfynd kan man undersöka denna process, eftersom slumpmässigt kvarblivna mynt beskriver pengarnas spridning i tid och rum. Mynten belyser den medeltida ekonomihistorien ur ett unikt perspektiv, och bidrar till information om ett myntbruk som inte framkommer i det skriftliga källmaterialet. Ett upphittat mynt bevisar inte automatiskt att ett helt område varit monetariserat, utan att någon med mynt rört sig på området. För ett ökat myntbruk krävdes bland annat befolkningsökning, marknadsutveckling och ökad utmyntning. Själva myntmängden i cirkulation påverkades också av beskattningen, förändringar i folkmängden och hur stor utförseln av mynt var ur landet.

I en närmare genomgång av pengabrukets utveckling i medeltidens Finland kan man se en indelning i fyra perioder: ca 1150–1340 som en *initieringsperiod*, ca 1340–1420 som en *etableringsperiod*, ca 1420–1520 som en *utbredningsperiod* och ca 1525–1560 som en *brytningsperiod*. Under dessa perioder förändrades myntens roll i samhället, från att ha varit värdelad-

dade föremål till instrument genom vilka man kunde utföra utbyten och värdesätta omgivningen också på en konkret nivå inom alla olika samhällsskikt. Dessa förändringar bildar inte en direkt utveckling mot ett kapitalistiskt samhälle, men ifall man uppfattar den medeltida monetariseringen som en process genom vilken mynten spred sig genom olika miljöer och delar av samhället, så kan man i såväl det skriftliga som i det arkeologiska källmaterialet utläsa vissa förändringar och skillnader i bruket av mynt.²⁰

9.2. Initiering (1150–1340)

I det vikingatida Europa betalade man fram till 1100-talets början i väst med räknade mynt och i norr och öst med vägt silver.²¹ Denna gräns var dock inte skarp och det förekom avvikande tillvägagångssätt på båda håll. I länderna med en från ovan styrd ekonomi så garanterade myntherren en godkänd silverhalt och vikt, medan man i icke-monetariserade områden måste pröva silvret för att veta dess värde. Då myntningen i Sigtuna började på 990-talet så varierade myntens vikt ännu till den grad, att man trots god silverhalt och myntherrens symboler måste väga mynten för att bestämma deras värde.²²

Också på nuvarande finskt område, speciellt i Egentliga Finland och i Tavastland, har man hittat flera vikingatida myntfynd som berättar om kontakter med övriga Europa. Handeln baserade sig på vägt silver, som ofta importerades i form av utländska mynt. Denna import minskade under andra hälften av 1050-talet och slutade nästan helt och hållet i början på 1100-talet. Mynten från 1100-talet är få i de finska fynden, oftast är det frågan om enstaka mynt funna i gravar.²³ Detta beror inte enbart på en förändrad situation lokalt, utan på ekonomiska och politiska förändringar på hela den europeiska kontinenten, liksom på en utbredd silver-

²⁰ I sammandraget nedan presenteras de stora förändringarna i det medeltida myntbruket i Finland. För detaljerade uppgifter angående fynden se kapitel 6 & 7 samt fyndkatalogen.

²¹ Se Kilger 2000, 2004.

²² Malmer 1995: 24–25.

²³ Talvio 2002: 109–110.

kris. Det blev svårare att få tag på silver samtidigt som hantverket och handeln genomgick organisatoriska förändringar, från att ha varit individuella företag till att bli till en slags kollektiv verksamhet.²⁴ Under samma tidsperiod började också koloniseringen och införlivandet av Finland i det svenska riket, liksom monetariseringen som så småningom ledde till en pengastyrd ekonomi på hela området, vilket även innebar en gemensam från ovan garanterad valuta.

I Sverige finns det ett antal myntfynd från början av 1100-talet främst bestående av tyska mynt, men få myntfynd från perioden 1145–1180. Från århundradets sista årtionden finns det dock ett flertal myntfynd med svenska mynttyper som dominerande inslag i Mälardistriktets fynd, medan de västsvenska fynden främst innehåller norska och tyska mynt. I Sverige tvångsinväxlades importmynten från ca 1200 framåt, för att sedan fungera som råvara för de svenska mynten.²⁵ Att antalet fynd ökar beror säkert åtminstone delvis på att det i slutet av 1100-talet präglades en betydligt större mängd mynt i Europa än under silverkrisen några årtionden tidigare.²⁶

I Finland är antalet myntfynd från slutet av 1000-talet som nämnt anspråkslöst. De flesta mynten härstammar från gravar i Egentliga Finland och Satakunta. Det ökade antalet metalldetektorfynd från de senaste åren har därtill bidragit till enstaka ströfynd från denna tid. År 2017 hittade metalldetektorister dessutom en spridd myntdepå med åtminstone 81 västeuropeiska mynt på en åker i Valkeakoski. De yngsta mynten i denna depå härstammar från skiftet mellan 1000- och 1100-talet och är bland de yngsta vikingatida mynten som hittats i finska sammanhang.²⁷ Tuukka Talvio har framfört att avsaknaden av depå- och ströfynd daterade till senare är 1060-talet avspeglar situationen i Sverige, där antalet importmynt också minskade kraf-

tigt under denna tidsperiod, medan gravfynden från 1100-talet troligtvis syftar på kontakter till Estland och Gotland, där mynt från århundradets mitt ännu är relativt allmänna.²⁸ Man kan även i övrigt se likheter i myntbruket i de hedniska länderna i de östra delarna av Östersjöområdet, där kyrkans inflytande ej ännu vid denna tid var lika starkt som i väst. Ännu under 1100-talet är svenska mynttyper ytterst sällsynta i det finska fyndmaterialet, istället förekommer, liksom i Estland,²⁹ engelska och tyska mynt och från 1200-talet en stigande mängd gotländska och livländska mynt.

Den allmänna bristen på silver ökade myntens värde som statusobjekt då de blev svårare att få tag på. Myntbruket i Finland var under 1100-talet därför främst symboliskt, vilket ter sig i de ovannämnda gravfynden. Då mängden silver bara några årtionden senare ånyo ökade på den europeiska marknaden inleddes myntpräglingen snart i Sverige. Från denna tid finner man även de första mynten av ny modell vid kyrkogrunden i Ristimäki, i Ravattula, S:t Karins, vilket visar att ett offerbruk av mynt i ett tidigt skede uppstod i kyrkliga miljöer. Likaså finner man ett fåtal 1100-tals mynt från kyrkorna på Åland. Kyrkan var i detta skede en symbol för den nya makten och religionen och mynten från de kyrkliga miljöerna skiljer sig stort från gravfyndens mynt från några årtionden tidigare. På så vis torde de nya mynttyperna genast från början ha haft en ny betydelse för människorna, som värdemätare och symboler för den nya maktövertagelsen, inte längre som silverföremål med ett värde i sig själv.

De vikingatida myntens värde hade sin grund i silvret, som i sig själv innebar rikedom och status. De små medeltida mynten var betydligt mindre, men deras betydelse som medium mellan det vanliga folket och överheten i form av kyrkan och kungamakten var däremot stort. Förändringen i myntens utformning måste ha varit tyd-

²⁴ Kilger 1995: 41.

²⁵ Jonsson 1995: 43–45.

²⁶ Leimus 2018: 69–70; Spufford 2003: 356.

²⁷ Ehrnsten 2018: 8.

²⁸ Talvio 2002: 116.

²⁹ Leimus 2018: 71.

lig för de som kommit i kontakt med mynt under denna tidsperiod. Detta gäller i högsta grad myntens form och vikt, eftersom de nya mynten var betydligt mindre än de engelska och tyska mynten som fram till 1100-talets slut ser ut att ha cirkulerat i ett begränsat antal och även använts som smycken. Vi kan inte veta vad gemene man tänkte om symbolerna på mynten, men säkert uppfattades skillnaden mellan till exempel gotländska och livländska mynt, vilka var de första medeltida mynten att cirkulera mera allmänt inom vissa miljöer på nuvarande finsk mark under 1200-talet.

I det finska fyndmaterialet koncentrerar sig också 1200-tals mynten kraftigt till kyrkliga miljöer och gravar. I kyrkorna på Åland är antalet fyndmynt från 1200-talet redan så pass stort att det, som också Klackenborg konstaterat, kan antas påvisa en myntcirkulation även i övriga kontexter. Fynd som skulle bevisa detta saknas dock. Ett undantag på fastlandet utgörs av borgen i Lundo, där myntbruket varit kontinuerligt från vikingatid fram till tidig medeltid. Troligtvis hade platsen redan kontakter till monetariserade områden, vilket påverkade myntbruket lokalt, likaså kan borgen ha fungerat som ett tidigt administrativt centrum och föregångare till Åbo slott. Det är dock osannolikt att världsiga skatter i detta skede till någon större utsträckning skulle ha uppburits i mynt. Ett enskilt undantag i fyndmaterialet utgörs av penningen från Köln daterad

ca 1216–1225, hittad med metalldetektor i Birkaland. Den enda fyndmiljön i hela Finland som under denna tidsperiod tyder på ett mera utbrett myntbruk är Korois, där biskopssätet låg, samt möjligtvis också det första dominikankonventet som grundades i Finland år 1249.³⁰ Korois, liksom Lundo, har med säkerhet haft kontakter till övriga områden kring Östersjön, där myntbruket redan varit en vanlig företeelse. Korois var också den enda platsen i Finland som i detta skede hade förutsättningar för en mera komplex ekonomi. Redan i ett tidigt skede måste biskopssätet ha samlat någon form av kyrkliga skatter, vilket krävde ekonomisk administration. Via kontakterna till Östersjöns olika kuster främjades också myntbruket inom handeln, vilket snart måste ha återspeglats i omkringliggande områden.³¹ Myntbruket i detta skede förknippades därmed starkt med det nya samhällsskicket och en centraliserad överhet, vilket manifesterades i myntbruket.

Ännu under 1300-talets första hälft finner man mynten främst i kyrkliga miljöer. Penningarna präglade under Magnus Eriksson ca 1320–1340 är den första mynttypen som är något allmännare i de finska fynden. Dessa penningar hittas i kyrkorna på Åland och i Egentliga Finland, samt sporadiskt även i kyrkorna i Nyland, Tavastland och Österbotten. I de vid denna tidpunkt grundade slotten förekommer enstaka mynt av denna typ, vilket tyder på att konkreta pengar även användes inom den världsiga administrationen, inte enbart som värdemätare. Skatteuppbäringen skedde via slotten, likaså betalades lönerna redan delvis i pengar. Enstaka mynt kan dock också vara förknippade med invånarna på slottet, inte de kringliggande områdenas befolkning. Personerna på slotten måste ha haft ett utbrett kontaktnät och därmed också större tillgång till mynt. Märkbart är att Magnus Erikssons tidiga penningar än så länge saknas i utgrävningsfynden från Åbo stad, vilket tyder på att mynt vid denna tidpunkt inte ännu kan ha cirkulerat allmänt i staden, som trots allt torde ha grundats kring år 1300.

Fig. 9.4. Medeltidsmynt från Koroisnåset. 1. Gotländska penningar ca 1240–1280, 2. Svealändsk penning 1250–1275. 3. Revalska kronbrakteater 1265–1332. MK 52100. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

³⁰ DF 98; Immonen *et al.* 2014: 547.

³¹ Ehrnsten 2018a: 271.

I det skriftliga källmaterialet som berör Finland är mynt sällsynta ända fram till mitten av 1300-talet. Tiondet uppbars främst i andra produkter, såsom skinn i inlandet, smör i Nyland och säl på Åland. Övriga kyrkliga avgifter betalades huvudsakligen i skinn och säd. I trakten kring Åbo växades redan en del av värdören in mot pengar, som dock ser ut att ha varit något av en bristvara. I en skriftlig urkund framkommer bland annat att peterspenningen inte betalades på grund av fattigdom och år 1328 kunde bara en bråkdel av tiondet avlämnas på grund av eldhärjningar och osäkra tider.³² Dessa källor visar att en värdesättning utgående från mynt redan till en viss mån måste ha varit bekant för folket under monetariseringens initieringsfas. Mynten hade tydligt en annan funktion än under tidigare perioder och fungerade som ett verktyg för den nya överheten. Tydligast är detta i kyrkorna, där det symboliska bruket av mynt som offer snabbt spred sig som medium inom den nya religionen. Myntbruket var dock inte ännu vardagligt ens i kärnområdena, utan förknippades starkt med kronan, kyrkan och samhällets översta skikt.

9.3. Etablering (1340–1420)

Efter att församlingarnas ställning befästes under 1300-talet blev också kungamakten så småningom allt starkare, och en ny samhällsstruktur med indelning i olika samhällsklasser uppstod. Frälset, prästerskapet och borgarna hade den största möjligheten att via pengar förstärka sin ställning. I samtida europeiska skriftliga källor framkommer bland annat att handelsmän under 1300-talet var väl bekanta med handelsprisen och de olika kurserna, vilket var av stor betydelse för verksamheten.³³ Genom de bevarade skriftliga urkunderna i Finland kan man också utläsa att frälset och kyrkan redan i ett tidigt skede strävade till att utöka sin egendom genom penningaffärer. Samtidigt var dock böndernas roll och frihet i de nordiska länderna

fortsättningsvis större än på de flera andra håll i Europa.³⁴ Detta gör att spridningen av myntbruket inte heller helt lika starkt förknippades med beskattningen som i Europas feodala samhällen, utan att även gemene man hade möjlighet till bland annat direkt handel och till en viss mån ansamling av eget kapital.

Vid kring mitten av 1300-talet sker en tydlig förändring i myntbruket i Finland. Antalet mynt ökar märkvärt i kyrkornas fyndmaterial och ännu tydligare på slotten, vilket påvisar att mynt blivit vanligare inom skattebetalningen och att myntcirkulationen redan var betydligt större än några årtionden tidigare. Den största skillnaden sker i Åbo stad, där det från denna tidsperiod hittats ett antal depåfynd, liksom också ett betydligt större antal ströfynd än från början av århundradet. Både skriftligt källmaterial och det arkeologiska fyndmaterialet tyder på att staden anlagts redan ett halvt sekel tidigare, vid kring år 1300, men under seklets andra hälft växte staden och blev till ett viktigt handelscentrum.³⁵

Mynt från mitten av 1300-talet har också hittats under utgrävningar av Gunnarsängen i Hangö by. Hangö, som ligger i en maritim miljö nämns redan i det danska itinerariet. Det har tydligt varit frågan om en viktig plats för sjöfart och handel redan under vikingatiden.³⁶

Fig. 9.5. Mynt funna under utgrävningar av Högholmen i Hitis. 1. Brakteat präglad i Stockholm ca 1363–1370, 2. Brakteat präglad i Söderköping ca 1370–1380, 3. Revalsk artig präglad ca 1389–1395 och 4. Denar präglad i Neapel ca 1352–1362. MK 76049. Bild: Liisa Kunnas-Pusa/Finlands Nationalmuseum.

³² DF 357

³³ Kaye 1998: 24.

³⁴ Orrman 2003: 129.

³⁵ Hiekkanen 2003a: 45–48; Seppänen 2012: 940–956.

³⁶ Jansson *et al.* 2010: 69.

Likaså har ett antal mynt från andra hälften av 1300-talet hittats vid såväl Kyrksundet som Högholmen på Hitis. Liksom Hangö kan dessa platser förknippas med handel. I övrigt är mynt från 1300-talet ännu ytterst sällsynta på landsbygden.

Ett intressant fenomen är att bruket av gravmynt under 1300-talets andra hälft sprider sig till Karelen och till norra Österbotten. På så vis ser det i dessa randområden ut som att bruket av mynt följde samma utveckling som i Egentliga Finland på 1100-talet, så att de nya mynten först värderas som symboliska objekt, för att sedan övergå till vanliga bruksföremål. Samtidigt fortsatte bruket av gravmynt allmänt också i landets kärnområden, vilket syns i de små gravdepåerna från Korois och Åbo domkyrka, liksom från gravgården i Likis, Satakunta. Mynten ser därmed ut att ha haft en delad funktion, delvis som betalningsmedel för skatter, men därtill ännu som starkt värdeladdade föremål.

Huvudsakligen var det under denna tid svenska mynt som cirkulerade och motiven med lejon och kronor torde ha blivit välbekant för folket. På de större mynten som togs i bruk ingick även text, men bland det vanliga folket var det få som kunde läsa denna. Då myntsystemet under 1300-talets andra hälft blev mera invecklat med mynt från såväl Sverige, Gotland som de olika städerna i Livland, så måste därför bildmotiven ha spelat en stor roll i identifieringen av de olika mynten. En intressant fråga som tyvärr ännu måste lämnas obesvarad är den i kapitel 8 nämnda möjligheten att Magnus Eriksson under en kort period under slutet av 1350-talet skulle ha präglat mynt i Åbo och Viborg. Ifall detta skulle ha skett så torde myntningen ha varit småskalig och närmast ha fungerat som ett maktuttryck för det svenska väldet också i den östra delen av riket.

Antalet myntfynd stiger stadigt under 1300-talets sista årtionden, samtidigt som centralmakten etable-

rade sin ställning. Detta syns särskilt i slottfynden, vilka alla, förutom Olofsborg som anlades först långt senare, uppvisar ett rikt material från denna tidsperiod. Också i kustområdets kyrkor stiger antalet mynt, såväl på Åland som i Egentliga Finland, Nyland och Österbotten. I övriga fyndkontexter är antalet mynt fortsättningsvis anspråkslöst. Mest enskilda mynt påträffas fortsättningsvis i Åbo, medan mynt i landsbygdskontexter är sällsynta. Enstaka ströfynd har dock dokumenterats i olika delar av landet, såväl på Åland, i Egentliga Finland, Satakunta som i Nyland och Karelen. Av de få utgrävningsfynden från denna tid kan en del möjligtvis tolkas som myntoffer. S-brakteaten i Köklax var nedlagd i ett stolphål.³⁷ Också de tre S-brakteaterna från Gubbacka i Vanda sticker ut i materialet och kan ha nedlagts på en och samma gång.³⁸ Dessa myntfynd tyder liksom gravfynden på att mynten ännu till stor del fungerade som värdeladdade medium, trots att de inom administrationen och de högre samhällsskikten användes för världsliga ändamål.

I Egentliga Finland uppvisar depåfynden det största antalet mynt under denna tidperiod, vilket visar att mynt lades undan och sparades för framtida bruk. De flesta depåfynden är små och representerar närmast enskilda personers pengabruk och enstaka händelser. De större depåfynden från slutet av 1300-talet från Oulunsalo och Pattijoki i Österbotten är från gränsområden där den nya bybosättningen först höll på att etableras och myntbruket ännu måste ha varit begränsat. En orsak till 1300-talsmyntens stora antal i depåfynden är med säkerhet att bristen på mynt i början på 1400-talet ledde till att mynt från slutet av 1300-talet fortsatte cirkulera ännu i början på 1400-talets första decennium. Dessutom deponerades de goda äldre mynten lättare, medan nya sämre mynt tog över den dagliga penningmarknaden.

Den stora myntskatten hittad invid Ulfsby kyrka i Satakunta utökar 1300-tals myntens antal i depåfynden

³⁷ Hukantaival 2016: 325.

³⁸ Se Koivisto 2012: 286. Även i övrigt avviker gården i Gubbacka från vanliga bytomter, eftersom den utgående från fyndmaterialet varit en rikare gård, möjligtvis i denna tid ännu tillhörande ett lägre frälse.

ytterligare. Fyndets myntsammansättning med ett större antal livländska mynt, som utgående från övriga fynd och skriftligt källmaterial inte ser ut att ha cirkulerat i området till någon större utsträckning, tyder på att det inte är frågan om i kyrkan uppburna mynt, mynten kunde snarare vara förknippade med handel och affärer enskilda personer emellan. Möjligtvis har mynten lagts undan för framtida bruk på en marknad där även de livländska och gotländska mynten var accepterade bytesmedel. Att myntdepån nedlagts invid kyrkan kan antingen bero på att det var frågan om kyrkans eller kyrkoherdens egna medel, men lika möjligt är det att någon gömt mynten invid kyrkan i hopp om beskydd ovanifrån.

I det skriftliga källmaterialet framkommer det att det under 1300-talets andra hälft så småningom blev vanligare att olika produkters värde värderades i pengar. I de bevarade dokumenten om jordköp nämns svenska mynt redan under 1300-talets första hälft, men antalet stiger betydligt under århundrades andra halva. Trots att fyndmaterialet visar att livländska mynt cirkulerat allmänt redan under 1200-talet, så är de första omnämnandena av dessa från slutet av 1300-talet. Till största del berör urkunderna byten som gjorts inom frälset eller kyrkan, vilket gör att den stora allmänheten sällan framkommer. Försättningsvis omnämns sällan huruvida betalningarna gjorts i mynt eller andra värdören, men säkert är att betalningar i mynt från och med denna tid varit ett alternativ. Särskilt mindre avgifter uppbars i reda penningar, medan större betalningar gjordes som byten, eftersom stora mynt saknades. Små betalningar gjordes i inhemska småmynt, men mot slutet av 1300-talet börjar också större internationella guldmynt figurera i det skriftliga källmaterialet. Detta visar att dessa stora valörer användes allmänt åtminstone inom värderingen av priser. Då kyrkoskatter till Vatikanen fördes ut ur landet växades summorna till internationella guldmynt, likaså växades småmynten i de flesta handelsstäder kring Östersjön snart in mot större silvermynt.

I Europa hade pesten starkt påverkat den ekonomiska utvecklingen under 1300-talet, vilket också avspeglades uppe i norr, även om följderna i Finland åtminstone i det arkeologiska och skriftliga källmaterialet inte tydligt går att skönja.³⁹ Kanske kan det höjda antalet myntskatter liksom det ökade antalet myntoffer och gravfynd från slutet av 1300-talet vara en följd av digerdöden, eller någon annan kris. Även i Livland finner man ett ökat antal depåfynd under perioden 1390–1420, vilket kan ses som ett tecken på ökad dödlighet, eftersom depåerna lämnats kvar i jorden.⁴⁰ Under tider med brist på mynt och övriga kriser så begränsades bruket av mynt i övrigt ofta till kyrkliga kontexter samt till slotten. Mynt användes för att betala skatter, men mera sällan i direkta transaktioner på horisontellt plan. I studier av fyndmaterialet förstärker bristen på svenska mynt denna bild ytterligare, då få mynttyper kan attribueras till denna tidsperiod. Vid bland annat Raseborgs slott kan man däremot inte se någon större nedgång i antalet myntfynd från början av 1400-talet, eftersom där huvudsakligen brukades livländska mynt. Likaså kan man inte heller skönja någon betydlig nedgång i antalet mynt från kyrkorna i Nyland. Det samma gäller staden Åbo, där andelen mynt i själva verket ökar, trots den mera strama ekonomiska situationen.

Trots digerdöd samt brist på mynt ökade penningbruket därmed stadigt under andra hälften av 1300-talet och början av 1400-talet. Vid sekelskiftet måste redan en stor del av såväl lönerna som skatterna åtminstone i Egentliga Finland ha betalats i mynt. Myntbruket spred sig också till landets övriga delar, vilket främst framkommer i kyrkfynden. Utanför kyrkorna, slotten och depåfynden ser dock mynten från övriga kontexter till stor del ännu ut att vara förknippade med gravar och byggnadsoffer. För gemene man kan mynt under denna tidsperiod försättningsvis främst ha varit värdeföremål genom vilka en del av lönen möjligtvis betalades och som sedan returnerades i form av skattebetalningar eller offer i kyrkan. Tillgång till mynt fanns om dock i en begränsad mängd, vilket gjorde att de som artefakter inte längre var någon kuriositet.

³⁹ Myrdal 2003: 148–149.

⁴⁰ Leimus 2006: 62.

9.4. Utbredning (1420–1520)

Under 1400-talets två första årtionden rådde efter myntningsupphöret i Sverige en brist på inhemska mynt. Detta framkommer både genom myntfynden och i det skriftliga källmaterialet. Myntsystemet i Finland blev under denna tid rätt invecklat, med olika mynträknningar i svenska och livländska mynt, den egna mynträkningen i Åbo som till en början följde livländsk mynträkning och bondemarken, samt ett allt ökat bruk av internationella guldmynt som räknevalörer. Liksom i övriga länder med olika myntsystem måste de som brukade mynten ha varit väl bekanta med de olika mynträkningarna, som i tiden framstod som ett normalt drag inom det ekonomiska livet. Mot andra hälften av 1400-talet tog dock de svenska mynten och mynträkningen igen sin dominerande ställning, förutom i Nyland och i de östra delarna av rikshalvan. I övriga delar av landet behövde inte bristen på svenska mynt längre kompenseras med utländska mynt. För större transaktioner användes dock fortsättningsvis internationella valörer, speciellt guldmynt till en allt större grad, vilket visar att pengabruket också integrerats i en större, europeisk, helhet.

Trots att pesten som ovan nämnts också till en viss grad måste ha påverkat situationen i Finland, så hölls både befolkningsökningen och markpriserna rätt intakta då man betraktar perioden ur ett längre tidsperspektiv. En påfrestning var dock hjälpskatterna som de svenska härskarna regelbundet krävde från och med slutet av 1300-talet. Under Erik av Pommerns tid betyngdes bönderna av beskattningsreformen, som delvis berodde på ett nytt behov av intäkter på grund av kriget mot Lübeck. I Sverige skedde stora bondeuppror, till en del även i Finland, såsom bondeupproret i övre Satakunta år 1438 och skatteprotesterna i Karelen, det vill säga främst i områden där ödemarksbruket och skinnhandeln ännu hade en större betydelse. Upproren hade

dock huvudsakligen att göra med frälset, som under samma tidpunkt försökte utöka sin ekonomiska makt på böndernas bekostnad.⁴¹

I Finland kan man inte tala om något utbrett organiserat missnöje mot kronan, skatteinkomsterna ökades främst genom främjandet av kolonisationen av nya områden.⁴² Skatterna sänktes med en tredjedel redan år 1435 och följande år med en femtedel. I Satakunta betydde detta att skatteplikten bara var kring hälften av den tidigare, liksom också i Österbotten. Seklets andra kvartal kan därmed till och med ses som fördelaktig för de finska bönderna jämfört med tidigare årtionden. Bondeseglatser från kustområdena var ett vanligt inslag i ekonomin, från kustbyarna vid Bottniska viken gjordes regelbundna resor till Stockholm, liksom också från Egentliga Finland och Åland, därifrån man därtill reste ända till Danzig. Från Finska vikens norra kust gick färderna främst till Reval, men också till Stockholm.⁴³ Via dessa färder fick också bondeseglarerna under 1400-talet allt mera direkt tillgång till mynt, utan att dessa passerade via någon överhet. Som ovan framkommit syns detta särskilt i det utbredda bruket av livländska mynt längs hela sydkusten.

Trots myntbristen i början av seklet så hade en stor del av skatterna enligt Erik av Pommerns jordebok redan år 1413 betalats i reda pengar. De noggrannare räkenskaperna från Raseborg från år 1451 visar dock att mynt och andra produkter användes parallellt, vilket var allmänt genom hela 1400-talet. Nämnvärt är att myntens andel i skatterna under 1400-talet var större i västra Finland, särskilt i Österbotten, än någon annanstans i det svenska riket. Detta berodde delvis på den problematik som uppstod vid transporten av naturapersedlar. Också i Övre Satakunta och Norra Tavastland var vägen till kungsgårdarna och slotten lång och svårframkomlig, vilket gjorde att varorna ofta ersattes med pengar.⁴⁴ Att skatterna på sina håll beta-

⁴¹ Katajala 2002: 305–307.

⁴² Tarkiainen 2008: 252.

⁴³ Orrman 2003: 114, 127–128; se även Kerkkonen 1959.

⁴⁴ Seppälä 2009: 51–59.

lades närapå systematiskt delvis i reda pengar och delvis i andra värdören påvisar att människorna måste ha varit väl förstådda med de olika produkternas värde i pengar, liksom i kurserna olika betalningssätt emellan. Det var helt enkelt lönande att betala skatter enligt så förmånlig kurs som möjligt.

Till skillnad från Väst Europa kan man inte heller i Livland utläsa någon större ekonomisk kris under 1400-talets första årtionden. Befolkningsmängden ökade, i Reval utfördes flera stora byggnadsprojekt och handeln med Ryssland blomstrade. En prishöjning skedde visserligen under 1420- och 1430-talen, men denna kunde också vara en reaktion till den utförda myntreformen. Silverkrisen samt situationen i grannländerna påverkade dock exporten västerut, vilket på lång sikt också orsakade en nedgång i den livländska ekonomin. Under 1430-talet präglades en stor mängd mynt, men myntpräglingen minskade kraftigt på 1440-talet och avstannade nästan helt år 1465, för att upptas på nytt först på 1480-talet. Vid samma tid minskade även produktionen på landsbygden. Från tiden efter myntreformen finns inga myntdepåer, vilket tyder på en nedgång i ekonomin och folkantalet, vilket förändrades först under seklets sista årtionden. På så vis påverkade krisen även dessa östra områden av Europa, men med några årtiondens eftersläpning.⁴⁵

I Finland finner man ett ökat antal myntfynd under 1400-talets andra kvartal. Likaså blir omnämnanden av mynt allt allmänare i de skriftliga källorna under 1400-talets början. Depåfyndens antal från denna period är dock lågt, vilket kan bero på att myntdepåer ofta återtogs i bruk under perioder med brist på silver, såsom också under silverkrisen i mitten av 1400-talet.⁴⁶ På slotten ses under 1400-talet en kontinuerlig ökning i både antalet mynt, liksom i deras diversitet. Fyndmynten består fortsättningsvis huvudsakligen av penningar, men vid denna tidpunkt kommer även övriga mynt så småningom allt mer in i bilden. En särskilt stor andel utgör mynten från denna period på Kustö biskopsborg,

följt av Tavastehus och Åbo slott. Olofsborg anlades under 1400-talets andra hälft, vilket gjorde att administrationen i landets östra delar underlättades. De första myntfynden från Savolax är också från denna tidsperiod. Vid Raseborg förefaller antalet mynt däremot minska mot slutet av 1400-talet, vilket dock också kan bero på vilka områden som utgrävningarna fokuserats på. I kyrkorna i Nyland kan man däremot se en lika stark uppgång i antalet mynt under 1400-talets sista årtionden som i de övriga landskapen. Kraftigast är den procentuella ökningen under denna tid i Tavastland och i Satakunta, där tidigare mynt är sällsynta. Även i Österbotten utgör mynten från slutet av 1400-talet närapå en tredjedel av helhetsantalet, medan ökningen på Åland, i Egentliga Finland och Nyland är mindre, då redan 1300-tals mynten i dessa landskap utgör en betydande helhet och skillnaden därför inte blir så stor. Klostren som anlades i början av 1400-talet uppvisar också högsta myntantal under slutet av 1400-talet, såväl på Kökar, i Nådendal som i Raumo.

Särskilt stor är den procentuella andelen mynt från ca 1425–1450 i Åbo stad, som i detta skede hade vuxit till ett betydande handelscentrum. De första myntfynden från de övriga medeltida städerna i landet är också från denna period och myntmängden ökar mot slutet av århundradet. På landsbygden är mynt dock fortsättningsvis sällsynta och tyder inte på att myntbruket märkbart skulle ha spridit sig utanför vissa särskilda miljöer. Det symboliska bruket av mynt i gravar och som andra offer ser dock, förutom i kyrkorna, ut att ha minskat vid denna period. Också depåfyndens antal minskar under denna tid, förutom i de ”nya” monetariserade områdena i Karelen. I Österbotten finns den stora myntdepån från Oravaisensaari i Torneå, som troligtvis nedlagts i början av 1450-talet. Denna är, liksom de tidigare myntdepåerna från Österbotten och de samtida fynden från Karelen, från utkanten av det monetariserade området samt från gränszonen mellan Sverige och Ryssland. I kärnområden där myntbruket blivit vanligare redan tidigare så saknas dock depåfynd

⁴⁵ Leimus 2006: 57–64.

⁴⁶ Day 1981: 13.

från denna period. Detta kan förklaras såväl genom 1400-talet som en relativt fredlig tidsperiod, liksom bristen på silver som gjorde att mynten förblev i omlopp och att redan nedlagda depåfynd återtogts i bruk.

Utgående från såväl de skriftliga källorna som det arkeologiska fyndmaterialet kan man säga att mitten av 1400-talets andra hälft synes ha varit den period då myntbruket, trots den ekonomiska krisen i Europa, i Finland spred sig från att ha fungerat närmast sagt vertikalt, till att också fungera horisontellt gemene man emellan. Efter att silverutbudet ökade kraftigt i Europa från 1460-talet framåt så kunde också en mängd mera mynt präglas.⁴⁷ Detta gjorde att tillgången till mynt var betydligt större än några årtionden tidigare. Mynten från 1400-talets sista årtionden är också de överlägset vanligaste i de finska fynden och utgör en tydlig majoritet speciellt i kyrkfynden. Eftersom 1400-tals mynt cirkulerade allmänt vid sidan om de nya mynten även efter 1478, är också den skarpa nedgången av mynt från 1500-talet i bland annat kyrkfynden något missvisande. Som framkommit i kapitel åtta användes främst penningar i de kyrkliga miljöerna. Då dylika ej längre präglades, användes äldre småmynt under en förhållandevis längre period än vanligt.

De flesta fynden i Finland från denna tidsperiod domineras av brakteater med krönt huvud, som präglades i Stockholm i stora mängder under 1400-talets sista årtionden. Även brakteaterna med krönt A präglade i Västerås under 1400-talets andra hälft är mycket allmänna i det finska fyndmaterialet.⁴⁸ I de sydöstra delarna utgör de livländska mynten präglade efter reformen på 1420-talet den största andelen. Därtill kommer ett stort antal danska mynt, av vilka en stor del dock kan tänkas ha hamnat i marken först under 1520-talet. De första mynten som tydligt förekommer allmännare även i detektorfynden är de danska eller svenska underhaltiga klippingarna präglade 1518–1522. Detta beror säkert delvis på att de medvetet kastats bort efter att de mist sitt värde.

Fig. 9.6. Perforerad i Stockholm präglad brakteat från slutet av 1400-talet. Dessa penningar är betydligt vanligare i det finska fyndmaterialet än någon tidigare mynttyp. ANT1: 145. Bild Liisa Kunnas-Pusa/Finlands nationalmuseum. Skala 2:1.

Med undantag för det ovannämnda fyndet från Oravaisenssaari i Torneå är depåfynden från slutet av 1400-talet huvudsakligen mindre skatter, som kan tänkas vara en enskild persons egendom istället för en större rikeedom tillhörande en institution såsom till exempel kyrkan. Från Åbo stad finns det ett par myntdepåer från denna tid, från ön Jurmo i Egentliga Finlands skärgård, liksom också tre mindre och en större depå från de överlätna områdena i Karelen. Från kring år 1500 är också den första lilla myntskatten nedlagd i Kristina, Savolax liksom den något udda depån med danska och livländska mynt från Laukko gård i Vesilahti i Satakunta. Skatterna från Sandö på Vårdö och Åminne gård i Halikko är också små och kan vara slumpmässigt tappade pengapungar, likaså fyndet med klippingar från Domkyrkstorget i Åbo. Dessa depåfynd tyder på att mynt var lättare tillgängliga och på att mindre summor i kontanter bars med och användes enligt behov. Flera av dessa kan utifrån sammansättningen tolkas som tappade skatter istället för medvetet nedlagda depåer.

I början av 1500-talet orsakade pesten bevisligen stora problem för ekonomin, vilket försvårade bland annat indrivningen av skatter. Mynt cirkulerade ej heller lika aktivt, då folk inte tog sig till städerna eller övriga handelsplatser och växlade sina varor till mynt. Till exempel uppstod det i Åbo svårigheter att växla de livländska mynten till svenska mynt, och åren 1508 och 1510 lyckades inte fogden driva in hela skatten.⁴⁹ På samma vis minskar också antalet pengar som omnämns i

⁴⁷ Spufford 1988: 339.

⁴⁸ Malmer 1980. Vanligaste typer i det finska fyndmaterialet är överlägset KrH YIIc och KrH YIIIE, samt KrA YIIa.

⁴⁹ DF 5354, 5486.

jordköpen i början av 1500-talet och bruket av andra värdören blir ånyo något vanligare då det gäller större transaktioner. Trots det stiger antalet enskilda mynt i stadsfynden jämnt mot slutet av 1400-talet och början av 1500-talet. Endast Åbo uppvisar fortsättningsvis ett material som medför vidare jämförelser, men även de enstaka fynden från övriga städer tyder på ett mera allmänt myntbruk. Speciellt i Raumo har utgrävningarna bidragit till ett flertal mynt från 1500-talets början.

Också i fynden från landsbygden ökar antalet mynt i hela landet i början av 1500-talet. Trots bristen på mynt som omnämns i de skriftliga källorna, så ser det därmed ut som att det vardagliga myntbruket blivit allmänare och att den totala mängden mynt som cirkulerade i landet var större. På slotten och i kyrkorna kan man däremot se en nedgång i fyndantalet under 1500-talets början, förutom på Kustö, där de danska myntens andel under danskarnas erövring utgör en klar majoritet. I Nyland där antalet livländska mynt vanligtvis dominerar, så är antalet mynt funna i kyrkor i början av 1500-talet endast hälften av vad det var i slutet av 1400-talet, i Egentliga Finland en tredjedel och i Satakunta en fjärdedel. I Österbotten där svenska mynt dominerar är förhållandet 5:1, på Åland till och med 10:1. Som ovan nämnts kan denna i fyndmaterialet synbara nedgång huvudsakligen bero på bristen på svenska småmynt i början av perioden, vilket gjorde att 1400-tals mynten ännu cirkulerade aktivt och på så vis förvränger statistiken.

Utgående från fyndmaterialet ser det ut som att mynten under 1400-talet och i början av 1500-talet så småningom förändrades från att ha varit ett effektivt medel för staten och kyrkan till att driva in skatter och andra betalningar, till att också bli vardagliga föremål som användes gemene man emellan. Samtidigt hade myntbruket i takt med administrationen spridit sig till alla de fast bebodda delarna av landet. Myntens symboliska bruk minskade, men trots det kan man speciellt i Österbotten ännu se ett fortsatt bruk av mynt nedlagda med den döda i graven. Bruket av myntoffer i kyrkorna fortsatte också som tidigare.

9.5. Brytning (1525–1560)

I början av 1520-talet var situationen osäker på flera håll i det svenska riket. Danskarna gjorde krigståg till Sverige och förstörde i flera repriser Finlands kustområden ända upp till Tavastland. Kristian II lämnade hela den östra landsändan förutom Viborg till Sören Norby att förfoga. Ståthållarna på slotten fördrevs år 1523, men redan tidigare hade danskarna förlorat folkets förtroende. I öst blev förhållandena till Novgorod och Ryssland stramare, delvis på grund av befolkningsexpansionen österut. Med tanke på bebyggelsehistorien innebar den nya tidens början stora förändringar även på andra håll, med en kraftig befolkningsökning också i Satakunta, Tavastland och Österbotten.

Reformationen innebar förändringar på den religiösa sidan, vilket påverkade maktbalansen mellan kyrkan och kronan. Samtidigt förnyade Gustav I beskattningssystemet och inrättade nya fögderier, till en början enligt de gamla slottslänen. Dessa splittrades snart i mindre fögderier. Inledningsvis var skattebördan i Österbotten och östra Finland lindrigare än i övriga delar av landet, men detta utjämnades i skattläggningarna åren 1539–1540. En stor del av skatteintäkterna användes lokalt, men en del skeppades alltid vidare till Stockholm.⁵⁰ Samtidigt som beskattningen och administrationen standardiserades utjämnades även myntbruket olika landsändor emellan, vilket även syns i myntfyndens spridning.

I det skriftliga källmaterialet kan man utläsa en brist på reda penningar som fortsatte genom hela första hälften av 1500-talet. Denna brist framkommer främst i skattebetalningarna. Detta till trots framkommer det i 1540-talets fogdelängder vilka stora summor som cirkulerade i landet genom skatteuppbäringen. Möjligtvis är det delvis frågan om en överdrift typisk för tiden, då flera brev inleds med en förklaring om områdets fattigdom. En förklaring till brisen på silver är dock Sveriges skuld på 120 000 lübska mark till Lübeck, som orsakade att flera nya

⁵⁰ Seppälä 2009: 43–45; Tarkiainen 2008: 259–264; Vahtola 2003: 89–91.

skatter upptogs på 1520- och 1530-talen. För att täcka såväl denna skuld som militära utgifter effektiviserade Gustav I skatteuppbäringen så att en allt större del av uppbörden sändes direkt till Stockholm, även vad gäller den kyrkliga uppbörden. Därtill kom kyrkoreduktionen, som innebar att en stor del av kyrkans rikedomar beslagtogs.⁵¹ Speciellt ökade skatter har med säkerhet väckt ett motstånd bland folket, vilket lett till klagomål om brist på pengar. De skriftliga källorna visar att bruket av vördören ånyo blev vanligare mot mitten av 1500-talet, genom skattebetalningarnas naturapersedlar. Reda penningar minskade även inom övriga transaktioner, såsom större jordköp. Inom handeln fortsatte myntbruket dock lika allmänt som tidigare.

Upp till 60% av hela den östra landhalvens penningsskatt uppbars i Egentliga Finland och Satakunta, även i Österbotten betalades huvuddelen av skatten i pengar. I Nyland, Viborg och särskilt Savolax var pengarnas andel i skattebetalningarna däremot fortsättningsvis rätt låg. Suianna Seppälä har som en förklaring till detta framlagt, att mynt även i handeln i de östra och sydöstra delarna av landet skulle ha brukats i ett mindre omfång.⁵² I det arkeologiska fyndmaterialet kan man inte, med undantag av Savolax, utläsa någon dylik stor skillnad olika landsändor emellan, istället borde folket i Nyland och södra Karelen haft tillgång till mynt via den direkta handeln till Livland. Myntfynden från denna tid tyder på att mynt i början av 1500-talet cirkulerat i dessa delar av riket i samma utsträckning som i övriga delar, så skillnader står snarare att finna på en organisatorisk nivå. Eftersom det

främst var livländska mynt som cirkulerade i dessa områden godkändes de möjligtvis inte i samma utsträckning, då det inte fanns möjlighet att växla in dem mot svenska mynt.

Ser man på depåfynden är de under 1500-talets första årtionden av mycket varierande natur och till en början få till antalet. Antalet stiger kraftigt under århundradets andra kvartal, speciellt i de oroliga gränstrakterna i Karelen. Två mindre droppsmynthsfynd från Lieksa och Kronoborg i Karelen kan troligtvis tolkas som tappade pengapungar, likaså är fyndet på 73 mynt från Olofsborg inte av något stort värde. Av helt annan natur är det stora fyndet från Viborg, som

Fig. 9.7. Myntdepån från Valkjärvi i Karelen har nedlagts på 1550-talet och består av två svenska mynt, fem livländska ferdingar och 20 ryska droppmynt. MK 28007. Bild Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

⁵¹ Kaukiainen 1980: 127–130.

⁵² Seppälä 2009: 92–95.

trots att det bara är frågan om ett enskilt fynd visar vilka slags summor som redan rörde sig i landet, speciellt i städerna.

Till skillnad från Karelen kan man i Nyland inte se något ökat antal depåfynd, trots oroliga tider och härjningarna som danskarna gjorde längs med kustområdena. En enda myntdepå har dokumenterats i landskapet. Likaså är det enda kända medeltida depåfyndet från Tavastland en liten myntskatt nedlagd på 1530-talet. Även i Österbotten finns det endast ett depåfynd från denna tidsperiod; den stora myntskatten från Muhos nära Uleåborg. Större fyndkoncentrationer hittar man förutom i Karelen endast i Åbo-trakten. Från Egentliga Finland finns det fyra fynd från denna tid, av vilka två från Åbo. Trots att mängderna inte är stora så kan över hälften av de medeltida depåfynden i Finland föras till 1500-talets första hälft. Deras spridning är också större än tidigare, vilket tyder på att bruket av mynt blivit allmännare. Vid sidan om de oroliga tiderna kan också pestepidemin i början på 1500-talet ligga bakom det ökade antalet depåfynd som blivit kvar i marken jämfört med tidigare perioder.

I slottsfynden kan man se en markant nedgång i myntantal under 1500-talets andra kvartal, vilket delvis beror på förändringar i hela administrationen. Raseborgs slott som övergavs vid mitten av 1500-talet hade redan mist en stor del av sin betydelse. Från området finns endast två mynt från denna tidsperiod. Kustö slott revs år 1528 och därmed saknas även därifrån mynt, så när som på en dansk hvid. Både vid Tavastehus och vid Åbo slott utgör mynten från denna tidsperiod endast 6% av helhetsantalet mynt, vilket är en klar nedgång från tidigare tidsperiod. Vid Kastelholm är skillnaden mindre och vid Olofsborg till och med ökar myntantalet samtidigt som även slottets betydelse ökar som gränsslott och förvaltningscentrum.

Myntantalet från kyrkorna hålls på samma nivå som under 1500-talets två första årtionden, förutom i

Egentliga Finland, Nyland och Satakunta där antalet till och med till en viss mån ökar. Detta till trots är antalet mynt från kyrkliga sammanhang klart mindre än under 1400-talet. Det samma gäller klostren, i vilka myntmängden minskar kraftigt redan i början av 1500-talet och ännu mer mot seklets mitt. Denna utveckling kan lätt kombineras med reformationen och förändringar i trosvärlden. Som man dock ser i kyrkfynden, så miste myntoffren aldrig sin betydelse. Nedgången i början av 1500-talet var temporär, då antalet mynt från slutet av 1500-talet funna i de finska kyrkorna åter ökar betydligt.⁵³

Med undantag av Åland så stiger antalet myntfynd från landsbygden däremot stadigt mot mitten av 1500-talet. Dessa mynt härstammar ur såväl utgrävningsfynd, gamla ströfynd som nya metalldetektorfynd. Även om helhetsantalet fyndmynt ännu är väldigt lågt, så tyder ströfynden, landsbygdens hopade fynd samt depåfynden på ett mera allmänt myntbruk utanför vissa slags institutioner och utöver ovanifrån styrda sammanhang. Myntbruket hade flyttat ut bland det vanliga folket och pengarna blivit till ett verktyg också för affärer bland gemene man. Försättningsvis rörde sig trots allt största delen av mynten via löner och skatter. Likaså kunde mynt ännu i detta skede, liksom århundraden senare, användas som medium i form av olika slags depositioner i kyrkor, hus och gravar. Därtill hade de dock tydligt en funktion som direkt betalningsmedel vanligt folk emellan.

Ända fram till 1560 användes olika slags mynttyper allmänt parallellt med varandra; i sydvästra Finland danska mynt, i Nyland livländska mynt och i Karelen såväl livländska som ryska mynt. På grund av bristen på mynt var det inte heller skäligt för överheten att kontrollera detta myntbruk, trots att det gjorde att den egna valutan inte alltid användes till den mest förmånliga kursen som möjligt. Som Gustav I konstaterade år 1526, så kunde han väl ha godkänt att enbart revalskt mynt användes i Finland, ifall det inte hade varit hans nåd till snöplighet.⁵⁴

⁵³ Ehrnsten 2012, 2013a, 2014a, 2015b, 2018c.

⁵⁴ DF 6293.

Gustav I förnyade penningssystemet samtidigt som även administrationen förbättrades, men det var inte förrän under 1550-talet som dessa förnyelser slutligen helt slagit igenom. Först då Livland föll samman och den egna myntningen där upphörde för att ersättas med mynt präglade i de svenska herrarnas namn, så fick de svenska mynten en total dominans även i Finland. Det är också först vid denna tidpunkt som man kan säga att den medeltida myntekonomin med flera olika slags valutor och mynträkningar nått sitt slut. På grund av inflationen minskade myntens värde betydligt mot

slutet av 1500-talet, samtidigt som allt större mängder mynt präglades. Detta syns också i fyndmaterialet, då inflationsmynt från Johan III:s tid redan förekommer i betydligt större mängder än någon tidigare mynttyp, även de av sämre silverhalt. Dessa mynt hittas utspridda i alla olika slags miljöer; i kyrkor, på slott, i städer, bytomter och som ströfynd i alla olika delar av landet. Utgående från det arkeologiska materialet kan man därmed konstatera, att först denna period innebar en definitiv vändpunkt i själva myntbruket, som nu nådde ut i samhällets alla ändor.

"Deficiente pecunía, déficit omne."¹

10. MYNT SOM MEDELTIDA KÄLLMATERIAL SAMMANDRAG

Syftet med denna avhandling har varit att skapa en helhetsbild av det medeltida myntbruket i Finland ca 1200–1560 – eller mera exakt: en helhetsbild av vad det bevarade skriftliga och arkeologiska källmaterialet kan berätta om den medeltida myntcirkulationen och dess olika miljöer. Utgångspunkten för detta ligger i monetariseringsprocessen. I Skandinavien lanserade Henrik Klackenberg begreppet monetarisering i sin avhandling år 1992, i samband med vilken han också utgående från landsortskyrkornas myntfynd presenterade en kronologi av monetariseringen i Sverige, Finland inberäknat. Syftet med denna avhandling har inte varit att omkullkasta denna kronologi, som tydligt framkommer i fyndmaterialet. Huvudmålet har istället varit att utvidga resonemanget kring monetariseringen som en förändringsprocess, samt att se på myntbruket som ett fenomen i olika slags miljöer.

Två centrala frågor ställdes i inledningen:

1. *Hur utvecklades myntbruket under medeltiden?*
2. *Hur upplevde den vanliga människan förändringen då mynt togs i bruk?*

I sökandet efter svar till dessa frågor har jag strävat till att ta i beaktande myntens olika funktioner i olika delar av samhället. För frälset och överheten var mynten ett sätt att utöka de egna rikedomarna, för personer som sysslade med handel ett redskap som underlättade utbyten, och för gemene man ett verktyg genom vilket en del av lönen kanske betalades och genom vilket betalningar till såväl kronan som kyrkan senare kunde utföras. Ofta kunde mynten ha flera olika roller, men gemensamt var att de fungerade som en konkret kontaktpunkt olika personer och samhällsklasser emellan. Genom att beakta myntens olika betydelser har målet varit att ge en så mångsidig bild av myntbruket som möjligt. Vissa generaliseringar har gjorts för att göra det möjligt att urskilja förändringar och särskilda fenomen på en bredare skala, men samtidigt har de enskilda fyndmiljöerna och fyndsammansättningar behandlats ur ett kvalitativt perspektiv.

Myntbruket undersöks i denna avhandling genom metoder som kombinerar medeltidsarkeologi med numismatik. Numismatik och arkeologi är två olika vetenskaper som delvis söker svar på olika slags frå-

¹ François Rabelais, *Gargantua och Pantagruel*, III, 41: ”När pengarna är slut är allt slut.”

gor. I flera årtionden har det förts en diskussion kring numismatiken som vetenskap och dess position i förhållande till andra vetenskaper, i Skandinavien främst arkeologin. Arkeologer har sett numismatiken som för objekt- och klassificeringskoncentrerad, medan arkeologerna enligt numismatikens synvinkel endast varit intresserade av myntens datering med ringa intresse för myntens numismatiska informationsvärde. Att enbart se mynt som en arkeologisk föremålsgrupp leder lätt till förenklade och felaktiga slutsatser, det samma gäller en numismatisk behandling av fynd som inte tar i beaktande den arkeologiska kontexten. Genom att kombinera en såväl numismatisk som en arkeologisk syn på mynten som fyndmaterial har jag inom ramarna för denna avhandling försökt utnyttja bägge inriktningars styrkor och på så vis få ut allt som källmaterialet har att berätta. Ett mynt är ett objekt med specifika särdrag, men fyndmiljön, kontexten och det övriga fyndmaterialet gör det möjligt att placera in myntet i ett större sammanhang som belyser dess aktiva brukstid.

Mynten har därmed här behandlats som numismatiska objekt, men också som en del av det arkeologiska fyndmaterialet som belyser den materiella kulturen i den medeltida vardagen. Den teoretiska referensramen för en dylik behandling presenterades mera ingående i kapitel 2. Allra först konstaterades medvetenheten om att vi idag aldrig kan uppnå en full förståelse för hur mynten och myntbruket uppfattades för flera hundra år sedan. Genom ett källkritiskt perspektiv kan man dock se på myntens olika roller i samhället samt deras betydelser i olika sammanhang, vilket visar att mynt kan erbjuda mycket mera information än enbart en *terminus post quem* -datering för de arkeologiska kulturlagren. Mynten beskriver den medeltida ekonomin, men de kunde också fungera som medium och verktyg i transaktioner som snarare var symboliska och på så vis belyser kulturhistorien ur ett vidare perspektiv.

Eftersom materialet inom denna avhandling faller inom ramarna för den medeltidsarkeologiska eller historisk-arkeologiska inriktningen har även de historiska källorna tagits i beaktande. De två olika källmaterialen har setts som likvärdiga, vilket innebär

att båda har getts lika stort bevisvärde. Medeltidsarkeologins rikedom ligger i just detta möte mellan materiell kultur och skrift, vilket möjliggör en kritisk evaluering av båda materialen. Jämför man den bild av myntbruket som ges i de bevarade skriftliga källorna (kapitel 5) med vad myntfynden (kapitel 6 & 7) berättar, ser man att tolkningarna kan bli rätt olika. Att enbart studera det ena källmaterialet kan därmed leda till en ytterst bristfällig bild av det förflutna. Genom att kombinera de olika källmaterialen uppnås en mera mångfacetterad bild än den man får ifall man enbart studerar en viss typs skriftliga källor eller mynten från en specifik fyndmiljö.

För en helhetsbild av myntbruket krävs ett kontextuellt tänkande. Ur en numismatisk synvinkel utgör mynten ett massmaterial, vilket kräver taxonomi och ett systematiserande grepp för att materialet skall kunna behandlas närmare. Också numismatiskt sett har mynten under sin livscykel flera olika kontexter, som sträcker sig från myntpräglingen och den aktiva cirkulations- och användningsfasen till att mynten vid något skede fallit ur cirkulationen. Myntens betydelse kan i de olika faserna variera beroende på temporära, geografiska, funktionella, ideologiska och sociala faktorer. I det arkeologiska fyndmaterialet finner man endast de objekt som av orsak eller annan blivit kvar i marken. För tolkningen av arkeologiskt material får därför själva depositionen och skedena därefter en ökad betydelse. Som framkommit i kapitel 2 är det viktigt att ta i beaktande det arkeologiska materialets formationsprocess och vara medveten om att myntfynden inte direkt avspeglar myntbruket. Det som blivit kvar i marken har påverkats av flera olika faktorer och det arkeologiska fyndmaterialet ger bara en fragmentarisk bild av det förflutna.

Strävan har därmed varit att med ett kritiskt grepp se mynten som numismatiskt, historiskt och arkeologiskt källmaterial och kombinera vad dessa olika inriktningar har att erbjuda då det kommer till att belysa penning- och kulturhistorien. Särskilt inom arkeologin, men också inom numismatisk forskning har föremålens livshistorier och livsbiografier under de senaste årtiondena fått en ökad betydelse. Genom

dessas kan föremålets historia undersökas från produktionen fram till att de blir till en del av det arkeologiska fyndmaterialet. Detta medför också ett slags processtänkande. Inom detta arbete har jag inte gått desto djupare in på de enskilda föremålsbiografierna, eftersom syftet varit att behandla de medeltida mynten som en helhet. Istället har mynten getts en gemensam socialhistoria, inom vilken olika fyndgrupper behandlats som större entiteter. Via detta går det att ur materialet utläsa skillnader i myntbruket i bland annat kyrkor, slott, stad och landsbygd.

Denna avhandlings teoretiska referensram bygger starkt på begreppet monetarisering som också presenterades i kapitel 2. Inom den skandinaviska numismatiska forskningen på 2000-talets har den av Klackenborg år 1992 lanserade termen till en viss mån setts som ett för storskaligt sätt att beskriva utvecklingen av myntbruket som en evolutionär process. Jag anser dock monetariseringens process vara ett fungerande redskap i studien av medeltida myntbruk, så länge man är medveten om att en dylik process ingalunda alltid är direkt och jämnt framåtgående. I studien av det medeltida myntbruket som en process ser jag inte denna som en medveten strävan från ett premonetärt till ett kapitalistiskt samhälle, utan som en konkret förändring genom vilken bruket av mynt som värdemätare och betalningsmedel spred sig såväl geografiskt som socialt, ut i samhällets alla nivåer. Ur ett arkeologiskt perspektiv innebar det att en ny förmålstyp spred sig och blev till en del av den materiella kulturen. Myntets bruk kunde ta olika form i olika slags miljöer, och betydelsen av ett mynt kunde variera beroende på ifall man befann sig i en kyrka eller ute på en marknad.

Monetariseringen i Finland gick stadigt hand i hand med att området infogades i det svenska riket. Det saknades en egen statsbildningsprocess, som under medeltiden var starkt förknippad med att präglingen av mynt började. Då det medeltida myntbruket så småningom spred sig i Finland skedde detta som en del av ett färdigt ekonomiskt system, som kontrollerades ovanifrån. Områdets införlivande i det svenska riket, spridningen av den nya administrationen och beskattningen, samt kontaktnäten inom handeln på

Östersjön var alla faktorer som starkt kom att påverka myntbruket. Då monetariseringens process i Finland studeras bör den därför ses som en del av det svenska rikets expansionsprocess. Eftersom myntbruket var starkt förknippat med den politiska historien och förändringarna i samhället så gavs en bakgrund till Finlands medeltida historia i kapitel 3.

För att förstå källmaterialet och dess betydelse är det också viktigt att förstå medeltidens myntsystem samt vilka faktorer som påverkat utmyntningen. I kapitel 4 gavs därför en översikt av de olika mynttyperna som cirkulerat på nuvarande finskt område. I det medeltida Östersjöområdet var mynträkningarna nära förknippade med varandra och olika valutor kunde användas sida vid sida. Rikets egna mynt var en symbol för kungamakten och de huvudsakliga värdemätarna, men själva myntcirkulationen var internationell och folket måste ha varit väl bekant med de olika mynten som användes. Myntens symboler gjorde det möjligt att skilja valutorna från varandra, trots att läskunskap ofta saknades.

Trots att Finland var en del av det svenska riket uppvisar områdets medeltida myntbruk också flera olika särdrag, som gör att mynthistorien skiljer sig från den i moderlandet. Den tydligaste skillnaden är räkningen i bondemark och bruket av livländska mynt, som genom hela medeltiden var allmänt i de södra och östra delarna av den östra rikshalvan. De livländska mynten användes inte enbart inom handeln, utan accepterades också inom skattebetalningen. Likaså hade den livländska mynträkningen en stark inverkan då den medeltida myntpräglingen började i Åbo. Även detta behandlas mera ingående i kapitel 4. Som framkommer i de senare analyskapitlen var också den ekonomiska utvecklingen i Finland på en bredare skala ofta närmare den livländska än den svenska. Mynträkningen, mynttyperna och själva myntbruket genomgick flera förändringar under tidsperioden på ca 350 år. Dessa kan utläsas i såväl de skriftliga källorna som i det arkeologiska källmaterialet och avspeglar samtidigt förändringarna i det medeltida samhället, särskilt på en organisatorisk nivå. Dessutom påverkades utmyntningen direkt av större ekonomiska recessioner, såsom de silverkriser som under medeltiden drabbade Europa.

Inom historisk arkeologi är det, som ett flertal gånger framkommit, viktigt att också beakta det skriftliga källmaterialet. I kapitel 5 behandlades därför pengarnas och myntens roll i det ekonomiska livet utgående från den information som framkommer i de medeltida urkunderna. Det finns få bevarade skriftliga källor angående den medeltida penningekonomin i Finland och urkunderna utgör ett fragmentariskt material som endast erbjuder små glimtar i det medeltida myntbruket. Trots det syns bland annat värderingen i internationella mynt tydligt, liksom också de stora summorna som åtminstone som värdemätare rörde sig i landet. Uppgifter om i vad själva värdet betalats blev också vanligare med tiden. Räkningen i olika myntsystem och bruket av olika länders valörer framkommer, liksom också olika personers och institutioners rikedomar. Inom till exempel kyrkan och de övre samhällsskikten var mynt och pengar redan under 1300-talets andra hälft det allmänna sättet att mäta värden. På så sätt måste också personerna involverade ha varit väl familjära med det ekonomiska systemet.

Uppgifter angående skattebetalningar visar att betydande vederlag i Finland uppbars i reda mynt under medeltiden, särskilt då det kom till mindre, tillfälliga avgifter. Från 1300-talets andra hälft blev det allt vanligare att olika produkters värde meddelades i pengar, liksom att de kunde ersättas med mynt. I slutet av 1300-talet kommer de första omnämningen av guldmynt in i bilden och under 1400-talet meddelas större summor oftast i guldmynt av olika slag. På lokal nivå uppbars betalningarna i små mynt, som sedan växlad in mot större valörer. De första systematiska uppgifterna angående såväl kyrkliga som världsliga vederlag uppstår dock inte förrän vid 1500-talets mitt. I detta skede betalades tiondet huvudsakligen i råg, korn, penningar och gråskinn, medan den världsliga huvudskatten till större omfattning uppbars i mynt.

Summorna som förekommer i fogderäkenskaperna visar hur stora myntmängder som rört sig i landet. För att skatterna skulle kunna uppbäras i penningar måste också folket haft tillgång till mynt, som de fått via löner och handel. Myntbruket varierade beroende på tillgången till mynt, bland annat framkommer

det i det skriftliga källmaterialet att till och med en större andel av skatterna betalades i reda mynt under 1400-talet än 100 år senare. Det finns ett lågt antal bevarade testamenten som berör Finland, men det oaktat ger de en bild av både betydande rikedomar liksom kontaktnät kring hela Östersjön. I privatpersoners testamenten omnämns nästan alltid mynt, oftast internationella guldmynt. Majoriteten av de bevarade urkunderna berör försäljning av egendom. Genom hela medeltiden gjordes en stor del av jordskiftena som byten, eller med betalningar av vilka en del utgjordes i pengar, en del i andra värdören. Uppgifter om skulder och pantsättning är också vanliga. Urkunderna beskriver däremot sällan gemene mans vardagliga penningekonomin, liksom inte heller vilka slags mynt som användes för små betalningar och hur utbrett myntbruket var bland folket.

För studier av myntbruket på gräsrotsnivå är det arkeologiska fyndmaterialet den bästa informationskällan, eftersom det konkret förtäljer vilka slags mynt som cirkulerat i olika slags miljöer. Mynten i det arkeologiska fyndmaterialet erbjuder dock inte heller någon fullständig bild av själva myntcirkulationen. De mynt som blivit kvar i jorden och hittats utgör bara en liten bråkdel av de mängder mynt som i tiderna cirkulerat, vilket väl framkommer då man jämför med de stora summor som omnämns i skatteräkenskaperna. Oftast är det i det arkeologiska fyndmaterialet frågan om småmynt med lågt värde. Fyndmaterialet beskriver inte heller automatiskt i vilka slags miljöer det brukats mest mynt, utan på vilka slags platser mynt bevarats och var det bedrivits undersökningar. Kyrkornas trägolv innebar ofta att det inte var möjligt att plocka upp ett bortkommet mynt, likaså kan ett mynt lätt i misstag tappas i folkträngseln på en marknadsplats och trampas ner i marken. I dessa skyddade kulturskikt bevaras även materialet relativt väl. I ett hus på landsbygden eller i städer med stenläggning är det däremot betydligt mera sannolikt att myntet hittats och plockats upp.

Att även metalldetektorfyndens antal är så lågt då det kommer till medeltida mynt i Finland tyder dock på att myntbruket inte varit särskilt allmänt utanför vis-

sa slags miljöer. Det låga antalet kan delvis påverkas av vilka slags mynt som hittas med metalldetektorer, eftersom de medeltida mynten är väldigt små jämfört med såväl tidigare som senare mynt. De första brakteaterna i hela Finland hittades inte förrän hösten 2018 och våren 2019. Att de tidigmedeltida mynten inte alltid bevarats i jorden framkommer också i fyndmaterialet från kyrkan i Ravattula, där delvis endast mörka avtryck av mynten bevarats. Det oaktat pekar fyndmaterialet på att medeltida mynt inte användes på ett bredare plan som betalningsmedel, utan att de cirkulerade effektivt mellan folket och överheten.

En detaljerad genomgång av depåfynden presenterades i kapitel 6. De medeltida depåfynden i Finland är få till sitt antal, sammanlagt finns det enbart 43 närmare dokumenterade fynd som faller inom ramarna för denna tidsperiod. En orsak till depåernas låga antal kan, förutom att det inte funnits något stort antal överloppsmynt, vara att depåerna återtagits i bruk i tider då det rått brist på mynt. Med undantag av brakteatfyndet från Geta är samtliga tidiga depåfynd från kyrkliga miljöer, där de möjligtvis nedlagts som grundläggningsoffer.

Från mitten av 1300-talet finns redan flera fynd från Åbo, liksom mindre fynd, troligtvis pengapungar, från gravar runtom i landet. Med några undantag är de flesta senare medeltida depåerna i Finland tillfälligt och av ekonomiska skäl gömda mindre besparingar, eller tappade små skatter. Man finner majoriteten av dessa dels i Åbo-traktens centralområden där mest mynt cirkulerade aktivt, liksom i gränstrakterna i Östergotten och Karelen. Depåfynden från landsbygden har oftast nedlagts i närheten av bosättning, antingen byar eller gårdar. Det genomsnittliga värdet på depåfynden är lågt och förutom några enstaka ringar ingår det få andra föremål i de medeltida depåerna. Fram till 1500-talet påvisar de inte något betydande medvetet urval vad gäller mynt, utan depåerna består långt av samma mynttyper som de man finner i hopade fynd, förutom att antalet penningar är mindre jämfört med de fynd som tagits till vara i kyrkorna.

I kapitel 7 behandlades alla de fynd som inte faller under kategorin depåfynd. De kumulativa eller hopade

fynden delades in i sju kategorier: gravfynd, kyrkfynd, klosterfynd, prästgårdsfynd, slottfynd, stadsfynd och landsbygdsfynd. Därtill behandlades de ensamfunna mynten skilt för sig, med en uppdelning i metalldetektorfynd och övriga ströfynd. Huvudsakligen har det i Finland bevarats medeltida mynt i kyrkornas och slottens golvlager, vilket gör att mynt från dessa kategorier kraftigt dominerar fyndmaterialet. Depåfynden borträknat har det sammanlagt hittats endast 3650 till medeltiden daterade mynt i Finland. Av dessa är 51% från kyrkor och 27% från slott och borgar. Fynd från övriga kyrkliga miljöer, det vill säga kloster, prästgårdar, gravfynd samt Koroisnäset utanför kyrkogrunderna utgör 10%. Stadsfyndens antal är förvånansvärt lågt, med ett större antal mynt endast från Åbo stad. Sammanlagt utgör fynden från stadsmiljöer under 5% av helhetsantalet mynt. Fynd från övriga miljöer är sällsynta, med 7% av mynten hittade vid utgrävningar på landsbygden samt som strö- och metalldetektorfynd. Denna fördelning påverkas naturligtvis också dels av var det bedrivits utgrävningar, dels av i vilka slags miljöer mynten bevarats.

Efter materialbehandlingen i kapitlen 5, 6 och 7 gjordes i de avslutande kapitlen ett försök till att nå svar på de frågor som ställdes i inledningen. I kapitel 8 behandlades materialet ur en numismatisk synvinkel, först med ett kort sammandrag av de olika landskapens myntfynd och skillnader dem emellan. Därefter följde en närmare genomgång av myntens datering och ursprung, samt av vilka slags mynttyper som hittas i olika slags miljöer.

Myntens bevisvärde som daterare i arkeologiska kontexter har problematiserats av såväl numismatiker som arkeologer, men det oaktat ser man än idag ofta slutsatser dragna enbart utgående från året på myntet. Som framkommit i denna avhandling, så bör man liksom med vilket arkeologiskt material som helst också vid mynten beakta skillnaden mellan produktionen och depositionen, liksom också senare störningar i den arkeologiska kontexten. Mynt kan ha cirkulerat under långa tidsperioder och de mynt som under själva cirkulationstiden hamnat i marken kan senare ha flyttats i samband med till exempel markbearbetning eller dikesgrävning.

Baserat på de finska depåfynden är 1300-tals svenska mynt rätt goda daterare även då det gäller övriga arkeologiska kontexter, medan enstaka 1400-tals mynt funna under utgrävningar och som ströfynd inte bör användas för datering ifall annat fyndmaterial saknas. Det samma gäller en del av mynten från Gustav I:s tid, som fortsatte cirkulera allmänt fram till slutet av seklet. Mynt av dålig silverhalt som till exempel de underhaltiga klippingarna från 1520-talet övergavs däremot snabbt då de miste sitt nominella värde, vilket gör dem till mera tillförlitliga daterare av arkeologiska kontexter. De livländska bättre mynten präglade under 1300-talet försvann tidigt ur cirkulationen efter den nya myntordningen år 1422, varefter myntsystemet var rätt stabilt och 1400-tals mynt kunde förbli i bruk fram till mitten av 1500-talet. Gotländska mynt ser inte ut att ha brukats i någon större utsträckning efter 1400-talets första två årtionden, danska mynt från 1400-talets hälft användes däremot ännu allmänt i början av 1500-talet.

De mynt som blivit kvar i marken är oftast av de minsta valörerna, i vissa fall mynttyper som helt och hållet mist sitt värde och på så vis blivit ogiltiga och kastats bort. På samma vis är mynt med högt metallvärde sällsynta i fynden, eftersom de kunde smältas ner och värdet i själva metallen utnyttjas. Myntens ursprung varierar beroende på landskap och fyndmiljö. Vanligast är dock mynt som präglats i stora mängder, liksom mynt från närliggande präglingsorter. Mynten från olika miljöer skiljer sig dock något från varandra, med högst antal penningar i kyrkornas golvlager, medan slott, städer och övriga fyndplatser även påvisar något större mynt. Större silvermynt och guldmynt är ytterst sällsynta i fyndmaterialet överlag. Fyndmaterialet är på så vis märkbart homogent.

Även de medeltida depåfynden består främst av örtugar och penningar eller motsvarande mynt, med något högre valörer endast i fynden från 1500-talets början. Då de flesta medeltida depåfynden funna på nuvarande finsk mark troligtvis kan tolkas som tillfälligt nedlagda eller av misstag borttappade, erbjuder även de en rätt bra bild av den allmänna myntcirkulationen i området. Svenska och livländska mynt användes sida vid sida, liksom tidvis också danska mynt. I kyrkorna

är mynten oftast lokala småmynt med svenska mynt i västra delarna av landet och livländska i de sydöstra, medan mynten från slotten, landsbygden, depåfynd och speciellt staden Åbo erbjuder en mera mångsidig bild av myntcirkulationen.

Handeln med Livland framkommer tydligt i fyndmaterialet. I Nyland och Karelen var majoriteten av mynten som cirkulerade livländska, vilket berodde på bondeseglatsen och direkta kontakter till området söder om Finska viken. Det samma gäller hela den södra skärgården. Också i Åbo har livländska och nordtyska mynt brukats allmänt genom hela 1400-talet, men dessa mynt har dock sällan spridits utanför själva staden. Vad gäller utländska mynt vittnar de inte nödvändigtvis alltid om direkta kontakter med präglingsorten, såsom till exempel Gotland. Eftersom gotländska mynt användes allmänt även i Livland under 1300-talet är det fullt möjligt att en stor del av dessa mynt nått åtminstone Nyland och Karelen söderifrån, inte via direkt handel med Gotland. På samma vis kan de danska 1500-tals hviderna i Karelen ha nått området via Livland, där dylika brukades i brist på inhemska mynt. I framtida studier av myntfynd bör därför myntcirkulationen på olika håll i Östersjöområdet alltid studeras närmare, liksom också de enskilda platsernas kontaktnät.

I kapitel 9 söktes avslutningsvis svar på hur det medeltida myntbruket spred sig i Finland liksom hur denna förändring uppfattades av gemene man. Mynt och pengar förändrade värdemätningen och uppfattningen på rikedom i det medeltida samhället. Bakom detta fungerade kyrkan och kronan som drivande krafter. De enda miljöerna i vilka man i Finland finner ett större antal medeltida myntfynd är i kyrkorna och på slotten. Ett utbrett myntbruk på landsbygden ser däremot ut att ha varit sällsynt ända fram till början av 1500-talet. I kapitel 9 presenterades fyra olika faser som kan urskiljas i myntbruket i medeltidens Finland. Dessa utgörs av en *initieringsfas* ca 1150–1340, en *etableringsfas* ca 1340–1420, en *utbredningsfas* ca 1420–1525 och en *brytningsfas* i mitten av 1500-talet.

Under initieringsfasen användes mynt främst som gravgoods eller som offer i kyrkorna. Från 1100-talet

finner man nästan enbart gravfynd på nuvarande finskt område, vilket visar att mynt inte ännu användes som ekonomiska objekt. Det är ytterst sällsynt att vikingatida mynt som härstammar från tiden före monetariseringen hittas på samma platser som de senare små medeltida mynten. Ett fåtal 1100-tals mynt från det svenska fastlandet hittas i kyrkodepåer samt i fyndmaterialet från kyrkogrunden i Ravattula. 1200-tals mynten följer långt samma spridningsbild, liksom även mynten från början av 1300-talet. Enstaka 1200-tals mynt och mynt från 1300-talets första årtionden hittas dock också på slotten.

Fram till 1200-talets slut är de svenska mynten ytterst sällsynta i de finska fynden, istället finner man gotländska och livländska mynt. Genom kyrkans inflytande, men också via medeltida storgårdar, blev mynt så småningom vanligare i vissa särskilda miljöer. Den enda platsen som tyder på ett mera utbrett myntbruk är biskopssätet i Korois, som i ett tidigt skede fungerade som en knutpunkt för såväl kyrklig som världslig administration samt handel. Fram till 1300-talets första årtionden är mynten därmed till stor del specialpengar, som enbart används för vissa särskilda funktioner. Fynden beskriver inte direkt monetariseringsgraden bland det vanliga folket, eftersom bruket av mynt närmast förknippades med kyrkliga förrättningar i specifika miljöer.

Ännu under 1200-talet är det också i det skriftliga källmaterialet ytterst sällsynt med specifika skriftliga omnämnanden angående mynt och pengar. Den svenska kronan befäste sin makt och administration under 1200-talet och början av 1300-talet, men konkreta uppgifter angående skattebetalningar från denna tidiga period saknas. De äldsta källorna som berör tiondet är från 1300-talet. Detta betalades dock till en början i andra värdören och eftersom myntcirkulationen var begränsad betalades bland annat peterspenningen och övriga mindre avgifter oregelbundet.

Under etableringsfasen hade den svenska kronans organisation befäst sin ställning också i den östra rikshalvan. Administrationen sköttes kontrollerat, vilket också främjade bruket av mynt. Åtminstone i Egentliga

Finland betalades från mitten av 1300-talet en del av tiondet i reda mynt, senare betalades mindre avgifter oftare i mynt, medan tiondet uppbars i andra värdören. Myntfynden från denna tidsperiod ökar speciellt i Åbo stad samt längs med södra kustområden, där myntbruket främjades av handeln. Samtidigt ser det också ut som att bruket av gravmynt spridit sig mot Karelen och Österbotten, dessutom ökar depåfyndens antal. På landsbygden härrör sig ett antal av denna tids mynt från möjliga byggnadsdepåer, vilket tyder på ett dualistiskt myntbruk. De flesta människor hade i en viss mån tillgång till mynt, men få hade möjlighet till besparingar och ett påsamlande av rikedomar mätt i mynt.

Ifall det som nämnts i kapitlen 8 och 9 präglats mynt i Åbo och Viborg under en kort tid i slutet av 1350-talet, så har det främst varit frågan om sätt att befästa den svenska kungens makt i den östra rikshalvan. Dessa mynt skulle därmed vid sidan om att ha varit betalningsmedel haft en viktig funktion som symboler för kungens makt på området. Även i övrigt var mynten under denna tidsperiod för det vanliga folket främst ett tecken på överhetens makt och den nya samhällsordningen, liksom medium genom vilka avgifter betalades till de nya auktoriteterna.

I slutet av 1300-talet samt i början på 1400-talet rådde det på grund av myntningsavbrott i Sverige en stor brist på svenska mynt, vilket påverkade tillgången till pengar. I miljöer där livländska mynt användes kan man dock inte se någon tydlig nedgång i antalet myntfynd under denna tidsperiod. Likaså blir omnämnanden av mynt och pengar stadigt vanligare i det skriftliga källmaterialet. Under 1400-talets utbredningsfas sprider sig pengabruket i olika slags miljöer, även utanför kyrkorna och slotten. Myntsystemet blev mera mångsidigt, med en mynträkning i olika valutor, liksom med en myntprägling i Åbo, som till en början följde livländsk mynträkning. Antalet myntfynd är fortsättningsvis lågt, men man finner dock mynt från ett större geografiskt område, liksom vid mera varierande fyndplatser. I Erik av Pommerns jordebok framkommer också att man redan år 1413 betalade en stor del av de världsliga skatterna i reda mynt. Genom urkunderna som berör jordköp framkommer det brokiga myntsystemet, då

köp kunde värderas enligt olika mynträkningar, valutor och valörer. Mot slutet av århundradet tar dock de svenska mynten starkt över, samtidigt som man kan se en kraftig ökning i antalet myntfynd. Detta beror delvis på att svenska mynt under 1400-talets sista årtionden präglades i väldigt stora mängder.

De svenska mynten från 1400-talets sista årtionden dominerar såväl i kyrkorna som i övriga miljöer. Början på 1500-talet innebär däremot ett skifte i myntfyndens spridning. Det rådde en ekonomisk tillbakagång som orsakades av pest och oroliga tider. Under 1500-talets brytningsperiod påverkade Gustav I:s förändringar i administrationen starkt det ekonomiska livet. Skatterna betalades ånyo till stor del i andra produkter än pengar, delvis kunde socknarna själv välja vad som var förmånligast, det vill säga i vad det lönade sig att betala skatten. Antalet myntfynd minskar tillfälligt i såväl

kyrkorna som på slotten. Istället ökar depåfyndens och ströfyndens antal betydligt, liksom också fyndantalet från stads- och landsbygdsmiljöer. Det är också först vid kring mitten av 1500-talet som man hittar myntfynd från alla olika delar av landet, också i de östra delarna av Savolax.

Delvis beror det ökade antalet ströfynd säkert på att större mynt som präglades från 1500-talet framåt är lättare att hitta som ensamfunna, men samtidigt tyder det också på att det horisontella myntbruket blivit mera allmänt och att mynt från denna tid också cirkulerade utanför skatteuppbärningen på slotten och i kyrkorna. För gemene man var myntets roll allt mera vardaglig, också som ett direkt betalningsmedel utanför skattebetalningen, samtidigt som mynten fortsättningsvis behöll rollen av medium även i symboliskt laddade handlingar.

Det går inte att uppnå en fullständig bild av hur mynten uppfattades av en vanlig man eller kvinna under medeltiden. Säkert har myntens bruk varierat i tid och rum, eftersom det är frågan om en lång tidsperiod och ett utbrett geografiskt område. Man kan dock utifrån själva mynten som objekt samt de olika källmaterialen spekulera kring vilken betydelse de haft för folket. Mynten var otvivelaktigt ett av de mest konkreta tecknen på den nya samhällsordningen i det medeltida Finland. De nya myntens utformning i början av tidsperioden skiljde sig starkt från de vikingatida mynten som använts som smycken några årtionden tidigare. För gemene man måste skillnaden mellan dessa tidigare mynt och de nya mynten ha varit påtaglig. Myntens viktigaste egenskap under medeltiden var att de var standardiserade objekt som gick att lita på, medan deras metallvärde var betydligt mindre än tidigare. Mynten var inte unika objekt, utan det viktiga var att de var likadana. Samtidigt förmedlade de överhetens symboler effektivare än någon annan föremålsgrupp.

Gemene man betalade sina kyrkliga avgifter och övriga vederlag i små mynt som cirkulerade lokalt, dessa

växlades sedan in mot större valörer i Åbo, Stockholm eller övriga centrum. Ofta hade man möjlighet att välja ifall man betalade för kyrkliga förrättningar i mynt eller andra värdören. Oavsett om en person hörde till det medeltida frälset, borgarna, kyrkan eller bönderna, så har alla till en viss mån varit tvungna att känna igen de olika mynttyperna och kurserna dem emellan. Myntens bildmotiv har med säkerhet varit till stor hjälp i detta. Likaså måste folket ha känt till vilka mynt som varit dåliga och vilkas värde i silver som höll sig längre. För dagligt bruk användes ofta mynt av sämre metallvärde, eftersom de inte lönade sig att spara på, medan bättre mynt lades under och sparades för framtiden.

I det skriftliga källmaterialet som berör medeltida Finland framkommer tydligt att mynt ända sedan 1300-talets hälft allmänt använts för att värdera varor och egendom. En del av skatterna, särskilt mindre betalningar, har redan i detta skede uppburits i reda mynt, likaså brukades pengar inom Östersjöhandeln. Handelskontakterna till Livland var speciellt livliga, vilket också syns i att livländska mynt inte enbart brukades i Karelen och Nyland, utan också längs med hela

den sydvästra skärgården. För personer som idkade bondeseglatser och handel måste därmed skillnaderna mellan svensk och livländsk mynträkning också ha varit ett välkänt fenomen.

Det privata bruket av mynt stadgades i landskapslagarna och styrdes ovanifrån. Till exempel bestämdes frågor angående arv och morgongåvor utifrån gemensamma lagar. Likaså stadgades det hur jordköp skulle göras. Detta berörde dock främst de övre samhällsskikten; frälset, prästerskapet och borgarna. I urkunderna förekommer betydande rikedomar, av vilka en del med säkerhet existerat i form av reda penningar. En del av de summor som omnämns i det skriftliga källmaterialet kan dock också ha funnits till enbart på papper, som värdemätare till exempel då det varit frågan om byte av jordägor. Beskattningen berörde däremot alla vuxna personer förutom frälset. En del av lönerna måste betalas i mynt, för att de sedan skulle kunna krävas tillbaka i form av skatter. Det vardagliga myntbruket var därför först och främst vertikalt och löpte mellan överheten och folket.

Myntens primära användningssyfte var en självklarhet. Mynten var praktiska bruksobjekt med en från ovan bestämd funktion som värdemätare och betalningsmedel. Förutom som betalningsmedel fungerade mynten genom hela medeltiden dock också som ett medium då det kom till offer både i det religiösa och det sekulära livet. Via detta slags bruk måste myntet också haft en konkret och personlig betydelse för den enskilda individen. En mängd medeltida mynt har hittats under kyrkgolven, en del av dem relaterade till offer lagda på altaren eller i offerstocken, andra möjligtvis direkt offrade. Eftersom det var frågan om en symbolisk gest räckte för detta ändamål att mynt av minsta möjliga valör offrades.

Förutom i kyrkorna finner man mynt också i gravar och som byggnadsdepåer, dessa offerbruk framkommer särskilt tydligt i 1300-talets myntfynd, men också under senare medeltid och långt in i nyare tid. Några böjda brakteater har hittats vid klostret i Raumo, likaså ihoprullade örtugar som metalldetektorfynd. Dessa tyder också på ett symboliskt myntbruk, eftersom

myntets nominella värde ointetgjorts. Offerbruket av mynt fortsatte långt in i modern tid och än idag är mynt den vanligaste föremålstypen då man ser på vad som deponeras i till exempel offerbrunnar. Ett intressant fenomen som i framtiden bör studeras närmare är perforering och markering av medeltida mynt och på vilka slags mynttyper detta förekommer, samt hur ofta perforerade mynt förekommer i gravar och kyrkor jämfört med andra miljöer.

Myntfynden avspeglar kanske bättre än någon annan föremålsgrupp förändringarna inom den medeltida politiken, ekonomin och samhällsordningen. Mynt är både historiska dokument och arkeologiska källor. Att mynt överhuvudtaget präglats berättar alltid någonting om överheter, samhällets auktoriteter och maktstrukturer, medan ett enskilt mynt i det arkeologiska fyndmaterialet kan representera det vanliga folket och den enskilda individens pengabruk. För gemene man var mynten det medium genom vilka de nya institutionernas makt tydligast framkom. Bilderna på mynten symboliserade den nya överheten och mynten användes främst för att betala vederlag till kyrkan och kungamakten. Samtidigt introducerades ett helt nytt sätt att värdesätta hela omgivningen, såväl handlingar som produkter. Pengarna värdesatte världen och gjorde olika tjänster och egendom direkt jämförbara med varandra enligt ett gemensamt måttssystem. Rikedom och fattigdom kunde mätas i pengar och mynten blev till ett allmänt godkänt verktyg för detta. Mynten i sig var inte mångfacetterade objekt men bruket av dem kunde variera enligt olika behov. För gemene man och kvinna var de ett redskap med vilket man i form av skatter betalade för sin plats i samhället. Via handeln kunde myntet bytas till en konkret produkt och som offer kunde man via myntet be om avlat och syndaförlåtelse av kyrkan.

Den medeltida monetariseringsprocessen innebar inte att mynt efter en viss tid skulle ha använts allmänt för alla slags betalningar, utan att värdesättningen i mynt spred sig, vilket gjorde att också myntbruket så småningom blev allt vanligare även utanför vissa särskilda miljöer. Användningen av konkreta mynt berodde å sin sida på en hur stor andel mynt som fanns till handa. I fyndmaterialet dominerar de mynttyper som präglade

des under perioder då det fanns gott om silver på den europeiska marknaden, då även myntutgivningen var hög. I de finska fynden syns detta särskilt genom mynten från 1400-talets sista årtionden.

Ett centralt mål i denna avhandling har varit att genom att kombinera alla tillgängliga källmaterial skapa en så mångsidig bild av det medeltida myntbruket i Finland som möjligt. Myntbruket har här beskrivits utgående från större helheter med fokus på allmänna förändringsprocesser. Varje fynd kan och bör dock i framtiden studeras närmare, liksom också de olika mynttyperna. Via mera ingående studier av enskilda fynd kan man i fortsättningen bland annat sätta sig närmare in i depåfyndens sammansättning och de hopade fyndens arkeologiska kontext. På så vis kan man nå mera ingående information angående orsakerna bakom själva deponeringen av mynten, liksom hur material-

et bildats. Mera ingående studier av själva mynten har också med säkerhet mycket kvar att förtälja, då mynten inom detta arbete enbart behandlats på en allmän nivå. Stampstudier, forskning av bruksspår, liksom en statistisk behandling av olika mynttyper kan i framtiden bidra till ny information om myntcirkulationen.

Detta arbete kan förhoppningsvis i framtiden utgöra en utgångspunkt för dylika mera detaljerade studier som vidare belyser den medeltida penningekonomin och bruket av medeltida mynt. För att kunna nå en djupare kontextuell förståelse för ett visst fynd krävs dock först en generalisering. Då olika fyndkategorier inom denna avhandling satts ihop till större helheter för att göra det möjligt att urskilja likheter och skillnader olika miljöer emellan, så blir det istället till en framtida uppgift att plocka isär dessa helheter och i detalj betrakta de olika fynden och mynten skilt för sig.

Fig. 10.1. Gustav I, daler, Svartsjö 1545, metalldetektorfynd från Mellersta Finland. NM 40544. Bild: Frida Ehrnsten/Finlands nationalmuseum.

Källor och litteratur

Förkortningar

Ant.	Antellska samlingen, Finlands nationalmuseum.
DF	Diplomatarium Fennicum (http://df.narc.fi/).
HU	Helsingfors Universitets mynt- och medaljsamling, fynddiarium, Nationalmuseumets myntkabinett.
MK	Myntkabinettet, Finlands nationalmuseum, diarienummer.
MK, top. arkiv	Nationalmuseumets myntkabinett, topografiskt arkiv.
NM	Nationalmuseum, Finlands nationalmuseums arkeologiska eller historiska samlingar, diarienummer.
OY	Oulun yliopisto (Uleåborgs universitet), diarienummer.
PPM	Pohjois-Pohjanmaan museo (Norra Österbottens museum), diarienummer.
SatM	Satakunnan museo (Satakunta museum), diarienummer.
SHM	Statens historiska museum, diarienummer.
SMM	Suomen merimuseo (Finlands sjöhistoriska museum), diarienummer.
SMY	Suomen Muinaismuistoyhdistys – Finska fornminnesföreningen.
TMK	Turun Museokeskus (Åbo Museicentral), diarienummer.
TYA	Turun Yliopisto, arkeologia (Åbo universitet, arkeologi), diarienummer.
ÅM	Ålands museum.

Primärkällor

Riksarkivet, Helsingfors (KA)
 Fogderäkenskaper
 Digitaliserade på adressen <http://digi.narc.fi/digi/>
 KA 1: Finlands fogdelängder 1539–1539.
 KA 2: Finlands fogdelängder 1540–1540.
 KA 3: Finlands fogdelängder 1541–1541.
 KA 4: Verifikat på Finlands skattelängder 1538–1541.
 KA 497 Åbo slottsläns räkenskapsbok 1544–1544
 KA 4994: Viborgs läns räkenskapsbok 1541–1541.

Otryckta källor

Weckström, Mathias ca 1865. Om myntfynd i Finland. Manuskript. Helsingfors universitets mynt- och medaljsamling, MK.

Publicerade källor

DF = Diplomatarium Fennicum (<http://df.narc.fi/>).

Elektroniska källor

Museiverkets registerportal: <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>.

Pro gradu -arbeten

Dreijer, Stig 1967: Stenhammar. Ett åländskt gravfält från yngre järnåldern med bosättningsspår från senare tid. Pro gradu-avhandling i Finlands och Skandinavien arkeologi, Helsingfors universitet.
 Jonsson, Eeva 2014a: Åbomynt i nordiska fynd samt en analys av myntningen i Åbo under Karl Knutsson Bonde – en numismatisk studie. Pro gradu-avhandling i arkeologi, Helsingfors universitet.
 Jylkkä-Karppinen Kirsi 2004: Kruunun pajasta Kemin maahan. Keminmaan Valmarinniemen rahalöydöt. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
 Kinnunen, Anu 2013: Turun kaupungin keskiaikaiset rahalöydöt. Pro gradu- tutkielma, Turun yliopisto.
 Mellanen, Jaana 2011: Kaikuja kerroksista. Ajoittavaan aineistoon kohdistuvat tilastolliset ja graafiset menetelmät Helsingin Vanhankaupungin tasokai-vausmenetelmällä tutkitun kaivausalueen vertikaalistratigrafiaa hahmotettaessa. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
 Rissanen, Kaarina 1978: Raaseporin linnan korjaus- ja restaurointityöt vuosina 1890–1972. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
 Salminen, Tapio 1993: Suomen linnojen ja voutikuntien hallinto vuosina 1412–1448. Tutkimus Suomen linnojen suhteesta keskushallintoon vanhemmalla unioniajalla, Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
 Salminen, Timo 1990: Kuninkaankartanot Suomessa n. v. 1050–1560, Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

*Utgrävningsrapporter, Museiverkets arkiv, Helsingfors***A**

Ainasoja, M., Harjula, J., Majantie, K., Pihlman, A., Ratilainen, T., Saloranta, E., Seppänen, L. & Tuovinen, T. 2007: Turku I, Tuomiokirkontori (Varhainen Turku -hanke). Kaupunkiarkeologiset tutkimukset 2005–2006.

Ainasoja, M., Hukantaival, S., Lompolo, V., Martiskainen, H., Pihlman, A., Saloranta, E. & Tuovinen, T. 2010: Turku I, Brahenpuisto ja Porthaninpuisto. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2010.

B

Brusila, Heljä 1992: Rettigin tontti, Turku II-1-3. Kertomus arkeologisista seurantalutkimuksista syksyllä 1992.

C

Cleve, Nils 1947: Työselostus, Kemin mlk, Haminasaari.

E

Eerikäinen, Liisa 1975: Hattulan kirkon etelä- ja länsipuolen pintavesien viemärointi- ja salaojakaivaus 1975.

G

Gardberg, Carl Jacob 1953: Muistiinpanoja, jotka talvella ja keväällä 1953 tehtiin Turussa Itäisellä Rantakadulla viemärikaivantöiden yhteydessä.

H

Haggrén, Georg & Lehtonen, Hannele 2002: Valkeakoski (ent. Sääksmäki) Jutikkalan kartano. Kaivauskertomus, kaivaukset 2002.

Haggrén, Georg, Enqvist, Johanna, Hakanpää, Päivi & Wuorisalo, Jukka 2003: Espoo, Kauklahti Saka. Kaivauskertomus, kaivaukset 2003.

Haggrén, Georg, Holappa, Maija, Hämäläinen, Heini, Knuutinen, Tarja, Salonen, Anna-Maria & Tevali, Riikka 2006: Hanko Hangon kylä Gunnarsängen. Kaivaus 25.7.–31.8.2006.

Haggrén, Georg, Hämäläinen, Heini, Kivikero, Hanna, Knuutinen, Tarja, Lehto, Heli & Terävä, Elina 2007: Hanko Hangon kylä Lapsen Puiston tonttimaa. Kaivaus 31.5.–3.7.2007.

Haggrén, Georg & Knuutinen, Tarja 2009: Raasepori Slottsmalmen, Kaivauskertomus.

Haggrén, Georg, Holappa, Maija, Rosendahl, Ulrika, Salonen, Anna-Maria & Terävä, Elina 2008–2013: Espoo Espoonkartano, Mankbyn kylätontti. Kaivauskertomus.

Haggrén, Georg, Knuutinen, Tarja, Holappa, Maija & Terävä, Elina: Raaseporin linna. Koekaivauskertomus 2014.

Heikkinen, Markku 1997: Helsinki, Vanhakaupunki. Historiallisen ajan kaupunkikaivaus 1997.

Helamaa, Maija & Uotila, Kari 2017: Rauma Luostarinkatu. Konekaivun valvonta ja pelastuskaivaus historiallisen ajan kaupunki- ja luostarikohteessa 13.9.–21.11.2017.

Herva, Vesa-Pekka 2002: Kaupunkiarkeologinen pelastuskaivaus. Tornion Keskikatu 29–35. Oulun yliopisto, Arkeologian laboratorio 2002.

Hiekkanen, Markus 1981: Espoon kirkon arkeologiset tutkimukset syksyllä 1981.

Hiekkanen, Markus 1983: Lempäälän kirkko. Arkeologiset tutkimukset keväällä 1983.

Hiekkanen, Markus 1988: Tutkimukset Pietarsaaren maaseurakunnan kirkossa 1985–1986.

Högman, Volter 1891: Rauma. Tarkastuksia ja kaivauksia 1891.

J

Jansson, Henrik 2004: Hanko Gunnarsängen. Keskiaikaisen asuinpaikan kaivaus.

Jäkärä, Tiina 1997: Inkoo, Prästgården. Inkoon kirkkomaan eteläpuolisen alueen koekaivaukset 9.6.–27.6.1997.

Jäkärä, Tiina 2003: Ulvila Liikistö. Keskiaikaisen kappelipaikan ja hautausmaan kaivaus.

K

Kivikoski, Ella 1938: Sakkola Lapinlahti Patja. Rautakautisen kalmiston kaivaus 1938.

Knapas, Marja Terttu 1970: Siuntion kirkon tutkimuskertomus 1969–1970.

Knapas, Marja Terttu 1985: Tenholan kirkon kuoritraaveen pintakaivaus tammi-helmikuu 1985.

Knapas, Marja Terttu & Tapio, Olavi 1969: Nousiaisten kirkon tutkimuskertomus v. 1968–1969.

- Knuutinen, Tarja *et al.* 2010: Raasepori Slottsmalmen, Kaivauskertomus.
- Koivisto, Andreas 2009: Rauman Kalatorin arkeologiset tutkimukset vuonna 2009.
- Koivisto, Andreas 2010a: Rauman Kalatorin arkeologiset tutkimukset vuonna 2010.
- Koivisto, Andreas 2010b: Vantaan Länsisalmen Gubackan arkeologiset tutkimukset vuonna 2010.
- Koivisto, Andreas *et al.* 2012–2013: Vantaan Mårtensbyn Lillaksen arkeologiset tutkimukset vuonna 2012–2013.
- Koivisto, Andreas 2014: Vantaan Kyrkobyn Prästgårdenin arkeologiset tutkimukset vuonna 2013.
- Koivukari, Aino 2006: Rauma Kauppatori. Torin kunnostustyömaan arkeologinen valvonta ja pelastuskaivaus 3.7.–31.8.2006.
- Koivunen, Pentti 1973: Tornion Alavojakkalan Oravaisen saaren kesän 1973 kaivausten alustava kaivauskertomus.
- Koponen, Tuuli & Pelttari, Paula 2016: Keminmaa Valmarinniemi, Keskiaikaisen kirkkomaan kaivaus 25.5.–1.7. ja 3.8.–16.9.1981.
- Kronqvist, Ilkka 1925: Padasjoen kirkonraunioiden tutkimuskertomus 7.–13.5.1925.
- Kronqvist, Ilkka 1930: Paimion vanhan kirkonpaikan kaivaus.

L

- Laakso, Ville 1999–2002, 2005: Lappeenranta, Kauskila Kappelinmäki. Ruumiskalmiston kaivaus.
- Laakso, Ville 2004: Lappeenranta, Kauskila Kappelinmäki. Ruumiskalmiston ja kirkonpaikan kaivaus 2004.
- Lahtinen, Anne-Mari & Pellinen, Hanna-Maria 2002: Pernaja Prästgården Pappila. Arkeologiset kaivaukset historiallisen ajan asuinpaikalla 17.–28.6.2002.
- Leppäaho, Jorma 1954–1955: Mikkeli Visulahti. Kaivaus 1954–55.
- Lilius, Henrik 1963–1964: Naantalin kirkon kaivauskertomus 1963–1964.
- Luoto, Jukka & Pihlman Aki 1978: Kaivauskertomus. Eurajoki Liinmaa v. 1978.
- Luoto, Kirsi 2006: Vantaan Pyhän Laurin kirkko. Kaivaus kirkkomaalla 3.–28.7.2006.
- Luoto, Kalle 2007: Vantaan Pyhän Laurin kirkko, kaivaus kirkkomaalla 2007.

M

- Mikkola, Rauni Jatta 1968: Kertomus Raaseporin linnan tutkimustöistä 1968.
- Mikkonen-Hirvonen, Satu 1993: Turku Rettigin tontti II/1/3. Arkeologiset tutkimukset 1993. Valvonta ja seurantatyömaa 2.7.–30.8.1993. Tarkastuskäynnit 31.8.–12.11.1993.

P

- Paljärvi, Leo 2001: Hämeenkoski Pyhän Laurin kirkon itäpuolisen alueen tutkimukset 2001.
- Palm, Jukka 1999: Raportti kaivauksista Pernajan pappilassa 1999 (Agricola-projekti).
- Palm, Jukka 2000: Raportti kaivauksista Pernajan pappilassa ja Torsbyn Sigfridsissä 2000 (Agricola-projekti).
- Palmroth, Reino J. 1953: Kaivaukset, jotka suoritettiin 13.–26.9.1935 Isonkyrön vanhan kirkon kuoriosassa ja sakariston itäpuoleisen lattian alla.
- Palmroth, Reino J. 1956: Työkertomus Kirkkonummen kirkon tutkimuksesta.
- Palmroth, Reino J. 1959: Mynämäen kirkko, kuoriikkunan rakennusarkeologinen selvitys ja arkeologiset kaivaukset.
- Pettaý, Eeva 2009: Porvoon tuomiokirkko, Liisa Eerikäinen & Maria Terttu Knapas 1977. Kaivauslöydöt, luetteloinut Eeva Pettay 2009.
- Pettaý, Eeva 2010: Nauvon kirkko, R. Palmroth 1957. Kaivauslöydöt, luetteloinut Eeva Pettay 2010.
- Pihlman, Aki, Saloranta, Elina, Ainasoja, Mika, Hukantaival, Sonja, Lompolo, Virva & Martiskainen, Heidi 2010: Turku II. Pinella. Kaupunkiarkeologinen tutkimus 2010.
- Pihlman, Aki, Hukantaival, Sonja, Lompolo, Virva, Martiskainen, Heidi & Saloranta, Elina 2011: Turku Tuomiokirkonpuisto. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2011.
- Pihlman, Aki, Saloranta, Elina, Hukantaival, Sonja, Lompolo, Virva & Martiskainen, Heidi 2011 & 2013: Turku II. VI Kirjastosilta. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2011, 2013.
- Poutiainen, Hannu 1995: Vehmaan kirkko 1995. Arkeologiset kaivaukset Vehmaan kirkon sakaristossa ja asehuoneessa 11.9.–31.10.1995.

R

- Rinne, Juhani 1905: Maaria Saramäki Marttila. Rautakautisen kalmiston kaivaus 1904, 1905.
- Ruohonen, Juha 2007: Juva Remojärvi Kappelinpelto. Keskiaikaisen hautausmaan ja kirkonpaikan kaivaus 2007.

S

- Salminen, Viktor 1905: P. Henrikin saari Köyliössä. Kertomus kaivaustöistä ja löydöistä.
- Salo, Tiia 2010: Vihti Kirkkoniemi, Pyhän Birgitan kirkonraunioiden muinaismuistoalue. Koekaivaus 5. –16.7.2010.
- Salonen, Helmer 1928: Kertomus Mynämäen Franttilannummen kaivauksista kesällä 1928 5/VII–10/VII.
- Salmo, Helmer 1936: Hollola Untila Kirkkailanmäki. Kalmiston kaivaus 1936.
- Salo, Unto 1953: Lappee Kauskila Kappelinmäki Kalmiston kaivaus 1953.
- Saloranta, Elina & Seppänen, Liisa 2002: Kaupunkiarkeologiset kaivaukset Turku Rettiginrinne, Hämeenkatu 24-26.
- Saloranta, Elina & työryhmä 2006: Turku I/1/6. Piispankatu 19/Gezeliuksenkatu 2 (Tryckerihuset). Kaupunkiarkeologiset tutkimukset 2006.
- Saloranta, Elina & työryhmä 2007: Turku VI. Länsilaituri 2007. Kaupunkiarkeologiset tutkimukset 2007.
- Saloranta, Elina & Sipilä, Jukka 2008: Turku II. Itäinen rantakatu, Aurajoen itäinen rantalaituri välillä Katedraalikoulu - Nunnankatu. Kaupunkiarkeologiset tutkimukset 2008.
- Saloranta, Elina & Sipilä, Jukka 2009: Turku VI. Linnankatu 1-3. Kaupunkiarkeologinen valvonta/tutkimus 2009.
- Saloranta, Elina & työryhmä 2012: Turku II. Aurajoen itäinen rantalaituri. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2012.
- Sipilä, Jukka 2010: Turku I. Rothoviuksenkatu - Tuomiokirkonkatu. Kaupunkiarkeologiset tutkimukset 2010.
- Sjölund, Jari 1983: Kertomus Rauman pyhän Kolminaisuuden kirkon kaivauksesta 22.–29.7.1983.
- Suhonen, Veli-Pekka 2003: Vantaan Länsisalmen Gubbackan autiotontin arkeologiset tutkimukset vuonna 2003.

T

- Tapio, Olavi 1963: Muistiinpanot Perniön kirkon kaivauksista ja tutkimuksista heinäkuu 1962 - maaliskuu 1963.
- Tapio, Olavi 1966: Tyrvään vanhassa kirkossa (Kalliala) vv. 1964–65 suoritettut korjaus- ja tutkimustyöt.
- Tapio, Olavi 1967: Laitilan kirkon tutkimus- ja kaivauskertomus v. 1967.
- Tapio, Olavi & Knapas, Marja Terttu 1969: Raisen kirkon tutkimuskertomus 1968–1969.
- Tapio, Olavi 1968: Lohjan kirkon tutkimuskertomus 1966–1967.
- Tevali, Riikka 2017: Gråharunan hylky. Kuvausdokumentointi ja arkeologinen tutkimus 12.8.2017.
- Tuovinen, Tapani & työryhmä 2003: Turku VI/2/9. Turun kaupunginkirjasto. Kaupunkiarkeologinen kaivaus I-vaihe: uudisrakennusosa 2003.
- Tuovinen, Tapani & työryhmä 2005: Turku VI/2/9. Turun kaupunginkirjasto. Kaupunkiarkeologinen kaivaus II-vaihe: kirjastotalon kellarikerros ja uudisrakennusosa 2004–2005.

U

- Uotila, Kari 1994–1995: Aboa vetus-museon alueen kivirakennukset.
- Uotila, Kari 1996a: Vesilahden Laukon kartanon kaivaukset vuonna 1996.
- Uotila, Kari 1996b: Naantalien kirkon tutkimukset vuosina 1996–1997, S-huoneen arkeologiset kaivaukset 28.8.–18.10.1996.
- Uotila, Kari & Majantie, Kirsi 1997: Vesilahti Laukko, kesän 1997 kaivaukset.
- Uotila, Kari & Kivistö, Markus 2008: Rauma Isoraastuvankatu 1-2. Arkeologinen kaupunkikaivaus 12.5.–2.6.2008.

Utgrävningsrapporter, Åland

- Drejier, Matts 1949b: Berättelse över de arkeologiska utgrävningarna på platsen för Finströms gamla prästgård år 1949.
- Drejier, Matts 1950: Berättelse över arkeologiska utgrävningar på platsen för gamla prästgården i Finström.

- Dreijer, Matts 1957: Berättelse över en byggnadshistorisk-arkeologisk undersökning av Lemlands kyrka år 1957.
- Dreijer, Matts 1960a: Berättelse över den byggnadshistoriska undersökningen och den arkeologiska utgrävningen av Saltviks kyrka 1956.
- Dreijer, Matts 1960b: Berättelse över utgrävningar på den s.k. Gårdsängen, tillhörande Hammarlands prästgård år 1960.
- Dreijer, Matts 1961a: Utgrävningen av Jomala kyrka 1961.
- Dreijer, Matts 1961b: Berättelse över en arkeologisk undersökning av Kumlinge kyrka 1961.
- Dreijer, Matts 1965: Berättelse över en arkeologisk undersökning i Geta kyrka 1965.
- Dreijer, Matts 1967: Rapport över en arkeologisk och byggnadshistorisk undersökning av Föglö kyrka under tiden hösten 1966 till sommaren 1967.
- Gardberg, Carl Jacob 1951: Eckerö kyrka. Anteckningar gjorda under restaureringsarbetena i april och maj av fil.kand. C.J. Gardberg.
- Pantzar, Cecilia 2000: Sunds kyrka. Dokumentation av restaurering och arkeologiska förundersökningar 1998–1999.

Litteraturförteckning

A

- Alcenius, Otto 1901: Fyra anglosachsisk-tyska myntfynd i Finland (1894–1897). *Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja* XXI:2, Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys, 1–61.
- Alén, Vesa 2001: Från svärd till knappålar. Relationen mellan nya utgrävningsmetoder och föremålsfynd i utgrävningen av några kyrkor på 1960–1980-talen. *META - Medeltidsarkeologisk tidskrift* 1/2001, 13–23.
- Alenius, Teija 2007: *Environmental Change and Anthropogenic Impact on Lake Sediments during the Holocene in the Finnish-Karelian Inland Area* (diss.). Publications of the Department of Geology, Helsinki: University of Helsinki.
- Alenius, Teija 2011: From Forest to Farmland. Palaeoenvironmental Reconstruction of the Colonization of Western Uusimaa. *Maritime Landscape in*

Change: Archaeological, Historical, Palaeoecological and Geological Studies of Western Uusimaa. Iskos 19, Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys, 87–116.

- Alenius, Teija, Haggrén, Georg, Koivisto, Satu, Vanhanen, Santeri & Sugita, Shuji 2017: Landscape dynamics in southern Finland during the Iron Age and the Early Modern Era — Pollen-based landscape reconstruction (LRA), macrofossil and historical data from Western Uusimaa. *Journal of Archaeological Science: Reports* 12, 12–24.
- Andrén, Anders 1997: *Mellan ting och text. En introduktion till de historiska arkeologierna*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Anthoni, Eric 1970: *Finlands medeltida frälse och 1500-talsadel*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 442, Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Appadurai, Arjun 1986: Introduction: commodities and the politics of value. *Social life of things: commodities in cultural perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, 3–63.

B

- Bauer, Nikolai 1929: Die Silber- und Goldbarren des russischen Mittelalters. Eine archäologische Studie. *Numismatische Zeitschrift* 22, 77–100.
- Бауер, Николай Павлович 2014 (Гайдуков, Петр Григорьевич (red.): *История древнерусских денежных систем IX в. - 1535г*, Москва: Русское слово.
- Blackburn, Mark 1989: What factors govern the number of coins found on an archaeological site? Clarke, Helen & Schia, Erik 1989 (red.): *Coins and Archaeology*, MARG, Medieval Archaeology Research Group: proceedings of the first meeting at Isegran, Norway, 1988, BAR International Series 556, 15–24.
- Blackburn, Mark 1993: Coin circulation in Germany during the early middle ages. The evidence of single-finds. Kluge, B. (red.): *Fernhandel und Geldwirtschaft. Beiträge zum deutschen Münzwesen in sächsischer und salischer Zeit*, Monographien / Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Institut für Vor- und Frühgeschichte 31, Berliner numis-

- matische Forschungen, NF 1, Sigmaringen: Thorbecke, 37–54.
- Bloch, Marc 1954: *Esquisse d'un histoire monétaire de l'Europe. Cahiers des annales* 9, Paris.
- Bloch, Marc 1971: *Feudal society: Vol 1, The growth of ties of dependence*, London: Routledge & Kegan Paul, 2. ed.
- Bolin, Sture 1926: *Fynden av romerska mynt i det fria Germanien: studier i romersk och äldre germansk historia* (diss.), Lund: AB Skånska centraltryckeriet.
- Bolin, Sture 1962: *Ur penningens historia*, Lund: Aldus/Bonniers.
- Bolton, Jim 2012: *Money in the medieval English Economy: 973–1489, Manchester Medieval Studies*, Manchester: Manchester University Press.
- Braudel, Fernand 1949: *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (diss.), Paris.
- Braudel, Fernand 1982: *Civilisationer och kapitalism 1400–1800: 1, Vardagslivets strukturer: det möjligas gränser*, Stockholm: Gidlund.
- Braudel, Fernand 1985: *La dynamique du capitalisme*, Paris: Arthaud.
- Braudel, Fernand 1986a: *Civilisationer och kapitalism 1400–1800: 2, Marknadens spel*, Stockholm: Gidlund.
- Braudel, Fernand 1986b: *Civilisationer och kapitalism 1400–1800: 3, Världens tid*, Stockholm: Gidlund.
- Buchli, Victor 2004: *Material Culture: Current Problems*. Mesckell, Lynn & Preucel, Robert W. (red.): *A Companion to Social Archaeology*, Malden: Blackwell Publishing, 179–194.
- Burke, Peter 1990: *Annales skolan: en introduktion*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- C**
- Carelli, Peter 2001: *En kapitalistisk anda. Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark* (diss.). Lund Studies in Medieval Archaeology 26, Stockholm: Almqvist & Wicksell.
- Carlsson, Ronnie 1993: *Kastelholms slott. Dateringen av Kastelholms slott*. Museibyrån, Mariehamn: Ålands landskapsstyrelse.
- Casey, John & Reese, Richard (red.) 1974: *Coins and the archaeologist*, British archaeological reports 4, Oxford.
- Christophersen, Axel 1989: *Coins in complex archaeological contexts – a source-critical survey*. Clarke, H. & Schia, E. 1989 (red.): *Coins and Archaeology*, MARG, Medieval Archaeology Research Group: proceedings of the first meeting at Isegran, Norway, 1988, BAR International Series 556, 1–8.
- Clarke, Helen 1989: Preface. Clarke, H. & Schia, E. 1989 (red.): *Coins and Archaeology*, MARG, Medieval Archaeology Research Group: proceedings of the first meeting at Isegran, Norway, 1988, BAR International Series 556, III–IV.
- Crusafont, Miquel & Balaguer, Anna 2013: *Medieval European Coinage 6: The Iberian Peninsula*, Cambridge: Cambridge University Press.
- D**
- Dalton, George 1967: *Primitive Money*. Dalton, G. (red.): *Tribal and Peasant Economies: readings in economic anthropology*, New York: Natural History Press.
- Davis, James 2012: *Medieval Market Morality. Life, Law and Ethics in the English Marketplace, 1200–1500*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Day, John 1981: The Question of Monetary Contraction in late Medieval Europe. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1981, 12–30.
- Day, William R., Matzke Michael & Saccocci, Andrea 2016: *Medieval European Coinage 12: Italy I: Northern Italy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dodgshon, Robert, A. 1987: *The European past: social Evolution and spatial order*, Basingstoke: Macmillan Education.
- Dollinger, Pihlpe 1966: *Die Hanse*. Kröners Taschenausgabe, 371. Stuttgart: Kröner.
- Drake, Knut 1968: *Die Burg Hämeenlinna im Mittelalter. Eine Baugeschichtliche Untersuchung* (diss.). Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 68, Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Drake, Knut 1991: *Raseborg – Gråstensmurarna berättar sin historia*. Rask, H. & Drake, K. (red.): *Snappertuna, en kustbygds hävder I*, Ekenäs: Snappertuna sockenhistorie kommitté, 87–140.
- Drake, Knut 1999: *Turun linnan varhainen rakennushistoria*. Puhakka, M. (red.): *Turun linna*, Turku: Turun maakuntamuseo, 7–19.

- Drake, Knut 2001: Die Bauherren der Burg Hämeenlinna im Mittelalter. Alftoa, K. (red.): *Castella Maris Baltici* 3–4, Archaeologia Medii Aevi Finlandiae V, Turku: Society for Medieval Archaeology in Finland, 212–217.
- Dreijer, Matts 1949a: Kapellruinen på Signildskär. *Åländsk Odling* 1949, 3–31.
- Dreijer, Matts 1951: Betraktelser kring en källargrund vid Finströms kyrka. *Sanct Olof 1951: julbok för de åländska församlingarna*, Mariehamn: Ålands prosteri, 24–32.
- Dreijer, Matts 1970: Myntskatten från Finströms kyrkas sakristia. *Sanct Olof 1970: julbok för de åländska församlingarna*, Mariehamn: Ålands prosteri, 20–25.
- Duby, Georges 1979: *The Early Growth of the European Economy. Warriors and Peasants from the Seventh to the Twelfth Century*, Ithaca: Cornell University Press.
- Duby, Georges 1986: *Europa im Mittelalter*, Stuttgart: Klett-Cotta.
- Duby, Gerges 1990: *Rural economy and country life in the medieval west*, Columbia, SC: University of South Carolina Press.
- Dyer, Christopher 1997: Peasants and Coins: the use of money in the Middle Ages. *British Numismatic Journal* 67, 1997 (1998), 30–47.
- E**
- Edgren, Torsten 1977: Högholmen i Hitis, en hamnplats från medeltiden. En preliminär rapport. *Hamnar och ankarplatser i sydväst: sex föredrag hållna under nordisk Maritimhistorisk Exkursion III i augusti 1977*, Helsingfors: Museiverket, 85–106.
- Edgren, Torsten 1995: Kyrksundet i Hitis: Ett arkeologiskt forskningsprojekt kring en av ”det danska itinerariets” hamnar i sydvästra Finlands skärgård. *Budkavlen* 1995, årgång 74, 48–66.
- Edgren, Torsten 1999: *Fornlämningar och fornfynd i Hitis utskär*, Kimito: Sagalundsgillet.
- Edvinsson, Rodney 2011: Inflation before paper money: debasement cycles in Sweden–Finland 1350–1594. *Scandinavian Economic History Review*, 59:2, 166–183.
- Edvinsson, Rodney, Franzén, Bo & Söderberg, Johan 2010: Swedish payment systems 995–1534. Edvinsson, R, Jacobson, T. & Waldenström, D. (red.): *Historical monetary and financial statistics for Sweden part I: Historical Monetary and Financial Statistics for Sweden: Exchange rates, prices, and wages, 1277–2008*, Stockholm: Sveriges Riksbank/Ekerlids förlag, 67–132.
- Edvinsson, Rodney & Franzén, Bo 2015: Sveriges tidiga formella pengaväsende. *Historisk tidskrift* (Sverige) 135:3, 377–400.
- Ehrnsten, Frida 2013a: ”När myntets klang i kistan hörs, till himlen själen genast förs” – Medeltida myntbruk i kyrkan. *Finskt museum* 2010–2011, Helsingfors, 110–141.
- Ehrnsten, Frida 2013b: Hämeen linnan rahalöydöt. *Numismaattinen aikakauslehti* 1/2013, 8–13.
- Ehrnsten, Frida 2013c: Olavinlinnan rahalöydöt. *Numismaattinen aikakauslehti* 2/2013, 44–49.
- Ehrnsten, Frida 2013d: Turun linnan rahalöydöt. *Numismaattinen aikakauslehti* 3/2013, 75–80.
- Ehrnsten, Frida 2013e: Rahalöytöjä Suomen pienemmistä linnoista. *Numismaattinen aikakauslehti* 4/2013, 116–121.
- Ehrnsten, Frida 2014a: Mynten i Finlands kyrkor. *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, Ny Serie 1, 153–200.
- Ehrnsten, Frida 2014b: Var drar man gränsen? Finlands skattfynd i brytningen mellan medeltid och ny tid. Talvio, T. (red.): *Tutkimusta ja keräilyä. Suomen Numismaattinen Yhdistys 1914–2014*, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys, 68–83.
- Ehrnsten, Frida 2015a: Myntfynden från Hitis. Talvio, T. & Wijk, M. (red.): *Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson*, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen, 171–176.
- Ehrnsten, Frida 2015b: Lost, sacrificed or buried? A story of coins found under the church floor. *Mirator* 16:1, 142–158.
- Ehrnsten, Frida 2015c: Pennies from the Past. An Analysis of the Coin Finds from Häme Castle. Andrzejewski, A. (red.): *Castella Maris Baltici XII. Castle as a Residence*. Łódź, Poland 26.–30.5.2014, Łódź: Institute of Archaeology, University of Łódź, 142–148.
- Ehrnsten, Frida 2016: Some Remarks on the Circulation of Livonian Coins in Medieval Finland. Leimus, I. (red.): *Between Klaipėda and Turku. Decenary volume of the Association of Baltic Numisma-*

- tists, *Numismatica Baltica*. Tallinn: Association of Baltic Numismatists, 71–85.
- Ehrnsten, Frida 2018a: Koroisten historia rahalöytöjen valossa. Harjula, J., Hukantaival, S., Immonen, V., Ratilainen, T. & Salonen, K. (red.): *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*, Turun historiallinen arkisto 71, Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 257–273.
- Ehrnsten, Frida 2018b: Metalldetektorer och myntfynd i Finland: En översikt över fynden åren 2013–2017, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1/2018, 5–13.
- Ehrnsten, Frida 2018c: A cheap salvation? Post-Reformation offerings in Finnish churches. Myrberg Nurström, N. & Ingvardson, G. T. (red.): *Divina Moneta. Coins in Religion and Ritual*, London: Routledge, 228–248.
- Ehrnsten, Frida & Kunnas, Liisa 2017: Uudenmaan rahalöydöt – Myntfynd från Nyland. *Suomen Rahahistoria, Maakuntainventointi 1, Finlands myntihistoria, Landskapsinventeringen 1*, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys - Numismatiska Föreningen i Finland.
- Eikje Ramberg, Linn 2017: *Mynt er hva mynt gjør. En analyse av norske mynter från 1100-tallet: produksjon, sirkulasjon og bruk* (diss.). Stockholm Studies in Archaeology 73, Stockholm: Stockholms Universitet.
- Elfver, Frédéric 2008: Prästen Matz undangömda guld och silver. Om ett finländskt depåfynd från 1538. Järvinen, O. (red.): *Scripta Varia Numismatica Tuukka Talvio Sexagenario Dedicata*, Suomen Numismaattisen Yhdistyksen julkaisuja n:o 6, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys, 133–141.
- Elfver, Frédéric & Frösell, Anders 1995: Unionstiden och internationaliseringen. Jonsson, K., Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.): *Myntningen i Sverige 995-1995*, *Numismatiska meddelanden* XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, 125–180.
- Ericsson, Christoffer 1989: Timrade bryggkonstruktioner vid Högholmen i Hitis. Ericsson, C. & Montin, K. (red.): *Maritima medeltidsstudier*, Åbo: Åbo Akademi, 73–94.
- Febvre, Lucien 1922: *La terre et l'évolution humaine. L'évolution de l'humanité* 4, Paris.
- Forss, Aulis & Toivanen, Pekka 1990: *Raahen tienoon historia: 1, Salon emäpitäjän ja Raahen kaupungin historia esihistoriasta isonvihan loppuun*, Raahen kaupunki, Pattijoen kunta, ja Vihannin kunta, Jyväskylä: Gummerus.
- Friberg, Nils 1983: *Stockholm i bottniska farvatten. Stockholms bottniska handelsfält under senmedeltiden och Gustav Vasa: en historisk-geografisk studie*. Monografier utgivna av Stockholms kommun 59, Stockholm: LiberFörlag.
- Gайдуков, Петр Григорьевич 1993: *медные русские монеты конца xiv-xvi веков*, Москва.
- Gайдуков, Петр Григорьевич 2006: *Русские полуденги, четверетцы и полушки XIV-XVII вв*, Москва.
- Gallén, Jarl & Lind, John 1991: *Nöteborgsfreden och Finlands medeltida östgräns*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 427:2, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Galster, Georg 1972: *Unionstidens udmøntninger: Danmark og Norge 1397–1540, Sverige 1363–1521, København*: Dansk numismatisk forening.
- Gamby, Erik 1989: Passagetullar, påveskatt och svensk medeltidsmyntning. Ehrensward, U. (red.): *LL:t: Festskrift till Lars O. Lagerqvist, Numismatiska Meddelanden* 37, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen, 87–93.
- Gardberg, Carl Jacob 1959: *Åbo slott under den äldre vasatiden. En byggnadshistorisk undersökning*. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 60, Helsingfors: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Gardberg, Carl Jacob & Welin, Per-Olof 1993: *Suomen keskiaikaiset linnat*, Helsinki: Otava.
- Gaspar, G. & Gullbekk, S. (red.) 2015: *Money and the Church in Medieval Europe, 1000–1200: Practice, Morality and Thought*, Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Gestrin, Tryggve 2008: Handel och sjöfart på medeltidens östersalt. *Byn: Medeltid vid Östersjöns stränder*, Esbo stadsmuseums forskningsserie 10, Esbo: Esbo stadsmuseum, 110–129.

- Gilchrist, Roberta 2012: *Medieval life: archaeology and the life course*, Woodbridge: Boydell.
- Le Goff, Jacques 1956: *Marchands et banquiers du moyen âge. Que sais-je* 699, Paris.
- Le Goff, Jacques 1980: *Time, work & culture in the Middle Ages*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Le Goff, Jacques 2012: *Money and the Middle Ages: an essay in historical anthropology*, Cambridge: Polity.
- Golabiewski Lannby, Monica 1983: Studie av 1300-tals brakteater i ett depåfynd från Närke. *Numismatiska meddelanden* XXXIV, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen, 105–122.
- Golabiewski Lannby, Monica 1995: Makt, mark och penningar. Jonsson, K., Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.): *Myntningen i Sverige 995–1995, Numismatiska meddelanden* XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, 83–107.
- Golabiewski Lannby, Monica 2003: Ny penning med tre kronor och bokstaven W och andra mynt med W. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2003/5–6, 91–93.
- Golabiewski Lannby, Monica 2011: De märkliga fynden i Västannortjärn. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2011/4, 76–80.
- Gosden, Chris & Marschall, Yvonne 1999: The Cultural Biography of Objects. *World Archaeology* 31, nr. 2, 169–178.
- Granberg, Beatrice 1966: *Förteckning över kufiska myntfynd i Finland*. *Studia Orientalia* 34, Helsinki: Societas Orientalis Fennica.
- Grierson, Philip 1975: *Numismatics*, London & New York: Oxford University Press.
- Grierson, Philip & Blackburn, Mark 1986: *Medieval European Coinage 1: The Early Middle Ages (5th–10th Centuries)*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Grierson, Philip & Travaini, Lucia 1998: *Medieval European Coinage 14: Italy III: South Italy, Sicily, Sardinia*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Grinder-Hansen, Keld 1988: *Penge til faergemanden? Mønter i dødekulten. Nationalmuseets arbejdsmark* 1988, København: Danmarks Nationalmuseum, 115–126.
- Grinder-Hansen, Keld 1992: Fundtyper och samman-sætning af skattefund. Jensen, J.-S. (red.): *Danmarks Middelalderige Skattefund c. 1050–c. 1550*, København: Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab, 26–41.
- Grinder-Hansen, Keld 1996: Møntforholdene under Kalmarunionen til 1448. Grinder-Hansen, P. (red.): *Margrete 1. Nordens Frue og Husbond. Kalmarunionen 600 år. Essays og Udstillingskatalog*, København: Danmarks Nationalmuseum, 129–133.
- Grinder-Hansen, Keld 2000: *Kongemagtens krise: det danske møntvæsen 1241–1340: den pengebaserede økonomi og møntcirkulation i Danmark i perioden 1241 til ca. 1340*, København: Museum Tusculanum Press.
- Grotenfelt, Kustavi 1887: *Suomen kaupasta ja kaupungeista ensimmäisten Vaasa-kuninkaitten aikoina* (diss.), Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Gräslund, Bo 1974: *Relativ datering. Om kronologisk metod i nordisk arkeologi* (diss.). TOR: Tidskrift för nordisk fornkunskap 16, Uppsala: Almqvist & Wicksell.
- Gullbekk, Svein 2003: *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen* (diss.), Acta Humaniora, Oslo.
- Gullbekk, Svein 2009: *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen*, København: Museum Tusculanum Press.
- Gullbekk, Svein 2012: Salvation and small change: Medieval coins in Scandinavian churches. Dethlefs, G., Arent, P. & Wittenbrink, S. (red.): *Nummi Docent! Münzen – Schätze – Funde, Festschrift für Peter Ilisch zum 65. Geburtstag am 28. April 2012*, Osnabrück: Künker, 227–234.
- Gurevich, Aron 1985: *Categories of Medieval culture*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Gustavsson, Kenneth 1986: Nya rön om Kökars kloster. *Sanct Olof 46: julbok för de åländska församlingarna*, Mariehamn: Ålands prosteri 106–117.
- Gustavsson, Kenneth 1994: Franciskanerklostret på Kökar. Nytt ljus över medeltiden i Skärgårdshavet. *Historisk Tidskrift För Finland* 79, 1994:3, 494–518.
- H
- Hackman, Alfred 1944: *Bidrag till Viborgs slotts byggnadshistoria*. *Analecta Archaeologica Fennica* XI, Helsingfors: Arkeologiska kommissionen.

- Haggrén, Georg 2004: Liikistö – Ulvilan linna. SKAS 4, 24–33.
- Haggrén, Georg 2005: Moisio – kartano – kirkko. Suurtalot ja kristinuskon juurtuminen varsinaiseen Suomeen. SKAS 1, 12–26
- Haggrén, Georg 2007: Frälset, kolonisationen och sockenbildningen i Västra Nyland. Edgren, H., Talvio, T. & Ahl, E. (red.): Pyhä Henrik ja Suomen kristillistymisen – Sankt Henrik och Finlands kristnande. *Suomen Museo – Finskt Museum* 2006, 55–68.
- Haggrén, Georg 2009: Tilikirjat keskiajantutkimuksen lähteinä. Lamberg, M., Lahtinen, A. & Niiranen, S. (red.): *Keskiajan avain*, Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 236–246.
- Haggrén, Georg 2015: Keskiajan arkeologia. Haggrén, G., Halinen, P., Lavento, M., Raninen, S. & Wessman, A. (red.): *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*, Helsinki: Gaudeamus, 367–538.
- Haggrén, Georg 2018: Keskiaika vuoteen 1570. Rajamaa. *Etelä-Karjalan historia* 1, Helsinki: Edita, 240–337.
- Haggrén, Georg, Holappa, Maija, Jansson, Henrik, & Knuutinen, Tarja 2009: Kaikkien Aikojen Raseborg 2008–2009. SKAS 4/2009, 36–45.
- Haggrén, Georg & Rosendahl, Ulrika 2016: Archaeology on Medieval Village Sites – From Wharram to Mankby. Harjula, J., Helamaa, M., Haarala, J. & Immonen, V. (red.): *Mankby. A deserted medieval village on the coast of southern Finland*, Archaeology Medii Aevi Finlandiae XXII, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 5–16.
- Haljak, Gunnar 2010: *Livonian coins, XIII–XVIII Century. Part I: Feudal States*, Tallinn.
- Hall, Mark 2012: Money isn't everything: The cultural life of coins in the medieval burgh of Perth, Scotland. *Journal of Social Archaeology* 12 (I), 72–91.
- Hallberg, Mauritz 1919: *Några anteckningar om Åbo mynten*, Helsingfors: Schildt.
- Harjula, Janne, Hukantaival, Sonja, Immonen, Visa, Ratilainen, Tanja & Salonen, Kirsi 2018: *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Arkisto 71, Turku: Turun Historiallinen Yhdistys.
- Harjula, Janne, Immonen, Visa & Savolainen, Panu 2016: Voimatekijästä unohdetuksi raunioksi: Turun dominikaanikonventti. Heinonen, M. & Räsänen, M. (red.): *Pohjoinen reformaatio*, Turku: Turku Center for Medieval and Early Modern Studies, 282–283.
- Harrison, Dick 2002: *Jarlens sekel. En berättelse om 1200-talets Sverige*, Stockholm: Ordfront förlag.
- Haselgrove, Colin & Krmnicek, Stefan 2012: The Archaeology of Money. *Annual Revue of Anthropology* 41, 235–250.
- Hausen, Reinhold 1881–1883: *Bidrag till Finlands historia*, I. Helsingfors: Finlands statsarkiv.
- Hausen, Reinhold 1890: *Registrum ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkas svartbok: med tillägg ur Skoklosters Codex Aboensis*, Helsingfors: Finlands Statsarkiv.
- Hausen, Reinhold 1910–1935: *Finlands medeltidsurkunder* 1–8, Helsingfors: Finlands Statsarkiv.
- Hausen, Reinhold 1934: *Kastelholms slott och dess borgherrar*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CCXLII, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Heckscher, Eli 1935: *Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa. Första delen, före frihetstiden*, Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- von Heijne, Cecilia 2004: *Särpräglad. Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800–1130)* (diss). Stockholm Studies in Archaeology 31, Stockholm: Stockholms Universitet.
- von Heijne 2009: Money and Morality in the 14th Century Sweden. Regner, E., von Heijne C., Kitzler Åhfeldt, L. & Kjellström, A. (red.): *From Ephesos to Dalecarlia. Reflections on body, space and time in medieval and early modern Europe*, The museum of national antiquities, Stockholm. Studies 11 & Stockholm studies in Archaeology 48, Stockholm: Statens Historiska museum, 161–180.
- von Heijne, Cecilia 2015: Spatial analysis as a method for studying anonymous medieval coins – problems and possibilities. Talvio, T. & Wijk, M. (red.): *Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson*, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen, 181–188.

- Heikkilä, Tuomas 2009: *Sankt Henrikslegenden*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors & Stockholm: Bokförlaget Atlantis.
- Heikkinen, Markku 1994: *Arkeologiset tutkimukset. Narinkka*, Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo, 113–156.
- Hemmingsson, Bengt 1999a: Unionsregenternas myntning i Sverige före 1448. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1999/6, 124–130.
- Hemmingsson, Bengt 1999b: Arvid Kurck, Jacob Richerdes och myntningen i Åbo på 1520-talet. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1999/3, 52–55.
- Hemmingsson, Bengt 2016: Myntningen i Åbo och på Kustö under 1520-talet. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2016/3, 69–74.
- Herva, Vesa-Pekka, Nurmi, Risto & Symonds, James 2012: Engaging with money in a northern periphery of early modern Europe. *Journal of Social Archaeology*, vol. 12, issue 3, 287–309.
- Hiekkänen, Markus 1989: *Här har släkte efter släkte... Ur Esbo kyrkas framgrävda förflutna*, Esbo: Esbo församlingar.
- Hiekkänen, Markus 1993a: De finska klostren under medeltiden. Arkeologiskt och byggnadshistoriskt perspektiv. *Hikuin* 20, Højberg, 123–154.
- Hiekkänen, Markus 1993b: Rengon kirkon historia. Hiekkänen, M. & Härme, J. (red.): *Rengon historia*, Renko: Rengon seurakunta, 53–252.
- Hiekkänen, Markus 2002: The Christianisation of Finland – a Case of Want of Power in a Peripheral Area. Helmig, G., Scholkmann, B. & Untermann, M. (red.): *Centre, Region, Periphery. Medieval Europe 2002*. Basel. Vol. 1, Hertingen: Folio-Verlag Dr. G. Wesselkamp, 488–497.
- Hiekkänen, Markus 2003a: Turun kaupungin perustaminen. Tulkintayritys uusien arkeologisten tutkimusten perusteella. Seppänen, L. (red.): *Kaupunkia pintaa syvemältä – arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*, Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 42–52.
- Hiekkänen, Markus 2003b: *Suomen kivikirkot keskiajalla*, Helsinki: Otava.
- Hiekkänen, Markus 2005a: *Kristinuskon ja kirkkojen varhaisvaiheita Länsi- ja Keski-Uudenmaan rannikolla ja saaristossa. Merellinen perintömme – Vårt maritima arv* (CD-ROM).
- Hiekkänen, Markus 2005b: Keminmaan keskiaikaisen kivikirkon rakentamisajankohdan uudelleenarviointia. *Faravid: Pohjois-Suomen historiallisen yhdistyksen vuosikirja XXIX*, Oulu: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, 35–52.
- Hiekkänen, Markus 2007: *Suomen keskiajan kivikirkot*, Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hiekkänen, Markus 2010: Burial practices in Finland from Bronze Age to the Early Middle Ages. Nilsson, B. (red.): *Från hedniskt till kristet. Förändringar i begravningsbruk och gravskick i Skandinavien ca 800–1200*, Opuscula 14, Stockholm: Sällskapet Runica et Mediaevalia, 271–378.
- Hodder, Ian 1982: *Symbols in Action: Ethnoarchaeological Studies of Material Culture*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hodder, Ian 1991 (2 ed.): *Reading the past. Current approaches to interpretation in archaeology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hodder, Ian 1995: Material Practice, Symbolism and Ideology. Hodder, I. (red.): *Theory and Practice in Archaeology*, Hoboken: Taylor & Francis, 201–212.
- Hodder, Ian & Hudson, Scott 2003 (3 ed.): *Reading the past. Current approaches to interpretation in archaeology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Holmberg, Kjell 1995: När kungens mynt blev allmogens mynt. En översikt över mynt, myntning och myntens roll i det svenska samhället under 1200-talet. Jonsson, K., Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.): *Myntningen i Sverige 995–1995, Numismatiska meddelanden XL*, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen 63–82.
- Holmberg, Kjell 2009a: Karl Knutssons penningar från Åbo. Nilsson, H. (red.): *Opus mixtum. Uppsatser kring Uppsala universitets myntkabinett*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 85–95.
- Holmberg, Kjell 2009b: KAROLVS REX S'S'-MONE-TA ABOENS' Karl Knutssons åboörtugar – typer, dateringar och några hypoteser. Ekström, C., Holmberg, K. och Wijk, M. (red.): *Samlad glädje* 2009, Uppsala: Numismatiska klubben i Uppsala, 121–127.
- Holmbäck, Åke & Wessén, Elias 1962: *Magnus Erikssons landslag i nusvensk tolkning*. Skrifter ut-

- givna av Institutet för rättshistorisk forskning, Serien 1, Rättshistoriskt bibliotek, 6, Stockholm: Institut för rättshistorisk forskning.
- Holmbäck, Åke & Wessén, Elias 1966: *Magnus Eriks-sons stads lag i nusvensk tolkning*. Skrifter utgivna av Institutet för rättshistorisk forskning, Serien 1, Rättshistoriskt bibliotek, 7, Stockholm: Institut för rättshistorisk forskning.
- Hukantaival, Sonja 2016: "For a witch cannot cross such a threshold!" *Building concealment traditions in Finland c. 1200-1950* (diss). *Arhaeologica Medii Aevi Finlandiae XXIII*, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura.
- Huurre, Matti & Vahtola, Jouko 1991: *Oulujokilaakson historia*, Oulu: Oulujokilaakson historiatoimikunta.
- Hyötyniemi, Yrjö 1993: Myntprägling i Viborg? *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1993/8, 138–144.
- Hyötyniemi, Yrjö 2002: Om gruppering av äldre gotar. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2002/3–4, 45–59.
- Hårdh, Birgitta 1976: *Wikingerzeitliche Depotfunde aus Südschweden. Probleme und Analysen* (diss). *Acta Archaeologica Lundensia*, Series in 8:0 minore 6, Lund: Liber.
- af Hällström, Olof 1959: *Sockenkyrkan, Pojo sockens historia I*, Pojo kommun.
- Härö, Elias 2000: Päälinna. Kolho, M., Korteso, K. & Poutanen, P. (red.): *Hämeen linna: The castle of Häme*, Hämeenlinna: Cresense.
- Hörfors, Olle 1990: Myntfynden från den medeltida stormansgården i Jomala. *Åländsk Odling* 1990, 39–50.
- I**
- Ikäheimo, Markku 1989: Andra föremålsgrupper. Kostet, J. & Pihlman, A. (red.): *Turun Mätjärvi – Mätjärvi i Åbo*, Turku: *Turun maakuntamuseo, raportteja* 10 – Åbo: *Åbo landskapsmuseum, rapport* 10, 163–167.
- Immonen, Visa 2011: Heraldisista tunnuksista ruokailuvälineisiin – Ruumiillisuuden ja henkilöiden arkeologisia ilmentymiä. *Muinaistutkija* 3/2011, 2–11.
- Immonen, Visa, Harjula, Janne Kirjavainen, Heini & Ratilainen, Tanja 2014: The Dominican Convent of St Olaf in Turku, Finland. Gläser, M. & Schneider, M. (red.): *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IX: Die Klöster*, Lübeck: Schmidt-Römhild, 545–557.
- Ingvaldsen, Håkon 2005: Mellom objekt og symbol. Kontekstbaserte tolkningsteorier for mynters oppkomst og funksjon fra antikken til vår tid. *META - medeltidsarkeologisk tidsskrift* 3/2005, 21–36.
- J**
- Jahnke, Carsten 2006: Lübeck, der Bankenplatz des Nordens? Lübecker Banken des 15. Jahrhunderts als Indikatoren eines neuen Kommunikationsmodells und eines sich ausweitenden Handelsraumes. *Scripta Mercaturae* 40 (2/2006), 149–168.
- Jansson, Henrik & Talvio, Tuukka 2010: Jurmon liivimaalainen rahakätkö. *SKAS* 4/2010, 41–47.
- Jansson, Henrik, Haggrén, Georg, Mannermaa, Kristiina & Tenhunen, Tanja 2010: Settlement history and economy of the Gunnarsängen site at the Hanko peninsula. *Fennoscandia archaeologica XXVII*, 69–88.
- Jonsson, Eeva 2014b: Kun Turusta tuli valtakunnan suurin rahapaja. Uusia tutkimustuloksia Turun keskiaikaisesta rahanlyönnistä. Talvio, T. (red.): *Tutkimusta ja keräilyä. Suomen Numismaattinen Yhdistys 1914–2014*, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys, 46–59.
- Jonsson, Eeva 2015: Turun rahat pohjoismaisissa löydöissä. *SKAS* 1–2/2015, 4–18.
- Jonsson, Eeva 2017: Skatten i himlen. En grundläggningsskatt från 1280-talet i Jomala kyrka på Åland? *Myntstudier* 1/2017, 1–8.
- Jonsson, Kenneth 1995: Från utländsk metall till inhemskt mynt. Jonsson, K., Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.): *Myntningen i Sverige 995–1995*, *Numismatiska meddelanden XL*, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen 43–61.
- Jonsson, Kenneth 1997: Hansatiden på Gotland i ett numismatiskt perspektiv. *Gotländskt arkiv* 1997, 7–18.
- Jonsson, Kenneth 2005: Hur länge cirkulerade mynten under olika tidsperioder. *Myntstudier* 2005/4, 14–20.
- Jonsson, Kenneth 2017: The earliest coinage on Gotland and in the Baltic countries. Caltabiano, M. (red.): *XV International Numismatic Congress Taormina 2015: Proceedings*, Roma: Arbor Sapientiae editore, 1128–1132.

- Jonsson, Kenneth & Lagerqvist, Lars, O. 1974: Myn-
ten från Finströms kyrka, Åland. *Åländsk Odling*
1974, 5–29.
- Josefsen, Magne 2016: *Beste Norske Middelaldermyn-
ter V: Myntunion og opphør av myntproduksjon*
1319–1483, Norge.
- Joy, Jody 2009: Reinigorating object biography: re-
producing the drama of object lives. *World Archaeo-
logy* 41:4, 540–566.
- Jutikkala, Eino (red.) 1959 (2 ed.): *Suomen historian
kartasto (Atlas of Finnish History)*, Borgå: Werner
Söderström.
- Jylkkä 2006: Matkaraha Manalaan. *Lähde. Historiatie-
teellinen aikakauskirja* 2006, Joensuu yliopiston
jatko-opiskelijat, Joensuu: Labyrintti ry, 163–175.
- Jylkkä-Karppinen, Kirsi 2011: Rahalöydöt – varhaisia
jälkiä monetarisoituvasta pohjoisesta. Kallio-Seppä, T., Ikäheimo, J. & Paavola, K. (red.): *Iin
vanhan Haminan kirkko ja hautausmaa. Arkeologi-
sia tutkimuksia*, Oulu: Oulun yliopisto, 77–87.
- Järvi, Petteri 2009: Numismatiikka. Lamberg, M., Lah-
tinen, A. & Niiranen, S. (red.), *Keskiajan avain*, Hel-
sinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 247–256.
- K**
- Kallioinen, Mika 2000: *Kauppias, kaupunki, kruunu.
Turun porvariyhteisö ja talouden organisaatio var-
haiskeskiajalta 1570-luvulle* (diss). Bibliotheca Histo-
rica 59, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kallio-Seppä, Titta 2011: Tietoja Iin kirkoista ja kirk-
komaista kirjallisten ja arkeologisten lähteiden
perusteella. Kallio-Seppä, T., Ikäheimo, J. & Paa-
vola, K. (red.): *Iin vanhan Haminan kirkko ja hau-
tausmaa. Arkeologisia tutkimuksia*, Oulu: Oulun
yliopisto, 34–43.
- Katajala, Kimmo 2002: *Suomalainen kapina: talon-
poikaislevottomuudet ja poliittisen kulttuurin muu-
tos Ruotsin ajalla (n. 1150–1800)*, Helsinki: Suoma-
laisen kirjallisuuden seura.
- Kaukiainen, Yrjö 1980: Suomen asuttaminen. Jutikka-
la, E., Kaukiainen, Y. & Åström, S.-E. (red.): *Suo-
men taloushistoria* 1, Agraarinen Suomi, Helsinki:
Tammi, 11–145.
- Kaye, Joel 1998: *Economy and the nature in the four-
teenth century. Money, market exchange, and the
emergence of scientific thought*, Cambridge: Cam-
bridge University Press.
- Kelleher, Richard Mark 2013: *Coins, monetisation and
re-use in medieval England and Wales: New inter-
pretations made possible by the Portable Antiquit-
ies Scheme* (diss). Durham theses, Durham Univer-
sity. Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/7314/>.
- Kemmers, Fleur & Myrberg, Nanouschka 2011:
Rethinking Numismatics: The Archaeology of
Coins. *Archaeological Dialogues* 18, 87–108.
- Kerkkonen, Gunvor 1959: *Bondesegel på Finska viken.
Kustbors handel och sjöfart under medeltid och älds-
ta Wasatid*. Skrifter utgivna av Svenska litteratur-
sällskapet i Finland 369, Helsingfors: Svenska litte-
ratorsällskapet i Finland.
- Kerkkonen, Gunvor 1977: *Borgare och bondeseglare:
handelssjöfart på Reval genom och i SV-Finlands
skärgård under tidigt 1500-tal: kring tvenne skuld-
böckers notismaterial, detaljutredningar och reflex-
ioner*. Historiallisia tutkimuksia 106, Helsingfors:
Suomen historiallinen seura.
- Kilger, Christoph 2000: *Pfennigmärkte und Wäh-
rungslandschaften. Monetarisierungen im säch-
sich-slawischen Grenzland ca. 965–1120* (diss).
Commentationes de Nummis Saeculorum IX-XI
in Suecia Repertis, Nova Series 15, Stockholm:
Kungliga Vitterhets-, historie- och antikvitetsaka-
demien.
- Kilger, Christoph 2004: Monetarität und Monetari-
sierung – Verschiedene Stellungnahmen zur Ein-
führung und Ausübung einer Münzgeldwirtschaft
im Deutschen Reich und im elbslawischen Raum
während des 11. Jahrhunderts. Staecker, J. (red.):
*The European frontier: clashes and compromises in
the Middle Ages: international symposium of the
Culture Clash or Compromise (CCC) Project and
the Department of Archaeology, Lund University,
held in Lund October 13–15 2000*, Lund: Lund stu-
dies in medieval archaeology 33, 221–232.
- Kilger, Christoph 2005: På jakt efter människorna bak-
om mynten. Tolkningsmöjligheter inom det nu-
mismatiska och historisk-arkeologiska forsk-
ningsfältet. *META – medeltidsarkeologisk tidskrift*
3/2005, 37–52.

- Kilger, Christoph 2006: Coin finds and the idea of monetary space. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2000–2002 (2006), 208–227.
- Kiudsoo, Mauri 2012: Estonian Medieval and Post-medieval Hoards. Nature and Differences. Leimus, I. (red.): *Monetary History of the Baltics in the Middle-Ages (12–16th C.)*, International symposium in Tallinn, 9–10 Dec. 2010, Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum, 54–65.
- Kivistö, Markus 2003: Mynten från det gamla Nädendal. Uotila, K., Lehtonen, H. & Tulkki, C. (red.): *Vallis Gratiae 1443–1648. Arkeologisia tutkimuksia Naantalissa – Arkeologiska undersökningar i Nådendal*, Turku & Kaarina: Aboa vetus -museum & Muuritutkimus, 121–123.
- Kivistö, Terhi 2006: Den finländska allmogens möjligheter att påverka kronans beskattning under medeltiden. Kuvaja, C. (red.): *Skatternas långa historia: beskattningen i Norden från medeltid till 1900-tal*, Helsingfors: Edita, 13–31.
- Kivistö, Terhi 2011: Nädendals medeltida myntfynd. Uotila, K. (red.): *Naantalin luostarin rannassa-arkipäivä Naantalin luostarissa ja sen liepeillä – Stranden vid Nädendals kloster- vardagen i klostret och dess omgivning*, Kaarina: Muuritutkimus, 273–280.
- Kivistö, Terhi 2019: Medeltida myntfynd från Kustö biskopsborg, S:t Karins sn, Egentliga Finland. *Myntstudier* 1/2019, 9–16.
- Klackenberg, Henrik 1992: *Moneta Nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige* (diss). Lund studies in medieval archaeology, 10, Lund: Lunds universitet.
- Klockars, Birgit 1960: *Biskop Hemming av Åbo*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 379, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Knapas, Marja Terttu 1994: *Vantaan Pyhän Laurin kirkko = Helsing kyrka St. Lars 500: tutkielmia kirkon historiasta*, Vantaa: Vantaan seurakunnat.
- Knuutila, Jyrki & Mäkelä-Alitalo, Anneli 2007: *Mikael Agricola. Turun tuomiokirkon ja papiston tulot 1541–1542, Åbo domkyrkas och prästerskaps inkomster 1541–1542*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1129, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koivisto, Andreas 2012: Talonpoikaiselämää keskiajan Gubbackassa. Russow, E. (red.): *Padise ja Vantaa. Keskiajan silta Padisen ja Vantaan välillä*, Padise: Padise linnavalitsus ja Vantaan kaupunki, 271–290.
- Koivisto, Andreas, Mannermaa, Kristiina & Väisänen, Riikka 2012: Rauman vanhimman torin kertomaa – Kalatorin kaivaukset vuosina 2009 ja 2010. *SKAS* 2/2012, 3–17.
- Koivunen, Pentti 1979: *Koroisten keskiaikaiset rahalöydöt – Medeltida myntfynd i Korois*, Turku: Turun kaupungin historiallinen museo.
- Koivunen, Pentti 2003: Koroisten piispanistuimen ja asetuksen tutkimushistoria. Appelgren, K. & Brusila, H. (red.): *Koroinen eläväksi*, Turku: Turun maakuntamuseo, Raportteja 19 – Åbo: Åbo landskapsmuseum, Rapporter 19, 35–65.
- Kopytoff, Igor 1986: The cultural biography of things: commoditization as process. Appadurai, A. (red.): *The social life of things. Commodities in cultural perspective*, Cambridge: Cambridge University press, 64–91.
- Kristoffers landslag, *Kuningas Kristoferin maanlaki, herra Martin suomentamana*; Helsinki 1905, uusi näköispainos; Helsinki: Valtion painatuskeskus 1987.
- Kronqvist, Ilkka 1938: Varhaisen keskiajan hautamerkeistä. *Suomen Museo* XLV, 54–63.
- L**
- Laakso, Ville 2011: Ensimmäiset lappeelaiset – pitäjän alue esihistoriasta keskiajalle, Kauskilasta keisarin aikaan. *Lappeen historia I, Esihistoriasta vuoteen 1865*, Lappeenrannan kaupunki, 12–118.
- Laakso, Ville 2014: *Papinniemi in Uukuniemi and Related Archaeological Sites of the Eastern Orthodox Cultural Area in Finland* (diss). *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* XIX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura.
- Laakso, Ville & Belskiy, Stanislav 2018: *The Kalmistomäki Cemetery of The Kylälahti Pogost in Hiitola, Karelia*. *Arhaeologica Medii Aevi Finlandiae* XXV, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura.
- Laamanen, Matti & Prusi, Hanna-Leena 2004: *Olavinlinnan opaskirja*, Helsinki: Museovirasto.
- Lagerqvist, Lars, O. 1961: Mynt funna i Lemlands kyrka. *Åländsk Odling* 1961, 44–50.

- Lagerqvist, Lars, O. 1970: *Svenska mynt under vikingatiden och medeltiden (ca 995–1521) samt gotländska mynt (ca 1140–1565)*, Stockholm: Numismatiska bokförlaget.
- Lagerqvist, Lars, O. 1995: Äldre Vasatid. Jonsson, K., Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.): *Myntningen i Sverige 995–1995, Numismatiska meddelanden XL*, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, 125–178.
- Lagerqvist, Lars, O. & Nathorst-Böös, Ernst 1981: *Mynten i Gustav I:s registratur*, Göteborg: Numismatiska litteratursällskapet i Göteborg.
- Lagus, Wilhelm 1900: *Numismatiska anteckningar om mynt funna i finsk jord*, Helsingfors: Finska litteratursällskapet.
- Larsson, Per 2006: *Den ryska myntningen 1350–1700*, Stockholm: Kungliga Myntkabinetet.
- Last, Jonathan 1995: The nature in History. Hodder, I. Shanks, M., Alexandri, A., Buchli, V., Carman, J., Last, J. & Lucas, G. (red.): *Interpreting Archaeology, finding meaning in the past*, London: Routledge, 141–157.
- Lehtonen, Tuomas M.S. 2007: Finlands erövring och frälsningshistoria: Sankt Henrik, Finlands kristnande och uppbyggandet av det förflutna. Edgren, H., Talvio, T. & Ahl, E. (red.): *Pyhä Henrik ja Suomen kristillistyminen – Sankt Henrik och Finlands kristnande*, Suomen Museo – Finskt Museum 2006, 7–26.
- Leimus, Ivar 1984: Jakob Richerdes' myntningsaffär i Finland och i Reval. *Historisk Tidskrift för Finland* 1984/2, 107–122.
- Leimus, Ivar 1992: Åbomynt i ett etniskt depåfynd. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1992/6, 150–152.
- Leimus, Ivar 2004: Finds of Cufic coins in Estonia. Preliminary observations. *Wiadomości Numismatyczne*, seszyt 2 (178), Warszawa, 153–166.
- Leimus, Ivar 2006: Die spätmittelalterliche grosse Wirtschaftskrise in Europa – war auch Livland davon betroffen? *Forschungen zur baltischen Geschichte* vol. 1, 56–67.
- Leimus, Ivar 2008: Über die Beziehungen zwischen Münzstätten in Tallinn (Reval) und Finnland in den 1520er Jahren. Järvinen, O. (red.): *Scripta Varia Numismatica Tuukka Talvio Sexagenario Dedicata*, Suomen Numismaattisen Yhdistyksen julkaisuja n:o 6, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys, 123–131.
- Leimus, Ivar 2018: Silver and Christianisation. Depuyrot, G. & Leimus, I. (red.): From Ore to Money, Mining, Trading, Minting. Proceedings of the Tallinn (2018) conference. *Collection Moneta* 202, Wetteren, 61–77.
- Leimus, Ivar, Kiudsoo, Mauri & Haljak, Gunnar 2018: *Sestertsist sendini. 2000 aastat raha Eestis*. Tallinn: Imeline ajalugu raamatuklubi.
- Lind, John 1985: Om Nødeborgsfreden og dens grænser. *Historisk Tidskrift för Finland*, årg. 70, 305–336.
- Lindblad, Robin 2017: Haltanalyser av gotländska mynt ca 1150–1554. *Metallanalyser av mynt* 2017:3, 1–20.
- Lindqvist, Thomas 2002: Sverige och Finland under tidig medeltid. Ivars, A.-M. & Huldén, L. (red.): *När kom svenskarna till Finland*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 39–50.
- Little, Barbara 2007: *Historical Archaeology. Why the Past Matters*, Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Luoto, Jukka 1984: *Liedon Vanhalinnanmäkilinna* (diss.). Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 87, Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Luppi, Päivi 2000: Hämeen linnan esilinna. Kolho, M., Kortesoja, K. & Poutanen, P. (red.): *Hämeen linna: The castle of Häme*, Hämeenlinna: Cresense.
- Läntinen, Aarre 1978: *Turun keskiaikainen piispanpöytä*. *Studia Historica Jyväskylän* 16, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lönnroth, Erik 1940: Statsmakt och statsfinans i det medeltida Sverige. Studier över skatteväsen och länsförvaltning, *Göteborgs högskolas årsskrift XLVI* 1940:3, Göteborg: Wettergren & Kerber.
- M**
- Maaranen, Päivi 1997: Perniön kulttuurimaisema esihistoriallisella ja keskiajalla. Niukkanen, M. (red.), *Perniö - Kuninkaan ja kartanoiden pitäjä*. Helsingin yliopiston taidehistorian laitoksen julkaisuja XV, 17–26.
- Malmer, Brita 1966: *Nordiska mynt före år 1000* (diss.). *Acta Archaeologica Lundensia*, series in 8°, 4, Lund.

- Malmer, Brita 1980: *Den senmedeltida penningen i Sverige. Svenska brakteater med krönt huvud och krönta bokstäver*, Stockholm: Kungliga Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.
- Malmer, Brita 1986: Myntfynd i kyrkor. *Hikuin* 12, 119–123.
- Malmer, Brita 1989: *The Sigtuna Coinage c. 995-1005*. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis, Nova Series 4, Stockholm: Kungliga Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.
- Malmer, Brita 1995: Från Olof till Anund: ur Sigtunamyntningens historia. Jonsson, K., Nordlind, U. & Wiséhn, I. (red.): *Myntningen i Sverige 995-1995*, *Numismatiska meddelanden* XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, 9–26.
- Malmer, Brita 1997: *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995-1020*. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis, Nova Series 9, Stockholm: Kungliga Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.
- Malmer, Brita & Wiséhn, Ian 1982: *Myntfynd från Östergötland*. SML (Sveriges Mynthistoria Landskapsinventeringen 1), Stockholm: Kungliga myntkabinetet, Numismatiska institutionen.
- Malmer, Mats 1973: En korologisk aspekt på tolkningen av den gotländska järnålderns myntfynd. *Honos Ella Kivikoski. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja - Finska fornminnesföreningens tidskrift* 75, Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys, 132–136.
- Masonen, Jaakko 1989: *Hämeen Härkatie: Synty ja varhaisvaiheet. Varhainen maaliikenne arkeologisena sekä historiallisena tutkimuskohteena* (diss.). Tiemu-seon julkaisuja 4, Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Melander, Kurt Reinhold 1891: Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista 15-sataluvun loppupuolella ja seuraavan vuosisadan alulla. *Historiallinen arkisto* 11. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 23–155.
- Metcalf, David, M. 1981: What has been achieved through the application of statistics to numismatics? *PACT 5 Statistics and Numismatics*, Paris, 3–24.
- Mickwitz, Gunnar 1938a: *Aus Revaler Handelsbüchern: zur Technik des Ostseehandels in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, Helsinki: Societas scientiarum Fennica.
- Mickwitz, Gunnar 1938b: Kahden tallinnalaisen kaupiaan kaupankäynti viipurilaisten kanssa Kustaa Waasan aikana. *Historiallinen arkisto* XLIV. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 21–38.
- Mikkola, Esa 2004: Pälkäneen Pyhän Mikaelin kirkon kaivaukset vuonna 2003. *Muinaistutkija* 2004/1, 31–40.
- Mikołajczyk, Andrzej 1989: The circulation in Northern Europe of coins of the Teutonic Order. Ehrens-värd, U. (red.): *LL:t: Festschrift till Lars O. Lagerqvist*, *Numismatiska Meddelanden* 37, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen, 275–281.
- Miller, Daniel 1987: *Material culture and mass consumption*, Oxford: Blackwell.
- Moesgaard, Jens Christian 1987: Kirkegulvsmønter fra Gotland. *Nordisk Unions Medlemsblad* 6/1987, 134–141.
- Moesgaard, Jens-Christian 2005: Inge huse, inge skatte. Er skattefund repræsentative for fortidens møntomløb? *Nordisk Unions Medlemsblad* 4/2005, 146–152.
- Moesgaard, Jens Christian 2006: Single finds as evidence for coin circulation in the Middle Ages – status and perspectives. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2000–2002 (2006), 228–275.
- Молвыгин, Аркадий 1963: Номиналы мелких монет Ливонии с середины XIII до второй половины XVI вв. и некоторые вопросы денежного дела Новгорода и Пскова. *Известия Академии Наук Эстонской ССР. Серия общественных наук* 4. Таллин, 379–389.
- Molvig, Arkadi 1969: Über die Münz- und Geldgeschichte Estlands vom Beginn der einheimischen Münzprägung bis zum II. Viertel des 15. Jahrhunderts. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1969, 37–65.
- Myrberg, Nanouschka 2005: Numismatik mellan historia och arkeologi. Introduktion och pulstagning. *META – medeltidsarkeologisk tidskrift* 3/2005, 3–9.
- Myrberg, Nanouschka 2008: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1120* (diss.). Stockholm Studies in Archaeology 45, Stockholm: Stockholms universitet.

- Myrberg, Nanouschka 2009: The social identity of coin hoards: an example of theory and practice in the space between numismatics and archaeology. von Kaenel H-M., Kemmers, F. (red.): *Coins in context I. New perspectives for the interpretation of coin finds. Colloquium Frankfurt a. M., October 25–27*, Studien zu Fundmünzen der Antike 23, Mainz; Philip von Zabern, 157–171.
- Myrberg Burström, Nanouschka & Ingvarson, Gitte Tarnow (red.) 2018: *Divina Moneta. Coins in Religion and Ritual*, London: Routledge.
- Myrdal, Janken 2003: *Digerdöden, pestvågor och öde läggelse*. Scripta minora 9, Stockholm: Sällskapet Runica et Mediaevalia.
- Mäkeler, Henrik 2003: Nicolas Oresme und Gabriel Biel. Zur Geldtheorie im späten Mittelalter. *Scripta Mercaturae* 37. Jahrg., Heft 1, 56–94.
- Mäkelä-Alitalo, Anneli 2003: Verotus, autioituminen ja väenotot. Rasila, V., Jutikkala, E. & Mäkelä-Alitalo, A. (red.): *Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle*, Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 183–206.
- Mäkinen, Virpi 2003: *Keskiajan aatehistoria: näkökulmia tieteen, talouden ja yhteiskuntateorioiden kehitykseen 1100–1300-luvuilla*, Jyväskylä: Atena kustannus.
- Mørkholm, Otto 1976: Nogle betragtninger over klassificeringen af møntfund. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 6/1976, 101–106.
- N**
- Naismith, Rory 2017: *Medieval European Coinage 8: Britain and Ireland, c.400–1066*, West Nyack: Cambridge University Press.
- Naismith, Rory (ed.) 2018: *Money and Coinage in the Middle Ages*. Reading Medieval Sources 1, Brill.
- Neovius, Adolf 1908: Om myntet som slogs i Finland under medeltiden. *Suomen museo - Finskt Museum* 1908, Helsingfors, 31–38.
- Nikula, Sigrid 1975: *Kimito kyrka. Finlands kyrkor* 8, Borgå Stift del II: Åbolands prosteri II, Helsingfors: Museiverket.
- Nordman, Carl Axel 1921: *Anglo-Saxon Coins Found in Finland*, Helsingfors: The Finnish Archaeological Society.
- Nordman, Carl Axel 1933: Finlands handel med Skandinavien under forntiden. *Nordisk kultur* 16, Stockholm, 68–86.
- Nordman, Carl Axel 1942: Schatzfunde und Handelsverbindungen in Finnlands Wikingerzeit. *Acta Archaeologica* 13, 1943, 272–293.
- Nordman, Carl Olof 1942: Armfeltska graven i Pärnå. *Finskt Museum* 1941, 47–59.
- Norrena, Taru, Oravisjärvi, Jani & Ehanti, Eero 2019: *Uvilan aarre. Nykyisen Suomen suurin keskiaikainen rahakätkö*, Helsinki: Suomen Moneta.
- Nurmi, Risto 2011: *Development of the urban mind – an object biographical approach. The case study of the town of Tornio, northern Finland* (diss.), Oulu: University of Oulu.
- O**
- Olsen, Bjørnar 1997: *Från ting till text. teoretiska perspektiv i arkeologisk forskning*, Oslo: Universitetsförlaget.
- Olsen, Bjørnar 2010: *In Defense of Things. Archaeology and the Ontology of Objects*, Lanham: Altamira Press.
- Orrman, Eljas 1984: Maanomistuksen kehitys 1400- ja 1500-luvuilla Suomessa. *Historiallinen Arkisto* 84, Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 61–89.
- Orrman, Eljas 1987: Om geologiska faktorers inverkan på bebyggelsen i södra Finland mot slutet av järnåldern och under tidig medeltid. *Historisk Tidskrift för Finland* 1987, 169–188.
- Orrman, Eljas 1994: Keskiajan asiakirjat. Tähkiö, E. (red.): *Suomen historian asiakirjalähteet*, Borgå: Kansallisarkisto & WSOY, 45–52.
- Orrman, Eljas 1997: Notes on the accounts of Tyrvä church as a source on the history of construction of the church. *Fennoscandia archaeologica* XIV, 53–57.
- Orrman, Eljas 2002: Kontinuitet eller diskontinuitet. Ivars, A.-M. & Huldén, L. (red.): *När kom svenskar-na till Finland?*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 51–61.
- Orrman, Eljas 2003: Suomen keskiajan asutus; Keskiajan maatalous; Talonpoikainen maalaisyhteiskunta. Rasila, V., Jutikkala, E. & Mäkelä-Alitalo, A. (red.): *Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle*, Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 67–129.

Orser, Charles, E. 1996: *A Historical Archaeology of the Modern World*, New York: Plenum Press.

P

Paavola, Kirsi 1991: *Hailuodon kirkon arkeologiset tutkimukset vuosina 1985–1987*, Arkeologian tutkimusraportti, Oulu: Oulun yliopisto.

Palamarz, Piotr 2004: *Kastelholms slott. Från medeltida borg till byggnadsminne*, Ekenäs: Ålands landshapsstyrelse.

Palmroth, Reino J. 1963: Karkun vanhan kirkon rakennusvaiheet. *Suomen Museo* 1963, 43–54.

Paszkievicz, Borys 2009: *Brakteaty - pieniędz średniowiecznych Prus*. Acta Universitatis Wratislaviensis, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Pellinen, Hanna-Maria 2011: Suomeen keskiajalla ja 1500-luvulla perustetut pappilat arkeologisena tutkimuskohteena. *SKAS* 4/2010, 3–12.

Pihlman, Aki 1984: Ulvila – myöhäiskeskiaikainen taajama Kokemäen varrella = Ulfsby – en senmedeltida tätort vid Kumo älv. Brusila, H., Drake, K. & Mikkola, E. (red.): *Historiallisen ajan arkeologia Suomessa*, Turku: Turun maakuntamuseo, Raportteja 6, 46–51.

Pihlman, Aki 2003: Åbo akademien päärakennuksen tontin kaivaukset osana Turun kaupungin arkeologiaa. Seppänen, L. (red.): *Kaupunkia pintaa syvemältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologica Medii Aevi Finlandiae IX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 69–76.

Pihlman, Sirkku 2003: Ikivanha raja-alue vallan tukikohdaksi? Seppänen, L. (red.): *Kaupunkia pintaa syvemältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologica Medii Aevi Finlandiae IX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 27–41.

Pirinen, Kauko 1955: Suomen lähetysalueen kirkollinen järjestäminen. *Novella plantatio: Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia* 56, Forssa, 42–81.

Pirinen, Kauko 1962: *Kymmenysverotus Suomessa ennen kirkkoreduktiota*. Historiallisia tutkimuksia 55, Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Pirinen, Kauko 1991: *Suomen kirkon historia 1. Keskiaika ja uskonpuhdistuksen aika*, Porvoo: WSOY.

Pitkänen, Kari 1994: Suomen väestön historialliset kehityslinjat. Koskinen, S., Martelin, T., Notkola, I.-L., Notkola, V. & Pitkänen, K. (red.): *Suomen väestö*, Hämeenlinna: Gaudeamus, 19–63.

Pohjolan-Pirhonen, Helge 1973: *Olavinlinnan historialliset vaiheet*, Savonlinna: Pyhän Olavin kiltä.

Polanyi, Karl & Dalton, George 1971: *Primitive, Archaic and Modern Economies: Essays of Karl Polanyi*, Boston: Beacon Press.

Purhonen, Paula 1998: *Kristinuskon saapumisesta Suomeen: uskontoarkeologien tutkimus* (diss.). Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 106, Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

R

Raninen, Sami & Wessman, Anna 2015: Rautakausi. Haggren, G., Halinen, P., Lavento, M., Raninen, S. & Wessman, A. (red.): *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*, Helsinki: Gaudeamus, 215–365.

Rasmusson, Nils Ludvig 1960: Förteckning över mynt från utgrävning 1956 i Saltviks kyrka. *Åländsk Odling* 1956, 52–56.

Rasmusson, Nils Ludvig & Lagerqvist, Lars, O. 1965: Mynt från Jomala kyrka. *Åländsk Odling* 1965, 25–43.

Ratilainen, Tanja 2016: At the dawn of masonry architecture – church remains and associated brick structures at Koroinen, Turku. *Estonian Journal of Archaeology*, 2016: 20, 54–80.

Ratilainen, Tanja 2018: Rakennukset ja rakenteet (Koroinen kirkollisena keskuksena). Harjula, J., Hukantaival, S., Immonen, V., Ratilainen, T. & Salonen, K. (red.): *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*, Turun historiallinen arkisto 71, Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 85–126.

Ratilainen, Tanja, Eskola Kari, Uotila, Kari & Oinonen, Markku 2017: Building a brick church – Holy Cross at Hattula in Finland. *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 74/2017, 69–99.

Retsö, Dag 2009: *Länsförvaltningen i Sverige 1434–1520* (diss.). Stockholm Studies in Economic History 56, Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.

- Retsö, Dag & Söderberg, Johan 2015: The late-medieval crisis quantified. *Scandinavian Journal of History* 40:1, 1–24.
- Ringbom, Åsa 2010: *Åländska kyrkor berättar: nytt ljus på medeltida konst, arkitektur och historia*, Mariehamn: Ålands museum.
- Ringbom, Åsa 2011: *The Voice of the Åland Churches. New Light on Medieval Art, Architecture and History*, Mariehamn: Ålands museum.
- Rinne, Juhani 1902: Sällningsarbetena på Åbo slott och deras resultat. *Finskt Museum* IX, 49–53.
- Rinne, Juhani 1941: *Turun tuomiokirkko keskiaikana I, Tuomiokirkon rakennushistoria*, Turku: Turun tuomiokirkon isännistön julkaisema.
- Rinne, Sigrid 1930: Jordfynd i Åbo slott. *Finskt Museum* XXXVII, 63–80.
- Risvaag, Jon Anders 2006: *Mynt og by: myntens rolle i Trondheim by i perioden ca. 1000–1630, belyst gjennom myntfunn og utmynting* (diss.). Dissertationen NTNU, Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det historisk-filosofiske fakultet, Institutt for arkeologi og religionsvitenskap.
- Rundberg, Jonas 2005: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen.
- Ruohonen, Juha 2015: Lähetykskauden muistoja: Ravattulan Ristimäen kalmisto, kirkko ja kirkkomaa. Haggrén, G., Halinen, P., Lavento, M., Raninen, S. & Wessman, A. (red.): *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*, Helsinki: Gaudeamus, 395–397.
- Ruohonen, Juha 2018: 1200-luvun götanmaalainen penninki Ravattulan Ristimäeltä. *Numismaattinen aikakauslehti* 4/2018, 88–91.
- Ruohonen, Juha 2019: Myntfynden från en tidigmedeltida kyrka vid byn Ravattula, S:t Karins sn, Egentliga Finland. En götaländsk penning från 1200-talets början som ett exempel. *Myntstudier* 1/2019, 23–26.
- Ruuth, Johan Wilhelm 1931: *Viipurin kaupungin historia 1. Vuoteen 1617*, Viipuri: Viipurin kaupunki.
- Saksa, Aleksandr 2019: Viipuri 1500-luvun alkupuolella eli millaiselta kaupunki näytti Mikael Agricolan ajan katutasolta. *SKAS* 1/2019, 65–80.
- Salminen, Tapio 2012: Uusmalaisten Tallinnanperinöt 1350–1560. Russow, E. (red.): *Padise ja Vantaa. Keskiajan silta Padisen ja Vantaan välillä*, Padise: Padise Vallavalitsus ja Vantaan kaupunki/historiatoimikunta, 183–257.
- Salminen, Tapio 2014: *Vantaan ja Helsingin pitäjän keskiaika*, Vantaa: Vantaan kaupunki.
- Salmo, Helmer 1934: Liiviläinen raha-aarre Terijoen pitäjästä. *Suomen Museo* 1934, 78–92.
- Salmo, Helmer 1948: *Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands*. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 47, Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Salonen, Kirsi 2018: Kristinusko saapuu Suomeen ja juurtuu pikku hiljaa. Harjula, J., Hukantaival, S., Immonen, V., Ratilainen, T. & Salonen, K. (red.): *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun historiallinen arkisto 71, Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 47–72.
- Sartes, Minna 2003: Rettigin palatsin tontista tuli Aboa Vetus -museo. Seppänen, L. (red.): *Kaupunkia pintaa syvemältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologica Medii Aevi Finlandiae IX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 77–86.
- Sarvas, Pekka 1968: De finska myntskatterna från 1700-talet. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1967 (1968), 23–146.
- Sarvas, Pekka 1971: Ristiretkiajan ajoituskysymyksiä. *Suomen Museo* 1971, 51–63.
- Sarvas, Pekka 1972: *Länsi-Suomen ruumishautojen raha-ajoitukset*, arkeologian laitos: moniste 6 (lisen-siaatintyö), Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sarvas, Pekka 1973: Bysanttilaiset rahat sekä niiden jäljitelvät Suomen 900- ja 1000-lukujen löydöissä. *Honos Ella Kivikoski. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja - Finska fornminnesföreningens tidskrift* 75, Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys, 176–186.
- Sarvas, Pekka 1975: Suomen vanhin lehmänkello. *Suomen Museo* 82, 30–40.

- Sarvas, Pekka 1980: Om Livlands äldre mynthistoria. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1980: 2, 22–31.
- Sarvas, Pekka 1982a: Ein neuer zweiseitiger Münztyp des Königs Erich von Pommern in Turku (Åbo). *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1981, 171–178.
- Sarvas, Pekka 1982b: Espoon kirkon rahalöydöt. *SNY:n tiedotuslehti – NFF:s informationsblad* 2/1982, 41–47.
- Sarvas, Pekka 1988: Goldmünzen im finnischen Mittelalter. Berhaus, P. (red.): *Commentationes Numismaticae* 1988. *Festgabe für Gert und Vera Hatz*, Hamburg: Tietjen, 273–280.
- Sarvas, Pekka 1989: Die mittelalterlichen Brakteaten von Turku (Åbo). Ehrensvärd, U. (red.): *LL:t: Festskrift till Lars O. Lagerqvist*, *Numismatiska Meddelanden* 37, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen, 357–364.
- Sarvas, Pekka 1995: Två unika Åbomynt. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1995: 4, 50–55.
- Sarvas, Pekka 1997: Om mynten i Finland under Kalmarunionens tid. *Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona*, Turun maakuntamuseon näyttelysite 24, Turku: Turun maakuntamuseo, 61–66.
- Sarvas, Pekka 1998: Ett finskt myntfynd från unionistidens slutperiod. Moesgaard, J. C. & Nielsen, P. (red.): *Ord med Mening. Festskrift till Jørgen Steen Jensen 1. november 1998*, Taastrup: Nordisk Numismatisk Union, 88–91.
- Sarvas, Pekka 1999: Laukon kukkaron ostoarvosta. *Numismaattinen aikakauslehti* 2/1999, 36–41.
- Sarvas, Pekka 2000: Eräs tilitys Hämeen linnasta. *Numismaattinen aikakauslehti* 3/2000, 68–70.
- Schiffer, Michael 1987: *Formation Processes of the Archaeological Record*, Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Screen, Elina 2014: Rahan käytöstä 1400-luvun Suomessa. Talvio, T. (red.): *Tutkimusta ja keräilyä. Suomen Numismaattinen Yhdistys 1914–2014*, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys, 68–83.
- Selin, Elis 1980 (4. uppl.): *Skärgårdskapell och kyrkor i Hitis skärgård under 700 år*, Hangö: Hitis församling.
- Seppälä, Sivianna 2009: *Viljana, nahkoina, kapakalana. Talonpoikien maksamat kruununverot Suomessa vuosina 1539–1609* (diss.). Bibliotheca Historica 125, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Seppänen, Liisa 2012: *Rakentaminen ja kaupunkikuvan muutokset keskiajan Turussa. Erityistarkastelussa Åbo Akasemin päärakennuksen tontin arkeologinen aineisto* (diss.), Turku: Turun Yliopisto.
- Segerstedt, Torgny 1907: *Mynts användning i döds skulden*, Lund: Ohlson.
- Shanks, Michael & Hodder, Ian 1995: Processual, post-processual and interpretive archaeologies. Hodder, I., Shanks, M., Alexandri, A., Buchli, V., Carman, J., Last, J. & Lucas, G. (red.): *Interpreting Archaeology. Finding meaning in the past*, London & New York: Routledge, 3–29.
- Sinisalo, Antero 1975: *Olavinlinna*, Savonlinna: Pyhän Olavin kiltä.
- Skaare, Kolbjørn 1993: Om myntfunn i kirker. *Kirkearkeologi og kirkekunst: studier tilegnet Sigrid og Håkon Christie*, Øvre Eirik: Alvheim & Eide, 81–92.
- Spufford, Peter 1988: *Money and its use in medieval Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Spufford, Peter 2003: *Pengar och makt. Medeltidens handelsmän i Europa*, Stockholm: Bonnier.
- Steen Jensen, Jørgen 1977: Kirkegulvmønter. *Hikuin* 3, 295–302.
- Suchodolski, Stanislaw 1995: Coin hoards discovered in churches – a symptom of cult or economy. Leimus, I. (red.): *Studia Numismatica, Festschrift Arkadi Molvögin* 65, Eesti Ajaloomuseum, Tallinn: Huma, 172–177.
- Suhonen, Mervi 2005: Medieval Urban Vyborg. *Estonian Journal of Archaeology* 9/2, Special issue on the archaeology of buildings, 179–201.
- Suhonen, Veli-Pekka 2002: Kahden linnan aika – Länsi-Uudenmaan 1300-luvun lopun linnatilanne. *SKAS* 3/2002, 10–19.
- Suhonen, Veli-Pekka 2006: Muinaismuistolain alkujuurilla – Vuoden 1429 suuri pohjalöytötapaus. *Muinaistutkija* 3/2006, 57–59.
- Suna, Antti & Lounatvuori, Irma 2009: *Kuusiston linna ja kartano: opas*, Helsinki: Museovirasto.
- Suvanto, Seppo 1995: *Yksilö myöhäiskeskiajan talonpoikaisyhteiskunnassa. Sääksmäen kihlakunta 1400-luvun alusta 1570-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 193, Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Svensson, Roger 2012: *Renovatio Monetae. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*, Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen.

T

Taavitsainen, Jussi-Pekka 1979: *Kuusiston linnan kaivauslöydöt: kaivauslöytöjen ja historiallisten lähteiden vertailua = Utgrävningsfynd från Kustö slott: en jämförelse mellan utgrävningsfynd och historiska källor*. Raportteja 3, Turku: Turun kaupungin historiallinen museo.

Taavitsainen, Jussi-Pekka 1982: Hollolan Kapatuosian linnamäki. *Fennoscandia antiqua* I, 27–35.

Taavitsainen, Jussi-Pekka 1989: Medieval coins and the dating of Finnish castles and churches. Clarke, H. & Schia, E. 1989 (red.), *Coins and Archaeology*, MARG, Medieval Archaeology Research Group: proceedings of the first meeting at Isegran, Norway, 1988, BAR International Series 556, 63–76.

Taavitsainen, Jussi-Pekka 1990: *Ancient Hillforts of Finland. Problems of Analysis, Chronology and Interpretation with Special Reference to the Hillfort of Kuhmoinen* (diss.). Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 94, Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Taavitsainen, Jussi-Pekka 1999: Historiallisen ajan arkeologia tieteenalana ja antikvaarisena toimintana. Niukkanen, M. (red.): *Historiallisen ajan arkeologian menetelmät: Seminaari 1998*. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 20, Helsinki: Museovirasto, 6–14.

Taavitsainen, Jussi-Pekka 2003: Piirteitä Turun arkeologian historiasta. Seppänen, L. (red.): *Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. *Archaeologica Medii Aevi Finlandiae* IX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 9–18.

Talvio, Tuukka 1978: *The National Museum, Helsinki, and Other Public Collections in Finland. Anglo-Saxon, Anglo-Norman, and Hiberno-Norse Coins. Sylloge of Coins of the British Isles* 25, London: Oxford University Press.

Talvio, Tuukka 1980: Entisen Suomen Karjalan esihistorialliset rahalöydöt. *Suomen Museo* 1979, 5–29.

Talvio, Tuukka 1991: Fynd av förhistoriska mynt i Österbotten. *Studia Archaeologica Ostrobotniensia* 1989, 11–19.

Talvio, Tuukka 1992: The earliest coin finds of Viking-Age Finland. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1991, 55–62.

Talvio, Tuukka 1994: *Tutkijoita, keräilijöitä ja lahjoittajia. Suomalaisia numismaattikkoja 1700–1917*, Helsinki: Suomen Numismaattinen Yhdistys.

Talvio, Tuukka 1999: Early coin finds from Finland. Purhonen, P. (red.): *Fenno-Ugri et Slavi 1997: Cultural Contacts in the Area of the Gulf of Finland in the 9th - 13th Centuries*. Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja 8, Helsinki: Museovirasto, 94–100.

Talvio, Tuukka 2002: *Coins and coin Finds in Finland AD 800–1200* (diss.). Iskos 12, Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Talvio, Tuukka 2005a: Turun aarre 1851. Immonen, V. & Haimila, M. (red.): *Mustaa valkoisella – Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Korkeakoski-Väisäselle*, Turku: Turun yliopisto, 332–339.

Talvio, Tuukka 2005b: Ulvilan aarre – väliaikatietoja. *Numismaattinen aikakauslehti* 1/2005, 3–5.

Talvio, Tuukka 2005c: Ulvilan aarre tutkittu. *Arkeologia NYT!* 1/2005, 5–7.

Talvio, Tuukka 2005d: Ett medeltida skattfynd från Ulfsby i Finland – Ett preliminärt meddelande. *Myntstudier* 1/2005, 26–27.

Talvio, Tuukka 2007a: Coins and coin circulation in medieval Finland. Suchodolski, S. (red.): *Money Circulation in Antiquity the Middle Ages and Modern Times. Time, Range, Intensity, International Symposium of the 50 Anniversary of Wiadomości Numismatyczne*, Warsaw: Instytut Archeologii i Etnologii PAN: Avalon.

Talvio, Tuukka 2007b: The Coins of Søren Norby in Finnish Finds. Andersen, M., Horsnaes H. & Moesgaard J. C. (red.): *Magister Monetae. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen*, Publications from the National Museum 13, Copenhagen: The National Museum, 203–206.

Talvio, Tuukka 2008: Olof Myntare och frågan om myntningen i Viborg under medeltiden. *Myntstudier* 2008/1, 8–10.

- Talvio, Tuukka 2009: Gotlannin rahat Suomen 1200-luvun löydöissä. Pellinen, H-M (red.): *Maasta, kivestä ja hengestä. Markus Hiekkänen Festschrift*, Turku: Kulttuurien tutkimuksen laitos, arkeologia, 306-313.
- Talvio, Tuukka 2011: A coin hoard from the Turku Dominican Convent (1901). Harjula, J., Helamaa, M. & Haarala, J. (red.): *Times, things & places. 36 essays for Jussi-Pekka Taavitsainen*, Masku: J.-P. Taavitsainen Festschrift Committee, 152-165.
- Talvio, Tuukka 2012: The finds of medieval Livonian coins from Finland and the former Finnish Karelia – a preliminary survey. Leimus, I. (red.): *Monetary History of the Baltics in the Middle-Ages (12-16th C.)*, International symposium in Tallinn, 9-10 Dec. 2010, Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum, 10-18.
- Talvio, Tuukka 2013: Taalerit Suomen löydöissä. *Suomen Museo* 2012, 69-87.
- Talvio, Tuukka 2014a: *Rahakammion aarteet, Suomen Kansallismuseon näyttely- ja kokoelmajulkaisuja* 2, Helsinki: Museovirasto.
- Talvio, Tuukka 2014b: Sankt Henrik på mynt. *Nordisk Numismatisk Årsskrift, Ny Serie* 1, 201-211.
- Talvio, Tuukka 2016: *Ikkuna menneeseen ja tulevaan. 4/ Suomen kansallismuseo*. Museoviraston julkaisuja 7, Helsinki: Museovirasto.
- Talvio, Tuukka 2019: Fyndet från Åbo 1851: ett skattfynd med Magnus Erikssons mynt. *Myntstudier* 1/2019, 1-8.
- Tarkiainen, Kari 2008: *Finlands svenska historia. 1. Sveriges Österland. Från forntiden till Gustav Vasa*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Terävä, Elina 2016: Finds from Mankby – Everyday life and work in the village with a hint of luxury. Harjula, J., Helamaa, M., Haarala, J. & Immonen, V. (red.): *Mankby. A deserted medieval village on the coast of southern Finland*, Archaeology Medii Aevi Finlandiae XXII, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 139-166.
- Thordeman, Bengt 1936: Sveriges medeltidsmynt. Aakjaer, S. & Brøndum-Nielsen, J. (red.): *Nordisk kultur* XXIX. Mønt, Stockholm: Bonniers.
- Thordeman, Bengt 1948: The Lohe hoard. A contribution to the methodology of numismatics. *Numismatic Chronicle* 6 VIII, 188-204.
- Trigger, Bruce 1993: *Arkeologins idéhistoria*, Stehag: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Törnblom, Lena 1996: *Kastelholm, en nyckel till Sverige. Ett slottsläns politiska och militära betydelse åren 1470-1523* (diss.). Bibliotheca Historica 11, Helsingfors: Finska Historiska Samfundet.
- U**
- Uotila, Kari 1994: Kuusiston piispanlinnan keskiaikainen rakennushistoria. Suna, A. (red.): *Kuusiston linna. Tutkimuksia 1985-1993*. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 8, Helsinki: Museovirasto, 24-31.
- Uotila, Kari 2003: Kivitaloja keskiajan Turussa. Seppänen, L. (red.): *Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologica Medii Aevi Finlandiae IX, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura, 153-158.
- Uotila, Kari (red.) 2011: *Naantalin luostarin rannassa - arkipäivä Naantalin luostarissa ja sen liepeillä - Stranden vid Nådendals kloster - vardagen i klostret och dess omgivning*, Kaarina: Muuritutkimus.
- V**
- Vahtola, Jouko 2003: *Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin*, Helsinki: Otava.
- Voionmaa, Jouko 1942: Brakteatfyndet från Geta. *Finskt Museum* 1941, 22-30.
- Voionmaa, Jouko 1945: Der livländische Münzfund von Uusiportti. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* XLVI:2, Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys, 3-48.
- Voionmaa, Jouko 1958: Keskiaikainen rahakätkö. *Turun kaupungin historiallisen museon vuosijulkaisu* 20-21, 1956-1957, Turku: Turun kaupungin historiallinen museo, 111-112.
- Voionmaa, Jouko 1977: Junkarsborg. *Historisk Tidsskrift för Finland* 62, 435-438.
- Voionmaa, Väinö 1912: *Suomalaisia keskiajan tutkimuksia: veroja, laitoksia, virkamiehiä*, Porvoo: WSOY.
- Волков Иван Владимирович 2000: Монеты независимого Новгорода в денежном обращении русских земель в XV — начале XVI в. Труды МИГМ. Вып. 10. *Археологические памятники Москвы и Подмосковья*. Ч. 3. М., 132-147.

Vuoristo, Katja 1997: Löytöesineistö ja esineistön käyttäjät Näsen kuninkaankartanossa. Niukkanen, M. (red.): *Perniö – Kuninkaan ja kartanoiden pitäjä*. Helsingin yliopiston taidehistorian laitoksen julkaisuja XV, Helsingin yliopisto, 134–162.

W

Wallerstein, Immanuel 1974: *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*, New York: Academic Press.

Wallerström, Thomas 1995: *Norrboten, Sverige och medeltiden. Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi. Del 1*. Lund Studies in Medieval Archaeology 15:1, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Weber, Max 1978 (2nd ed. Roth, G. & Wittich, C. red.): *Economy and Society*, Berkeley: University of California Press.

Westerlund, Aron Ferdinand 1892: Beskrifning öfver ett fynd af svenska mynt från Vaala i Finland. *Numismatiska meddelanden XIV*, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, 3–36.

Y

Ylimaunu, Timo 2007: *Aittakylästä kaupungiksi – arkeologinen tutkimus Tornion kaupungistumisesta 18. vuosisadanloppuun mennessä* (diss.). *Studia Archaeologica Septentrionalia*, Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys.

Z

Zachrisson, Torun 1998: *Gård, gräns, gravfält. Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidigmedeltid i Uppland och Gästrikland* (diss.). *Stockholm Studies in Archaeology* 15, Stockholm: Stockholms Universitet.

Зайцев Василий Васильевич 2006: *Русские монеты времени Ивана III и Василия III*, Киев: Юнона-монета.

Зайцев Василий Васильевич 2016: *Русские монеты XIV-XVII вв.* Очерки по нумизматике, Москва.

Зайцев Василий Васильевич 2018: *Русские клейма на рублях и полтинах XIV-XV вв.* Москва.

Å

Åbo Tidningar 1840/94.

Ö

Östergren, Majvor 1983: Silverskatternas fyndplatser – farmännens gårdar. Jansson, I (red.): *Gutar och vikingar*, Stockholm: Statens historiska museum, 34–48.

Katalog

Introduktion till fyndkatalogen

Eftersom ett viktigt syfte med denna avhandling är att göra materialet lättare tillgängligt även för framtida forskning ingår en fyndkatalog över alla de fynd som behandlas i texten. En dylik katalog över de medeltida myntfynden i Finland har hittills saknats, vilket gjort det varit svårt att ta mynten i beaktande vid tolkningen av olika geografiska områden eller fyndlokaler, både vad gäller datering och vidare betydelse. Förhoppningsvis gör denna katalog det därmed lättare att i fortsättningen också inkludera mynten. För numismatiker hoppas jag att denna katalog skall vara till nytta i forskningen av olika mynttyper. Katalogen är översiktlig och går ej in på detaljer, men med referenser till inventarienummer, mynttyper, publicerade fynd och utgrävningsrapporter torde den vara till hjälp vid informationssökning och vid beslut om vilka helheter det lönar sig att se närmare på.

Katalogens rumsliga och tidsmässiga avgränsning är den samma som löpt hela avhandlingen igenom och den består därmed av alla de dokumenterade fynden från ca 1200–1560 som gjorts på nuvarande finskt område, samt de fynd från de överlättna områdena i Karelen som bevaras i Nationalmuseets samlingar. De senaste årens utgrävningsfynd från Viborg finns också med som ett kort omnämnande. Katalogen följer samma indelning som behandlingen av myntfynden i kapitel 6 och 7. Först presenteras depåfynden indelade landskapsvis, därefter gravfynden och mynt från kyrkliga miljöer indelade i kyrkor, kloster och prästgårdar. Efter detta följer myntfynden från slott och borgar, utgrävningsfynd från landsbygden samt ensamfunna mynt i form av ströfynd och metalldetektorfynd. Under de olika kategorierna behandlas landskapen i ordningen Åland, Egentliga Finland, Nyland, Satakunta, Österbotten, Tavastland, Savolax och Karelen följda av de överlättna områdena som nuförtiden ligger på den ryska sidan om gränsen. Fynden från Karelen är indelade i fynd från det medeltida svenska riket samt fynd från ryska Karelen.

Inom dessa historiska landskap behandlas fynden kommunvis i alfabetisk ordning.

De listor som Pekka Sarvas under sin tid som intendent på myntkabinettet i Nationalmuseum sammanställde angående medeltida mynt i finska myntfynd har varit till stor hjälp i insamlandet av materialet. Alla de mynt som ingår i Nationalmuseets samlingar har jag gått igenom och identifierat, likaså mynten i Åbo museicentrals samlingar samt huvudparten av mynten i Ålands museums samlingar. För de fynd som aldrig inlösts eller ej längre går att finna i samlingarna har jag förlitat mig på gamla kataloger eller diariemarkeringar, det samma gäller även en del av mynten från Kastelholms slott. Uppgifterna angående ströfynden och metalldetektorfynden finns alla dokumenterade i Nationalmuseets myntkabinets topografiska arkiv, i denna katalog beskrivs fyndomständigheterna endast i korthet, oftast är det frågan om åkerfynd. I denna katalog ingår alla de fynd som bokförts i Myntkabinettets arkiv till och med juni 2019. Metalldetektorfyndens fynduppgifter baseras på fyndanmälningarna, de äldre ströfynden på omnämnanden i diariet och publikationer. Av de äldre fynden är en stor del publicerade i katalogen *Om mynt funna i finsk jord*, sammanställd av Wilhelm Lagus år 1900.

Gällande depåfynden beskrivs fyndomständigheterna i korthet, noggrannheten varierar enligt hur väl fyndet dokumenterats vid själva fyndtillfället. Referenser anges ifall fyndet redan publicerats i något annat sammanhang. Utgrävningarna som bidragit med fyndmaterial från kyrkor, slott och övriga fyndlokaler presenteras inte i detta sammanhang i någon större utsträckning, istället anges en referens till utgrävningsrapporten. De flesta utgrävningsrapporter hittar man nuförtiden i digital form på Museiverkets registerportal.

För alla olika fynd oavsett fyndtyp anges fyndplatsens namn, inventarienummer (ifall fyndet inlösts till Nationalmuseum eller något annat museum), det

totala antalet mynt, det äldsta myntet och för depåfynden även det yngsta, fyndår eller utgrävningsår samt en genomgång av själva mynten med referenser. I myntbeskrivningen anges land, präglingsort¹, mynttyp, årtal, antal samt referens. För svenska medeltida mynt hänvisas med förkortningen LL till Lars O. Lagerqvists *Svenska mynt under vikingatiden och medeltiden (ca 995–1521) samt gotländska mynt (ca 1140–1565)*. För bestämningar av de olika brakteatgrupperna krönt huvud, krönt A, krönt S o.s.v. an-

vänds Brita Malmers *Den senmedeltida penningen i Sverige. Svenska brakteater med krönt huvud och krönta bokstäver*. För referenser till de livländska mynten har Gunnar Haljaks katalog *Livonian coins, XIII–XVIII Century. Part I: Feudal States* använts och för danska mynt Georg Galsters *Unionstidens ud-møntninger: Danmark og Norge 1397–1540, Sverige 1363–1521*. För varje fynd presenteras först de svenska mynten, sedan de livländska, följt av gotländska, danska och övriga mynt.

DEPÅFYND

ÅLAND

1. Geta

Inventarienummer: HU 382

Antal mynt: 850

Äldsta mynt: 1250–1275

Yngsta mynt: 1275–1290

Fyndår: 1880

Fyndomständigheter: Mynten har ursprungligen gömts i närheten av ett medeltida gods kallat Kodbolsta, som senare fick namnet Bolstaholm. Enligt de ursprungliga fynduppgifterna hörde det 825 brakteater och 25 fragment till fyndet. Idag finns det kvar 794 hela mynt samt en stor mängd fragment.

Referenser: Voionmaa 1942.

Behållare: -

Sverige

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **5 ex** (LL IX: 5 3 ex, 5b 2 ex).

Okänd myntherre

Kalmar: Brakteat 1275–1280 **127 ex** (LL XVIII B: 1a 42 ex, LL XVIII B: 1b 68 ex, LL XVIII B: 2a 3 ex, LL XVIII B: 2b 10 ex, LL XVIII B 4 ex).

Magnus Ladulås

Skara: Brakteat 1275–1290 **139 ex** (LL XVIII C: 1a 57 ex, LL XVIII C: 1 58 ex, LL XVIII C: 2a 24 ex).

Jönköping: Brakteat 1275–1290 **10 ex** (LL XVIII C: 3).

Skänninge: Brakteat 1275–1290 **201 ex** (LL XVIII C: 4a 64 ex, LL XVIII C: 4b 74 ex, LL XVIII C: 4c 14 ex, LL XVIII C: 4d 40 ex, LL XVIII C: 4e 2 ex, LL XVIII C: 4f, LL XVIII C: 4 5 ex, LL XVIII C: 5).

Söderköping: Brakteat 1275–1290 **35 ex** (LL XVIII C: 6a 9 ex, LL XVIII C: 6b 26 ex).

Örebro: Brakteat 1275–1290 **3 ex** (LL X A: 1b).

Nyköping: Brakteat 1275–1290 **71 ex** (LL X B: 2a 61 ex, LL X B: 2a 2 ex, LL X B: 2c, LL X B: 2f 7 ex).

Uppsala: Brakteat 1275–1290 **91 ex** (LL X C: 3b 21 ex, LL X C: 3c 50 ex, LL X C: 3 20 ex).

Västerås: Brakteat 1275–1290 **73 ex** (LL X D: 4a 18 ex, LL X D: 4b 12 ex, LL X D: 4d 43 ex).

Närmare oidentifierad brakteat **86 ex**.

2. Finströms kyrka

Inventarienummer: ÅM 436

Antal mynt: 20

Äldsta mynt: 1200–1225

Yngsta mynt: 1250–1275

Fyndår: 1969–1970.

Fyndomständigheter: I samband med utgrävningarna av Finströms kyrka hittades 20 mynt i sakristian. Bredvid mynten skall också resterna av ett lås ha hittats. Mats Dreijer har föreslagit att dessa mynt skulle härstamma från ett och samma depåfynd. Kenneth Jonsson och Lars Lagerqvist har dock påpekat att man måste behandla fyndet med en viss försik-

¹ För de svenska, danska och norska myntens del anges först myntherre och därefter präglingsort, medan de livländska mynten är fördelade enligt präglingsort och därefter i kronologisk följd enligt myntherre. Även vid mynt från övriga områden anges först präglingsort och därefter (ifall känd) myntherre och mynttyp.

tighet, eftersom det är oklart vilka mynt som i verkligheten hört till den förmodade depån.

Referenser: Dreijer 1970; Jonsson & Lagerqvist 1974; Sarvas 1980.

Behållare: -

Sverige

Lödöse: Brakteat 1200–1225 **1 ex** (LL XII: 6 d).

Johan Sverkersson

Uppsala: Brakteat 1216–1222 **1 ex** (LL III: 1).

Erik Eriksson

Götaland: Brakteat 1222–1250 **1 ex** (LL XV: 2).

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **5 ex** (LL IX: 2 3 ex, LL IX: 5a 2 ex).

Livland

Reval

Brakteat 1225–1265 **10 ex** (Haljak 2010: 3 2 ex, 5 4 ex, närmare oidentifierad 4 ex), 1245–1269 **1 ex** (Haljak 2010: 14)

Utrecht

Henrik van Vianden: Denar 1250–1267 **1 ex**.

3. Jomala kyrka

Inventarienummer: ÅM 353

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1275–1290

Yngsta mynt: 1275–1290

Fyndår: 1961.

Fyndomständigheter: De sex brakteaterna hittades i samband med en restaurering och utgrävning i kyrkan år 1961. Respektive mynt hittades inom en och samma utgrävningsruta. Det har föreslagits att mynten härstammar från en grundläggningsdepå.

Referenser: Jonsson, E. 2017; Rasmusson & Lagerqvist 1965.

Behållare: -

Sverige

Magnus Ladulås

Svealand (?): Brakteatfragment **1 ex** (LL X).

Nyköping: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X: 2a).

Skara: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL XXVIII: 1a).

Jönköping: Brakteat 1275–1290 **2 ex** (LL XXVIII: 3).

Skänninge: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL XXVIII: 4c).

4. Lemböte kapell

Inventarienummer: HU 355 / Ej inlöst

Antal mynt: 271

Äldsta mynt: 1225–1250

Yngsta mynt: 1400–1450

Fyndår: 1840

Fyndomständigheter: Fyndet uppdagades i oktober 1840 då pastorsadjunkten Erik Klerck besökte platsen och väster om den delvis kvarstående östra gaveln vid bortröjning av stenar hittade *små, runda bleckskifvor, skadade av erg*. Då platsen undersöktes närmare hittades allt som allt 271 mynt. I de ursprungliga källorna beskrivs fyndet uttryckligen som ett skattfynd och i insändaren i Åbo Tidningar år 1840 står det att mynten hittades ”under bortröjdandet af några stenar”. I sin doktorsavhandling år 1858 skrev Carl August Bomansson att Klerck fann mynten vid grävning i ruinens nordöstra hörn och senare lade Mathias Weckström till att mynten skulle varit funna under altarstenen. Eftersom mynten från Lemböte är från ett tidsspänn på över 200 år har det ändå antagits att mynten inte härstammar från endast ett depåfynd, utan möjligtvis från två olika fynd. Därtill kan en del vara enskilda mynt som offrats i kyrkan. Endast ett tiotal av mynten inlöstes till Helsingfors universitets myntsamling, några inhandlades av Borgå gymnasium och nio av Vasa gymnasium. Prosten i Hammarland skänkte sju mynt till Det Kongl. nordiske Oldskrift-Selskab i Köpenhamn, men i övrigt skingrades fyndet. I mars 1841 hade dock en känd samlare, överstelöjtnant C.G. Tamelander, besökt Stockholm och uppvisat fyndet för B.E. Hildebrand. Hildebrand katalogiserade fyndet, vilket gör att det trots allt finns relativt goda uppgifter om dess sammansättning.

Referenser: MK, top. arkiv: Lemböte kapell; Weckström 4; Åbo Tidningar 1840/ 94; Lagus 1900; Ehrnsten 2013a.

Behållare: -

Sverige

Erik Eriksson

Götaland: Brakteat 1225–1250 **3 ex** (LL XVI: 1).

Valdemar Birgersson

Brakteat 1250–1275 **3 ex** (LL XVII: 6).

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **10 ex** (LL XXVII: 1, LL XXVII: 8, LL XXVII: 12, LL XXVII: 13a, LL XXVII: 14 2 ex, LL XXVII 4 ex).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 4).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **32 ex** (LL XXX: 1).

Norge (?): Brakteat 1360–1363 **35 ex** (LL XXX: 2).

Lödöse: Brakteat 1360–1363 **23 ex** (LL XXX: 3).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **11 ex** (LL XXX: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1380 **2 ex** (KrH Ä).

Oidentifierade mynt

Stockholm: Brakteat 1200-tal? **2 ex**, brakteat 1363–1500 **117 ex**.

Brakteatfragment **12 ex**.

Livland

Reval

Brakteat 1265–1332 **2 ex** (Haljak 2010, s. 48).

Gotland

Penning 1210–1270 **9 ex** (LL XXI: 7a, LL XXI 7 ex, XXII).

Tyska Orden

Brakteat 1317–1328 **1 ex** (Paszkievicz 2011: 19).

Mecklenburg

Brakteat 1400–1450 **2 ex** (Malmer 1980, s. 281–285).

Stralsund

Brakteat 1300–1350 **2 ex**.

Erfurt

Brakteat 1335–1353 **1 ex**.

Tyskland

Oidentifierad brakteat 1350–1500 **2 ex**.

5. Vårdö, Sandö

Inventarienummer: ÅM 743

Antal mynt: 18

Äldsta mynt: 1478–1503

Yngsta mynt: 1504–1512

Fyndår: 2008

Fyndomständigheter: Mynten hittades inkilade mellan några stenar i en blomrabatt. Fyndplatsen undersöktes senare med metalldetektor, men inga nya mynt upptäcktes.

Referenser: ÅM, Kulturmiljöenheten, besiktningsrapport 6.8.2008.

Behållare: -

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **4 ex** (LL 2b, LL 3 3 ex), ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 12b).

Västerås: Örtug 1480–1503 **4 ex** (LL 5b 3 ex, LL 5e), ½ örtug 1480–1503 **8 ex** (LL 16).

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **1 ex** (LL 6).

EGENTLIGA FINLAND

6. Koroisnäset

Inventarienummer: MK 52100

Antal mynt: 5 eller 6

Äldsta mynt: 1220–1280

Yngsta mynt: 1370–1400

Fyndår: 1900–1902

Fyndomständigheter: Brakteaterna hittades i grunden till en dopfunt under utgrävningarna på området åren 1900–1902. Det är oklart huruvida den gotländska penningen hör till fyndet eller ej.

Referenser: Koivunen 1979; Hukantaival 2016.

Behållare: -

Gotland

Penning 1220–1280 **1 ex** (LL XXII: 10).

Sverige

Magnus Eriksson

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 4a).

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (KrH ÄI).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIe).

Brakteat ca. 1370–1400, otydlig **1 ex**.

Tyskland

Brakteat ca 1370–1400, otydlig **1 ex**.

7. Koroisnäset

Inventarienummer: MK 52100

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1360–1363

Yngsta mynt: 1360–1363

Fyndår: 1900–1902

Fyndomständigheter: Brakteaterna hittades invid en grav. Fast i mynten hittades också tygrester, vilket tyder på att de legat i någon form av tygpåse.

Referenser: Koivunen 1979.

Behållare: Tygpåse

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1b).

Norge (?): Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 2b).

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **4 ex** (KrH ÄIa, KrH ÄIc 3 ex).

8. Koroisnäset

Inventarienummer: MK 52100

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1340–1354

Yngsta mynt: 1363–1380

Fyndår: 1900–1902

Fyndomständigheter: Brakteaterna hittades i samband med

en av tegelgravarna (grav nr 2) på området.

Referenser: Koivunen 1979.

Behållare: -

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **4 ex** (LL XXVII: 7a, LL XXVII: 14, LL XXVII 2 ex).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (L LXXVIII: 4a).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIc-e).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

9. Koroisnäset

Inventarienummer: MK 52100

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1340–1354

Yngsta mynt: 1370–1380

Fyndår: 1900–1902

Fyndomständigheter: Brakteaterna hittades i samband med en av tegelgravarna (grav nr 3) på området.

Referenser: Koivunen 1979.

Behållare: -

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 7a).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1c).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Gotland

Penning 1220–1280 **3 ex** (LL XXII: 10).

10. Åbo, invid Aura å

Inventarienummer: HU 18/1851

Antal mynt: 160

Äldsta mynt: 1320–1340

Yngsta mynt: 1340–1354

Fyndår: 1851

Fyndomständigheter: Invid Aura å hittades år 1851 gamla silvermynt. Enligt en tidningsnotis skulle fyndet ursprungligen ha besatt av till och med 400 mynt, det kan dock vara frågan om ett missförstånd.

Referenser: Talvio 2005a; Talvio 2019.

Behållare: -

Sverige

Magnus Eriksson: Penning 1320–140 **147 ex** (LL XXVI: 1a

97 ex, LL XXVI: 2, LL XXVI: 3a 22 ex, LL XXVI: 4 13 ex, LLXXVI: 5 2 ex, LLXXVI: 6, LLXXVI: 7, LL XXVI 10 ex), 1340–1354 **4 ex** (LL XXVII: 13b, LLXXVII: 14 3 ex), oidentifierade penningar **9 ex**.

11. Åbo, Östra strandgatan

Inventarienummer: TMK 14681

Antal mynt: 118

Äldsta mynt: 1354–1363

Yngsta mynt: 1354–1363

Fyndår: 1953

Fyndomständigheter: Mynten hittades i samband med övervakningar av avloppsgrävningar vid Östra Strandvägen.

Referenser: Gardberg 1953; Voionmaa 1958.

Behållare: -

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **10 ex** (LL XXVIII: 1a).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **8 ex** (LL XXVIII: 2a).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **25 ex** (LL XXVIII: 3a 24 ex, LL XXVIII: 3c).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **58 ex** (LL XXVIII: 4a 35 ex, LL XXVIII: 4b 4 ex, LL XXVIII: 4c: 4ex, LL XXVIII: 4 15 ex).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **3 ex** (LL XXIX: 6a, LL XXIX 2 ex).

Viborg (?): Brakteat 1354–1363 **1 ex**.

Västerås/Åbo (?): Brakteat 1354–1363 **6 ex**.

Otydlig brakteat **7 ex**.

12. Åbo domkyrka

Inventarienummer: TMK 118

Antal mynt: 34

Äldsta mynt: 1354–1363

Yngsta mynt: 1360–1363

Fyndår: 1923

Fyndomständigheter: I samband med restaureringsarbeten i Åbo domkyrka hittades i en av kistorna en påse med 34 brakteater.

Referenser: Rinne 1941.

Behållare: Myntpåse

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 1a).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **3 ex** (LL XXVIII: 2a).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **5 ex** (LL XXVIII: 3a 4 ex,

3b), 1360–1363 1 ex (LL XXX: 4b).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **15 ex** (LL XXVIII: 4a 8 ex, 4e 4 ex, 4 3 ex).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **7 ex** (LL XXIX: 4, 6a, 7 5 ex).

Oidentifierad brakteat 1354–1363 **2 ex**.

13. Åbo slott

Inventarienummer: TMK 12790

Antal mynt: 29

Äldsta mynt: 1340–1380

Yngsta mynt: 1370–1389

Fyndår: 1904

Fyndomständigheter: I samband med restaureringen av slottet hittades år 1904 den så kallade Makalös-skatten i det västra tornets bottenrum. Närmare uppgifter om fyndkontexten saknas.

Referenser: MK, top. ark: Åbo slott.

Behållare: -

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **20 ex** (LL 4a 7 ex, LL 4b 10 ex, samt 3 närmare obestämda).

Kalmar: Örtug 1370–1389 **3 ex** (LL 5a 2 ex, LL 5b).

Söderköping: Örtug 1370–1389 **4 ex** (LL 10a 3 ex, LL 10b).

Gotland

Visby: Gote 1340–1390 **2 ex** (LL XXXV: 1).

14. Kaskisgatan (Dominikankonventet), Åbo

Inventarienummer: MK 46034

Antal mynt: 100

Äldsta mynt: 1363–1370

Yngsta mynt: 1450–1470

Fyndår: 1901

Fyndomständigheter: I hörnet av ett rum under en löst sittande tegelsten hittades år 1901 ett stengodskärl med 100 penningar. Fyndet inlöstes till Nationalmuseet samlingar och katalogiserades av Otto Alcenius, men glömdes sedermera bort och bokfördes på nytt år 1946, dock utan proveniensuppgifter och med 129 mynt istället för 100. Fyndet har rekonstruerats av Pekka Sarvas och Tuukka Talvio, men det finns dock ännu vissa oklarheter angående särskilt de svenska mynten, eftersom fyndets troligen blandats med ett annat samtida fynd.

Referenser: Talvio 2011; Hukantaival 2016.

Behållare: Stengodskärl

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Söderköping: Brakteat 1363–1380 **5 ex** (Krs Äa), 1370–1380 **2 ex** (KrS Äb).

Västerås: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrA Äa).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **14 ex**.

Erik av Pommern / Kristoffer av Bayern

Västerås: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrA YI).

Karl Knutsson Bonde

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **8 ex** (KrS YI).

Västerås / *Åbo* (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Livland

Reval

Scherf 1426–1470 **4 ex** (Haljak 2010: 100).

Gotland

Gote 1400–1420 **1 ex** (LL 4).

Danmark

Erik av Pommern

Lund: Sterling 1405–1420 **1 ex** (Galster 1972: 48)

Naestved: Penning 1400–1420 **1 ex** (Galster 1972: 48).

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T17).

Mecklenburg

Brakteat 1400–1450 **2 ex** (Malmer 1980: 281–283).

14b. Kaskisgatan, Åbo blandat med okänt fynd från Åbo stad

Fyndnummer: 46034

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrH ÄIIe), 1363–1380 **2 ex** (KrH ÄIIi).

Erik av Pommern / Kristoffer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **34 ex** (KrH YIIc).

Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **3 ex** (KrH YIc 2 ex, KrH YId).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **19 ex** (KrH YIa 7 ex, KrH YIb 12 ex). Oidentifierade brakteater ca 1363–1470 **3 ex**.

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T17).

15. Åbo, Domkyrkotorget

Inventarienummer: TMK 22367

Antal mynt: 14

Äldsta mynt: 1518–1522

Yngsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2006

Fyndomständigheter: Mynten hittades under ett husgolv vid utgrävningar av Domkyrkotorget i Åbo.

Referenser: Järvi 2009.

Behållare: -

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **14 ex**.

16. Åbo, Kaskisgatan

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 17

Äldsta mynt: 1480–1503

Yngsta mynt: 1539

Fyndår: 1906

Fyndomständigheter: Mynten har hittats under grävningsarbete vid dominikankonventets tomt på Kaskisgatan, men närmare information om själva fyndkontexten saknas.

Referenser: MK, top. ark: Åbo.

Behållare: -

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **2 ex** (LL 8b, LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk "1522" **3 ex** (SM 74), 1524–1527 **3 ex** (SM 76), 1528 **2 ex** (SM 81), 1529 **1 ex** (SM 84).

Västerås: Fyrk 1529–1531 **1 ex** (SM 28), 1529 **1 ex** (SM 29b), 2 öre **2 ex** (SM 153).

17. Åbo, Viinamäki

Inventarienummer: MK 21017

Antal mynt: 95

Äldsta mynt: 1405–1439

Yngsta mynt: 1546

Fyndår: 1921

Fyndomständigheter: Två pojkar hittade mynten vid grävarbete på tomt 53B i utkanten av staden.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **17 ex** (LL 1a, LL 1b, LL 2a, LL 2b 9 ex, LL 3 5 ex).

Åbo: Örtug 1410–1439 **1 ex** (LL 8b).

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1448 **1 ex** (LL 2b).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **3 ex** (LL 2b, 3b 2 ex).

Åbo: Örtug 1450–1470 **2 ex** (LL 6).

Kristian I

Stockholm: Örtug 1457–1461 **4 ex** (LL 2, LL 3 3 ex).

Interregnum

Stockholm: Örtug 1465–1467 **1 ex** (LL 2a).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **8 ex** (LL 2c 2 ex, LL 2d, LL 2e, LL 3 4 ex).

Västerås: Örtug 1480–1503 **12 ex** (LL 5b 9 ex, LL 5d 3 ex); ½ örtug 1478–1503 **19 ex** (LL 16a 7 ex, LL 16c 4 ex, LL 16d, LL 16e 3ex, LL 16i 4 ex).

Hans

Västerås: Örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 3).

Svante Sture

Västerås: ½ örtug **1 ex** (LL 5).

Sten Sture den yngre

Stockholm: Örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 5); ½ örtug 1512–1520 **13 ex** (LL 8a 3 ex, LL 9a 7 ex, LL 9d 2 ex, LL 9e), 1515–1520 **1 ex** (LL 7b).

Gustav I

Västerås: Örtug 1523 **1 ex** (SM 17), 1530 **1 ex** (SM 23); fyrk 1529 **1 ex** (SM 29b).

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57); fyrk 1528 **1 ex** (SM 77), 1529 **1 ex** (SM 86), 1532–1534 **1 ex** (SM 96).

Svartsjö: 4 penningar 1546 **1 ex** (SM 207).

Livland

Reval

Thomas Schöning: Skilling 1535–1539 **1 ex** (Haljak 2010: T4).

Danmark

Kristian II: Klipping 1518–1522 **1 ex** (Galster 1972: 42).

18. Åbo? Okänt fynd

Inventarienummer: MK 46034

Antal mynt: ca 20

Äldsta mynt: 1410–1450

Yngsta mynt: 1470–1500

Fyndår: Okänt.

Fyndomständigheter: Museifynd, se fyndet från dominikan-konventet på Kaskisgatan.

Referenser: Talvio 2011.

Behållare: -

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (Krs YI).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **8 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **7 ex** (KrA YIIa).

19. Masko

Inventarienummer: NM 4391

Antal mynt: 249

Äldsta mynt: 1340–1380

Yngsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 1904

Fyndomständigheter: Några barn hittade myntskatten då de lekte i en grotta i närheten av Kalela gods i Masko.

Referenser: Sarvas 1975.

Behållare: Koskälla

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1390 **118 ex** (LL 3a 2 ex, LL 4a 28 ex, LL 4b 59 ex, LL 4c, LL 5a 3 ex, LL 5b 2 ex, LL 7a 2 ex, LL 7b, LL 7c 4 ex, LL 8 2 ex, LL 9a 3 ex, LL 9b 2 ex, LL 10a 9 ex); brakteat 1363–1370 **14 ex** (KrH ÄIIId 2 ex, KrH ÄIIe 3 ex, KrH ÄIIId/e 9 ex), 1363–1380 **5 ex** (KrH ÄIIIf 2 ex, KrH ÄIIh 3 ex).

Söderköping: Brakteat 1363–1380 **13 ex** (Krs Äa), 1370–1380 **1 ex** (KrS Äb).

Västerås: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrA Äa, KrA Äb).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2a).

Livland

Reval

Artig 1363–1390 **19 ex**, 1390–1400 **9 ex**; penning 1395–1398 **1 ex**.

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1390 **8 ex**, 1390–1400 **6 ex**.

Gotland

Göte 1340–1390 **8 ex** (LL 1), 1390–1420 **42 ex** (LL 3 39 ex, LL 4 3 ex).

Hamburg

Witten 1350–1379 **1 ex** (Jesse 303).

20. Pargas, Jurmo

Inventarienummer: MK 2017002

Antal mynt: 140

Äldsta mynt: 1430–1483

Yngsta mynt: 1430–1483

Fyndår: -

Fyndomständigheter: År 2007 vid inventering av kulturarvet på ön Jurmo berättade en av invånarna att han i tiderna hittat silvermynt öster om byn. Fyndet hade dock senare försvunnit. Då sonen vintern 2009 städade huset hittade han mynten, som skickades till Nationalmuseets myntkabinett. De ihopklibbade mynten hade enligt upphittarens uppgifter hittats på jordytan invid en väg. Då platsen senare undersöktes hittades också resterna av en eldstad samt spår av tydliga kulturskikt. Utifrån detta är det troligt att även dessa mynt nedlagts i direkt närhet till en medeltida bosättning.

Referenser: Jansson & Talvio 2010.

Behållare: -

Livland

Penning ca 1430–1483 **140 ex**.

21. Halikko, Åminne gård

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 20

Äldsta mynt: 1405–1439

Yngsta mynt: 1504–1512

Fyndår: 1885

Fyndomständigheter: Mynten hittades vid potatisupptagning på Åminne gårds mark.

Referenser: Lagus 1900.

Behållare: -

Sverige

Stockholm: Örtug eller ½ örtug 1405–1512 **11 ex**.

Västerås: Örtug eller ½ örtug 1405–1512 **9 ex**.

22. Pyhämaa

Inventarienummer: HU 455

Antal mynt: 200

Äldsta mynt: 1405–1439

Yngsta mynt: 1535–1540

Fyndår: 1884

Fyndomständigheter: I en liten åkersluttning hittade två pojkar en läderpåse som innehöll över 200 svenska silvermynt. Flera av mynten gick dock sönder då påsen lyftes upp ur marken.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: Läderpåse

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **17 ex** (LL 1b, LL 2b 14 ex, LL 3 2 ex).

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1448 **2 ex** (LL 2c).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL 3a).

Åbo: Örtug 1450–1470 **5 ex** (LL 6).

Kristian I

Stockholm: Örtug 1457–1461 **1 ex** (LL 3).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **2 ex** (LL 1), ½ örtug 1478–1503 **11 ex** (LL 9a, LL 9c 4 ex, LL 10b 5 ex, LL 12b).

Västerås: Örtug 1480–1503 **6 ex** (LL 5b 3 ex, LL 5c, LL 5d 2 ex), ½ örtug 1480–1503 **42 ex** (LL 16a 14 ex, LL 16b 4 ex, LL 16c 7 ex, LL 16d 2 ex, LL 16e 7 ex, LL 16h, LL 16i 4 ex, LL 16 2 ex, LL 17).

Hans

Stockholm: ½ örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 5).

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **5 ex** (LL 4a, LL 6a, LL 6b 3 ex).

Sten Sture den yngre

Stockholm: Örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 5), ½ örtug 1512–1520 **34 ex** (LL 7a, LL 8a 5 ex, LL 8b 4 ex, LL 9a 15 ex, LL 9d 7 ex, LL 11 2 ex).

Västerås: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 12b).

Gustav I

Stockholm: Öre 1528 **2 ex** (SM 41), örtug 1523 **2 ex** (SM 55), 1535–1540 **2 ex** (SM 57), fyrk 1523–1525 **25 ex** (SM 74), 1524–1527 **10 ex** (SM 75 2 ex, SM 76 8 ex).

Västerås: Fyrk 1523 **1 ex** (SM 27).

Flera myntfragment 1400–1540.

23. Rimito

Inventarienummer: MK 27030

Antal mynt: 10

Äldsta mynt: 1523

Yngsta mynt: 1543

Fyndår: 1927

Fyndomständigheter: I kyrkbyn invid andelsaffären hittade butiksföreståndaren Soini år 1927 tio mynt.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Sverige

Gustav I

Stockholm: Öre 1523 **1 ex** (SM 39), 1522 **1 ex** (SM 40), örtug 1523 **1 ex** (SM 55), 1535–1540 **3 ex** (SM 57), 1533–1534 **1 ex** (SM 69).

Västerås: Fyrk 1529–1530 **1 ex** (SM 31).

Svartsjö: ½ mark 1541 **1 ex** (SM 188), 1543 **1 ex** (SM 190).

NYLAND

24. Nurmijärvi

Inventarienummer: HU 7.12.1989/ Ej inlöst

Antal mynt: 340

Äldsta mynt: 1400–1550

Yngsta mynt: 1400–1550

Fyndår: 1839

Fyndomständigheter: Myntdepån hittades vid Stor Labbarts mangård. 16 mynt inlöstes till universitetets myntsamling, resten återsändes till upphittaren.

Referenser: Lagus 1900: 62.

Behållare: -

Livland

Silvermynt 1400–1550 **340 ex**.

SATAKUNTA

25. Ulfsby, Likis

Inventarienummer: Saknas

Antal mynt: Okänt

Äldsta mynt: 1350–1389

Yngsta mynt: 1350–1389

Fyndår: 1930 (?)

Fyndomständigheter: Enligt en artikel om gravfältet i Likis har det i en av gravarna hittats en myntpåse med brakteater från 1300-talet. Närmare information om fyndet saknas.

Referenser: Kronqvist 1938

Behållare: Myntpåse.

Sverige

Brakteater ca 1350–1389, okänt antal.

26. Ulfsby kyrka

Inventarienummer: MK 2004059

Antal mynt: 1474

Äldsta mynt: 1354–1363

Yngsta mynt: 1379–1400

Fyndår: 2004

Fyndomständigheter: Mynten hittades vid grävarbete invid kyrkans grundval.

Referenser: Talvio 2005b-d; Norrena, Oravisjärvi & Ehanti 2019.

Behållare: Hansa-kanna, en eller flera skinnpåsar.

Sverige

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4a).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **12 ex** (LL XXX: 4 **10 ex**, Malmer 1980 bild 295–296 2 ex).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXIX).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **233 ex** (LL 2, LL 3a 20 ex, LL 4a 17 ex, LL 4b 185 ex, LL 4c 10 ex), brakteat 1363–1370 **184 ex** (KrH ÄIIb 3 ex, KrH ÄIIc-e 181 ex), 1363–1380 **1 ex** (KrH ÄIIg), 1370–1380 **153 ex** (KrH ÄIIh 118 ex, KrH ÄIIi 35 ex), otydliga brakteater **18 ex**.

Kalmar: Örtug 1370–1389 **36 ex** (LL 5a 14 ex, LL 5b 10 ex, LL 6a, LL 6b 2 ex, LL 7a 3 ex, LL 8 6 ex), brakteat 1363–1380 **2 ex** (KrE).

Söderköping: Örtug 1370–1389 **49 ex** (LL 9a 9 ex, LL 9b 5 ex, LL 10a 35 ex), brakteat 1370–1380 **259 ex** (KrA Äa 232 ex, KrA Äb 27 ex), otydliga brakteater **12 ex**.

Västerås: Brakteat 1363–1370 **100 ex** (KrA Äa 7 ex, KrA Äb 93 ex), otydliga brakteater **4 ex**.

Oidentifierad örtug, oidentifierad brakteat **3 ex**.

Livland

Reval

Artig 1365–1395 **45 ex** (Haljak 2010: T1), 1365–1400 **47 ex** (Haljak 2010: T2a-3a 21 ex, T1-3 26 ex).

Dorpat

Johann I Vyffhausen: Artig 1343–1373 **2 ex** (Haljak 2010, s. 239).

Heinrich I von Velde: Artig 1373–1378 **1 ex** (Haljak 2010, s. 241).

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1400 **58 ex** (Haljak 2010, s. 242).

Gotland

Visby: Gote 1340–1390 **236 ex**.

Norge

Olav IV

Oslo: Brakteat 1380–1387 **15 ex** (Skaare 1995: 277–278).

Hamburg

Witten 1380–1420 **1 ex**.

27. Vesilahti, Laukko gård

Inventarienummer: MK 98004

Antal mynt: 80

Äldsta mynt: 1448

Yngsta mynt: 1500–1505

Fyndår: 1997

Fyndomständigheter: I grundvalen till Laukko gård hittades en myntskatt under arkeologiska utgrävningar sommaren 1997. Mynten har i tiderna placerats mellan stenarna i en påse eller träask.

Referenser: Sarvas 1998, 1999; Uotila & Majantie 1998.

Behållare: Påse eller träask.

Livland

Reval

Bernd von der Borch: Skilling 1481–1483 **17 ex** (Haljak 2010: 69 16 ex, 72).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1500 **1 ex** (Haljak 2010: 105a).

Dorpat

Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 560).

Dietrich V Hake: Skilling 1485–1498 **2 ex** (Haljak 2010: 569, 572).

Riga

Sedevankanz: Skilling 1479/1484 **6 ex** (Haljak 2010: 756a, 756b, 756c 2 ex, 756 2 ex).

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 238b, 240).

Michael Hildebrand: Skilling 1484–1505 **3 ex** (Haljak 2010: 757a, 757c, 759).

Michael Hildebrand & Wolter von Plettenberg: Skilling 1500–1505 **2 ex** (Haljak 2010: 383a).

Wenden

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 220a).

Johann Freitag von Loringhofe: Skilling 1483–1494 **5 ex** (Haljak 2010: 224b).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1505 **15 ex** (Haljak 2010: 230, 231, 232 13 ex).

Danmark

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **3 ex** (Galster 1972: 22).

Kristian I:

Malmö: Hvid 1448–1481 **8 ex** (Galster 1972: 23 2 ex, 23a 3 ex, 23b, 23c, 23d).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **13 ex** (Galster 1972: 31).

ÖSTERBOTTEN

28. Pattijoki

Inventarienummer: MK 31018

Antal mynt: 628

Äldsta mynt: 1340–1380

Yngsta mynt: 1380–1387

Fyndår: 1931

Fyndomständigheter: En person hittade mynten på Märsylä gårds ägor i Pattijoki kyrkby. Till fyndet hörde förutom mynten också två silverringar.

Referenser: MK, top. ark: Pattijoki

Behållare: Tygpåse

Sverige

Magnus Eriksson

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXIX: 8).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **2 ex** (LL XXX: 1b, 1c).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **3 ex** (LL XXX: 4a, 4b 2 ex).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **94 ex** (LL 3a 4 ex, LL 4a 27 ex, LL 4b 63 ex), brakteat 1363–1370 **126 ex** (KrH ÄIIb, KrH ÄIIc-e 24 ex, KrH ÄIIId 29 ex, KrH ÄIIe 72 ex), 1363–1380 **12 ex** (KrH ÄIIIf 2 ex, KrH ÄIIg 10 ex), 1370–1380 **92 ex** (KrH ÄIIh 61 ex, KrH ÄIIi 31 ex).

Kalmar: Örtug 1370–1389 **8 ex** (LL 5a, LL 5b 2 ex, LL 7a, LL 7b, LL 7c 2 ex, LL 8).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **79 ex** (KrA Äb 79 ex).

Söderköping: Örtug 1370–1389 **31 ex** (LL 9a 5 ex, LL 9b, LL 10a 23 ex, LL 10b 2 ex), brakteat 1370–1380 **163 ex** (KrS Äa 151 ex, KrS Äb 12 ex).

Oidentifierad svensk brakteat 1300–1400 **3 ex**.

Gotland

Göte 1340–1380 **4 ex** (LL XXXIV: 1d 2 ex, LL XXXIV: 1 2 ex).

Norge

Håkon VI

Oslo: Brakteat 1355–1380 **1 ex** (Skaare 1995: 275).

Olav Håkonsson

Oslo: Brakteat 1380–1387 **7 ex** (Skaare 1995: 277 3ex, 278 4 ex).

Rostock

Witten 1340–1379 **1 ex** (Jesse 307).

Okänd tysk präglingsort: Heller 1300–1400 **1 ex**.

29. Uleåsalö

Inventarienummer: MK 60056

Antal mynt: 98

Äldsta mynt: 1370–1389

Yngsta mynt: 1370–1389

Fyndår: 1959

Fyndomständigheter: En arbetare hittade en läderpåse med mynt, närmare information om fyndplatsen sakans. Mynten spriddes bland olika personer, slutligen lyckades man få 98 mynt till museets samlingar.

Referenser: MK, top. ark: Oulunsalo

Behållare: Läderpåse

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **69 ex** (LL 3a 2 ex, LL 4a 17 ex, LL4b 43 ex, LL 4c 4 ex, LL 2–4 3 ex).

Kalmar: Örtug 1370–1389 **11 ex** (LL 5a 5 ex, LL 5b 3 ex, LL 6b, LL 7a 2 ex).

Söderköping: Örtug 1370–1389 **18 ex** (LL 9a, LL 9b, LL 10a 16 ex).

30. Oravaisensaari, Torneå

Inventarienummer: MK 20015, MK 48051, MK 48052.

Antal mynt: 552

Äldsta mynt: 1405–1439

Yngsta mynt: 1450–1470

Fyndår: 1919, 1948, 1973

Fyndomständigheter: Vid grävarbete vid grundvalen till sin ladugård hittade en jordbrukare i Alavojakkala by över 500 mynt, av vilka 523 inlöstes till Nationalmuseet, fem mynt gavs till museet i Torneå. År 1948 hittades fem mynt till och under undersökningar senare samma år ytterligare åtta mynt. År 1973 utfördes arkeologiska undersökningar av Uleåborgs universitet på platsen och ytterligare elva mynt som tillhörde fyndet togs till vara.

Referenser: Koivunen 1973.

Behållare: -

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **487 ex** (LL 1a 6 ex, LL 1b 15 ex, LL 2a 22 ex, LL 2b 304 ex, LL 2c 4 ex, LL 3 132 ex, LL 4, LL 5a 3 ex).

Västerås: Örtug 1405–1439 **9 ex** (LL 2a, LL 5b 4 ex, LL 6a, LL 7, LL 8b, LL 9b).

Åbo: Örtug 1410–1439 **2 ex** (LL 2b 2 ex).

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1448 **49 ex** (LL 1a, LL 2b 3 ex, LL 2c 41 ex, LL 3, LL 3a, LL 4, LL 6).

Åbo: Örtug 1441–1448 **1 ex** (LL 3b).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **4 ex** (LL 2 2 ex, LL2b, 3b).

31. Vaala (Muhos)

Inventarienummer: HU 515/HU515a/Ej inlöst

Antal mynt: 923

Äldsta mynt: 1405–1439

Yngsta mynt: 1544

Fyndår: 1889

Fyndomständigheter: En torparflicka hittade mynten utspridda på en gångstig. Mynten skickades till Helsingfors universitet, där 117 mynt inlöstes till myntkabinettet. Tullförvaltare Oskar Sevon från Villmanstrand införskaffade majoriteten av de övriga mynten, medan några köptes av intendent Thorsten Waenerberg i Helsingfors. Efter Sevons bortgång köpte A. F. Westerlund mynten. Redan tidigare hade Westerlund skaffat sig några mynt ur detta fynd, eftersom myntkabinettet vid denna tid bytte ut dupletter ur samlingarna. År 1896 publicerade den svenska samlaren Westerlund en lista över alla de kända mynten ur fyndet. År 1899 såldes en del av Westerlunds samling på myntauktion i Stockholm, i samband med vilket 201 mynt köptes till myntkabinettets samlingar. En stor del av dessa härstammar ur fyndet från Vaala. Flera av mynten går ej längre att spåra, men tack vare Westerlunds beskrivning över mynten går det att delvis rekonstruera fyndet.

Referenser: Westerlund 1892, Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **13 ex** (LL 2b 11 ex, närmare oidentifierad 2 ex).

Västerås: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Interregnum

Västerås: Örtug 1465–1467 **1 ex**.

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1448 **4 ex**.

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **4 ex**.

Åbo: Örtug 1450–1470 **1 ex**.

Kristian I

Stockholm: Örtug 1457–1461 **2 ex**.

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **6 ex** (LL 2 3 ex, LL 3 3 ex), ½ örtug 1478–1503 **12 ex** (LL 8, LL 9 4 ex, LL 10b, LL 10 6 ex).

Västerås: Örtug 1480–1503 **6 ex** (LL 5d, LL 5 5 ex), ½ örtug 1480–1503 **46 ex** (LL 16c 3 ex, 16e, LL 16 42 ex).

Hans

Stockholm: Örtug 1497–1501 **2 ex** (LL 4, LL 5).

Västerås: Örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 9).

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **5 ex** (LL 3b 2 ex, LL 4, LL 6b 2 ex).

Sten Sture den yngre

Stockholm: Örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 5), ½ örtug **16 ex** (LL 8b, LL 9a 2 ex, närmare oidentifierad 13 ex).

Gustav I

Åbo: Örtug 1520–1525 **1 ex**.

Stockholm: Öre 1522 **1 ex**, 1523 **7 ex** (SM 39), 1 öre 1524–1527 **4 ex** (SM 40), 1528 **12 ex** (SM 41 4 ex, SM 43 2 ex, SM 45, närmare oidentifierad 5 ex), 1529 **6 ex** (SM 47), 1530 **2 ex** (SM 50), 1532 **4 ex** (SM 51), 1533 **1 ex** (SM 52); örtug 1535–1540 **45 ex** (SM 57), 1528 **3 ex** (SM 58), 1529 **4 ex** (SM 59 2 ex, SM 60 2 ex), 1530 **10 ex** (SM 61a 2 ex, SM 61 8 ex), 1531 **4 ex** (SM 64 4 ex), 1532 **3 ex** (SM 67), 1533 **6 ex** (SM 70), 1534 **7 ex** (SM 72a), 1528–1532 **8 ex** (SM 66 2 ex, närmare oidentifierad 6 ex), 1533–1534 **1 ex** (SM 71), fyrk ”1522” **8 ex** (SM 74), 1524–1527 **18 ex** (SM 76), 1528 **5 ex** (SM 78, SM 79 4 ex), 1529 **11 ex** (SM 86), 1530 **4 ex** (SM 88), 1531 **7 ex** (SM 89 5 ex, SM 90 2 ex), 1530–1535 **1 ex** (SM 94), 1532–1534 **1 ex** (SM 95); ½ mark 1536 **1 ex** (SM 124), 1537 **1 ex** (SM 125); 2 öre 1536 **1 ex** (SM 134), 1537 **1 ex** (SM 135).

Västerås: Öre 1528 **1 ex** (SM 10), 1529 **2 ex** (SM 12), 1530 **2 ex** (SM 14), 1529 **4 ex** (SM 19b), 1530 **14 ex**, 1531 **4 ex** (SM 25 2 ex, SM 26 2 ex), 1529–1531 **7 ex** (SM, s. 12); fyrk 1529–1531 **4 ex** (SM 28), 1529 **7 ex** (SM 29b), 1530 **4 ex**, 1531 **2 ex**; ½ mark 1540 **1 ex** (SM 151); 2 öre 1539 **1 ex** (SM 153).

Svartsjö: Mark 1543 **1 ex** (SM 179); ½ mark 1541 **3 ex** (SM 188, SM 189 2 ex), 1543 **1 ex** (SM 190), 1544 **1 ex** (SM 192); 2 öre 1541 **1 ex** (SM 199).

Ej inlösta, oidentifierade svenska mynt 1405–1544 **549 ex**.

Danmark

Kristian II

Malmö: Skilling 1513–1523 **1 ex** (Galster 1972: 39b).

Mecklenburg-Güstrow

Albrecht VII: Dreiling 1528 **1 ex**.

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 237, 239).

Wenden

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 220a).

Johann Freitag von Loringhofe: Skilling 1483–1494 **5 ex** (Haljak 2010: 224a, 224b 2 ex, 225, 226a).

Oidentifierad livländsk skilling ca 1470–1500 **1 ex**.

TAVASTEHS

32. Janakkala

Inventarienummer: HU 361

Antal mynt: 48

Äldsta mynt: 1430–1465

Yngsta mynt: 1531–1532

Fyndår: 1880

Fyndomständigheter: Exakta fynduppgifter saknas, men enligt Lagus hittades mynten i närheten av en sjö (troligen sjön Kernaala).

Referenser: Lagus 1900; Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Sverige

Kristian I:

Stockholm: Örtug 1457–1461 **1 ex** (LL 2).

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1580–1503 **1 ex**.

Livland

Reval

Penning 1430–1465 **1 ex** (Haljak 2010: 75), 1470–1479 **2 ex** (Haljak 2010: 78, 79).

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **17 ex** (Haljak 2010: 69).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1531–1532 **1 ex** (Haljak 2010: 112a).

Dorpat

Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **6 ex** (Haljak 2010: 560 5 ex, 562).

Riga

Michael Hildebrand: Skilling 1485–1505 **2 ex** (Haljak 2010: 760), 1484–1509 **1 ex** (Haljak 2010: 749).

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **6 ex** (Haljak 2010: 755, 756b 4 ex, 756c).

SAVO

33. Kristina, Himalansaari

Inventarienummer: MK 35012

Antal mynt: 15

Äldsta mynt: 1430–1465

Yngsta mynt: 1495–1505

Fyndår: 1933

Fyndomständigheter: En flicka hittade mynten då en grupp barn lekte i utkanten av en åker. Mynten låg gömda bredvid ett fällt träd invid bergskanten.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Livland

Reval

Penning 1430–1465 **2 ex** (Haljak 2010: 76).

Bernd von der Borch: Skilling 1481–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 69); penning 1471–1483 **3 ex** (Haljak 2010: 80).

Dorpat

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 551).

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex** (Haljak 2010: 558).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 564, 565).

Riga

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **1 ex** (Haljak 2010: 755a).

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 238).

Wenden

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1505 **3 ex** (Haljak 2010: 232).

34. Olofsborg

Inventarienummer: MK 2014032

Antal mynt: 73

Äldsta mynt: 1426–1465

Yngsta mynt: 1528–1543

Fyndår: 1963

Fyndomständigheter: Mynten hittades vid sällning av jordfyllnad under arkeologiska utgrävningar. Depån var placerad invid den låga muren som löpte mellan Erikstornet och den yttre muren.

Referenser: Ehrnsten 2013c, 2014b

Behållare: -

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex**.

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **11 ex** (LL 16a 4 ex, LL 16b, LL 16c, LL 16e 3 ex, LL 16i 2 ex).

Sten Sure den yngre

Stockholm: ½ örtug **5 ex** (LL 9a 4 ex, LL 11).

Gustav I

Stockholm: 1 fyrk 1523–1525 **1 ex** (SM 74).

Livland

Reval

Penning 1426–1465 **2 ex** (Haljak 2010: T-6), 1471–1483 **1 ex** (Haljak T-7).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1505 **1 ex**, penning 1515–1525 **22 ex** (Haljak T-8).

Penningförfalskningar **2 ex**.

Dorpat

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex** (Haljak 2010: 558).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **1 ex** (Haljak 2010: 565).

Dietrich V Hake: Skilling 1485–1498 **1 ex** (Haljak 2010: 571).

Christian Bomhower: Penning 1515–1518 **2 ex** (Haljak 2010: 592).

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **12 ex** (Haljak 2010: 602, 604 608/609 10 ex).

Johannes VI Bey: Penning 1528–1543 **1 ex** (Haljak 2010: 636).

Riga

Michael Hildebrand: Skilling 1484–1505 **1 ex** (Haljak 2010: 757).

Michael Hildebrand & Wolter v. Plettenberg: Skilling 1500–1505 **1 ex** (Haljak 2010: 381), penning 1515–1521 **2 ex** (Haljak 2010: 411 & 415).

Wenden

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1505 **1 ex** (Haljak 2010: 232).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Ålborg: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 36).

Vilnius

Alexander Jagiellon: penning 1492–1506 **2 ex**.

KARELEN

35. Lappvesi, Kauskila

Inventarienummer: NM 13365

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1360–1363

Yngsta mynt: 1360–1363

Fyndår: 1959

Fyndomständigheter: Mynten hittades i en grav under arkeologiska utgrävningar av gravfältet i Kauskila. Mynten var fastklitrade i varandra och har högst troligen nedlagts i en påse som senare förmultnat.

Referenser: Salo 1953.

Behållare: Påse

Sverige

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **4 ex** (KrH ÄI).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1a).

36. Terijoki

Inventarienummer: MK 30001

Antal mynt: 287

Äldsta mynt: 1364–1385

Yngsta mynt: 1401–1408

Fyndår: 1930

Fyndomständigheter: Tre arbetare hittade mynten i samband med att lera och sand kördes från en stor grop i byn Ollila. Bland mynten hittades också bitar av näver och tyg.

Referenser: Salmo 1934.

Behållare: Tyg och näver.

Livland

Reval

Artig 1364–1385 **1 ex** (Haljak 2010, T. 1b-1f), 1385–1395

53 ex (Haljak 2010: 23), 1395–1398 **12 ex** (Haljak 2010: 25), 1398–1400 **26 ex** (Haljak 2010: 26 23 ex, 28 3 ex),

1398–1401 **2 ex** (Haljak 2010: 29), 1401–1403 **26 ex** (Haljak 2010: 31), 1401–1406 **34 ex** (Haljak 2010: 32 32 ex, 33 2 ex), 1398–1406 **3 ex** (Haljak 2010, T. 3b-3d).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1390 **1 ex** (Haljak 2010: 489), 1390–1395 **70 ex** (Haljak 2010: 490 3 ex, 491a 20 ex, 493 7 ex, 494a 2 ex, 494b 38 ex), 1396–1400 **48 ex** (Haljak 2010: 495 19 ex, 496 29 ex).

Heinrich II Wrangel: Artig 1400–1408 **9 ex** (Haljak 2010: 506 5 ex, 507 4 ex).

Oidentifierad livländsk artig 1380–1420 **1 ex**.

Gotland

Göte 1390–1420 **1 ex** (LL 3).

37. Kanneljärvi

Inventarienummer: MK 26028

Antal mynt: 115

Äldsta mynt: 1390–1395

Yngsta mynt: 1441–1459

Fyndår: 1926

Fyndomständigheter: En bondson hittade en masurskål med mynt vid ett sandtag i Liikola by.

Referenser: MK, top. ark: Kanneljärvi

Behållare: Masurskål, mynten täckta med näver

Livland

Reval

Konrad von Vietinghof: Artig 1409–1413 **1 ex** (Haljak 2010: 35).

Penning 1406–1415 **1 ex** (Haljak 2010: 52); skilling 1428–1435 **1 ex** (Haljak 2010: 65), 1430–1449 **47 ex** (Haljak 2010: 66a 14 ex, 66b 2 ex, 66d 30 ex, 67); penning 1426–1430 **1 ex** (Haljak 2010: 73), 1430–1465 **5 ex** (Haljak 2010: 75).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1390–1395 **1 ex** (Haljak 2010: 491a).

Bernhard III Bülow: Artig 1410–1413 **1 ex** (Haljak 2010: 520).

Dietrich IV Resler: Artig 1413–1422 **1 ex** (Haljak 2010: 524); skilling 1422–1441 **17 ex** (Haljak 2010: 529, 533, 536 15 ex), penning 1422–1441 **2 ex** (Haljak 2010: 541).

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 551).

Riga

Johannes VI Ambundi: Skilling 1422–1424 **12 ex** (Haljak 2010: 741 4 ex, 742 8 ex).

Hennig Scharpenberg: Skilling 1424–1448 **11 ex** (Haljak 2010: 744, 745a 10 ex).

Novgorod

Denga 1420–1450 **12 ex**.

38. Jääski

Inventarienummer: HU 82

Antal mynt: 8

Äldsta mynt: 1459–1468

Yngsta mynt: 1471–1489

Fyndår: 1867

Fyndomständigheter: Mynten skickades till universitets samling av kronofogden Alexander Bernitz i Jääski. Mynten hade hittats på strandkanten till Jääski sjö invid Laukkalaviken.

Referenser: MK, top. ark: Jääski

Behållare: -

Livland

Reval

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 69).

Dorpat

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **1 ex** (Haljak 2010: 554).

Riga

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **2 ex** (Haljak 2010: 755a, 756c).

Wenden

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1489 **1 ex** (Haljak 2010, s. 150).

Oidentifierad livländsk skilling **2 ex**.

39. Säkkijärvi, Heinlahti

Inventarienummer: MK 44002

Antal mynt: 403

Äldsta mynt: 1395–1396

Yngsta mynt: 1500–1505

Fyndår: 1944

Fyndomständigheter: En sergeant hämtade år 1944 åtta livländska mynt till Nationalmuseets myntkabinett. Han berättade att artillerister hittat en myntskatt på minst 300 mynt. Största delen av mynten hade sålts till A. Hjerpes myntaffär i Helsingfors. Hjerpe kunde berätta att flera personer under de senaste veckorna sålt mynt ur detta fynd. Nationalmuseet köpte alla mynten av Hjerpe.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16c).

Livland

Reval

Penning 1430–1465 **24 ex** (Haljak 2010: 75 19 ex, 76 5 ex).

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **66 ex** (Haljak 2010: 68 3 ex, 69 60 ex, 71, 72 2 ex), penning 1470–1479 **34 ex** (Haljak 2010: 80).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1500 **5 ex** (Haljak 2010: 105a, 106 4 ex).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1395–1396 **1 ex** (Haljak 2010: 494b).

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **11 ex** (Haljak 2010: 550 4 ex, 551 7 ex).

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **6 ex** (Haljak 2010: 554).

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **10 ex** (Haljak 2010: 557 2 ex, 558 8 ex).

Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **10 ex** (Haljak 2010: 560), penning 1473–1485 **51 ex** (Haljak 2010: 564, 565 50 ex).

Dietrich V Hake: Skilling 1485–1498 **9 ex** (Haljak 2010: 568 4 ex, 569 2 ex, 570 2 ex, 571), penning 1485–1498 **2 ex** (Haljak 2010: 574).

Johannes III Rope: Skilling 1499–1505 **2 ex** (Haljak 2010: 578, 579).

Riga

Hennig Scharpenberg: Penning 1424–1448 **4 ex** (Haljak 2010: 746).

Silvester Stodewescher: Penning 1448–1479 **1 ex** (Haljak 2010, s. 349).

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **9 ex** (Haljak 2010: 237, 238b 6 ex, 239, 240).

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **31 ex** (Haljak 2010: 755b 3 ex, 756a 11 ex, 756b 11 ex, 756c 6 ex).

Michael Hildebrand: Skilling 1484–1505 **8 ex** (Haljak 2010: 757a 4 ex, 758a, 759 2 ex, 760).

Michael Hildebrand & Wolter von Plettenberg: Skilling 1500–1505 **10 ex** (Haljak 2010: 382, 383a 7 ex, 384 2 ex).

Wenden

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **4 ex** (Haljak 2010: 220b, Haljak 2010, s 150 3 ex).

Johann Freitag von Loringhofe: Skilling 1483–1494 **39 ex** (Haljak 2010: 224a 3 ex, 224b 25 ex, 224c, 225 8 ex 226a 2

ex), penning 1483–1494 **2 ex** (Haljak 2010: 228).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1505 **57 ex** (Haljak 2010: 231 9 ex, 232 48 ex).

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **2 ex** (Galster 1972: 31).

Tyska Orden

Johann von Tiefen: Skilling 1489–1497 **2 ex**.

Vilnius

Alexander Jagiellon: Penning 1492–1506 **1 ex**.

40. Viborg, Uusiportti

Inventarienummer: NM 4240

Antal mynt: 2659

Äldsta mynt: 1398–1403

Yngsta mynt: 1515–1521

Fyndår: 1903

Fyndomständigheter: Några arbetare hittade myntskatten under vattenledningsarbeten i hörnet av Nyports- och Vaktornsgatan. Mynten var placerade i en kopparkittel och förutom mynten ingick i fyndet också en klackring i silver. Fyndet gjordes på ca 1,8 meters djup invid grunderna av en gammal träbyggnad.

Referenser: Voionmaa 1945

Behållare: Kopparkittel.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 9c), brakteat 1470–1450 **2 ex** (KrH YIIIe, KrH YIV).

Västerås: Örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 5h), ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16 e).

Hans

Västerås: ½ örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 8e).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Livland

Reval

Artig 1409–1413 **1 ex** (Haljak 2010: 35); penning 1398–1403 **1 ex** (Haljak 2010: 46); penning 1400–1420 **3 ex** (Haljak 2010, s. 76 3 ex).

Skilling 1428–1435 **1 ex** (Haljak 2010: 65), 1430–1449 **1 ex** (Haljak 2010: 66a), penning 1430–1465 **84 ex** (Haljak 2010: 75).

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **500 ex** (Haljak 2010: 68 6 ex, 69 493 ex, 72), penning 1470–1479 **139 ex**

(Haljak 2010: 78/79, 80 138 ex), penningförfalskning **1 ex**.
 Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1500 **40 ex** (Haljak 2010: 105a 17 ex, 105b, 106 12 ex, 107 4 ex, 108 6 ex).

Dorpat

Penning 1400–1420 **2 ex** (Haljak 2010, s. 232).
 Dietrich IV Resler: Skilling 1424–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 536), penning 1424–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 541).
 Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **33 ex** (Haljak 2010: 550 11 ex, 551 22 ex).
 Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **24 ex** (Haljak 2010: 554).
 Andreas Peper: Penning 1468–1473 **34 ex** (Haljak 2010: 557 6 ex, 558 28 ex).
 Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **93 ex** (Haljak 2010: 560 84 ex, 561 4 ex, 562 2 ex, 563 3 ex), penning 1473–1485 **151 ex** (Haljak 2010: 564 4 ex, 565 147 ex).
 Dietrich V Hake: Skilling 1485–1498 **73 ex** (Haljak 2010: 567 3 ex, 568 9 ex, 569 3 ex, 570 11 ex, 571 41 ex, 573 6 ex), penning 1485–1498 **1 ex** (Haljak 2010: 574).
 Johannes III Rope: Skilling 1499–1505 **14 ex** (Haljak 2010: 578 9 ex, 579 5 ex).
 Sedevakanz: Skilling 1515 **2 ex** (Haljak 2010: 584b).

Riga

Hennig Scharpenberg: Penning 1424–1448 **2 ex** (Haljak 2010: 746).
 Silvester Stodewescher: Penning 1448–1479 **8 ex** (Haljak 2010: 751 2 ex, 752 4 ex, 753 2 ex).
 Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **78 ex** (Haljak 2010: 237 5 ex, 238a 18 ex, 238b 30 ex, 239 18 ex, 240 7 ex).
 Sedevakanz: Skilling 1479 & 1484 **216 ex** (Haljak 2010: 755a 7 ex, 755b 15 ex, 756a 50 ex, 756b 142 ex, 756c 2 ex).
 Michael Hildebrand: Skilling 1484–1505 **53 ex** (Haljak 2010: 756a, 757a 15 ex, 757b 6 ex, 757c, 757d 8 ex, 758a, 758b 8 ex, 759 10 ex, 760 3 ex).
 Michael Hildebrand & Wolter von Plettenberg: Skilling 1500–1505 **182 ex** (Haljak 2010: 381 82 ex, 382 10 ex, 383a 84 ex, 384 6 ex).
 Jasper Linde & Wolter von Plettenberg: Skilling 1515–1521 **7 ex** (Haljak 2010: 404a 5 ex, 404b 2 ex).

Wenden

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **50 ex** (Haljak 2010: 220a 16 ex, 220b 30 ex, 221 2ex, 222 2 ex).
 Johann F. vom Loringhofe: Skilling 1483–1494 **252 ex** (Haljak 2010: 224a 7 ex, 224b 211 ex, 224c 2 ex, 225 21 ex,

226a 5 ex, 226b 4 ex, 227 2 ex), penning 1483–1494 **1 ex** (Haljak 2010: 228).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1505 **511 ex** (Haljak 2010: 230 21 ex, 231 56 ex, 232 427 ex, 233 7 ex), penning 1494–1505 **1 ex** (Haljak 2010: 235).

Danmark

Kristoffer av Bayern

Malmö: Hvid 1440–1448 **1 ex** (Galster 1972: 20).

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **4 ex** (Galster 1972: 22).

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **7 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **10 ex** (Galster 1972: 31).

Ålborg: Hvid 1481–1513 **2 ex** (Galster 1972: 36).

Oslo: Hvid 1481–1512 **1 ex** (Galster 1972: 155).

Vilnius

Aleksander Jagiellon

Penning 1492–1506 **8 ex**.

Polen

Kasimir IV Jagello

Danzig: Skilling 1454–1492 **5 ex**.

Torun: Skilling 1454–1492 **2 ex**.

Tyska Orden

Heinrich Reffke von Richtenberg: Skilling 1470–1477 **3 ex**.

Martin Truchsess von Wetzhausen: Skilling 1477–1489 **7 ex**.

Johann von Tiefen: Skilling 1489–1497 **5 ex**.

Ryssland

Vasilij II

Rjazan: Denga 1425–1462 **1 ex** (Spassky 61:7).

Ivan III

Moskva: Denga 1462–1505 **14 ex** (Zajcev 2006: 3, 5 2ex, 6 2 ex, 10 3 ex, 13 6 ex).

Novgorod: Denga 1456–1473 **1 ex**, 1478–1505 **1 ex** (Zajcev 2006: 95).

Tver: Denga 1485–1505 **1 ex** (Zajcev 2006: 50/51).

Vasilij III

Moskva: Denga 1505–1533 **5 ex** (Zajcev 2006: 29 2 ex, 34 3 ex).

Lübeck

Witten 1502 **1 ex**.

Stettin

Vierchen 1400–1500 **4 ex**.

Stralsund

Witten 1501–1515 **1 ex**.

Garz an der Oder

Vierchen 1450–1500 **1 ex**.

Pyriz

Vierchen 1400–1500 **1 ex**.

Stargard

Vierchen 1400–1500 **2 ex**.

Wismar

Witten 1502 **2 ex**.

Utrecht

Frederik van Baden: Groot 1505 **1 ex**.

41. Terijoki

Inventarienummer: HU 569

Antal mynt: 260

Äldsta mynt: 1515–1518

Yngsta mynt: 1541

Fyndår: 1894

Fyndomständigheter: En murknad trälåda hittades av en arbetare under dikesgrävning. Lådan gick genast i bitar men inuti den hittades 260 silvermynt. Upphittaren sålde mynten till en affärsman som åkte till St. Petersburg för att sälja dem. På vägen träffade han en tjänsteman som köpte 23 mynt av honom. Denne banktjänsteman meddelade statsarkeologen om fyndet. Till slut fick man tag på 235 mynt ur fyndet som inlöstes till universitets myntsamling.

Referenser: Lagus 1900.

Behållare: Trälåda.

Livland**Reval**

Wolter von Plettenberg: Skilling 1531–1532 **2 ex** (Haljak 2010: 112a), 1532 **2 ex** (Haljak 2010: 113a), 1532–1534 **33 ex** (Haljak 2010: 116a 2 ex, 116b, 117a 4 ex, 117b 6 ex, 119a 12 ex, 119b 8 ex), penning 1515–1522 **5 ex** (Haljak 2010: 123b, 124a, 124b, 123/124 2 ex), 1532–1534 **10 ex** (Haljak 2010: 126a 6 ex, 126c 2 ex, 127, 129).

Hermaan Brüggenei: Skilling 1535 **5 ex** (Haljak 2010: 137), 1536 **10 ex** (Haljak 2010: 140b, 140d 8 ex, 141), 1537 **15 ex** (Haljak 2010: 142b), 1538 **26 ex** (Haljak 2010: 143 21 ex, 144 5 ex), 1539 **22 ex** (Haljak 2010: 145a 21 ex, 145b), 1540 **21 ex** (Haljak 2010: 147a 19 ex, 147b 2 ex), 1541 **9 ex** (Haljak 2010: 148a).

Dorpat

Christian Bomhover: Penning 1515–1518 **1 ex** (Haljak 2010: 592).

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex** (Haljak 2010: 609d).

Sedevakanz: Penning 1528 **1 ex** (Haljak 2010: 612).

Johannes VI Bey: Skilling 1528–1543 **11 ex** (Haljak 2010: 619, 621 **7 ex**, 622, 624, 626), penning 1528–1543 **8 ex** (Haljak 2010: 636).

Riga

Wolter von Plettenberg: Skilling 1532 **7 ex** (Haljak 2010: 262b, 264 **3 ex**, 265 4 ex), 1533 **8 ex** (Haljak 2010: 266 2 ex, 267 6 ex) 1534 **1 ex** (Haljak 2010: 268a), 1535 **6 ex** (Haljak 2010: 269), penning 1532 **1 ex** (Haljak 2010: 277), 1494–1535 **1 ex** (Haljak 2010: 280).

Hermann Brüggenei: Skilling 1535 **2 ex** (Haljak 2010: 287a, 288), 1536 **4 ex** (Haljak 2010: 292a 2 ex, 292b 2 ex), 1537 **1 ex** (Haljak 2010: 296), 1538 **1 ex** (Haljak 2010: 297), 1540 **1 ex** (Haljak 2010: 303).

Thomas Schönig: Skilling 1535 **8 ex** (Haljak 2010: 764b **2 ex**, 766, 767 5 ex), 1536 **4 ex** (Haljak 2010: 769, 772 3 ex), 1537 **3 ex** (Haljak 2010: 779, 781, 784), 1538 **1 ex** (Haljak 2010: 785), 1539 **2 ex** (Haljak 2010: 787).

Wilhelm von Brandenburg: Skilling 1540 **1 ex** (Haljak 2010: 823).

Livländska mynt, ej inlösta **25 ex**.

42. Nykyrka, Sortavala by

Inventarienummer: MK 29015

Antal mynt: 219

Äldsta mynt: 1515

Yngsta mynt: 1554

Fyndår: 1928

Fyndomständigheter: Mynten hittades vid plöjning av en åker. Åkertegen hade nyligen köpts, tidigare hade platsen varit skogsmark nära ett torp. Mynten hade legat gömda i en tygtrasa och i närheten hittades också en gammal, rostig bleckplåtskista.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: Tygtrasa och bleckplåtskista.

Sverige**Gustav I**

Stockholm: 1 öre 1520–1530 **1 ex** (SM, s. 14), 1532 **1 ex** (SM 51), örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57).

Västerås: 1 mark 1540 **9 ex** (SM 146), ½ mark 1540 **2 ex** (SM 151b).

Svartsjö: 2 mark 1543 **2 ex** (SM 175), 1 mark 1541 **3 ex** (SM 177), 1542 **3 ex** (SM 178), 1543 **7 ex** (SM 179), 1544 **5 ex**

(SM 180, SM 182 4 ex), 1545 **2 ex** (SM 183), 1546 **1 ex** (SM 184), SM 1547 **2 ex** (SM 185), ½ mark 1541 **2 ex** (SM 188), 1543 **2 ex** (SM 190) 1544 **3 ex** (SM 192).

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Ferding 1515 **5 ex** (Haljak 2010: 87a 2 ex, 88a, 88b, 89b), 1528 **2 ex** (Haljak 2010: 92b, 94d), 1533 **2 ex** (Haljak 2010: 100, 101).

Heinrich von Galen: Ferding 1553 **19 ex** (Haljak 2010: 160a 2 ex, 160b 3 ex, 161a 2 ex, 161b 12 ex), 1554 **23 ex** (Haljak 2010: 162a 11 ex, 162b 12 ex).

Dorpat

Christian Bomhower: Ferding 1515 **1 ex** (Haljak 2010: 586).
Johannes VI Bey: Ferding 1532 **1 ex** (Haljak 2010: 615b), 1533 **1 ex** (Haljak 2010: 616b).

Riga

Jasper Linde & Wolter v. Plettenberg: Ferding 1515 **2 ex** (Haljak 2010: 388, 389), 1516 **1 ex** (Haljak 2010: 390b).

Wolter von Plettenberg: Ferding 1529 **1 ex** (Haljak 2010: 256).

Wilhelm v. Brandenburg & Heinrich v. Galen: ½ mark 1553 **2 ex** (Haljak 2010: 425a, 425b).

Lübeck

¼ taler 1549 **1 ex**.

Kaufbeuren

½ taler 1543 **1 ex**.

Antwerpen (Brabant)

Karl V

4 patard 1540 3 ex, 1551 **4 ex**.

Ryssland

Ivan IV

Moskva: Kopek 1535–1547 **6 ex**, denga 1535–1547 **49 ex**, 1547–1584 **3 ex**.

Tverj: Denga 1535–1547 **19 ex**.

Pskov: Kopek 1535–1547 **2 ex**.

Novgorod: Kopek 1535–1547 **5 ex**, 1547–1584 **20 ex**.

43. Okänd fyndort

Inventarienummer: MK 92077

Antal mynt: 62

Äldsta mynt: 1441–1459

Yngsta mynt: 1500–1509

Fyndår: okänt

Fyndomständigheter: År 1992 införskaffades 63 mynt av en antikhandlare till myntkabinettets samlingar. Mynten hade antikhandlaren köpt av en affärsman som hittat mynten i en

byrå som han köpt på auktion. Troligtvis är det utgående från myntsammansättningen frågan om en myntskatt från Karelen. Referenser: MK, top. ark: Karelen.

Behållare: -

Livland

Reval

Penning 1430–1465 **3 ex** (Haljak 2010: 75); 1470–1479 **10 ex** (Haljak 2010: 79).

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **8 ex** (Haljak 2010: 69), penning 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 80).

Dorpat

Bartohlmäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **3 ex** (Haljak 2010: 551).

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **1 ex** (Haljak 2010: 554).

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex** (Haljak 2010: 557/558).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **11 ex** (Haljak 2010: 565).

Dietrich V Hake: Skilling 1485–1498 **1 ex** (Haljak 2010: 571).

Riga

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **2 ex** (Haljak 2010: 756b).

Michael Hildebrand & Wolter von Plettenberg: Skilling 1500–1509 **3 ex** (Haljak 2010: 381, 383b, 384).

Wenden

Johann Freitag von Loringhofe: Skilling 1483–1494 **5 ex** (Haljak 2010: 224b 2 ex, 225, obestämd 2 ex).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1535 **8 ex** (Haljak 2010: 232).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Vilnius

Alexander Jagiellon: Penning 1495–1501 **1 ex**.

Danzig

Kasimir IV Jagiellon: Skilling 1454–1492 **1 ex**.

Ryssland

Ivan III

Moskva: Denga 1462–1505 **3 ex**.

RYSKA KARELEN

44. Lieksa

Inventarienummer: HU 235

Antal mynt: 15

Äldsta mynt: 1505–1533

Yngsta mynt: 1505–1533

Fyndår: 1872

Fyndomständigheter: Mynten hittades invid tingshuset i Lieksa by.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: -

Ryssland

Vasilij III

Novgorod: Denga 1505–1533 **15 ex** (Zajcev 2006: 127).

45. Kronoborg

Inventarienummer: HU 234/2

Antal mynt: 23

Äldsta mynt: 1478–1505

Yngsta mynt: 1510–1533

Fyndår: 1873

Fyndomständigheter: Mynten skänktes till Helsingfors universitets myntsamling via Finska Fornminnesföreningen. Enligt uppgift härstammar de från en myntdepå i Kronoborg.

Referenser: Lagus 1900.

Behållare: -

Ryssland

Ivan III:

Novgorod: Denga 1478–1505 **7 ex** (Zajcev 2006: 109, 115 2 ex, 119 3 ex, 121).

Vasilij III:

Novgorod: Denga 1505–1533 **1 ex** (Zajcev 2006: 125).

Pskov: Denga 1510–1533 **2 ex** (Zajcev 2006: 154).

Oidentifierade droppmynt 1478–1533 **13 ex**.

46. Valkjärvi

Inventarienummer: MK 28007

Antal mynt: 23

Äldsta mynt: 1536

Yngsta mynt: 1554

Fyndår: 1928

Fyndomständigheter: Under hösten 1928 hittades några mynt i närheten av markytan på en backsluttning som röjts till åker. Då platsen undersöktes närmare hittades en hel myntskatt på 30–40 centimeters djup. Mynten låg i en tygpå-

se som inlindats i näver.

Referenser: Ehrnsten 2014b.

Behållare: Tygpåse och näver

Sverige

Gustav I

Stockholm: 2 öre 1536 **1 ex** (SM 134).

Svartsjö: 1 mark **1 ex** (SM 177).

Livland

Reval

Heinrich von Galen: Ferding 1553 **2 ex** (Haljak 2010: 161b), 1554 **3 ex** (Haljak 2010: 162a, 162b, 162c).

Ryssland

Ivan IV

Moskva: Kopek 1533–1547 **2 ex**, denga 1533–1547 **6 ex**, 1547–1584 **2 ex**.

Pskov: Kopek 1533–1547 **1 ex**.

Novgorod: Kopek 1533–1547 **1 ex**, 1547–1560 **3 ex**.

Tverj: Denga 1533–1547 **5 ex**.

GRAVFYND²

ÅLAND

47. Ödkarby, Saltvik

Inventarienummer: ÅM 396

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1481–1513

Utgrävning: 1966

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

48. Gravgården, Sund

Inventarienummer: ÅM

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1448–1481

Fyndår: 1966

Fyndomständigheter: Ströfynd, myntet funnet bredvid en grav.

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

² Här presenteras mynt daterade 1200–1560. För närmare information om 1100-tals mynten och fyndkontexterna se Talvio 2002.

EGENTLIGA FINLAND

49. Saramäki, S:t Marie

Inventarienummer: SHM 4566

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1512–1520

Utgrävning: 1905

Referenser: Rinne 1905.

Sverige

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 7a).

50. Franttilannummi, Virmo

Inventarienummer: SHM 8911

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1420–1440

Utgrävning: 1928

Referenser: Salonen 1928.

Gotland

Göte 1420–1440 **1 ex** (LLXXXV:4).

NYLAND

51. Lillmalmsbacken, Tenala

Inventarienummer: MK 2008048

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1370–1385

Utgrävning: 1968

Livland

Reval

Artig 1370–1385 **1 ex** (Haljak 2010: T1d-1f).

TAVASTLAND

52. Kirkailanmäki, Hollola

Inventarienummer: H35175, H36077

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1360–1363

Utgrävning: 1936

Referenser: Salmo 1936.

Sverige

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **2 ex** (KrH ÄIc, ena per-

forerad).

Lödöse: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 3).

ÖSTERBOTTEN

53. Valmarinniemi, Keminmaa

Inventarienummer: NM 39304

Antal mynt: 35

Äldsta mynt: 1420–1439

Utgrävning: 1981

Referenser: Jylkkä 2004; Koponen & Peltari 2016.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LLXXVI: 1), 1340–1354 **8 ex** (LL XXVII).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 1).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 3).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIe), 1370–1380 **2 ex** (KrH ÄIIg).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (Malmer 1980: 286).

Kalmar: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (Malmer 1980: 225).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar 1420–1439 **3 ex** (LL 10), brakteat 1410–1439 **2 ex**.

Oidentifierad svensk brakteat **6 ex**, oidentifierat silvermynt **2 ex**.

Norge

Olav Håkonsson

Oslo: Brakteat 1380–1387 **1 ex** (Skaare 1995: 277).

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T17).

54. Gamla Hamn, Ijo

Inventarienummer: H35175, H36077

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1420–1439

Utgrävning: 2009

Referenser: Jylkkä-Karppinen 2011, Kallio-Seppä 2011.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 10).

Kristofer av Bayern / Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1440–1460 **1 ex** (KrH Y IIIa).

SAVOLAX**55. Visulahti, St Michel**

Inventarienummer: NM 13441

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1265–1332

Utgrävning: 1954

Referenser: Leppäaho 1954–1955.

Livland**Reval**

Brakteat 1265–1332 **1 ex**.

Livland**Dorpat**

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex** (Haljak 2010, s. 274).

Riga

Wolter von Plettenberg: Penning 1527–1532 **1 ex** (Haljak 2010, s. 169–170); Wilhelm Markgraf von Brandenburg: Skilling 1540 **1 ex** (Haljak 2010, s. 368).

Upphittat i fyllnadsjorden från år 1953:

Gotland

Göte 1340–1390 **1 ex** (LL XXXV: 1).

KARELEN**56. Kapellbacken, Kauskila**

Inventarienummer: NM 13365, NM 30083, NM 33582, NM 34738, NM 35527; MK 99043

Antal mynt: 12

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 1953, 1999

Referenser: Salo 1953; Laakso 1999.

Funna i gravarna:

Gotland

Penning 1220–1280 **1 ex** (LL XX). Myntet låg i en eldonspåse.

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1).

Oidentifierad medeltida brakteat, hittad i en grav i samband med övriga små föremål.

Gustav I

Oidentifierade tvåsidiga mynt **2 ex**. Ett av mynten låg placerat i handen på den döde, det andra hittades i samband med en hårtuss i en av gravarna.

Ströfynd på gravfältet:

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrH ÄIIa, KrH ÄIIc-e).

Gustav I

Oidentifierat tvåsidigt mynt **1 ex**.

ÖVERLÅTNA OMRÅDEN I KARELEN**57. Kylälahti, Hiitola³**

Inventarienummer: MAE 7426–73

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1447–1470

Utgrävning: 2006–2009

Referenser: Laakso & Belskiy 2018.

Novgorod

Denga ca 1447–1470 **1 ex**.

57. Patja, Sakkola

Inventarienummer: NM 10817

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 1938

Referenser: Kivikoski 1938.

Gotland

Penning ca 1220–1280 **1 ex**.

³ Ryssland, utgrävningsfynd. Fyndet ingår undantagsvis i katalogen eftersom utgrävningarna genomförts som ett samarbete mellan Ville Laakso och Stanislav Belskiy och resultaten publicerats i Finland.

KYRKLIGA MILJÖER**KYRKOR**

Landskap	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Gotland	Danmark	Övriga	Odef.
Åland	ca 1200	613	485	3	25	45	21	20	14
Egentliga Finland	ca 1200	715	479	32	93	44	26	25	16
Nyland	ca 1250	184	73	2	93	2	8	6	
Satakunta	ca 1250	144	119	6	2	2	13	2	
Tavastland	ca 1250	79	64	2	9	2	1	1	
Österbotten	ca 1320-1340	81	72	4	1		2	2	
Karelen	ca 1360-1363	25	9		15			1	
Sammanlagt		1841	1301	49	238	95	71	57	30

ÅLAND**59. Eckerö kyrka**

Inventarienummer: ÅM 221

Antal mynt: 21

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 1951

Referenser: Gardberg 1951.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 3).

Albrekt av Mecklenburg

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YId).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrH YIa).Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrH YIIIe).Västerås: Brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrA YIIa).Oidentifierad svensk brakteat **4 ex**.

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **1 ex** (LL 6a).**Gotland**Penning 1220–1280 **2 ex** (LL XXII: 6b, LL XXII: 7a).**60. Eckerö Signildskär**

Inventarienummer: ÅM 170

Antal mynt: 39 + 2

Äldsta mynt: 1250–1275

Utgrävning: 1948. Dessutom har ett 1300-tals mynt från Reval och ett från Dorpat tagits till vara på platsen redan år 1896.

Referenser: Dreijer 1949.

Sverige

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL IX: 4).

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **3 ex** (KrH ÄIa, KrH ÄId, KrH ÄI).Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1c).Söderköping: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **6 ex** (KrH ÄIIa, KrH ÄIIc, KrH ÄIIe, KrH ÄIIc-e 3 ex), 1370–1380 **5 ex** (KrH ÄIIh 2 ex, KrH ÄIII 3 ex).Söderköping: Brakteat 1370–1380 **7 ex** (KrS Äa 5 ex, Krs Äb 2 ex).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2b).Åbo: Abo (6 penningar) 1410–1420 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YIIb).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).**Livland**

Reval

Artig 1363–1395 **1 ex** (Haljak 2010: T1a-T1g).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1390–1395 **1 ex** (Haljak 2010: 493).

Artig 1397–1420 **1 ex** (Haljak 2010, s. 232).

Gotland

Penning 1220–1280 **1 ex** (LL XXII: 6a).

Norge

Erik Magnusson

Bergen: Penning 1280–1285 **1 ex**.

Tyska Orden

Brakteat 1319–1415 **1 ex** (Pasziewicz 2011: T17).

Lübeck

Brakteat ca 1400–1450 **1 ex** (Malmer 1980, s. 272–273)

Oidentifierad medeltida brakteat **6 ex**.

61. Finström

Inventarienummer: ÅM 424, ÅM 436

Antal mynt: 168 + 20. För de 20 mynten som möjligtvis härstammar från ett fynd i sakristian se avsnittet om depåfynd.

Äldsta mynt: 1140–1220

Utgrävning: 1949, 1969–1970.

Referenser: Dreijer 1949, 1970; Jonsson & Lagerqvist 1974; Sarvas 1980.

Sverige

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **1 ex** (LL XXIII: 1).

Lödöse: Penning 1290–1318 **1 ex** (LL XXIII: 4b).

Kalmar: ½ penning 1290–1318 **2 ex** (LL XXIII 8 2 ex).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **8 ex** (LL XXVI: 1a 7 ex, LL XXVI: 4), 1340–1354 **11 ex** (LL XXVII: 1 2 ex, LL XVII: 6a, LL XVII: 7a 2 ex, LL XVII: 13a, LL XVII: 14, LL XVII: 17 2 ex, LL XVII 2 ex).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XVIII: 2a), 1360–1363 **2 ex** (LL XXX: 3).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **4 ex** (LL XVIII: 4a, LL XVIII 4b, LL XVIII: 4 2 ex).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXIX: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **4 ex** (KrH ÄIId 2ex, KrH ÄIIc-e 2 ex), 1370–1380 **2 ex** (KrH ÄIIh, KrH ÄIIIi).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **2 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **5 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 1a).

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 9b), brakteat 1410–1439 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **3 ex** (KrH YIc, KrH YIIb 2 ex), 1410–1450 **17 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1460 **1 ex** (KrH YIIa), brakteat 1450–1470 **8 ex** (KrH YIa, KrH YIb 6 ex, KrH YIIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **15 ex** (KrH YIIc, KrH YIIIe 12 ex, KrH YIV 2 ex).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a), brakteat 1470–1500 **12 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **3 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Fyrk ”1522” **1 ex** (SM 74), 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141).

Hedemora: Klipping 1521–1522 **1 ex** (SM 243).

Gotland

Penning 1140–1220 **3 ex** (LL XX: 3 2 ex, LL XX: 9), 1220–1280 **15 ex** (LL XXII: 1b 5 ex, LL XXII: 2a, LL XXII: 3 3 ex, LL XII: 6a, LLXX: 10 2 ex, LL XXII 3 ex).

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1a).

Danmark

Erik av Pommern

Lund: Sterling 1405–1420 **1 ex** (Galster 1972: 9).

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **3 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **2 ex** (Galster 1972, s. 23).

Ålborg: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 36).

Kristian II

Malmö: Klipping 1513–1522 **1 ex** (Galster 1972: 42).

Norge

Erik Magnusson

Bergen: Brakteat 1280–1285 **1 ex**.

Tyska Orden

Penning 1391–1415 **1 ex** (Pasziewicz 2011: T17).

Mecklenburg

Brakteat 1400–1450 **1 ex** (Malmer 1980, bild 284–285).

Anklam

Brakteat 1380–1400 **1 ex**.

Brandenburg

Albrecht III: pfennig 1280–1300 **1 ex**.

Nordtyskland

Brakteat ca 1300–1400 **1 ex**.

Aargau

Grevarna av Habsburg-Lauenburg: Brakteat 1400–1420 **1 ex**.

Oidentifierad brakteat **12 ex**, oidentifierat silvermynt **5 ex**.

62. Föglö

Inventarienummer: ÅM 393, ÅM 402, ÅM 403

Antal mynt: 53

Äldsta mynt: 1220–1235

Utgrävning: 1968

Referenser: Dreijer 1967.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **2 ex** (LL XXVI), 1340–1354 **3 ex** (LL XXVII: 5, LL XXVII: 13a, LL XXVII).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XVIII: 3a).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **4 ex** (LL XVIII: 4a 2 ex, LL XVIII: 4b 2 ex).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIe), 1370–1380 **2 ex** (KrH ÄIIh, KrH ÄIIIi).

Västerås: 1363–1380 **4 ex** (KrA Äa 3 ex, KrA Äb)

Erik av Pommern / Kristoffer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YIc), 1410–1450 **4 ex** (KrH YIIc).

Västerås: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrA YI).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **7 ex** (KrH YIa 6 ex, KrH YIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrH YIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrA YIIa).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1530 **1 ex** (SM 88).

Livland

Reval

Artig 1398–1406 **1 ex** (Haljak 2010: T3).

Penning 1426–1465 **1 ex** (Haljak 2010: T6).

Dorpat

Dietrich IV Resler: Penning 1424–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 541).

Gotland

Penning 1400–1420 **1 ex** (LL XXXV: 3).

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **2 ex** (Galster 1972: 31).

Norge

Olav Håkonsson

Oslo: Brakteat 1380–1387 **1 ex** (Skaare 1995: 277).

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Paszkievicz 2011: T17).

63. Geta

Inventarienummer: ÅM 383

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1470–1500

Utgrävning: 1965

Referenser: Dreijer 1965.

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

64. Hammarland

Inventarienummer: NM 6471

Antal mynt: 23

Äldsta mynt: 1430–1450

Utgrävning: 1913

Referenser: MK, top. arkiv: Hammarlands kyrka.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrH YIIb), 1410–1450 **3 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1460 **1 ex** (KrH YIIa), brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **10 ex** (KrH YIIId 2 ex, KrH YIIIf 7 ex, KrH YIV).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrA YIIa).

Gustav I

Stockholm: 4 penningar 1546 **1 ex** (SM 207), 1547 **1 ex** (SM 208).

65. Jomala

Inventarienummer: ÅM 353

Antal mynt: 132 + 6. För de 6 mynten från Magnus Ladulås' tid som möjligtvis härstammar från ett grundläggningsfynd se avsnittet om depåfynd.

Äldsta mynt: 1220–1235

Utgrävning: 1961

Referenser: Dreijer 1961a; Rasmusson & Lagerqvist 1965, Jonsson 2017.

Sverige

Knut Långe

Sigtuna: Penning 1220–1235 **1 ex** (LL V).

Birger Jarl

Götaland: Brakteat 1250–1266 **1 ex** (LL XXVIII: 2 a).

Okänd myntherre

Kalmar: Brakteat 1275–1280 **2 ex** (LL XVIII: 1 a, LL XVIII: 2 a).

Magnus Ladulås

Uppsala: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X: 3b).

Skara: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL XXVIII: 2a)

Skänninge: Brakteat 1275–1290 **2 ex** (LL XXVIII: 4c, LL XXVIII: 4).

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **2 ex** (LL XXIII: 1).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **7 ex** (LL XXVI: 1a), 1340–1354 **3 ex** (LL XXVII: 11 2 ex, LL XXVII).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **7 ex** (LL XXVIII: 4a).

Norge (?): Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXIX).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1a).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 4), obol 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 7).

Otydlig brakteat 1360–1363 **1 ex**.

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **11 ex** (KrH ÄIId, KrH ÄIIe 5ex, KrH ÄIIc-e 5 ex), 1370–1380 **9 ex** (KrH ÄIIIh 7ex, KrH ÄIIIi 2 ex).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **2 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **14 ex** (KrS Äa 13 ex, KrS Äc).

Erik av Pommern / Kristoffer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **5 ex** (KrH YIIc), 1430–1450 **3 ex** (KrH YIc, KrH YId, KrH YIIb).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **7 ex** (KrH YIa 6 ex, KrH YIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **10 ex** (KrH YIIIE 9ex, KrH YIV).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **8 ex** (KrA YIIa 7 ex, KrA YIIb).

Svante Sture / Sten Sture den yngre

Västerås: Brakteat 1500–1520 **1 ex** (KrA YVb).

Oidentifierad svensk brakteat **3 ex**.

Gustav I

Västerås: Örtug 1530 **1 ex** (SM 23).

Svartsjö: 4 penningar 1547 **1 ex** (SM 208), 1548 **1 ex** (SM 209), otydlig **1 ex**.

Livland

Reval: Penning 1265–1332 **2 ex** (Haljak 2010, s. 48), seestling 1395–1398 **1 ex** (Haljak 2010: T-2), 1363–1424 **1 ex** (Haljak 2010, s. 76. Möjligtvis en förfalskning).

Gotland

Penning 1220–1280 **14 ex** (LL XXII: 2a, LL XXII: 7a 3 ex, LL XXII: 9b 2 ex, LL XXII: 10 6 ex, LL XXII 2 ex).

Sören Norby: hvid (perforerad) 1455–1480 **1 ex** (LL 2).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Hamburg

Oidentifierad brakteat **1 ex**.

66. Kumlinge

Inventarienummer: ÅM 353

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1410–1450

Utgrävning: 1961

Referenser: Dreijer 1961b.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **4 ex** (KrH YIIIE).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

67. Kökar klosterkyrka

Inventarienummer: ÅM 607 / ÅM 1990

Antal mynt: 14

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 1980-tal, 1990

Referenser: Gustavsson 1994.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrH YIc).

Sten Sture den äldre.

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **7 ex** (KrH YIIId, KrH YIIIE).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat **1 ex**.

Livland

Reval

Penning 1400–1420 **1 ex** (Haljak 2010, s. 76).

Dorpat

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 550/551).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **1 ex** (Haljak 2010: 564/565).

Riga

Hennig Scharpenberg: Penning 1424–1448 **1 ex** (Haljak 2010: 746).

Lemböte kapell

Se avsnitt om depåfynd.

68. Lemland

Inventarienummer: ÅM 305

Antal mynt: 66

Äldsta mynt: 1250–1275

Utgrävning: 1957

Referenser: Dreijer 1957; Lagerqvist 1961.

Sverige

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL IX: 4).

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **2 ex** (LL XXIII:1, LL XXIII: 7b)

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI: 3a), 1340–1354 **3 ex** (LL XXVII: 7a, LL XXVII: 11, LL XXVII: 14).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 1).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4c), 1360–1363 **1 ex** (KrH ÄId).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrH ÄIIa, KrH ÄIIId, KrH ÄIIc-e), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **6 ex** (KrS Äa 5 ex, Krs Äb).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YId, KrH YIIb), 1410–1450 **10 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrH YIa, KrH YIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **4 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16c), brakteat 1470–1500 **4 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat **4 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1528 **1 ex** (SM 82).

Livland

Reval

Scherf 1426–1470 **1 ex** (Haljak 2010: 67).

Gotland

Penning 1220–1280 **5 ex** (LL XXII: 6a, LL XXII: 6b, LL XXII: 10 3 ex).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Förfalskning av hvid **1 ex**.

Norge

Olav Håkonsson

Oslo: Brakteat 1380–1387 **2 ex** (Skaare 1995: 277, 278).

Mecklenburg

Scherf ca 1400–1500 **1 ex**.

Brakteat ca 1400–1450 **1 ex**.

Pommern

Penning ca 1400–1500 **1 ex**.

Hamburg (?)

Brakteat ca 1350–1400 **1 ex**.

69. Saltvik

Inventarienummer: ÅM 302

Antal mynt: 78

Äldsta mynt: 1250–1265

Utgrävning: 1956

Referenser: Dreijer 1956; Rasmusson 1960.

Sverige

Magnus Ladulås

Uppsala: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL 3c).

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **1 ex** (LL XXIII: 1).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **3 ex** (LL XXVI: 1a 2 ex, LL XXVI: 1),
1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 6 b).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 4a, LL
XXVIII: 4b).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **2 ex** (LL XXX: 4a, LL
XXX: 4).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXIX: 6a).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrH ÄIIc-e 2 ex, KrH
ÄIIe), 1370–1380 **3 ex** (KrH ÄIIh 2 ex, KrH ÄIII).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **6 ex** (KrA Äa, KrA Äb 5 ex).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **4 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 3).

Åbo: Brakteat 1410–1439 **2 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **4 ex** (KrH YIIc), 1430–
1450 **3 ex** (KrH YIc, KrH YIIb 2 ex).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL 2b), brakteat 1450–
1470 **2 ex** (KrH YIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 10b), brakteat
1470–1500 **11 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **4 ex** (LL 16a, LL 16b 2 ex, LL
16 i), brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **2 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1528–1531 **1 ex** (förfalskning).

Svartsjö: 4 penningar 1546 **1 ex** (SM 207), 1547 **2 ex** (SM
208).

Livland

Reval

Penning ca 1250–1265 **1 ex** (Haljak 2010: 3).

Gotland

Penning 1220–1280 **2 ex** (LL XXII: 10).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Norge

Olav Håkonsson

Oslo: Brakteat 1380–1387 **1 ex** (Skaare 1995: 277).

Mecklenburg

Brakteat ca 1400–1450 **1 ex** (Malmer 1980: 281–285).

70. Sund

Inventarienummer: ÅM 691

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 1998

Referenser: Pantzar 2000.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Närmare oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **4 ex**
(*Stockholm* 2 ex, *Västerås* 2 ex).

EGENTLIGA FINLAND

71. Bjärnä

Inventarienummer: MK 63047

Antal mynt: 228

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 1963

Referenser: Tapio 1963.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **11 ex** (LL XXVI: 1a 9 ex, LL XXVI: 4,
LL XXVI: 1–4), 1340–1354 **15 ex** (LL XXVII: 2, LL XXVII:
10, LL XXVII: 11 3 ex, LL XXVII: 14, LL XXVII: 17, LL
XXVII 8 ex).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 2a).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 3b),
1360–1363 **2 ex** (LL XXX: 4b).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **10 ex** (LL XXVIII: 4a 4 ex,
LL XXVIII: 4b 2 ex, LL XXVIII: 4 ex).

Oslo: Penning 1320–1330 **1 ex** (LL XXV: 1), 1354–1363 **2 ex**
(LL XXIX: 8, LL XXIX).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **10 ex** (KrH ÄIIId 6 ex, KrH

ÄIIc, KrH ÄIIc-e 3 ex), 1370–1380 **6 ex** (KrH ÄIIh 3 ex, KrH ÄIIi 3 ex).

Västerås: Brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrA Äa, KrA Äb 2 ex).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **7 ex** (KrS Äa 6 ex, KrS Äc).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **12 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **7 ex** (KrH YIIc), 1430–1450 **9 ex** (KrH YIc 2 ex, KrH YIIb 6 ex, KrH YIId).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **6 ex** (KrH YIa).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrS YI).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **3 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **15 ex** (KrH YIIc, KrH YIIe 13 ex, KrH YIV).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16c, LL 16e), brakteat 1470–1500 **7 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **12 ex**.

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **1 ex** (LL 3a).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1515 **1 ex** (LL 6a).

Brakteat 1500–1520 **2 ex** (KrH YVb).

Gustav I

Västerås: Fyrk 1529–1530 **1 ex** (SM 31).

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1528 **1 ex** (SM 82), fyrk 1531 **2 ex** (SM 89, SM 90), 1532–1534 **2 ex** (SM 95), 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

Svartsjö: 4 penningar 1547 **4 ex** (SM 208), 1 penning 1546 **1 ex** (SM 213).

Livland

Reval

Konrad von Vietinghof: Artig 1409–1413 **1 ex** (Haljak 2010: 35).

Penning 1398–1403 **3 ex** (Haljak 2010: 42, 43, 45), penning 1406–1415 **1 ex** (Haljak 2010: 52), 1415–1420 **1 ex** (Haljak 2010: 57), penning 1398–1420 **4 ex** (Haljak 2010: T2–5), seestling 1363–1368 **1 ex** (Haljak 2010: 60), 1395–1398 **4 ex** (Haljak 2010: 61a 2 ex, 61b 2 ex), 1398–1413 **5 ex** (Haljak 2010: 62a 4 ex, 62b), 1395–1413 **2 ex**.

Skilling 1422–1471 **1 ex**.

Penning 1430–1465 **2 ex** (Haljak 2010: 75, 75–77), 1470–1479 **1 ex** (Haljak 2010: 78–79)

Hermann Brüggenei-Hasenkamp: Skilling 1538 **1 ex** (Haljak 2010: 143).

Heinrich von Galen: Penning 1555 **2 ex** (Haljak 2010: 174).

Wolter von Plettenberg: Penning 1532–1534 **4 ex** (Haljak 2010: 126), 1494–1535 **1 ex**.

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1396–1400 **1 ex** (Haljak 2010: 496).

Heinrich III Wrangel: Penning 1400–1410 **1 ex** (Haljak 2010: 512).

Dietrich IV Resler: Penning 1413–1424 **2 ex** (Haljak 2010: 526/526), 1424–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 539).

Penning 1397–1420 **6 ex** (Haljak 2010: TI–T5).

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **2 ex** (Haljak 2010: 604).

Riga

Jasper Linde & Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1521 **1 ex**.

Wolter von Plettenberg: Penning 1494–1535 **1 ex** (Haljak 2010: 280).

Gotland

Penning 1220–1220 **2 ex** (LL XXII: 4d, LL XXII).

Göte 1340–1380 **2 ex** (LL XXXV: 1).

Sören Norby: Skilling 1520–1525 **1 ex** (LL VII: 1a).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **2 ex** (Galster 1972: 31).

Tyska Orden

Skilling 1414–1441 **1 ex**.

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T17), 1416–1460 **2 ex** (Paszkievicz 2009: T18), 1390–1460 **2 ex**.

Nordtyskland

Brakteat 1400–1450 **1 ex** (Malmer 1980: 276).

72. Kimito

Inventarienummer: MK 70053

Antal mynt: 22

Äldsta mynt: 1290–1318

Utgrävning: 1960–1962

Referenser: Nikula 1975.

Sverige

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **1 ex** (LL XXIII).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI: 1a), 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 2c).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX 1a).

Norge (?): Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX 2a).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIC-e), 1363–1380 **1 ex** (KrH ÄIIg).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **2 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **5 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc).

Västerås: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrA YI).

Karl Knutsson Bonde

Västerås / *Åbo* (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Oidentifierad svensk brakteat **1 ex**.

Livland

Reval

Siegfried Lander von Spanheim: Penning 1415–1420 **1 ex** (Haljak 2010: 57).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1395–1396 **1 ex** (Haljak 2010: 494b).

Tyska Orden

Brakteat 1416–1460 **1 ex** (Paszkievicz 2009: 18).

73. Korois

Inventarienummer: MK 52100

Antal mynt: 151. För de spridda mynten funna på Koroisnäs se nedan. Depåfynden har presenterats ovan.

Äldsta mynt: 1167–1196

Utgrävning: 1900–1902

Referenser: Koivunen 1979, 2003; Ehrnsten 2018a.

Sverige

Knut Eriksson

Brakteat 1197–1196 **1 ex** (LL IA: 1–3).

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL IX: 6).

Örebro: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL XVII: 1b).

Okänd myntherre

Svealand: Brakteat ca 1250 **1 ex** (NNÅ 1970, s. 279).

Kalmar: Brakteat 1275–1280 **1 ex** (LL XXVIII: 2b).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1150–1250 **1 ex**.

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **9 ex** (LL XXIII: 1 2 ex, LL XXIII: 4a, LL XXIII: 5, LL XXIII: 7a 3 ex, LL XXIII: 7b 2 ex).

Magnus Ladulås

Nyköping: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X: 2a).

Uppsala: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X: 3c).

Söderköping: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL XVIIIc: 6a).

Skänninge: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL XVIIIc: 4).

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **31 ex** (LL XXVII: 1, LL XXVII: 2 3 ex, LL XXVII: 3, LL XXVII: 4, LL XXVII: 7a, LL XXVII: 8b, LL XXVII: 9a, LL XXVII: 11 5 ex, LL XXVII: 13a 2 ex, LL XXVII: 13b, LL XXVII: 14 3 ex, LL XXVII: 17 2 ex, LL XXVII: 18 2 ex, LL XXVII 7 ex).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 3a), brakteat 1360–1363 **4 ex** (LL XXX: 4a 3 ex, LL XXX: 4b).

Obol med bokstaven S **2 ex**.

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXIX), brakteat 1360–1363 **2 ex** (LL XXX: 2a, LL XXX: 2b).

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **2 ex** (LL XXX: 1a, LL XXX: 1b).

Lödöse: Brakteat 1360–1363 **3 ex** (LL XXX: 3).

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **5 ex** (KrH ÄIa).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **9 ex** (KrH ÄIIb 3 ex, KrH ÄIIc, KrH ÄIIe, KrH ÄIIc-e 4 ex), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1380 **7 ex**.

Livland

Reval

Penning ca 1250–1275 **1 ex** (Haljak 2010: 3), 1265–1332 **20 ex** (Haljak 2010: 7 3 ex, 8 2 ex, 9, 10 8 ex, närmare oidentifierad 7 ex).

Dorpat

Brakteat ca 1250–1275 **2 ex**.

Gotland

Penning 1220–1240 **1 ex** (LL XXI: 3).

Penning 1220–1280 **31 ex** (LL XXII: 1b 2 ex, LL XXII: 4d, LL XXII: 6a 5 ex, LL XXII: 6b 2 ex, LL XXII: 7a 3 ex, LL XXII: 7b 2 ex, LL XXII: 9b 2 ex, LL XXII: 10 6 ex, LL XXII: 11, LL XXII 7 ex).

Norge

Erik Magnusson

Bergen: Brakteat 1280–1285 **1 ex**.

Tyska Orden

Preussen: Penning 1307–1318 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T8a9), brakteat 1317–1328 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T9).

Hamburg

Denar 1293–1325 **1 ex**.

Tyskland (?)

Brakteat, oidentifierad **2 ex**.

74. Koroisnäset – området utanför kyrkogrunden

Inventarienummer: MK 52100

Antal mynt: 107

Äldsta mynt: 1181–1190

Utgrävning: 1900–1902

Referenser: Koivunen 1979, 2003; Ehrnsten 2018a.

Sverige

Okänd myntherre

Kalmar: Brakteat 1275–1280 **2 ex** (LL XXVIII: 1b, LL XXVIII: 2b).

Magnus Ladulås

Uppsala: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X: 3b).

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **5 ex** (LL XXIII: 1 3 ex, LL XXIII: 7a, LL XXIII: 7b).

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **28 ex** (LL XXVII: 2, LL XXVII: 3, LL XXVII: 4, LL XXVII: 7a, LL XXVII: 7b, LL XXVII: 9a 2 ex, LL XXVII: 11 7 ex, LL XXVII: 13a 3 ex, LL XXVII: 14, LL XXVII: 17, LL XXVII: 18, LL XXVII 8 ex).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 1a), 1360–1363 **3 ex** (LL XXX: 1).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **4 ex** (LL XXVIII: 4a 2 ex, LL XXVIII: 4b, LL XXVIII: 4), brakteat 1360–1363 **6 ex** (KrH ÄIa 2 ex, KrH ÄIc 3 ex, KrH ÄI).

Lödöse: Brakteat 1360–1363 **3 ex** (LL XXX: 3).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **4 ex** (LL XXX: 4a 2 ex, LL XXX: 4b 2 ex).

Obol med bokstaven S **2 ex**.

Odefinierad brakteat 1354–1363 **1 ex**.

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **5 ex** (KrH ÄIIb, KrH ÄIIc-e 4 ex).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **2 ex** (KrA Äb).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1400 **2 ex**.

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex**.

Livland

Reval

Penning ca 1250–1275 **1 ex** (Haljak 2010: 4), 1265–1332 **8 ex** (Haljak 2010: 7, 8, 10 2 ex, närmare oidentifierad 4 ex).

Artig 1370–1374 **1 ex** (Haljak 2010: 20).

Dorpat

Brakteat ca 1250–1275 **2 ex**.

Gotland

Penning 1220–1280 **22 ex** (LL XXII: 1b 2 ex, LL XXII: 6a, LL XXII: 6b, LL XXII: 7a, LL XXII: 7b, LL XXII: 9a, LL XXII: 9b 4 ex, LL XXII: 10 5 ex, LL XXII: 12, LL XXII 5 ex).

Danmark

Valdemar Atterdag

Lund: Borgarkrigsmynt 1340–1375 **1 ex**.

Köln

Ärkebiskop Filip: Denar 1181–1190 **1 ex**.

75. Korpo

Inventarienummer: Saknas

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1340–1380

Utgrävning: 1952

Referenser: Voionmaa 1953.

Gotland

Göte 1340–1380 **2 ex** (LL XXXV: 1).

76. Hitis, Kyrksundet

Inventarienummer: NM 29578

Antal mynt: 18

Äldsta mynt: 1400–1420

Utgrävning: 1938–1939, 1993–1996

Referenser: Edgren 1995: 50–51; Ehrnsten 2015a.

Sverige

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrA YIIa).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Stockholm: ½ örtug 1478–1520 **1 ex**.

Oidentifierad brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

Livland

Reval

Scherf 1426–1460 **1 ex**, 1430–1460 **1 ex**.

Dorpat

Penning 1400–1420 **1 ex**, 1415–1420 **1 ex**, scherf 1400–1459 **1 ex**.

Dietrich IV Resler: Scherf 1413–1441 **1 ex**.

Bartholomäus Sawijerwe: Scherf 1441–1459 **1 ex**.

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex**.

Johannes IV Duesburg: Penning 1513–1514 **1 ex**.

77. Letala

Inventarienummer: MK 68008

Antal mynt: 34

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1967

Referenser: Tapio 1967.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI: 1), 1340–1354 **2 ex** (LL XXVII: 14, LL XXVII).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4b).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrH ÄIIe, KrH ÄIIc-e), 1363–1380 **1 ex** (KrH ÄIIg).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex**, brakteat 1410–1439 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc), 1430–1450 **1 ex** (KrH YIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1460 **1 ex** (KrH YIIa), 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a), brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Gustav I

Västerås: Örtug 1531 **1 ex** (SM 25).

Stockholm: Örtug 1533 **1 ex** (SM 70), fyrk 1532–1534 **1 ex** (SM 95), 1529–1534 **1 ex**, 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

Svartsjö: 4 penningar 1546 **1 ex** (SM 207).

Gotland

Göte 1420–1450 **1 ex** (LL XXXV: 4).

Rostock

Penning 1380–1420 **1 ex** (Jesse 211).

Nordtyskland

Oidentifierad brakteat ca 1350–1450 **1 ex**.

Oidentifierad kopparbrakteat **1 ex**.

78. Lundo

Inventarienummer: MK 68008

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1481–1513

Utgrävning: 1970

Referenser: Museiverkets registerportal: Liedon kirkko.

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Ålborg: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 36).

79. Nagu

Inventarienummer: MK 59010

Antal mynt: 22

Äldsta mynt: 1340–1354

Utgrävning: 1957

Referenser: Pettaý 2010.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 11).

Albrekt av Mecklenburg

Västerås: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrA Äa).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **2 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrH YIc, KrH YId).

Västerås / *Åbo* (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478 **1 ex** (LL 9b), brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrA YIIa).

Livland

Reval

Penning 1400–1420 **2 ex** (Haljak 2010: T2-T5).

Dorpat

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex** (Haljak 2010: 609).

Norge

Olav Håkonsson

Oslo: Penning 1380–1387 **1 ex** (Skaare 1995: 278).

Tyska Orden

Brakteat 1416–1450 **2 ex** (Pasziewicz 2009: T18).

80. Nousis

Inventarienummer: MK 68011

Antal mynt: 69

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1967–1968

Referenser: Knapas & Tapio 1969.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **3 ex** (LL XXVI: 1a 2 ex, LL XXVI).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4a).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrH ÄIId, KrH ÄIIc-e).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **3 ex** (KrS Äa 2 ex, KrS Äb).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **2 ex**, brakteat 1410–1439 **6 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **4 ex** (KrH YIIc).

Kristofer av Bayern / Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1440–1460 **1 ex** (KrH YIIa).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **5 ex** (KrH YIa, KrH YIb 2 ex, KrH YIc, KrH YIIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **7 ex** (KrH YIIe).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16), brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrH YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **2 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug **1 ex** (LL 9b).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **2 ex** (SM 57), 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141), 1559/1560 **1 ex** (SM 140/141),

Västerås: Örtug 1530 **1 ex** (SM 21), öre 1531 **1 ex** (SM 33b).

Svartsjö: 4 penningar 1547 **2 ex** (SM 208).

Livland

Dorpat

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex** (Haljak 2010: 608/609).

Gotland

Göte 1340–1420 **1 ex** (LL XXXV).

Danmark

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **1 ex** (Galster 1972: 22).

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **5 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **4 ex** (Galster 1972: 31).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Pasziewicz 2009: 17.5).

Rostock

Brakteat 1350–1400 **2 ex** (Jesse 1928: 211).

81. Nådendal

Inventarienummer: MK 64042; NM 96050.

Antal mynt: 4

Äldsta mynt: 1470–1500

Utgrävning: 1911, 1963–1964, 1996

Referenser: Lilius 1963–1964; Uotila 1996.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIe).

Västerås: ½ örtug 1480–1500 **1 ex** (LL 16i).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **2 ex**.

82. Oripää

Inventarienummer: HU 495

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1512–1520

Fyndår: 1887. Mynten hittade i ett helgonskåp.

Sverige

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 5).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1520 **1 ex**.

Gustav I

Svartsjö: 4 penningar 1547 **4 ex** (SM 208 4 ex).

83. Ravattula Ristimäki

Inventarienummer: Ännu onummerade.

Antal mynt: ca 22

Äldsta mynt: 1100-tal.

Utgrävning: 2010–2017

Referenser: Ruohonen 2015, 2018, 2019.

Gotland, Svealand & Götaland

Penning ca 1100–1250 **22 ex**.

84. Reso

Inventarienummer: MK 69035

Antal mynt: 72

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1968–1969

Referenser: Alén 2001; Tapio & Knapas 1969.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **2 ex** (LL XXVI: 1, LL XXVI: 2),
1340–1354 **7 ex** (LL XXVII: 1, LL XXVII: 7, LL XXVII:
11 2 ex, LL XXVII 3 ex), 1320–1354 **1 ex** (LLXXVI-XX-
VII).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LLXXVIII: 2).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LLXXVIII: 4a).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrH ÄIIe 2 ex, KrH
ÄIIc-e).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **3 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar 1420–1439 **2 ex** (LL 10), brakteat
1410–1439 **6 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **6 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **4 ex** (KrH YIa 3 ex,
KrH YIb).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa,
stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **9 ex** (KrH YIIId, KrH YIIIe
6 ex, KrH YIV 2 ex).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrA YIIa).

Hans

Stockholm: Örtug 1497–1501 **1 ex** (LL IA).

Oidentifierad svensk brakteat 1350–1500 **6 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1523–1525 **1 ex** (SM 74), 1531 **1 ex**, 1525–
1535 **1 ex**; 4 penningar 1560 **3 ex** (SM 141b).

Svartsjö: 4 penningar 1547 **1 ex** (SM 208).

Livland

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1396–1400 **1 ex** (Haljak
2010: 496).

Danmark

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **1 ex** (Galster 1972: 22).

Hans

Ålborg: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 36).

Rostock

Penning 1380–1420 **1 ex** (Jesse 211).

Stralsund

Brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

85. Pemar, Räpälä kyrkogrund

Inventarienummer: MK 46036

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1410–1450

Utgrävning: 1930

Referenser: Kronqvist 1930.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 10b).

86. S:t Karins

Inventarienummer: MK 85116

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1450–1470

Utgrävning: 1983

Sverige

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrH YIb, KrH YIIb).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrH YIV).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrA YIIa).

Danmark

Oidentifierad hvid 1448–1513 **1 ex**.

87. S:t Marie

Inventarienummer: MK 85117

Antal mynt: 9

Äldsta mynt: 1340–1354

Utgrävning: 1983

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **3 ex** (LL XXVII: 5, LL XXVII: 11, LL XXVII: 14).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrH YIIb).

Sten Sture den äldre

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Gotland

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1a).

Rostock

Brakteat 1380–1400 **1 ex** (Jesse 1928: 210).

88. Vemo

Inventarienummer: MK 96018

Antal mynt: 18

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1995

Referenser: Poutiainen 1995.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **3 ex** (LL XXVI: 1a), 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **3 ex** (LLXXVIII: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIc-e).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **4 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a).

Oidentifierad svensk brakteat 1350–1500 **2 ex**.

89. Virmo

Inventarienummer: MK 59047

Antal mynt: 16

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1959

Referenser: Palmroth 1959.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI:4), 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1370–1380 **3 ex** (KrH ÄIIh).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat 1350–1500 **2 ex**.

Gustav I

Stockholm: 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

90. Åbo domkyrka

Inventarienummer: TMK 118

Antal mynt: 23

Äldsta mynt: 1354–1363

Utgrävning: 1922–1924

Referenser: Rinne 1941.

Sverige

Magnus Eriksson

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 3a).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXIX: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrH ÄIIg), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIi).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 8), brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 5b), ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a), brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Livland*Reval*

Penning 1398–1403 **1 ex** (Haljak 2010: 43), penning 1426–1465 **1 ex** (Haljak 2010: T6).

Dorpat

Heinrich III Wrangel: Penning 1400–1410 **1 ex** (Haljak 2010: 513).

Dietrich IV Resler: Penning 1413–1424 **1 ex** (Haljak 2010: 525).

Gotland

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1a), 1420–1450 **1 ex** (LL XXXV: 5).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Tyska Orden

Michael von Sternberg: Skilling 1414–1422 **1 ex**.

NYLAND**91. Borgå**

Inventarienummer: MK 57013, MK 77019, MK 85096

Antal mynt: 12

Äldsta mynt: 1360–1363

Utgrävning: 1957, 1977–1978

Referenser: Pettay 2009; MK, top. ark: Borgå kyrka.

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1b).

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1523–1524 **1 ex** (SM 95).

Livland*Reval*

Seestling 1398–1420 **1 ex** (Haljak 2007: T3), 1400–1422 **1 ex**.

Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1522 **2 ex** (Haljak 2010: 108b, 123b).

Dorpat

Heinrich III Wrangel: Penning 1400–1410 **1 ex**.

Dietrich IV Resler: Penning 1413–1424 **1 ex** (Haljak 2010: 525b), skilling 1422–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 536).

Riga

Silvester Stodewescher: Penning 1448–1479 **1 ex** (Haljak 2010: 752).

Wenden

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1535 **1 ex** (Haljak 2010: 232).

Danmark

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **1 ex** (Galster 1972: 22).

92. Esbo

Inventarienummer: MK 81117

Antal mynt: 24

Äldsta mynt: 1422–1441

Utgrävning: 1981

Referenser: Hiekkanen 1981, 1989; Sarvas 1982b.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YIIb), 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIb).

Sten Sture den äldre

Västerås: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1450 **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1532–1534 (SM 95) **1 ex**.

Livland*Reval*

Scherf 1426–1470 **2 ex** (Haljak 2010: 83).

Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1522 **2 ex** (Haljak 2010: 124b), 1520–1530 **1 ex**, 1530–1535 **2 ex**.

Heinrich von Galen: Penning 1551–1557 **1 ex** (Haljak 2010: 174).

Dorpat

Dietrich IV Resler: Scherf 1422–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 544).

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex** (Haljak 2010: 557).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **3 ex** (Haljak 2010: 565).

Riga

Hermann Brüggenei-Hasenkamp: Skilling 1539 **1 ex** (Haljak 2010: 298).

Vilnius

Alexander Jagiellon: Penning 1492–1506 **1 ex**.

Danzig

Sigismund: Penning 1506–1548 **1 ex**.

Dodrecht

Karl V: Penning 1521–1556 **1 ex**.

93. Helsing, S:t Lars

Inventarienummer: MK 2006036, MK 2007049

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1400–1420

Utgrävning: 2006 & 2007

Referenser: Luoto 2006; Luoto 2007.

Livland

Reval

Penning ca 1420–1470 **1 ex**, scherf ca 1400–1420 **1 ex**, 1426–1470 **1 ex**.

Wolter von Plettenberg: Penning 1494–1535 **1 ex**.

Dorpat

Bartholomäus Sawijerwe: Scherf 1441–1459 **1 ex**.

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex**.

Johannes VI Bey: Penning 1528–1543 **1 ex**.

94. Kyrkslätt

Inventarienummer: MK 57014

Antal mynt: 17

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 1956–1959

Referenser: Palmroth 1956.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 2).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 3a).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrH ÄIIc-e, KrH ÄIIId), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIIi).

Livland

Reval

Seestling 1395–1398 **2 ex** (Haljak 2010: 61b), 1398–1413 **1 ex** (Haljak 2010: 62b).

Wolter von Plettenberg: Penning 1532–1534 **1 ex** (Haljak 2010: 129), 1515–1534 **1 ex**.

Dorpat

Dietrich IV Resler: Scherf 1422–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 544).

Johannes VI Bey: Penning 1528–1543 **1 ex** (Haljak 2010: 635–638).

Gotland

Penning 1220–1280 **1 ex** (LL XXII).

Danmark

Hvid, oidentifierad ca 1448–1513 **1 ex**.

Kristian II: Klipping 1518–1522 **1 ex** (Galster 1972: 42).

Tyska Orden

Preussen: Brakteat 1416–1460 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T18).

Litauen

Sigismund August: ½ groschen 1560 **1 ex**.

95. Lojo

Inventarienummer: MK 66090

Antal mynt: 98

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1966

Referenser: Tapio 1968.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **4 ex** (LL XXVI: 1a).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 1a).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 3a).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **1 ex** (LL 4b), brakteat 1363–1370 **3 ex** (KrH ÄIIb, KrH ÄIIId, KrH ÄIIc-e), 1370–1380 **3 ex** (KrH ÄIIIh, KrH ÄIIIi 2 ex).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **3 ex** (KrS Äa 2 ex, KrS Äb).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2b).

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 10), brakteat 1410–1439 **1 ex**.

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1481 **1 ex** (LL A1–3).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **7 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrH YIa, KrH YIc).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Västerås / Åbo(?): Brakteat 1450–1470 (?) **2 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL II A), brakteat 1470–1500 **7 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrH YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat 1400-tal **5 ex**.

Gustav I

Västerås: 2 öre 1540 **1 ex** (SM 154b).

Stockholm: Penning 1546 **1 ex** (SM 213).

Livland*Reval*

Artig 1395–1398 **1 ex** (Haljak 2010: 25), 1398–1401 **1 ex** (Haljak 2010: 29/30).

Penning 1398–1403 **1 ex** (Haljak 2010: 43), 1398–1420 **2 ex**, 1415–1420 **1 ex** (Haljak 2010: 59).

Seestling 1363–1368 **1 ex** (Haljak 2010: 60), 1398–1403 **1 ex** (Haljak 2010: 62).

Skilling 1430–1449 **1 ex** (Haljak 2010: 66d).

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 69).

Penning 1430–1465 **4 ex** (Haljak 2010: 76, 77, oidentifierade 2 ex), 1470-tal **2 ex** (Haljak 2010: 78, 79), 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 80), 1426–1480 **3 ex**.

Scherf 1426–1470 **3 ex** (Haljak 2010: 83).

Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1522 **1 ex** (Haljak 2010: 123/124).

Heinrich von Galen: Penning 1555 **1 ex** (Haljak 2010: 174).
Oidentifierad revalsk penning **6 ex**.

Dorpat

Dietrich II Damerow: Artig 1395–1396 **1 ex** (Haljak 2010: 494b).

Penning 1396–1424 **3 ex**.

Dietrich IV Resler: Skilling 1435–1441 **1 ex** (Haljak 2010: 536).

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **3 ex** (Haljak 2010: 550/551).

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **2 ex** (Haljak 2010: 554).

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex** (Haljak 2010, s. 237–238).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 564/565).

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010, s. 237–238).

Gotland

Gote 1390–1420 **1 ex** (LL XXXV: 3).

Danmark*Kristian*

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Bergen: Hvid 1483–1513 **1 ex** (Skaare 1995: 297).

Fredrik I

Malmö: Søsling 1525 **1 ex** (Galster 1972: 63).

96. Pernå

Inventarienummer: MK 38143

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1441–1459

Utgrävning: 1938

Referenser: Nordman 1942.

Livland*Dorpat*

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 551).

97. Pojo

Inventarienummer: MK 50029

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1360–1363

Utgrävning: 1950

Referenser: Af Hällström 1959.

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1c).

98. Sjundeå

Inventarienummer: MK 69048

Antal mynt: 4

Äldsta mynt: 1441–1459

Utgrävning: 1969

Referenser: Knapas 1970.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Livland*Dorpat*

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 550).

Johannes VI Bey: Penning 1528–1543 **1 ex** (Haljak 2010: 636–638).

Danmark*Kristian I*

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

99. Tenala

Inventarienummer: MK 85002

Antal mynt: 20

Äldsta mynt: 1354–1363

Utgrävning: 1985

Referenser: Knapas 1985.

Sverige

Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 1).

Söderköping: Brakteat 1360–1363 **1 ex** (LL XXX: 4).

Norge (?): 1354–1363 **1 ex** (LL XXIX).

Albrekt av Mecklenburg

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb)

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **2 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **2 ex**.

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **2 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1531 **2 ex** (SM 89).

Livland

Reval

Wennemar von Brüggenei: Seestling 1395–1398 **2 ex** (Haljak 2010: 61b).

Siegfried Lander von Spanheim: Penning 1415–1420 **1 ex** (Haljak 2010: 57).

Gisbrecht von Ruttenberg: Penning 1426–1439 **1 ex** (Haljak 2010: 73).

Scherf 1426–1470 **1 ex** (Haljak 2010: 83).

Dorpat

Penning ca 1400–1420 **1 ex**.

Dietrich IV Resler: Skilling 1424–1441 **1 ex**.

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 551).

SATAKUNTA

100. Harju kyrkogrund, Tammerfors

Inventarienummer: MK 59045

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 1959

Referenser: Museiverkets registerportal: Harjun vanha hautausmaa, Kaivaus 1959; MK, top. arkiv.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äb).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIIC).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIb).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

101. Kjulo, S:t Henriks kapell

Inventarienummer: Onumrerat

Antal mynt: 19

Äldsta mynt: 1405–1439

Utgrävning: 1904–1905

Referenser: Salminen 1905.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2a).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **2 ex** (LL 10, LL 12a), brakteat 1480–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **4 ex** (LL 16d 2 ex, LL 16e, LL 16).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **2 ex** (LL 9).

Oidentifierad svensk brakteat **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1532–1534 **1 ex** (SM 95).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **4 ex** (Galster 1972: 23).

Oidentifierad hvid (1448–1513) **2 ex**.

102. Lempäälä

Inventarienummer: MK 84033, MK 2006021.

Antal mynt: 25

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 1983

Referenser: Hiekkanen 1983.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **3 ex** (KrH YIIC).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIb).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **12 ex** (KrH YIIIC 2 ex, KrH YIIIE 9 ex, KrH YIV).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1515 **1 ex** (LL 9a).

Oidentifierad svensk brakteat **4 ex**.

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Skilling 1515–1534 **1 ex**.

Danmark

Erik av Pommern

Lund: Sterling 1422–1439 **1 ex** (Galster 1972: 10).

103. Raumo, Heliga korset (Franciskankonventet)

Inventarienummer: NM 2769

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1470–1500

Utgrävning: 1891

Referenser: Högman 1891.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 8b).

104. Raumo, Heliga treenigheten (Stadskyrkan)

Inventarienummer: NM 2925

Antal mynt: 31

Äldsta mynt: 1410–1439

Utgrävning: 1929, 1983

Referenser: Sjölund 1983.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **3 ex**, brakteat 1410–1439 **2 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrH YIc, KrH YIIb).

Västerås: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrA YI).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1460 **2 ex** (KrH YIIIa), brakteat 1450–1470 **6 ex** (KrH YIa 5 ex, KrH YIIIb).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrS YIIa 2 ex, KrS YI).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1532–1534 **1 ex** (SM 95), 4 penningar 1560 **1 ex**.

Svartsjö: 4 penningar 1546 (SM 207) **1 ex**.

Livland

Reval

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 80).

Danmark

Hans

Bergen: Hvid 1481–1512 **1 ex** (Galster 1972: 153).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

105. Sastmola (Karkku kyrka)

Inventarienummer: MK 63001

Antal mynt: 38

Äldsta mynt: 1250–1275

Utgrävning: 1960

Referenser: Palmroth 1963.

Sverige

Valdemar Birgersson

Lödöse: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL XVII: 6a).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 10).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIc).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrS YIIa, KrS YI).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YIIa, stjärnor som bitecken).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478 **1 ex** (LL 9b), brakteat 1470–1500 **14 ex** (KrH YIIIe 12 ex, KrH YIV 2 ex).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrA YIIa).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **2 ex** (SM 57), fyrk 1529 **1 ex** (SM 86), fyrk 1532–1534 **1 ex** (SM 95), 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

Svartsjö: 4 penningar 1546 **1 ex** (SM 207), 1548 **1 ex** (SM 209), penning 1548 **1 ex** (SM 215).

Oidentifierad svensk brakteat **2 ex**.

106. Tyrvis

Inventarienummer: MK 65062

Antal mynt: 18

Äldsta mynt: 1405–1439

Utgrävning: 1964

Referenser: Tapio 1966.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIC).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **3 ex** (LL 16f, LL16i, LL16).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL V).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1529 **1 ex**, 1532–1534 **1 ex** (SM 95), 1528–1534 **1 ex**, 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

Svartsjö: 4 penningar 1547 **1 ex** (SM 208), 1548 **1 ex** (SM 209).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Litauen

Alexander II Jogailaitis: ½ groschen 1496–1506 **1 ex**.

107. Ulfsby, Likis

Inventarienummer: MK 2003047, MK 2007032

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 2003

Referenser: Jäkärä 2003.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 14).

Sten Sture den äldre

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierat svenskt silvermynt (smultet) 1350–1500 **1 ex**.

Gotland

Penning 1220–1280 **2 ex** (LL XXII: 7a, oidentifierat fragment).

Danmark

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **1 ex** (Galster 1972: 22).

ÖSTERBOTTEN

108. Gamla hamn, Ijo

Inventarienummer: NM 2009038

Antal mynt: 10

Äldsta mynt: 1380–1420

Utgrävning: 2009

Referenser: Jylkkä-Karppinen 2011; Kallio-Seppä 2011.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YIIa).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16), brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Hans

Västerås: ½ örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 9c).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9b).

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1531 **1 ex** (SM 90).

Rostock

Penning 1380–1420 **1 ex**.

109. Karlö kapellgrund

Inventarienummer: MK 86008, MK 87131

Antal mynt: 32

Äldsta mynt: 1410–1450

Utgrävning: 1985–1987

Referenser: Paavola 1991.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **3 ex** (KrH YIIc 3 ex).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **4 ex** (KrH YIb 3 ex, KrH YIc).

Hans

Västerås: ½ örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 8a).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex**, brakteat 1470–1500 **9 ex** (KrH YIIIC, KrH YIIId 2 ex, KrH YIIIE 5 ex, KrH YIIII).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a), brakteat 1470–1500 **3 ex** (KrA YIIa 3 ex).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 8a).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **4 ex**.

Gustav I

Åbo: Örtug 1523–1524 **1 ex** (LL 7).

Stockholm: Fyrk 1531 **1 ex** (SM 89/90).

Svartsjö: 4 penningar 1548 **1 ex** (SM 209).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

110. Keminmaa

Inventarienummer: NM 35527

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1528

Utgrävning: 1993–1994

Referenser: Hiekkänen 2005b.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1528 **1 ex** (SM 78).

111. Valmarinniemi, Keminmaa

Inventarienummer: NM 39304

Antal mynt: 23

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1981

Referenser: Jylkkä 2004; Koponen & Pelttari 2016.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LLXXVI: 1), 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII), 1320–1354 **2 ex**.

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **3 ex** (LL XXVIII: 4).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 1).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 2).

Norge (?): Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXIX).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrH ÄIIa), 1370–1380 **2 ex** (KrH ÄIIh, KrH ÄIIi).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Åbo: Brakteat 1410–1439 **3 ex**.

Oidentifierat svenskt mynt **3 ex**.

Livland

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1390 **1 ex**.

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex** (Paszkievicz 2009: T17).

112. Pedersöre

Inventarienummer: MK 85112

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Utgrävning: 1985

Referenser: Hiekkänen 1988.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

113. Storkyro

Inventarienummer: MK 54032

Antal mynt: 14

Äldsta mynt: 1410–1450

Utgrävning: 1953

Referenser: Palmroth 1953.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **3 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **2 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1531 **2 ex** (SM 89).

TAVASTLAND

114. Hattula

Inventarienummer: MK 2006020

Antal mynt: 4

Äldsta mynt: 1200–1250

Utgrävning: 1975

Referenser: Eerikäinen 1975.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI: 1a), 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 4).

Gotland

Penning: 1200–1250 **1 ex** (LL XX: 3), 1220–1280 **1 ex** (LL XXII).

115. Hämeenkoski kyrkogrund

Inventarienummer: MK 98016, MK 99023, MK 2001007, MK 2002027, MK 2002038

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1420–1439

Utgrävning: 1996–2002

Referenser: Paljärvi 2001.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex**.

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrH YIIIC, KrH YIIIE).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIA).

Livland

Dorpat

Johannes II Bertkow, penning 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 565).

116. Padasjoki

Inventarienummer: NM 8287

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1470–1500

Utgrävning: 1924

Referenser: Kronqvist 1924.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIE).

117. Pälkäne kyrkogrund

Inventarienummer: MK 98061, MK 2002023

Antal mynt: 4

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 1991–2010

Referenser: Mikkola 2004.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS ÄB).

Erik av Pommern

Åbo: Brakteat 1410–1439 **1 ex**.

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16).

118. Rengo

Inventarienummer: MK 85003

Antal mynt: 49

Äldsta mynt: 1410–1450

Utgrävning: 1984

Referenser: Hiekkanen 1993a.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **6 ex** (KrH YIC 4 ex, KrH YIIB 2 ex), 1410–1450 **4 ex** (KrH YIIC).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrH YIA, KrH YIB 2 ex).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **4 ex** (KrS YI).

Västerås / Åbo (?): Brakteat 1450–1470 (?) **1 ex** (KrA YI, stjärnor som bitecken). Förfalskning?

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **17 ex** (KrH YIIIC 6 ex, KrH YIIIE 10 ex, KrH YIV).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrA YIIA).

Livland

Reval

Penning 1426–1465 **2 ex** (Haljak 2010: T6), scherf 1426–1489 **1 ex** (Haljak 2010: 83).

Bernd von der Borch: Penning 1471–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 80).

Wolter von Plettenberg: Scherf 1494–1535 **1 ex** (Haljak 2010: 133).

Dorpat

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **1 ex** (Haljak 2010: 554).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Ryssland

Ivan IV

Denga 1535–1547 **1 ex**.

119. Sääksmäki

Inventarienummer: SHM 3510

Antal mynt: 1
 Äldsta mynt: 1470–1500
 Fyndår: 1898. Myntet hittat vid rengöring av en träskulptur.

Sverige

Sten Sture den äldre
Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

120. Urdiala

Inventarienummer: HU 495
 Antal mynt: 1
 Äldsta mynt: 1370–1470
 Fyndår: 1887. Myntet hittat i ett altarskåp.
Sverige
Söderköping: Brakteat 1370–1470 **1 ex**.

KARELEN

121. Kauskila kapellbacken

Inventarienummer: NM 34303, NM 34738,
 Antal mynt: 25
 Äldsta mynt: 1360–1363
 Utgrävning: 2000–2005
 Referenser: Laakso 2011.
Sverige
 Magnus Eriksson

Kalmar: Brakteat 1360–1363 **3 ex** (LL XXX: 1a 2 ex, LL XXX: 1b).
 Oidentifierad svensk brakteat **5 ex**.
 Gustav I
Svartsjö: 4 penningar 1546 **1 ex** (SM 207, perforerad).

Livland

Reval
 Seestling 1363–1422 **1 ex** (fragment).
 Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1525 **2 ex** (Haljak 2010: T8).
 Heinrich von Galen: Penning 1555 **1 ex** (Haljak 2010: 174).
Dorpat
 Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 565).
 Christian Bomhower: Penning 1515–1518 **1 ex** (Haljak 2010: 539).
 Johannes V Blankenfield: Penning 1518–1527 **4 ex** (Haljak 2010, s. 272–273 2 ex, s 274 2 ex)

Riga

Jasper Linde & Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1521 **1 ex** (Haljak 2010: 413).
 Wolter von Plettenberg: Penning 1532 **1 ex** (Haljak 2010: 277), 1527–1532 **1 ex** (Haljak 2010, s. 169–170).
 Oidentifierad livländsk penning **1 ex** (täckt av läder och hår).

Vilnius

Alexander Jagiellon: Penning (perforerad) 1492–1506 **1 ex**.

KONVENT OCH KLOSTER

Fyndplats	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Gotland	Danmark	Övriga
Kökar franciskankonvent	1441-1448	18	12		3	1	1	1
Raumo franciskankonvent	1410-1439	78	69	1			5	3
Nädendals birgittinerkloster	1420-1439	40	32	1	1		6	
Sammanlagt		136	113	2	4	1	12	4

122. Franciskankonventet på Kökar

Inventarienummer: ÅM 553, ÅM 563, ÅM 1990.
 Antal mynt: 18
 Äldsta mynt: 1441–1448
 Utgrävning: 1980-tal, 1990
 Referenser: Gustavsson 1986, 1994.
Sverige
 Kristofer av Bayern
Stockholm: Örtug 1441–1448 **1 ex** (LL 2).

Sten Sture den äldre
Stockholm: Brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrH YIIIe).
Västerås: Brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrA YIIa).

Livland

Reval
 Skilling 1424–1470 **2 ex**.

Dorpat

Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **1 ex**.

Gotland

Sören Norby: Skilling 1522–1523 **1 ex** (LL 1).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Nordtyskland

Brakteat ca 1420–1480 **1 ex**.

123. Franciskankonventet i Raumo

Inventarienummer: NM 41321.

Antal mynt: 78

Äldsta mynt: 1410–1439

Utgrävning: 2017

Referenser: Helamaa & Uotila 2017.

Sverige

Erik av Pommern

Västerås: Brakteat 1410–1439 **2 ex** (KrA YI).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc), 1430–1450 **2 ex** (KrH YIIb).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **4 ex** (KrH YIa).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YIa).

Åbo: Örtug 1453–1470 **1 ex** (LL 6).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **2 ex** (LL 12a, en närmare oidentifierad), brakteat 1470–1500 **36 ex** (KrH YIIIe, en perforerad, en ihopvikt, KrH YIV).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16a, LL 16c), brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrA YIIa).

Hans

Stockholm: ½ örtug 1497–1501 **1 ex** (LL 5).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **5 ex**, tre ihopvikta.

½ örtug 1478–1520 **1 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1530 **1 ex** (SM 88), 1528–1532 **1 ex** (SM, s. 17).

Svartsjö: 4 penningar 1546/1547 **2 ex** (SM 207/208).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **3 ex** (SM 243).

Rostock

Brakteat 1425–1500 **1 ex**.

Stettin

Bogusław X: Brakteat 1478–1503 **1 ex**.

Brabant, Spanska Nederländerna

Carlos V: 2 mites 1507–1514 **1 ex**.

124. Birgittinerklostret i Nådendal

Inventarienummer: NM 2005034

Antal mynt: 40

Äldsta mynt: 1420–1439

Utgrävning: 2005

Referenser: Kivistö 2011; Uotila 2011.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc), 1430–1450 **1 ex** (KrH YIIb).

Kristofer av Bayern / Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1440–1460 **1 ex** (KrH YIIIa).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16), brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **13 ex**.

Hans / Sten Sture den yngre

Västerås: Brakteat 1500–1520 **1 ex** (KrA YVb).

Oidentifierad ½ örtug 1478–1520 **1 ex**.

Sten Sture den yngre

Västerås: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9).

Gustav I

Västerås: Örtug 1528–1530 **1 ex**; fyrk 1529–1530 **1 ex** (SM 31), 1529–1532 **1 ex**.

Livland

Reval

Penning 1470–1475 **1 ex** (Haljak 2010: 33).

Danmark

Kristofer av Bayern

Malmö: Hvid 1440–1448 **1 ex** (Galster 1972: 20).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **5 ex** (SM 243).

PRÄSTGÅRDAR

Fyndplats	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Danmark	Övriga
Jomala	1250-1275	24	20		1		3
Finström	1422-1441	4	2			1	1
Hammarland	1450-1470	1		1			
Sund, Kyrkbacken	1481-1513	1				1	
Helsinge	1400-1422	12	1		10		1
Pernå	1400-1420	5			5		
Vånå	1528	2	1				1
Sammanlagt		49	24	1	16	2	6

125. Jomala, prästgården

Inventarienummer: ÅM 231, ÅM 617, ÅM 629, ÅM 639

Antal mynt: 24

Äldsta mynt: 1250–1275

Utgrävning: 1952, 1988–1992

Referenser: Hörfors 1990.

Sverige

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL IX: 4).

Okänd myntherre

Kalmar: Brakteat 1275–1280 **1 ex** (LL XVIII: 1).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **5 ex** (LL XXVI: 1 4 ex, LL XXVI).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4), brak-
teat 1360–1363 **1 ex** (förfalskning?).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 2).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **4 ex** (KrH ÄIId 3 ex, KrH
ÄIIe), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **2 ex** (KrS Åa 2 ex).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2).

Sten Sture den äldre

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad brakteat, falskmynt? **1 ex**.

Livland

Reval

Scherf 1426–1479 **1 ex** (Haljak 2010: 83).

Rostock

Witten 1379–1387 **1 ex** (Jesse 1928, s. 368).

Lübeck

Brakteat 1300–1500 **1 ex** (Malmer 1980, s. 271–273).

Frankrike

Räknepenning 1300–1500 **1 ex**.

126. Finström, prästgården

Inventarienummer: ÅM 173, ÅM 182, ÅM 199

Antal mynt: 4

Äldsta mynt: 1422–1441

Utgrävning: 1949, 1950

Referenser: Dreijer 1951; Pellinen 2010.

Sverige

Brakteat 1500–1520 **1 ex** (KrH YV).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 8).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM
243).

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

127. Hammarland, Gårdsängen

Inventarienummer: ÅM 346

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1450–1470

Utgrävning: 1960

Referenser: Dreijer 1960b.

Sverige

Karl Knutsson Bonde

Åbo: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL 6).

128. Sund, Kyrkbacken

Inventarienummer: ÅM 258

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1481–1513

Utgrävning: 1954

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

129. Helsing kyrkoby prästgård

Inventarienummer: NM 39724, NM 39918

Antal mynt: 12

Äldsta mynt: 1400–1422

Utgrävning: 2013–2014

Referenser: Koivisto 2014.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2).

Livland

Reval

Artig 1400–1422 **1 ex** (Haljak 2010: T3–4).

Skilling 1430–1449 **1 ex** (Haljak 2010: T5c); scherf 1426–1470 **1 ex** (Haljak 2010, s. 99–100).

Bernd von der Borch: Penning 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: T7).

Dorpat

Dietrich II Damerow: Artig 1396–1400 **1 ex** (Haljak 2010: T2c).

Otydliga penningar ca 1379–1424 **3 ex**.

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **1 ex** (Haljak 2010, s. 262).

Riga

Wolter von Plettenberg: Skilling 1534 **1 ex** (Haljak 2010: T4).

Elbing

Sigismund August: Penning 1556 **1 ex**.

130. Pernå prästgård

Inventarienummer: MK 99045, 2001021; NM 2002048

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1400–1420

Utgrävning: 1999–2002

Referenser: Palm 1999, 2000; Lahtinen & Pellinen 2002.

Livland

Reval

Penning 1400–1420 **2 ex**.

Wolter von Plettenberg: Penning 1494–1535 **1 ex**.

Dorpat

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **1 ex**.

Penning 1400-tal **1 ex**.

131. Vånå prästgård

Inventarienummer: MK 90097, MK 94052

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1528

Fyndår: Det ena myntet hittades år 1990 i en stenhög på gården, det andra år 1994 i prästgårdens trädgård.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1531 **1 ex** (SM 90).

Güstrow

Albrecht VII: Witten 1528 **1 ex**.

SLOTT OCH BORGAR

Plats	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Gotland	Danmark	Övriga
Kastelholm	1290–1318	154	96		8	2	35	13
Vanhalinna	1170–1205	10	4		1	3		2
Åbo slott	1250–1275	205	147	6	16	9	20	7
Kustö	1265–1332	294	151	17	19	6	96	5
Junkarsborg	1340–1380	10	4		1	4		1
Raseborg	1340–1380	67	12	1	36	8	7	3
Vreghdenborg	1420–1450	1				1		
Haga	1290–1318	1	1					
Tavastehus	1320–1340	229	137	16	39	6	23	8
Olofsborg	1441–1459	34	7		27			
Viborg	1354–1363	7	4		1		2	
Sammanlagt		1012	563	40	148	39	183	39

ÅLAND

132. Kastelholm

Inventarienummer: NM 2802, NM 2863, NM 5213, NM 6820, NM 7217; KS 53, KS 57, KS 60, KS 61; ÅM 197, ÅM 413, ÅM 425, ÅM 439, ÅM 447, ÅM 455, ÅM 490, ÅM 516, ÅM 517, ÅM 519, ÅM 520, ÅM 530, ÅM 531, ÅM 542, ÅM 547, ÅM 556, ÅM 565, ÅM 581, ÅM 599, ÅM 612.

Antal mynt: 154

Äldsta mynt: 1290–1318

Utgrävning: 1890–1917, 1950, 1965–1998

Referenser: Carlsson 1993.

Sverige

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **1 ex** (LL 7a).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI: 1).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **1 ex**, brakteat 1363–1370 **4 ex** (KrH ÄIIc, KrH ÄIIe 3 ex), 1363–1380 **2 ex** (KrH ÄIIg, KrH ÄIIIi).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äa).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **4 ex** (KrS Äa 2 ex, KrS Äc, KrS Ä).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrH YIc, KrH YIIb), 1410–1450 **4 ex** (KrH YIIc).

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1448 **2 ex** (LL 2b).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIc).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **4 ex** (LL 2b, LL 3, obestämd 2 ex), ½ örtug 1478–1503 **4 ex** (LL 8 2 ex, LL 9c, LL 9/10), brakteat **6 ex** (KrH YIIIe 5 ex, KrH YIV).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **4 ex** (LL 16a, LL 16c, LL 16e, LL 16), brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrA YIIa).

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **1 ex** (LL 5).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug **7 ex** (LL 9a, LL 9b, LL 9d, LL 9 4 ex).

Oidentifierad svensk brakteat **7 ex**.

Obestämd halvörtug 1478–1520 **11 ex**.

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **8 ex** (SM 57), fyrk ”1522” **4 ex** (SM 74), 1528 **1 ex**, 1529 **1 ex**, 1530 **1 ex**, 1532–1534 **1 ex** (SM 95).

Västerås: Örtug 1530 **1 ex**, fyrk 1529–1530 **2 ex** (SM 31), 1530 **1 ex** (SM 32b).

Svartsjö: 2 öre 1541 **1 ex**, 4 penningar 1547 **1 ex** (SM 208).

Livland

Reval

Artig 1365–1390 **1 ex** (Haljak 2010: T1).

Wennemar von Brüggenei: Artig 1385–1395 **1 ex** (Haljak 2010: 23).

Konrad von Vietinghof: Artig 1400–1403 **1 ex** (Haljak 2010: 31), 1401–1406 **1 ex** (Haljak 2010: 32).

Artig 1400–1422 **2 ex**.

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 69).

Gotland

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1).

Danmark

Erik av Pommern

Naestved: Kopparsterling 1422 **5 ex** (Galster 1972: 7).

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **2 ex** (Galster 1972: 22).

Kristian

Malmö: Hvid 1448–1481 **6 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **8 ex** (Galster 1972: 31).

Oidentifierad hvid **3 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **12 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Konrad Zöllner von Rotenstein: Vierchen 1382–1390 **1 ex**.

Michael von Sternberg: Skilling 1414–1422 **1 ex**.

Tyskland

Vierchen 1425–1450 **1 ex**.

Oidentifierad brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

Nürnberg

Räknepenning ca 1400–1550 **9 ex**.

EGENTLIGA FINLAND

133. Lundo, Vanhalinna

Inventarienummer: NM 2670, NM 14318, NM 14644

Antal mynt: 10

Äldsta mynt: 1170–1205

Utgrävning: 1889, 1958–1959

Referenser: Luoto 1984.

Sverige

Penning 1150–1300 **1 ex** (fragment).

Götaland (?): Brakteat 1220–1275 **1 ex**.

Valdemar Birgersson

Penning 1250–1275 **1 ex** (LL IX).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **1 ex** (LL XXVI).

Livland

Reval

Penning 1265–1332 **1 ex** (Haljak 2010: 7).

Gotland

Penning 1220–1220 **3 ex** (LL XXI, LL XXII: 1b, LL XX: 6/LL XXII:6).

Norge

Brakteat 1170–1205 **1 ex** (Skaare 1995: 137).

Köln

Adolf von der Mark: Denar 1199–1249 **1 ex**.

134. Åbo slott

Inventarienummer: NM 4811; MK 46025, ”MK 58051”, MK 2000015; TMK 12773, TMK 14771, TMK onummerade (1, 7, 13, 13c, 16, 25a, 26, 31, 35, 45, 69, 143, 217, 233, 446, 447, 522, 628, 647).

Antal mynt: 205

Äldsta mynt: 1250–1275

Utgrävning: 1901–1904, 1905–1906, 1930, 1939, 1946, 1957–1958, 1970, 1974–1986, 1992

Referenser: Gardberg 1959; Rinne 1904, 1930; Uotila 2003.

Sverige

Valdemar Birgersson

Svealand: Brakteat 1250–1275 **1 ex** (LL IX: 6).

Okänd myntherre

Kalmar: Brakteat 1275–1280 **1 ex** (LL XVIII B).

Magnus Ladulås

Brakteat 1275–1290 **2 ex** (LL X: 4).

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **5 ex** (LL XXVI: 1a, LL XXVI: 1 2 ex, LL XXVI: 3, LL XXVI: 4), 1340–1354 **7 ex** (LL XXVII: 7a, LL XXVII: 13a, LL XXVII: 17 2 ex, LL XXVII 3 ex).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **14 ex** (LL XXVIII: 4a 2 ex, LL XXVIII: 4b 2 ex, LL XXVIII: 4 10 ex).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 1 2ex), 1360–1363 **3 ex** (LL XXX: 1b 2 ex, LL XXX: 1).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 2).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **1 ex** (LL 4), brakteat 1363–1370 **4 ex** (KrH ÄIIc-e 2 ex, KrH ÄIIe, KrH ÄII), 1370–1380 **2 ex** (KrH ÄIIh, KrH ÄIIIi).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Västerås: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrA Äa).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **4 ex** (LL 2b 2 ex, närmare oidentifierad 2 ex).

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **2 ex** (LL 9b, LL 9), brakteat 1410–1439 **2 ex**.

Danmark: Brakteat 1424–1439 **1 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Västerås: Brakteat 1430–1450 **3 ex** (KrA YI).

Kristofer av Bayern / Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1440–1460 **1 ex** (KrH YIIa).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL A), brakteat 1450–1470 **6 ex** (KrH YIa).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrS YI).

Åbo: Örtug 1453–1470 **2 ex** (LL 6).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 9), brakteat 1470–1500 **22 ex** (KrH YIIc 4 ex, KrH YIIe 18 ex).

Västerås: ½ örtug 1480–1500 **11 ex** (LL 15, LL 16c 2 ex, LL 16i, LL16 2 ex, LL II B 5 ex), brakteat 1470–1500 **4 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat ca 1350–1500 **20 ex**.

Oidentifierat silvermynt **13 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1528 **1 ex** (SM 82), 1525–1530 **2 ex**, 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141b).

Västerås: Örtug 1531 **1 ex** (SM 25), fyrk 1530 **1 ex** (SM 32), 1529–1531 **2 ex**.

Svartsjö: ½ mark 1542 **1 ex**.

Livland

Reval

Brakteat ca 1250–1265 **1 ex** (Haljak 2010: 5).

Artig 1360–1390 **5 ex** (Haljak 2010: 1), 1364–1374 **1 ex**

(Haljak 2010: 1 a-d), 1375–1385 **1 ex** (Haljak 2010: 22),
1370–1395 **1 ex** (Haljak 2010: T1 e-g), 1396–1400 **1 ex**
(Haljak 2010: T2-3), penning 1395–1420 **2 ex**.

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1395 **1 ex** (Haljak 2010: T1).
Johannes VI Bey: Skilling 1528–1543 **1 ex**.

Riga

Bernd von der Borch: Skilling 1471–1483 **1 ex** (Haljak
2010, s 150).

Wenden

Freitag vom Loringhofe: Skilling 1483–1494 **1 ex** (Haljak
2010: 224a).

Gotland

Göte 1340–1380 **5 ex** (LL XXXV: 1a 2 ex, LL XXXV: 1b,
LL XXXV: 1, LL XXXV: 2), 1390–1420 **2 ex** (LL XXXV: 3).
Fredrik I: Hvid 1520–1525 **1 ex** (LL 5a).
Sören Norby: Skilling 1523–1525 **1 ex** (LL 1).

Danmark

Kristofer av Bayern

Malmö: Hvid 1440–1448 **1 ex** (Galster 1972: 20).

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **6 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **3 ex** (Galster 1972: 31).

Kristian II

Malmö: Klipping 1518–1522 **8 ex** (Galster 1972: 42).

Sverige / Danmark

Klipping 1518–1522 **3 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

Nürnberg

Räknepenning ca 1400–1500 **3 ex**.

Flandern

Ludvig de Male: ½ botdrager 1360–1400 **1 ex**.

Florens eller Tyskland?

Florin ca 1300–1400 **1 ex** (fragment).

135. Kustö biskopsborg

Inventarienummer: HU 422; SMY 22/1893; NM 2862; MK
89020, MK 92162, MK 94092, MK 95055, MK 96106, MK
98017, MK 98068, MK 200014, MK 2001014, MK 2003049,
MK 2003051, MK 2004033, MK 2005052

Antal mynt: 294

Äldsta mynt: 1265–1332

Utgrävning / Fyndår: 1883–1892, 1902, 1959, 1985–1992,

1994–1999, 2000–2005

Referenser: Taavitsainen 1979; Uotila 1994; Suna & Lounat-
vuori 2009; Kivistö 2009.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **7 ex** (LL XXVI: 1a 3 ex, LL XXVI: 1b, LL
XXVI: 4, LLXXVI 2 ex), 1340–1354 **7 ex** (LL XXVII: 7a 2 ex, LL
XXVII: 11, LL XXVII: 13a, LL XXVII 3 ex), 1320–1354 **2 ex** (LL
XXVI/LLXXVII 2 ex), brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII).

Kalmar: Brakteat 1354–1363 **3 ex** (LL XXVIII: 1a 2 ex, LL
XXVIII: 1).

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 2a).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **5 ex** (LL XXVIII: 3a, LL
XXVIII: 3 4 ex).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **15 ex** (LL XXVIII: 4a 2 ex,
LL XXVIII: 4e, LL XXVIII: 4 12 ex).

Viborg (?): Brakteat 1354–1363 **2 ex** (Golabiewski 1995: fig
12b).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **5 ex** (KrH ÄIIb, KrH ÄIIc,
KrH ÄIIe, KrH ÄIIc-e 2 ex), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **4 ex** (KrS Äa 3 ex, KrS Äb).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **17 ex** (LL 1a, LL 1b, LL2a 2
ex, LL 2b 9 ex, LL 3 4 ex).

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **7 ex** (LL 10 7 ex), brak-
teat 1410–1439 **3 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **10 ex** (KrH YIIb 2 ex, KrH
YIIc 7 ex, KrH YIId).

Västerås: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrA YI).

Söderköping: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (Krs YIIb).

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1441–1448 **3 ex** (LL 2b, LL 2c 2 ex).

Kristofer av Bayern / Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1440–1460 **1 ex** (KrH IIIa).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL 3b), brakteat 1450–
1470 **3 ex** (KrH YIa 2 ex, KrH YI).

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **3 ex** (KrS YI).

Åbo: Örtug 1453–1470 **7 ex** (LL 6).

Kristian I

Stockholm: Örtug 1457–1464 **2 ex** (LL 3).

Interregnum

Stockholm: Örtug 1464–1467 **1 ex** (LL 2b).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **2 ex** (LL 2c, LL 2d), ½ örtug 1478–1503 **7 ex** (LL 8, LL 9b 3 ex, LL 10b 2 ex, obestämd), brakteat 1470–1500 **15 ex** (KrH YIIIc 2 ex, KrH YIIIe 12 ex, KrH YIV).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **5 ex** (LL 16c, LL 16e 4 ex), brakteat 1470–1500 **6 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat 1350–1500 **19 ex**.

Livland

Oidentifierad penning 1400–1500 **1 ex**.

Reval

Penning 1265–1332 **1 ex** (Haljak 2010: 7).

Artig 1400–1424 **1 ex**, penning 1395–1420 **1 ex** (Haljak 2010, s. 76).

Skilling 1424–1450 **2 ex** (Haljak 2010: T5), 1424–1470 **1 ex** (Haljak 2010: T5/6), scherf 1426–1439 **2 ex** (Haljak 2010: 81).

Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1522 **2 ex** (Haljak 2010: 123b).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1400 **1 ex** (Haljak 2010: 242–243), 1390–1395 **1 ex** (Haljak 2010: T1).

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 550/551), scherf 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 553).

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **1 ex** (Haljak 2010: 554).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 565).

Oidentifierad scherf 1400–1500 **1 ex**.

Gotland

Göte 1340–1380 **2 ex** (LL XXXV: 1a, LL XXXV: 1c).

Penning 1440–1450 **1 ex** (LL XXXIV: 2).

Sören Norby

Visby: Skilling 1522–1523 **3 ex** (LL 1a 2 ex, LL 1).

Kustö: Skilling 1522 **11 ex** (LL 1c).

Danmark

Erik av Pommern

Naestved: Kopparsterling 1422 **1 ex** (Galster 1972: 7).

Lund: Kopparsterling 1422 **1 ex** (Galster 1972: 10).

Kristofer av Bayern

Malmö: Hvid 1440–1448 **2 ex** (Galster 1972: 20).

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **2 ex** (Galster 1972: 22).

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **17 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Skilling 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 29), hvid 1481–1513 **17 ex** (Galster 1972: 31), förfalskning **1 ex**.

Köpenhamn: Skilling 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 32).

Ålborg: Hvid 1481–1513 **5 ex** (Galster 1972: 36).

Oslo: Hvid 1497–1512 **1 ex** (Galster 1972: 155).

Ensidig dansk hvid 1400–1513 **1 ex**.

Oidentifierad hvid **2 ex** (en förfalskad).

Kristian II

Malmö: Hvid 1513–1523 **1 ex** (Galster 1972: 43).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **32 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Skilling 1350–1500 **1 ex**.

Rostock

Brakteat 1400–1500 **1 ex** (Jesse 1928: 210/211).

Frankfurt

Sigismund: Gulden 1418–1429 **1 ex**.

Nürnberg

Räknepenning 1400–1500 **1 ex**.

Frankrike

Räknepenning 1250–1325 **1 ex**.

NYLAND

136. Junkarsborg

Inventarienummer: NM 2860; MK 37128, MK 51092, MK 53110.

Antal mynt: 10

Äldsta mynt: 1340–1380

Utgrävning: 1892, 1937, 1951, 1953

Referenser: Voionmaa 1977; Suhonen 2002.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrH ÄIIb, KrH ÄIIc).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **2 ex** (KrS Äa).

Livland

Reval

Seestling 1395–1398 **1 ex** (Haljak 2010: 45b).

Gotland

Göte 1340–1380 **4 ex** (L LXXXV: 1a 2 ex, LL XXXV 2 ex).

Norge

Olav Håkonsson

Oslo: Brakteat 1380–1387 **1 ex** (Skaare 1995: 278).

137. Raseborg

Inventarienummer: SMY 16/1893, NM 6821/56, MK 33015.

Antal mynt: 36

Äldsta mynt: 1363–1370

Utgrävning: 1893–1933

Referenser: Rissanen 1978.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIe), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2).

Sten Sture den äldre

Västerås: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrA YIIa).

Oidentifierad svensk brakteat **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1520–1530 **1 ex**.

Livland

Reval

Artig 1360–1390 **2 ex** (Haljak 2010: T-1), 1390–1400 **1 ex** (Haljak 2010: T-2/3), penning 1395–1420 **2 ex** (Haljak 2010: T-1-5), seestling 1395–1398 **1 ex** (Haljak 2010: 61b).
Skilling 1422–1471 **1 ex** (Haljak 2010: T-5?), penning 1426–1465 **2 ex** (Haljak 2010: T-6).

Wolter von Plettenberg: Penning 1532–1534 **1 ex** (Haljak 2010: 131).

Dorpat

Johann I Vyffhausen: Artig 1364–1373 **1 ex** (Haljak 2010: T-1).

Dietrich III Damerow: Artig 1395–1396 **1 ex** (Haljak 2010: 494b).

Dietrich IV Resler: Penning 1413–1420 **1 ex** (Haljak 2010: 525).

Bartholomäus Sawijerwe: Skilling 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 549), penning 1441–1459 **3 ex** (Haljak 2010: 550/551).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **1 ex** (Haljak 2010: 565).

Riga

Silvester Stodewescher: Penning 1448–1479 **1 ex** (Haljak 2010: 753).

Sedevakanz: Skilling 1479 / 1484 **1 ex** (Haljak 2010: 755/756).

Gotland

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1).

Danmark

Erik av Pommern

Naestved: Kopparsterling 1422 **1 ex** (Galster 1972: 7).

Lund: Kopparsterling 1422 **3 ex** (Galster 1972: 10).

Tyska Orden

Michael von Sternberg: Skilling 1414–1422 **1 ex**.

Vilnius

Aleksander Jagiellon

Penning 1492–1506 **1 ex**.

138. Slottsmalmen och området kring Raseborgs slott

Inventarienummer: NM 5767, NM 40002, NM 40418, NM 40942, NM 41252, MK 74075, MK 2008056, MK 2009048

Antal mynt: 31

Äldsta mynt: 1340–1380

Utgrävning: 1968, 2009–2009, 2014–2016

Referenser: Mikkola 1968; Haggrén & Knuutinen 2009; Knuutinen *et al.* 2010; Haggrén *et al.* 2014.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIh).

Karl Knutsson Bonde

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrS YI).

Åbo: Örtug 1453–1470 **1 ex** (LL 6).

Oidentifierad svensk brakteat 1400-tal **1 ex**.

Oidentifierat svenskt silvermynt 1350–1500 **1 ex**.

Livland

Reval

Artig 1385–1395 **1 ex** (Haljak 2010: T1g), 1398–1406 **1 ex** (Haljak 2010: T3), 1365–1420 **1 ex**.

Penning 1426–1465 **2 ex** (Haljak 2010: T-6), 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 79).

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1390–1395 **4 ex** (Haljak 2010: T-1a), 1395–1396 **1 ex** (Haljak 2010: 494b), penning 1396–1400 **1 ex** (Haljak 2010: T2c).

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1468 **1 ex** (Haljak 2010: 554).

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex** (Haljak 2010, s. 274.).

Riga

Hennig Scharpenberg: Skilling 1424–1448 **1 ex** (Haljak 2010: 12).

Silvester Stodewescher: Penning 1448–1479 **1 ex** (Haljak 2010: 751).

Gotland

Göte 1340–1380 **6 ex** (LL XXXV: 1).

Sören Norby: Skilling 1523 **1 ex** (LL 1).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

Danmark

Erik av Pommern

Lund: Kopparsterling 1422 **1 ex** (Galster 1972: 9).

Tyska Orden

Vinrich von Kniprode: Vierchen 1351–1382 **1 ex**.

SATAKUNTA

139. Euraâminne, Vreghdenborg

Inventarienummer: TYA 140

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1420–1450

Utgrävning: 1970-tal

Referenser: Luoto & Pihlman 1978.

Gotland

Göte 1420–1450 **1 ex** (LL 4).

TAVASTLAND

140. Haga borg

Inventarienummer: NM 2671

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1290–1318

Utgrävning: 1889

Referenser: Taavitsainen 1990.

Sverige

Birger Magnusson

Penning 1290–1318 **1 ex** (LL XXIII: 1).

141. Tavastehus slott

Inventarienummer: SMY 15/1893; MK 77038, MK 89089.

Antal mynt: 229

Äldsta mynt: 1320–1340

Utgrävning: 1893, 1955–1972, 1976–1987

Referenser: Drake 1968, 2001; Luppi 2000.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1320–1340 **8 ex** (LL XXVI: 1 3 ex, LL XXVI: 2,

LL XXVI: 3, LL XXVI 3 ex), 1320–1354 **3 ex** (LL XXVI/LLXXVII).

Söderköping: Brakteat 1354–1363 **2 ex** (LL XXVIII: 3a, LL XXVIII: 3).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **11 ex** (LL XXVIII: 4a 6 ex, LL XXVIII: 4 5 ex), 1360–1363 **1 ex** (KrH ÄIc).

Viborg?: Brakteat 1354–1363 **3 ex** (Golabiewski 1995: fig 12b).

Västerås/Åbo (?): Brakteat 1354–1363 **1 ex**.

Norge?: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXIX: 6a).

Brakteat 1354–1363 oidentifierad **1 ex**.

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1364–1389 **1 ex** (LL 4), brakteat 1363–1370 **6 ex** (KrH ÄIIa, KrH ÄIIc, KrH ÄIIId 4 ex), 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIIi).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **4 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **5 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **3 ex** (LL 2a, LL 2, LL 3).

Åbo: Abo (6 penningar) 1410–1420 **2 ex** (LL 9 var., LL 9), abo (4 penningar) 1420–1439 **10 ex** (LL 10) brakteat 1410–1439 **3 ex**.

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrH YIIb), 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Västerås: Brakteat 1430–1450 **2 ex** (KrA YI).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **8 ex** (KrH YIa 5 ex, KrH YIc, KrH YIIa, KrH YIIb).

Åbo: Örtug 1453–1470 **1 ex** (LL 6).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **2 ex** (LL 9a, LL 12b), brakteat 1470–1500 **23 ex** (KrH YIIc 2 ex, KrH YIIe 19 ex, KrH YIV 2 ex).

Västerås: Örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 5b, LL 5d), ½ örtug 1480–1503 **3 ex** (LL 16a, LL 16c, LL 16), brakteat 1470–1500 **5 ex** (KrA YIIa 5 ex).

Hans

Stockholm: ½ örtug 1497–1501 **1 ex** (LL II).

Svante Sture

Västerås: ½ örtug 1504–1512 **1 ex** (LL 6).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **5 ex** (LL 9a).

Oidentifierad svensk brakteat 1350–1500 **8 ex**.

Oidentifierad halvörtug **5 ex**.

Gustav I

Hedemora: Klipping 1521 **1 ex** (SM 3).

Stockholm: Örtug 1528 **1 ex** (SM 58), 1530 **1 ex** (SM 62), 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk ”1522” **1 ex** (SM 74), 1528 **1 ex** (SM 81), 1529 **2 ex** (SM 86), 1531 **1 ex** (SM 89), 1528–1532 **2 ex**, 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141).

Västerås: Örtug 1528 **1 ex** (SM 18), 1529 **1 ex** (SM 19) 1530 **1 ex** (SM 22), fyrk 1530 **1 ex** (SM 32a).

Livland*Reval*

Artig 1360–1395 **2 ex** (Haljak 2010: T1), 1395–1406 **2 ex** (Haljak 2010: T2-3), 1398–1410 **1 ex** (Haljak 2010: T3), 1395–1420 **1 ex**; penning 1400–1405 **1 ex** (Haljak 2010: T3); seestling 1395–1398 **1 ex** (Haljak 2010: T2), 1390–1400 **2 ex**.

Skilling 1422–1471 **2 ex** (Haljak 2010: T5); penning 1426–1465 **2 ex** (Haljak 2010: T6); scherf 1426–1439 **6 ex** (Haljak 2010: T1), 1426–1470 **1 ex** (Haljak 2010: T1-2).

Bernd von der Borch: Penning 1471–1483 **1 ex** (Haljak 2010: T7).

Wolter von Plettenberg: Penning 1515–1525 **1 ex** (Haljak 2010: T8), 1515–1535 **1 ex**.

Oidentifierad penning 1400–1550 **3 ex**.

Oidentifierad skilling 1424–1550 **1 ex**.

Dorpat

Bernhard III Bülov: Artig 1410–1413 **1 ex**.

Dietrich IV Resler: Artig 1413–1420 **2 ex** (Haljak 2010: T3d).

Penning 1397–1420 **2 ex** (Haljak 2010, s. 232).

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **3 ex**.

Helmich von Mallinkrodt: Penning 1459–1568 **1 ex** (Haljak 2010: 554).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **2 ex** (Haljak 2010: 564, 565).

Riga

Hennig Scharpenberg: Scherf 1424–1448 **1 ex** (Haljak 2010, s. 348).

Silvester Stodewescher: Penning 1448–1479 **1 ex** (Haljak 2010, s. 349).

Wenden

Johann Freitag vom Loringhofe: Penning 1483–1494 **1 ex** (Haljak 2010: 228).

Gotland

Göte 1340–1380 **3 ex** (LL XXXV: 1a 2 ex, LL XXXV: 1c), 1390–1420 **1 ex** (LL XXXV: 3), 1340–1450 **1 ex** (LL XXXV).

Brakteat 1440–1450 **1 ex** (LL XXXIV: 2d).

Sören Norby

Kustö: Skilling 1522 **1 ex** (LL 1c).

Danmark

Erik av Pommern

Naestved: Kopparsterling 1422 **3 ex** (Galster 1972: 7).

Lund: Kopparsterling 1422 **1 ex** (Galster 1972: 10); gros 1430–1439 **1 ex** (Galster 1972: 13).

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **1 ex** (Galster 1972: 22).

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **4 ex** (Galster 1972: 31).

Ålborg: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 36).

Oslo: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 155).

Oidentifierad hvid **1 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **8 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **4 ex** (Paszkievicz 2009: T17).

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

Oidentifierad skilling 1400–1500 **1 ex**.

Novgorod

Denga 1420–1426 **1 ex**.

Frankrike

Räknepenning 1300–1450 **1 ex**.

SAVO**142. Olofsborg**

Inventarienummer: MK 69040, MK 74033.

Antal mynt: 34

Äldsta mynt: 1441–1459

Utgrävning: 1961–1975

Referenser: Pohjolan-Pirhonen 1973; Sinisalo 1986.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478 **1 ex** (LL 2 b).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1524–1527 **1 ex** (SM 76), 1532–1534 **1 ex** (SM 95), 1528–1534 **1 ex**.

Västerås: Fyrk 1529 **1 ex** (SM 29a).

Livland

Reval

Oidentifierad penning 1400–1470 **1 ex**.

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 69), penning 1471–1483 **2 ex** (Haljak 2010: 80).

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1500 **1 ex** (Haljak 2010: 106), penning 1515–1525 **3 ex** (Haljak 2010: T8), 1532–1534 **3 ex** (Haljak 2010: 126c, 127, T9).

Odefinierad skilling 1470–1500 **3 ex** (Haljak 2010: T6–8).

Hermann Brüggenei- Hasenkamp: Skilling 1542 **1 ex** (Haljak 2010: 150a).

Dorpat

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **2 ex** (Haljak 2010: 551).

Andreas Peper: Penning 1468–1473 **1 ex** (Haljak 2010: 558).

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **1 ex** (Haljak 2010: 565).

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **2 ex** (Haljak 2010, s. 274).

Jodokus von der Recke: Skilling 1545–1546 **1 ex** (Haljak 2010: T3).

Johannes VI Bey: Penning 1528–1543 **1 ex** (Haljak 2010, s. 281).

Riga

Henning Sharpenberg: Penning 1414–1448 **1 ex** (Haljak 2010: 746).

Jasper Linde & Wolter von Plettenberg: Penning 1515–

1521 **1 ex** (Haljak 2010: 417).

Wenden

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1535 **1 ex** (för-falskning?).

KARELEN

143. Viborgs slott

Inventarienummer: Okänt nummer

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1354–1363

Utgrävning: 1880-tal, restaurationsarbeten under 1900-talet

Referenser: Hackman 1944.

Sverige

Magnus Eriksson

Lödöse: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 2).

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4).

Viborg (?): Brakteat 1354–1363 **1 ex**.

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 10b).

Livland

Reval

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **1 ex** (för-falskning?).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

STADSFYND

Stad	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Gotland	Danmark	Övriga	Odef.
Åbo	1250–1275	140	76	8	18	4	8	16	10
Raumo	1470–1500	16	9				7		
Nådendal	1405–1439	10	8				2		
Ulfaby	1405–1439	5	4				1		
Viborg	1430–1465	ca 28	ca 9		19				
Sammalangt		199	106	8	37	4	18	16	10

ÅBO

144. Kaskisgatan 1

Inventarienummer: SHM 4033

Antal mynt: 11

Äldsta mynt: 1405–1439

Utgrävning: 1901 (sällning av jord vid Samppalinna -berget).

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 1a).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL 3a).

Åbo: Örtug 1450–1470 **1 ex** (LL 6).

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 8), brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 5b), ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16b, LL 16c).

Gustav I

Svartsjö: 2 öre 1541 **1 ex** (SM 197).

Livland

Riga

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **1 ex** (Haljak 2010, s. 350–351).

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

145. Stora Tavastgatan 17, Rettigs tomt

Inventarienummer: SHM 4034

Antal mynt: 9

Äldsta mynt: 1275–1290

Utgrävning: 1901 (sällning av jord vid Samppalinna -berget).

Sverige

Magnus Ladulås

Svealand: Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X:3b).

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (LL XXVII: 2).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc), 1430–1450 **1 ex** (KrH YId).

Åbo: Abo (6 penningar) 1410–1420 **1 ex** (LL 9b).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57).

Gotland

Sören Norby: Skilling 1523 **1 ex** (LL 1, otydlig).

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

146. Östra strandgatan

Inventarienummer: TMK 14681

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1370–1389

Utgrävning: 1953

Referenser: Gardberg 1953.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **1 ex** (LL 4).

Danmark

Hans: Hvid 1481–1513 **1 ex** (otydlig).

147. Mätjärvi, Lilla Tavastgatan 13

Inventarienummer: TMK 18831

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1420–1439

Utgrävning: 1983

Referenser: Ikäheimo 1989.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 10).

Livland

Dorpat

Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **1 ex**.

148. Gamla stortorget, Rådhuset & Hjeltska huset

Inventarienummer: TMK 20315, TMK 20764

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1340–1354

Utgrävning: 1986–1987

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **1 ex** (fragment).

Oidentifierad svensk brakteat 1350–1500 **1 ex**.

Oidentifierat svenskt silvermynt 1400–1500 **1 ex**.

Livland

Dorpat

Johannes II Bertkow: Skilling 1473–1485 **1 ex** (Haljak 2010, s. 261).

Riga

Skilling, oidentifierad **1 ex**.

149. Rettigska tomten

Inventarienummer: NM 95032, TMK 22196, 23112

Antal mynt: 20

Äldsta mynt: 1340–1380

Utgrävning: 1992–1995, 2000–2001, 2014

Referenser: Brusila 1992; Mikkonen-Hirvonen 1993; Uotila 1994–1995; Saloranta & Seppänen 2002; Sartes 2003: 77–83.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIle).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1540 **1 ex**.

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a).

Oidentifierad halvörtug 1478–1503 **1 ex**.

Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex**.

Gustav I

Västerås: Fyrk 1529–1531 **1 ex**.

4 penningar 1546–1560 **1 ex**.

Livland

Reval

Artig 1370–1395 **1 ex**.

Penning 1400–1500 (fragment) **1 ex**.

Dorpat

Artig ca 1400–1422 **1 ex**.

Christian Bomhover: Penning 1515–1518 **1 ex** (Haljak 2010, s. 270).

Gotland

Gote 1340–1380 **2 ex** (LL XXXV: 1).

Danmark

Hans

Aalborg: Hvid 1481–1513 **2 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

Pommern-Greifswald

Witten 1410–1450 **1 ex**.

Mecklenburg

Brakteat 1400–1450 **1 ex** (Malmer 1980: 274).

150. Åbo Akademi

Inventarienummer: TMK 21816

Antal mynt: 16

Äldsta mynt: 1354–1363

Utgrävning: 1998

Referenser: Seppänen 2012; Pihlman, A. 2003.

Sverige

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penning) 1420–1439 **1 ex** (LL 10).

Livland

Reval

Artig 1406–1420 (negativ-avtryck) **1 ex**, 1400–1420 **2 ex**.

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1400 **1 ex** (Haljak 2010, s. 242–243).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Skilling 1414–1467 **2 ex**.

Oidentifierat medeltida mynt **6 ex**.

151. Stadsbiblioteket

Inventarienummer: TMK 22237

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1340–1380

Utgrävning: 2003–2005

Referenser: Tuovinen *et al.* 2003–2005.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Åbo: Abo (6 penningar) 1410–1420 **1 ex**.

½ örtug ca 1478–1530 **1 ex**.

Livland

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1400 **2 ex**.

Gotland

Gote 1340–1380 **1 ex**.

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

152. Domkyrkotorget

Inventarienummer: TMK 22367

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1453–1470

Utgrävning: 2005–2006

Referenser: Ainasoja *et al.* 2007.

Sverige

Karl Knutsson Bonde

Åbo: Örtug 1453–1470 **1 ex** (LL 6).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Danmark

Hvid 1448–1513 **1 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

153. Tryckerihuset

Inventarienummer: TMK 22421

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1450–1470

Utgrävning: 2006

Referenser: Saloranta *et al.* 2006.

Sverige

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (KrH YIa).

Livland

Riga

Sedevakanz: Skilling 1479/1484 **1 ex** (Haljak 2010: 756).

154. Västra kajen

Inventarienummer: TMK 22477

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1406–1420

Utgrävning: 2007

Referenser: Saloranta *et al.* 2007.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Oidentifierad svensk örtug 1400–1520 **2 ex**.

Livland

Reval

Artig 1406–1420 **1 ex** (Haljak 2010: T4).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Skilling 1400–1500 **1 ex**.

155. Östra kajen

Inventarienummer: TMK 22518

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1414–1422

Utgrävning: 2008

Referenser: Saloranta & Sipilä 2008.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Karl Knutsson Bonde

Söderköping: Brakteat 1450–1470 **1 ex** (fragment).

Åbo: Örtug 1453–1470 **1 ex** (LL 6).

Tyska Orden

Michael von Sternberg: Skilling 1414–1422 **1 ex**.

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **2 ex**.

156. Slottsgatan 1–3

Inventarienummer: TMK 22567

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1430–1450

Utgrävning: 2009

Referenser: Saloranta & Sipilä 2009.

Sverige

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1430–1450 **1 ex** (KrH YId).

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16m).

Gustav I

Svartsjö: 4 penningar 1547 **1 ex** (SM 208).

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

157. Pinella

Inventarienummer: TMK 22600

Antal mynt: 28

Äldsta mynt: 1340–1354

Utgrävning: 2010

Referenser: Pihlman *et al.* 2010.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **4 ex** (LL XXVII), 1320–1354 **1 ex**.

Stockholm: 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4a).

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2b).

Västerås: Brakteat 1410–1439 **1 ex** (KrA YI).

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 10).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIE).

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a, LL 16c).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 11).

Oidentifierad brakteat ca 1400–1500 **1 ex.**

Oidentifierat silvermynt ca 1350–1500 **2 ex.**

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1524–1527 **1 ex** (SM 76), 1531 **1 ex.**

Livland

Reval

Penning 1395–1420 **1 ex** (Haljak 2010, s. 76).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **1 ex** (Galster 1972: 23).

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **2 ex** (Galster 1972: 31).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Brakteat 1391–1415 **1 ex.**

Michael von Sternberg: Skilling 1414–1422 **1 ex.**

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex.**

158. Brahe- och Porthanparken

Inventarienummer: TMK 22700

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1422–1441

Utgrävning: 2010

Referenser: Ainasoja *et al.* 2010.

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16e).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex.**

159. Rothoviusgatan

Inventarienummer: TMK 22518

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1453–1470

Utgrävning: 2010

Referenser: Sipilä 2010.

Sverige

Karl Knutsson Bonde

Åbo: Örtug 1453–1470 **1 ex** (LL 6).

160. Domkyrkoparken

Inventarienummer: TMK 22814

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1494–1535

Utgrävning: 2011

Referenser: Pihlman *et al.* 2011.

Livland

Wenden

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1535 **1 ex** (Haljak 2010, s. 153).

161. Biblioteksbron

Inventarienummer: TMK 22815

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1470–1500

Utgrävning: 2011 & 2013

Referenser: Pihlman *et al.* 2011 & 2013.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIIe).

162. Runebergsparken (Östra kajen)

Inventarienummer: TMK 22882

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1535–1540

Utgrävning: 2012

Referenser: Saloranta *et al.* 2012.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57).

Svartsjö: 4 penningar 1546/1547 **1 ex** (SM 207/208).

163. Katedralskolan

Inventarienummer: TMK 23146

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1275–1290

Utgrävning: 2014.

Sverige

Magnus Ladulås

Brakteat 1275–1290 **1 ex** (LL X: 2a).

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1360–1363 **2 ex** (KrH ÄIa, KrH ÄIc).

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrH ÄIIIh).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **2 ex** (KrH YIIc).

Danmark

Fredrik I

Ribe: Sösling 1524/1525 **1 ex**.**RAUMO****164. Salutorget**

Inventarienummer: NM 2006091

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1470–1500

Utgrävning: 2006

Referenser: Koivukari 2006.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **2 ex** (KrH YIIIe).Oidentifierad svensk brakteat ca 1400–1500 **1 ex**.**Sverige / Danmark**Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).**165. Isoraastuvankatu**

Inventarienummer: NM 2008025

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Utgrävning: 2008

Referenser: Uotila & Kivistö 2008.

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**166. Fisktorget**

Inventarienummer: MK 2009037, MK 2010024

Antal mynt: 9

Äldsta mynt: 1512–1520

Utgrävning: 2009–2010

Referenser: Koivisto 2009, 2010a.

Sverige

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **2 ex** (LL 9a, otydlig).

Gustav I

Klipping 1521–1522 **1 ex** (SM 4).*Stockholm*: Fyrk 1529–1531 **1 ex** (SM, s. 17), 1532–1534 **1 ex** (SM 95).*Svartsjö*: 4 penningar 1546–1550 **1 ex** (SM, s. 28).**Danmark**

Hans

Hvid 1481–1513 **1 ex**.**Sverige / Danmark**Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).**167. Isopoikkikatu 7**

Inventarienummer: NM 38843

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Utgrävning: 2011

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**NÅDENDAL****168. Stadsområdet**

Inventarienummer: TMK 14456

Antal mynt: 9

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: Före 1885.

Referenser: Kivistö 2011.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Sten Sture den äldre

Stockholm / Västerås: ½ örtug 1478–1503 **2 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1515 **1 ex**.Oidentifierad svensk brakteat 1400–1500 **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1530 **1 ex**, 1532–1534 **1 ex**.**Danmark**

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).*Trondheim*: Hvid 1481–1513 **1 ex**.**169. Mannerheimgatan**

Inventarienummer: NM 2002042

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1363–1370

Utgrävning: 2000–2002

Referenser: Kivistö 2003.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm / Västerås: ½ örtug 1478–1503 **1 ex**.

ULFSBY

170. Ulfby stad

Inventarienummer: SatM 18142, SatM 18415, SatM 18841.

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1405–1439

Utgrävning: 1970-tal

Referenser: Pihlman 1984.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 3a).

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16a).

Gustav I

Västerås: Fyrk 1530 **1 ex** (SM 32).

Svartsjö: Penning 1546 **1 ex** (SM 213).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

VIBORG

171. Stadsområdet

Inventarienummer: HU 115

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1430–1465

Fyndår: 1868

Fyndomständigheter: Mynten inlämnades via Finska Litteratursällskapet tillsammans med en mängd andra mynt.

Livland

Reval

Penning 1430–1465 **1 ex** (Haljak 2010: 75), 1470–1479 **1 ex** (Haljak 2010: 78).

Dorpat

Johannes II Bertkow: Penning 1473–1485 **1 ex**.

172. Stadsområdet

Inventarienummer: Saknas

Antal mynt: ca 25.

Äldsta mynt: 1424–1479

Fyndår: 1998–2013

Fyndomständigheter: Utgrävningsfynd från olika håll i staden.

Referenser: Saksa 2019.

Äldsta mynten **16 ex** livländska (Reval, Dorpat, Riga) från ca 1424–1479, från början av 1500-talet även svenska mynt.

HELSINGFORS

173. Gammelstaden

Inventarienummer: Helsingfors stadsmuseum; NM 98021, NM 2000028

Antal mynt: 30

Äldsta mynt: 1478–1503

Utgrävning: 1989–1993, 1997, 1999

Referenser: Heikkinen 1994, 1997; Mellanen 2011.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **4 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex**.

Gustav I

Stockholm: Öre 1529 **1 ex**, örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1528 **2 ex**, 1529 **2 ex**, 1531, 1528–1534 **11 ex**.

Västerås: Örtug 1528 **1 ex** (SM 18), 1530 **1 ex** (SM 23), fyrk 1529 **1 ex**, 1530 **1 ex**, 1531 **1 ex**.

Svartsjö: 2 öre 1544 **1 ex**, 4 penningar 1546 **1 ex**.

Oidentifierat svenskt silvermynt ca 1470–1550 **1 ex**.

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Skilling 1530–1535 **2 ex**.

Hermann Brüggenei-Hasenkamp: Skilling 1538 **1 ex**, 1542 **1 ex**.

Oidentifierad livländsk skilling 1500–1550 **1 ex**.

TORNEÅ

174. Keskikatu 29–35

Inventarienummer: NM 2002080

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1490-tal

Utgrävning: 2002

Referenser: Herva 2002; Herva *et al.* 2012.

Osäker fynduppgift: Två medeltida mynt från slutet av 1400-talet och början av 1500-talet, möjligtvis från en byggnadsdepå.

UTGRÄVNINGSFYND FRÅN LANDSBYGDEN

Landskap	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Gotland	Danmark	Övriga
Åland	1363-1370	12	9	1			2	
Egentliga Finland	1352-1362	21	9		7		4	1
Nyland	1220-1280	28	11		7	1	7	2
Satakunta	1405-1439	4	3		1			
Tavastland	1430-1465	2			1			1
Österbotten & Lappland	1478-1503	4	3					1
Savolax	1400-1520	1	1					
Karelen	1535-1547	1						1
Sammanlagt		73	36	1	16	1	13	6

ÅLAND

175. Kyrkbacken, Jomala

Inventarienummer: SHM 5662

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1363–1380

Utgrävning: 1910

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrH ÄIIg).

176. Stenhagen, Sund

Inventarienummer: ÅM 365, ÅM 410

Antal mynt: 11

Äldsta mynt: 1363–1370

Utgrävning: 1963–1965

Referenser: Dreijer, S. 1967.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrH ÄIIc-e).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Erik av Pommern

Åbo: Abo (6 penningar) 1410–1420 **1 ex** (LL 9a).

Erik av Pommern / Kristofer av Bayern

Stockholm: Brakteat 1410–1450 **1 ex** (KrH YIIc).

Kristofer av Bayern / Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1440–1460 **1 ex** (KrH YIIa).

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Brakteat 1450–1470 **2 ex** (KrH YIa, KrH YIc).

Sten Sture den äldre

Stockholm: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrH YIIe).

Västerås: Brakteat 1470–1500 **1 ex** (KrA YIIa).

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23 2 ex).

EGENTLIGA FINLAND

177. Näse gård, Bjärnä

Inventarienummer: MK 93086; MK 2006022.

Antal mynt: 5

Äldsta mynt: 1530

Utgrävning: 1993–1996

Referenser: Vuoristo 1997.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), 4 penningar

1560 **1 ex** (SM 141b).

Västerås: Örtug 1530 **1 ex** (SM 21), fyrk 1529–1531 **1 ex**.

Livland

Reval

Penning 1500-tal **1 ex**.

178. Högholmen, Hitis

Inventarienummer: MK 76049, MK 77028

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1352–1362

Utgrävning: 1976–1977

Referenser: Edgren 1977; Ericsson 1989; Ehrnsten 2015c.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Brakteat 1363–1370 **2 ex** (KrH ÄIIe, KrH ÄIIc-e).

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

Livland

Reval

Wennemar von Brüggenei-Hasenkampf: Artig 1389–1395
1 ex (Haljak 2010: 23).

Neapel

Johanna (Ludvig av Taranto): Denar 1352–1362 **1 ex**.

179. Kyrksundet, Hitis

Inventarienummer: MK 93042; NM 26619, NM 28363

Antal mynt: 10

Äldsta mynt: 1480–1503

Utgrävning: 1990–1995

Referenser: Edgren 1995, 1999; Ehrnsten 2015c.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Örtug 1533 **1 ex** (SM 70).

Livland

Reval

Artig 1360–1390 **3 ex**.

Skilling 1422–1470 **1 ex**.

Wolter von Plettenberg: Skilling 1495–1500 **1 ex**.

Danmark

Kristian I

Malmö: Hvid 1448–1481 **2 ex** (Galster 1972: 23).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

NYLAND

180. Köklax, Esbo

Inventarienummer: MK 2004020

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 2002–2003

Referenser: Haggrén *et al.* 2003.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **1 ex** (KrS Äa).

181. Mankby, Esbo

Inventarienummer: MK 2008044, MK 2009038, MK 2010041, MK 2011046; NM 39465.

Antal mynt: 8

Äldsta mynt: 1426–1483

Utgrävning: 2008–2013

Referenser: Haggrén *et al.* 2008–2013.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), fyrk 1529 **1 ex** (SM, s. 17).

Livland

Reval

Scherf 1426–1483 **1 ex**.

Wolter von Plettenberg: Penning 1532–1534 **1 ex** (Haljak 2010: T9).

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **3 ex** (SM 243).

182. Gunnarsängen, Hangö

Inventarienummer: MK 2006008, MK 2007005

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1340–1354

Utgrävning: 2004–2006

Referenser: Jansson *et al.* 2004; Haggrén *et al.* 2006.

Sverige

Magnus Eriksson

Penning 1340–1354 **2 ex** (LL XXVII: 14, LL XXVII).

Tyska Orden

Konrad von Rothenstein: Vierchen 1382–1390 **1 ex**.

183. Barnets park, Hangö

Inventarienummer: MK 2007045, MK 2009070

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1363–1370

Utgrävning: 2007 & 2009

Referenser: Haggrén *et al.* 2007.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Västerås: Brakteat 1363–1370 **1 ex** (KrA Äa).

Danmark

Kristofer av Bayern

Malmö: Hvid 1440–1448 **1 ex** (Galster 1972: 20).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

184. Begravningsplatsen söder om kyrkan, Ingå

Inventarienummer: MK 97044

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1220–1280

Utgrävning: 1997

Referenser: Jäkärä 1997.

Gotland

Penning 1220–1228 **1 ex** (LL XXII: 4a).

185. Bjurs Petars, Ingå

Inventarienummer: MK 2008074

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1379–1400

Utgrävning: 2008

Livland**Dorpat**

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1400 **1 ex**.

186. Bastuåkern, Snappertuna (Raseborg)

Inventarienummer: MK 2008057

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1340–1380

Utgrävning: 2008

Livland**Reval**

Artig ca 1365–1400 **1 ex**.

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1379–1400 **1 ex**.

Gotland

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1).

187. Gubbacka, Vanda

Inventarienummer: MK 2003041, MK 2010058

Antal mynt: 6

Äldsta mynt: 1370–1380

Utgrävning: 2003, 2010

Referenser: Suhonen 2003; Koivisto 2010b.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Söderköping: Brakteat 1370–1380 **3 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9).

Livland**Dorpat**

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex** (Haljak 2010: 336).

Frankrike

Räknepenning 1400–1550 **1 ex**.

188. Lillas, Mårtensby, Vanda

Inventarienummer: MK 2011053; NM 39466

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1512–1520

Utgrävning: 2011–2013

Referenser: Koivisto *et al.* 2012–2013.

Sverige

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex**.

Livland**Reval**

Wolter von Plettenberg: Penning 1532–1534 **1 ex** (Haljak 2010: 111).

189. Kyrkvägen invid kyrkan, Vichtis

Inventarienummer: MK 2010039

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Utgrävning: 2010

Referenser: Salo 2010.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

SATAKUNTA**190. Jutikkala gård, Valkeakoski**

Inventarienummer: MK 2002059

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Utgrävning: 1999–2002

Referenser: Haggrén & Lehtonen 2002.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2b).

191. Laukko gård, Vesilahti

Inventarienummer: MK 96034, MK 98004

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1480–1503

Utgrävning: 1996, 1997

Referenser: Uotila 1996; Uotila & Majantie 1997.

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex**.

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Penning 1525–1535 **1 ex**.

ÖSTERBOTTEN

192. Haminasaari, Keminmaa

Inventarienummer: NM 47062

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1478–1503

Utgrävning: 1947

Referenser: Cleve 1947.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 3).

193. Oravaisensaari, Torneå

Inventarienummer: OU 3349, OU 4499

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1480–1503

Utgrävning: 1973

Referenser: Koivunen 1973.

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **2 ex** (LL 16c, LL 16h).

194. Nukkumajoki, Inari

Inventarienummer: MK 88068

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1535–1547

Utgrävning: 1980-tal.

Ryssland

Ivan IV

Moskva: Kopek 1535–1547 **1 ex**.

TAVASTLAND

195. Kapatuosia fornborg, Hollola

Inventarienummer: MK 62075

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1533–1559

Utgrävning: 1962

Referenser: Taavitsainen 1982.

Schleswig-Holstein

Kristian III: Blaffert (2 penningar) 1533–1559 **1 ex**.

196. Kyrkvägen invid kyrkan, Hollola

Inventarienummer: MK 92014

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1430–1465

Utgrävning: 1984

Livland

Reval

Penning 1430–1465 **1 ex** (Haljak 2010: T6).

SAVOLAX

197. Remojärvi, Jockas

Inventarienummer: MK 2007045

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1400–1520

Utgrävning: 2007

Referenser: Ruohonen 2007.

Sverige

Örtug (smulten) ca 1400–1520 **1 ex**.

KARELEN

198. Uguniemi, Parikkala

Inventarienummer: NM 98040

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1535–1547

Utgrävning: 1998

Referenser: Laakso 2014.

Ryssland

Ivan IV

Moskva: Kopek 1535–1547 **1 ex**.

VRAKFYND

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1505–1509

Utgrävning: 2002

Referenser: Tevali 2017.

EGENTLIGA FINLAND**199. Gråharuna, Pargas**

Inventarienummer: SMM32002: 1

EnglandHenry VII: Angel 1505–1509 **1 ex.****STRÖFYND & METALDETEKTORFYND**

Landskap	Äldsta mynt	Antal	Sverige	Åbo	Livland	Gotland	Danmark	Övriga
Åland	1405-1439	3	3					
Egentliga Finland	1354-1363	33	21				9	3
Nyland	1364-1368	12	4		3		5	
Satakunta	1216-1225	20	12	2			3	3
Tavastland	1340-1380	29	14	1	3	1	7	3
Österbotten	1405-1439	38	21		1		16	
Karelen	1360-1390	16	3		5		6	2
Savolax	1512-1520	4	2		1		1	
Överlätna områden	1478-1503	7	1		4		1	1
Sammanlagt		162	81	3	17	1	48	12

ÅLAND**200. Gölby, Jomala**

Inventarienummer: Ej numrerat

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1541

Fyndår: 1908

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 2 öre 1541 **1 ex** (SM 197).**201. Kastelholm, Sund**

Inventarienummer: ÅM 778.

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex.**

Karl Knutsson Bonde

Stockholm: Örtug 1450–1470 **1 ex** (ihoprullad).**EGENTLIGA FINLAND****202. Kuhminen, Bjärnå**

Inventarienummer: VHM 3315

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: Gustav I

Fyndår: 1885

Fyndomständigheter: Mynten hittades i en gammal husgrund.

Sverige

Gustav I

Litet silvermynt

Större silvermynt, närmare oidentifierat.

203. Kyrkvägen, Bjärnå

Inventarienummer: MK 59028

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1535–1540

Fyndår: 1959

Fyndomständigheter: Ströfynd från en åker invid kyrkan.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57).

204. Näse gård, Bjärnå

Inventarienummer: MK 38036

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1539

Fyndår: 1938

Fyndomständigheter: Ströfynd

Sverige

Gustav I

Stockholm: 1 mark 1539 **1 ex** (SM 145).

205. Viurila, Halikko

Inventarienummer: HU 758

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1491–1493

Fyndår: 1905

Fyndomständigheter: Ströfynd

Östfrisland

Edzard I

Emden: Gulden 1491–1493 **1 ex**.

206. Gammelby, Kimito

Inventarienummer: NM 40903

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

207. Ytö, Letala

Inventarienummer: SHM 6109

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1547

Fyndår: 1912

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: Silvermynt 1547 **1 ex**.

208. Penttinen, Lundo

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

209. Sopola, Masko

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

210. Kankainen, Masko

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1370–1389

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **1 ex** (LL 4a).

211. Valperi, Masko

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

212. Ruotsala, Muurla

Inventarienummer: SHM år 1899

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1512–1520

Fyndår: 1899

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

213. Sukkinen, Nousis

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1
Äldsta mynt: 1405–1439
Fyndår: 2018
Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Erik av Pommern
Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**, ihoprullad.

214. Kalands prästgård, Nystad

Inventarienummer: NM 41103
Antal mynt: 1
Äldsta mynt: 1518–1522
Fyndår: 2016
Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

215. Pyhämaa, Nystad

Inventarienummer: MK 2006017
Antal mynt: 1
Äldsta mynt: 1478–1503
Fyndår: 2006
Fyndomständigheter: Ströfynd, hittat invid kyrkan i Pyhämaa.

Sverige

Sten Sture den äldre
Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 8).

216. Hakoinen, Nystad

Inventarienummer: Ej inlöst
Antal mynt: 2
Äldsta mynt: 1518–1522
Fyndår: 2019
Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **4 ex** (SM 243).

217. Luonnonmaa, Nådendal

Inventarienummer: SHM 1149
Antal mynt: 3
Äldsta mynt: 1512–1520
Fyndår: 1871–1875
Fyndomständigheter: Ströfynd.
Sverige
Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57), 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141).

218. Luonnonmaa, Nådendal

Inventarienummer: Ej inlöst
Antal mynt: 7
Äldsta mynt: 1518–1522
Fyndår: 2008–2009
Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige

Gustav I
Västerås: 2 öre 1540 **1 ex** (SM 154a).
Svartsjö: ½ mark 1544 **2 ex** (SM 192), 4 penningar 1547 **2 ex** (SM 208).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

219. Saksila, Nådendal

Inventarienummer: NM 41093
Antal mynt: 3
Äldsta mynt: 1518–1522
Fyndår: 2015
Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige

Gustav I
Västerås: ½ mark 1539/1540 **1 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

220. Pukkila gård, Pikis

Inventarienummer: TMK
Antal mynt: 1
Äldsta mynt: 1540
Fyndår: 2015
Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige

Gustav I
Västerås: 2 öre 1540 **1 ex** (SM 154).

221. Petterinpelto, Reso

Inventarienummer: NM 40885
Antal mynt: 1
Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker där det även gjorts rikligt med järnåldersfynd.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

222. Jokipelto, Reso

Inventarienummer: NM 40887

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1370–1389

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Stockholm: Örtug 1370–1389 **1 ex** (LL 4b).

223. S:t Bertils

Inventarienummer: HU 361b

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1541

Fyndår: 1879

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 2 öre 1541 **1 ex** (SM 197).

224. S:t Karins

Inventarienummer: TMK 14069

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1541

Fyndår: 1947

Fyndomständigheter: Ströfynd från skogsmark tillhörande S:t Karins prästgård.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 1/2 mark 1541.

225. Littois, S:t Karins

Inventarienummer: MK 2013034

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1400–1500

Fyndår: 2013

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Frankrike

Guldmyntsvikt 1400–1500 **1 ex**.

226. Satiaismäki, S:t Karins

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

227. Keltiäinen, Somero

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

228. Gamla prästgården, Vemo

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1481–1513

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker invid Vemo kyrka.

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

229. Kummoinen, Vemo

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra föremål.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

230. Laitinen, Vemo

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018–2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

231. Lehtinen, Virmo

Inventarienummer: SHM 3.4.1910

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1542

Fyndår: 1910

Fyndomständigheter: Ströfynd

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 1 mark 1542 **1 ex** (SM 178).

232. Lankinen, Virmo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker, från samma område finns en stor mängd fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2b).

233. Keskitalo, Virmo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

234. Virmo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1354–1363

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker, förutom myntet hittades också fynd daterade till järnåldern samt silver och några ringar.

Sverige

Magnus Eriksson

Stockholm: Brakteat 1354–1363 **1 ex** (LL XXVIII: 4).

235. Kittilä, Virmo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra föremål.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

236. Siipola, Virmo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra föremål.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

237. Kyrkbyn, Virmo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1363–1380

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en jordhög i närheten av kyrkan. I samma hög hittades även ben, kors från kistor och övriga föremål. Troligtvis har jorden hämtats från kyrkogården.

Sverige

Albrekt av Mecklenburg

Västerås: Brakteat 1363–1380 **1 ex** (KrA Äb).

238. Aura å, Åbo

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1458–1470

Fyndår: 1800-tal

Fyndomständigheter: Ströfynd, hittat vid muddring av Aura å.

Ungern

Matthias Corvinus: Gulden 1458–1470 **1 ex**.

NYLAND

239. Uddas, Borgå

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker

Danmark

Sören Norby

Kustö: Skilling 1522 **1 ex** (LL 1c).

240. Smedsby, Esbo

Inventarienummer: MK 2010038, MK 2011039.

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2010–2011

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd. År 2010 hittades ett fragment av ett mynt i ett åkerdike, följande år hittades den andra halvan invid kanten till diket.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2b).

241. Gloms, Esbo

Inventarienummer: NM 40306

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

242. Karamzinska villan, Helsingfors

Inventarienummer: HU 214

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1551

Fyndår: 1872

Fyndomständigheter: Ströfynd, myntet hittades i villans trädgård.

Sachsen

Silvermynt 1551 **1 ex** (troligtvis ¼ daler).

243. Villa Anneberg, Gammelstaden, Helsingfors

Inventarienummer: MK 35015

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1554

Fyndår: 1934

Fyndomständigheter: Ströfynd, mynten hittades i trädgården.

Livland

Riga

Wilhelm von Brandenburg & Heinrich von Galen: Skilling

1554 **1 ex** (Haljak 2010: 439a).

244. Gerknäs, Lojo

Inventarienummer: HU 344.

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1540

Fyndår: 1879

Fyndomständigheter: Ströfynd från en åker.

Sverige

Gustav I

Västerås: 1 mark 1540 **1 ex** (SM 146).

245. Hälsocentralen, Lojo

Inventarienummer: MK 56034.

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1480–1483

Fyndår: 1950

Fyndomständigheter: Ströfynd från en åker.

Livland

Reval

Bernd von der Borch: Skilling 1480–1483 **1 ex** (Haljak 2010: 69).

246. Abborfors, Pyttis

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1375–1395

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en gammal skogsstig.

Livland

Reval

Artig c. 1385–1395 **1 ex** (Haljak 2010: 23).

247. Östersundom, Sibbo

Inventarienummer: MK 73037

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1547

Fyndår: 1972

Fyndomständigheter: Ströfynd, myntet hittades i samband

med potatisupptagning.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 1 mark 1547 **1 ex** (SM 185).

248. Prästgårdså kern, Sibbo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

249. Prästgårdså kern, Vanda

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

250. Suksela, Vichtis

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

251. Fredrikshamns fästning

Inventarienummer: MK 80097

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1525

Fyndår: 1980

Fyndomständigheter: Myntet hittades på markytan i samband med restaureringsarbeten av Centralbastionen.

Danmark

Sören Norby

Ronneby: Sösling 1525 **1 ex** (Galster 1972: 67).

252. Stranden vid Kymmene älv, Inkeroinen

Inventarienummer: MK 40006

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1364–1368

Fyndår: 1940

Fyndomständigheter: Ströfynd, myntet hittades i strandsanden.

Livland

Reval

Artig 1364–1368 **1 ex** (Haljak 2010: T1b).

SATAKUNTA**253. Virosmäki, Birkala**

Inventarienummer: NM 39456

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2013

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en medeltida bytomt.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 2).

254. Tanila, Birkala

Inventarienummer: NM 40054

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1216–1225

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en medeltida bytomt. Flera fynd från samma område.

Köln

Engelbert I: Penning 1216–1225 **1 ex**.

255. Björneborg

Inventarienummer: HU 14/1862.

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1520-tal

Fyndår: 1852

Fyndomständigheter: Ströfynd, mynten hittade efter branden år 1852.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Fyrk ”1522” **1 ex** (SM 74).

Svartsjö: 4 penningar 1547 **1 ex** (SM 208).

256. Kiukais, Eura

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1530–1550

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Preussen

Hertig Albert, 3 groschen 1530–1550 **1 ex.** Fragment.

257. Liuksiala, Kangasala

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1420–1439

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd invid en medeltida bytomt.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (4 penningar) 1420–1439 **1 ex** (LL 10, fragment).

258. Herttuaala, Kangasala

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

259. Karkku

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: Gustav I

Fyndår: 1879

Fyndomständigheter: Ströfynd från prästgårdens källand.

Sverige

Gustav I, silvermynt **1 ex.**

260. S:t Henriks kapell, Kumo

Inventarienummer: Lantbruksmuseet?

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1530

Fyndår: 1956

Fyndomständigheter: Ströfynd, myntet upphittat vid omläggningen av gräsplanen invid kapellet.

Sverige

Gustav I

Västerås: Örtug 1530 **1 ex.**

261. Forsby, Kumo

Inventarienummer: SMY 12.2.1886

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1543

Fyndår: 1864

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 1 mark 1543 **1 ex.**

262. Otila, Raumo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1535–1547

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Ryssland

Ivan IV

Tverj: Denga 1535–1547 **1 ex.**

263. Vanha-Kortela, Raumo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1426–1473

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

Gelderland

Arnold van Egmond: Gulden (Sankt Johannes florin), 1426–1473 **1 ex.**

264. Unaja, Raumo

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

265. Mouhijärvi, Sastamala

Inventarienummer: HU 258l

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1559

Fyndår: 1874

Fyndomständigheter: Ströfynd från en åker.

Sverige

Gustav I

Stockholm: 2 mark 1559 **1 ex** (SM 112).**266. Saarenluoto, Ulfsby**

Inventarienummer: MK 2008055

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1523

Fyndår: 2008

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Danmark

Sören Norby

Kustö: Skilling 1522 **1 ex** (LL 1c).**267. Sääksmäki, Valkeakoski**

Inventarienummer: SMY 13/1892

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1556

Fyndår: 1862

Fyndomständigheter: Ströfynd från prästgårdsåkern.

Sverige

Gustav I

Åbo: ½ mark 1556 **1 ex** (SM 225).**268. Ilmiännokka, Vesilahti**

Inventarienummer: Ännu onummerat

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1522–1531

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd. I samma grop hittades även ett eldjärn och andra föremål.

Sverige

Gustav I

Fyrk 1522–1531 **2 ex**.**269. Laukko gård, Vesilahti**

Inventarienummer: Ännu onummerade

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd. På gårdens åkrar har det också hittats ett stort antal senare mynt, liksom föremål från järnåldern och från historisk tid.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Gustav I

Svartsjö: 4 penningar 1546 **1 ex**.**270. Hunninko, Urdiala**

Inventarienummer: Ännu onummerat

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**271. Kankaanpää, Urdiala**

Inventarienummer: NM 41911

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**272. Myllymäki, Urdiala**

Inventarienummer: NM 40904

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **2 ex**, ett fragment, den andra ihoprullad.**ÖSTERBOTTEN****273. Saloinen, Brahestad**

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1545

Fyndår: 1949

Fyndomständigheter: Ströfynd från en åker.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: ½ mark 1541 **1 ex** (SM 188).

274. Virkkula, Ijo

Inventarienummer: NM 40896

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1545

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 2 öre 1545 **1 ex** (SM 203).

275. Gamla prästgården, Keminmaa

Inventarienummer: MK 67068

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 1967

Fyndomständigheter: Mynten hittades i samband med utjämningsarbeten på gården till den gamla prästgården i Keminmaa.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16).

275. Åkerlund, Kronoby

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

276. Koivisto, Kurikka

Inventarienummer: NM 40537

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

277. Kurikanlahti, Kurikka

Inventarienummer: NM 40539

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

278. Niemenoja, Kurikka

Inventarienummer: NM 40676

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

279. Rinta-Hoiska, Kurikka

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

280. Tuiskula, Kurikka

Inventarienummer: NM 40894

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

281. Kyrkobyn, Nykarleby

Inventarienummer: NM 41104

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker i stadsdel 11.

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**282. Soklot, Nykarleby**

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**283. Etelänkylä, Pyhäjoki**

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1457–1461

Fyndår: 1967

Fyndomständigheter: Myntet (samt fyra senare mynt) hittades i en bergsskrevna invid en klippvägg. Möjligtvis ett offermynt.

Sverige

Kristian I

Stockholm: Örtug 1457–1461 **1 ex**.**284. Hiidenkylä, Pyhäjärvi**

Inventarienummer: MK 68024

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1544

Fyndår: 1968

Fyndomständigheter: Ströfynd, hittat i ett trädgårdsland.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 1 mark 1544 **1 ex**.**285. Prästgårdsåker, Storkyro**

Inventarienummer: NM 41094

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).**286. Lillkyro, Vasa**

Inventarienummer: HU 361

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1546

Fyndår: 1879

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: Silvermynt 1546 **1 ex**.**287. Ala-Vainio, Vasa**

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera andra fynd från historisk tid.

Sverige / DanmarkKristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).**288. Koskeby, Vörå**

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 1931

Fyndomständigheter: Ströfynd, hittat under potatisupptagning.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.**289. Rejpelt, Vörå**

Inventarienummer: PPM

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1365–1375

Fyndår: 1990

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Livland*Reval*Artig 1365–1375 **1 ex** (Haljak 2010: T1b-1e).

290. Luukela & Raakkulahti, Haukipudas, Uleåborg

Inventarienummer: MK 2013046, NM 39489, NM 40567

Antal mynt: 7

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2012–2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd invid en bytomt.

På samma plats gjort ett flertal fynd från daterade till järnålder och historisk tid.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Örtug 1405–1439 **1 ex** (LL 8b).

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1530 **1 ex** (SM 89).

Oidentifierat tvåsidigt mynt 1478–1550 **2 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **3 ex** (SM 243).

291. Satalahti, Vainio, Uleåborg

Inventarienummer: NM 41183, NM 41854

Antal mynt: 4

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2014, 2016, 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd invid en bytomt.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **2 ex** (LL 2b).

Gustav I

Svartsjö: ½ mark 1549 **1 ex** (SM 196).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **3 ex** (SM 243).

292. Merikoski, Uleåborg

Inventarienummer: PPM

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1440–1448

Fyndår: Okänt. 1940-tal?

Fyndomständigheter: Ströfynd från flyttjorden invid kraftverket.

Sverige

Kristofer av Bayern

Stockholm: Örtug 1440–1448 **1 ex** (LL 2c).

Gustav I

Svartsjö: ½ mark 1542 **1 ex** (SM 189).

293. Puuluoto, Torneå

Inventarienummer: Torneå museum

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1537

Fyndår: 1975/1976

Fyndomständigheter: Ströfynd, hittat på en gårdsplan.

Sverige

Gustav I

Stockholm: 1 mark 1537 **1 ex** (SM 115b).

294. Rovaniemi

Inventarienummer: SHM 762

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1541

Fyndår: 1868

Fyndomständigheter: Fynd från en stenläggning eller en gammal eldstad, på samma plats fanns också ett 1600-tals mynt.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 2 öre 1541 **1 ex** (SM 197).

TAVASTLAND

295. Seppälä, Asikkala

Inventarienummer: Ännu onumrerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1416–1460

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker invid en stor sten.

Tyska Orden

Brakteat 1416–1460 **1 ex**.

296. Vesunda gård, Hattula

Inventarienummer: NM 40456

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1340–1380

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från ett järnålders och medeltida fornlämningsområde invid Vesunda gård.

Gotland

Göte 1340–1380 **1 ex** (LL XXXV: 1).

297. Nihattula, Hakola, Hattula

Inventarienummer: MK 2017006

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1410–1420

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Erik av Pommern

Åbo: Abo (6 penningar) 1410–1420 **1 ex** (LL 9 var.)

298. Nikkilä, Hämeenkoski, Hollola

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

299. Etola, Hämeenkoski, Hollola

Inventarienummer: NM 41923

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1405–1439

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker där det också hittats andra något senare fynd.

Sverige

Erik av Pommern

Stockholm: Örtug 1405–1439 **1 ex**.

300. Prästgårdsåker, Janakkala

Inventarienummer: NM 39975, NM 40227, NM 40294, NM 40506

Antal mynt: 8

Äldsta mynt: 1448

Fyndår: 2013–2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker i närheten av Janakkala kyrka med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: ½ örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 16e).

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 9a).

Gustav I

Stockholm: Örtug 1532–1534 **1 ex**; 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141a).

Livland

Reval

Hermann Brüggenei-Hasenkamp: Skilling 1537–1548 **1 ex**.

Dorpat

Bartholomäus Sawijerwe: Penning 1441–1459 **1 ex** (Haljak 2010: 551).

Danmark

Riksrådet

Malmö: Hvid 1448 **1 ex** (Galster 1972: 22).

Antwerpen

Myntvikt för gulden ca 1500–1550 **1 ex**.

301. Heikkilä, Janakkala

Inventarienummer: NM 39776

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2013

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från ett område med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

302. Papinpelto, Jämsä

Inventarienummer: Ej inlöst.

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 1989

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

303. Kalvola

Inventarienummer: HU 459

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1559

Fyndår: 1884

Fyndomständigheter: Ströfynd från en åker.

Tyskland

”Ett löbskt silvermynt från år 1559.”

304. Lampis

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: Gustav I

Fyndår: 1858

Fyndomständigheter: Ströfynd funnet vid grävning.

Sverige

Gustav I, silveröre **1 ex**.

305. Tarvaala, Laukas

Inventarienummer: NM 40544

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1545

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: Daler 1545 **1 ex** (SM 158).

306. Launois gård, Loppis

Inventarienummer: NM 39932

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1536–1537

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Gustav I

Stockholm: 2 öre 1536–1537 **1 ex** (fragment); örtug 1535–1540 **1 ex** (SM 57).

307. Oijala, Nastola

Inventarienummer: NM 39935

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1529

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Gustav I

Västerås: Örtug 1529 **1 ex** (SM 19a).

308. Hietaranta, Saksala, Padasjoki

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1422–1441

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**. Fragment.

309. Ohrasaari, Sysmä

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1480–1503

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Sten Sture den äldre

Västerås: Örtug 1480–1503 **1 ex** (LL 5b).

310. Porras, Tammela

Inventarienummer: Tavastehus museum

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1478–1500

Fyndår: 1989

Fyndomständigheter: Ströfynd från en trädgård.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: Örtug 1478–1503 **1 ex** (LL 2).

311. Nokanpelto, Tammela kyrkby

Inventarienummer: NM 40136

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1539–1540

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Gustav I

Västerås: 2 öre 1539–1540 **1 ex**.

312. Kangais, Tammela

Inventarienummer: NM 40444

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1481–1513

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

313. Mustiala, Tammela

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

314. Haapahuhta, Hauho, Tavastehus

Inventarienummer: NM 39961

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1530

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1530 **1 ex** (SM 88).

315. Länsi-Hahkiala, Hauho Tavastehus

Inventarienummer: NM 38752, NM 39753

Antal mynt: 3

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2013–2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Sverige

Gustav I

Stockholm: 4 penningar 1560 **1 ex** (SM 141).

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

316. Käikälä, Tavastehus

Inventarienummer: MK 2014022

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1521

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd invid den gamla prästgården.

Sverige

Gustav I

Hedemora: Klipping 1521 **1 ex** (SM 3).

317. Kirkonkulma (prästgården), Tavastehus

Inventarienummer: NM 40656

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker invid prästgården.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

318. Heinu, Tavastehus

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1422–1441

Fyndår: 2016

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från järnåldern och historisk tid.

Tyska Orden

Paul von Russdorf: Skilling 1422–1441 **1 ex**.

319. Huittula, Valkeakoski

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1532–1534

Fyndår: 2019

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera järnåldersfynd.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1532–1534 **1 ex** (SM 95).

320. Katinen, Vånå

Inventarienummer: HU 679

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1532–1534

Fyndår: 1897

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Penning 1532–1534 **1 ex** (Haljak 2010: 126b).

SAVOLAX

321. Linnamäki, S:t Michel

Inventarienummer: Suur-Savon museo

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1528–1543

Fyndår: 1930-tal

Fyndomständigheter: Ströfynd, funnet vid anläggning av en ny gata.

Livland

Dorpat

Johannes VI Bey: Penning 1528–1543 **1 ex** (Haljak 2010, s. 281).

322. Moisio, S:t Michels

Inventarienummer: SMY 7.12.1874

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1512–1520

Fyndår: 1869

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Sten Sture den yngre

Stockholm: ½ örtug 1512–1520 **1 ex**.

323. Sääminki, Nyslott

Inventarienummer: HU 539

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1540

Fyndår: 1880

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Sverige

Gustav I

Västerås: ½ mark 1540 **1 ex** (SM 151a).

324. Harjupirtti, Rantasalmi

Inventarienummer: Ännu onummerad

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2017

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

325. Toivala, Siilinjärvi

Inventarienummer: MK 2011022

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1522

Fyndår: 2011

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Danmark

Sören Norby

Kustö: Skilling 1522 **1 ex** (LL 1c).

KARELEN

326. Hirvelä, Kouvola

Inventarienummer: NM 40661

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1481–1513

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker med flera fynd från historisk tid.

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (Galster 1972: 31).

327. Wredeby, Kouvola

Inventarienummer: NM 40153

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1535–1547

Fyndår: 2013

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker. Från samma åker finns även andra föremål från historisk tid.

Ryssland

Ivan IV

Tverj: Denga 1535–1547 **1 ex**.

328. Karhunkylä, Villmanstrand

Inventarienummer: NM 40515

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2015

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

329. Kauskila, Lappvesi, Villmanstrand

Inventarienummer: Ej insänd.

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1515–1535

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg, penning 1515–1535 **1 ex**.

330. Kauskila, Lappvesi, Villmanstrand

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **2 ex** (SM 243).

331. Kauskila, Lappvesi, Villmanstrand

Inventarienummer: MK 2010028

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1529

Fyndår: 2010

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Örtug 1529 **1 ex** (SM 60).

332. Miettälä, Rautjärvi

Inventarienummer: MK 2015018

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1478–1505

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Ryssland

Ivan III

Novgorod: Denga 1478–1505 **1 ex**.

333. Kekäläniemi, Rautjärvi

Inventarienummer: Ännu onummerade

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1518–1522

Fyndår: 2018

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Sverige

Gustav I

Stockholm: Fyrk 1531 **1 ex**.

Sverige / Danmark

Kristian II / Gustav I: Klipping 1518–1522 **1 ex** (SM 243).

334. Hovi, Ruokolahti

Inventarienummer: NM 39290

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1360–1390

Fyndår: 2012

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker.

Livland

Reval

Artig 1360–1390 **1 ex** (möjligtvis en förfalskning, hög kopparhalt).

335. Parrumäki 2, Ruokolahti

Inventarienummer: NM 41235

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1481–1513

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker på Hovi gårds mark.

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex** (troligtvis en förfalskning).

336. Salosaari, Ruokolahti

Inventarienummer: Ej inlöst.

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1494–1535

Fyndår: 2010

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en backe.

Livland

Wenden

Wolter von Plettenberg: Skilling 1494–1535 **1 ex** (Haljak 2010, s. 153).

337. Rintala, Utula, Ruokolahti

Inventarienummer: NM 40457

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1518–1527

Fyndår: 2014

Fyndomständigheter: Metalldetektorfynd från en åker i närheten av en medeltida bytomt.

Livland

Dorpat

Johannes V Blankenfeld: Penning 1518–1527 **1 ex**.

338. Prästgården, Taipalsaari

Inventarienummer: HU 840

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1395–1396

Fyndår: 1909

Fyndomständigheter: Ströfynd invid den nuvarande prästgården i Taipalsaari.

Livland

Dorpat

Dietrich III Damerow: Artig 1395–1396 **1 ex** (Haljak 2010: 494b).

339. Miechikkälä, Savikkala

Inventarienummer: SHM 7/1886

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1544

Fyndår: 1886

Fyndomständigheter: Ströfynd från Kauppila gårds ägor.

Sverige

Gustav I

Svartsjö: 1 mark 1544 **1 ex** (SM 182).

ÖVERLÅTNA OMRÅDEN I KARELEN

340. Kukkosaaari, Viborg

Inventarienummer: Ej inlöst

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1478–1503

Fyndår: 1896

Fyndomständigheter: Ströfynd från den gamla gravgårdens.

Sverige

Sten Sture den äldre

Stockholm: ½ örtug 1478–1503 **1 ex**.

341. Viborgs område

Inventarienummer: Viborgs museum

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1557

Fyndår: 1927–1932

Fyndomständigheter: Ströfynd från en park i staden.

Livland

Reval

Heinrich von Galen: Ferding 1557 **1 ex**.

342. Kexholm

Inventarienummer: HU 256c

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1505–1533

Fyndår: 1874

Fyndomständigheter: Ströfynd, funnet i närheten av staden.

Ryssland

Vasilij III

Novgorod: Denga 1505–1533 **1 ex**.

343. Linnamäki, Kivinebb

Inventarienummer: HU 256

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1539

Fyndår: 1872

Fyndomständigheter: Ströfynd, funnet vid nybyggnad av prästgården.

Livland

Riga

Hermann Brüggenei-Hasenkamp: Skilling 1539 **1 ex**.

344. Lavansaari

Inventarienummer: MK 58008

Antal mynt: 2

Äldsta mynt: 1481–1513

Fyndår: 1930

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Penning 1505–1535 **1 ex**.

Danmark

Hans

Malmö: Hvid 1481–1513 **1 ex**.

345. Metsäpirtti

Inventarienummer: MK 25006

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1535–1547

Fyndår: 1925

Fyndomständigheter: Åkerfynd invid sjön Ladoga.

Ryssland

Ivan IV

Moskva: Denga 1535–1547 **1 ex**.

346. Mola

Inventarienummer: Viborgs museum (nuförtiden i Lahtis)

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1544

Fyndår: 1917

Fyndomständigheter: Ströfynd funnet invid Punnusjärvi strandkant.

Sverige

Gustav I

4 mark 1544 **1 ex.****347. Suursaari**

Inventarienummer: SHM 7605

Antal mynt: 1

Äldsta mynt: 1505–1535

Fyndår: 1918

Fyndomständigheter: Ströfynd.

Livland

Reval

Wolter von Plettenberg: Penning 1505–1535 **1 ex.**

Omnämmanden angående köpesummor i affärer som berör jordköp, katalog sammanställd utgående från de dokument som publicerats i *Diplomatarium Fennicum*.

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
323	1325	Kläder och föda		Tavastland
349	1326	10 mark		Nyland
380	1330	45 mark penningar	monete nunc currentis	Makasto
382	1330	60 mark	denariorum sweuice monete	Sibby, Åland
385	1330	100 mark	denariorum sweuicanas (☉: -cane) monete	Åbo
396	1332	100 mark	marchas denariorum	Masko
1119	1335	300 mark		Kyrkslätt, Pojo, Ingå
1120	1335			Kyrkslätt, Pojo, Ingå
434-435	1336	120 mark	marchis denariorum sweue monete	Hirvensalo
453	1338	140 mark	marchis denariorum sweue monete	Hirvensalo
496	1345	200 mark penningar	marchas sweuorum denariorum vsualium vel valorem	Karis
539	1347	140 mark	marchis sweue monete nunc currentis	Åbo
613	1352	Missale och ett par ängsstycken		Halikko
625	1352	4 mark silver		Åbo, Reval
680	1359	Fulla penningar		Räntämäki
681	1359	Två mark i årlig hyra	due marche denariorum Sweue monete	Pojo
735	1365	4 pund smör		Kumo
769	1368	Smör		Kumo
770	1368	20 mark penningar	marcis denariorum vendidisse et appropriasse	Kittama, Åland
810	1372	Smör		Kumo
820	1373	100 mark	1 läst råg beräknad till 15 mark.	Virmo
832	1374	60 mark	marker penningæ	Tövsala
839	1375	150 mark penningar		Virmo
846	1376	250 mark	svenska penningar av gängse värde	Masko
853	1377	6 mark	swænskæ penniggæ	Pikis
869	1378	66 mark	siæxtighi mark pæninger oc siæx mark Bjärnå æpter swensko tali oc ey finzko	
877	1379	4 ½ mark penningar, 11 öre och 12 öre	svenska öre och penningar	Kimito
883	1380	120 mark (58 mark + 62 mark)	pæningom	Paltvuori
885	1380	54 mark penningar liksom mindre summor i öre penningar		Sastamala
886	1380	32 alnar kumist kläde och 80 mark penningar		Lemo
887	1380	50 mark penningar och 60 mark värdören		Lemo
888	1380	10 mark penningar		Lemo
890	1380	15 mark penningar		Pikis

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
897	1381	280 mark svenska penningar	i redhom pæningom oc j köpmanna wara oc wærdherom, som hæ æpter nempnæs, suasom the tha vppa huariom timanom gialda oc ganga manna mellom i landeno, oc en godher man ma thøm androm fult met gøræ a mote redhom pæningom, thæt ær klædhe, oskurit, helom stykkiom oc halfuom, salt, jærn, rugher, korn, smør, hudher oc graskin	Vartsala
900	1381	en gaardh liggande j Sundhermalm oc pæninghum som bodhum aathnøghde		Finström
901	1381	50 mark	march swenska peninga.	Sagu
909-910	1382	90 mark		Tenala
916	1383	200 mark		Borgå
923	1384	30 mark		Åbo
934-935	1385	180 mark	swenska pæningha, thet mynth som nw gaar	Rimito
938	1385	180 mark	marker swenska pæningha i redhom pæninghom	Rimito
939	1385	40 lübska gyllen och 5 mark svenskt mynt	Lybiskæ gyldene ok fæmp mark swenska pæninga	Pikis
950	1386	50 mark, 10 mark, 100 mark, årlig hyra 12 öre		Sund, Tövsala, Vemo
959	1387	100 mark	redhæ peninga j godæ mynthe, swa som en march lødoch galt vj marcher	Vemo
986	1390	100 mark penningar	mark swenska peninga	Sääksmäki
988	1390	5 mark penningar		Tövsala
1008	1392	30 mark	marc penninga, æpter thy gamalt ok fornt tall warit hafwer, ok ena ko	Karis
1010	1392	53 mark	mark peningha	Yläne
1013	1393	50 mark	mark peningha	Hirvensalo, Vihtilax
1014	1393	50 mark	mark pæningha ok een vxa	Hirvensalo
1019 & 1022	1394	64 mark	marc svenska att betala i redho pæning- er, oskorno clædhe eller smør, ii engom androm værdørom, wtan mic sieluom vel lyster, aff huelke pæninge summo jac kennis mic vpburit hafua sextan mark pæninger	Tenala
1059	1396	46 mark penningar	xl marker redhe peninga, oc myn fader haffde førre aff honom taghit ena mark redhe peninga oc ix alna klæde krompit oc vffuerskurit for v mark	Sund
1070	1397	52 mark penningar		Sund

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
1073	1398	fiorthæn pund rogh, ix alna kwmist clæde oc fæm huder.		Reso
1075	1398	1 mark penningar i årlig hyra		Lundo
1084	1398	90 mark	mark svenska penningar	Pikis
1092	1400	30 mark	xxx marker redha peninga æpter swenskt mynt	Halikko
1103 (se 1092)	1400	30 mark		Halikko
1136	1401	fæ ok fulla øra		Sund
1149	1402	22 mark penningar	mark swenska pæningher	Virmo
1154	1402	80 mark	attatighi mark i redhom pæningom oc os allaledis til fulnadh wæl beredhe oc swa at hwaria siw mark göra ena lödögga mark	Gustavs
1160	1403	18 mark	mark swenska j redhom peningom	Närpes (Åbo, Kangasala)
1180	1404	100 mark	hundradha marker swenska	Pemar
1188	1404	40 mark	march rede peninga, fæm ræflisk i örnorn	Borgå
1189	1404	4 mark bondepenningar och skog		Lojo
1191 (se 1188)	1404	40 mark penningar	fyrettyo marc swenska i refliskom penningom, hwar räflisk för fem peninger swenska	Borgå
1195	1405	pæninga swa manga, som thet wært ær		Lemo
1196	1405	sina pæninga j gen aff Peter Thyz- ska oc hans arffuom, swa manga han ther fore gifuit hafde,		Virmo
1200	1405	penningar		Lemo
1204	1405	5 mark penningar	for skæligha pæninga sommo, j hwilko summo enchte aterstodh wtan fæm marcher pæninga.	Tavastland
1205	1405	100 mark penningar		Mierola, Tavastland
1207	1405	Fulla penningar		Borgå
1217	1405	20 mark penningar		Rusko
1223	1405	50 mark	marc redhe pæningha	Virmo
6604 (se 1205)	1405	100 mark		Mierola, Hattula
1233	1406	46 mark	æpther rædom peninga	Kimito
1238	1406	70 mark	mark penningar	Virmo
1239	1406	150 mark		Kimito
1242	1406	45 mark	marcer swænska pæninger Stokholm mynt	Finström
1254	1407	80 mark	mark righes	Kyrkslätt, Ingå
1272	1407	100 mark		Virmo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
1273	1407	500 mark		Murila, Nemis, Sotala
1274	1407	20 mark penningar		Replot
1277	1408	80 mark	mark ryges	Nyland
1290	1408			Borgå
1293	1409	80 mark	iiij Ræffliska j hwar øra	Ingå
1296	1409	26 mark	marc redhe peninga tolkit mynt som nw j Abo goor, en Ræuelisc ortogh fore ix peninga	Åbo
1306	1409	31 mark	redha pæninga j swa dana mynt at tighio mark göra eena lödhugha mark	Virmo
1311	1410	50 mark	marc peninga, som nw gængth oc gjæfth ær i Abo	Lampis
1324	1410	151 1/2 mark	redho peninghe	Sund
1327	1410	32 mark	redha pænniga tholikit mynt, som nw i Abo gaar	Lampis
1342	1410	69 mark och 6 öre	redhe pæninghæ	Pargas
1345	1411	10 mark penningar	mark peninga, Ræfflissen fore v peninga	Åbo
1346	1411	6 mark 6 öre	two øre mynne æn vij marker epter redha peninga	Vårfrukyrka
1348	1411	10 mark	tio marc swenska pæninger swa dana mynt, at vj marc swænske göræ ena lödhogho	Hattula, Porkkala
1353	1411	20 mark penningar	fæm Ræfliska fore en øre	Vemo, Pemar
1353	1411	60 mark penningar		Pemar
1371	1412	x swara nobla oc viij marc Rigiske		Borgå
1372	1412	410 mark	fyra hundrad mark ok thyo alna yperst cledhe, j hwilko köpe han mik bæreth haffwer siwtighi mark ogh tw hundrad mark. The andra for:da pennigha scal han mik giffwa j thetta aar, som nw ær jnne, j Stokholm i Abooska mynt, swa got mynth at thyo mark göra æna lödhoga mark	Virmo
1377	1412	12 mark penningar		Sagu
1397	1413	7 mark penningar	swænzka peninga	Nurmenranta
1398	1413	6 1/2 mark	mark peninga ok ena ængh	Reso
1426 (se 1430-1431)	1414	360 mark penningar	marck redhe päninga i Ræflisch mynth, hwar Ræflisk at räkna fore fäm swenska sma päninga	Tenala
1429	1414	10 mark penningar	x marc suænzka peninga	Reso
1441	1414	89 mark	lxxxix Abo marc, sa ath v Ræuilske göre en øre en penning	Borgå
1450	1415	44 mark	xl marc ok 4 Vigborgx mynth, fira Ræwelske göre en øre	Viborg

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
1451	1415	80 mark	1 swenska marc ok xxx Abos marc.	Jääski
1473-1474	1416	100 mark reda penningar	march redhe peninge j Priske skilingom och j Ræffwilskom, Priske skilingom fore en ortug och Ræffwi[l]ska skilingha for iiij peninga reknende	Åbo
1475	1416	250 mark	iiij ^e mark reda peninga, siwtigi mark Reuelisca peningh, siex Ræueliska ortogh j en ora, 1 mark Abooska peninga ok xxx mark ok hundradha mark skillinga peninga, skillingen fore j ortogh	S:t Karins
1516	1417	120 mark	mark swenska j Aboesk mynth, swa got ath otta marc swenska göra fult for ena loda marc	Pikis
1521	1418	35 mark	marke suenska i Räflijskom päninghom, huar Räfliiskan at räkna fore fäm swänska sma päninga, ok thär til fäm marker swänska päninga	Tenala
1549	1418	50 mark penningar	marc swenskæ	Virmo
1561	1419	16 mark penningar		Lundo
1567	1419	30 mark, 18 mark	march swænskæ pæninger	Reso
1570	1419	40 mark	marker redho pæninga	Ulfaby
1571	1419	360 mark penningar		Vittis
1572	1419	5 mark penningar		Tövsala
1670	1421	72 mark	ij mark ok siwtighi mark Reflist tall	Pernå
1678	1421	147 mark	siu marker oc fyratighi oc hundrade, for hwilka summo penninga jak hafwer honom vnt oc vplatit allan then efdedeel, swasom mik tilfiol i Prestekulla.	Tenala
1709	1422	5 mark i årlig hyra	v marc peninga, swa got mynt, at iiij march swenska göra fult foro en fulwiktogan engilskan nobel, oc ther tiil j tunna øl met allom kost ther tiil hörir, for aarlige gingerd	Sund
1711	1422	Olika summor i mark		Kjulo
1716	1423	22 mark		Vemo
1717	1423	30 mark	marc swensca j Aboest mynth	Pikis
1725	1423	50 mark penningar	marker peningha swa goth mynth som fyra mark göra en engilskan nobel	Åbo, Reso
1748	1424	16 mark penningar	marc peningha Aboos mynt	Halikko
1750	1424	100 mark penningar	marc swenska j Aboest mynth, som nw gaar	Pikis
1754	1424	30 mark, 20 mark	marc swensca j Aboest mynt	Pikis, Rimito
1757	1424	33 mark	xxxiiij marc och ena hettho, saa godh peninga som lodughe marken galt viij marc ok noblen iiij marc	Åbo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
1769	1425	80 mark penningar	lxxx mark svenska j Aboask mynth, swa goth at fyra mark göra fult for en fulwictoghan nobell	Åbo, Virmo
1813	1426	200 engelska nobler och 130 mark Åbomynt	ij ^e englisca nobla met fulle wicht oc cxxx mark peninga j Aboest mynth, som nw gar, fyra mark swa godha som een nobil	Åbo
1820	1426	400 mark	mark svenska, æpter thet mynt, som nw gænkt ær j Abo; hvilka pæninga summo iak hafwer fulleligha til godho nöghio, hælftthena j redha pæninga j Aboest mynt oc hælftthena j godho köpmanna waara	Bjärnä
1847	1427	26 mark	mark pæninger	Eckerö
1850	1427	55 mark	marc deninger	Masko
1871 (se 1898)	1428	100 engelska nobler		Helsinge, Borgå, Padise
1872	1428	8 mark reda penningar	vijj mark redha svenska pæninger	Finström
1879	1429	23 och 30 mark penningar		Halikko
1929	1429	20 mark	fwlla pæninger	Finström
1935	1430	122 1/2 mark. Hundra mark i guld och reda penningar, 22 1/2 mark nedlagt i Pojo gods	j swadana mynt, at fyra swenske marc göræ fult fore en fulwightoghan Engliske nobel	Viborg, Halikko
1938	1430	4 pund råg		Åbo, Kimito
1982	1430	8 mark	mark penningar	Finström
1992	1431	5 mark	mark penningar	Finström
1995	1431	20 engelska nobler, 35 franska kronor, 50 mark svenskt i revalskt mynt	ena Ræffliska ortogh for fæm svenska smo peninga reknande	Letala
2003	1431	33 mark	mark penningar	Eckerö
2017	1431	60 mark	mark penningar	Sund
2022	1431	30 mark	mark reda penningar	Kastelholm
2024	1431	6 mark i reda penningar, 4 mark i lösöre		Sund
2026	1431	10 alnar kumist kläde		Finström
2027	1431	16 1/2 mark	mark penningar	Sund
2028	1431	80 mark aboska i guld	redhom peninghom och j godhom værdørom, swa got mynt, som nobelen gælder iiij marc och j øre, och løduga marc sielffuer, ix marc	Åbo
2029	1431	20 mark	mark penningar	Sund
2032	1432	6 mark	mark penningar	Eckerö
2037	1432	1 mark	mark penningar	Sund
2039	1432	300 mark	mark penningar	Pikis, Åbo
2047	1432	6 mark i jord och 3 mark i penningar	reda penningar	Sund

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
2049	1432	825 mark	at fyræ mark suensk göra fult fore en fullwightoghan engliskan nobel, aff huilka penninge summa haffuer jac fullelighe vpburit til godho nöghö dccc mark suenska j gull oc j redhum penningum j sua got mynt, som forscriffuit ær	Åbo, Reso
2058	1432	10 mark	reda penningar	Pöytis
2061	1432	800 mark	viiij ^c marc redhe peninge j swadana mynte, som iiij march oc j öre göra fult for en fulwiktogether engilse noboel	Åbo, Reso
2065	1433	6 mark penningar och 8 alnar kläde	mark penningar	Lemland
2073	1433	410 mark i abosk mynt	iiij mark gora fulth for en fulwigtu[g] han engelskan nobel	Åbo, S:t Karins
2074	1433	100 mark	100 mark svenska	Åbo, Yläne
2075	1433	100 mark svensk i aboskt mynt	fyra mark Aboeska göra fult for en fulmektoghan ængliskan nobell	Åbo, Pikis
2084	1433	12 mark peninga j wilbyte, nyan malm, oskwrid kläde ok redha peninga	penningar, malm, kläde	Saltvik
2093	1434	10 mark	swenska epter Aboesk mynth	Virmo
2094	1434	10 mark	mark penningar	Virmo
2109	1434	25 marc oc alla articula, som howtbreffuit vppa ludher	viiij(c) marc swensca sa got mynt at iiij swensca marc göræ fult fore een fulwictughen ænglisk nobel	Åbo, Reso
2114	1434	10 mark	mark abo penningar	Åbo, Kurala
2120	1435	100 engelska nobler	engelska nobler	Åbo
2121	1435	20 mark	aboska penningar	Reso
2166	1436	22 1/2 mark	aboska penningar	Borgå, Halikko
2170	1436	15 och 4 mark aboska	een Arnoldus gylden oc j mark gaa oc giælla lika hwart andro	Åbo
2204	1437	40 mark	j swadant mynt som nw ær gæfth ok gength j Abo swa ath halff fempthe mark gora fulth for en fulwictugan gamblam(!) engliscan nobel	Åbo
2208	1437	38 mark	mark penningar	Åbo, Särkilax
2209	1437	1000 gyllen	gyllen	Kastelholm
2221	1437	280 mark	svenska penningar	Åbo, Pemar
2222	1437	Olika summor i mark	mark penningar	Åbo, Kurala
2227	1437	60 mark, 8 öre och en oxe	lx marc, viij öre y markene, j mark Stokholms peninga oc ther til en oxa swa godhan som iiij mark	Masku
2242	1438	38 mark	mark abo penningar	Tenala
2251	1438	22 mark		Tövsala, Vemo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
2252	1438	10 1/2 mark och ett lass (och 6 mark för dom)	mark penningar	Jomala
2253	1438	16 1/2 mark	mark penningar	Ödkarby
2256	1438	50 mark	swadana mynth som nw ær genkt j Abo	Åbo, Pikis
2257	1438	50 mark	rede peninga j swadhana mynt som nw genkt ok gafft ær j Abo	Åbo, Pikis
2275	1438	100 mark	c marcher Abosca j swa goth mynt at vmark gør fult fore en engliscan nobel	S:t Karins, Littois
2282	1439	140 mark	swa got mynth at halff fæmpte marc Aboska gør fult fore en fulwictoghan gamblan ængliscan nobel	Åbo, Masko
2299	1439	Olika värden och summor i mark och nobler	mark och nobel	Åbo
2300	1439	Olika värden och summor i mark		Åbo, Saltvik
2301	1439	Olika värden och summor i mark		Åbo etc.
2302	1439	Olika värden och summor i mark		Åbo, Pikis
2315	1439	200 mark penningar och amsterdamskt kläde	marc swenska j Reffliskom skillinghom swa got mynt at iiij marc ok ij øre göra fult fore en fulwictoghan ængliscan nobel	Åbo, Untamala
2316	1439	ij pundh roogh, j pundh malth och i nøøth aff xij øre penningar		Åbo, Räntämäki
2317	1439	6 mark	mark reda penningar	Pedersöre, Nykarleby
2339	1440	12 øre och andra produkter i hyra øre		Åbo, Räntämäki
2363	1440	15 mark	mark penningar	Åbo
2364	1440	145 mark i penningar och därtill i kläde och silver 16 1/2 mark efter rede penningar.	reda penningar	Miemala, Vänä, Koskis
2365	1440	14 mark revalskt och tre mark för domen	mark Refwelsche	Pyttis
2369	1440	84 1/2 mark, 2 örtugar, 1 penning		Bjärnä
2377	1441	520 mark	marcher swenskæ swa goth mynth at halff fæmpta marcher swenske gøøre fulth fore een fuluiktoghan engliscan nobel; hwilka peninga iak kennes mik haffua vpburit til fulla nøgha aff for:de wyrdeligom fader biscop Magnus; førsth hwndradhe och xx marcher j redhom peninghom, jtem j gull fæmptie ængliska nobla fuluiktoghe och hwndrade niethie och en ærniska gyllena fore iiij hwndrade marcher illius summe quinque marcas primo	Vårfrukyrka
2380	1441	5 mark, 2 mark, 10 øre, 14 øre	quittau, duas marcas pro antiquis debitis, in quibus ipse Andreas mihi tenebatur et manualw(!) sibi solui x oras; jtem j pondus siliginis pro xiiij oris.	

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
2382	1441	400 mark	marker swenska swadana mynth som nw gaar och gæfft ær j Abo	Reso
2388	1441	12 mark	xij mark Aboska pæninga j swa godho mynte, at halff fæmte mark göra en nobel ok x mark göra ena lödhuga mark	Masko
2418	1441	48 mark	aboska pæninga	Nousis
2439	1442	100 mark	mark rede pæningha j swadana mynth som nw gæfft ok genkt ær j Abo	Virmo
2441	1442	200 mark		Tyrvântö
2443	1442	80 mark penningar		Reso
2450	1442	65 mark	xlvi marc och xx marc j redhæ peningæ	Kumo, Vittis
2451	1442	52 mark penningar och ett pund råg	aboska pæninga oc eth pundh rogh	Masko
2455	1442	825 mark	dcccxxv marck swenska, swa goth mynt at iiij marcker swenska göra fult fore een fuluicktoghan ængliskan nobel, swa som köperefuet och skötninga breffuen ther wppa giffuin fullelika bewisa, hwilka fornempda summa wy bereeddom fornempda Jönis Jngonen til godha nöghio j gul oc redho peningom, som tha waro gænge oc gæffne j Abo	Reso
2471	1442	30 mark	mark Aboska pæninga	Masko, S:t Marie
2492	1442	100 mark, 2 tunnor trauensalt (5 mark) och 8 alnar kläde (8 mark)		S:t Marie
2507	1443	100 mark penningar	aboska swadana mynt ath halffæmpthe mark gør fulth for en swaran engilskan nobil ok x mark peninga gør fulth ena lodhoga mark silff	Åbo
2547	1443	20 mark	peninga wærdh swa goth mynt, at lödhogh mark silff för tighyo mark ok swar ængilskir nobil för halffempte mark, huilka peninga ok peninga wærdh	Rusko
2559	1444	250 mark	ij*mark j gwl ok reda peninger, j swadane myntæ som nw ær gæfft oc genkth j Abo	Lundo
2573	1444	44 mark		Viborg, Veckelax
2580	1444	2 och 3 mark penningar i årlig hyra	mark penningar	Tövsala, Masko
2585	1444	58 mark & 53 mark	mark penningar	Masko, Reso, Pikis
2591	1444	Jordbyte samt 3 kor, en oxe och ett ungnöt	tree kör fore vj mark, en oxa fore iiij mark ok eth vngnöthe fore vj öre	S:t Karins, Lundo
2592	1444	Jordbyte samt 5 pund råg	v pund rogh, spannen fore vij ortugh	S:t Karins, Lundo
2606	1445	Skinn och en häst	halff fæmpthe tymber skin, huilka han oc redelica vpbaar, oc mædhan mich tyckte thet wærdhit offlithit wara, thaa fornögde for:de biscop Magnus mik met en hesth swa god som iij tymber skin	Vahajärvi, Savolax

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
2676	1446	3 mark i årlig hyra		Kimito
2654	1446	60 mark	mark redho pæninga Abo mynt, huilka pæninga summo iak kænneis mik redhelika hafua vppburit aff renlifuis manne brodher Olaff Gunnari til fulla nöyo j enge andre waru wtan gull ok redhom pæningom	Pikis
2663	1446	60 mark	marc swensca epter Aboest mynt, huilka pennigar jak fulleligha kænneis haffua vpburit tiill godho athnøghio j gull ok redom peningom ok j rogh ok oskorit klædhe	Kimito
2696	1447	150 mark penningar	mark Aboscha peninger j gull oc redhom peningom	Uskela
2701	1447	80 mark penningar	marc reedha pæninger	Lampis
2715	1447	43 bondemarker		Pusula
2716	1447	87 mark		Sund
2727	1447	3 mark i årlig hyra		Åbo, Nådendal
2742	1448	3 mark och ½ tunna öl i årlig hyra	iiij mark swenska peninga och j tunna öl	Gesterby, Åland
2743	1448	10 mark penningar		Nousis
2753	1448	Råg, malt, nöt i årlig hyra	ij pund rogh, j pund malt oc j slatta nøt swa got som xij øre pæninga	Åbo
2757	1448	190 mark	mark peninga Abo mynt, som nw ær gæfft ok gænght j Aabo	S:t Karins
2766	1448	50 mark	marc badhe j peninga oc wardhörom	Nådendal, Åbo
2771	1448	22 mark	mark rede peninga	Hattula, Sibbo
2772	1448	10 mark	marker Abosko peninga swa dana mynt, at x marker gör en lodögh mark sylff	Sibbo
2774	1448	1 engelsk nobel	en swaran ængilscan nobil	Reso, Åbo
2782	1448	10 mark penningar		Nådendal
2795	1449	145 mark i penningar samt klæde	hundradhe fyrethij ok fæm marc j gull ok j redom pæninghom swa got mynt at halfæmpte marc gör fult for en swaran engilscan nobel oc nya alna Leidisk krømpet ok offuerskuridh, huilke for:de peninga ok klede wj kennomps oss fulleliga wpburit haffua tiil godo nøgio j redhe gull ok peninga	Åbo
2799	1449	200 östgötska marker	whundraða östgötzka marker j swadana mynth, som ther nw genkt och geeft ær	Nykyrka
2810	1449	Jordbyte samt 6 mark, en ko, en häst och 2 mark	vj mark landgældh, som landbon skyldughr war, jtem ena koo, en hesth oc ther til ij mark affradh aff thetta arith	Vemo, Ulfsby
2812	1449	60 mark	redhe peninga	Kalvola
2816	1449	100 mark	Aboska, hwilka peninga summo jac kænneis mik haffwa vppburit til falla (o: fulla), ix lodhega mark silff for x mark Aboska, swaran ængilscan nobil for v mark ok Arnaldus gyldhene for vii ore	Åbo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
2842	1450	80 mark	mark Aboeskæ peninga swadana mynth ath lodogh marc silff gør fullo x marc, och swar ænglisker nobel for halff fempte marc ok Arnaldus gyllene for vij øre	S:t Marie
2881	1451	43 mark	för xliij marker, 1 t:na salt och 1 pundh malt	Pojo
2887	1451	70 mark	mark Rijskæ	Borgå
2889	1451	11 alnar kumiskt kläde		Pemar
2891	1451	40 mark	lx mark peninga Aboska	Masko, Reso
2899	1451	160 mark		Reso
2901	1452	180 mark penningar	swenska pæninga swa goda, att iiij mark göra j nobel i swa dana mynt, som tha i Abo gænkt oc gæfft ær i gwll oc redhom peningom	Masko
2902	1452	11 mark penningar	ærwodhe ællir tiænist ællir j andro matto æffthir theris nøghio	Nådendal
2917	1453	45 mark, 8 mark	lxv [mark] Aboska peninga, viij øre i markena, viij mark i peninga oc i godhom værdhörom	Masko, Nådendal
2920	1453	59 bondemarker, 1 spann råg, 1 aln kumiskt kläde, 12 aln vadmal	nyo ok fæmtighij bondha marka taall til redhe peninga, span rogh for ij øre, alin Kwmist for j marc, xij alne walmall for markena	Räntämäki
2938	1454	27 mark	xxvii mark Aboska pæninga ok wærdh atta øra j marc	Rusko
2939	1454	12 mark	tolff mark Aboska och wærdh atta øra j marc	Rusko
2944	1454	330 mark		Åbo
2946	1454	4 mark	mark Swenska peninga oc j par skoo	Reso
2947	1454	3 mark	mark swenska peninga	S:t Marie
2948	1454	13 mark, øre	xiiij mark och ij øre swenska peninga	Reso
2949	1454	4 mark 2 øre	iiij marc ij øre mindre swenska peningha	Reso
2951	1454	27 mark	mark epter swenska peninger	Vemo
2958	1454	6 mark	mark danskt	Kvevlax
2961	1454	20 mark	svenska penningar	Reso
2966	1455	Många olika summor i mark, øre och penningar	mark penningar	Kjulo
2976	1455	20 mark	xx marker effter reeda peninge taall, såm nu gafft och gännkth æhr, och en där till gaff han thäm öffuer deeras köph en t:a saltt	Sääksmäki
2997	1455	Olika summor i mark, øre och andra vördören		Åbo
3003	1456	43 mark	marck Rijske	Pojo
3007	1456	150 mark	cl m epter redha peningie och xvj alna kumisth klädhe	Pikis
3009	1456	520 mark	march swenska peninga Stockholms myntt	Rimito
3013	1456	250 mark	mark j peningha ok j wærdöræ	S:t Marie
3024	1457	40 mark		Vahto
3028	1457	10 mark penningar	mark Aboska peningha	Nådendal

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
3043	1457	44 mark	j gull och j redha peninga	Hauho
3047	1457	27 mark	mark rigiska	Karis
3066	1458	105 mark	marcher swenska peninga, huilka for:de peninga jak kennis tiil goda othnøgia haffua wpburit j en suma peninga ok jnga andro	Vemo
3068	1458	100 rhenska gyllen, 100 mark svenskt	c Rinska gillena oc hwndradha mark Swenska j redhe peninga epter swa goth Stokholms mynt, at iiij mark göræ fult fore en swaran fullviktogan Engilskan nobil	Sagu, Bjärnä
3069	1458	120 mark	mark swenska penninga, swa godt myndt, att fyra marck giöra fuldt före een swaran fullwichtogan Engillskan nobill till een godhe	Lundo
3072	1458	50 mark	marck Suenska effter rede peninger	Sagu
3115	1460	20 mark, 300 mark	marc j redhom peningom	Tövsala
3117	1460	7 öre	öræ peninga	Karis
3132	1460	90 mark och en kjortel	xc marc swenskæ ok j rödhæn kiortil	Pojo
3150	1461	67 mark		Karis
3169	1462	6 mark	vj mark Rigske peninga	Ingå
3183	1462	210 mark penningar	ccx mark swenska peninga	S:t Marie
3184	1462	20 mark penningar		Nådendal
3207	1463	50 mark svenska penningar	l march swenske pænninger oc ena [½] læsth korn, huilkæ pæninga iac kænnis haffua skælliga opburith xxx march i swensth mynth, oc the xx marcher opbar wælbördugh man her Iohan Cristiaernson, myn frænde, pa myna systher wæгна och ena [½] lætsh korn, som her Erich Nipirth clostreno til hialpa gaff pa sama sæmio	Nådendal, Virmo, Lemo
3215	1463	79 mark		Halikko
3233	1464	2 mark och 2 öre		Nykyrka
3235 (se 3260)	1464	70 mark penningar	marker swenska i redha penningar	Halikko
3237	1464	40 mark, iiij(c) marck swenska	lx marck rede peninga	Vemo
3265	1465	200 mark	mark swenska	S:t Marie, Åbo
3275	1465	300 mark, 85 mark och 6 öre örtug	v marck ok lxxx ok vi öre ortog	Ulfaby
3318	1466	Olika summor i mark, öre och andra vârdören	marcis denariorum	Åbo
3296	1466	190 mark		Sagu
3313	1466	Penningar och vârdöer	j lösom peningom oc lagligom verdöröm	Masko
3334	1467	470 mark	mark peninga, soo ath en lodogh mark gor fulth fore x mark swenska	Åbo
3341	1467	3 mark och 8 örtugar i årlig hyra	iiij marker oc viij örtogar peninga oc ther til gingerdh	Borgå
3347	1467	60 mark	mark peninga	Virmo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
3350	1467	Olika summor i mark och öre	marcis denariorum	Åbo, Rusko
3393	1469	30 mark, 100 mark	marker Aboska peningar, hundrat marc Aboska peninga ok ther til fik Peder Jngonen aff clostret v pund rog, spannen ffor vij ortuger	Pemar, S:t Karins
3397	1469	60 mark penningar	lx mark j rede peninge, rog oc andra godha wærdøre	Sagu, Reso
3406	1469	Olika summor i mark och öre	marcis denariorum	Åbo
3413	1470	40 mark	mark	Haistila, Nakkila
3416	1470	40 mark	reda penningar i svenskt mynt	Åbo, Pikis
3422	1470	24 mark	jordbyte	Reso
3426	1470	110 mark		Åbo, Nådendal, Nousis
3427	1470	20 och 6 mark	mark svenska	Lampis
3439	1470	25 mark		Tyrväntö
3457	1470	80 mark	reda penningar	Virmo
3459	1470	15 och 3 mark	mark penningar	Pikis
3460	1470	33 mark	mark svenska penningar	Åbo
3461	1470	10 mark och 26 mark	mark penningar	Pemar, Åbo
3466	1471	100 mark	hndra marker penningar i svenska, uppburet i gull ok redha peningom ok jngom androm vaarom	Pemar, Nådendal
3467	1471	300 mark och 6 mark för dom	mark rigiska	Sjundeå
3471	1471	104 mark	summa penningar	Masko, Reso, Åbo
3473	1471	100 mark	mark i reda penningar	Tavastehus, Janakkala
3474-3475	1471	120 mark	reda penningar	Åbo, Sagu, Kimito
3476	1471	150 mark	en stång jord 24 mark, 6 stänger och 2 mark i penningar	Pikis
3481	1471	20 nobla, 300 mark penningar och 12 läst råg	predikbok för 20 mark och 70 mark i jord	Sagu
3489	1472	20 mark	xx marcher swenske peninger j ortoger	Ingå
3490	1472	50 mark	fæmthigi marc swenska epter rede peninga	Åbo, S:t Marie
3494	1472	70 nobla		Harviala, Sagu
3495	1472	200 mark		Åbo, Reso
3496	1472	140 mark och 10 mark	mark penningar	S:t Karins
3498	1472	200 mark	mark penningar	Reso
3499	1472	12 mark	mark rigiska i reda penningar	Borgå
3500	1472	45 mark	mark svenska i reda penningar	Sagu
3501	1472	200 mark	cc marc redæ peningæ oc j inge andra werdøre, swa got mynte at tio marc gøre fult for ena lodug silf	Nummis
3506	1472	90 mark		Hollola
3545 (se 3501)	1473	200 mark		Nummis
3556	1473	200 mark	mark svenska penningar	Reso
3566	1474	20 mark	mark penningar	Åbo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
3570	1474	200 mark	mark svenska penningar	Åbo, Reso
3604	1475	10 mark	j redha peningha och eth pund rogh.	Åbo
3616	1475	6 mark	marker swenska mynttnen	Asikkala
3627	1475	20 öre	fulla penningar, met i pundh och xviii marc i godo koper oc 2 öre i rede peninger.	Kimito
3649	1476	400 mark	mark swenske j redhe pæningha ok inghen andra vara, som iak kænnis mik tiil fullo ok godho nöghio vpburith haffua j saa goth mynth, ath halff ffæmppte mark göra en swar engilsken nobele	Åbo, S:t Marie, Pöytis
3656	1476	100 mark		Nådendal, Vemo
3672	1477	6 mark 5 örtugar		Vemo
3675	1477	200 mark	mark redhe peninghe j swentz mynt, swa goth at halff fæmpthe mark ok two öre göre en swar engilsken nobel	Pemar
3678	1477	400 mark	marc rede penningæ swenskt minth	Räntämäki
3682	1477	82 mark	mark peninge epter suenst mynte	Lemo, Nådendal
3688 (se 3691)	1477	80 mark och ett pund arbetad koppar	80 march epther Swerigis mijnth i 3 sylf belthe oc i eth helgedoms kar met sylf kadher, som gijordhe 70 half fjærdh march, och mark i redhe pennigar; och en ofwer thenne 80 march gaafwe the mijk i pundh gijordth kaaper	Nummis
3690	1477	70 mark	mark redæ peningæ j swenskt mynte	Pemar
3705	1477	70 mark		Pargas
3729	1477	8 bondemarker		Ingå, Sjundea
3731-3732	1477	Olika värden i pengar	mark, ören och andra vârdören	Pemar
3754	1478	200 mark	mark peninge swenske Stocholms mynth	Sagu
3777	1479	200 mark	tighw m̃:r och hundradhe j guld och redhe peninge, och ottotijo m̃	Vemo, Åbo
3845	1480	146 mark	svenska penningar	Kangasala
3860	1481	30 mark penningar	redhe swenskæ ortoger	Lemo
3895	1481	23 mark		Halikko
3909	1482	90 marker svenska	mæstha delen j gull, lödogt silfuer ok redha peningom ok naghan deell j androm gildom ok lagligom wördhörom	Nådendal
3913	1482	20 mark penningar		Mynämäki
3948	1482	8 mark		Viborg
3975	1483	12 mark		Kumo
3998	1484	63 mark	j rogh oc malt, ten oc kopar oc j androm lagligom werdhörom oc eendeel j redhom penningom swa at thet löper j ene summa xliij marc	Merimasku
4017	1485	10 mark	peningar	Merimasku

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
4034	1485	50 mark	I marc swenske, forste eth silff stop fore xxviiij marc och j kranssz fore iiij march och viij march redhe pæninga, och thet andra j nyghe messings kaar och j nygth hanz fath fore xij öre oc iiij kannar nyghe fore iiij march oc j silff skedh fore ii[½] march och ij grötha fore iii[½] march	Vemo
4058-4059	1485	300 mark	trij hundrade mark j gull och i gambla ortogha och inge andra werdöre som wtttrycktt står j jordabalken	Tuulois, Pemar
4073	1486	150 mark	halfft annat hundradhe marc j kalch oc j andra wærdöra	Åbo
4107	1486	50 mark	mark redhe pæninga	Pikis
4115	1486	120 mark	mark penningar	Nådendal
4118	1487	15 mark, 20 öre, 3 mark	marc swenska, huilka peninga jach bekennis mik hafua vpburit redeliga j rogh, malth och mesta delin j redom peningom	Nådendal
4122	1487	16 mark	marker swenska, hwilka penninga wy bekennopms oss haffwa redeliga vpburit j nyan kopar ok ten ok en deals j redhom peningom	Nådendal
4123	1487	råg, korn, 4 mark och 2 öre	en halff læst rogh swa godh som tolff mark oc fore iij pund korn swa god som fæm mark oc two öre oc iiij mark redhe peninge	Virmo
4136	1487	30 mark		Nådendal
4160	1488	40 mark	mark swenska, æpther rede penninge	Nakkila
4169	1488	6 mark	mark Rijske	Helsinge
4183	1488	64 mark	mark stockholmska	Åbo
4187	1488	48 mark		Åbo
4234	1489	5 mark	mark Rijske	Helsinge
4266	1489	15 mark	marc swenska j godhom tinghom och laglicom werdhörom och redhom peningom	Nådendal
4278	1490		sådane penninge, som han theruppå gifwet hafde likwist som han ther sjelf persohnligen tilstädes wore	Borgå
4280	1490	300 mark	marc swenske, hwilke peninga jak bekennis mich haffwe wpbwrit j god atnøgia j gwl ok gamble swenske ortuger	Janakkala
4293	1490	2500 mark	march j rede peninger oc eij j andra werdörer	Åbo
4297	1490	300 mark	mark svenska penningar	Nummis
4303	1490		j rettæ köp for marc peninga	Nådendal
4317	1490	30 mark	xxx marker swenska ortoga	Nådendal
4381	1491	2 mark	mark penningar	Åbo
4331	1490	2 och 3 mark	swänska mark	Sjundeå

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
4338	1490	90 mark penningar		Nådendal
4341	1490	150 mark	i[½](c) marck svensk	Sagu, Pojo
4897	1490	Olika summor i mark, öre och örtugar och andra varor		Vemo
4898	1490	8 mark	m:r Rijgiske	Sibbo
4349	1491	100 mark	lxx mark Rigiske deninger oc begäradhe fförscriffne Karl Andersson en tha noghre deninger, ath han skulle ecke wara angre köp. Tha gaff hwstrv Cissiilla, Twffue Mog[en]sson epther liffueska, honom xxx mark wppo för:ne godz	Borgå
4364	1491	65 mark	j reda peningom ok lagligom werdörom	Merimasku
4365	1491	30 mark	march swenska, huilka jach kennis mik hafua redheliga vpburit j lagligom werdörom och mästh j redhom peningom	Merimasku
4375	1491	20 mark	mark Rixske peningar	Tusby
4419	1492	80 mark penningar	lxij marc och xvij marc for hwsen, j gull, silfuer och mesta j redom peningom och ther til laglica och gilda werdörom effter dandemanna skattan pa bade sijdor, swa at mik alztingis wæl aatnögiar efter mynom eignom vilia	Reso
4449	1492	31 mark	xxxj marc Renske mynt rede peninge	Ingå
4492	1493	120 mark	mark swenska, hwilka peninga summa bekennis jach mik hafua redeliga vpburit i gambla swenska ortoga oc got oskurit klæde	Pemar
4534	1494	500 mark	marc swenske redhe peninge	Pemar
4582	1494	192 mark	mark sevenska i gull och reeda pænninga	Pikis
4590 (se 4728)	1495	37 mark	xx marc, jtem xij marc Reffleska peninga effter Refflest tal, en silff skedh aff vj lodh oc j quintin for v marc, jtem v mark swenska peninga, jtem j ryæ och j par vepor for iij marc	Merimasku
4594	1495	32 mark	march peninge	Ingå
4600	1495	45 mark	xlvi march rede peninger	Virmo, Nousis
4615	1495	63 mark	marc j gul oc redom peningom oc j androm gyldom oc lagligom werdhörom	Merimasku, Bjärnä
4662	1496	40 mark	marck swenska örtoger	Virmo
4728	1497	49 mark	een häst för xx mark, item xij mark Räflika penningar, epter Räfwelskt taal, en silfskedh af vj lodh, och j qwintiin för [4½] mark, item v mark swenska penninga, item j rija och j paar wepor för iij mark	Finnilä
4746	1497	18 mark, 16 mark	marc swenska, hwilka peninga kennomps wy oss hafua vpburit redeliga j gildom oc lagligom werdörom oc mestadelis j redhom peningom, marc swenska	Haijais, Viiala

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
4774	1497	10 mark penningar		Reso
4786	1498	12 mark		Pojo
4854	1499	150 mark	Stockholms mynt	Salo
4903	1501	220 mark		Vichtis
4904	1501	24 mark		Ingå
4908	1501	200 mark	marc swenske	Sagu
4916	1501	12 mark	reda penningar	Sjundeå, Borgå
4936	1502	43 mark	fyretyio bondhe marc oc thre marc swenska	Vichtis
4939	1502	6 mark	mark penningar	Sjundeå
4962	1502	10 mark		Vemo
4968	1503	70 mark	mark örtuger	Janakkala
4982	1503	240 mark		Sibbo
4997	1503	32 mark		Ingå
5011	1504	200 mark	mark swenska pæninga	Virmo
5140	1505	1100 mark	Svenska penningar i så gott mynthe at gambla ortiger gick för x päningha och nye ortiger för viiij, och xij marck giordhe lijka för en marck lödigh	Kimito
5146	1505	300 mark	iij hundrat marck swenske rede peninger heela ortuger och hallfwa	Birkala
5225	1507	46 1/2 mark	godha nya ortiger swenske peninger	Vemo
5228	1507	100 mark svenska penningar	swenske peninger gamble årthor, nye årtor och fyrckar och iemte annat mynt	Birkala
5310	1508	40 mark		Nådendal
5318	1508	300 mark		Åbo
5373	1509	Jordbyte och 46 mark	mark denarer	Åbo
5375	1509	70 mark	lxx marker swenske j redhe peninga oc ey i andra waror	Åbo
5377	1509	70 mark	j redhe peninger	Åbo
5378	1509	140 mark		Åbo
5388	1509	26 mark	rigiske penningar	Helsinge
5447	1510	110 mark	mark örtugar	Merimasku
5467	1510		mark reda peningar	Replot
5489	1510	110 mark	örtugar i svenska penningar	Merimasku
5490	1510	100 mark	Svenska penningar	Pöytis
5561	1511	180 mark	Godhe redhe penningar	Awranby
5581	1512	9 mark	mark penningar	Porras
5590	1512	90 mark	mark penningar	Pargas
5604	1512	300 mark	mark penningar	Birkkala
5632	1512	150 mark	mark penningar	Salu
5637	1513	200 mark	mark penningar	Brunkkala
5666	1513	120 mark	mark penningar	Vemo
5704	1513	8 bondmark	mark penningar	Karis
5779	1514	200 mark	mark örtug	Nykyrka

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
5795	1515	60 mark	mark reda penningar	Nådendal
5796	1515	100 mark	c marck svenske i sölff och redhe peningha i swadant mynthe, som nw gæfft och gongandis ar	Virmo
5847	1515	10 mark	reda penningar	Karis
5848	1515	23 mark	reda penningar	Ingå
5934	1517	15 mark, 15 öre	reda penningar	Ilmola
5940	1517	20 mark penningar och en tunna salt	mark penningar	Vemo
5947	1517	400 mark	mark penningar	Nykyrka
5963	1518	500 mark	mark örtugar	Hattula
6002	1520	11 mark	marker efter ortige tal	Lorois
6018	1520	100 mark	mark penningar	Sjundeå
6041	1521	4 mark		Karislojo, Kisko
6095	1522	8 mark och 16 mark	march ortiger	Nykyrka, Nousis
6114	1523	400 mark	mark suenska i ortuger och annat suenskt mynth	Vånå
6116	1523	1000 mark	mark rigiske i räffuelst mynt, som nu gongande och giffit är	Yläne
6148	1523	200 mark reda penningar	200 mark utlagda vore med den summa som häst och harnesk köptes för på samma tid	Pargas
6202	1525	1000 mark	mark räfwelsche och räfwelscht mynt	Yläne
6239	1525	50 mark	mark ortiger	Bjärnä
6260	1525	50 mark		Kimito
6267	1525	60 mark	5 mark reda penningar, en silverskål och en gyllen	Vårfrukyrko
6271	1526	220 mark	mark livländska	Borgå
6277	1526	300 mark	svenske sodane mynte, som nu gor oc gefft är j Abo	Birkkala, Åbo
6278	1526	507 1/2 mark	mark i sylff och gamble ortogar	Bjärnä
6285	1526	24 mark		Pargas
6345	1526	70 mark	mark örtuger	S:t Mårtens
6347	1526	Penningar och andra värdören		Vemo
6354	1527	10 mark, 3 spann korn och 2 spann råg	mark rigiska	Karis
6357	1527	80 mark och 1 oxe, 7 år gammal, råg 26 tunnor, korn 1 tunna och 15 vackor ärter samt vintervete 27 vackor.	80 marc kong Carls mynt	Kankimäki
6362	1527	100 narj	mark penningar	Kangasala
6380	1527	100 mark i godsbyte		Pargas, Sagu
6403	1527	12 mark	mark rijgiska	Helsing (Tusby)
6435	1529	300 mark	marcer ortug i gull	Virmo
6452	1529	300 mark	mark örtuger	Sibbo
6468	1529	120 mark	mark rigiskt mynt	Borgå
6480	1529	52 och 30 mark	mark örtuger	Vemo

DF	År	Omnämnd köpesumma	Valuta	Plats
6491	1530	50 mark och 60 mark	mark ortiger	Vånå, Janakkala
6492	1530	Jordbyte och 20 mark	mark penningar	Kangasala
6493	1530	180 mark, 130 mark, 200 mark, 70 mark, 16 mark för boskap		Virmo, Rahikala, Vemo
6494	1530	100 mark	sölff penninge guul	Kimito
6509	1530	3 mark	mark örtuger	Karkku
6512	1530	50 ungerska gyllen	ungerska gyllen	Pemar
6516	1530	240 mark	mark ortuger	Pöytis
6517	1530	6 mark		Sjundeå
6518	1530	110 mark	mark örtugor	Finström, Saltvik
6554	1530	80 mark	mark örtugor	Halikko
6556	1530	18 mark		Tenala

Utdrag av omnämmanden angående pantsättning, katalog sammanställd utgående från de dokument som publicerats i *Diplomatarium Fennicum*.

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
291	1319	Kläder och föda		Paul av Vesunda och hans hustru Melutha upplåter sin gård i Vesunda åt en Gunnar och hans arvingar mot kläder och föda till döddagar.	Vesunda, Tavastehus
327	1325	21 mark	denariorum sweuorum	Johan Liten och hans hustru, Elena, pantsätter hos biskop Bengt i Åbo halva sitt gods i Luokkinais för 21 mark, som de lånat av honom och förpliktat sig att återbetala innan förstkommande mårstensmessa.	Luokkinais
386	1331	80 mark	marcis sweuice monete	Klas Bengtsson i Närpes pantsätter under fastställda villkor åt biskop Bengt i Åbo sina gods uti Finby i Pikis socken för 80 mark.	Pikis
404	1333	80 mark	marchis denariorum	Kyrkoherden Johan i Vånå och hans bröder Sven och Bengt pantsätta för fjärdeskinnskatten av Tavastland, vilken av herr Karls ombud blivit från Hauho kyrka borttagen, hos biskop Bengt i Åbo $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{8}$ bol i Jomala by på Åland, på sådant villkor, att om nämnda skatt inom viss tid ej blev kyrkan återställd, panten till ett värde av 80 mark skall tillfalla biskopen.	Vånå, Hauho, Åland
451	1338	70 mark	marchis denariorum sweuorum	Biskop Bengt i Åbo lämnar sina gods uti Muddais i Pargas till Åbo domkyrkas byggnadsfond för 70 mark, han därifrån lånat.	Pargas, Åbo
452	1338	1 1/2 timmer bågaskinn		Folke Skelga pantsätter hos biskopen i Åbo för 1 $\frac{1}{2}$ timmer goda s. k. bågaskinn en äng om 12 lass hö, med förbindelse att panten, om den inte inom viss tid återlöses, skall tillfalla biskopen, som dock skall erlagga $\frac{1}{2}$ mark för vart lass äng.	Korois, Åbo
638	1353	85 mark	marchas denariorum sueuorum	Riddaren Laurens Magnusson pantförskriver till Niklis Botvidsson ett par gods i Sverige till säkerhet för 85 mark, som han är honom skyldig för lägenheterna Kattorp och Järsö i Kyrkslätt socken.	Kyrkslätt
762	1367	9 pund råg och 15 mark penningar	mark penningar	Jöns Kalenske pantsätter åt sin syssling Finvid Kettilsson halva Kittama ö för 9 pund råg och 15 mark penningar.	Kittama (Åland)
868	1378	5 mark	svænska peningghæ	Niklis timmerman och hans hustru, Elin, pantsätta för 5 mark till underlagmannen Kettil Olofsson tre ängsstycken uti Niemis i Pikis.	Pikis
6595	1380	61 1/2 mark		vilken utmark med ängar Salanpäbor i sitt trångmål "vadsatt" för 61 $\frac{1}{2}$ mark. Då nu de Hattilabor återbar penningarna, tilldömdes den omtvistade jorden de Salanpäbor.	Salois

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
1072	1397	40 mark	march redhe peningha	Gudlög Pedersdotter samt Jöns och Elef Elefssöner pantsätter åt kaniken i Åbo Jöns Anundsson ett fjärdingsbol i Björby på två år för fyratio mark penningar med löfte att han mot erläggande av fem mark för markskatten för alltid behåller panten, om den inte på bestämd tid återlöses.	Björby
1093	1400	50 mark penningar	marc reda peninga j svenskt mynth, søm nw gaar peninga j Abo	Klemet i Halikko pantsätter till Åbo domkyrka för 50 mark penningar allt det gods som han fått av Peter Gren uti Kiala by i Halikko socken.	Halikko
1101	1400	100 mark penningar	epter svenskt taall	Olof Olofsson pantsätter åt kaniken Jöns Anundsson i Åbo för 100 mark penningar ½ bol jord och 3 markskatter i Syllöda by i Saltvik.	Saltvik, Åbo
1102	1400	200 mark penningar	x marc peninga och c j swenskom orthogom och xc marc j Ræffwesko mynthæ epter swensca taall	Olof Olofsson pantsätter för 200 mark penningar till Åbo domkyrka ett bol jord och 5 markskatter av sitt fäderne i Syllöda by i Saltvik.	Saltvik, Åbo
1167	1403	9 mark, 12 mark		mik tiill pantha satthæ fore mina fulla pæningha, som fore ij hesta, fore ix marcher ok for xxj marcher, som han vpbar af minom gaardhom j Warthesare ok Gunnareby.	Stockholm, Sund
1170	1403	300 lödig mark	vj swensche mark reknadhe for hwar lodhich mark, j swadane pæningha ok mynth, som j Østerlandh ær geeff ok gæng	Kung Erik XIII och drottning Margareta skänker till inrättande av en evig, daglig mässa i Åbo domkyrka 300 lödig mark och pantsätter emellertid till domkyrkan inkomsterna av Pikis socken tills nämnda summa blir betald.	Åbo, Pikis
1393	1413	600 mark	sex hundrade march gull oc ortuger, so gotth mynth, som fem march giorde en nobbell	Jöns Jönsson, kyrkopäst i Pyttis, och hans syster Lucia Jönsdotter tillåter sin systerdotterson Peder Olson att igenbörda Öfvermälkilä gods i Bjärnå, som deras brorson herr Henrik Bengtsson för erhållande av medel till en studieresa pantsatt åt lagmannen på Åland Magnus Djäkn och denne vidare pantsatt åt Åbo slottshövdingen Klas Djäken.	Bjärnå
1562	1419	50 mark penningar	marck redha peninger Abost mynt	Sune Sunesson pantsätter åt Bengt Lydiksson för 50 mark penningar ett gods uti Ylistaro by i Kumo.	Kumo
1613	1420	10 mark penningar	marcher peninga eller godha waraa	Bengt Michelsson pantsätter för 10 mark penningar åt borgmästaren i Åbo Henrik skraddare sin äng uti Laustis i Lundo.	Lundo
1626	1420	50 engelska nobler	ængilske nobla	Borgaren Gunnar Joansson i Åbo pantsätter till domprosten Rötger därstädes för 50 engelska nobler sitt gods uti Ylikylä (Överby) och Sormijärvi byar i Bjärnå.	Bjärnå

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
1691	1422	50 mark	marker redhe peninga tolkit mynt som nw j Abo gaar	Jöns Ingonen pantsätter sin nya gård i Reso till domprosten Fredrik i Åbo för 50 mark.	Reso
1721	1423	45 mark, 35 mark för hästar, 20 mark reda penningar	fyratighe oc fem mark for een blackan hingst, ther iak aff min broder, fornempde Sone Sonesson, köpte, oc tretighi oc fæm mark for en rödan hingst, och tiugu marc reda penninge	Gregers Sunesson pantsätter åt sin bror Sune Sunesson sina båda i Tenala belägna gods, som han ärvt efter sina föräldrar.	Tenala
1743	1424	50 mark	l marcher swenska j Aboes mynt	Padhasa godz, som hwstrv Gertrudh Løkanæs enkia war pantsæt for l marcher swenska j Aboes mynt, skal forn:da domkirkia, aterløsa, ok ena engh aff Haquon Diegn, som war pantsæt for fyra marc swenska.	Sagu, Borgå
1814	1426	100 engelska nobler	c angliska nobla met fulla wikt	Åboborgaren Laurens Vadmal pantsätter för 100 engelska nobler till Peder Japsson, prebendat vid nya Vårfru altaret i Åbo domkyrka, sina sju gatubodar på torget.	Åbo
1846	1427	300 mark, 60 mark	marc swensca, aff huilkom peningom kendis han sigh haffua wpburit iij tunnor smør, hwariom tunna for vij marc	ett i Syllöda by på Åland beläget gods, som hans far för 300 mark pantsatt till domkyrkan och ärkedjåknen Jöns Amundsson, till nämnda altare skänkt vad av berörda lösepenning än stod oguldet.	Åbo, Åland
2069	1433	10 1/2 mark	mark penningar	Peder Jonsson i Brännbolstad (i Sund) pantsätter åt Henrik Gorieshagen för 10 ½ mark penningar all sin andel i Brännbolstad holme.	Kastelholm
2318	1439	400 mark		jorden han bortpantsatt i Borgå socken, med sådant förord, att bytet skulle stå stadigt och fast; men om merbem:de Arvid ville dem något hinder göra eller hidra låta, då skulle han utgifva deras lösöre iij(c) mark	Borgå
2400- 2401	1441			Biskop Magnus av Åbo och riksföreståndaren Karl Knutsson tillförsäkrar Gödik Finckes arvingar återbetalningen före den 11 november av de penningar, för vilka drottning Margareta och kung Erik till Fincke pantsatt Helgå kronogods i Bjärnå socken.	Bjärnå
2475	1442			Gödik Finke erkänner sig av herr Karl Knutsson, hövitsman på Viborg, på sin mors och sina egna vägnar uppburit en penningsumma, utgörande två systemdelar av det belopp, för vilket Helgå kungsgård av regeringen blivit pantsatt.	Bjärnå

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
2488	1442	150 engelska nobler	hundrade engelska nobla oc fæmtighi fuluictugha, eet silfbælte met clokkom. som wæggher xxiiij lødughe marker swenscæ j swaadhant	Väpnaren Donhoff Kalle pantsätter med sin hustrus, Martha Klausdotters, samtycke till Åbo domkyrka för 150 från densamma låntagna engelska nobler två gods, ett benämt Lahdenoja i Eura socken och ett uti Hadvala by i Pikis, ävensom ett silverbälte med klockor.	Eura, Pikis, Åbo
2549	1443	120 mark	mynt som nw gæfft ær j Abo, swa ath otta swenscæ marc göra fult for ena lødughæ marc	Olof Fleg på Vibrud Kortumas barns vägnar, Anders Vibrudsson och Bengt Krok pantsätter för 120 mark åt biskop Magnus i Åbo det gods uti Hadvala, Rungo och Kavaltu byar i Pikis socken, de tillhandlat sig av en Otte Petersson.	Pikis
2650	1445	85 mark och 18 penningar	85 mrc och 18 d.	Anteckning att Peder Nilsson till Lauko i Bjärnä socken ”han vpbar av her Karl Knutson r. och höf. på Wiborg på sine mors och sina egne wegno 85 mrc och 18 d. för en systerdeel av the pnr sine, för hwilke kungsgården Helgå i Bierno sochn war pantsatter av herskapet för:de Peders mors föräldrar i förtiden cronone till återlösen 1445.	Bjärnä
2719	1447	200 mark	cc letta arneuiska gyldena	Väpnaren Hartvik Olofsson pantsätter till biskop Magnus av Åbo och riddaren Henrik Bidz sitt gods Halslaks i Sagu socken för 200 mark, som panttagarna skulle lämna åt greve Hans (von Eberstein), åt vilken han var skyldig denna summa.	Sagu
2749	1448	140 mark	j swadana mynt at halff fæmpte mark göra fult for een fultwiktoghan ængliscan nobel, fore hwilka cxl mark	Köpmannen Torkil Jönsson pantsätter med sin hustrus, Margit Jönsdotters, samtycke till Åbo domkyrka allt sitt gods uti Söderby i Pargas socken för 140 mark.	Pargas
2883	1451	21 mark	penninga sådana, som i Åbo gängts ock gæfft är	Karin Persdotter, änka efter Finvid Jönsson i Finnälä på Otava ö i Rimito socken, och hennes son Niklis Finvidsson pantsätter för 21 mark till Nådendals kloster västra Kaita holme invid bemälda ö.	Rimito
2940	1454	100 mark	mark redhe peninga Aboska swa goth mynth ath halff fempthe mark gør fulth for en fulwictughan swaran engilsk nobel	Väpnaren Anders Jönsson i Borgå pantsätter till Åbo domkyrka för 100 mark allt sitt gods i Vartsaari by i Vemo socken.	Vemo
2967	1455	20 lödig mark silver	mark lödig silver	Åboborgaren Sven guldsmed pantsätter med sin hustrus samtycke till Åbo domkyrka för 20 lödig mark silver en sin gård på villkor att, om lånet ej inom viss tid återbetalas, domkyrkan skall få behålla gården.	Åbo

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
2972	1455	300 mark	marcher swensca peninga	Väpnaren Jöns Spora pantsätter till Åbo domkyrka sitt gods Loppis i Pemar socken.	Pemar
3006	1456	50 mark	fæmtigia marc denarer j swa goth mynt at iiij gøra fult fore een swaran engilsk nobel	Niklis Riddare pantsätter med sin hustrus, Lucia Laurensdotters, samtycke till Åbo domkyrka för ett lån av 50 mark en tredjedel i Sormijärvi gods i Bjärnå socken.	Bjärnå
3148	1461	1039 mark och 25 skilling	eyne summe gheldes in al thosamende na Righesschen payeghmente dulent und xxxjx mark und xxv schilling	Rådet i Åbo intygar, att avlidne biskop Olof förpantat åt fyra namngivna borgare i Åbo samt tre i Reval sin i Revals hamn liggande holk.	Åbo, Reval
3203	1463	50 engelska nobler	l swara ængilskæ nobla	Häradshövdingarna i Kumo, Halikko och Masko härader, Peder Svärd, Kristiern Frille och Peder Karpalainen, uppgör på råfsteting, hållet vid Åbo slott av kung Kristian och rikets råd, en sämja mellan Gunnar Jönssons arvingar och Åbo domkyrka om delar i Ylikylä (Överby) och Sormijärvi gods i Bjärnå, vilka Gunnar Jönsson i tiden pantsatt till nämnda kyrka.	Bjärnå
3217	1463	60 mark	swensk peninger, som nw j Swærgie gæffnæ och gænge ære	Väpnaren Magnus Olofsson pantförskriver åt riddaren och hövitsmannen på Åbo Birger Trolle för 60 mark halva sin gård Ylikylä i Vemo socken med förbehåll att inom viss tid få återlösa densamma.	Vemo
3234	1464	50 mark	årlig avgift: v pundh smør met xii øre peninga æller eena twanno øøl met kosth oc gingerden, oc Lucia i Ylyskyla gøre v march swenska peninga	godz ligjænde j Berna sokn, som ær halfua Kwmos by oc thridiwnghen j Sormejerffwe by, som domkirkionne star tiil pantha for l marcher, swa at the l marcher skulu aldher wtmanas æller wtkreffuias wthan the godzen bliffue wndher domkirkene met allom tillagom, fiskewatnom oc wtmarkom	Tövsala, Bjärnå
3277	1465	6 mark		en stong åkir jord och æng offuir allt skifftid, som Peders fader, Torsten, hade honim pantsatt fore vj mark for thet panthen haffde sig sielff löst och Nielsis fader hade theth nutid wel i l år.	Nykyrka
3340	1467	40 mark, 10 mark, en läst råg		welbörddog man Per Swärd hade betalat det heliga kyrkia av sin fars sahl. Olaff Swärdz gäll, först 40 mark, som han halp sin son her Morten til Roms mäd, och 10 mark, som han tog sielf, då han foor till Stockholm, och en läst rog, för hwilka penninga han satte kyrkian i pant ett godz i Hwittizbo fiärdh (Vittisbofjärd), vilket hans son Per Swerd nu löste till sig med full återbetalning til kyrkian.	Åbo

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
3371	1468	50 mark	mark ortuger	Panta breff på Renila i Wemo sochn, thet Peder Diägnss efterleffuerska, Margret Oleffzdotter, pantsäter Magnus Olaffssone, Hertwiik Japssons tjenare, för peninger 50 mark ortuger.	Vemo
3525	1472	Två tunnor smör för 11 mark svenska	mark svenska	Anders Hvitte pantsätter för två tunnor smör åt domprosten Magnus i Åbo en sin tomt, Aensborg (= Åborg) kallad, med där bakom liggande kålgård.	Åbo
3531	1472	300 mark		ett godz liggende i Espå sochn, som heter Baldensböle, hwilkhidt godz Halden och hans hwstru, Elin, som ännu boor i Räfte, pantsatte kirkione thet godzett för xxx marcher	Esbo
3637	1476	40 mark		Halstins hustrus mor i Kariis satte skeppar Jenisses hustru ett laxfiske till ränta till dess hon kunde lösa det igen för 40 mark.	Karis
3658	1476	Olika summor i nobla	fulwigtighe nobla	tha sætthe han Kort Gaardz Halliala godz til pantha fore lxx nobla, oc thet war hustrv Mærtas metgiffit aff syns fadhers gardh. Sidhen myn fadher fik myn modher, tha solde myn fadher sith godz j Tawastlandh Henric Swærdh for l nobla. Tha sagde myn moderfadher til myn fadher: kære son, löös nw thet sama godzet ygen, som jak pantsatthe. Tha toogh myn fader xx nobla aff Saw kirkie til the l noblana, som han fik fore sith fædherne, oc lösthe ater Halliala godz. Tha myn modher fik en annen man epter myns faders dödh, tha lösthe the sama godzet for xx nobla fran Sawu kirkie. Swa sætthe then gode mannen, som myn modher haffde, aater annen tiidh Saw kirkie for:de Halliala godz til pantha for xvij nobla. Sidhen myn modher var dödh, tha kom myn foremyndare Henric Swærdh oc löste aather Halliala godz aff Saw kirkie for xvij nobla, oc tha myn herre hafde fæst mik, tha löste han sama godz ygen aff Henric Swærdh för xvij fulwigtighe nobla, oc the noblana gaff myn herre mik i sama godzet til æwerdelighe ægho.	Sagu
3661	1476	16 mark	Mark penningar	Riksföreståndaren Sten Sture och riddaren Erik Axelsson tilldömer i sittande landsrätt Hans Hamborg en äng, den hans fader i tiden pantsatt.	Åbo
4050	1485	30 mark		Peder Lille och Matts av Årlaks intygat, att hustru Kristin av Autis gett till Nådendals kloster sin hälft uti Tursunperä gods (i Virmo) som pant för de 30 mark med vilka hon köpt sig lägerstad i klostret.	Virmo, Nådendal

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
4106	1486	20 gyllen	tiwffw danitz gillene och halff læst Arbogis jærn	Åboborgaren Peder Mattsson pantsätter för 20 gyllen och en halv læst Arbogajærn åt domprosten Magnus Niklissøn i Åbo Kakkarais gods i Masko socken att återlösas innan nästkommande 18 juni.	Masko
4335	1490	40 mark		Claes Henderssøn utger 1490 ett häradshövdingebrev, att Olof Bengtsson i Äijälä by (i Kisko socken) har pantsatt till Michel i Koskis 5 stänger ängsjord liggande uti Jokisuu äng innan 3 råar och därför gett 40 mark.	Kisko
4474	1493	300 mark	mark Rig	Knut Posse upplåter 1493, den 23 februari (ame auende Matthie ap:li), i närvaro ”des erbaren mannes Erick Rauwelszon” åt rådet i Reval de två hus framför långa Domberget, vilka her Hinrich Hunnickhusen genom Hans Bomhouwere förpantat åt honom, detta ”by sodane beschede, dat men here Hinrintes dochter Wendelen dar van gheuen vnde vtrichten sal tho den 300 marc, de Hans Bomhouwer van Knuthes wegen entfangen hefft 150 marc, vnnde de tho vorende so lange de juncfrouwe beraden werd.”	Reval
4808	1498	40 mark		Rawal Gudmwndsson på Norrmalm i Stockholm pantsätter inför Stockholms råd 1498, den 1 oktober (måndagen näst före Birgitte), åt Anders, gammal stadstjänare, ”som tjener fogatten j Norrebrotn”, sitt gods i Fynneby i Närpes socken ”swa mykit som hans deel är j samma godz fore xl march, nagat myndre pa iij eller iiij march, som the ey aldeles wel om forlichte vare til enda”.	Närpes
5043	1504	160 mark	c marker ok lx swenske	Herr Svante Nilsson dömer i en tvist mellan prebendaten i Åbo Hans Dyrhake och borgaren därstädes Hans guldsmed angående en i samma stad belägen gård, varpå den senare såsom arvinge till hustru Thola Svendsdotter gjort anspråk, att nämde prebendat skall inneha gården till dess hans vederdeloman betalar honom de 160 mark, för vilka bemälda hustru Thola i tiden lämnat honom ifrågavarande gård till pant.	Åbo
5151	1505	1300 mark	march örtuger	welbördig man och strenge riddere her Erich Twresson, höuitzman pa Wiborgh, haffuer mich nw her i Stocholm wnsat och lent xiiij(c) march örtuger i gode nögia, for huilke xiiij(c) march iach hanom giffuit haffuer mit forleninghe breff pa kronenis gard Korssholm och Korssholms len, at han skal och ma ther aff nywte oc redelige op atbære the fornempde xiiij(c) marcher i thette aredh, som mit breff honom ther oppa giuffuit innehalder.	Korsholm

DF	År	Summa	Valuta	Ärende	Plats
5444	1510	20 mark	mark	föruthen then gården Charsten Loof i Wiborgh hafuer, som Nils Kijllein hafde honom pantsatt för 20 [mark] vndan arfvingen.	Halikko, Åbo, Viborg
5671	1513	36 mark	mark	helfften af Böle, liggjande i Thenala sochn, som hennes bonde Jäpper Mattsson hade pantsatt för 36 marck och kunde för sittande rätten strax wäll bewijsatt att förbem:te Magnus Grabbe war förnögdh för dhe 36 marcker, och kunde han dhet icke neij föreseijja.	Tenala
5674	1513	150 mark	mark penningar	Herr Sten Sture tillerkänner vid räfsteting sin trotjänare Jöns Pedersson ägorätt till Vuorenpää (i Tövsala socken), till dess han blev ersatt med 150 mark, för vilken summa hans hustrus fader Tord Karpelan fått det i pant.	Tövsala
5921	1517	Värde 166 mark, pantsättning 130 mark	marc swensko epter Stocholms mynto	Reynile godz til pant sat welbyrdig man Peder Lille ffor lxxx marc swenske, oc ærlig swen Magnus Olafson, Hartwig Jopsons tienere, ffor fæmtige marc suenske.	Nådendal

Lista över medeltida mynttyper använda i Finland

Abo: Silvermynt präglat i Åbo under Erik av Pommern. Till en början (ca 1410–1420) var abons värde sex penningar, varefter det sänktes till fyra penningar. Abo användes där-
efter också som en benämning på halvörtugen.

Arnoldsgulden: Guldmynt som fått sin benämning efter Arnold van Egmont, hertig av Geldern 1423–1473. Arnolds-
gulden hade en betydligt mindre finvikt än övriga guld-
mynt och hade på så vis ett kring hälften mindre värde än
bland annat den rhenska gulden. Enligt en stadga från år
1492 motsvarade arnoldsgulden sex öre i svenskt mynt.

Artig: Silvermynt som togs i bruk i Livland på 1360-talet.
Artigen vägde drygt ett gram och motsvarade tre lübska
penningar.

Brakteat: Ensidigt mynt präglat på tunn silverplåt (lat. brac-
tea). Penningar och i sällsynta fall även ½ penningar präg-
lades under medeltiden som brakteater. Benämningen
brakteat är inte samtida.

Daler: Förkortning av joachimstalern, namn på större silver-
mynt. I Sverige präglades dalermynt från och med år 1534,
till en början med en vikt av 28 gram silver och från år
1542 med vikten 25,6 gram. Dalern motsvarade 3/12 mark
lüks, det vill säga 4 mark svenska örtugar.

Denga: Ryskt silvermynt, präglades från 1380-talet på sil-
vertråd. Myntningen skedde i de fyra storfurstendömena
Moskva, Suzdal-Nizjnij Novgorod, Rjazan och Tver. I det
finska fyndmaterialet är de tidigaste dengorna från stadsre-
publikerna Novgorod och Pskov, där myntningen började
ca 1420–1425. Mot slutet av 1400-talet, då myntningen cen-
traliseras under Moskva, så etablerades viktstandarden till
en vikt av 0,39 gram på dengen i Moskva och Tver och 0,78
gram i Novgorod, liksom från 1510 även i Pskov. Under sena-
re tider övergick benämningen denga till att betyda ½ kopek.

Dreiling: Tysk nominal som motsvarade tre penningar. För-
slag till att introducera dreilingen även i Livland gjordes år
1515, men endast några provexemplar präglades.

Droppmynt: Ryska småmynt präglade på silvertråd. Den
svenska benämningen droppmynt kommer från deras
oregelbundna form. Till en början präglades droppmynt i
valören denga, år 1535 tog kopeken över som huvudmynt.

Dukat: Internationellt guldmynt som präglades i Venedig
från år 1284. Dukaten vägde ca 3,5 gram och präglades i
närapå rent guld. Senare har dukater präglats i de flesta län-
der i Europa.

Engelott/angel: Nordisk benämning på engelskt guldmynt
präglat från och med 1465. Myntets namn härstammar
från bilden av ärkeängeln Mikael som pryder myntet. Myn-
tet vägde 5,5 gram och motsvarade 7 ½ mark örtug.

Ferding: Livländskt silvermynt som motsvarade en fjärde-
dels mark. Präglades från och med 1515, till en början till
ett värde av nio skillingar, senare steg kursen till mellan 10
och 14 skillingar.

Florin: Italienskt guldmynt präglat i Florens från 1252. Flo-
rinen vägde ca 3,537 gram och bestod av nästan rent guld.
Efterpräglades på olika håll i Europa.

Fyrk: Benämning på halvörtugen från och med början av
1500-talet.

Gote: Senare benämning på de örtugar som präglades i Vis-
by på Gotland ca 1340–1450.

Gros: Större silvermynt infört i Frankrike år 1266. Benämn-
des också gros tournois efter myntorten Tours.

Gulden/gyllen: Guldmynt som utvecklades av florinen och
började präglas år 1325. Huvudsakligen avser dessa i svens-
ka källor mynt präglade i Tyskland och Nederländerna.
Även silvergulden förekommer, i Tyrolen lät ärkehertig
Sigismund nämligen från och med år 1484 prägla ett sil-
vermynt som motsvarande en rhensk gulden.

Henriksnobel: Nobelmynt med en vikt av 7 gram i närapå
rent guld. Myntet präglades under Henrik VI. Motsvarade
tio mark örtug.

Horngulden: Guldmynt som fått sin benämning efter Jo-
hann von Hoorn, biskop i Lüttich 1484–1506. Horng-
ulden hade en betydligt mindre finvikt än övriga guld-
mynt och hade på så vis ett kring hälften mindre värde
än bland annat den rhenska gulden. Enligt en stadga
från år 1492 motsvarade horngulden 6 öre i svenskt
mynt.

Hvid: Danskt silvermynt som präglades från och med ca
1360. Till en början gällde hviden för fyra penningar.

Klippling: Mynt präglade på fyrkantig plants. I detta arbete
avses de undervärdiga klippingar som lät präglas av Kristi-
an II och Gustav I åren 1518–1522.

Kopek: Rysslands huvudsakliga mynt från år 1534. Kopeken
fick sitt namn efter den på myntet avbildade ryttaren med
spjut (spjut=kopje).

Korsgyllen: Nederländskt guldmynt. I mitten av 1500-talet
motsvarade korsgyllen 4 mark och 6 öre i svenskt mynt.

Krona: Franskt guldmynt med en vikt av ca 3 gram. Motsvarade på 1500-talet 4 mark 6 öre i svenskt mynt.

Lübsk penning: I detta sammanhang livländska penningar som präglades enligt lübsk modell. Myntpräglingen inleddes under 1300-talets sista årtionde och fortsatte fram till myntreformen på 1420-talet.

Mark: Medeltida viktenhet, i Skandinavien och Livland ca 210 gram silver. Teoretiskt utmyntades ur en lödig mark silver en mark penningar, men myntförsämringar skilde snart åt dessa värden. I Sverige indelades 1 mark i 8 öre = 24 örtugar. Till en början gick det i Svealand 192 penningar, i Götaland 384 och på Gotland och Öland 288 penningar på marken. I slutet av 1200-talet blev den svealändska räkningen rådande i hela riket. I Sverige togs marken i bruk sompräglat mynt år 1536. I Livland gick det under medeltiden 6 myntmark på silvermarken. En myntmark motsvarade 8 öre = 24 artigar = 288 penningar. Efter myntreformationen 1422–1426 delades myntmarken i 4 ferdingar = 36 skillingar = 108 penningar = 216 scherfer.

Nobel: Engelskt silvermynt som präglades från och med 1344. På 1400-talet då nobeln även börjar förekomma i de skriftliga källorna som berör Finland vägde myntet 7 gram och motsvarade 4 mark i svenskt mynt. År 1465 förnyades myntsystemet och nobeln ersattes av rosenobeln som hade en vikt på 7,8 gram. I mitten av 1500-talet motsvarade rosenobeln ca 11 mark örtug i svenskt mynt. Nobeln efterpräglades också i Nederländerna.

Penning: Litet silvermynt, i början av medeltiden den enda nominalen som präglades.

Portugalös: Portugisiskt guldmynt, präglades 1499–1557, med en stor mängd efterpräglingar i andra delar av Europa. Portugalösen vägde till en början 39,9 gram men då dess värde stadgades till 10 dukater sjönk vikten till 35 gram.

Rhensk gulden: Guldmynt som präglades i Trier och Köln från år 1346 samt i Mainz från år 1354. Till en början hade den rhenska gulden en god guldhalt, men denna försämrades under 1400-talet. Enligt en stadga från år 1492 var den rhenska gulden värd 12 öre i svenskt mynt, i mitten av 1500-talet mellan 3 och 4 mark.

Scherf: Ensidigt litet silvermynt som ersatte seestlingen i Livland år 1426. Det gick 8 scherf på en skilling. På tyska innebar scherfen $\frac{1}{2}$ pfennig.

Seestling: Livländskt litet silvermynt som präglades från år 1363 fram till myntreformen på 1420-talet. Det gick 6 seestlingar på en artig.

Skillling: I Livland ersattes artigen efter myntreformen på 1420-talet med ett nytt silvermynt som snart fick namnet skilling (schilling). Skillingar präglades även av bland annat Tyska Orden från år 1364 och i Danmark från 1440-talet.

Sterling: Sterling avser ursprungligen ett engelskt silvermynt men i detta sammanhang syftar det på de underhaltiga danska kopparsterlingarna som präglades under Erik av Pommern ca 1422.

Sösling: Danskt mynt som började präglas under Erik av Pommern. Motsvarade 6 penningar.

Ungersk gulden: Guldmynt som med florinen som förebild präglades i Ungern från ca 1325, med en finvikt av 3,5 gram. Efterpräglades på olika håll i Europa. Enligt en stadga från år 1492 var den ungerska gulden värd 18 öre i svenskt mynt, i mitten av 1500-talet 5 mark örtug.

Vierchen: Tyskt silvermynt värt 4 penningar.

Witten: Silvermynt som började präglas i Lübeck i mitten av 1300-talet. Motsvarade 4 penningar.

Öre: Till en början en räkneenhet som i Sverige motsvarade 24 penningar. I Livland motsvarade öret 36 penningar. Togs i bruk sompräglat mynt i Sverige år 1522.

Örtug: Tvåsidigt silvermynt värt 8 penningar, började präglas i Sverige på 1370-talet. På Gotland präglades örtugar från ca 1340-talet, dessa har senare fått benämningen gote. Den gotländska örtugen var till en början värd 12 penningar, det vill säga 6 svenska penningar, senare sänktes värdet till 5 och vidare till 4 penningar.

Fyndortsregister

Asikkala	181, 213, 350	Junkarsborg	160, 164–165, 210, 212, 320, 324
Birkala	181–182, 215, 227, 345	Jumo	119, 124, 131, 203, 233, 281
Björnå	60, 64, 114, 141, 149, 176, 179–180, 205, 209–210, 212, 214, 220, 301, 335, 339–340	Jämsä	181, 351
Björneborg	179, 345	Jääski	114, 118, 124, 130, 134, 136, 288
Borgå	151, 184, 209, 309, 344	Kalvola	351
Brahestad	180, 347	Kangasala	183, 206, 346
Eckerö	146–147, 206, 209, 212, 214, 296	Kanneljärvi	124, 130, 216, 288
Esbo	151, 173–174, 182, 214–215, 229, 309, 336, 344	Karkku	313, 346
Eura	141, 184, 345	Karlö	142–143, 155–156, 207, 314
Euraâminne	160, 210, 320, 326	Kastelholm	160, 167, 173, 183, 189, 196, 202, 210, 212, 214–215, 236, 320–321, 339
Finström	114, 124, 127, 132, 146–147, 159, 188, 205– 206, 209–210, 212, 214–215, 275, 297, 319	Keminmaa	142–143, 155–156, 177, 179, 205, 206, 212, 214, 294, 315, 338, 348
Fredrikshamn	179, 212, 345	Kexholm	135, 180, 356
Föglö	146–147, 209–210, 212, 214, 298	Kimito	149, 205, 207, 212, 302, 340
Geta	114, 124, 129, 132, 146–147, 188, 243, 275, 298	Kivinebb	133, 136, 180, 356
Haga	160, 320, 326	Kjulo	26, 152–153, 217, 312
Halikko	120, 125, 129–130, 132, 141, 178, 215, 233, 281, 340	Korois	45, 58, 116, 124, 126–127, 147–149, 174, 176, 189–190, 202, 209, 212, 214, 227, 229, 243, 245, 277–278, 303–304
Hammarland	146–147, 159, 206, 298, 319	Korpo	149, 304
Hangö	175, 214, 225, 228, 336	Kouvola	184, 216, 354
Hattula	142, 153–155, 182–183, 206, 209–210, 315, 350	Kristina	119–120, 125, 131–132, 233, 286
Hauho	353	Kronoborg	123, 125, 131, 216, 235, 293
Haukipudas	182, 350	Kronoby	348
Helsinge	150–151, 159, 214, 310, 319–320	Kumlinge	146–147, 299
Helsingfors	173, 179–180, 215, 334, 344	Kumo	179–180, 346
Hiitola	133, 142, 295	Kurikka	348
Hitis	45, 149–150, 176, 190, 202, 215, 225, 228– 229, 304, 335–336	Kustö	65, 160–161, 166, 184, 190–191, 196, 199, 202, 204–206, 208–212, 214–216, 232, 234, 320, 323
Hollola	144, 160, 175, 214, 294, 338, 351	Kyrkslätt	150–151, 212, 310
Hämeenkoski	153–155, 182, 206, 316, 351	Kökar	146–147, 157, 205, 214, 232, 299, 317
Ijo	142–143, 155–156, 206, 214, 294, 314, 348	Lampis	351
Inari	177, 193, 216, 338	Lappvesi	116, 124–125, 134–136, 156, 287, 354– 355
Ingå	175, 209, 337	Laukas	134, 136, 183, 208, 352
Inkeroinen	345	Lavansaari	180, 356
Janakkala	122–123, 125, 131–132, 159–160, 183–184, 193, 215, 286, 351	Lemböte	112, 114, 127, 146–147, 188, 209, 214– 215, 276
Jockas	175, 338	Lemland	147, 209, 214, 300
Jomala	114–115, 124, 128, 132, 135–136, 147, 159, 180–181, 188, 209, 214–215, 276, 298, 319, 335, 339 160, 164–165, 210, 212, 320, 324	Lempäälä	152–153, 212, 312
		Letala	134, 136, 149, 180, 205–206, 210, 214, 305, 340

Lieksa	123, 125, 131, 216, 235, 292	Raumo	152–153, 157–158, 172, 184, 192, 201, 205–207, 214–215, 232, 234, 247, 313, 317–318, 328, 333, 346
Lojo	113, 150–151, 173, 179, 205–206, 210, 212, 310, 344	Rautjärvi	136, 184, 216, 355
Loppis	352	Ravattula	37, 148–149, 226, 243, 245, 306–307
Lundo	149, 160, 209, 214–215, 224, 227, 305, 320–321, 340	Rengo	153–155, 193, 216, 316
Masko	117, 124, 129, 134, 189, 210, 214, 281, 340	Reso	141, 149, 182, 205–206, 214, 307, 341–342
Metsäpirtti	356	Rimito	122, 125, 131–132, 282
Miehikkälä	356	Rovaniemi	180, 193, 350
Mola	356	Ruokolahti	182–183, 355
Muurla	179, 340	S:t Bertils	180, 342
Nagu	149, 205, 207, 212, 214, 305	S:t Karins	134, 136, 141, 148–149, 183, 215, 226, 307, 342
Nastola	352	S:t Marie	36, 134, 136, 144, 149, 205, 210, 214, 294, 307–308
Nousis	141, 149, 182, 205–206, 210, 212, 214, 306, 340	S:t Michel	142, 179, 295, 353–354
Nurmijärvi	114, 130, 282	Sakkola	141, 209, 295
Nykarleby	349	Saltvik	144, 146–147, 205, 209, 214, 293, 300–301
Nykyrka	123, 125, 131, 134, 291	Sastmola	152–153, 207, 313
Nyslott	180, 194, 354	Sibbo	180, 344–345
Nystad	179, 341	Siilinjärvi	184, 209, 354
Nädendal	149, 157–158, 172, 183, 190, 206, 232, 306, 317–318, 328, 333, 341	Sjundeå	150–151, 311
Olofsborg	122, 125, 128, 160, 164, 194, 196–197, 199, 202, 211, 214, 229, 232, 235–236, 286, 320, 327	Somero	342
Oripää	145, 306	Storkyro	155–156, 159, 315, 349
Padasjoki	153, 155, 183, 214, 316, 352	Sund	142, 146–147, 159, 206, 293, 301, 319–320, 335, 339
Pargas	180, 215, 281, 339	Suursaari	180, 357
Parikkala	177, 216, 338	Sysmä	177, 173, 352
Pattijoki	116, 124, 130, 132, 192, 229, 284	Säkkijärvi	120, 125, 131, 211, 214, 288–289
Pedersöre	155–156, 315	Sääksmäki	145, 180, 316–317, 347
Pemar	147, 149, 307	Taipalsaari	178, 355–356
Pernå	150–151, 159, 311, 319–320	Tammela	179, 352–353
Pikis	341	Tammerfors	141, 152–153, 312
Pojo	150–151, 311	Tavastehus	64, 160, 162–163, 179, 182–184, 193, 196–197, 199, 202, 205–206, 208–210, 212, 214–216, 224, 232, 236, 320, 326–327, 353
Pyhäjoki	178–179, 349	Tenala	144, 150–151, 205, 294, 311–312
Pyhäjärvi	180, 349	Terijoki	118, 123–125, 130–141, 210, 287–288, 291
Pyhämaa	122, 125, 131–132, 206, 281, 341	Torneå	119, 124, 130–132, 173, 175, 180, 192–193, 206, 232–233, 284–285, 334, 338, 350
Pyttis	182, 344	Tyrvis	152–153, 214, 34
Pälkäne	153–155, 205, 316	Uleåborg	178, 182, 350
Rantasalmi	354	Uleåsalö	116, 124, 130, 192, 284
Raseborg	144, 160, 164–166, 175, 191, 196–197, 199, 202, 206, 210, 212, 214, 230, 232, 236, 320, 325, 337		

Ulfaby	4, 116, 124, 126–128, 132–133, 152–153, 171–172, 184, 191, 203, 209–211, 214, 229, 282–283, 314, 328, 334, 347	Vichtis	175, 337, 345
Urdiala	145, 182, 224, 317, 347	Villmanstrand	156, 183, 354–355
Vaala (Muhos)	122, 125, 131, 192, 206, 208, 214, 285–286	Virmo	144, 149, 180–181, 210, 294, 308, 343
Valkeakoski	114, 175, 180, 208, 226, 337, 347, 353	Vänä	159, 179, 214, 319–320, 353
Valkjärvi	123, 125, 131, 216, 235, 293	Värdö	120, 125, 131, 188, 233, 277
Vanda	174, 215, 229, 337, 345	Vörå	178, 181, 349
Vasa	180, 349	Åbo	115–116, 118–120, 122, 124–126, 128–129, 132, 134, 136, 141, 144, 147–149, 157, 160–162, 167–170, 189–191, 196–197, 199, 202, 205–208, 210, 212, 214–217, 224–225, 227–230, 232–234, 236, 243–245, 278–291, 308, 320, 322–323, 328–332, 343
Vemo	149, 159, 205, 308, 342		
Vesilahti	120, 125, 129, 141, 160, 175–176, 184, 191, 211, 233, 283–284, 337–338, 347		
Viborg	64, 121, 125, 129, 132, 134, 136, 157, 160, 164, 172–173, 203–204, 211, 214–216, 235–236, 289–291, 320, 328, 334, 356		